നമോ തസ്സ ഭഗവതോ അരഹതോ സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ

വിസുദ്ധിമഗ്ഗോ

(പഠമോ ഭാഗോ)

നിദാനാദികഥാ

൧. **സീലേ പതിട്ഠായ നരോ സപഞ്ഞോ, ചിത്തം പഞ്ഞഞ്ച ഭാവയം;**
ആതാപീ നിപകോ ഭിക്ഖു, സോ ഇമം വിജടയേ ജടന്തി. (സം॰ നി॰ ൧.൨൩);

ഇതി ഹിദം വുത്തം, കസ്മാ പനേതം വുത്തം, ഭഗവന്തം കിര സാവത്ഥിയം വിഹരന്തം രത്തിഭാഗേ അഞ്ഞതരോ ദേവപുത്തോ ഉപസങ്കമിത്വാ അത്തനോ സംസയസമുഗ്ഘാടത്ഥം -

അന്തോജടാ ബഹിജടാ, ജടായ ജടിതാ പജാ;
തം തം ഗോതമ പുച്ഛാമി, കോ ഇമം വിജടയേ ജടന്തി. (സം॰ നി॰ ൧.൨൩) -

ഇമം പഞ്ഹം പുച്ഛി. തസ്സായം സങ്ഖേപത്ഥോ - **ജടാ**തി തണ്ഹായ ജാലിനിയാ ഏതം അധിവചനം. സാ ഹി രൂപാദീസു ആരമ്മണേസു ഹേട്ഠുപരിയവസേന പുനപ്പുനം ഉപ്പജ്ജനതോ സംസിബ്ബനട്ഠേന വേളുഗുമ്ബാദീനം സാഖാജാലസങ്ഖാതാ ജടാ വിയാതി ജടാ, സാ പനേസാ സകപരിക്ഖാരപരപരിക്ഖാരേസു സകഅത്തഭാവപരഅത്തഭാവേസു അജ്ഝത്തികായതനബാഹിരായതനേസു ച ഉപ്പജ്ജനതോ **അന്തോജടാ ബഹിജടാ**തി വുച്ചതി. തായ ഏവം ഉപ്പജ്ജമാനായ **ജടായ ജടിതാ പജാ**. യഥാ നാമ വേളുഗുമ്ബജടാദീഹി വേളുആദയോ, ഏവം തായ തണ്ഹാജടായ സബ്ബാപി അയം സത്തനികായസങ്ഖാതാ പജാ ജടിതാ വിനദ്ധാ, സംസിബ്ബിതാതി അത്ഥോ. യസ്മാ ച ഏവം ജടിതാ. **തം തം ഗോതമ പുച്ഛാമീ**തി തസ്മാ തം പുച്ഛാമി. **ഗോതമാ**തി ഭഗവന്തം ഗോത്തേന ആലപതി. **കോ ഇമം വിജടയേ ജടന്തി** ഇമം ഏവം തേധാതുകം ജടേത്വാ ഠിതം ജടം കോ വിജടേയ്യ, വിജടേതും കോ സമത്ഥോതി പുച്ഛതി.

ഏവം പുട്ഠോ പനസ്സ സബ്ബധമ്മേസു അപ്പടിഹതഞാണചാരോ ദേവദേവോ സക്കാനം അതിസക്കോ ബ്രഹ്മാനം അതിബ്രഹ്മാ ചതുവേസാരജ്ജവിസാരദോ ദസബലധരോ അനാവരണഞാണോ സമന്തചക്ഖു ഭഗവാ തമത്ഥം വിസ്സജ്ജേന്തോ -

സീലേ പതിട്ഠായ നരോ സപഞ്ഞോ, ചിത്തം പഞ്ഞഞ്ച ഭാവയം;
ആതാപീ നിപകോ ഭിക്ഖു, സോ ഇമം വിജടയേ ജടന്തി. -

ഇമം ഗാഥമാഹ.

൨. ഇമിസ്സാ ദാനി ഗാഥായ, കഥിതായ മഹേസിനാ;
വണ്ണയന്തോ യഥാഭൂതം, അത്ഥം സീലാദിഭേദനം.

സുദുല്ലഭം ലഭിത്വാന, പബ്ബജ്ജം ജിനസാസനേ;
സീലാദിസങ്ഗഹം ഖേമം, ഉജും മഗ്ഗം വിസുദ്ധിയാ.

യഥാഭൂതം അജാനന്താ, സുദ്ധികാമാപി യേ ഇധ;
വിസുദ്ധിം നാധിഗച്ഛന്തി, വായമന്താപി യോഗിനോ.

തേസം പാമോജ്ജകരണം, സുവിസുദ്ധവിനിച്ഛയം;
മഹാവിഹാരവാസീനം, ദേസനാനയനിസ്സിതം.

വിസുദ്ധിമഗ്ഗം ഭാസിസ്സം, തം മേ സക്കച്ച ഭാസതോ;
വിസുദ്ധികാമാ സബ്ബേപി, നിസാമയഥ സാധവോതി.

൩. തത്ഥ **വിസുദ്ധീ**തി സബ്ബമലവിരഹിതം അച്ചന്തപരിസുദ്ധം നിബ്ബാനം വേദിതബ്ബം. തസ്സാ വിസുദ്ധിയാ മഗ്ഗോതി വിസുദ്ധിമഗ്ഗോ. **മഗ്ഗോ**തി അധിഗമൂപായോ വുച്ചതി. തം വിസുദ്ധിമഗ്ഗം ഭാസിസ്സാമീതി അത്ഥോ.

സോ പനായം **വിസുദ്ധിമഗ്ഗോ** കത്ഥചി **വിപസ്സനാമത്തവസേനേവ** ദേസിതോ. യഥാഹ -

‘‘സബ്ബേ സങ്ഖാരാ അനിച്ചാതി, യദാ പഞ്ഞായ പസ്സതി;
അഥ നിബ്ബിന്ദതി ദുക്ഖേ, ഏസ മഗ്ഗോ വിസുദ്ധിയാ’’തി. (ധ॰ പ॰ ൨൭൭);

കത്ഥചി **ഝാനപഞ്ഞാവസേന**. യഥാഹ -

‘‘യമ്ഹി ഝാനഞ്ച പഞ്ഞാ ച, സ വേ നിബ്ബാനസന്തികേ’’തി. (ധ॰ പ॰ ൩൭൨);

കത്ഥചി **കമ്മാദിവസേന**. യഥാഹ -

‘‘കമ്മം വിജ്ജാ ച ധമ്മോ ച, സീലം ജീവിതമുത്തമം;
ഏതേന മച്ചാ സുജ്ഝന്തി, ന ഗോത്തേന ധനേന വാ’’തി. (മ॰ നി॰ ൩.൩൮൭; സം॰ നി॰ ൧.൪൮);

കത്ഥചി **സീലാദിവസേന**. യഥാഹ -

‘‘സബ്ബദാ സീലസമ്പന്നോ, പഞ്ഞവാ സുസമാഹിതോ;
ആരദ്ധവീരിയോ പഹിതത്തോ, ഓഘം തരതി ദുത്തര’’ന്തി. (സം॰ നി॰ ൧.൯൬);

കത്ഥചി **സതിപട്ഠാനാദിവസേന**. യഥാഹ -

‘‘ഏകായനോ അയം, ഭിക്ഖവേ, മഗ്ഗോ സത്താനം വിസുദ്ധിയാ…പേ॰… നിബ്ബാനസ്സ സച്ഛികിരിയായ, യദിദം ചത്താരോ സതിപട്ഠാനാ’’തി (ദീ॰ നി॰ ൨.൩൭൩).

സമ്മപ്പധാനാദീസുപി ഏസേവ നയോ. ഇമസ്മിം പന പഞ്ഹാബ്യാകരണേ **സീലാദിവസേന** ദേസിതോ.

൪. തത്രായം സങ്ഖേപവണ്ണനാ - **സീലേ പതിട്ഠായാ**തി സീലേ ഠത്വാ, സീലം പരിപൂരയമാനോയേവ ചേത്ഥ സീലേ ഠിതോതി വുച്ചതി. തസ്മാ സീലപരിപൂരണേന സീലേ പതിട്ഠഹിത്വാതി അയമേത്ഥ അത്ഥോ. **നരോ**തി സത്തോ. **സപഞ്ഞോ**തി കമ്മജതിഹേതുകപടിസന്ധിപഞ്ഞായ പഞ്ഞവാ. **ചിത്തം പഞ്ഞഞ്ച ഭാവയ**ന്തി സമാധിഞ്ചേവ വിപസ്സനഞ്ച ഭാവയമാനോ, ചിത്തസീസേന ഹേത്ഥ സമാധി നിദ്ദിട്ഠോ. പഞ്ഞാനാമേന ച വിപസ്സനാതി. **ആതാപീ**തി വീരിയവാ. വീരിയഞ്ഹി കിലേസാനം ആതാപനപരിതാപനട്ഠേന ആതാപോതി വുച്ചതി. തദസ്സ അത്ഥീതി ആതാപീ. **നിപകോ**തി നേപക്കം വുച്ചതി പഞ്ഞാ, തായ സമന്നാഗതോതി അത്ഥോ. ഇമിനാ പദേന പാരിഹാരികപഞ്ഞം ദസ്സേതി. ഇമസ്മിഞ്ഹി പഞ്ഹാബ്യാകരണേ തിക്ഖത്തും പഞ്ഞാ ആഗതാ. തത്ഥ പഠമാ ജാതിപഞ്ഞാ, ദുതിയാ വിപസ്സനാപഞ്ഞാ, തതിയാ സബ്ബകിച്ചപരിണായികാ പാരിഹാരികപഞ്ഞാ. സംസാരേ ഭയം ഇക്ഖതീതി **ഭിക്ഖു. സോ ഇമം വിജടയേ ജട**ന്തി സോ ഇമിനാ ച സീലേന ഇമിനാ ച ചിത്തസീസേന നിദ്ദിട്ഠസമാധിനാ ഇമായ ച തിവിധായ പഞ്ഞായ ഇമിനാ ച ആതാപേനാതി ഛഹി ധമ്മേഹി സമന്നാഗതോ ഭിക്ഖു. സേയ്യഥാപി നാമ പുരിസോ പഥവിയം പതിട്ഠായ സുനിസിതം സത്ഥം ഉക്ഖിപിത്വാ മഹന്തം വേളുഗുമ്ബം വിജടേയ്യ, ഏവമേവ സീലപഥവിയം പതിട്ഠായ സമാധിസിലായം സുനിസിതം വിപസ്സനാപഞ്ഞാസത്ഥം വീരിയബലപഗ്ഗഹിതേന പാരിഹാരികപഞ്ഞാഹത്ഥേന ഉക്ഖിപിത്വാ സബ്ബമ്പി തം അത്തനോ സന്താനേ പതിതം തണ്ഹാജടം വിജടേയ്യ സഞ്ഛിന്ദേയ്യ സമ്പദാലേയ്യ. മഗ്ഗക്ഖണേ പനേസ തം ജടം വിജടേതി നാമ. ഫലക്ഖണേ വിജടിതജടോ സദേവകസ്സ ലോകസ്സ അഗ്ഗദക്ഖിണേയ്യോ ഹോതി. തേനാഹ ഭഗവാ -

> ''സീലേ പതിട്ഠായ നരോ സപഞ്ഞോ, ചിത്തം പഞ്ഞഞ്ച ഭാവയം;
> ആതാപീ നിപകോ ഭിക്ഖു, സോ ഇമം വിജടയേ ജട''ന്തി. (സം॰ നി॰ ൧.൨൩);

൫. തത്രായം യായ പഞ്ഞായ **സപഞ്ഞോ**തി വുത്തോ, തത്രാസ്സ കരണീയം നത്ഥി. പുരിമകമ്മാനുഭാവേനേവ ഹിസ്സ സാ സിദ്ധാ. **ആതാപീ നിപകോ**തി ഏത്ഥ വുത്തവീരിയവസേന പന തേന സാതച്ചകാരിനാ പഞ്ഞാവസേന ച സമ്പജാനകാരിനാ ഹുത്വാ സീലേ പതിട്ഠായ ചിത്തപഞ്ഞാവസേന വുത്താ സമഥവിപസ്സനാ ഭാവേതബ്ബാതി ഇമമത്ര ഭഗവാ സീലസമാധിപഞ്ഞാമുഖേന വിസുദ്ധിമഗ്ഗം ദസ്സേതി.

ഏത്താവതാ ഹി തിസ്സോ സിക്ഖാ, തിവിധകല്യാണം സാസനം, തേവിജ്ജതാദീനം ഉപനിസ്സയോ, അന്തദ്വയവജ്ജനമജ്ഝിമപടിപത്തിസേവനാനി, അപായാദിസമതിക്കമനുപായോ, തീഹാകാരേഹി കിലേസപ്പഹാനം, വീതിക്കമാദീനം പടിപക്ഖോ, സംകിലേസത്തയവിസോധനം, സോതാപന്നാദിഭാവസ്സ ച കാരണം പകാസിതം ഹോതി.

കഥം? ഏത്ഥ ഹി സീലേന അധിസീലസിക്ഖാ പകാസിതാ ഹോതി, സമാധിനാ അധിചിത്തസിക്ഖാ, പഞ്ഞായ അധിപഞ്ഞാസിക്ഖാ.

സീലേന ച സാസനസ്സ ആദികല്യാണതാ പകാസിതാ ഹോതി. ''കോ ചാദി കുസലാനം ധമ്മാനം, സീലഞ്ച സുവിസുദ്ധ''ന്തി (സം॰ നി॰ ൫.൩൬൯) ഹി

വചനതോ, ‘‘സബ്ബപാപസ്സ അകരണ’’ന്തി (ദീ॰ നി॰ ൨.൯൦) ആദിവചനതോ ച സീലം സാസനസ്സ ആദി, തഞ്ച കല്യാണം, അവിപ്പടിസാരാദിഗുണാവഹത്താ. സമാധിനാ മജ്ഝേകല്യാണതാ പകാസിതാ ഹോതി. ‘‘കുസലസ്സ ഉപസമ്പദാ’’തി (ദീ॰ നി॰ ൨.൯൦) ആദിവചനതോ ഹി സമാധി സാസനസ്സ മജ്ഝേ, സോ ച കല്യാണോ, ഇദ്ധിവിധാദിഗുണാവഹത്താ. പഞ്ഞായ സാസനസ്സ പരിയോസാനകല്യാണതാ പകാസിതാ ഹോതി. ‘‘സചിത്തപരിയോദാപനം, ഏതം ബുദ്ധാന സാസന’’ന്തി (ദീ॰ നി॰ ൨.൯൦) ഹി വചനതോ, പഞ്ഞുത്തരതോ ച പഞ്ഞാ സാസനസ്സ പരിയോസാനം, സാ ച കല്യാണം, ഇട്ഠാനിട്ഠേസു താദിഭാവാവഹനതോ.

‘‘സേലോ യഥാ ഏകഘനോ, വാതേന ന സമീരതി;
ഏവം നിന്ദാപസംസാസു, ന സമിഞ്ജന്തി പണ്ഡിതാ’’തി. (ധ॰ പ॰ ൮൧);
-

ഹി വുത്തം.

തഥാ സീലേന തേവിജ്ജതായ ഉപനിസ്സയോ പകാസിതോ ഹോതി. സീലസമ്പത്തിഞ്ഹി നിസ്സായ തിസ്സോ വിജ്ജാ പാപുണാതി, ന തതോ പരം. സമാധിനാ ഛളഭിഞ്ഞതായ ഉപനിസ്സയോ പകാസിതോ ഹോതി. സമാധിസമ്പദഞ്ഹി നിസ്സായ ഛ അഭിഞ്ഞാ പാപുണാതി, ന തതോ പരം. പഞ്ഞായ പടിസമ്ഭിദാപഭേദസ്സ ഉപനിസ്സയോ പകാസിതോ ഹോതി. പഞ്ഞാസമ്പത്തിഞ്ഹി നിസ്സായ ചതസ്സോ പടിസമ്ഭിദാ പാപുണാതി, ന അഞ്ഞേന കാരണേന.

സീലേന ച കാമസുഖല്ലികാനുയോഗസങ്ഖാതസ്സ അന്തസ്സ വജ്ജനം പകാസിതം ഹോതി, സമാധിനാ അത്തകിലമഥാനുയോഗസങ്ഖാതസ്സ. പഞ്ഞായ മജ്ഝിമായ പടിപത്തിയാ സേവനം പകാസിതം ഹോതി.

തഥാ സീലേന അപായസമതിക്കമനുപായോ പകാസിതോ ഹോതി, സമാധിനാ കാമധാതുസമതിക്കമനുപായോ, പഞ്ഞായ സബ്ബഭവസമതിക്കമനുപായോ.

സീലേന ച തദങ്ഗപ്പഹാനവസേന കിലേസപ്പഹാനം പകാസിതം ഹോതി, സമാധിനാ വിക്ഖമ്ഭനപ്പഹാനവസേന, പഞ്ഞായ സമുച്ഛേദപ്പഹാനവസേന.

തഥാ സീലേന കിലേസാനം വീതിക്കമപടിപക്ഖോ പകാസിതോ ഹോതി, സമാധിനാ പരിയുട്ഠാനപടിപക്ഖോ, പഞ്ഞായ അനുസയപടിപക്ഖോ.

സീലേന ച ദുച്ചരിതസംകിലേസവിസോധനം പകാസിതം ഹോതി, സമാധിനാ തണ്ഹാസംകിലേസവിസോധനം, പഞ്ഞായ ദിട്ഠിസംകിലേസവിസോധനം.

തഥാ സീലേന സോതാപന്നസകദാഗാമിഭാവസ്സ കാരണം പകാസിതം ഹോതി, സമാധിനാ അനാഗാമിഭാവസ്സ, പഞ്ഞായ അരഹത്തസ്സ. സോതാപന്നോ ഹി ‘‘സീലേസു പരിപൂരകാരീ’’തി (അ॰ നി॰ ൩.൮൭) വുത്തോ, തഥാ സകദാഗാമീ. അനാഗാമീ പന ‘‘സമാധിസ്മിം പരിപൂരകാരീ’’തി (അ॰ നി॰ ൩.൮൭). അരഹാ പന ‘‘പഞ്ഞായ പരിപൂരകാരീ’’തി (അ॰ നി॰ ൩.൮൭).

ഏവം ഏത്താവതാ തിസ്സോ സിക്ഖാ, തിവിധകല്യാണം സാസനം, തേവിജ്ജതാദീനം ഉപനിസ്സയോ, അന്തദ്വയവജ്ജനമജ്ഝിമപടിപത്തിസേവനാനി, അപായാദിസമതിക്കമനുപായോ, തീഹാകാരേഹി കിലേസപ്പഹാനം, വീതിക്കമാദീനം പടിപക്ഖോ, സംകിലേസത്തയവിസോധനം, സോതാപന്നാദിഭാവസ്സ ച കാരണന്തി ഇമേ നവ, അഞ്ഞേ ച ഏവരൂപാ ഗുണത്തികാ പകാസിതാ ഹോന്തീതി.

൧. സീലനിദ്ദേസോ

സീലസരൂപാദികഥാ

൬. ഏവം അനേകഗുണസങ്ഗാഹകേന സീലസമാധിപഞ്ഞാമുഖേന ദേസിതോപി പനേസ **വിസുദ്ധിമഗ്ഗോ** അതിസങ്ഖേപദേസിതോയേവ ഹോതി. തസ്മാ നാലം സബ്ബേസം ഉപകാരായാതി വിത്ഥാരമസ്സ ദസ്സേതും സീലം താവ ആരബ്ഭ ഇദം പഞ്ഹാകമ്മം ഹോതി.

കിം സീലം, കേനട്ഠേന സീലം, കാനസ്സ ലക്ഖണരസപച്ചുപട്ഠാനപദട്ഠാനാനി, കിമാനിസംസം സീലം, കതിവിധം ചേതം സീലം, കോ ചസ്സ സംകിലേസോ, കിം വോദാനന്തി.

തത്രിദം വിസ്സജ്ജനം. **കിം സീല**ന്തി പാണാതിപാതാദീഹി വാ വിരമന്തസ്സ വത്തപടിപത്തിം വാ പൂരേന്തസ്സ ചേതനാദയോ ധമ്മാ. വുത്തഞ്ഹേതം പടിസമ്ഭിദായം "കിം സീലന്തി ചേതനാ സീലം, ചേതസികം സീലം, സംവരോ സീലം, അവീതിക്കമോ സീല"ന്തി (പടി॰ മ॰ ൧.൩൯). തത്ഥ **ചേതനാ സീലം** നാമ പാണാതിപാതാദീഹി വാ വിരമന്തസ്സ വത്തപടിപത്തിം വാ പൂരേന്തസ്സ ചേതനാ. **ചേതസികം സീലം** നാമ പാണാതിപാതാദീഹി വിരമന്തസ്സ വിരതി. അപിച ചേതനാ സീലം നാമ പാണാതിപാതാദീനി പജഹന്തസ്സ സത്ത കമ്മപഥചേതനാ. ചേതസികം സീലം നാമ "അഭിജ്ഝം പഹായ വിഗതാഭിജ്ഝേന ചേതസാ വിഹരതീ"തി (ദീ॰ നി॰ ൧.൨൧൭) ആദിനാ നയേന വുത്താ അനഭിജ്ഝാബ്യാപാദസമ്മാദിട്ഠിധമ്മാ. **സംവരോ സീല**ന്തി ഏത്ഥ പഞ്ചവിധേന സംവരോ വേദിതബ്ബോ പാതിമോക്ഖസംവരോ, സതിസംവരോ, ഞാണസംവരോ, ഖന്തിസംവരോ, വീരിയസംവരോതി. തത്ഥ ഇമിനാ പാതിമോക്ഖസംവരേന ഉപേതോ ഹോതി സമുപേതോതി (വിഭ॰ ൫൧൧) അയം **പാതിമോക്ഖസംവരോ**. രക്ഖതി ചക്ഖുന്ദ്രിയം, ചക്ഖുന്ദ്രിയേ സംവരം ആപജ്ജതീതി (ദീ॰ നി॰ ൧.൨൧൩) അയം **സതിസംവരോ**.

യാനി സോതാനി ലോകസ്മിം, (അജിതാതി ഭഗവാ;)
സതി തേസം നിവാരണം;
സോതാനം സംവരം ബ്രൂമി, പഞ്ഞായേതേ പിധിയ്യരേതി. (സു॰ നി॰ ൧൦൪൧);

അയം **ഞാണസംവരോ**. പച്ചയപടിസേവനമ്പി ഏത്ഥേവ സമോധാനം ഗച്ഛതി. യോ പനായം ഖമോ ഹോതി സീതസ്സ ഉണ്ഹസ്സാതിആദിനാ (മ॰ നി॰ ൧.൨൪; അ॰ നി॰ ൬.൫൮) നയേന ആഗതോ, അയം **ഖന്തിസംവരോ** നാമ. യോ ചായം ഉപ്പന്നം കാമവിതക്കം നാധിവാസേതീതിആദിനാ (മ॰ നി॰ ൧.൨൬; അ॰ നി॰ ൬.൫൮) നയേന ആഗതോ, അയം **വീരിയസംവരോ** നാമ. ആജീവപാരിസുദ്ധിപി ഏത്ഥേവ സമോധാനം ഗച്ഛതി. ഇതി അയം പഞ്ചവിധോപി സംവരോ, യാ ച പാപഭീരുകാനം കുലപുത്താനം സമ്പത്തവത്ഥുതോ വിരതി, സബ്ബമ്പേതം സംവരസീലന്തി വേദിതബ്ബം. **അവീതിക്കമോ സീല**ന്തി സമാദിന്നസീലസ്സ കായികവാചസികോ അനതിക്കമോ. ഇദം താവ കിം സീലന്തി പഞ്ഹസ്സ വിസ്സജ്ജനം.

൭. അവസേസേസു **കേനട്ഠേന സീല**ന്തി സീലനട്ഠേന സീലം. കിമിദം സീലനം നാമ. സമാധാനം വാ, കായകമ്മാദീനം സുസീല്യവസേന അവിപ്പകിണ്ണതാതി അത്ഥോ. ഉപധാരണം വാ, കുസലാനം ധമ്മാനം പതിട്ഠാനവസേന ആധാരഭാവോതി അത്ഥോ. ഏതദേവ ഹേത്ഥ അത്ഥദ്വയം സദ്ദലക്ഖണവിദൂ അനുജാനന്തി. അഞ്ഞേ പന സിരട്ഠോ സീലത്ഥോ, സീതലട്ഠോ സീലത്ഥോതി ഏവമാദിനാപി നയേനേത്ഥ അത്ഥം വണ്ണയന്തി.

൮. ഇദാനി **കാനസ്സ ലക്ഖണരസപച്ചുപട്ഠാനപദട്ഠാനാനീ**തി ഏത്ഥ -

സീലനം **ലക്ഖണം** തസ്സ, ഭിന്നസ്സാപി അനേകധാ;

സനിദസ്സനത്തം രൂപസ്സ, യഥാ ഭിന്നസ്സനേകധാ.

യഥാ ഹി നീലപീതാദിഭേദേന അനേകധാ ഭിന്നസ്സാപി രൂപായതനസ്സ സനിദസ്സനത്തം ലക്ഖണം, നീലാദിഭേദേന ഭിന്നസ്സാപി സനിദസ്സന ഭാവാനതിക്കമനതോ. തഥാ സീലസ്സ ചേതനാദിഭേദേന അനേകധാ ഭിന്നസ്സാപി യദേതം കായകമ്മാദീനം സമാധാനവസേന കുസലാനഞ്ച ധമ്മാനം പതിട്ഠാനവസേന വുത്തം സീലനം, തദേവ ലക്ഖണം, ചേതനാദിഭേദേന ഭിന്നസ്സാപി സമാധാനപതിട്ഠാനഭാവാനതിക്കമനതോ. ഏവം ലക്ഖണസ്സ പനസ്സ -

ദുസ്സീല്യവിദ്ധംസനതാ , അനവജ്ജഗുണോ തഥാ;
കിച്ചസമ്പത്തിഅത്ഥേന, **രസോ** നാമ പവുച്ചതി.

തസ്മാ ഇദം സീലം നാമ കിച്ചട്ഠേന രസേന ദുസ്സീല്യവിദ്ധംസനരസം, സമ്പത്തിഅത്ഥേന രസേന അനവജ്ജരസന്തി വേദിതബ്ബം. ലക്ഖണാദീസു ഹി കിച്ചമേവ സമ്പത്തി വാ രസോതി വുച്ചതി.

സോചേയ്യപച്ചുപട്ഠാനം, തയിദം തസ്സ വിഞ്ഞുഹി;
ഓത്തപ്പഞ്ച ഹിരീ ചേവ, **പദട്ഠാന**ന്തി വണ്ണിതം.

തയിദം സീലം കായസോചേയ്യം വചീസോചേയ്യം മനോസോചേയ്യന്തി (അം॰ നി॰ ൩.൧൨൧) ഏവം വുത്തസോചേയ്യപച്ചുപട്ഠാനം, സോചേയ്യഭാവേന പച്ചുപട്ഠാതി ഗഹണഭാവം ഗച്ഛതി. ഹിരോത്തപ്പഞ്ച പനസ്സ വിഞ്ഞൂഹി പദട്ഠാനന്തി വണ്ണിതം, ആസന്നകാരണന്തി അത്ഥോ. ഹിരോത്തപ്പേ ഹി സതി സീലം ഉപ്പജ്ജതി ചേവ തിട്ഠതി ച. അസതി നേവ ഉപ്പജ്ജതി, ന തിട്ഠതീതി. ഏവം സീലസ്സ ലക്ഖണരസപച്ചുപട്ഠാനപദട്ഠാനാനി വേദിതബ്ബാനി.

സീലാനിസംസകഥാ

൯. കിമാനിസംസം സീലന്തി അവിപ്പടിസാരാദിഅനേകഗുണപടിലാഭാനിസംസം. വുത്തഞ്ഹേതം - "അവിപ്പടിസാരത്ഥാനി ഖോ, ആനന്ദ, കുസലാനി സീലാനി അവിപ്പടിസാരാനിസംസാനീ"തി (അം॰ നി॰ ൧൧.൧).

അപരമ്പി വുത്തം "പഞ്ചിമേ ഗഹപതയോ ആനിസംസാ സീലവതോ സീലസമ്പദായ. കതമേ പഞ്ച? ഇധ ഗഹപതയോ സീലവാ സീലസമ്പന്നോ അപ്പമാദാധികരണം മഹന്തം ഭോഗക്ഖന്ധം അധിഗച്ഛതി, അയം പഠമോ ആനിസംസോ സീലവതോ സീലസമ്പദായ. പുന ചപരം ഗഹപതയോ സീലവതോ സീലസമ്പന്നസ്സ കല്യാണോ കിത്തിസദ്ദോ അബ്ഭുഗ്ഗച്ഛതി, അയം ദുതിയോ ആനിസംസോ സീലവതോ സീലസമ്പദായ. പുന ചപരം ഗഹപതയോ സീലവാ സീലസമ്പന്നോ യഞ്ഞദേവ പരിസം ഉപസങ്കമതി യദി ഖത്തിയപരിസം യദി ബ്രാഹ്മണപരിസം യദി ഗഹപതിപരിസം യദി സമണപരിസം, വിസാരദോ ഉപസങ്കമതി അമങ്കുഭൂതോ, അയം തതിയോ ആനിസംസോ സീലവതോ സീലസമ്പദായ. പുന ചപരം ഗഹപതയോ സീലവാ സീലസമ്പന്നോ അസമ്മൂള്ഹോ കാലം കരോതി, അയം ചതുത്ഥോ ആനിസംസോ സീലവതോ സീലസമ്പദായ. പുന ചപരം ഗഹപതയോ സീലവാ സീലസമ്പന്നോ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ സുഗതിം സഗ്ഗം ലോകം ഉപപജ്ജതി, അയം പഞ്ചമോ ആനിസംസോ സീലവതോ സീലസമ്പദായാ"തി (ദീ॰ നി॰ ૨.૧൫൦; അം॰ നി॰ ൫.૨൧൩; മഹാവ॰ ૨൮൫).

അപരേപി "ആകങ്ഖേയ്യ ചേ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു സബ്രഹ്മചാരീനം പിയോ ച അസ്സം മനാപോ ച ഗരു ച ഭാവനീയോ ചാതി, സീലേസ്വേവസ്സ പരിപൂരകാരീ"തിആദിനാ (മ॰ നി॰ ൧.൬൫) നയേന പിയമനാപതാദയോ ആസവക്ഖയപരിയോസാനാ അനേകാ സീലാനിസംസാ വുത്താ. ഏവം അവിപ്പടിസാരാദിഅനേകഗുണാനിസംസം സീലം. അപിച -

സാസനേ കുലപുത്താനം, പതിട്ഠാ നത്ഥി യം വിനാ;
ആനിസംസപരിച്ഛേദം, തസ്സ സീലസ്സ കോ വദേ.

ന ഗങ്ഗാ യമുനാ ചാപി, സരഭൂ വാ സരസ്വതീ;
നിന്നഗാ വാചിരവതീ, മഹീ വാപി മഹാനദീ.

സക്കുണന്തി വിസോധേതും, തം മലം ഇധ പാണിനം;
വിസോധയതി സത്താനം, യം വേ സീലജലം മലം.

ന തം സജലദാ വാതാ, ന ചാപി ഹരിചന്ദനം;
നേവ ഹാരാ ന മണയോ, ന ചന്ദകിരണങ്കുരാ.

സമയന്തീധ സത്താനം, പരിളാഹം സുരക്ഖിതം;
യം സമേതി ഇദം അരിയം, സീലം അച്ചന്തസീതലം.

സീലഗന്ധസമോ ഗന്ധോ, കുതോ നാമ ഭവിസ്സതി;
യോ സമം അനുവാതേ ച, പടിവാതേ ച വായതി.

സഗ്ഗാരോഹണസോപാനം , അഞ്ഞം സീലസമം കുതോ;
ദ്വാരം വാ പന നിബ്ബാന, നഗരസ്സ പവേസനേ.

സോഭന്തേവം ന രാജാനോ, മുത്താമണിവിഭൂസിതാ;
യഥാ സോഭന്തി യതിനോ, സീലഭൂസനഭൂസിതാ.

അത്താനുവാദാദിഭയം, വിദ്ധംസയതി സബ്ബസോ;
ജനേതി കിത്തിഹാസഞ്ച, സീലം സീലവതം സദാ.

ഗുണാനം മൂലഭൂതസ്സ, ദോസാനം ബലഘാതിനോ;
ഇതി സീലസ്സ വിഞ്ഞേയ്യം, ആനിസംസകഥാമുഖന്തി.

സീലപ്പഭേദകഥാ

൧൧. ഇദാനി യം വുത്തം **കതിവിധം ചേതം സീല**ന്തി, തത്രിദം വിസ്സജ്ജനം. സബ്ബമേവ താവ ഇദം സീലം അത്തനോ സീലനലക്ഖണേന **ഏകവിധം**.

ചാരിത്തവാരിത്തവസേന **ദുവിധം**. തഥാ ആഭിസമാചാരികആദിബ്രഹ്മചരിയകവസേന, വിരതിഅവിരതിവസേന, നിസ്സിതാനിസ്സിതവസേന, കാലപരിയന്തആപാണകോടികവസേന, സപരിയന്താപരിയന്തവസേന, ലോകിയലോകുത്തരവസേന ച.

തിവിധം ഹീനമജ്ഝിമപണീതവസേന. തഥാ അത്താധിപതേയ്യലോകാധിപതേയ്യധമ്മാധിപതേയ്യവസേന, പരാമട്ഠാപരാമട്ഠപടിപ്പസ്സദ്ധിവസേന, വിസുദ്ധാവിസുദ്ധവേമതികവസേന, സേക്ഖാസേക്ഖനേവസേക്ഖനാസേക്ഖവസേന ച.

ചതുബ്ബിധം ഹാനഭാഗിയഠിതിഭാഗിയവിസേസഭാഗിയനിബ്ബേധഭാഗിയവസേന. തഥാ ഭിക്ഖുഭിക്ഖുനീഅനുപസമ്പന്നഗഹട്ഠസീലവസേന, പകതിആചാരധമ്മതാപുബ്ബഹേതുകസീലവസേന, പാതിമോക്ഖസംവരഇന്ദ്രിയസംവരആജീവപാരിസുദ്ധിപച്ചയസന്നിസ്സിതസീലവസേന ച.

പഞ്ചവിധം പരിയന്തപാരിസുദ്ധിസീലാദിവസേന. വുത്തമ്പി ചേതം പടിസമ്ഭിദായം ‘‘പഞ്ച സീലാനി - പരിയന്തപാരിസുദ്ധിസീലം, അപരിയന്തപാരിസുദ്ധിസീലം, പരിപുണ്ണപാരിസുദ്ധിസീലം, അപരാമട്ഠപാരിസുദ്ധിസീലം,

പടിപ്പസ്സദ്ധിപാരിസുദ്ധിസീല”ന്തി (പടി॰ മ॰ ൧.൩൭). തഥാ പഹാനവേരമണീചേതനാസംവരാവീതിക്കമവസേന.

൧൧. തത്ഥ ഏകവിധകോട്ഠാസേ അത്ഥോ വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബോ. ദുവിധകോട്ഠാസേ യം ഭഗവതാ “ഇദം കത്തബ്ബ”ന്തി പഞ്ഞത്തസിക്ഖാപദപൂരണം, തം **ചാരിത്തം**. യം “ഇദം ന കത്തബ്ബ”ന്തി പടിക്ഖിത്തസ്സ അകരണം, തം **വാരിത്തം**. തത്രായം വചനത്ഥോ. ചരന്തി തസ്മിം സീലേസു പരിപൂരകാരിതായ പവത്തന്തീതി ചാരിത്തം. വാരിതം തായന്തി രക്ഖന്തി തേനാതി വാരിത്തം. തത്ഥ സദ്ധാവീരിയസാധനം ചാരിത്തം, സദ്ധാസാധനം വാരിത്തം. ഏവം ചാരിത്തവാരിത്തവസേന ദുവിധം.

ദുതിയദുകേ **അഭിസമാചാരോ**തി ഉത്തമസമാചാരോ. അഭിസമാചാരോ ഏവ **ആഭിസമാചാരികം**. അഭിസമാചാരം വാ ആരബ്ഭ പഞ്ഞത്തം ആഭിസമാചാരികം, ആജീവട്ഠമകതോ അവസേസസീലസ്സേതം അധിവചനം. മഗ്ഗബ്രഹ്മചരിയസ്സ ആദിഭാവഭൂതന്തി **ആദിബ്രഹ്മചരിയകം,** ആജീവട്ഠമകസീലസ്സേതം അധിവചനം. തഞ്ഹി മഗ്ഗസ്സ ആദിഭാവഭൂതം, പുബ്ബഭാഗേയേവ പരിസോധേതബ്ബതോ. തേനാഹ - “പുബ്ബേവ ഖോ പനസ്സ കായകമ്മം വചീകമ്മം ആജീവോ സുപരിസുദ്ധോ ഹോതീ”തി (മ॰ നി॰ ൩.൪൩൧). യാനി വാ സിക്ഖാപദാനി ഖുദ്ദാനുഖുദ്ദകാനീതി വുത്താനി, ഇദം ആഭിസമാചാരികസീലം. സേസം ആദിബ്രഹ്മചരിയകം. ഉഭതോവിഭങ്ഗപരിയാപന്നം വാ ആദിബ്രഹ്മചരിയകം. ഖന്ധകവത്തപരിയാപന്നം ആഭിസമാചാരികം. തസ്സ സമ്പത്തിയാ ആദിബ്രഹ്മചരിയകം സമ്പജ്ജതി. തേനേവാഹ - “സോ വത, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു ആഭിസമാചാരികം ധമ്മം അപരിപൂരേത്വാ ആദിബ്രഹ്മചരിയകം ധമ്മം പരിപൂരേസ്സതീതി നേതം ഠാനം വിജ്ജതീ”തി (അ॰ നി॰ ൬.൬൭). ഏവം ആഭിസമാചാരികആദിബ്രഹ്മചരിയകവസേന ദുവിധം.

തതിയദുകേ പാണാതിപാതാദീഹി വേരമണിമത്തം **വിരതിസീലം**. സേസം ചേതനാദി **അവിരതിസീല**ന്തി ഏവം വിരതിഅവിരതിവസേന ദുവിധം.

ചതുത്ഥദുകേ നിസ്സയോതി ദ്വേ നിസ്സയാ തണ്ഹാനിസ്സയോ ച ദിട്ഠിനിസ്സയോ ച. തത്ഥ യം “ഇമിനാഹം സീലേന ദേവോ വാ ഭവിസ്സാമി ദേവഞ്ഞതരോ വാ”തി (ദീ॰ നി॰ ൩.൩൨൦; മ॰ നി॰ ൧.൧൮൬; അ॰ നി॰ ൭.൫൦; ൭.൫൦) ഏവം ഭവസമ്പത്തിം ആകങ്ഖമാനേന പവത്തിതം, ഇദം **തണ്ഹാനിസ്സിതം**. യം “സീലേന സുദ്ധീ”തി ഏവം സുദ്ധിദിട്ഠിയാ പവത്തിതം, ഇദം **ദിട്ഠിനിസ്സിതം**. യം പന ലോകുത്തരം ലോകിയഞ്ച തസ്സേവ സമ്ഭാരഭൂതം, ഇദം **അനിസ്സിത**ന്തി ഏവം നിസ്സിതാനിസ്സിതവസേന ദുവിധം.

പഞ്ചമദുകേ കാലപരിച്ഛേദം കത്വാ സമാദിന്നം സീലം **കാലപരിയന്തം**. യാവജീവം സമാദിയിത്വാ തഥേവ പവത്തിതം **ആപാണകോടിക**ന്തി ഏവം കാലപരിയന്തആപാണകോടികവസേന ദുവിധം.

ഛട്ഠദുകേ ലാഭയസഞാതിഅങ്ഗജീവിതവസേന ദിട്ഠപരിയന്തം **സപരിയന്തം** നാമ. വിപരീതം **അപരിയന്തം**. വുത്തമ്പി ചേതം പടിസമ്ഭിദായം “കതമം തം സീലം സപരിയന്തം? അത്ഥി സീലം ലാഭപരിയന്തം, അത്ഥി സീലം യസപരിയന്തം, അത്ഥി സീലം ഞാതിപരിയന്തം, അത്ഥി സീലം അങ്ഗപരിയന്തം, അത്ഥി സീലം ജീവിതപരിയന്തം. കതമം തം സീലം ലാഭപരിയന്തം? ഇധേകച്ചോ ലാഭഹേതു ലാഭപച്ചയാ ലാഭകാരണാ യഥാസമാദിന്നം സിക്ഖാപദം വീതിക്കമതി, ഇദം തം സീലം ലാഭപരിയന്ത”ന്തി (പടി॰ മ॰ ൧.൩൮). ഏതേനേവ ഉപായേന ഇതരാനിപി വിത്ഥാരേതബ്ബാനി. അപരിയന്തവിസ്സജ്ജനേപി വുത്തം “കതമം തം സീലം ന ലാഭപരിയന്തം? ഇധേകച്ചോ ലാഭഹേതു ലാഭപച്ചയാ ലാഭകാരണാ യഥാസമാദിന്നം സിക്ഖാപദം വീതിക്കമായ ചിത്തമ്പി ന ഉപ്പാദേതി, കിം സോ വീതിക്കമിസ്സതി, ഇദം തം സീലം ന ലാഭപരിയന്ത”ന്തി (പടി॰ മ॰ ൧.൩൮). ഏതേനേവുപായേന ഇതരാനിപി വിത്ഥാരേതബ്ബാനി. ഏവം സപരിയന്താപരിയന്തവസേന ദുവിധം.

സത്തമദുകേ സബ്ബമ്പി സാസവം സീലം **ലോകിയം**. അനാസവം **ലോകുത്തരം**. തത്ഥ ലോകിയം ഭവവിസേസാവഹം ഹോതി ഭവനിസ്സരണസ്സ ച സമ്ഭാരോ. യഥാഹ - "വിനയോ സംവരത്ഥായ, സംവരോ അവിപ്പടിസാരത്ഥായ, അവിപ്പടിസാരോ പാമോജ്ജത്ഥായ, പാമോജ്ജം പീതത്ഥായ, പീതി പസ്സദ്ധത്ഥായ, പസ്സദ്ധി സുഖത്ഥായ, സുഖം സമാധത്ഥായ, സമാധി യഥാഭൂതഞാണദസ്സനത്ഥായ, യഥാഭൂതഞാണദസ്സനം നിബ്ബിദത്ഥായ, നിബ്ബിദാ വിരാഗത്ഥായ, വിരാഗോ വിമുത്തത്ഥായ, വിമുത്തി വിമുത്തിഞാണദസ്സനത്ഥായ, വിമുത്തിഞാണദസ്സനം അനുപാദാപരിനിബ്ബാനത്ഥായ, ഏതദത്ഥാ കഥാ, ഏതദത്ഥാ മന്തനാ, ഏതദത്ഥാ ഉപനിസാ, ഏതദത്ഥം സോതാവധാനം, യദിദം അനുപാദാചിത്തസ്സ വിമോക്ഖോ"തി (പരി॰ ൩൬൬). ലോകുത്തരം ഭവനിസ്സരണാവഹം ഹോതി പച്ചവേക്ഖണഞാണസ്സ ച ഭൂമീതി ഏവം ലോകിയലോകുത്തരവസേന ദുവിധം.

൧൨. തികേസു പഠമത്തികേ ഹീനേന ഛന്ദേന ചിത്തേന വീരിയേന വീമംസായ വാ പവത്തിതം **ഹീനം**. മജ്ഝിമേഹി ഛന്ദാദീഹി പവത്തിതം **മജ്ഝിമം**. പണീതേഹി **പണീതം**. യസകാമതായ വാ സമാദിന്നം ഹീനം. പുഞ്ഞഫലകാമതായ മജ്ഝിമം. കത്തബ്ബമേവിദന്തി അരിയഭാവം നിസ്സായ സമാദിന്നം പണീതം. "അഹമസ്മി സീലസമ്പന്നോ, ഇമേ പനഞ്ഞേ ഭിക്ഖൂ ദുസ്സീലാ പാപധമ്മാ"തി ഏവം അത്തുക്കംസനപരവമ്ഭനാദീഹി ഉപക്കിലിട്ഠം വാ ഹീനം. അനുപക്കിലിട്ഠം ലോകിയം സീലം മജ്ഝിമം. ലോകുത്തരം പണീതം. തണ്ഹാവസേന വാ ഭവഭോഗത്ഥായ പവത്തിതം ഹീനം. അത്തനോ വിമോക്ഖത്ഥായ പവത്തിതം മജ്ഝിമം. സബ്ബസത്താനം വിമോക്ഖത്ഥായ പവത്തിതം പാരമിതാസീലം പണീതന്തി ഏവം ഹീനമജ്ഝിമപണീതവസേന തിവിധം.

ദുതിയത്തികേ അത്തനോ അനനുരൂപം പജഹിതുകാമേന അത്തഗരുനാ അത്തനിഗാരവേന പവത്തിതം **അത്താധിപതേയ്യം**. ലോകാപവാദം പരിഹരിതുകാമേന ലോകഗരുനാ ലോകേ ഗാരവേന പവത്തിതം **ലോകാധിപതേയ്യം**. ധമ്മമഹത്തം പൂജേതുകാമേന ധമ്മഗരുനാ ധമ്മഗാരവേന പവത്തിതം **ധമ്മാധിപതേയ്യ**ന്തി ഏവം അത്താധിപതേയ്യാദിവസേന തിവിധം.

തതിയത്തികേ യം ദുകേസു നിസ്സിതന്തി വുത്തം, തം തണ്ഹാദിട്ഠീഹി പരാമട്ഠത്താ **പരാമട്ഠം**. പുഥുജ്ജനകല്യാണകസ്സ മഗ്ഗസമ്ഭാരഭൂതം സേക്ഖാനഞ്ച മഗ്ഗസമ്പയുത്തം **അപരാമട്ഠം**. സേക്ഖാസേക്ഖാനം ഫലസമ്പയുത്തം **പടിപ്പസ്സദ്ധ**ന്തി ഏവം പരാമട്ഠാദിവസേന തിവിധം.

ചതുത്ഥത്തികേ യം ആപത്തിം അനാപജ്ജന്തേന പൂരിതം, ആപജ്ജിത്വാ വാ പുന കതപടികമ്മം, തം **വിസുദ്ധം**. ആപത്തിം ആപന്നസ്സ അകതപടികമ്മം **അവിസുദ്ധം**. വത്ഥുമ്ഹി വാ ആപത്തിയാ വാ അജ്ഝാചാരേ വാ വേമതികസ്സ സീലം **വേമതികസീലം** നാമ. തത്ഥ യോഗിനാ അവിസുദ്ധസീലം വിസോധേതബ്ബം, വേമതികേ വത്ഥുജ്ഝാചാരം അകത്വാ വിമതി പടിവിനേതബ്ബാ "ഇച്ചസ്സ ഫാസു ഭവിസ്സതീ"തി ഏവം വിസുദ്ധാദിവസേന തിവിധം.

പഞ്ചമത്തികേ ചതൂഹി അരിയമഗ്ഗേഹി തീഹി ച സാമഞ്ഞഫലേഹി സമ്പയുത്തം സീലം **സേക്ഖം**. അരഹത്തഫലസമ്പയുത്തം **അസേക്ഖം**. സേസം **നേവസേക്ഖനാസേക്ഖ**ന്തി ഏവം സേക്ഖാദിവസേന തിവിധം.

പടിസമ്ഭിദായം പന യസ്മാ ലോകേ തേസം തേസം സത്താനം പകതിപി സീലന്തി വുച്ചതി, യം സന്ധായ "അയം സുഖസീലോ, അയം ദുക്ഖസീലോ, അയം കലഹസീലോ, അയം മണ്ഡനസീലോ"തി ഭണന്തി, തസ്മാ തേന പരിയായേന "തീണി സീലാനി, കുസലസീലം അകുസലസീലം അബ്യാകതസീലന്തി (പടി॰ മ॰ ൧.൩൯). ഏവം കുസലാദിവസേനപി തിവിധന്തി വുത്തം. തത്ഥ അകുസലം ഇമസ്മിം അത്ഥേ

അധിപ്പേതസ്സ സീലസ്സ ലക്ഖണാദീസു ഏകേനപി ന സമേതീതി ഇധ ന ഉപനീതം, തസ്മാ വുത്തനയേനേവസ്സ തിവിധതാ വേദിതബ്ബാ.

൧൩. ചതുക്കേസു പഠമചതുക്കേ -

യോധ സേവതി ദുസ്സീലേ, സീലവന്തേ ന സേവതി;
വത്ഥുവീതിക്കമേ ദോസം, ന പസ്സതി അവിദ്ദസു.

മിച്ഛാസങ്കപ്പബഹുലോ , ഇന്ദ്രിയാനി ന രക്ഖതി;
ഏവരൂപസ്സ വേ സീലം, ജായതേ **ഹാനഭാഗിയം**.

യോ പനത്തമനോ ഹോതി, സീലസമ്പത്തിയാ ഇധ;
കമ്മട്ഠാനാനുയോഗമ്ഹി, ന ഉപ്പാദേതി മാനസം.

തുട്ഠസ്സ സീലമത്തേന, അഘടന്തസ്സ ഉത്തരി;
തസ്സ തം **ഠിതിഭാഗിയം,** സീലം ഭവതി ഭിക്ഖുനോ.

സമ്പന്നസീലോ ഘടതി, സമാധത്ഥായ യോ പന;
വിസേസഭാഗിയം സീലം, ഹോതി ഏതസ്സ ഭിക്ഖുനോ.

അതുട്ഠോ സീലമത്തേന, നിബ്ബിദം യോനുയുഞ്ജതി;
ഹോതി **നിബ്ബേധഭാഗിയം,** സീലമേതസ്സ ഭിക്ഖുനോതി.

ഏവം ഹാനഭാഗിയാദിവസേന ചതുബ്ബിധം.

ദുതിയചതുക്കേ ഭിക്ഖൂ ആരബ്ഭ പഞ്ഞത്തസിക്ഖാപദാനി, യാനി ച നേസം ഭിക്ഖുനീനം പഞ്ഞത്തിതോ രക്ഖിതബ്ബാനി, ഇദം **ഭിക്ഖുസീലം**. ഭിക്ഖുനിയോ ആരബ്ഭ പഞ്ഞത്തസിക്ഖാപദാനി, യാനി ച താസം ഭിക്ഖൂനം പഞ്ഞത്തിതോ രക്ഖിതബ്ബാനി, ഇദം **ഭിക്ഖുനിസീലം**. സാമണേരസാമണേരീനം ദസസീലാനി **അനുപസമ്പന്നസീലം**. ഉപാസകഉപാസികാനം നിച്ചസീലവസേന പഞ്ചസിക്ഖാപദാനി, സതി വാ ഉസ്സാഹേ ദസ, ഉപോസഥങ്ഗവസേന അട്ഠാതി ഇദം **ഗഹട്ഠസീല**ന്തി ഏവം ഭിക്ഖുസീലാദിവസേന ചതുബ്ബിധം.

തതിയചതുക്കേ ഉത്തരകുരുകാനം മനുസ്സാനം അവീതിക്കമോ **പകതിസീലം**. കുലദേസപാസണ്ഡാനം അത്തനോ അത്തനോ മരിയാദാചാരിത്തം **ആചാരസീലം**. ''ധമ്മതാ ഏസാ, ആനന്ദ, യദാ ബോധിസത്തോ മാതുകുച്ഛിം ഓക്കന്തോ ഹോതി ന ബോധിസത്തമാതു പുരിസേസു മാനസം ഉപ്പജ്ജി കാമഗുണൂപസംഹിത''ന്തി ഏവം വുത്തം ബോധിസത്തമാതുസീലം **ധമ്മതാസീലം**. മഹാകസ്സപാദീനം പന സുദ്ധസത്താനം, ബോധിസത്തസ്സ ച താസു താസു ജാതീസു സീലം **പുബ്ബഹേതുകസീല**ന്തി ഏവം പകതിസീലാദിവസേന ചതുബ്ബിധം.

ചതുത്ഥചതുക്കേ യം ഭഗവതാ ''ഇധ ഭിക്ഖു പാതിമോക്ഖസംവരസംവുതോ വിഹരതി ആചാരഗോചരസമ്പന്നോ അണുമത്തേസു വജ്ജേസു ഭയദസ്സാവീ സമാദായ സിക്ഖതി സിക്ഖാപദേസൂ''തി (വിഭ॰ ൫൦൮; ദീ॰ നി॰ ൧.൧൯൩) വം വുത്തം സീലം, ഇദം **പാതിമോക്ഖസംവരസീലം** നാമ. യം പന ''സോ ചക്ഖുനാ രൂപം ദിസ്വാ ന നിമിത്തഗ്ഗാഹീ ഹോതി നാനുബ്യഞ്ജനഗ്ഗാഹീ, യത്വാധികരണമേനം ചക്ഖുന്ദ്രിയം അസംവുതം വിഹരന്തം അഭിജ്ഝാദോമനസ്സാ പാപകാ അകുസലാ ധമ്മാ അന്വാസ്സവേയ്യും, തസ്സ സംവരായ പടിപജ്ജതി, രക്ഖതി ചക്ഖുന്ദ്രിയം, ചക്ഖുന്ദ്രിയേ സംവരം ആപജ്ജതി. സോതേന സദ്ദം സുത്വാ...പേ॰... ഘാനേന ഗന്ധം ഘായിത്വാ...പേ॰... ജിവ്ഹായ രസം സായിത്വാ...പേ॰... കായേന ഫോട്ഠബ്ബം ഫുസിത്വാ...പേ॰... മനസാ ധമ്മം വിഞ്ഞായ ന നിമിത്തഗ്ഗാഹീ...പേ॰... മനിന്ദ്രിയേ സംവരം ആപജ്ജതീ''തി (മ॰ നി॰ ൧.൨൨, ൪൧൧; ദീ॰ നി॰ ൧.൨൧൩; അ॰ നി॰ ൪.൧൯൮) വുത്തം, ഇദം **ഇന്ദ്രിയസംവരസീലം**. യാ

പന ആജീവഹേതുപഞ്ഞത്താനം ഛന്നം സിക്ഖാപദാനം വീതിക്കമസ്സ, "കുഹനാ ലപനാ നേമിത്തികതാ നിപ്പേസികതാ ലാഭേന ലാഭം നിജിഗീസനതാ"തി ഏവമാദീനഞ്ച പാപധമ്മാനം വസേന പവത്താ മിച്ഛാജീവാ വിരതി, ഇദം **ആജീവപാരിസുദ്ധിസീലം**. "പടിസങ്ഖാ യോനിസോ ചീവരം പടിസേവതി, യാവദേവ സീതസ്സ പടിഘാതായാ"തി (മ॰ നി॰ ൧.൨൩; അ॰ നി॰ ൬.൫൮) ആദിനാ നയേന വുത്തോ പടിസങ്ഖാനപരിസുദ്ധോ ചതുപച്ചയപരിഭോഗോ **പച്ചയസന്നിസ്സിതസീലം** നാമ.

പാതിമോക്ഖസംവരസീലം

൧൪. തത്രായം ആദിതോ പട്ഠായ അനുപുബ്ബപദവണ്ണനായ സദ്ധിം വിനിച്ഛയകഥാ. **ഇധാ**തി ഇമസ്മിം സാസനേ. **ഭിക്ഖൂ**തി സംസാരേ ഭയം ഇക്ഖണതായ വാ ഭിന്നപടധരാദിതായ വാ ഏവം ലദ്ധവോഹാരോ സദ്ധാപബ്ബജിതോ കുലപുത്തോ. **പാതിമോക്ഖസംവരസംവുതോ**തി ഏത്ഥ പാതിമോക്ഖന്തി സിക്ഖാപദസീലം. തഞ്ഹി യോ നം പാതി രക്ഖതി, തം മോക്ഖേതി മോചയതി ആപായികാദീഹി ദുക്ഖേഹി, തസ്മാ **പാതിമോക്ഖ**ന്തി വുച്ചതി. സംവരണം സംവരോ, കായികവാചസികസ്സ അവീതിക്കമസ്സേതം നാമം. പാതിമോക്ഖമേവ സംവരോ പാതിമോക്ഖസംവരോ. തേന പാതിമോക്ഖസംവരേന സംവുതോ പാതിമോക്ഖസംവരസംവുതോ, ഉപഗതോ സമന്നാഗതോതി അത്ഥോ. **വിഹരതീ**തി ഇരിയതി. **ആചാരഗോചരസമ്പന്നോ**തിആദീനമത്ഥോ പാളിയം ആഗതനയേനേവ വേദിതബ്ബോ. വുത്തഞ്ഹേതം -

"ആചാരഗോചരസമ്പന്നോ"തി അത്ഥി ആചാരോ, അത്ഥി അനാചാരോ;

തത്ഥ കതമോ **അനാചാരോ**? കായികോ വീതിക്കമോ വാചസികോ വീതിക്കമോ കായികവാചസികോ വീതിക്കമോ, അയം വുച്ചതി അനാചാരോ. സബ്ബമ്പി ദുസ്സീല്യം അനാചാരോ. ഇധേകച്ചോ വേളുദാനേന വാ പത്തദാനേന വാ പുപ്ഫഫലസിനാനദന്തകട്ഠദാനേന വാ ചാടുകമ്യതായ വാ മുഗ്ഗസൂപ്യതായ വാ പാരിഭട്യതായ വാ ജങ്ഘപേസനികേന വാ അഞ്ഞതരഞ്ഞതരേന വാ ബുദ്ധപടികുട്ഠേന മിച്ഛാആജീവേന ജീവികം കപ്പേതി, അയം വുച്ചതി അനാചാരോ.

തത്ഥ കതമോ **ആചാരോ**? കായികോ അവീതിക്കമോ വാചസികോ അവീതിക്കമോ കായികവാചസികോ അവീതിക്കമോ, അയം വുച്ചതി ആചാരോ. സബ്ബോപി സീലസംവരോ ആചാരോ. ഇധേകച്ചോ ന വേളുദാനേന വാ ന പത്തന പുപ്ഫന ഫലന സിനാനന ദന്തകട്ഠദാനേന വാ ന ചാടുകമ്യതായ വാ ന മുഗ്ഗസൂപ്യതായ വാ ന പാരിഭട്യതായ വാ ന ജങ്ഘപേസനികേന വാ ന അഞ്ഞതരഞ്ഞതരേന വാ ബുദ്ധപടികുട്ഠേന മിച്ഛാആജീവേന ജീവികം കപ്പേതി, അയം വുച്ചതി ആചാരോ.

ഗോചരോതി അത്ഥി ഗോചരോ അത്ഥി അഗോചരോ.

തത്ഥ കതമോ **അഗോചരോ**? ഇധേകച്ചോ വേസിയാഗോചരോ വാ ഹോതി വിധവാ, ഥുല്ലകുമാരികാ, പണ്ഡക, ഭിക്ഖുനീ, പാനാഗാരഗോചരോ വാ ഹോതി, സംസട്ഠോ വിഹരതി രാജൂഹി രാജമഹാമത്തേഹി തിത്ഥിയേഹി തിത്ഥിയസാവകേഹി അനനുലോമികേന സംസഗ്ഗേന, യാനി വാ പന താനി കുലാനി അസ്സദ്ധാനി അപ്പസന്നാനി അനോപാനഭൂതാനി അക്കോസകപരിഭാസകാനി അനത്ഥകാമാനി അഹിതകാമാനി അഫാസുകകാമാനി അയോഗക്ഖേമകാമാനി ഭിക്ഖൂനം ഭിക്ഖുനീനം ഉപാസകാനം ഉപാസികാനം, തഥാരൂപാനി കുലാനി സേവതി ഭജതി പയിരുപാസതി, അയം വുച്ചതി അഗോചരോ.

തത്ഥ കതമോ **ഗോചരോ**? ഇധേകച്ചോ ന വേസിയാഗോചരോ വാ ഹോതി…പേ॰… ന പാനാഗാരഗോചരോ വാ ഹോതി, അസംസട്ഠോ വിഹരതി രാജൂഹി…പേ॰… തിത്ഥിയസാവകേഹി അനനുലോമികേന സംസഗ്ഗേന, യാനി വാ പന താനി കുലാനി സദ്ധാനി പസന്നാനി ഓപാനഭൂതാനി കാസാവപജ്ജോതാനി ഇസിവാതപടിവാതാനി

അത്ഥകാമാനി…പേ॰… യോഗക്ഖേമകാമാനി ഭിക്ഖൂനം…പേ॰… ഉപാസികാനം, തഥാരൂപാനി കുലാനി സേവതി ഭജതി പയിരുപാസതി, അയം വുച്ചതി ഗോചരോ. ഇതി ഇമിനാ ച ആചാരേന ഇമിനാ ച ഗോചരേന ഉപേതോ ഹോതി സമുപേതോ ഉപഗതോ സമുപഗതോ ഉപപന്നോ സമ്പന്നോ സമന്നാഗതോ, തേന വുച്ചതി ''ആചാരഗോചരസമ്പന്നോ''തി (വിഭ॰ ൫൧൧).

അപി ചേത്ഥ ഇമിനാപി നയേന ആചാരഗോചരാ വേദിതബ്ബാ. ദുവിധോ ഹി അനാചാരോ കായികോ വാചസികോ ച. തത്ഥ കതമോ **കായികോ അനാചാരോ?** ഇധേകച്ചോ സങ്ഘഗതോപി അചിത്തീകാരകതോ ഥേരേ ഭിക്ഖൂ ഘട്ടയന്തോപി തിട്ഠതി, ഘട്ടയന്തോപി നിസീദതി, പുരതോപി തിട്ഠതി, പുരതോപി നിസീദതി, ഉച്ചേപി ആസനേ നിസീദതി, സസീസമ്പി പാരുപിത്വാ നിസീദതി, ഠിതകോപി ഭണതി, ബാഹാവിക്ഖേപകോപി ഭണതി, ഥേരാനം ഭിക്ഖൂനം അനുപാഹനാനം ചങ്കമന്താനം സഉപാഹനോ ചങ്കമതി, നീചേ ചങ്കമേ ചങ്കമന്താനം ഉച്ചേ ചങ്കമേ ചങ്കമതി, ഛമായ ചങ്കമന്താനം ചങ്കമേ ചങ്കമതി, ഥേരേ ഭിക്ഖൂ അനുപഖജ്ജാപി തിട്ഠതി, അനുപഖജ്ജാപി നിസീദതി, നവേപി ഭിക്ഖൂ ആസനേന പടിബാഹതി, ജന്താഘരേപി ഥേരേ ഭിക്ഖൂ അനാപുച്ഛാ കട്ഠം പക്ഖിപതി, ദ്വാരം പിദഹതി, ഉദകതിത്ഥേപി ഥേരേ ഭിക്ഖൂ ഘട്ടയന്തോപി ഓതരതി, പുരതോപി ഓതരതി, ഘട്ടയന്തോപി ന്ഹായതി, പുരതോപി ന്ഹായതി, ഘട്ടയന്തോപി ഉത്തരതി, പുരതോപി ഉത്തരതി, അന്തരഘരം പവിസന്തോപി ഥേരേ ഭിക്ഖൂ ഘട്ടയന്തോപി ഗച്ഛതി, പുരതോപി ഗച്ഛതി, വോക്കമ്മ ച ഥേരാനം ഭിക്ഖൂനം പുരതോ പുരതോ ഗച്ഛതി, യാനിപി താനി ഹോന്തി കുലാനം ഓവരകാനി ഗൂള്ഹാനി ച പടിച്ഛന്നാനി ച യത്ഥ കുലിത്ഥിയോ കുലകുമാരിയോ നിസീദന്തി, തത്ഥപി സഹസാ പവിസതി, കുമാരകസ്സപി സീസം പരാമസതി, അയം വുച്ചതി കായികോ അനാചാരോ.

തത്ഥ കതമോ **വാചസികോ അനാചാരോ?** ഇധേകച്ചോ സങ്ഘഗതോപി അചിത്തീകാരകതോ ഥേരേ ഭിക്ഖൂ അനാപുച്ഛാ ധമ്മം ഭണതി. പഞ്ഹം വിസ്സജ്ജേതി, പാതിമോക്ഖം ഉദ്ദിസതി, ഠിതകോപി ഭണതി, ബാഹാവിക്ഖേപകോപി ഭണതി, അന്തരഘരം പവിട്ഠോപി ഇത്ഥിം വാ കുമാരിം വാ ഏവമാഹ - ''ഇത്ഥന്നാമേ ഇത്ഥംഗോത്തേ കിം അത്ഥി, യാഗു അത്ഥി, ഭത്തം അത്ഥി, ഖാദനീയം അത്ഥി, കിം പിവിസ്സാമ, കിം ഖാദിസ്സാമ, കിം ഭുഞ്ജിസ്സാമ. കിം വാ മേ ദസ്സഥാ''തി വിപ്പലപതി, അയം വുച്ചതി വാചസികോ അനാചാരോ (മഹാനി॰ ൮൭). പടിപക്ഖവസേന പനസ്സ ആചാരോ വേദിതബ്ബോ.

അപിച ഭിക്ഖു സഗാരവോ സപ്പതിസ്സോ ഹിരോത്തപ്പസമ്പന്നോ സുനിവത്ഥോ സുപാരുതോ പാസാദികേന അഭിക്കന്തേന പടിക്കന്തേന ആലോകിതേന വിലോകിതേന സമിഞ്ജിതേന പസാരിതേന ഓക്ഖിത്തചക്ഖു ഇരിയാപഥസമ്പന്നോ ഇന്ദ്രിയേസു ഗുത്തദ്വാരോ ഭോജനേ മത്തഞ്ഞൂ ജാഗരിയമനുയുത്തോ സതിസമ്പജഞ്ഞേന സമന്നാഗതോ അപ്പിച്ഛോ സന്തുട്ഠോ ആരദ്ധവീരിയോ ആഭിസമാചാരികേസു സക്കച്ചകാരീ ഗരുചിത്തീകാരബഹുലോ വിഹരതി, അയം വുച്ചതി ആചാരോ. ഏവം താവ ആചാരോ വേദിതബ്ബോ.

ഗോചരോ പന തിവിധോ ഉപനിസ്സയഗോചരോ ആരക്ഖഗോചരോ ഉപനിബന്ധഗോചരോതി. തത്ഥ കതമോ **ഉപനിസ്സയഗോചരോ?** ദസകഥാവത്ഥുഗുണസമന്നാഗതോ കല്യാണമിത്തോ, യം നിസ്സായ അസ്സുതം സുണാതി, സുതം പരിയോദപേതി, കങ്ഖം വിതരതി, ദിട്ഠിം ഉജും കരോതി, ചിത്തം പസാദേതി. യസ്സ വാ പന അനുസിക്ഖമാനോ സദ്ധായ വഡ്ഢതി, സീലേന, സുതേന, ചാഗേന, പഞ്ഞായ വഡ്ഢതി, അയം വുച്ചതി ഉപനിസ്സയഗോചരോ.

കതമോ **ആരക്ഖഗോചരോ?** ഇധ ഭിക്ഖു അന്തരഘരം പവിട്ഠോ വീഥിം പടിപന്നോ ഓക്ഖിത്തചക്ഖു യുഗമത്തദസ്സാവീ സുസംവുതോ ഗച്ഛതി, ന ഹത്ഥിം ഓലോകേന്തോ, ന അസ്സം, ന രഥം, ന പത്തിം, ന ഇത്ഥിം, ന പുരിസം ഓലോകേന്തോ, ന ഉദ്ധം

ഉല്ലോകേന്തോ, ന അധോ ഓലോകേന്തോ, ന ദിസാവിദിസം പേക്ഖമാനോ ഗച്ഛതി, അയം വുച്ചതി ആരക്ഖഗോചരോ.

കതമോ **ഉപനിബന്ധഗോചരോ**? ചത്താരോ സതിപട്ഠാനാ യത്ഥ ചിത്തം ഉപനിബന്ധതി. വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ - "കോ ച, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖുനോ ഗോചരോ സകോ പേത്തികോ വിസയോ? യദിദം ചത്താരോ സതിപട്ഠാനാ"തി (സം॰ നി॰ ൫.൩൭൨), അയം വുച്ചതി ഉപനിബന്ധഗോചരോ. ഇതി ഇമിനാ ച ആചാരേന ഇമിനാ ച ഗോചരേന ഉപേതോ...പേ॰... സമന്നാഗതോ. തേനപി വുച്ചതി ആചാരഗോചരസമ്പന്നോതി.

അണുമത്തേസു വജ്ജേസു ഭയദസ്സാവീതി അണുപ്പമാണേസു അസഞ്ചിച്ച ആപന്നസേഖിയഅകുസലചിത്തുപ്പാദാദിഭേദേസു വജ്ജേസു ഭയദസ്സനസീലോ. **സമാദായ സിക്ഖതി സിക്ഖാപദേസൂ**തി യംകിഞ്ചി സിക്ഖാപദേസു സിക്ഖിതബ്ബം, തം സബ്ബം സമ്മാ ആദായ സിക്ഖതി. ഏത്ഥ ച "പാതിമോക്ഖസംവരസംവുതോ"തി ഏത്താവതാ ച പുഗ്ഗലാധിട്ഠാനായ ദേസനായ പാതിമോക്ഖസംവരസീലം ദസ്സിതം. "ആചാരഗോചരസമ്പന്നോ"തിആദി പന സബ്ബം യഥാപടിപന്നസ്സ തം സീലം സമ്പജ്ജതി, തം പടിപത്തിം ദസ്സേതും വുത്തന്തി വേദിതബ്ബം.

ഇന്ദ്രിയസംവരസീലം

൧൫. യം പനേതം തദനന്തരം "സോ ചക്ഖുനാ രൂപം ദിസ്വാ"തിആദിനാ നയേന ദസ്സിതം ഇന്ദ്രിയസംവരസീലം, തത്ഥ **സോ**തി പാതിമോക്ഖസംവരസീലേ ഠിതോ ഭിക്ഖു. **ചക്ഖുനാ രൂപം ദിസ്വാ**തി കാരണവസേന ചക്ഖൂതി ലദ്ധവോഹാരേന രൂപദസ്സനസമത്ഥേന ചക്ഖുവിഞ്ഞാണേന രൂപം ദിസ്വാ. പോരാണാ പനാഹു "ചക്ഖു രൂപം ന പസ്സതി, അചിത്തകത്താ, ചിത്തം ന പസ്സതി, അചക്ഖുകത്താ, ദ്വാരാരമ്മണസങ്ഘട്ടേ പന ചക്ഖുപസാദവത്ഥുകേന ചിത്തേന പസ്സതി. ഈദിസീ പനേസാ 'ധനുനാ വിജ്ഝതീ'തിആദീസു വിയ സസമ്ഭാരകഥാ നാമ ഹോതി, തസ്മാ ചക്ഖുവിഞ്ഞാണേന രൂപം ദിസ്വാതി അയമേവേത്ഥ അത്ഥോ"തി. **ന നിമിത്തഗ്ഗാഹീ**തി ഇത്ഥിപുരിസനിമിത്തം വാ സുഭനിമിത്താദികം വാ കിലേസവത്ഥുഭൂതം നിമിത്തം ന ഗണ്ഹാതി, ദിട്ഠമത്തേയേവ സണ്ഠാതി. **നാനുബ്യഞ്ജനഗ്ഗാഹീ**തി കിലേസാനം അനുഅനുബ്യഞ്ജനതോ പാകടഭാവകരണതോ അനുബ്യഞ്ജനന്തി ലദ്ധവോഹാരം ഹത്ഥപാദസിതഹസിതകഥിതവിലോകിതാദിഭേദം ആകാരം ന ഗണ്ഹാതി, യം തത്ഥ ഭൂതം, തദേവ ഗണ്ഹാതി, ചേതിയപബ്ബതവാസീ **മഹാതിസ്സത്ഥേരോ വിയ**.

ഥേരം കിര ചേതിയപബ്ബതാ അനുരാധപുരം പിണ്ഡചാരത്ഥായ ആഗച്ഛന്തം അഞ്ഞതരാ കുലസുണ്ഹാ സാമികേന സദ്ധിം ഭണ്ഡിത്വാ സുമണ്ഡിതപസാധിതാ ദേവകഞ്ഞാ വിയ കാലസ്സേവ അനുരാധപുരതോ നിക്ഖമിത്വാ ഞാതിഘരം ഗച്ഛന്തീ അന്തരാമഗ്ഗേ ദിസ്വാ വിപല്ലത്ഥചിത്താ മഹാഹസിതം ഹസി. ഥേരോ കിമേതന്തി ഓലോകേന്തോ തസ്സാ ദന്തട്ഠികേ അസുഭസഞ്ഞം പടിലഭിത്വാ അരഹത്തം പാപുണി. തേന വുത്തം -

"തസ്സാ ദന്തട്ഠികം ദിസ്വാ, പുബ്ബസഞ്ഞം അനുസ്സരി;
തത്ഥേവ സോ ഠിതോ ഥേരോ, അരഹത്തം അപാപുണീ"തി.

സാമികോപി ഖോ പനസ്സാ അനുമഗ്ഗം ഗച്ഛന്തോ ഥേരം ദിസ്വാ "കിഞ്ചി, ഭന്തേ, ഇത്ഥിം പസ്സഥാ"തി പുച്ഛി. തം ഥേരോ ആഹ -

"നാഭിജാനാമി ഇത്ഥീ വാ, പുരിസോ വാ ഇതോ ഗതോ;
അപിച അട്ഠിസങ്ഘാടോ, ഗച്ഛതേസ മഹാപഥേ"തി.

യത്വാധികരണമേനന്തിആദിമ്ഹി യംകാരണാ യസ്സ ചക്ഖുന്ദ്രിയാസംവരസ്സ ഹേതു ഏതം പുഗ്ഗലം സതികവാടേന ചക്ഖുന്ദ്രിയം അസംവുതം അപിഹിതചക്ഖുദ്വാരം ഹുത്വാ വിഹരന്തം ഏതേ അഭിജ്ഝാദയോ ധമ്മാ അന്വാസ്സവേയ്യും അനുബന്ധേയ്യും.

തസ്സ സംവരായ പടിപജ്ജതീതി തസ്സ ചക്ഖുന്ദ്രിയസ്സ സതികവാടേന പിദഹനത്ഥായ പടിപജ്ജതി. ഏവം പടിപജ്ജന്തോയേവ ച രക്ഖതി ചക്ഖുന്ദ്രിയം, ചക്ഖുന്ദ്രിയേ സംവരം ആപജ്ജതീതിപി വുച്ചതി. തത്ഥ കിഞ്ചാപി ചക്ഖുന്ദ്രിയേ സംവരോ വാ അസംവരോ വാ നത്ഥി. ന ഹി ചക്ഖുപസാദം നിസ്സായ സതി വാ മുട്ഠസച്ചം വാ ഉപ്പജ്ജതി. അപിച യദാ രൂപാരമ്മണം ചക്ഖുസ്സ ആപാഥം ആഗച്ഛതി, തദാ ഭവങ്ഗേ ദ്വിക്ഖത്തും ഉപ്പജ്ജിത്വാ നിരുദ്ധേ കിരിയമനോധാതു ആവജ്ജനകിച്ചം സാധയമാനാ ഉപ്പജ്ജിത്വാ നിരുജ്ഝതി. തതോ ചക്ഖുവിഞ്ഞാണം ദസ്സനകിച്ചം. തതോ വിപാകമനോധാതു സമ്പടിച്ഛനകിച്ചം. തതോ വിപാകാഹേതുകമനോവിഞ്ഞാണധാതു സന്തീരണകിച്ചം. തതോ കിരിയാഹേതുകമനോവിഞ്ഞാണധാതു വോട്ഠബ്ബനകിച്ചം സാധയമാനാ ഉപ്പജ്ജിത്വാ നിരുജ്ഝതി, തദനന്തരം ജവനം ജവതി.

തത്രാപി നേവ ഭവങ്ഗസമയേ, ന ആവജ്ജനാദീനം അഞ്ഞതരസമയേ സംവരോ വാ അസംവരോ വാ അത്ഥി. ജവനക്ഖണേ പന സചേ ദുസ്സീല്യം വാ മുട്ഠസച്ചം വാ അഞ്ഞാണം വാ അക്ഖന്തി വാ കോസജ്ജം വാ ഉപ്പജ്ജതി, അസംവരോ ഹോതി. ഏവം ഹോന്തോ പന സോ ചക്ഖുന്ദ്രിയേ അസംവരോതി വുച്ചതി. കസ്മാ? യസ്മാ തസ്മിം സതി ദ്വാരമ്പി അഗുത്തം ഹോതി, ഭവങ്ഗമ്പി ആവജ്ജനാദീനിപി വീഥിചിത്താനി . യഥാ കിം? യഥാ നഗരേ ചതൂസു ദ്വാരേസു അസംവുതേസു കിഞ്ചാപി അന്തോഘരദ്വാരകോട്ഠകഗബ്ഭാദയോ സുസംവുതാ ഹോന്തി, തഥാപി അന്തോനഗരേ സബ്ബം ഭണ്ഡം അരക്ഖിതം അഗോപിതമേവ ഹോതി. നഗരദ്വാരേന ഹി പവിസിത്വാ ചോരാ യദിച്ഛന്തി, തം കരേയ്യും, ഏവമേവ ജവനേ ദുസ്സീല്യാദീസു ഉപ്പന്നേസു തസ്മിം അസംവരേ സതി ദ്വാരമ്പി അഗുത്തം ഹോതി, ഭവങ്ഗമ്പി ആവജ്ജനാദീനിപി വീഥിചിത്താനി.

തസ്മിം പന സീലാദീസു ഉപ്പന്നേസു ദ്വാരമ്പി ഗുത്തം ഹോതി, ഭവങ്ഗമ്പി ആവജ്ജനാദീനിപി വീഥിചിത്താനി. യഥാ കിം? യഥാ നഗരദ്വാരേസു സംവുതേസു കിഞ്ചാപി അന്തോഘരാദയോ അസംവുതാ ഹോന്തി, തഥാപി അന്തോനഗരേ സബ്ബം ഭണ്ഡം സുരക്ഖിതം സുഗോപിതമേവ ഹോതി. നഗരദ്വാരേസു ഹി പിഹിതേസു ചോരാനം പവേസോ നത്ഥി, ഏവമേവ ജവനേ സീലാദീസു ഉപ്പന്നേസു ദ്വാരമ്പി ഗുത്തം ഹോതി, ഭവങ്ഗമ്പി ആവജ്ജനാദീനിപി വീഥിചിത്താനി. തസ്മാ ജവനക്ഖണേ ഉപ്പജ്ജമാനോപി ചക്ഖുന്ദ്രിയേ സംവരോതി വുത്തോ.

സോതേന സദ്ദം സുത്വാതിആദീസുപി ഏസേവ നയോ. ഏവമിദം സങ്ഖേപതോ രൂപാദീസു കിലേസാനുബന്ധനിമിത്താദിഗ്ഗാഹപരിവജ്ജനലക്ഖണം ഇന്ദ്രിയസംവരസീലന്തി വേദിതബ്ബം.

ആജീവപാരിസുദ്ധിസീലം

൧൫. ഇദാനി ഇന്ദ്രിയസംവരസീലാനന്തരം വുത്തേ ആജീവപാരിസുദ്ധിസീലേ ആജീവഹേതു പഞ്ഞത്താനം ഛന്നം സിക്ഖാപദാനന്തി യാനി താനി ''ആജീവഹേതു ആജീവകാരണാ പാപിച്ഛോ ഇച്ഛാപകതോ അസന്തം അഭൂതം ഉത്തരിമനുസ്സധമ്മം ഉല്ലപതി, ആപത്തി പാരാജികസ്സ. ആജീവഹേതു ആജീവകാരണാ സഞ്ചരിത്തം സമാപജ്ജതി, ആപത്തി സങ്ഘാദിസേസസ്സ. ആജീവഹേതു ആജീവകാരണാ 'യോ തേ വിഹാരേ വസതി സോ ഭിക്ഖു അരഹാ'തി ഭണതി, പടിവിജാനന്തസ്സ ആപത്തി ഥുല്ലച്ചയസ്സ. ആജീവഹേതു ആജീവകാരണാ ഭിക്ഖു പണീതഭോജനാനി അഗിലാനോ അത്തനോ അത്ഥായ വിഞ്ഞാപേത്വാ ഭുഞ്ജതി, ആപത്തി പാചിത്തിയസ്സ. ആജീവഹേതു ആജീവകാരണാ ഭിക്ഖുനീ പണീതഭോജനാനി അഗിലാനാ അത്തനോ അത്ഥായ വിഞ്ഞാപേത്വാ ഭുഞ്ജതി, ആപത്തി പാടിദേസനീയസ്സ. ആജീവഹേതു ആജീവകാരണാ സൂപം വാ ഓദനം വാ അഗിലാനോ അത്തനോ അത്ഥായ വിഞ്ഞാപേത്വാ ഭുഞ്ജതി , ആപത്തി ദുക്കടസ്സാ''തി (പരി॰ ൨൮൭) ഏവം പഞ്ഞത്താനി ഛ സിക്ഖാപദാനി, ഇമേസം ഛന്നം സിക്ഖാപദാനം.

കുഹനാതിആദീസു അയം പാളി, “തത്ഥ കതമാ **കുഹനാ**? ലാഭസക്കാരസിലോകസന്നിസ്സിതസ്സ പാപിച്ഛസ്സ ഇച്ഛാപകതസ്സ യാ പച്ചയപടിസേവനസങ്ഖാതേന വാ സാമന്തജപ്പിതേന വാ ഇരിയാപഥസ്സ വാ അട്ഠപനാ ഠപനാ സണ്ഠപനാ ഭാകുടികാ ഭാകുടിയം കുഹനാ കുഹായനാ കുഹിതത്തം, അയം വുച്ചതി കുഹനാ.

“തത്ഥ കതമാ **ലപനാ**? ലാഭസക്കാരസിലോകസന്നിസ്സിതസ്സ പാപിച്ഛസ്സ ഇച്ഛാപകതസ്സ യാ പരേസം ആലപനാ ലപനാ സല്ലപനാ ഉല്ലപനാ സമുല്ലപനാ ഉന്നഹനാ സമുന്നഹനാ ഉക്കാചനാ സമുക്കാചനാ അനുപ്പിയഭാണിതാ ചാടുകമ്യതാ മുഗ്ഗസൂപ്യതാ പാരിഭട്യതാ, അയം വുച്ചതി ലപനാ.

“തത്ഥ കതമാ **നേമിത്തികതാ**? ലാഭസക്കാരസിലോകസന്നിസ്സിതസ്സ പാപിച്ഛസ്സ ഇച്ഛാപകതസ്സ യം പരേസം നിമിത്തം നിമിത്തകമ്മം ഓഭാസോ ഓഭാസകമ്മം സാമന്തജപ്പാ പരികഥാ, അയം വുച്ചതി നേമിത്തികതാ.

“തത്ഥ കതമാ **നിപ്പേസികതാ**? ലാഭസക്കാരസിലോകസന്നിസ്സിതസ്സ പാപിച്ഛസ്സ ഇച്ഛാപകതസ്സ യാ പരേസം അക്കോസനാ വമ്ഭനാ ഗരഹനാ ഉക്ഖേപനാ സമുക്ഖേപനാ ഖിപനാ സംഖിപനാ പാപനാ സമ്പാപനാ അവണ്ണഹാരികാ പരപിട്ഠിമംസികതാ, അയം വുച്ചതി നിപ്പേസികതാ.

“തത്ഥ കതമാ **ലാഭേന ലാഭം നിജിഗീസനതാ**? ലാഭസക്കാരസിലോകസന്നിസ്സിതോ പാപിച്ഛോ ഇച്ഛാപകതോ ഇതോ ലദ്ധം ആമിസം അമുത്ര ഹരതി, അമുത്ര വാ ലദ്ധം ആമിസം ഇധ ആഹരതി. യാ ഏവരൂപാ ആമിസേന ആമിസസ്സ ഏട്ഠി ഗവേട്ഠി പരിയേട്ഠി ഏസനാ ഗവേസനാ പരിയേസനാ, അയം വുച്ചതി ലാഭേന ലാഭം നിജിഗീസനതാ”തി (വിഭ॰ ൮൬൧-൮൬൫).

൬൩. ഇമിസ്സാ പന പാളിയാ ഏവമത്ഥോ വേദിതബ്ബോ. കുഹനനിദ്ദേസേ താവ **ലാഭസക്കാരസിലോകസന്നിസ്സിതസ്സാ**തി ലാഭഞ്ച സക്കാരഞ്ച കിത്തിസദ്ദഞ്ച സന്നിസ്സിതസ്സ, പത്ഥയന്തസ്സാതി അത്ഥോ. **പാപിച്ഛസ്സാ**തി അസന്തഗുണദീപനകാമസ്സ. **ഇച്ഛാപകതസ്സാ**തി ഇച്ഛായ അപകതസ്സ, ഉപദ്ദുതസ്സാതി അത്ഥോ.

ഇതോ പരം യസ്മാ പച്ചയപടിസേവനസാമന്തജപ്പനഇരിയാപഥസന്നിസ്സിതവസേന മഹാനിദ്ദേസേ തിവിധം കുഹനവത്ഥു ആഗതം. തസ്മാ തിവിധമ്പേതം ദസ്സേതും പച്ചയപടിസേവനസങ്ഖാതേന വാതി ഏവമാദി ആരദ്ധം. തത്ഥ ചീവരാദീഹി നിമന്തിതസ്സ തദത്ഥികസ്സേവ സതോ പാപിച്ഛതം നിസ്സായ പടിക്ഖിപനേന, തേ ച ഗഹപതികേ അത്തനി സുപ്പതിട്ഠിതസദ്ധേ ഞത്വാ പുന തേസം “അഹോ അയ്യോ അപ്പിച്ഛോ ന കിഞ്ചി പടിഗ്ഗണ്ഹിതും ഇച്ഛതി, സുലദ്ധം വത നോ അസ്സ സചേ അപ്പമത്തകമ്പി കിഞ്ചി പടിഗ്ഗണ്ഹേയ്യാ”തി നാനാവിധേഹി ഉപായേഹി പണീതാനി ചീവരാദീനി ഉപനേന്താനം തദനുഗ്ഗഹകാമതംയേവ ആവികത്വാ പടിഗ്ഗഹണേന ച തതോ പഭുതി അപി സകടഭാരേഹി ഉപനാമനഹേതുഭൂതം വിമ്ഹാപനം പച്ചയപടിസേവനസങ്ഖാതം കുഹനവത്ഥൂതി വേദിതബ്ബം. വുത്തഞ്ഹേതം മഹാനിദ്ദേസേ -

> “കതമം പച്ചയപടിസേവനസങ്ഖാതം കുഹനവത്ഥു? ഇധ ഗഹപതികാ ഭിക്ഖും നിമന്തേന്തി ചീവരപിണ്ഡപാതസേനാസനഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരേഹി. സോ പാപിച്ഛോ ഇച്ഛാപകതോ അത്ഥികോ ചീവര...പേ॰... പരിക്ഖാരാനം ഭിയ്യോകമ്യതം ഉപാദായ ചീവരം പച്ചക്ഖാതി. പിണ്ഡപാതം...പേ॰... സേനാസനം. ഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരം പച്ചക്ഖാതി. സോ ഏവമാഹ - ‘കിം സമണസ്സ മഹഗ്ഘേന ചീവരേന, ഏതം സാരുപ്പം യം സമണോ സുസാനാ വാ സങ്കാരകൂടാ വാ പാപണികാ വാ നന്തകാനി ഉച്ചിനിത്വാ സങ്ഘാടിം കത്വാ ധാരേയ്യ. കിം സമണസ്സ മഹഗ്ഘേന പിണ്ഡപാതേന ഏതം സാരുപ്പം യം സമണോ

ഉഞ്ഛാചരിയായ പിണ്ഡിയാലോപേന ജീവികം കപ്പേയ്യ. കിം സമണസ്സ മഹഗ്ഘേന സേനാസനേന, ഏതം സാരുപ്പം യം സമണോ രുക്ഖമൂലികോ വാ അസ്സ അബ്ഭോകാസികോ വാ. കിം സമണസ്സ മഹഗ്ഘേന ഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരേന, ഏതം സാരുപ്പം യം സമണോ പൂതിമുത്തേന വാ ഹരിടകീഖണ്ഡേന വാ ഓസധം കരേയ്യാ'തി. തദുപാദായ ലൂഖം ചീവരം ധാരേതി, ലൂഖം പിണ്ഡപാതം പരിഭുഞ്ജതി, ലൂഖം സേനാസനം പടിസേവതി, ലൂഖം ഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരം പടിസേവതി, തമേനം ഗഹപതികാ ഏവം ജാനന്തി 'അയം സമണോ അപ്പിച്ഛോ സന്തുട്ഠോ പവിവിത്തോ അസംസട്ഠോ ആരദ്ധവീരിയോ ധുതവാദോ'തി. ഭിയ്യോ ഭിയ്യോ നിമന്തേന്തി ചീവര...പേ॰... പരിക്ഖാരേഹി. സോ ഏവമാഹ - 'തിണ്ണം സമ്മുഖീഭാവാ സദ്ധോ കുലപുത്തോ ബഹും പുഞ്ഞം പസവതി. സദ്ധായ സമ്മുഖീഭാവാ സദ്ധോ കുലപുത്തോ ബഹും പുഞ്ഞം പസവതി. ദേയ്യധമ്മസ്സ...പേ॰... ദക്ഖിണേയ്യാനം സമ്മുഖീഭാവാസദ്ധോകുലപുത്തോ ബഹും പുഞ്ഞം പസവതി. തുമ്ഹാകഞ്ചേവായം സദ്ധാ അത്ഥി, ദേയ്യധമ്മോ ച സംവിജ്ജതി, അഹഞ്ച പടിഗ്ഗാഹകോ, സചേഹം ന പടിഗ്ഗഹേസ്സാമി, ഏവം തുമ്ഹേ പുഞ്ഞേന പരിബാഹിരാ ഭവിസ്സന്തി, ന മയ്ഹം ഇമിനാ അത്ഥോ. അപിച തുമ്ഹാകംയേവ അനുകമ്പായ പടിഗ്ഗണ്ഹാമീ'തി. തദുപാദായ ബഹുമ്പി ചീവരം പടിഗ്ഗണ്ഹാതി. ബഹുമ്പി പിണ്ഡപാതം...പേ॰... ഭേസജ്ജപരിക്ഖാരം പടിഗ്ഗണ്ഹാതി . യാ ഏവരൂപാ ഭാകുടികാ ഭാകുടിയം കുഹനാ കുഹായനാ കുഹിതത്തം, ഇദം പച്ചയപടിസേവനസങ്ഖാതം കുഹനവത്ഥൂ''തി (മഹാനി॰ ൮൭).

പാപിച്ഛസ്സേവ പന സതോ ഉത്തരിമനുസ്സധമ്മാധിഗമപരിദീപനവാചായ തഥാ തഥാ വിമ്ഹാപനം സാമന്തജപ്പനസങ്ഖാതം കുഹനവത്ഥൂതി വേദിതബ്ബം. യഥാഹ -

''കതമം സാമന്തജപ്പനസങ്ഖാതം കുഹനവത്ഥു? ഇധേകച്ചോ പാപിച്ഛോ ഇച്ഛാപകതോ സമ്ഭാവനാധിപ്പായോ 'ഏവം മം ജനോ സമ്ഭാവേസ്സതീ'തി അരിയധമ്മസന്നിസ്സിതം വാചം ഭാസതി 'യോ ഏവരൂപം ചീവരം ധാരേതി, സോ സമണോ മഹേസക്ഖോ'തി ഭണതി. 'യോ ഏവരൂപം പത്തം ലോഹഥാലകം. ധമ്മകരണം പരിസ്സാവനം കുഞ്ചികം, കായബന്ധനം ഉപാഹനം ധാരേതി, സോ സമണോ മഹേസക്ഖോ'തി ഭണതി. യസ്സ ഏവരൂപോ ഉപജ്ഝായോ ആചരിയോ സമാനുപജ്ഝായകോ, സമാനാചരിയകോ മിത്തോ സന്ദിട്ഠോ സമ്ഭത്തോ സഹായോ. യോ ഏവരൂപേ വിഹാരേ വസതി അഡ്ഢയോഗേ പാസാദേ ഹമ്മിയേ ഗുഹായം ലേണേ കുടിയാ കൂടാഗാരേ അട്ടേ മാളേ ഉദ്ദണ്ഡേ ഉപട്ഠാനസാലായം മണ്ഡപേ രുക്ഖമൂലേ വസതി, സോ സമണോ മഹേസക്ഖോ'തി ഭണതി. അഥ വാ 'കോരജികകോരജികോ ഭാകുടികഭാകുടികോ കുഹകകുഹകോ ലപകലപകോ മുഖസമ്ഭാവികോ, അയം സമണോ ഇമാസം ഏവരൂപാനം സന്താനം വിഹാരസമാപത്തീനം ലാഭീ'തി താദിസം ഗമ്ഭീരം ഗൂള്ഹം നിപുണം പടിച്ഛന്നം ലോകുത്തരം സുഞ്ഞതാപടിസംയുത്തം കഥം കഥേസി. യാ ഏവരൂപാ ഭാകുടികാ ഭാകുടിയം കുഹനാ കുഹായനാ കുഹിതത്തം, ഇദം സാമന്തജപ്പനസങ്ഖാതം കുഹനവത്ഥൂ''തി (മഹാനി॰ ൮൭).

പാപിച്ഛസ്സേവ പന സതോ സമ്ഭാവനാധിപ്പായകതേന ഇരിയാപഥേന വിമ്ഹാപനം ഇരിയാപഥസന്നിസ്സിതം കുഹനവത്ഥൂതി വേദിതബ്ബം. യഥാഹ - ''കതമം ഇരിയാപഥസങ്ഖാതം കുഹനവത്ഥു. ഇധേകച്ചോ പാപിച്ഛോ ഇച്ഛാപകതോ സമ്ഭാവനാധിപ്പായോ 'ഏവം മം ജനോ സമ്ഭാവേസ്സതീ'തി ഗമനം സണ്ഠപേതി , ഠാനം സണ്ഠപേതി, നിസജ്ജം സണ്ഠപേതി, സയനം സണ്ഠപേതി, പണിധായ ഗച്ഛതി, പണിധായ തിട്ഠതി, പണിധായ നിസീദതി, പണിധായ സേയ്യം കപ്പേതി, സമാഹിതോ വിയ ഗച്ഛതി, സമാഹിതോ വിയ തിട്ഠതി, നിസീദതി, സേയ്യം കപ്പേതി, ആപാഥകജ്ഝായീ ച ഹോതി, യാ ഏവരൂപാ ഇരിയാപഥസ്സ അട്ഠപനാ ഠപനാ സണ്ഠപനാ ഭാകുടികാ ഭാകുടിയം കുഹനാ കുഹായനാ കുഹിതത്തം, ഇദം വുച്ചതി ഇരിയാപഥസങ്ഖാതം കുഹനവത്ഥൂ''തി (മഹാനി॰ ൮൭).

തത്ഥ **പച്ചയപടിസേവനസങ്ഖാതേനാ**തി പച്ചയപടിസേവനന്തി ഏവം സങ്ഖാതേന പച്ചയപടിസേവനേന വാ സങ്ഖാതേന. **സാമന്തജപ്പിതേനാ**തി സമീപഭണിതേന. **ഇരിയാപഥസ്സ വാ**തി ചതുഇരിയാപഥസ്സ. **അട്ഠപനാ**തിആദി ഠപനാ, ആദരേന വാ ഠപനാ. **ഠപനാ**തി ഠപനാകാരോ. **സണ്ഠപനാ**തി അഭിസങ്ഖരണാ, പാസാദികഭാവകരണന്തി വുത്തം ഹോതി. **ഭാകുടികാ**തി പധാനപുരിമട്ഠിതഭാവദസ്സനേന ഭാകുടികരണം, മുഖസങ്കോചോതി വുത്തം ഹോതി. ഭാകുടികരണം സീലമസ്സാതി ഭാകുടികോ. ഭാകുടികസ്സ ഭാവോ ഭാകുടിയം. **കുഹനാ**തി വിമ്ഹാപനാ. കുഹസ്സ ആയനാ കുഹായനാ. കുഹിതസ്സ ഭാവോ കുഹിതത്തന്തി.

ലപനാനിദ്ദേസേ **ആലപനാ**തി വിഹാരം ആഗതേ മനുസ്സേ ദിസ്വാ "കിമത്ഥായ ഭോന്തോ ആഗതാ, കിം ഭിക്ഖൂ നിമന്തിതും, യദി ഏവം ഗച്ഛഥ രേ, അഹം പച്ഛതോ പത്തം ഗഹേത്വാ ആഗച്ഛാമീ"തി ഏവം ആദിതോവ ലപനാ. അഥ വാ അത്താനം ഉപനേത്വാ "അഹം തിസ്സോ, മയി രാജാ പസന്നോ, മയി അസുകോ ച അസുകോ ച രാജമഹാമത്തോ പസന്നോ"തി ഏവം അത്തുപനായികാ ലപനാ ആലപനാ. **ലപനാ**തി പുട്ഠസ്സ സതോ വുത്തപ്പകാരമേവ ലപനം. **സല്ലപനാ**തി ഗഹപതികാനം ഉക്കണ്ഠനേ ഭീതസ്സ ഓകാസം ദത്വാ ദത്വാ സുട്ഠു ലപനാ. **ഉല്ലപനാ**തി മഹാകുടുമ്ബികോ മഹാനാവികോ മഹാദാനപതീതി ഏവം ഉദ്ധം കത്വാ ലപനാ. **സമുല്ലപനാ**തി സബ്ബതോഭാഗേന ഉദ്ധം കത്വാ ലപനാ.

ഉന്നഹനാതി "ഉപാസകാ പുബ്ബേ ഈദിസേ കാലേ നവദാനം ദേഥ, ഇദാനി കിം ന ദേഥാ"തി ഏവം യാവ "ദസ്സാമ, ഭന്തേ, ഓകാസം ന ലഭാമാ"തിആദീനി വദന്തി, താവ ഉദ്ധം ഉദ്ധം നഹനാ, വേഠനാതി വുത്തം ഹോതി. അഥ വാ ഉച്ഛുഹത്ഥം ദിസ്വാ "കുതോ ആഭതം ഉപാസകാ"തി പുച്ഛതി. ഉച്ഛുഖേത്തതോ, ഭന്തേതി. കിം തത്ഥ ഉച്ഛു മധുരന്തി. ഖാദിത്വാ, ഭന്തേ, ജാനിതബ്ബന്തി. "ന, ഉപാസക, ഭിക്ഖുസ്സ ഉച്ഛും ദേഥാ"തി വത്തും വട്ടതീതി. യാ ഏവരൂപാ നിബ്ബേഠേന്തസ്സാപി വേഠനകഥാ, സാ ഉന്നഹനാ. സബ്ബതോഭാഗേന പുനപ്പുനം ഉന്നഹനാ **സമുന്നഹനാ**.

ഉക്കാചനാതി "ഏതം കുലം മംയേവ ജാനാതി. സചേ ഏത്ഥ ദേയ്യധമ്മോ ഉപ്പജ്ജതി, മയ്ഹമേവ ദേതീ"തി ഏവം ഉക്ഖിപിത്വാ കാചനാ ഉക്കാചനാ, ഉദ്ദീപനാതി വുത്തം ഹോതി. തേലകന്ദരികവത്ഥു ചേത്ഥ വത്തബ്ബം. സബ്ബതോഭാഗേന പന പുനപ്പുനം ഉക്കാചനാ **സമുക്കാചനാ**.

അനുപ്പിയഭാണിതാതി സച്ചാനുരൂപം ധമ്മാനുരൂപം വാ അനപലോകേത്വാ പുനപ്പുനം പിയഭണനമേവ. **ചാടുകമ്യതാ**തി നീചവുത്തിതാ അത്താനം ഹേട്ഠതോ ഹേട്ഠതോ ഠപേത്വാ വത്തനം. **മുഗ്ഗസൂപ്യതാ**തി മുഗ്ഗസൂപസദിസതാ. യഥാ ഹി മുഗ്ഗേസു പച്ചമാനേസു കോചിദേവ ന പച്ചതി, അവസേസാ പച്ചന്തി, ഏവം യസ്സ പുഗ്ഗലസ്സ വചനേ കിഞ്ചിദേവ സച്ചം ഹോതി, സേസം അലീകം, അയം പുഗ്ഗലോ മുഗ്ഗസൂപ്യോതി വുച്ചതി. തസ്സ ഭാവോ മുഗ്ഗസൂപ്യതാ. **പാരിഭട്യതാ**തി പാരിഭട്യഭാവോ. യോ ഹി കുലദാരകേ ധാതി വിയ അങ്കേന വാ ഖന്ധേന വാ പരിഭടതി, ധാരേതീതി അത്ഥോ. തസ്സ പരിഭടസ്സ കമ്മം പാരിഭട്യം. പാരിഭട്യസ്സ ഭാവോ പാരിഭട്യതാതി.

നേമിത്തികതാനിദ്ദേസേ **നിമിത്ത**ന്തി യംകിഞ്ചി പരേസം പച്ചയദാനസഞ്ഞാജനകം കായവചീകമ്മം. **നിമിത്തകമ്മ**ന്തി ഖാദനീയം ഗഹേത്വാ ഗച്ഛന്തേ ദിസ്വാ "കിം ഖാദനീയം ലഭിത്ഥാ"തിആദിനാ നയേന നിമിത്തകരണം. **ഓഭാസോ**തി പച്ചയപടിസംയുത്തകഥാ. **ഓഭാസകമ്മ**ന്തി വച്ഛപാലകേ ദിസ്വാ "കിം ഇമേ വച്ഛാ ഖീരഗോവച്ഛാ ഉദാഹു തക്കഗോവച്ഛാ"തി പുച്ഛിത്വാ "ഖീരഗോവച്ഛാ, ഭന്തേ"തി വുത്തേ "ന ഖീരഗോവച്ഛാ, യദി ഖീരഗോവച്ഛാ സിയും, ഭിക്ഖൂപി ഖീരം ലഭേയ്യു"ന്തി ഏവമാദിനാ നയേന തേസം ദാരകാനം മാതാപിതൂനം നിവേദേത്വാ ഖീരദാപനാദികം ഓഭാസകരണം. **സാമന്തജപ്പാ**തി സമീപം കത്വാ ജപ്പനം. കുലൂപകഭിക്ഖു വത്ഥു ചേത്ഥ വത്തബ്ബം.

കുലൂപകോ കിര ഭിക്ഖു ഭുഞ്ജിതുകാമോ ഗേഹം പവിസിത്വാ നിസീദി. തം ദിസ്വാ അദാതുകാമാ ഘരണീ "തണ്ഡുലാ നത്ഥീ"തി ഭണന്തീ തണ്ഡുലേ ആഹരിതുകാമാ വിയ പടിവിസ്സകഘരം ഗതാ. ഭിക്ഖുപി അന്തോഗബ്ഭം പവിസിത്വാ ഓലോകേന്തോ കവാടകോണേ ഉച്ഛും, ഭാജനേ ഗുളം, പിടകേ ലോണമച്ഛഫാലേ, കുമ്ഭിയം തണ്ഡുലേ, ഘടേ ഘതം ദിസ്വാ നിക്ഖമിത്വാ നിസീദി. ഘരണീ "തണ്ഡുലേ നാലത്ഥ"ന്തി ആഗതാ. ഭിക്ഖു "ഉപാസികേ 'അജ്ജ ഭിക്ഖാ ന സമ്പജ്ജിസ്സതീ'തി പടികച്ചേവ നിമിത്തം അദ്ദസ"ന്തി ആഹ. കിം, ഭന്തേതി. കവാടകോണേ നിക്ഖിത്തം ഉച്ഛും വിയ സപ്പം അദ്ദസം, 'തം പഹരിസ്സാമീ'തി ഓലോകേന്തോ ഭാജനേ ഠപിതം ഗുളപിണ്ഡം വിയ പാസാണം, ലേഡ്ഡുകേന പഹടേന സപ്പേന കതം പിടകേ നിക്ഖിത്തലോണമച്ഛഫാലസദിസം ഫണം, തസ്സ തം ലേഡ്ഡും ഡംസിതുകാമസ്സ കുമ്ഭിയാ തണ്ഡുലസദിസേ ദന്തേ, അഥസ്സ കുപിതസ്സ ഘടേ പക്ഖിത്തഘതസദിസം മുഖതോ നിക്ഖമന്തം വിസമിസ്സകം ഖേളന്തി. സാ "ന സക്കാ മുണ്ഡകം വഞ്ചേതു"ന്തി ഉച്ഛും ദത്വാ ഓദനം പചിത്വാ ഘതഗുളമച്ഛേഹി സദ്ധിം സബ്ബം അദാസീതി. ഏവം സമീപം കത്വാ ജപ്പനം സാമന്തജപ്പാതി വേദിതബ്ബം. **പരികഥാ**തി യഥാ തം ലഭതി തസ്സ പരിവത്തേത്വാ കഥനന്തി.

നിപ്പേസികതാനിദ്ദേസേ **അക്കോസനാ**തി ദസഹി അക്കോസവത്ഥൂഹി അക്കോസനം. **വമ്ഭനാ**തി പരിഭവിത്വാ കഥനം. **ഗരഹണാ**തി അസ്സദ്ധോ അപ്പസന്നോതിആദിനാ നയേന ദോസാരോപനാ. **ഉക്ഖേപനാ**തി മാ ഏതം ഏത്ഥ കഥേഥാതി വാചായ ഉക്ഖിപനം. സബ്ബതോഭാഗേന സവത്ഥുകം സഹേതുകം കത്വാ ഉക്ഖേപനാ **സമുക്ഖേപനാ**. അഥ വാ അദേന്തം ദിസ്വാ "അഹോ ദാനപതീ"തി ഏവം ഉക്ഖിപനം **ഉക്ഖേപനാ**. മഹാദാനപതീതി ഏവം സുട്ഠു ഉക്ഖേപനാ **സമുക്ഖേപനാ. ഖിപനാ**തി കിം ഇമസ്സ ജീവിതം ബീജഭോജിനോതി ഏവം ഉപ്പണ്ഡനാ. **സംഖിപനാ**തി കിം ഇമം അദായകോതി ഭണഥ, യോ നിച്ചകാലം സബ്ബേസമ്പി നത്ഥീതി വചനം ദേതീതി സുട്ഠുതരം ഉപ്പണ്ഡനാ. **പാപനാ**തി അദായകത്തസ്സ അവണ്ണസ്സ വാ പാപനം. സബ്ബതോഭാഗേന പാപനാ **സമ്പാപനാ. അവണ്ണഹാരികാ**തി ഏവം മേ അവണ്ണഭയാപി ദസ്സതീതി ഗേഹതോ ഗേഹം ഗാമതോ ഗാമം ജനപദതോ ജനപദം അവണ്ണഹരണം. **പരപിട്ഠിമംസികതാ**തി പുരതോ മധുരം ഭണിത്വാ പരമ്മുഖേ അവണ്ണഭാസിതാ. ഏസാ ഹി അഭിമുഖം ഓലോകേതും അസക്കോന്തസ്സ പരമ്മുഖാനം പിട്ഠിമംസം ഖാദനമിവ ഹോതി, തസ്മാ പരപിട്ഠിമംസികതാതി വുത്താ. **അയം വുച്ചതി നിപ്പേസികതാ**തി അയം യസ്മാ വേളുപേസികായ വിയ അബ്ഭങ്ഗം പരസ്സ ഗുണം നിപ്പേസേതി നിപുഞ്ഛതി, യസ്മാ വാ ഗന്ധജാതം നിപിസിത്വാ ഗന്ധമഗ്ഗനാ വിയ പരഗുണേ നിപിസിത്വാ വിചുണ്ണേത്വാ ഏസാ ലാഭമഗ്ഗനാ ഹോതി, തസ്മാ നിപ്പേസികതാതി വുച്ചതീതി.

ലാഭേന ലാഭം നിജിഗീസനതാനിദ്ദേസേ **നിജിഗീസനതാ**തി മഗ്ഗനാ. **ഇതോ ലദ്ധ**ന്തി ഇമമ്ഹാ ഗേഹാ ലദ്ധം. **അമുത്രാ**തി അമുകമ്ഹി ഗേഹേ. **ഏട്ഠീ**തി ഇച്ഛനാ. **ഗവേട്ഠീ**തി മഗ്ഗനാ. **പരിയേട്ഠീ**തി പുനപ്പുനം മഗ്ഗനാ. ആദിതോ പട്ഠായ ലദ്ധം ലദ്ധം ഭിക്ഖം തത്ര തത്ര കുലദാരകാനം ദത്വാ അന്തേ ഖീരയാഗും ലഭിത്വാ ഗതഭിക്ഖുവത്ഥു ചേത്ഥ കഥേതബ്ബം. ഏസനാതിആദീനി ഏട്ഠിആദീനമേവ വേവചനാനി, തസ്മാ ഏട്ഠീതി ഏസനാ. ഗവേട്ഠീതി ഗവേസനാ, പരിയേട്ഠീതി പരിയേസനാ. ഇച്ചേവമേത്ഥ യോജനാ വേദിതബ്ബാ. അയം കുഹനാദീനം അത്ഥോ.

ഇദാനി **ഏവമാദീനഞ്ച പാപധമ്മാന**ന്തി ഏത്ഥ ആദിസദ്ദേന "യഥാ വാ പനേകേ ഭോന്തോ സമണബ്രാഹ്മണാ സദ്ധാദേയ്യാനി ഭോജനാനി ഭുഞ്ജിത്വാ തേ ഏവരൂപായ തിരച്ഛാനവിജ്ജായ മിച്ഛാജീവേന ജീവികം കപ്പേന്തി. സേയ്യഥിദം, അങ്ഗം, നിമിത്തം, ഉപ്പാതം, സുപിനം, ലക്ഖണം, മൂസികച്ഛിന്നം, അഗ്ഗിഹോമം, ദബ്ബിഹോമ"ന്തി (ദീ॰ നി॰ ൧.൨൧) ആദിനാ നയേന ബ്രഹ്മജാലേ വുത്താനം അനേകേസം പാപധമ്മാനം ഗഹണം വേദിതബ്ബം. ഇതി യ്വായം ഇമേസം ആജീവഹേതു പഞ്ഞത്താനം ഛന്നം സിക്ഖാപദാനം വീതിക്കമവസേന, ഇമേസഞ്ച "കുഹനാ ലപനാ നേമിത്തികതാ നിപ്പേസികതാ ലാഭേന ലാഭം നിജിഗീസനതാ"തി ഏവമാദീനം പാപധമ്മാനം വസേന പവത്തോ മിച്ഛാജീവോ, യാ തസ്മാ സബ്ബപ്പകാരാപി മിച്ഛാജീവാ വിരതി, ഇദം ആജീവപാരിസുദ്ധിസീലം.

തത്രായം വചനത്ഥോ. ഏതം ആഗമ്മ ജീവന്തീതി ആജീവോ. കോ സോ, പച്ചയപരിയേസനവായാമോ. പാരിസുദ്ധീതി പരിസുദ്ധതാ. ആജീവസ്സ പാരിസുദ്ധി ആജീവപാരിസുദ്ധി.

പച്ചയസന്നിസ്സിതസീലം

ഏവ്വ. യം പനേതം തദനന്തരം പച്ചയസന്നിസ്സിതസീലം വുത്തം, തത്ഥ **പടിസങ്ഖാ യോനിസോ**തി ഉപായേന പഥേന പടിസങ്ഖായ ഞത്വാ, പച്ചവേക്ഖിത്വാതി അത്ഥോ . ഏത്ഥ ച സീതസ്സ പടിഘാതായാതിആദിനാ നയേന വുത്തപച്ചവേക്ഖണമേവ "യോനിസോ പടിസങ്ഖാ"തി വേദിതബ്ബം. തത്ഥ **ചീവര**ന്തി അന്തരവാസകാദീസു യംകിഞ്ചി. **പടിസേവതീ**തി പരിഭുഞ്ജതി, നിവാസേതി വാ പാരുപതി വാ. **യാവദേവാ**തി പയോജനാവധിപരിച്ഛേദനിയമവചനം, ഏത്തകമേവ ഹി യോഗിനോ ചീവരപടിസേവനേ പയോജനം യദിദം സീതസ്സ പടിഘാതായാതിആദി, ന ഇതോ ഭിയ്യോ. **സീതസ്സാ**തി അജ്ഝത്തധാതുക്ഖോഭവസേന വാ ബഹിദ്ധാഉതുപരിണാമനവസേന വാ ഉപ്പന്നസ്സ യസ്സ കസ്സചി സീതസ്സ. **പടിഘാതായാ**തി പടിഹനനത്ഥം. യഥാ സരീരേ ആബാധം ന ഉപ്പാദേതി, ഏവം തസ്സ വിനോദനത്ഥം. സീതബ്ഭാഹതേ ഹി സരീരേ വിക്ഖിത്തചിത്തോ യോനിസോ പദഹിതും ന സക്കോതി, തസ്മാ സീതസ്സ പടിഘാതായ ചീവരം പടിസേവിതബ്ബന്തി ഭഗവാ അനുഞ്ഞാസി. ഏസ നയോ സബ്ബത്ഥ. കേവലഞ്ഹേത്ഥ **ഉണ്ഹസ്സാ**തി അഗ്ഗിസന്താപസ്സ. തസ്സ വനദാഹാദീസു സമ്ഭവോ വേദിതബ്ബോ. ഡംസമകസവാതാതപസരീസപസമ്ഫസ്സാനന്തി ഏത്ഥ പന **ഡംസാ**തി ഡംസനമക്ഖികാ, അന്ധമക്ഖികാതിപി വുച്ചന്തി. **മകസാ** മകസാ ഏവ. **വാതാ**തി സരജഅരജാദിഭേദാ. **ആതപോ**തി സൂരിയാതപോ. **സരീസപാ**തി യേ കേചി സരന്താ ഗച്ഛന്തി ദീഘജാതികാ സപ്പാദയോ, തേസം ദട്ഠസമ്ഫസ്സോ ച ഫുട്ഠസമ്ഫസ്സോ ചാതി ദുവിധോ സമ്ഫസ്സോ, സോപി ചീവരം പാരുപിത്വാ നിസിന്നം ന ബാധതി, തസ്മാ താദിസേസു ഠാനേസു തേസം പടിഘാതത്ഥായ പടിസേവതി. **യാവദേവാ**തി പുന ഏതസ്സ വചനം നിയതപയോജനാവധിപരിച്ഛേദദസ്സനത്ഥം , ഹിരികോപീനപടിച്ഛാദനഞ്ഹി നിയതപയോജനം, ഇതരാനി കദാചി കദാചി ഹോന്തി. തത്ഥ **ഹിരികോപീന**ന്തി തം തം സമ്ബാധട്ഠാനം. യസ്മിം യസ്മിഞ്ഹി അങ്ഗേ വിവരിയമാനേ ഹിരീ കുപ്പതി വിനസ്സതി, തം തം ഹിരിം കോപനതോ ഹിരികോപീനന്തി വുച്ചതി. തസ്സ ച ഹിരികോപീനസ്സ പടിച്ഛാദനത്ഥന്തി ഹിരികോപീനപടിച്ഛാദനത്ഥം. ഹിരികോപീനം പടിച്ഛാദനത്ഥന്തിപി പാഠോ.

പിണ്ഡപാതന്തി യംകിഞ്ചി ആഹാരം. യോ ഹി കോചി ആഹാരോ ഭിക്ഖുനോ പിണ്ഡോല്യേന പത്തേ പതിതത്താ പിണ്ഡപാതോതി വുച്ചതി. പിണ്ഡാനം വാ പാതോ പിണ്ഡപാതോ, തത്ഥ തത്ഥ ലദ്ധാനം ഭിക്ഖാനം സന്നിപാതോ സമൂഹോതി വുത്തം ഹോതി. **നേവ ദവായാ**തി ന ഗാമദാരകാദയോ വിയ ദവത്ഥം, കീളാനിമിത്തന്തി വുത്തം ഹോതി. **ന മദായാ**തി ന മുട്ഠികമല്ലാദയോ വിയ മദത്ഥം, ബലമദനിമിത്തം പോരിസമദനിമിത്തഞ്ചാതി വുത്തം ഹോതി. **ന മണ്ഡനായാ**തി ന അന്തേപുരികവേസിയാദയോ വിയ മണ്ഡനത്ഥം, അങ്ഗപച്ചങ്ഗാനം പീണഭാവനിമിത്തന്തി വുത്തം ഹോതി. **ന വിഭൂസനായാ**തി ന നടനച്ചകാദയോ വിയ വിഭൂസനത്ഥം, പസന്നച്ഛവിവണ്ണതാനിമിത്തന്തി വുത്തം ഹോതി. ഏത്ഥ ച നേവ ദവായാതി ഏതം മോഹൂപനിസ്സയപ്പഹാനത്ഥം വുത്തം. ന മദായാതി ഏതം ദോസൂപനിസ്സയപ്പഹാനത്ഥം. ന മണ്ഡനായ ന വിഭൂസനായാതി ഏതം രാഗൂപനിസ്സയപ്പഹാനത്ഥം. നേവ ദവായ ന മദായാതി ചേതം അത്തനോ സംയോജനുപ്പത്തിപടിസേധനത്ഥം. ന മണ്ഡനായ ന വിഭൂസനായാതി ഏതം പരസ്സപി സംയോജനുപ്പത്തിപടിസേധനത്ഥം. ചതൂഹിപി ചേതേഹി അയോനിസോ പടിപത്തിയാ കാമസുഖല്ലികാനുയോഗസ്സ ച പഹാനം വുത്തന്തി വേദിതബ്ബം.

യാവദേവാതി വുത്തത്ഥമേവ. **ഇമസ്സ കായസ്സാ**തി ഏതസ്സ ചതുമഹാഭൂതികസ്സ രൂപകായസ്സ. **ഠിതിയാ**തി പബന്ധട്ഠിതത്ഥം. **യാപനായാ**തി പവത്തിയാ അവിച്ഛേദത്ഥം, ചിരകാലട്ഠിതത്ഥം വാ. ഘരൂപത്ഥമ്ഭമിവ ഹി ജിണ്ണഘരസാമികോ,

അക്ഖബ്ഭഞ്ജനമിവ ച സാകടികോ കായസ്സ ഠിതത്ഥം യാപനത്ഥഞ്ചേസ പിണ്ഡപാതം പടിസേവതി, ന ദവമദമണ്ഡനവിഭൂസനത്ഥം. അപിച ഠിതീതി ജീവിതിന്ദ്രിയസ്സേതം അധിവചനം, തസ്മാ ഇമസ്സ കായസ്സ ഠിതിയാ യാപനായാതി എത്താവതാ ഏതസ്സ കായസ്സ ജീവിതിന്ദ്രിയപവത്താപനത്ഥന്തിപി വുത്തം ഹോതീതി വേദിതബ്ബം. **വിഹിംസൂപരതിയാ**തി വിഹിംസാ നാമ ജിഘച്ഛാ ആബാധട്ഠേന. തസ്സാ ഉപരമത്ഥമ്പേസ പിണ്ഡപാതം പടിസേവതി, വണാലേപനമിവ ഉണ്ഹസീതാദീസു തപ്പടികാരം വിയ ച. **ബ്രഹ്മചരിയാനുഗ്ഗഹായാ**തി സകലസാസനബ്രഹ്മചരിയസ്സ ച മഗ്ഗബ്രഹ്മചരിയസ്സ ച അനുഗ്ഗഹത്ഥം. അയഞ്ഹി പിണ്ഡപാതപടിസേവനപച്ചയാ കായബലം നിസ്സായ സിക്ഖത്തയാനുയോഗവസേന ഭവകന്താരനിത്ഥരണത്ഥം പടിപജ്ജന്തോ ബ്രഹ്മചരിയാനുഗ്ഗഹായ പടിസേവതി, കന്താരനിത്ഥരണത്ഥികാ പുത്തമംസം (സം॰ നി॰ ൨.൬൩) വിയ, നദീനിത്ഥരണത്ഥികാ കുല്ലം (മ॰ നി॰ ൧.൨൪൦) വിയ, സമുദ്ദനിത്ഥരണത്ഥികാ നാവമിവ ച.

ഇതിപുരാണഞ്ച വേദനം പടിഹങ്ഖാമി നവഞ്ച വേദനം ന ഉപ്പാദേസ്സാമീതി ഏതം ഇമിനാ പിണ്ഡപാതപടിസേവനേന പുരാണഞ്ച ജിഘച്ഛാവേദനം പടിഹങ്ഖാമി, നവഞ്ച വേദനം അപരിമിതഭോജനപച്ചയം ആഹരഹത്ഥകഅലംസാടകതത്രവട്ടകകാകമാസകഭുത്തവമിതകബ്രാഹ്മണാനം അഞ്ഞതരോ വിയ ന ഉപ്പാദേസ്സാമീതിപി പടിസേവതി, ഭേസജ്ജമിവ ഗിലാനോ. അഥ വാ യാ അധുനാ അസപ്പായാപരിമിതഭോജനം നിസ്സായ പുരാണകമ്മപച്ചയവസേന ഉപ്പജ്ജനതോ പുരാണവേദനാതി വുച്ചതി. സപ്പായപരിമിതഭോജനേന തസ്സാ പച്ചയം വിനാസേന്തോ തം പുരാണഞ്ച വേദനം പടിഹങ്ഖാമി. യാ ചായം അധുനാ കതം അയുത്തപരിഭോഗകമ്മൂപചയം നിസ്സായ ആയതിം ഉപ്പജ്ജനതോ നവവേദനാതി വുച്ചതി. യുത്തപരിഭോഗവസേന തസ്സാ മൂലം അനിബ്ബത്തേന്തോ തം നവഞ്ച വേദനം ന ഉപ്പാദേസ്സാമീതി ഏവമ്പേത്ഥ അത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ. ഏത്താവതാ യുത്തപരിഭോഗസങ്ഗഹോ അത്തകിലമഥാനുയോഗപ്പഹാനം ധമ്മികസുഖാപരിച്ചാഗോ ച ദീപിതോ ഹോതീതി വേദിതബ്ബോ.

യാത്രാ ച മേ ഭവിസ്സതീതി പരിമിതപരിഭോഗേന ജീവിതിന്ദ്രിയുപച്ഛേദകസ്സ ഇരിയാപഥഭഞ്ജകസ്സ വാ പരിസ്സയസ്സ അഭാവതോ ചിരകാലഗമനസങ്ഖാതാ യാത്രാ ച മേ ഭവിസ്സതി ഇമസ്സ പച്ചയായത്തവുത്തിനോ കായസ്സാതിപി പടിസേവതി, യാപ്യരോഗീ വിയ തപ്പച്ചയം. **അനവജ്ജതാ ച ഫാസുവിഹാരോ ചാ**തി അയുത്തപരിയേസനപടിഗ്ഗഹണപരിഭോഗപരിവജ്ജനേന അനവജ്ജതാ, പരിമിതപരിഭോഗേന ഫാസുവിഹാരോ. അസപ്പായാപരിമിതപരിഭോഗപച്ചയാ അരതിതന്ദീവിജമ്ഭിതാ. വിഞ്ഞൂഗരഹാദിദോസാഭാവേന വാ അനവജ്ജതാ, സപ്പായപരിമിതഭോജനപച്ചയാ കായബലസമ്ഭവേന ഫാസുവിഹാരോ. യാവദത്ഥഉദരാവദേഹകഭോജനപരിവജ്ജനേന വാ സേയ്യസുഖപസ്സസുഖമിദ്ധസുഖാനം പഹാനതോ അനവജ്ജതാ, ചതുപഞ്ചാലോപമത്തഊനഭോജനേന ചതുഇരിയാപഥയോഗ്യഭാവപടിപാദനതോ ഫാസുവിഹാരോ ച മേ ഭവിസ്സതീതിപി പടിസേവതി. വുത്തമ്പി ഹേതം -

> ''ചത്താരോ പഞ്ച ആലോപേ, അഭുത്വാ ഉദകം പിവേ;
> അലം ഫാസുവിഹാരായ, പഹിതത്തസ്സ ഭിക്ഖുനോ''തി. (ഥേരഗാ॰ ൯൮൩);

ഏത്താവതാ ച പയോജനപരിഗ്ഗഹോ മജ്ഝിമാ ച പടിപദാ ദീപിതാ ഹോതീതി വേദിതബ്ബാ.

സേനാസനന്തി സേനഞ്ച ആസനഞ്ച. യത്ഥ യത്ഥ ഹി സേതി വിഹാരേ വാ അഡ്ഢയോഗാദിമ്ഹി വാ, തം സേനം. യത്ഥ യത്ഥ ആസതി നിസീദതി, തം ആസനം. തം ഏകതോ കത്വാ സേനാസനന്തി വുച്ചതി. **ഉതുപരിസ്സയവിനോദനപടിസല്ലാനാരാമത്ഥ**ന്തി പരിസഹനട്ഠേന ഉതുയേവ ഉതുപരിസ്സയോ. ഉതുപരിസ്സയസ്സ വിനോദനത്ഥഞ്ച പടിസല്ലാനാരാമത്ഥഞ്ച. യോ സരീരാബാധചിത്തവിക്ഖേപകരോ അസപ്പായോ ഉതു

സേനാസനപടിസേവനേന വിനോദേതബ്ബോ ഹോതി, തസ്സ വിനോദനത്ഥം ഏകീഭാവസുഖത്ഥഞ്ചാതി വുത്തം ഹോതി. കാമഞ്ച സീതപടിഘാതാദിനാവ ഉതുപരിസ്സയവിനോദനം വുത്തമേവ. യഥാ പന ചീവരപടിസേവനേ ഹിരികോപീനപടിച്ഛാദനം നിയതപയോജനം, ഇതരാനി കദാചി കദാചി ഭവന്തീതി വുത്തം, ഏവമിധാപി നിയതം ഉതുപരിസ്സയവിനോദനം സന്ധായ ഇദം വുത്തന്തി വേദിതബ്ബം. അഥ വാ അയം വുത്തപ്പകാരോ ഉതു ഉതുയേവ. പരിസ്സയോ പന ദുവിധോ പാകടപരിസ്സയോ ച, പടിച്ഛന്നപരിസ്സയോ ച (മഹാനി॰ ൫). തത്ഥ പാകടപരിസ്സയോ സീഹബ്യഗ്ഘാദയോ. പടിച്ഛന്നപരിസ്സയോ രാഗദോസാദയോ. യേ യത്ഥ അപരിഗുത്തിയാ ച അസപ്പായരൂപദസ്സനാദിനാ ച ആബാധം ന കരോന്തി, തം സേനാസനം ഏവം ജാനിത്വാ പച്ചവേക്ഖിത്വാ പടിസേവന്തോ ഭിക്ഖു പടിസങ്ഖാ യോനിസോ സേനാസനം ഉതുപരിസ്സയവിനോദനത്ഥം പടിസേവതീതി വേദിതബ്ബോ.

ഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരന്തി എത്ഥ രോഗസ്സ പടിഅയനട്ഠേന പച്ചയോ, പച്ചനീകഗമനട്ഠേനാതി അത്ഥോ. യസ്സ കസ്സചി സപ്പായസ്സേതം അധിവചനം. ഭിസക്കസ്സ കമ്മം തേന അനുഞ്ഞാതത്താതി ഭേസജ്ജം. ഗിലാനപച്ചയോവ ഭേസജ്ജം ഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജം, യംകിഞ്ചി ഗിലാനസ്സ സപ്പായം ഭിസക്കകമ്മം തേലമധുഫാണിതാദീതി വുത്തം ഹോതി. പരിക്ഖാരോതി പന "സത്തഹി നഗരപരിക്ഖാരേഹി സുപരിക്ഖതം ഹോതീ"തി (അ॰ നി॰ ൭.൬൭) ആദീസു പരിവാരോ വുച്ചതി. "രഥോ സീലപരിക്ഖാരോ, ഝാനക്ഖോ ചക്കവീരിയോ"തി (സം॰ നി॰ ൫.൪) ആദീസു അലങ്കാരോ. "യേ ച ഖോ ഇമേ പബ്ബജിതേന ജീവിതപരിക്ഖാരാ സമുദാനേതബ്ബാ"തി (മ॰ നി॰ ൧.൧൯൧-൧൯൨) ആദീസു സമ്ഭാരോ. ഇധ പന സമ്ഭാരോപി പരിവാരോപി വട്ടതി. തഞ്ഹി ഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജം ജീവിതസ്സ പരിവാരോപി ഹോതി, ജീവിതനാസകാബാധുപ്പത്തിയാ അന്തരം അദത്വാ രക്ഖണതോ സമ്ഭാരോപി. യഥാ ചിരം പവത്തതി, ഏവമസ്സ കാരണഭാവതോ, തസ്മാ പരിക്ഖാരോതി വുച്ചതി. ഏവം ഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജഞ്ച തം പരിക്ഖാരോ ചാതി ഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരോ. തം ഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരം. ഗിലാനസ്സ യംകിഞ്ചി സപ്പായം ഭിസക്കാനുഞ്ഞാതം തേലമധുഫാണിതാദി ജീവിതപരിക്ഖാരന്തി വുത്തം ഹോതി. **ഉപ്പന്നാന**ന്തി ജാതാനം ഭൂതാനം നിബ്ബത്താനം. **വേയ്യാബാധികാന**ന്തി എത്ഥ ബ്യാബാധോതി ധാതുക്ഖോഭോ, തംസമുട്ഠാനാ ച കുട്ഠഗണ്ഡപീളകാദയോ. ബ്യാബാധതോ ഉപ്പന്നത്താ വേയ്യാബാധികാ. **വേദനാന**ന്തി ദുക്ഖവേദനാ അകുസലവിപാകവേദനാ. താസം വേയ്യാബാധികാനം വേദനാനം. **അബ്യാബജ്ഝപരമതായാ**തി നിദ്ദുക്ഖപരമതായ. യാവ തം ദുക്ഖം സബ്ബം പഹീനം ഹോതി താവാതി അത്ഥോ.

ഏവമിദം സങ്ഖേപതോ പടിസങ്ഖാ യോനിസോ പച്ചയപരിഭോഗലക്ഖണം പച്ചയസന്നിസ്സിതസീലം വേദിതബ്ബം. വചനത്ഥോ പനേത്ഥ - ചീവരാദയോ ഹി യസ്മാ തേ പടിച്ച നിസ്സായ പരിഭുഞ്ജമാനാ പാണിനോ അയന്തി പവത്തന്തി, തസ്മാ പച്ചയാതി വുച്ചന്തി. തേ പച്ചയേ സന്നിസ്സിതന്തി പച്ചയസന്നിസ്സിതം.

ചതുപാരിസുദ്ധിസമ്പാദനവിധി

൧൯. ഏവമേതസ്മിം ചതുബ്ബിധേ സീലേ സദ്ധായ **പാതിമോക്ഖസംവരോ** സമ്പാദേതബ്ബോ. **സദ്ധാസാധനോ** ഹി സോ, സാവകവിസയാതീതത്താ സിക്ഖാപദപഞ്ഞത്തിയാ. സിക്ഖാപദപഞ്ഞത്തിയാചനപടിക്ഖേപോ ചേത്ഥ നിദസ്സനം. തസ്മാ യഥാ പഞ്ഞത്തം സിക്ഖാപദം അനവസേസം സദ്ധായ സമാദിയിത്വാ ജീവിതേപി അപേക്ഖം അകരോന്തേന സാധുകം സമ്പാദേതബ്ബം. വുത്തമ്പി ഹേതം -

"കികീവ അണ്ഡം ചമരീവ വാലധിം,
പിയംവ പുത്തം നയനംവ ഏകകം;
തഥേവ സീലം അനുരക്ഖമാനകാ,
സുപേസലാ ഹോഥ സദാ സഗാരവാ"തി.

അപരമ്പി വുത്തം - "ഏവമേവ ഖോ പഹാരാദ യം മയാ സാവകാനം സിക്ഖാപദം പഞ്ഞത്തം, തം മമ സാവകാ ജീവിതഹേതുപി നാതിക്കമന്തീ"തി (അം॰ നി॰ വ്യ.൮൯). ഇമസ്മിം ച പനത്ഥേ അടവിയം ചോരേഹി ബദ്ധഥേരാനം വത്ഥൂനി വേദിതബ്ബാനി.

മഹാവത്തനിഅടവിയം കിര ഥേരം ചോരാ കാളവല്ലീഹി ബന്ധിത്വാ നിപജ്ജാപേസും. ഥേരോ യഥാനിപന്നോവ സത്തദിവസാനി വിപസ്സനം വഡ്ഢേത്വാ അനാഗാമിഫലം പാപുണിത്വാ തത്ഥേവ കാലം കത്വാ ബ്രഹ്മലോകേ നിബ്ബത്തി.

അപരമ്പി ഥേരം തമ്ബപണ്ണിദീപേ പൂതിലതായ ബന്ധിത്വാ നിപജ്ജാപേസും. സോ വനദാഹേ ആഗച്ഛന്തേ വല്ലിം അച്ഛിന്ദിത്വാവ വിപസ്സനം പട്ഠപേത്വാ സമസീസീ ഹുത്വാ പരിനിബ്ബായി. ദീഘഭാണകഅഭയത്ഥേരോ പഞ്ചഹി ഭിക്ഖുസതേഹി സദ്ധിം ആഗച്ഛന്തോ ദിസ്വാ ഥേരസ്സ സരീരം ഝാപേത്വാ ചേതിയം കാരാപേസി. തസ്മാ അഞ്ഞോപി സദ്ധോ കുലപുത്തോ -

പാതിമോക്ഖം വിസോധേന്തോ, അപ്പേവ ജീവിതം ജഹേ;
പഞ്ഞത്തം ലോകനാഥേന, ന ഭിന്ദേ സീലസംവരം.

യഥാ ച പാതിമോക്ഖസംവരോ സദ്ധായ, ഏവം സതിയാ **ഇന്ദ്രിയസംവരോ** സമ്പാദേതബ്ബോ. **സതിസാധനോ** ഹി സോ, സതിയാ അധിട്ഠിതാനം ഇന്ദ്രിയാനം അഭിജ്ഝാദീഹി അനന്വാസ്സവനീയതോ. തസ്മാ "വരം, ഭിക്ഖവേ, തത്തായ അയോസലാകായ ആദിത്തായ സമ്പജ്ജലിതായ സജോതിഭൂതായ ചക്ഖുന്ദ്രിയം സമ്പലിമട്ഠം, ന ത്വേവ ചക്ഖുവിഞ്ഞേയ്യേസു രൂപേസു അനുബ്യഞ്ജനസോ നിമിത്തഗ്ഗാഹോ"തി (സം॰ നി॰ ൪.൨൩൫) ആദിനാ നയേന ആദിത്തപരിയായം സമനുസ്സരിത്വാ രൂപാദീസു വിസയേസു ചക്ഖുദ്വാരാദിപവത്തസ്സ വിഞ്ഞാണസ്സ അഭിജ്ഝാദീഹി അന്വാസ്സവനീയം നിമിത്താദിഗ്ഗാഹം അസമ്മുട്ഠായ സതിയാ നിസേധേന്തേന ഏസ സാധുകം സമ്പാദേതബ്ബോ. ഏവം അസമ്പാദിതേ ഹി ഏതസ്മിം പാതിമോക്ഖസംവരസീലമ്പി അനദ്ധനിയം ഹോതി അചിരട്ഠിതികം, അസംവിഹിതസാഖാപരിവാരമിവ സസ്സം. ഹഞ്ഞതേ ചായം കിലേസചോരേഹി, വിവടദ്വാരോ വിയ ഗാമോ പരസ്സ ഹാരീഹി. ചിത്തഞ്ചസ്സ രാഗോ സമതിവിജ്ഝതി, ദുച്ഛന്നമഗാരം വുട്ഠി വിയ. വുത്തമ്പി ഹേതം -

"രൂപേസു സദ്ദേസു അഥോ രസേസു,
ഗന്ധേസു ഫസ്സേസു ച രക്ഖ ഇന്ദ്രിയം;
ഏതേ ഹി ദ്വാരാ വിവടാ അരക്ഖിതാ,
ഹനന്തി ഗാമംവ പരസ്സ ഹാരിനോ".

"യഥാ അഗാരം ദുച്ഛന്നം, വുട്ഠീ സമതിവിജ്ഝതി;
ഏവം അഭാവിതം ചിത്തം, രാഗോ സമതിവിജ്ഝതീ"തി. (ധ॰ പ॰ ൧൩);

സമ്പാദിതേ പന തസ്മിം പാതിമോക്ഖസംവരസീലമ്പി അദ്ധനിയം ഹോതി ചിരട്ഠിതികം, സുസംവിഹിതസാഖാപരിവാരമിവ സസ്സം. ന ഹഞ്ഞതേ ചായം കിലേസചോരേഹി , സുസംവുതദ്വാരോ വിയ ഗാമോ പരസ്സ ഹാരീഹി. ന ചസ്സ ചിത്തം രാഗോ സമതിവിജ്ഝതി, സുച്ഛന്നമഗാരം വുട്ഠി വിയ. വുത്തമ്പി ചേതം -

"രൂപേസു സദ്ദേസു അഥോ രസേസു,
ഗന്ധേസു ഫസ്സേസു ച രക്ഖ ഇന്ദ്രിയം;
ഏതേ ഹി ദ്വാരാ പിഹിതാ സുസംവുതാ,
ന ഹന്തി ഗാമംവ പരസ്സ ഹാരിനോ".

"യഥാ അഗാരം സുച്ഛന്നം, വുട്ഠീ ന സമതിവിജ്ഝതി;
ഏവം സുഭാവിതം ചിത്തം, രാഗോ ന സമതിവിജ്ഝതീ"തി. (ധ॰ പ॰ ൧൪);

അയം പന അതിഉക്കട്ഠദേസനാ.

ചിത്തം നാമേതം ലഹുപരിവത്തം, തസ്മാ ഉപ്പന്നം രാഗം അസുഭമനസികാരേന വിനോദേത്വാ ഇന്ദ്രിയസംവരോ സമ്പാദേതബ്ബോ, അധുനാപബ്ബജിതേന വങ്ഗീസത്ഥേരേന വിയ.

ഥേരസ്സ കിര അധുനാപബ്ബജിതസ്സ പിണ്ഡായ ചരതോ ഏകം ഇത്ഥിം ദിസ്വാ രാഗോ ഉപ്പജ്ജതി. തതോ ആനന്ദത്ഥേരം ആഹ -

> “കാമരാഗേന ഡയ്ഹാമി, ചിത്തം മേ പരിഡയ്ഹതി;
> സാധു നിബ്ബാപനം ബ്രൂഹി, അനുകമ്പായ ഗോതമാ”തി. (സം॰ നി॰ ൧.൨൧൨; ഥേരഗാ॰ ൧൨൩൨);

ഥേരോ ആഹ -

> “സഞ്ഞായ വിപരിയേസാ, ചിത്തം തേ പരിഡയ്ഹതി;
> നിമിത്തം പരിവജ്ജേഹി, സുഭം രാഗൂപസഞ്ഹിതം;
> അസുഭായ ചിത്തം ഭാവേഹി, ഏകഗ്ഗം സുസമാഹിതം. (സം॰ നി॰ ൧.൨൧൨; ഥേരഗാ॰ ൧൨൩൩-൧൨൩൪);
>
> “സങ്ഖാരേ പരതോ പസ്സ, ദുക്ഖതോ നോ ച അത്തതോ;
> നിബ്ബാപേഹി മഹാരാഗം, മാ ഡയ്ഹിത്ഥോ പുനപ്പുന”ന്തി. (സം॰ നി॰ ൧.൨൧൨);

ഥേരോ രാഗം വിനോദേത്വാ പിണ്ഡായ ചരി. അപിച ഇന്ദ്രിയസംവരപൂരകേന ഭിക്ഖുനാ കുരണ്ഡകമഹാലേണവാസിനാ ചിത്തഗുത്തത്ഥേരേന വിയ ചോരകമഹാവിഹാരവാസിനാ മഹാമിത്തത്ഥേരേന വിയ ച ഭവിതബ്ബം. കുരണ്ഡകമഹാലേണേ കിര സത്തന്നം ബുദ്ധാനം അഭിനിക്ഖമനചിത്തകമ്മം മനോരമം അഹോസി, സമ്ബഹുലാ ഭിക്ഖൂ സേനാസനചാരികം ആഹിണ്ഡന്താ ചിത്തകമ്മം ദിസ്വാ “മനോരമം, ഭന്തേ , ചിത്തകമ്മ”ന്തി ആഹംസു. ഥേരോ ആഹ “അതിരേകസട്ഠി മേ, ആവുസോ, വസ്സാനി ലേണേ വസന്തസ്സ ചിത്തകമ്മം അത്ഥീതിപി ന ജാനാമി, അജ്ജ ദാനി ചക്ഖുമന്തേ നിസ്സായ ഞാത”ന്തി. ഥേരേന കിര ഏത്തകം അദ്ധാനം വസന്തേന ചക്ഖും ഉമ്മീലേത്വാ ലേണം ന ഉല്ലോകിതപുബ്ബം. ലേണദ്വാരേ ചസ്സ മഹാനാഗരുക്ഖോപി അഹോസി. സോപി ഥേരേന ഉദ്ധം ന ഉല്ലോകിതപുബ്ബോ. അനുസംവച്ഛരം ഭൂമിയം കേസരനിപാതം ദിസ്വാവസ്സ പുപ്ഫിതഭാവം ജാനാതി.

രാജാ ഥേരസ്സ ഗുണസമ്പത്തിം സുത്വാ വന്ദിതുകാമോ തിക്ഖത്തും പേസേത്വാ അനാഗച്ഛന്തേ ഥേരേ തസ്മിം ഗാമേ തരുണപുത്താനം ഇത്ഥീനം ഥനേ ബന്ധാപേത്വാ ലഞ്ജാപേസി “താവ ദാരകാ ഥഞ്ഞം മാ ലഭിംസു, യാവ ഥേരോ ന ആഗച്ഛതീ”തി. ഥേരോ ദാരകാനം അനുകമ്പായ മഹാഗാമം അഗമാസി. രാജാ സുത്വാ “ഗച്ഛഥ ഭണേ, ഥേരം പവേസേഥ സീലാനി ഗണ്ഹിസ്സാമീ”തി അന്തേപുരം അഭിഹരാപേത്വാ വന്ദിത്വാ ഭോജേത്വാ “അജ്ജ, ഭന്തേ, ഓകാസോ നത്ഥി, സ്വേ സീലാനി ഗണ്ഹിസ്സാമീതി ഥേരസ്സ പത്തം ഗഹേത്വാ ഥോകം അനുഗന്ത്വാ ദേവിയാ സദ്ധിം വന്ദിത്വാ നിവത്തി. ഥേരോ രാജാ വാ വന്ദതു ദേവീ വാ, “സുഖീ ഹോതു, മഹാരാജാ”തി വദതി. ഏവം സത്തദിവസാ ഗതാ. ഭിക്ഖൂ ആഹംസു “കിം, ഭന്തേ, തുമ്ഹേ രഞ്ഞേപി വന്ദമാനേ ദേവിയാപി വന്ദമാനായ “സുഖീ ഹോതു, മഹാരാജ”ഇച്ചേവ വദഥാതി. ഥേരോ “നാഹം, ആവുസോ, രാജാതി വാ ദേവീതി വാ വവത്ഥാനം കരോമീ”തി വത്വാ സത്താഹാതിക്കമേന “ഥേരസ്സ ഇധ വാസോ ദുക്ഖോ”തി രഞ്ഞാ വിസ്സജ്ജിതോ കുരണ്ഡകമഹാലേണം ഗന്ത്വാ രത്തിഭാഗേ ചങ്കമം ആരൂഹി. നാഗരുക്ഖേ അധിവത്ഥാ ദേവതാ ദണ്ഡദീപികം ഗഹേത്വാ അട്ഠാസി. അഥസ്സ കമ്മട്ഠാനം അതിപരിസുദ്ധം പാകടം അഹോസി. ഥേരോ “കിം നു മേ അജ്ജ കമ്മട്ഠാനം അതിവിയ പകാസതീ”തി അത്തമനോ മജ്ഝിമയാമസമനന്തരം സകലം പബ്ബതം ഉന്നാദയന്തോ അരഹത്തം പാപുണി. തസ്മാ അഞ്ഞോപി അത്തത്ഥകാമോ കുലപുത്തോ -

മക്കടോവ അരഞ്ഞമ്ഹി, വനേ ഭന്തമിഗോ വിയ;
ബാലോ വിയ ച ഉത്രസ്തോ, ന ഭവേ ലോലലോചനോ.

അധോ ഖിപേയ്യ ചക്ഖൂനി, യുഗമത്തദസോ സിയാ;
വനമക്കടലോലസ്സ, ന ചിത്തസ്സ വസം വജേ.

മഹാമിത്തത്ഥേരസ്സാപി മാതു വിസഗണ്ഡകരോഗോ ഉപ്പജ്ജി, ധീതാപിസ്സാ ഭിക്ഖുനീസു പബ്ബജിതാ ഹോതി. സാ തം ആഹ - "ഗച്ഛ അയ്യേ, ഭാതു സന്തികം ഗന്ത്വാ മമ അഫാസുകഭാവം ആരോചേത്വാ ഭേസജ്ജമാഹരാ"തി. സാ ഗന്ത്വാ ആരോചേസി. ഥേരോ ആഹ - "നാഹം മൂലഭേസജ്ജാദീനി സംഹരിത്വാ ഭേസജ്ജം പചിതും ജാനാമി, അപിച തേ ഭേസജ്ജം ആചിക്ഖിസ്സം - "അഹം യതോ പബ്ബജിതോ, തതോ പട്ഠായ ന മയാ ലോഭസഹഗതേന ചിത്തേന ഇന്ദ്രിയാനി ഭിന്ദിത്വാ വിസഭാഗരൂപം ഓലോകിതപുബ്ബം, ഇമിനാ സച്ചവചനേന മാതുയാ മേ ഫാസു ഹോതു, ഗച്ഛ ഇദം വത്വാ ഉപാസികായ സരീരം പരിമജ്ജാ"തി. സാ ഗന്ത്വാ ഇമമത്ഥം ആരോചേത്വാ തഥാ അകാസി. ഉപാസികായ തംഖണംയേവ ഗണ്ഡോ ഫേണപിണ്ഡോ വിയ വിലീയിത്വാ അന്തരധായി, സാ ഉട്ഠഹിത്വാ "സചേ സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ ധരേയ്യ, കസ്മാ മമ പുത്തസദിസസ്സ ഭിക്ഖുനോ ജാലവിചിത്രേന ഹത്ഥേന സീസം ന പരാമസേയ്യാ"തി അത്തമനവാചം നിച്ഛാരേസി. തസ്മാ -

കുലപുത്തമാനി അഞ്ഞോപി, പബ്ബജിത്വാന സാസനേ;
മിത്തത്ഥേരോവ തിട്ഠേയ്യ, വരേ ഇന്ദ്രിയസംവരേ.

യഥാ പന ഇന്ദ്രിയസംവരോ സതിയാ, തഥാ വീരിയേന **ആജീവപാരിസുദ്ധി** സമ്പാദേതബ്ബാ. **വീരിയസാധനാ** ഹി സാ, സമ്മാരദ്ധവീരിയസ്സ മിച്ഛാജീവപ്പഹാനസമ്ഭവതോ. തസ്മാ അനേസനം അപ്പതിരൂപം പഹായ വീരിയേന പിണ്ഡപാതചരിയാദീഹി സമ്മാ ഏസനാഹി ഏസാ സമ്പാദേതബ്ബാ പരിസുദ്ധുപ്പാദേയേവ പച്ചയേ പടിസേവമാനേന അപരിസുദ്ധുപ്പാദേ ആസീവിസേ വിയ പരിവജ്ജയതാ. തത്ഥ അപരിഗ്ഗഹിതധുതങ്ഗസ്സ സങ്ഘതോ, ഗണതോ, ധമ്മദേസനാദീഹി ചസ്സ ഗുണേഹി പസന്നാനം ഗിഹീനം സന്തികാ ഉപ്പന്നാ പച്ചയാ പരിസുദ്ധുപ്പാദാ നാമ. പിണ്ഡപാതചരിയാദീഹി പന അതിപരിസുദ്ധുപ്പാദായേവ. പരിഗ്ഗഹിതധുതങ്ഗസ്സ പിണ്ഡപാതചരിയാദീഹി ധുതഗുണേ ചസ്സ പസന്നാനം സന്തികാ ധുതങ്ഗനിയമാനുലോമേന ഉപ്പന്നാ പരിസുദ്ധുപ്പാദാ നാമ. ഏകബ്യാധിവൂപസമത്ഥഞ്ചസ്സ പൂതിഹരിടകീചതുമധുരേസു ഉപ്പന്നേസു "ചതുമധുരം അഞ്ഞേപി സബ്രഹ്മചാരിനോ പരിഭുഞ്ജിസ്സന്തീ"തി ചിന്തേത്വാ ഹരിടകീഖണ്ഡമേവ പരിഭുഞ്ജമാനസ്സ ധുതങ്ഗസമാദാനം പതിരൂപം ഹോതി. ഏസ ഹി "ഉത്തമഅരിയവംസികോ ഭിക്ഖൂ"തി വുച്ചതി. യേ പനേതേ ചീവരാദയോ പച്ചയാ, തേസു യസ്സ കസ്സചി ഭിക്ഖുനോ ആജീവം പരിസോധേന്തസ്സ ചീവരേ ച പിണ്ഡപാതേ ച നിമിത്തോഭാസപരികഥാവിഞ്ഞത്തിയോ ന വട്ടന്തി. സേനാസനേ പന അപരിഗ്ഗഹിതധുതങ്ഗസ്സ നിമിത്തോഭാസപരികഥാ വട്ടന്തി. തത്ഥ **നിമിത്തം** നാമ സേനാസനത്ഥം ഭൂമിപരികമ്മാദീനി കരോന്തസ്സ "കിം, ഭന്തേ, കരിയതി, കോ കാരാപേതീ"തി ഗിഹീഹി വുത്തേ "ന കോചീ"തി പടിവചനം, യം വാ പനഞ്ഞമ്പി ഏവരൂപം നിമിത്തകമ്മം. **ഓഭാസോ** നാമ "ഉപാസകാ തുമ്ഹേ കുഹിം വസഥാ"തി. പാസാദേ, ഭന്തേതി. "ഭിക്ഖൂനം പന ഉപാസകാ പാസാദോ ന വട്ടതീ"തി വചനം, യം വാ പനഞ്ഞമ്പി ഏവരൂപം ഓഭാസകമ്മം. **പരികഥാ** നാമ "ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ സേനാസനം സമ്ബാധ"ന്തി വചനം, യാ വാ പനഞ്ഞാപി ഏവരൂപാ പരിയായകഥാ. ഭേസജ്ജേ സബ്ബമ്പി വട്ടതി. തഥാ ഉപ്പന്നം പന ഭേസജ്ജം രോഗേ വൂപസന്തേ പരിഭുഞ്ജിതും വട്ടതി, ന വട്ടതീതി.

തത്ഥ വിനയധരാ "ഭഗവതാ ദ്വാരം ദിന്നം, തസ്മാ വട്ടതീ"തി വദന്തി. സുത്തന്തികാ പന "കിഞ്ചാപി ആപത്തി ന ഹോതി, ആജീവം പന കോപേതി, തസ്മാ ന വട്ടതീ"ച്ചേവ വദന്തി.

യോ പന ഭഗവതാ അനുഞ്ഞാതാപി നിമിത്തോഭാസപരികഥാവിഞ്ഞത്തിയോ അകരോന്തോ അപ്പിച്ഛതാദിഗുണേയേവ നിസ്സായ ജീവിതക്ഖയേപി പച്ചുപട്ഠിതേ അഞ്ഞത്രേവ ഓഭാസാദീഹി ഉപ്പന്നപച്ചയേ പടിസേവതി, ഏസ "പരമസല്ലേഖവുത്തീ"തി വുച്ചതി, സേയ്യഥാപി ഥേരോ **സാരിപുത്തോ**.

സോ കിരായസ്മാ ഏകസ്മിം സമയേ പവിവേകം ബ്രൂഹയമാനോ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനത്ഥേരേന സദ്ധിം അഞ്ഞതരസ്മിം അരഞ്ഞേ വിഹരതി, അഥസ്സ ഏകസ്മിം ദിവസേ ഉദരവാതാബാധോ ഉപ്പജ്ജിത്വാ അതിദുക്ഖം ജനേസി. മഹാമോഗ്ഗല്ലാനത്ഥേരോ സായന്ഹസമയേ തസ്സായസ്മതോ ഉപട്ഠാനം ഗതോ ഥേരം നിപന്നം ദിസ്വാ തം പവത്തിം പുച്ഛിത്വാ "പുബ്ബേ തേ, ആവുസോ, കേന ഫാസു ഹോതീ"തി പുച്ഛി. ഥേരോ ആഹ, "ഗിഹികാലേ മേ, ആവുസോ, മാതാ സപ്പിമധുസക്കരാദീഹി യോജേത്വാ അസമ്ഭിന്നഖീരപായാസം അദാസി, തേന മേ ഫാസു അഹോസീ"തി. സോപി ആയസ്മാ "ഹോതു, ആവുസോ, സചേ മയ്ഹം വാ തുയ്ഹം വാ പുഞ്ഞം അത്ഥി, അപ്പേവ നാമ സ്വേ ലഭിസ്സാമാ"തി ആഹ.

ഇമം പന നേസം കഥാസല്ലാപം ചങ്കമനകോടിയം രുക്ഖേ അധിവത്ഥാ ദേവതാ സുത്വാ "സ്വേ അയ്യസ്സ പായാസം ഉപ്പാദേസ്സാമീ"തി താവദേവ ഥേരസ്സ ഉപട്ഠാകകുലം ഗന്ത്വാ ജേട്ഠപുത്തസ്സ സരീരം ആവിസിത്വാ പീളം ജനേസി. അഥസ്സ തികിച്ഛാനിമിത്തം സന്നിപതിതേ ഞാതകേ ആഹ - "സചേ സ്വേ ഥേരസ്സ ഏവരൂപം നാമ പായാസം പടിയാദേഥ, തം മുഞ്ചിസ്സാമീ"തി. തേ "തയാ അവുത്തേപി മയം ഥേരാനം നിബദ്ധം ഭിക്ഖം ദേമാ"തി വത്വാ ദുതിയദിവസേ തഥാരൂപം പായാസം പടിയാദിയിംസു.

മഹാമോഗ്ഗല്ലാനത്ഥേരോ പാതോവ ആഗന്ത്വാ "ആവുസോ, യാവ അഹം പിണ്ഡായ ചരിത്വാ ആഗച്ഛാമി, താവ ഇധേവ ഹോഹീ"തി വത്വാ ഗാമം പാവിസി. തേ മനുസ്സാ പച്ചുഗ്ഗന്ത്വാ ഥേരസ്സ പത്തം ഗഹേത്വാ വുത്തപ്പകാരസ്സ പായാസസ്സ പൂരേത്വാ അദംസു. ഥേരോ ഗമനാകാരം ദസ്സേസി. തേ "ഭുഞ്ജഥ - ഭന്തേ, തുമ്ഹേ, അപരമ്പി ദസ്സാമാ"തി ഥേരം ഭോജേത്വാ പുന പത്തപൂരം അദംസു. ഥേരോ ഗന്ത്വാ "ഹന്ദാവുസോ സാരിപുത്ത, പരിഭുഞ്ജാ"തി ഉപനാമേസി. ഥേരോപി തം ദിസ്വാ "അതിമനാപോ പായാസോ, കഥം നു ഖോ ഉപ്പന്നോ"തി ചിന്തേന്തോ തസ്സ ഉപ്പത്തിമൂലം ദിസ്വാ ആഹ - "ആവുസോ മോഗ്ഗല്ലാന, അപരിഭോഗാരഹോ പിണ്ഡപാതോ"തി. സോപായസ്മാ "മാദിസേന നാമ ആഭതം പിണ്ഡപാതം ന പരിഭുഞ്ജതീ"തി ചിത്തമ്പി അനുപ്പാദേത്വാ ഏകവചനേനേവ പത്തം മുഖവട്ടിയം ഗഹേത്വാ ഏകമന്തേ നികുജ്ജേസി. പായാസസ്സ സഹ ഭൂമിയം പതിട്ഠാനാ ഥേരസ്സ ആബാധോ അന്തരധായി, തതോ പട്ഠായ പഞ്ചചത്താലീസ വസ്സാനി ന പുന ഉപ്പജ്ജി. തതോ മഹാമോഗ്ഗല്ലാനം ആഹ - "ആവുസോ, വചീവിഞ്ഞത്തിം നിസ്സായ ഉപ്പന്നോ പായാസോ അന്തേസു നിക്ഖമിത്വാ ഭൂമിയം ചരന്തേസുപി പരിഭുഞ്ജിതും അയുത്തരൂപോ"തി. ഇമഞ്ച ഉദാനം ഉദാനേസി -

"വചീവിഞ്ഞത്തിവിപ്ഫാരാ, ഉപ്പന്നം മധുപായസം;
സചേ ഭുത്തോ ഭവേയ്യാഹം, സാജീവോ ഗരഹിതോ മമ.

"യദിപി മേ അന്തഗുണം, നിക്ഖമിത്വാ ബഹി ചരേ;
നേവ ഭിന്ദേയ്യം ആജീവം, ചജമാനോപി ജീവിതം.

"ആരാധേമി സകം ചിത്തം, വിവജ്ജേമി അനേസനം;
നാഹം ബുദ്ധപ്പടികുട്ഠം, കാഹാമി ച അനേസന"ന്തി.

ചിരഗുമ്ബവാസികഅമ്ബഖാദകമഹാതിസ്സത്ഥേരവത്ഥുപി ചേത്ഥ കഥേതബ്ബം. ഏവം സബ്ബഥാപി.

"അനേസനായ ചിത്തമ്പി, അജനേത്വാ വിചക്ഖണോ;
ആജീവം പരിസോധേയ്യ, സദ്ധാപബ്ബജിതോ യതീ"തി.

യഥാ ച വീരിയേന ആജീവപാരിസുദ്ധി, തഥാ **പച്ചയസന്നിസ്സിതസീലം** പഞ്ഞായ സമ്പാദേതബ്ബം. **പഞ്ഞാസാധനം** ഹി തം, പഞ്ഞവതോ പച്ചയേസു ആദീനവാനിസംസദസ്സനസമത്ഥഭാവതോ. തസ്മാ പഹായ പച്ചയഗേധം ധമ്മേന സമേന ഉപ്പന്നേ പച്ചയേ യഥാവുത്തേന വിധിനാ പഞ്ഞായ പച്ചവേക്ഖിത്വാ പരിഭുഞ്ജന്തേന സമ്പാദേതബ്ബം.

തത്ഥ ദുവിധം പച്ചവേക്ഖണം പച്ചയാനം പടിലാഭകാലേ, പരിഭോഗകാലേ ച. പടിലാഭകാലേപി ഹി ധാതുവസേന വാ പടികൂലവസേന വാ പച്ചവേക്ഖിത്വാ ഠപിതാനി ചീവരാദീനി തതോ ഉത്തരി പരിഭുഞ്ജന്തസ്സ അനവജ്ജോവ പരിഭോഗോ, പരിഭോഗകാലേപി. തത്രായം സന്നിട്ഠാനകരോ വിനിച്ഛയോ -

ചത്താരോ ഹി പരിഭോഗാ ഥേയ്യപരിഭോഗോ, ഇണപരിഭോഗോ, ദായജ്ജപരിഭോഗോ, സാമിപരിഭോഗോതി. തത്ര സങ്ഘമജ്ഝേപി നിസീദിത്വാ പരിഭുഞ്ജന്തസ്സ ദുസ്സീലസ്സ പരിഭോഗോ **ഥേയ്യപരിഭോഗോ** നാമ. സീലവതോ അപച്ചവേക്ഖിത്വാ പരിഭോഗോ **ഇണപരിഭോഗോ** നാമ. തസ്മാ ചീവരം പരിഭോഗേ പരിഭോഗേ പച്ചവേക്ഖിതബ്ബം, പിണ്ഡപാതോ ആലോപേ ആലോപേ, തഥാ അസക്കോന്തേന പുരേഭത്തപച്ഛാഭത്തപുരിമയാമമജ്ഝിമയാമപച്ഛിമയാമേസു. സചസ്സ അപച്ചവേക്ഖതോവ അരുണം ഉഗ്ഗച്ഛതി, ഇണപരിഭോഗട്ഠാനേ തിട്ഠതി. സേനാസനമ്പി പരിഭോഗേ പരിഭോഗേ പച്ചവേക്ഖിതബ്ബം. ഭേസജ്ജസ്സ പടിഗ്ഗഹണേപി പരിഭോഗേപി സതിപച്ചയതാവ വട്ടതി. ഏവം സന്തേപി പടിഗ്ഗഹണേ സതിം കത്വാ പരിഭോഗേ അകരോന്തസ്സേവ ആപത്തി, പടിഗ്ഗഹണേ പന സതിം അകത്വാ പരിഭോഗേ കരോന്തസ്സ അനാപത്തി.

ചതുബ്ബിധാ ഹി സുദ്ധി ദേസനാസുദ്ധി, സംവരസുദ്ധി, പരിയേട്ഠിസുദ്ധി, പച്ചവേക്ഖണസുദ്ധീതി. തത്ഥ **ദേസനാസുദ്ധി** നാമ പാതിമോക്ഖസംവരസീലം. തഞ്ഹി ദേസനായ സുജ്ഝനതോ ദേസനാസുദ്ധീതി വുച്ചതി. **സംവരസുദ്ധി** നാമ ഇന്ദ്രിയസംവരസീലം. തഞ്ഹി "ന പുന ഏവം കരിസ്സാമീ"തി ചിത്താധിട്ഠാനസംവരേനേവ സുജ്ഝനതോ സംവരസുദ്ധീതി വുച്ചതി. **പരിയേട്ഠിസുദ്ധി** നാമ ആജീവപാരിസുദ്ധിസീലം. തഞ്ഹി അനേസനം പഹായ ധമ്മേന സമേന പച്ചയേ ഉപ്പാദേന്തസ്സ പരിയേസനായ സുദ്ധത്താ പരിയേട്ഠിസുദ്ധീതി വുച്ചതി. **പച്ചവേക്ഖണസുദ്ധി** നാമ പച്ചയസന്നിസ്സിതസീലം. തഞ്ഹി വുത്തപ്പകാരേന പച്ചവേക്ഖണേന സുജ്ഝനതോ പച്ചവേക്ഖണസുദ്ധീതി വുച്ചതി. തേന വുത്തം "പടിഗ്ഗഹണേ പന സതിം അകത്വാ പരിഭോഗേ കരോന്തസ്സ അനാപത്തീ"തി.

സത്തന്നം സേക്ഖാനം പച്ചയപരിഭോഗോ **ദായജ്ജപരിഭോഗോ** നാമ. തേ ഹി ഭഗവതോ പുത്താ, തസ്മാ പിതുസന്തകാനം പച്ചയാനം ദായാദാ ഹുത്വാ തേ പച്ചയേ പരിഭുഞ്ജന്തി. കിംപനേതേ ഭഗവതോ പച്ചയേ പരിഭുഞ്ജന്തി, ഉദാഹു ഗിഹീനം പച്ചയേ പരിഭുഞ്ജന്തീതി. ഗിഹീഹി ദിന്നാപി ഭഗവതാ അനുഞ്ഞാതത്താ ഭഗവതോ സന്തകാ ഹോന്തി, തസ്മാ ഭഗവതോ പച്ചയേ പരിഭുഞ്ജന്തീതി വേദിതബ്ബാ. ധമ്മദായാദസുത്തഞ്ചേത്ഥ സാധകം.

ഖീണാസവാനം പരിഭോഗോ **സാമിപരിഭോഗോ** നാമ. തേ ഹി തണ്ഹായ ദാസബ്യം അതീതത്താ സാമിനോ ഹുത്വാ പരിഭുഞ്ജന്തി.

ഇമേസു പരിഭോഗേസു സാമിപരിഭോഗോ ച ദായജ്ജപരിഭോഗോ ച സബ്ബേസം വട്ടതി. ഇണപരിഭോഗോ ന വട്ടതി. ഥേയ്യപരിഭോഗേ കഥായേവ നത്ഥി. യോ പനായം സീലവതോ പച്ചവേക്ഖിതപരിഭോഗോ, സോ ഇണപരിഭോഗസ്സ പച്ചനീകത്താ ആണണ്യപരിഭോഗോ വാ ഹോതി, ദായജ്ജപരിഭോഗേയേവ വാ സങ്ഗഹം ഗച്ഛതി. സീലവാപി ഹി ഇമായ സിക്ഖായ സമന്നാഗതത്താ സേക്ഖോത്വേവ സങ്ഖ്യം ഗച്ഛതി. ഇമേസു പന പരിഭോഗേസു യസ്മാ സാമിപരിഭോഗോ അഗ്ഗോ, തസ്മാ തം പത്ഥയമാനേന ഭിക്ഖുനാ വുത്തപ്പകാരായ പച്ചവേക്ഖണായ പച്ചവേക്ഖിത്വാ

പരിഭുഞ്ജന്തേന പച്ചയസന്നിസ്സിതസീലം സമ്പാദേതബ്ബം. ഏവം കരോന്തോ ഹി കിച്ചകാരീ ഹോതി. വുത്തമ്പി ചേതം -

“പിണ്ഡം വിഹാരം സയനാസനഞ്ച,
ആപഞ്ച സങ്ഘാടിരജൂപവാഹനം;
സുത്വാന ധമ്മം സുഗതേന ദേസിതം,
സങ്ഖായ സേവേ വരപഞ്ഞസാവകോ.

“തസ്മാ ഹി പിണ്ഡേ സയനാസനേ ച,
ആപേ ച സങ്ഘാടിരജൂപവാഹനേ;
ഏതേസു ധമ്മേസു അനൂപലിത്തോ,
ഭിക്ഖു യഥാ പോക്ഖരേ വാരിബിന്ദു. (സു॰ നി॰ ൩൯൩-൩൯൪);

“കാലേന ലദ്ധാ പരതോ അനുഗ്ഗഹാ,
ഖജ്ജേസു ഭോജ്ജേസു ച സായനേസു ച;
മത്തം സ ജഞ്ഞാ സതതം ഉപട്ഠിതോ,
വണസ്സ ആലേപനരൂഹനേ യഥാ.

“കന്താരേ പുത്തമംസംവ, അക്ഖസ്സബ്ഭഞ്ജനം യഥാ;
ഏവം ആഹാരേ ആഹാരം, യാപനത്ഥമമുച്ഛിതോ”തി.

ഇമസ്സ ച പച്ചയസന്നിസ്സിതസീലസ്സ പരിപൂരകാരിതായ ഭാഗിനേയ്യസങ്ഘരക്ഖിതസാമണേരസ്സ വത്ഥു കഥേതബ്ബം. സോ ഹി സമ്മാ പച്ചവേക്ഖിത്വാ പരിഭുഞ്ജി. യഥാഹ -

“ഉപജ്ഝായോ മം ഭുഞ്ജമാനം, സാലികൂരം സുനിബ്ബുതം;
മാ ഹേവ ത്വം സാമണേര, ജിവ്ഹം ഝാപേസി അസഞ്ഞതോ.

“ഉപജ്ഝായസ്സ വചോ സുത്വാ, സംവേഗമലഭിം തദാ;
ഏകാസനേ നിസീദിത്വാ, അരഹത്തം അപാപുണിം.

“സോഹം പരിപുണ്ണസങ്കപ്പോ, ചന്ദോ പന്നരസോ യഥാ;
സബ്ബാസവപരിക്ഖീണോ, നത്ഥി ദാനി പുനബ്ഭവോ”തി.

“തസ്മാ അഞ്ഞോപി ദുക്ഖസ്സ, പത്ഥയന്തോ പരിക്ഖയം;
യോനിസോ പച്ചവേക്ഖിത്വാ, പടിസേവേഥ പച്ചയേ”തി.

ഏവം പാതിമോക്ഖസംവരസീലാദിവസേന ചതുബ്ബിധം.

പഠമസീലപഞ്ചകം

൨൦. പഞ്ചവിധകോട്ഠാസസ്സ പഠമപഞ്ചകേ അനുപസമ്പന്നസീലാദിവസേന അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ. വുത്തഞ്ഹേതം പടിസമ്ഭിദായം -

“കതമം പരിയന്തപാരിസുദ്ധിസീലം? അനുപസമ്പന്നാനം പരിയന്തസിക്ഖാപദാനം, ഇദം പരിയന്തപാരിസുദ്ധിസീലം. കതമം അപരിയന്തപാരിസുദ്ധിസീലം? ഉപസമ്പന്നാനം അപരിയന്തസിക്ഖാപദാനം, ഇദം അപരിയന്തപാരിസുദ്ധിസീലം. കതമം പരിപുണ്ണപാരിസുദ്ധിസീലം? പുഥുജ്ജനകല്യാണകാനം കുസലധമ്മേ യുത്താനം സേക്ഖപരിയന്തേ പരിപൂരകാരീനം കായേ ച ജീവിതേ ച അനപേക്ഖാനം പരിച്ചത്തജീവിതാനം, ഇദം പരിപുണ്ണപാരിസുദ്ധിസീലം. കതമം അപരാമട്ഠപാരിസുദ്ധിസീലം? സത്തന്നം സേക്ഖാനം, ഇദം അപരാമട്ഠപാരിസുദ്ധിസീലം. കതമം പടിപ്പസ്സദ്ധിപാരിസുദ്ധിസീലം? തഥാഗതസാവകാനം ഖീണാസവാനം

പച്ചേകബുദ്ധാനം തഥാഗതാനം അരഹന്താനം സമ്മാസമ്ബുദ്ധാനം, ഇദം പടിപ്പസ്സദ്ധിപാരിസുദ്ധിസീല”ന്തി (പടി॰ മ॰ ൧.൩൭).

തത്ഥ അനുപസമ്പന്നാനം സീലം ഗണനവസേന സപരിയന്തത്താ **പരിയന്തപാരിസുദ്ധിസീല**ന്തി വേദിതബ്ബം. ഉപസമ്പന്നാനം -

“നവ കോടിസഹസ്സാനി, അസീതിസതകോടിയോ;
പഞ്ഞാസസതസഹസ്സാനി, ഛത്തിംസാ ച പുനാപരേ.

“ഏതേ സംവരവിനയാ, സമ്ബുദ്ധേന പകാസിതാ;
പേയ്യാലമുഖേന നിദ്ദിട്ഠാ, സിക്ഖാ വിനയസംവരേ”തി. -

ഏവം ഗണനവസേന സപരിയന്തമ്പി അനവസേസവസേന സമാദാനഭാവഞ്ച ലാഭയസഞാതിഅങ്ഗജീവിതവസേന അദിട്ഠപരിയന്തഭാവഞ്ച സന്ധായ **അപരിയന്തപാരിസുദ്ധിസീല**ന്തി വുത്തം, ചിരഗുമ്ബവാസികഅമ്ബഖാദകമഹാതിസ്സത്ഥേരസ്സ സീലമിവ. തഥാ ഹി സോ ആയസ്മാ -

“ധനം ചജേ അങ്ഗവരസ്സ ഹേതു, അങ്ഗം ചജേ ജീവിതം രക്ഖമാനോ;
അങ്ഗം ധനം ജീവിതഞ്ചാപി സബ്ബം, ചജേ നരോ ധമ്മമനുസ്സരന്തോ”തി. -

ഇമം സപ്പുരിസാനുസ്സതിം അവിജഹന്തോ ജീവിതസംസയേപി സിക്ഖാപദം അവീതിക്കമ്മ തദേവ അപരിയന്തപാരിസുദ്ധിസീലം നിസ്സായ ഉപാസകസ്സ പിട്ഠിഗതോവ അരഹത്തം പാപുണി. യഥാഹ -

“ന പിതാ നപി തേ മാതാ, ന ഞാതി നപി ബന്ധവോ;
കരോതേതാദിസം കിച്ചം, സീലവന്തസ്സ കാരണാ.

സംവേഗം ജനയിത്വാന, സമ്മസിത്വാന യോനിസോ;
തസ്സ പിട്ഠിഗതോ സന്തോ, അരഹത്തം അപാപുണീ”തി.

പുഥുജ്ജനകല്യാണകാനം സീലം ഉപസമ്പദതോ പട്ഠായ സുധോതജാതിമണി വിയ സുപരികമ്മകതസുവണ്ണം വിയ ച അതിപരിസുദ്ധത്താ ചിത്തുപ്പാദമത്തകേനപി മലേന വിരഹിതം അരഹത്തസ്സേവ പദട്ഠാനം ഹോതി, തസ്മാ **പരിപുണ്ണപാരിസുദ്ധീ**തി വുച്ചതി, മഹാസങ്ഘരക്ഖിതഭാഗിനേയ്യസങ്ഘരക്ഖിതത്ഥേരാനം വിയ.

മഹാസങ്ഘരക്ഖിതത്ഥേരം കിര അതിക്കന്തസട്ഠിവസ്സം മരണമഞ്ചേ നിപന്നം ഭിക്ഖുസങ്ഘോ ലോകുത്തരാധിഗമം പുച്ഛി. ഥേരോ “നത്ഥി മേ ലോകുത്തരധമ്മോ”തി ആഹ. അഥസ്സ ഉപട്ഠാകോ ദഹരഭിക്ഖു ആഹ - “ഭന്തേ, തുമ്ഹേ പരിനിബ്ബുതാതി സമന്താ ദ്വാദസയോജനാ മനുസ്സാ സന്നിപതിതാ, തുമ്ഹാകം പുഥുജ്ജനകാലകിരിയായ മഹാജനസ്സ വിപ്പടിസാരോ ഭവിസ്സതീ”തി. ആവുസോ, അഹം “മേത്തേയ്യം ഭഗവന്തം പസ്സിസ്സാമീ”തി ന വിപസ്സനം പട്ഠപേസിം. തേന ഹി മം നിസീദാപേത്വാ ഓകാസം കരോഹീതി. സോ ഥേരം നിസീദാപേത്വാ ബഹി നിക്ഖന്തോ. ഥേരോ തസ്സ സഹ നിക്ഖമനാവ അരഹത്തം പത്വാ അച്ഛരികായ സഞ്ഞം അദാസി. സങ്ഘോ സന്നിപതിത്വാ ആഹ - “ഭന്തേ, ഏവരൂപേ മരണകാലേ ലോകുത്തരധമ്മം നിബ്ബത്തേന്താ ദുക്കരം കരിത്ഥാ”തി. നാവുസോ ഏതം ദുക്കരം, അപിച വോ ദുക്കരം ആചിക്ഖിസ്സാമി - “അഹം, ആവുസോ, പബ്ബജിതകാലതോ പട്ഠായ അസതിയാ അഞ്ഞാണപകതം കമ്മം നാമ ന പസ്സാമീ”തി. ഭാഗിനേയ്യോപിസ്സ പഞ്ഞാസവസ്സകാലേ ഏവമേവ അരഹത്തം പാപുണീതി.

“അപ്പസ്സുതോപി ചേ ഹോതി, സീലേസു അസമാഹിതോ;
ഉഭയേന നം ഗരഹന്തി, സീലതോ ച സുതേന ച.

“അപ്പസ്സുതോപി ചേ ഹോതി, സീലേസു സുസമാഹിതോ;
സീലതോ നം പസംസന്തി, തസ്സ സമ്പജ്ജതേ സുതം.

“ബഹുസ്സുതോപി ചേ ഹോതി, സീലേസു അസമാഹിതോ;
സീലതോ നം ഗരഹന്തി, നാസ്സ സമ്പജ്ജതേ സുതം.

“ബഹുസ്സുതോപി ചേ ഹോതി, സീലേസു സുസമാഹിതോ;
ഉഭയേന നം പസംസന്തി, സീലതോ ച സുതേന ച.

“ബഹുസ്സുതം ധമ്മധരം, സപ്പഞ്ഞം ബുദ്ധസാവകം;
നേക്ഖം ജമ്ബോനദസ്സേവ, കോ തം നിന്ദിതുമരഹതി;
ദേവാപി നം പസംസന്തി, ബ്രഹ്മുനാപി പസംസിതോ”തി. (അം॰ നി॰ ൪.൬);

സേക്ഖാനം പന സീലം ദിട്ഠിവസേന അപരാമട്ഠത്താ, പുഥുജ്ജനാനം വാ പന രാഗവസേന അപരാമട്ഠസീലം **അപരാമട്ഠപാരിസുദ്ധീ**തി വേദിതബ്ബം, കുടുമ്ബിയപുത്തതിസ്സത്ഥേരസ്സ സീലം വിയ. സോ ഹി ആയസ്മാ തഥാരൂപം സീലം നിസ്സായ അരഹത്തേ പതിട്ഠാതുകാമോ വേരികേ ആഹ -

“ഉഭോ പാദാനി ഭിന്ദിത്വാ, സഞ്ഞപേസ്സാമി വോ അഹം;
അട്ടിയാമി ഹരായാമി, സരാഗമരണം അഹ”ന്തി.

“ഏവാഹം ചിന്തയിത്വാന, സമ്മസിത്വാന യോനിസോ;
സമ്പത്തേ അരുണുഗ്ഗമ്ഹി, അരഹത്തം അപാപുണി”ന്തി. (ദീ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൨.൩൭൩);

അഞ്ഞതരോപി മഹാഥേരോ ബാള്ഹഗിലാനോ സഹത്ഥാ ആഹാരമ്പി പരിഭുഞ്ജിതും അസക്കോന്തോ സകേ മുത്തകരീസേ പലിപന്നോ സമ്പരിവത്തതി, തം ദിസ്വാ അഞ്ഞതരോ ദഹരോ “അഹോ ദുക്ഖാ ജീവിതസങ്ഖാരാ”തി ആഹ. തമേനം മഹാഥേരോ ആഹ - “അഹം, ആവുസോ, ഇദാനി മിയ്യമാനോ സഗ്ഗസമ്പത്തിം ലഭിസ്സാമി, നത്ഥി മേ ഏത്ഥ സംസയോ, ഇമം പന സീലം ഭിന്ദിത്വാ ലദ്ധസമ്പത്തി നാമ സിക്ഖം പച്ചക്ഖായ പടിലദ്ധഗിഹിഭാവസദിസീ”തി വത്വാ “സീലേനേവ സദ്ധിം മരിസ്സാമീ”തി തത്ഥേവ നിപന്നോ തമേവ രോഗം സമ്മസന്തോ അരഹത്തം പത്വാ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ ഇമാഹി ഗാഥാഹി ബ്യാകാസി -

“ഫുട്ഠസ്സ മേ അഞ്ഞതരേന ബ്യാധിനാ,
രോഗേന ബാള്ഹം ദുഖിതസ്സ രുപ്പതോ;
പരിസുസ്സതി ഖിപ്പമിദം കളേവരം,
പുപ്ഫം യഥാ പംസുനി ആതപേ കതം.

“അജഞ്ഞം ജഞ്ഞസങ്ഖാതം, അസുചിം സുചിസമ്മതം;
നാനാകുണപപരിപൂരം, ജഞ്ഞരൂപം അപസ്സതോ.

“ധിരത്ഥു മം ആതുരം പൂതികായം, ദുഗ്ഗന്ധിയം അസുചി ബ്യാധിധമ്മം;
യത്ഥപ്പമത്താ അധിമുച്ഛിതാ പജാ, ഹാപേന്തി മഗ്ഗം സുഗതൂപപത്തിയാ”തി.

അരഹന്താദീനം പന സീലം സബ്ബദരഥപ്പടിപ്പസ്സദ്ധിയാ പരിസുദ്ധത്താ **പടിപ്പസ്സദ്ധിപാരിസുദ്ധീ**തി വേദിതബ്ബം. ഏവം പരിയന്തപാരിസുദ്ധിആദിവസേന പഞ്ചവിധം.

ദുതിയസീലപഞ്ചകം

ദുതിയപഞ്ചകേ പാണാതിപാതാദീനം പഹാനാദിവസേന അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ. വുത്തഞ്ഹേതം പടിസമ്ഭിദായം -

“പഞ്ച സീലാനി പാണാതിപാതസ്സ പഹാനം സീലം, വേരമണീ സീലം, ചേതനാ സീലം, സംവരോ സീലം, അവീതിക്കമോ സീലം. അദിന്നാദാനസ്സ, കാമേസുമിച്ഛാചാരസ്സ, മുസാവാദസ്സ, പിസുണായ വാചായ, ഫരുസായ വാചായ, സമ്ഫപ്പലാപസ്സ, അഭിജ്ഝായ, ബ്യാപാദസ്സ, മിച്ഛാദിട്ഠിയാ, നേക്ഖമ്മേന കാമച്ഛന്ദസ്സ, അബ്യാപാദേന ബ്യാപാദസ്സ, ആലോകസഞ്ഞായ ഥിനമിദ്ധസ്സ, അവിക്ഖേപേന ഉദ്ധച്ചസ്സ, ധമ്മവവത്ഥാനേന വിചികിച്ഛായ, ഞാണേന അവിജ്ജായ, പാമോജ്ജേന അരതിയാ, പഠമേന ഝാനേന നീവരണാനം, ദുതിയേന ഝാനേന വിതക്കവിചാരാനം, തതിയേന ഝാനേന പീതിയാ, ചതുത്ഥേന ഝാനേന സുഖദുക്ഖാനം, ആകാസാനഞ്ചായതനസമാപത്തിയാ രൂപസഞ്ഞായ പടിഘസഞ്ഞായ നാനത്തസഞ്ഞായ, വിഞ്ഞാണഞ്ചായതനസമാപത്തിയാ ആകാസാനഞ്ചായതനസഞ്ഞായ, ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനസമാപത്തിയാ വിഞ്ഞാണഞ്ചായതനസഞ്ഞായ, നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞായതനസമാപത്തിയാ ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനസഞ്ഞായ, അനിച്ചാനുപസ്സനായ നിച്ചസഞ്ഞായ, ദുക്ഖാനുപസ്സനായ സുഖസഞ്ഞായ, അനത്താനുപസ്സനായ അത്തസഞ്ഞായ, നിബ്ബിദാനുപസ്സനായ നന്ദിയാ, വിരാഗാനുപസ്സനായ രാഗസ്സ, നിരോധാനുപസ്സനായ സമുദയസ്സ, പടിനിസ്സഗ്ഗാനുപസ്സനായ ആദാനസ്സ, ഖയാനുപസ്സനായ ഘനസഞ്ഞായ, വയാനുപസ്സനായ ആയൂഹനസ്സ, വിപരിണാമാനുപസ്സനായ ധുവസഞ്ഞായ, അനിമിത്താനുപസ്സനായ നിമിത്തസ്സ, അപ്പണിഹിതാനുപസ്സനായ പണിധിയാ, സുഞ്ഞതാനുപസ്സനായ അഭിനിവേസസ്സ, അധിപഞ്ഞാധമ്മവിപസ്സനായ സാരാദാനാഭിനിവേസസ്സ, യഥാഭൂതഞാണദസ്സനേന സമ്മോഹാഭിനിവേസസ്സ, ആദീനവാനുപസ്സനായ ആലയാഭിനിവേസസ്സ, പടിസങ്ഖാനുപസ്സനായ അപ്പടിസങ്ഖായ, വിവട്ടനാനുപസ്സനായ സഞ്ഞോഗാഭിനിവേസസ്സ, സോതാപത്തിമഗ്ഗേന ദിട്ഠേകട്ഠാനം കിലേസാനം, സകദാഗാമിമഗ്ഗേന ഓളാരികാനം കിലേസാനം, അനാഗാമിമഗ്ഗേന അണുസഹഗതാനം കിലേസാനം, അരഹത്തമഗ്ഗേന സബ്ബകിലേസാനം പഹാനം സീലം, വേരമണീ, ചേതനാ, സംവരോ, അവീതിക്കമോ സീലം. ഏവരൂപാനി സീലാനി ചിത്തസ്സ അവിപ്പടിസാരായ സംവത്തന്തി, പാമോജ്ജായ സംവത്തന്തി, പീതിയാ സംവത്തന്തി, പസ്സദ്ധിയാ സംവത്തന്തി, സോമനസ്സായ സംവത്തന്തി, ആസേവനായ സംവത്തന്തി, ഭാവനായ സംവത്തന്തി, ബഹുലീകമ്മായ സംവത്തന്തി, അലങ്കാരായ സംവത്തന്തി, പരിക്ഖാരായ സംവത്തന്തി, പരിവാരായ സംവത്തന്തി, പാരിപൂരിയാ സംവത്തന്തി, ഏകന്തനിബ്ബിദായ വിരാഗായ നിരോധായ ഉപസമായ അഭിഞ്ഞായ സമ്ബോധായ നിബ്ബാനായ സംവത്തന്തീ”തി (പടി॰ മ॰ ൧.൪൧).

ഏത്ഥ ച പഹാനന്തി കോചി ധമ്മോ നാമ നത്ഥി അഞ്ഞത്ര വുത്തപ്പകാരാനം പാണാതിപാതാദീനം അനുപ്പാദമത്തതോ. യസ്മാ പന തം തം പഹാനം തസ്സ തസ്സ കുസലധമ്മസ്സ പതിട്ഠാനട്ഠേന ഉപധാരണം ഹോതി, വികമ്പാഭാവകരണേന ച സമാദാനം. തസ്മാ പുബ്ബേ വുത്തേനേവ ഉപധാരണസമാധാനസങ്ഖാതേന സീലനട്ഠേന സീലന്തി വുത്തം. ഇതരേ ചത്താരോ ധമ്മാ തതോ തതോ വേരമണിവസേന, തസ്സ തസ്സ സംവരവസേന, തദുഭയസമ്പയുത്തചേതനാവസേന, തം തം അവീതിക്കമന്തസ്സ അവീതിക്കമനവസേന ച ചേതസോ പവത്തിസബ്ഭാവം സന്ധായ വുത്താ. സീലട്ഠോ പന തേസം പുബ്ബേ പകാസിതോയേവാതി. ഏവം പഹാനസീലാദിവസേന പഞ്ചവിധം.

ഏത്താവതാ ച കിം സീലം? കേനട്ഠേന സീലം? കാനസ്സ ലക്ഖണരസപച്ചുപട്ഠാനപദട്ഠാനാനി? കിമാനിസംസം സീലം? കതിവിധം ചേതം സീലന്തി? ഇമേസം പഞ്ഹാനം വിസ്സജ്ജനം നിട്ഠിതം.

സീലസംകിലേസവോദാനം

൨൨. യം പന വുത്തം “കോ ചസ്സ സംകിലേസോ, കിം വോദാന”ന്തി. തത്ര വദാമ - ഖണ്ഡാദിഭാവോ സീലസ്സ സംകിലേസോ, അഖണ്ഡാദിഭാവോ വോദാനം. സോ പന ഖണ്ഡാദിഭാവോ ലാഭയസാദിഹേതുകേന ഭേദേന ച സത്തവിധമേഥുനസംയോഗേന ച സങ്ഗഹിതോ.

തഥാ ഹി യസ്സ സത്തസു ആപത്തിക്ഖന്ധേസു ആദിമ്ഹി വാ അന്തേ വാ സിക്ഖാപദം ഭിന്നം ഹോതി, തസ്സ സീലം പരിയന്തേ ഛിന്നസാടകോ വിയ **ഖണ്ഡം** നാമ ഹോതി. യസ്സ പന വേമജ്ഝേ ഭിന്നം, തസ്സ മജ്ഝേ ഛിദ്ദസാടകോ വിയ **ഛിദ്ദം** നാമ ഹോതി. യസ്സ പടിപാടിയാ ദ്വേ തീണി ഭിന്നാനി, തസ്സ പിട്ഠിയാ വാ കുച്ഛിയാ വാ ഉട്ഠിതേന വിസഭാഗവണ്ണേന കാളരത്താദീനം അഞ്ഞതരസരീരവണ്ണാ ഗാവീ വിയ **സബലം** നാമ ഹോതി. യസ്സ അന്തരന്തരാ ഭിന്നാനി, തസ്സ അന്തരന്തരാ വിസഭാഗവണ്ണബിന്ദുവിചിത്രാ ഗാവീ വിയ **കമ്മാസം** നാമ ഹോതി. ഏവം താവ ലാഭാദിഹേതുകേന ഭേദേന ഖണ്ഡാദിഭാവോ ഹോതി.

ഏവം സത്തവിധമേഥുനസംയോഗവസേന. വുത്തഞ്ഹി ഭഗവതാ -

''ഇധ, ബ്രാഹ്മണ, ഏകച്ചോ സമണോ വാ ബ്രാഹ്മണോ വാ സമ്മാ ബ്രഹ്മചാരീ പടിജാനമാനോ ന ഹേവ ഖോ മാതുഗാമേന സദ്ധിം ദ്വയംദ്വയസമാപത്തിം സമാപജ്ജതി, അപിച ഖോ മാതുഗാമസ്സ ഉച്ഛാദനം പരിമദ്ദനം ന്ഹാപനം സമ്ബാഹനം സാദിയതി, സോ തദസ്സാദേതി, തം നികാമേതി, തേന ച വിത്തിം ആപജ്ജതി, ഇദമ്പി ഖോ, ബ്രാഹ്മണ, ബ്രഹ്മചരിയസ്സ ഖണ്ഡമ്പി ഛിദ്ദമ്പി സബലമ്പി കമ്മാസമ്പി. അയം വുച്ചതി, ബ്രാഹ്മണ, അപരിസുദ്ധം ബ്രഹ്മചരിയം ചരതി സംയുത്തോ മേഥുനേന സംയോഗേന, ന പരിമുച്ചതി ജാതിയാ. ജരായ മരണേന... പേ॰... ന പരിമുച്ചതി ദുക്ഖസ്മാതി വദാമി.

''പുന ചപരം, ബ്രാഹ്മണ, ഇധേകച്ചോ സമണോ വാ...പേ॰... പടിജാനമാനോ ന ഹേവ ഖോ മാതുഗാമേന സദ്ധിം ദ്വയം ദ്വയസമാപത്തിം സമാപജ്ജതി. നപി മാതുഗാമസ്സ ഉച്ഛാദനം...പേ॰... സാദിയതി. അപിച ഖോ മാതുഗാമേന സദ്ധിം സഞ്ജഗ്ഘതി സംകീളതി സംകേലായതി, സോ തദസ്സാദേതി...പേ॰... ന പരിമുച്ചതി ദുക്ഖസ്മാതി വദാമി.

''പുന ചപരം, ബ്രാഹ്മണ, ഇധേകച്ചോ സമണോ വാ...പേ॰... ന ഹേവ ഖോ മാതുഗാമേന സദ്ധിം ദ്വയം ദ്വയസമാപത്തിം സമാപജ്ജതി. നപി മാതുഗാമസ്സ ഉച്ഛാദനം...പേ॰... സാദിയതി. നപി മാതുഗാമേന സദ്ധിം സഞ്ജഗ്ഘതി സംകീളതി സംകേലായതി. അപിച ഖോ മാതുഗാമസ്സ ചക്ഖുനാ ചക്ഖും ഉപനിജ്ഝായതി പേക്ഖതി, സോ തദസ്സാദേതി...പേ॰... ന പരിമുച്ചതി ദുക്ഖസ്മാതി വദാമി.

''പുന ചപരം, ബ്രാഹ്മണ, ഇധേകച്ചോ സമണോ വാ...പേ॰... ന ഹേവ ഖോ മാതുഗാമേന... നപി മാതുഗാമസ്സ... നപി മാതുഗാമേന... നപി മാതുഗാമസ്സ...പേ॰... പേക്ഖതി. അപിച ഖോ മാതുഗാമസ്സ സദ്ദം സുണാതി തിരോകുട്ടാ വാ തിരോപാകാരാ വാ ഹസന്തിയാ വാ ഭണന്തിയാ വാ ഗായന്തിയാ വാ രോദന്തിയാ വാ, സോ തദസ്സാദേതി...പേ॰... ദുക്ഖസ്മാതി വദാമി.

''പുന ചപരം, ബ്രാഹ്മണ, ഇധേകച്ചോ സമണോ വാ...പേ॰... ന ഹേവ ഖോ മാതുഗാമേന... നപി മാതുഗാമസ്സ... നപി മാതുഗാമേന... നപി മാതുഗാമസ്സ...പേ॰... രോദന്തിയാ വാ. അപിച ഖോ യാനിസ്സ താനി പുബ്ബേ മാതുഗാമേന സദ്ധിം ഹസിതലപിതകീളിതാനി, താനി അനുസ്സരതി, സോ തദസ്സാദേതി...പേ॰... ദുക്ഖസ്മാതി വദാമി.

''പുന ചപരം, ബ്രാഹ്മണ, ഇധേകച്ചോ സമണോ വാ...പേ॰... ന ഹേവ ഖോ മാതുഗാമേന...പേ॰... നപി മാതുഗാമസ്സ...പേ॰... നപി യാനിസ്സ താനി പുബ്ബേ മാതുഗാമേന സദ്ധിം ഹസിതലപിതകീളിതാനി, താനി അനുസ്സരതി. അപിച ഖോ പസ്സതി ഗഹപതിം വാ ഗഹപതിപുത്തം വാ പഞ്ചഹി കാമഗുണേഹി സമപ്പിതം സമങ്ഗീഭൂതം പരിചാരയമാനം, സോ തദസ്സാദേതി...പേ॰... ദുക്ഖസ്മാതി വദാമി.

“പുന ചപരം, ബ്രാഹ്മണ, ഇധേകച്ചോ സമണോ വാ...പേ॰... ന ഹേവ ഖോ മാതുഗാമേന...പേ॰... നപി പസ്സതി ഗഹപതിം വാ ഗഹപതിപുത്തം വാ...പേ॰... പരിചാരയമാനം. അപിച ഖോ അഞ്ഞതരം ദേവനികായം പണിധായ ബ്രഹ്മചരിയം ചരതി ‘ഇമിനാഹം സീലേന വാ വതേന വാ തപേന വാ ബ്രഹ്മചരിയേന വാ ദേവോ വാ ഭവിസ്സാമി ദേവഞ്ഞതരോ വാ’തി. സോ തദസ്സാദേതി, തം നികാമേതി, തേന ച വിത്തിം ആപജ്ജതി. ഇദമ്പി ഖോ, ബ്രാഹ്മണ, ബ്രഹ്മചരിയസ്സ ഖണ്ഡമ്പി ഛിദ്ദമ്പി സബലമ്പി കമ്മാസമ്പീ”തി (അം॰ നി॰ ൭.൫൦).

ഏവം ലാഭാദിഹേതുകേന ഭേദേന ച സത്തവിധമേഥുനസംയോഗേന ച ഖണ്ഡാദിഭാവോ സങ്ഗഹിതോതി വേദിതബ്ബോ.

അഖണ്ഡാദിഭാവോ പന സബ്ബസോ സിക്ഖാപദാനം അഭേദേന, ഭിന്നാനഞ്ച സപ്പടികമ്മാനം പടികമ്മകരണേന, സത്തവിധമേഥുനസംയോഗാഭാവേന ച, അപരായ ച “കോധോ ഉപനാഹോ മക്ഖോ പളാസോ ഇസ്സാ മച്ഛരിയം മായാ സാഠേയ്യം ഥമ്ഭോ സാരമ്ഭോ മാനോ അതിമാനോ മദോ പമാദോ”തിആദീനം പാപധമ്മാനം അനുപ്പത്തിയാ, അപ്പിച്ഛതാസന്തുട്ഠിതാസല്ലേഖതാദീനഞ്ച ഗുണാനം ഉപ്പത്തിയാ സങ്ഗഹിതോ.

യാനി ഹി സീലാനി ലാഭാദീനമ്പി അത്ഥായ അഭിന്നാനി, പമാദദോസേന വാ ഭിന്നാനിപി പടികമ്മകതാനി , മേഥുനസംയോഗേഹി വാ കോധുപനാഹാദീഹി വാ പാപധമ്മേഹി അനുപഹതാനി, താനി സബ്ബസോ **അഖണ്ഡാനി അച്ഛിദ്ദാനി അസബലാനി അകമ്മാസാനീ**തി വുച്ചന്തി. താനിയേവ ഭുജിസ്സഭാവകരണതോ ച **ഭുജിസ്സാനി,** വിഞ്ഞൂഹി പസത്ഥത്താ **വിഞ്ഞുപസത്ഥാനി,** തണ്ഹാദിട്ഠീഹി അപരാമട്ഠത്താ **അപരാമട്ഠാനി,** ഉപചാരസമാധിം വാ അപ്പനാസമാധിം വാ സംവത്തയന്തീതി **സമാധിസംവത്തനികാനി** ച ഹോന്തി. തസ്മാ നേസം ഏസ ‘അഖണ്ഡാദിഭാവോ വോദാന’ന്തി വേദിതബ്ബോ.

തം പനേതം വോദാനം ദ്വീഹാകാരേഹി സമ്പജ്ജതി സീലവിപത്തിയാ ച ആദീനവദസ്സനേന, സീലസമ്പത്തിയാ ച ആനിസംസദസ്സനേന. തത്ഥ “പഞ്ചിമേ, ഭിക്ഖവേ, ആദീനവാ ദുസ്സീലസ്സ സീലവിപത്തിയാ”തി (ദീ॰ നി॰ ൨.൧൪൯; അം॰ നി॰ ൫.൨൧൩) ഏവമാദിസുത്തനയേന സീലവിപത്തിയാ ആദീനവോ ദട്ഠബ്ബോ.

അപിച ദുസ്സീലോ പുഗ്ഗലോ ദുസ്സീല്യഹേതു അമനാപോ ഹോതി ദേവമനുസ്സാനം, അനനുസാസനീയോ സബ്രഹ്മചാരീനം, ദുക്ഖിതോ ദുസ്സീല്യഗരഹാസു, വിപ്പടിസാരീ സീലവതം പസംസാസു, തായ ച പന ദുസ്സീല്യതായ സാണസാടകോ വിയ ദുബ്ബണ്ണോ ഹോതി. യേ ഖോ പനസ്സ ദിട്ഠാനുഗതിം ആപജ്ജന്തി, തേസം ദീഘരത്തം അപായദുക്ഖാവഹനതോ ദുക്ഖസമ്ഫസ്സോ. യേസം ദേയ്യധമ്മം പടിഗ്ഗണ്ഹാതി, തേസം നമഹപ്ഫലകരണതോ അപ്പഗ്ഘോ. അനേകവസ്സഗണികഗൂഥകൂപോ വിയ ദുബ്ബിസോധനോ. ഛവാലാതമിവ ഉഭതോ പരിബാഹിരോ. ഭിക്ഖുഭാവം പടിജാനന്തോപി അഭിക്ഖുയേവ ഗോഗണം അനുബന്ധഗദ്രഭോ വിയ. സതതുബ്ബിഗ്ഗോ സബ്ബവേരികപുരിസോ വിയ. അസംവാസാരഹോ മതകളേവരം വിയ. സുതാദിഗുണയുത്തോപി സബ്രഹ്മചാരീനം അപൂജാരഹോ സുസാനഗ്ഗി വിയ ബ്രാഹ്മണാനം. അഭബ്ബോ വിസേസാധിഗമേ അന്ധോ വിയ രൂപദസ്സനേ. നിരാസോ സദ്ധമ്മേ ചണ്ഡാലകുമാരകോ വിയ രജ്ജേ. സുഖിതോസ്മീതി മഞ്ഞമാനോപി ദുക്ഖിതോവ അഗ്ഗിക്ഖന്ധപരിയായേ വുത്തദുക്ഖഭാഗിതായ.

ദുസ്സീലാനഞ്ഹി പഞ്ചകാമഗുണപരിഭോഗവന്ദനമാനനാദിസുഖസ്സാദഗധിതചിത്താനം തപ്പച്ചയം അനുസ്സരണമത്തേനാപി ഹദയസന്താപം ജനയിത്വാ ഉണ്ഹലോഹിതുഗ്ഗാരപ്പവത്തനസമത്ഥം അതികടുകം ദുക്ഖം ദസ്സേന്തോ സബ്ബാകാരേന പച്ചക്ഖകമ്മവിപാകോ ഭഗവാ ആഹ -

“പസ്സഥ നോ തുമ്ഹേ, ഭിക്ഖവേ, അമും മഹന്തം അഗ്ഗിക്ഖന്ധം ആദിത്തം സമ്പജ്ജലിതം സജോതിഭൂത’ന്തി? ഏവം, ഭന്തേതി. തം കിം മഞ്ഞഥ, ഭിക്ഖവേ, കതമം നു ഖോ വരം യം അമും മഹന്തം അഗ്ഗിക്ഖന്ധം ആദിത്തം സമ്പജ്ജലിതം സജോതിഭൂതം ആലിങ്ഗേത്വാ ഉപനിസീദേയ്യ വാ ഉപനിപജ്ജേയ്യ വാ, യം ഖത്തിയകഞ്ഞം വാ ബ്രാഹ്മണകഞ്ഞം വാ ഗഹപതികഞ്ഞം വാ മുദുതലുനഹത്ഥപാദം ആലിങ്ഗേത്വാ ഉപനിസീദേയ്യ വാ ഉപനിപജ്ജേയ്യ വാതി. ഏതദേവ, ഭന്തേ, വരം യം ഖത്തിയകഞ്ഞം വാ...പേ॰... ഉപനിപജ്ജേയ്യ വാ. ദുക്ഖം ഹേതം, ഭന്തേ, യം അമും മഹന്തം അഗ്ഗിക്ഖന്ധം...പേ॰... ഉപനിപജ്ജേയ്യ വാതി. ആരോചയാമി വോ, ഭിക്ഖവേ, പടിവേദയാമി വോ, ഭിക്ഖവേ, യഥാ ഏതദേവ തസ്സ വരം ദുസ്സീലസ്സ പാപധമ്മസ്സ അസുചിസങ്കസ്സരസമാചാരസ്സ പടിച്ഛന്നകമ്മന്തസ്സ അസ്സമണസ്സ സമണപടിഞ്ഞസ്സ അബ്രഹ്മചാരിസ്സ ബ്രഹ്മചാരിപടിഞ്ഞസ്സ അന്തോപൂതികസ്സ അവസ്സുതസ്സ കസമ്ബുജാതസ്സ യം അമും മഹന്തം അഗ്ഗിക്ഖന്ധം... പേ॰... ഉപനിപജ്ജേയ്യ വാ. തം കിസ്സ ഹേതു? തതോനിദാനം ഹി സോ, ഭിക്ഖവേ, മരണം വാ നിഗച്ഛേയ്യ മരണമത്തം വാ ദുക്ഖം, ന ത്വേവ തപ്പച്ചയാ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ അപായം ദുഗ്ഗതിം വിനിപാതം നിരയം ഉപപജ്ജേയ്യാ”തി (അ॰ നി॰ ൭.൭൨).

ഏവം അഗ്ഗിക്ഖന്ധൂപമായ ഇത്ഥിപടിബദ്ധപഞ്ചകാമഗുണപരിഭോഗപച്ചയം ദുക്ഖം ദസ്സേത്വാ ഏതേനേവ ഉപായേന -

“തം കിം മഞ്ഞഥ, ഭിക്ഖവേ, കതമം നു ഖോ വരം യം ബലവാ പുരിസോ ദള്ഹായ വാളരജ്ജുയാ ഉഭോ ജങ്ഘാ വേഠേത്വാ ഘംസേയ്യ, സാ ഛവിം ഛിന്ദേയ്യ, ഛവിം ഛേത്വാ ചമ്മം ഛിന്ദേയ്യ, ചമ്മം ഛേത്വാ മംസം ഛിന്ദേയ്യ, മംസം ഛേത്വാ ന്ഹാരും ഛിന്ദേയ്യ, ന്ഹാരും ഛേത്വാ അട്ഠിം ഛിന്ദേയ്യ, അട്ഠിം ഛേത്വാ അട്ഠിമിഞ്ജം ആഹച്ച തിട്ഠേയ്യ, യം വാ ഖത്തിയമഹാസാലാനം വാ ബ്രാഹ്മണമഹാസാലാനം വാ ഗഹപതിമഹാസാലാനം വാ അഭിവാദനം സാദിയേയ്യാ”തി ച.

“തം കിം മഞ്ഞഥ, ഭിക്ഖവേ, കതമം നു ഖോ വരം യം ബലവാ പുരിസോ തിണ്ഹായ സത്തിയാ തേലധോതായ പച്ചോരസ്മിം പഹരേയ്യ, യം വാ ഖത്തിയമഹാസാലാനം വാ ബ്രാഹ്മണമഹാസാലാനം വാ ഗഹപതിമഹാസാലാനം വാ അഞ്ജലികമ്മം സാദിയേയ്യാ”തി ച.

“തം കിം മഞ്ഞഥ, ഭിക്ഖവേ, കതമം നു ഖോ വരം യം ബലവാ പുരിസോ തത്തേന അയോപട്ടേന ആദിത്തേന സമ്പജ്ജലിതേന സജോതിഭൂതേന കായം സമ്പലിവേഠേയ്യ, യം വാ ഖത്തിയമഹാസാലാനം വാ ബ്രാഹ്മണമഹാസാലാനം വാ ഗഹപതിമഹാസാലാനം വാ സദ്ധാദേയ്യം ചീവരം പരിഭുഞ്ജേയ്യാ”തി ച.

“തം കിം മഞ്ഞഥ, ഭിക്ഖവേ, കതമം നു ഖോ വരം യം ബലവാ പുരിസോ തത്തേന അയോസങ്കുനാ ആദിത്തേന സമ്പജ്ജലിതേന സജോതിഭൂതേന മുഖം വിവരിത്വാ തത്തം ലോഹഗുളം ആദിത്തം സമ്പജ്ജലിതം സജോതിഭൂതം മുഖേ പക്ഖിപേയ്യ, തം തസ്സ ഓട്ഠമ്പി ഡഹേയ്യ, മുഖമ്പി, ജിവ്ഹമ്പി, കണ്ഠമ്പി, ഉദരമ്പി ഡഹേയ്യ, അന്തമ്പി അന്തഗുണമ്പി ആദായ അധോഭാഗം നിക്ഖമേയ്യ, യം വാ ഖത്തിയ... ബ്രാഹ്മണ... ഗഹപതിമഹാസാലാനം വാ സദ്ധാദേയ്യം പിണ്ഡപാതം പരിഭുഞ്ജേയ്യാ”തി ച.

“തം കിം മഞ്ഞഥ, ഭിക്ഖവേ, കതമം നു ഖോ വരം യം ബലവാ പുരിസോ സീസേ വാ ഗഹേത്വാ ഖന്ധേ വാ ഗഹേത്വാ തത്തം അയോമഞ്ചം വാ അയോപീഠം വാ ആദിത്തം സമ്പജ്ജലിതം സജോതിഭൂതം അഭിനിസീദാപേയ്യ വാ അഭിനിപജ്ജാപേയ്യ വാ, യം വാ ഖത്തിയ... ബ്രാഹ്മണ... ഗഹപതിമഹാസാലാനം വാ സദ്ധാദേയ്യം മഞ്ചപീഠം പരിഭുഞ്ജേയ്യാ”തി ച.

“തം കിം മഞ്ഞഥ, ഭിക്ഖവേ, കതമം നു ഖോ വരം യം ബലവാ പുരിസോ ഉദ്ധംപാദം അധോസിരം ഗഹേത്വാ തത്തായ അയോകുമ്ഭിയാ പക്ഖിപേയ്യ ആദിത്തായ സമ്പജ്ജലിതായ സജോതിഭൂതായ , സോ തത്ഥ ഫേണുദ്ദേഹകം പച്ചമാനോ സകിമ്പി ഉദ്ധം ഗച്ഛേയ്യ, സകിമ്പി അധോ ഗച്ഛേയ്യ, സകിമ്പി തിരിയം ഗച്ഛേയ്യ, യം വാ ഖത്തിയ... ബ്രാഹ്മണ... ഗഹപതിമഹാസാലാനം വാ സദ്ധാദേയ്യം വിഹാരം പരിഭുഞ്ജേയ്യാ”തി ചാതി (അം॰ നി॰ ൭.൭൨).

ഇമാഹി വാളരജ്ജുതിണ്ഹസത്തിഅയോപട്ടഅയോഗുളഅയോമഞ്ചഅയോപീഠഅയോകുമ്ഭീഉപമാഹി അഭിവാദനഅഞ്ജലികമ്മചീവരപിണ്ഡപാതമഞ്ചപീഠവിഹാരപരിഭോഗപച്ചയം ദുക്ഖം ദസ്സേസി. തസ്മാ -

അഗ്ഗിക്ഖന്ധാലിങ്ഗനദുക്ഖാധികദുക്ഖകടുകഫലം;
അവിജഹതോ കാമസുഖം, സുഖം കുതോ ഭിന്നസീലസ്സ.

അഭിവാദനസാദിയനേ , കിം നാമ സുഖം വിപന്നസീലസ്സ;
ദള്ഹവാളരജ്ജുഘംസനദുക്ഖാധികദുക്ഖഭാഗിസ്സ.

സദ്ധാനമഞ്ജലികമ്മസാദിയനേ കിം സുഖം അസീലസ്സ;
സത്തിപ്പഹാരദുക്ഖാധിമത്തദുക്ഖസ്സ യംഹേതു.

ചീവരപരിഭോഗസുഖം, കിം നാമ അസംയതസ്സ;
യേന ചിരം അനുഭവിതബ്ബോ, നിരയേ ജലിതഅയോപട്ടസമ്ഫസ്സോ.

മധുരോപി പിണ്ഡപാതോ, ഹലാഹലവിസൂപമോ അസീലസ്സ;
ആദിത്താ ഗിലിതബ്ബാ, അയോഗുളാ യേന ചിരരത്തം.

സുഖസമ്മതോപി ദുക്ഖോ, അസീലിനോ മഞ്ചപീഠപരിഭോഗോ;
യം ബാധിസ്സന്തി ചിരം, ജലിതഅയോമഞ്ചപീഠാനി.

ദുസ്സീലസ്സ വിഹാരേ, സദ്ധാദേയ്യമ്ഹി കാ നിവാസ രതി;
ജലിതേസു നിവസിതബ്ബം, യേന അയോകുമ്ഭിമജ്ഝേസു.

സങ്കസ്സരസമാചാരോ, കസമ്ബുജാതോ അവസ്സുതോ പാപോ;
അന്തോപൂതീതി ച യം, നിന്ദന്തോ ആഹ ലോകഗരു.

ധീ ജീവിതം അസഞ്ഞതസ്സ, തസ്സ സമണജനവേസധാരിസ്സ;
അസ്സമണസ്സ ഉപഹതം, ഖതമത്താനം വഹന്തസ്സ.

ഗൂഥം വിയ കുണപം വിയ, മണ്ഡനകാമാ വിവജ്ജയന്തീധ;
യം നാമ സീലവന്തോ, സന്തോ കിം ജീവിതം തസ്സ.

സബ്ബഭയേഹി അമുത്തോ, മുത്തോ സബ്ബേഹി അധിഗമസുഖേഹി;
സുപിഹിതസഗ്ഗദ്വാരോ, അപായമഗ്ഗം സമാരൂള്ഹോ.

കരുണായ വത്ഥുഭൂതോ, കാരുണികജനസ്സ നാമ കോ അഞ്ഞോ;
ദുസ്സീലസമോ ദുസ്സീ, ലതായ ഇതി ബഹുവിധാ ദോസാതി.

ഏവമാദിനാ പച്ചവേക്ഖണേന സീലവിപത്തിയം ആദീനവദസ്സനം വുത്തപ്പകാരവിപരീതതോ സീലസമ്പത്തിയാ ആനിസംസദസ്സനഞ്ച വേദിതബ്ബം. അപിച -

തസ്സ പാസാദികം ഹോതി, പത്തചീവരധാരണം;
പബ്ബജ്ജാ സഫലാ തസ്സ, യസ്സ സീലം സുനിമ്മലം.

അത്താനുവാദാദിഭയം, സുദ്ധസീലസ്സ ഭിക്ഖുനോ;
അന്ധകാരം വിയ രവിം, ഹദയം നാവഗാഹതി.

സീലസമ്പത്തിയാ ഭിക്ഖു, സോഭമാനോ തപോവനേ;
പഭാസമ്പത്തിയാ ചന്ദോ, ഗഗനേ വിയ സോഭതി.

കായഗന്ധോപി പാമോജ്ജം, സീലവന്തസ്സ ഭിക്ഖുനോ;
കരോതി അപി ദേവാനം, സീലഗന്ധേ കഥാവ കാ.

സബ്ബേസം ഗന്ധജാതാനം, സമ്പത്തിം അഭിഭുയ്യതി;
അവിഘാതീ ദിസാ സബ്ബാ, സീലഗന്ധോ പവായതി.

അപ്പകാപി കതാ കാരാ, സീലവന്തേ മഹപ്ഫലാ;
ഹോന്തീതി സീലവാ ഹോതി, പൂജാസക്കാരഭാജനം.

സീലവന്തം ന ബാധന്തി, ആസവാ ദിട്ഠധമ്മികാ;
സമ്പരായികദുക്ഖാനം, മൂലം ഖനതി സീലവാ.

യാ മനുസ്സേസു സമ്പത്തി, യാ ച ദേവേസു സമ്പദാ;
ന സാ സമ്പന്നസീലസ്സ, ഇച്ഛതോ ഹോതി ദുല്ലഭാ.

അച്ചന്തസന്താ പന യാ, അയം നിബ്ബാനസമ്പദാ;
മനോ സമ്പന്നസീലസ്സ, തമേവ അനുധാവതി.

സബ്ബസമ്പത്തിമൂലമ്ഹി , സീലമ്ഹി ഇതി പണ്ഡിതോ;
അനേകാകാരവോകാരം, ആനിസംസം വിഭാവയേതി.

ഏവഞ്ഹി വിഭാവയതോ സീലവിപത്തിതോ ഉബ്ബിജ്ജിത്വാ സീലസമ്പത്തിനിന്നം മാനസം ഹോതി. തസ്മാ യഥാവുത്തം ഇമം സീലവിപത്തിയാ ആദീനവം ഇമഞ്ച സീലസമ്പത്തിയാ ആനിസംസം ദിസ്വാ സബ്ബാദരേന സീലം വോദാപേതബ്ബന്തി.

ഏത്താവതാ ച ''സീലേ പതിട്ഠായ നരോ സപഞ്ഞോ''തി ഇമിസ്സാ ഗാഥായ സീലസമാധിപഞ്ഞാമുഖേന ദേസിതേ വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ **സീലം** താവ പരിദീപിതം ഹോതി.

ഇതി സാധുജനപാമോജ്ജത്ഥായ കതേ വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ

സീലനിദ്ദേസോ നാമ പഠമോ പരിച്ഛേദോ.

൨. ധുതങ്ഗനിദ്ദേസോ

൨൨. ഇദാനി യേഹി അപ്പിച്ഛതാസന്തുട്ഠിതാദീഹി ഗുണേഹി വുത്തപ്പകാരസ്സ സീലസ്സ വോദാനം ഹോതി, തേ ഗുണേ സമ്പാദേതും യസ്മാ സമാദിന്നസീലേന യോഗിനാ ധുതങ്ഗസമാദാനം കാതബ്ബം. ഏവഞ്ഹിസ്സ അപ്പിച്ഛതാസന്തുട്ഠിതാസല്ലേഖപവിവേകാപചയവീരിയാരമ്ഭസുഭരതാദിഗുണസലിലവിക്ഖാലിതമലം സീലഞ്ചേവ സുപരിസുദ്ധം ഭവിസ്സതി, വതാനി ച സമ്പജ്ജിസ്സന്തി. ഇതി അനവജ്ജസീലബ്ബതഗുണപരിസുദ്ധസബ്ബസമാചാരോ പോരാണേ അരിയവംസത്തയേ പതിട്ഠായ ചതുത്ഥസ്സ ഭാവനാരാമതാസങ്ഖാതസ്സ അരിയവംസസ്സ അധിഗമാരഹോ ഭവിസ്സതി. തസ്മാ ധുതങ്ഗകഥം ആരഭിസ്സാമ.

ഭഗവതാ ഹി പരിച്ചത്തലോകാമിസാനം കായേ ച ജീവിതേ ച അനപേക്ഖാനം അനുലോമപടിപദംയേവ ആരാധേതുകാമാനം കുലപുത്താനം തേരസധുതങ്ഗാനി അനുഞ്ഞാതാനി. സേയ്യഥിദം - പംസുകൂലികങ്ഗം, തേചീവരികങ്ഗം, പിണ്ഡപാതികങ്ഗം, സപദാനചാരികങ്ഗം, ഏകാസനികങ്ഗം, പത്തപിണ്ഡികങ്ഗം, ഖലുപച്ഛാഭത്തികങ്ഗം, ആരഞ്ഞികങ്ഗം, രുക്ഖമൂലികങ്ഗം, അബ്ഭോകാസികങ്ഗം, സോസാനികങ്ഗം, യഥാസന്ഥതികങ്ഗം, നേസജ്ജികങ്ഗന്തി. തത്ഥ -

അത്ഥതോ ലക്ഖണാദീഹി, സമാദാനവിധാനതോ;
പഭേദതോ ഭേദതോ ച, തസ്സ തസ്സാനിസംസതോ.

കുസലത്തികതോ ചേവ, ധുതാദീനം വിഭാഗതോ;
സമാസബ്യാസതോ ചാപി, വിഞ്ഞാതബ്ബോ വിനിച്ഛയോ.

൨൩. തത്ഥ **അത്ഥതോതി** താവ രഥികസുസാനസങ്കാരകൂടാദീനം യത്ഥ കത്ഥചി പംസൂനം ഉപരി ഠിതത്താ അബ്ഭുഗ്ഗതട്ഠേന തേസു തേസു പംസുകൂലമിവാതി പംസുകൂലം, അഥ വാ പംസു വിയ കുച്ഛിതഭാവം ഉലതീതി പംസുകൂലം, കുച്ഛിതഭാവം ഗച്ഛതീതി വുത്തം ഹോതി. ഏവം ലദ്ധനിബ്ബചനസ്സ പംസുകൂലസ്സ ധാരണം പംസുകൂലം , തം സീലമസ്സാതി **പംസുകൂലികോ**. പംസുകൂലികസ്സ അങ്ഗം **പംസുകൂലികങ്ഗം**. അങ്ഗന്തി കാരണം വുച്ചതി. തസ്മാ യേന സമാദാനേന സോ പംസുകൂലികോ ഹോതി, തസ്സേതം അധിവചനന്തി വേദിതബ്ബം.

ഏതേനേവ നയേന സങ്ഘാടിഉത്തരാസങ്ഗഅന്തരവാസകസങ്ഖാതം തിചീവരം സീലമസ്സാതി **തേചീവരികോ**. തേചീവരികസ്സ അങ്ഗം **തേചീവരികങ്ഗം**.

ഭിക്ഖാസങ്ഖാതാനം പന ആമിസപിണ്ഡാനം പാതോതി പിണ്ഡപാതോ, പരേഹി ദിന്നാനം പിണ്ഡാനം പത്തേ നിപതനന്തി വുത്തം ഹോതി. തം പിണ്ഡപാതം ഉഞ്ഛതി തം തം കുലം ഉപസങ്കമന്തോ ഗവേസതീതി **പിണ്ഡപാതികോ**. പിണ്ഡായ വാ പതിതും വതമേതസ്സാതി പിണ്ഡപാതീ, പതിതുന്തി ചരിതും, പിണ്ഡപാതീ ഏവ പിണ്ഡപാതികോ. പിണ്ഡപാതികസ്സ അങ്ഗം **പിണ്ഡപാതികങ്ഗം**.

ദാനം വുച്ചതി അവഖണ്ഡനം, അപേതം ദാനതോതി അപദാനം, അനവഖണ്ഡനന്തി അത്ഥോ. സഹ അപദാനേന സപദാനം, അവഖണ്ഡനരഹിതം അനുഘരന്തി വുത്തം ഹോതി. സപദാനം ചരിതും ഇദമസ്സ സീലന്തി സപദാനചാരീ, സപദാനചാരീ ഏവ **സപദാനചാരികോ**. തസ്സ അങ്ഗം **സപദാനചാരികങ്ഗം**.

ഏകാസനേ ഭോജനം ഏകാസനം, തം സീലമസ്സാതി **ഏകാസനികോ**. തസ്സ അങ്ഗം **ഏകാസനികങ്ഗം**.

ദുതിയഭാജനസ്സ പടിക്ഖിത്തത്താ കേവലം ഏകസ്മിംയേവ പത്തേ പിണ്ഡോ പത്തപിണ്ഡോ. ഇദാനി പത്തപിണ്ഡഗഹണേ പത്തപിണ്ഡസഞ്ഞം കത്വാ പത്തപിണ്ഡോ സീലമസ്സാതി **പത്തപിണ്ഡികോ**. തസ്സ അങ്ഗം **പത്തപിണ്ഡികങ്ഗം**.

ഖലൂതി പടിസേധനത്ഥേ നിപാതോ. പവാരിതേന സതാ പച്ഛാ ലദ്ധം ഭത്തം പച്ഛാഭത്തം നാമ, തസ്സ പച്ഛാഭത്തസ്സ ഭോജനം പച്ഛാഭത്തഭോജനം, തസ്മിം പച്ഛാഭത്തഭോജനേ പച്ഛാഭത്തസഞ്ഞം കത്വാ പച്ഛാഭത്തം സീലമസ്സാതി പച്ഛാഭത്തികോ. ന പച്ഛാഭത്തികോ **ഖലുപച്ഛാഭത്തികോ**. സമാദാനവസേന പടിക്ഖിത്താതിരിത്തഭോജനസ്സേതം നാമം. അട്ഠകഥായം പന വുത്തം ഖലൂതി

ഏകോ സകുണോ. സോ മുഖേന ഫലം ഗഹേത്വാ തസ്മിം പതിതേ പുന അഞ്ഞം ന ഖാദതി. താദിസോ അയന്തി ഖലുപച്ഛാഭത്തികോ. തസ്സ അങ്ഗം **ഖലുപച്ഛാഭത്തികങ്ഗം**.

അരഞ്ഞേ നിവാസോ സീലമസ്സാതി **ആരഞ്ഞികോ**. തസ്സ അങ്ഗം **ആരഞ്ഞികങ്ഗം**.

രുക്ഖമൂലേ നിവാസോ രുക്ഖമൂലം, തം സീലമസ്സാതി **രുക്ഖമൂലികോ**. രുക്ഖമൂലികസ്സ അങ്ഗം **രുക്ഖമൂലികങ്ഗം. അബ്ഭോകാസികസോസാനികങ്ഗേസുപി** ഏസേവ നയോ.

യദേവ സന്ഥതം യഥാസന്ഥതം, ഇദം തുയ്ഹം പാപുണാതീതി ഏവം പഠമം ഉദ്ദിട്ഠസേനാസനസ്സേതം അധിവചനം. തസ്മിം യഥാസന്ഥതേ വിഹരിതും സീലമസ്സാതി **യഥാസന്ഥതികോ**. തസ്സ അങ്ഗം **യഥാസന്ഥതികങ്ഗം**.

സയനം പടിക്ഖിപിത്വാ നിസജ്ജായ വിഹരിതും സീലമസ്സാതി **നേസജ്ജികോ**. തസ്സ അങ്ഗം **നേസജ്ജികങ്ഗം**.

സബ്ബാനേവ പനേതാനി തേന തേന സമാദാനേന ധുതകിലേസത്താ ധുതസ്സ ഭിക്ഖുനോ അങ്ഗാനി, കിലേസധുനനതോ വാ ധുതന്തി ലദ്ധവോഹാരം ഞാണം അങ്ഗം ഏതേസന്തി **ധുതങ്ഗാനി**. അഥ വാ ധുതാനി ച താനി പടിപക്ഖനിദ്ധുനനതോ അങ്ഗാനി ച പടിപത്തിയാതിപി **ധുതങ്ഗാനി**. ഏവം താവേത്ഥ **അത്ഥതോ** വിഞ്ഞാതബ്ബോ വിനിച്ഛയോ.

സബ്ബാനേവ പനേതാനി സമാദാനചേതനാലക്ഖണാനി. വുത്തമ്പി ചേതം "യോ സമാദിയതി, സോ പുഗ്ഗലോ. യേന സമാദിയതി, ചിത്തചേതസികാ ഏതേ ധമ്മാ. യാ സമാദാനചേതനാ, തം ധുതങ്ഗം. യം പടിക്ഖിപതി, തം വത്ഥൂ"തി. സബ്ബാനേവ ച ലോലുപ്പവിദ്ധംസനരസാനി, നില്ലോലുപ്പഭാവപച്ചുപട്ഠാനാനി അപ്പിച്ഛതാദിഅരിയധമ്മപദട്ഠാനാനി. ഏവമേത്ഥ **ലക്ഖണാദീഹി** വേദിതബ്ബോ വിനിച്ഛയോ.

സമാദാനവിധാനതോതിആദീസു പന പഞ്ചസു സബ്ബാനേവ ധുതങ്ഗാനി ധരമാനേ ഭഗവതി ഭഗവതോവ സന്തികേ സമാദാതബ്ബാനി. പരിനിബ്ബുതേ മഹാസാവകസ്സ സന്തികേ. തസ്മിം അസതി ഖീണാസവസ്സ, അനാഗാമിസ്സ, സകദാഗാമിസ്സ, സോതാപന്നസ്സ, തിപിടകസ്സ, ദ്വിപിടകസ്സ, ഏകപിടകസ്സ, ഏകസങ്ഗീതികസ്സ, അട്ഠകഥാചരിയസ്സ. തസ്മിം അസതി ധുതങ്ഗധരസ്സ, തസ്മിമ്പി അസതി ചേതിയങ്ഗണം സമ്മജ്ജിത്വാ ഉക്കുടികം നിസീദിത്വാ സമ്മാസമ്ബുദ്ധസ്സ സന്തികേ വദന്തേന വിയ സമാദാതബ്ബാനി, അപിച സയമ്പി സമാദാതും വട്ടതി ഏവ. ഏത്ഥ ച ചേതിയപബ്ബതേ ദ്വേ ഭാതികത്ഥേരാനം ജേട്ഠകഭാതു ധുതങ്ഗപ്പിച്ഛതായ വത്ഥു കഥേതബ്ബം. അയം താവ സാധാരണകഥാ.

൧. പംസുകൂലികങ്ഗകഥാ

൨൪. ഇദാനി ഏകേകസ്സ സമാദാനവിധാനപ്പഭേദഭേദാനിസംസേ വണ്ണയിസ്സാമ. **പംസുകൂലികങ്ഗം** താവ "ഗഹപതിദാനചീവരം പടിക്ഖിപാമി, പംസുകൂലികങ്ഗം സമാദിയാമീ"തി ഇമേസു ദ്വീസു വചനേസു അഞ്ഞതരേന സമാദിന്നം ഹോതി. ഇദം താവേത്ഥ **സമാദാനം**.

ഏവം സമാദിന്നധുതങ്ഗേന പന തേന സോസാനികം, പാപണികം, രഥിയചോളം, സങ്കാരചോളം, സോത്ഥിയം, ന്ഹാനചോളം, തിത്ഥചോളം, ഗതപച്ചാഗതം, അഗ്ഗിഡഡ്ഢം, ഗോഖായിതം, ഉപചികാഖായിതം, ഉന്ദൂരഖായിതം, അന്തച്ഛിന്നം, ദസാച്ഛിന്നം, ധജാഹടം, ഥൂപചീവരം, സമണചീവരം, ആഭിസേകികം, ഇദ്ധിമയം, പന്ഥികം, വാതാഹടം, ദേവദത്തിയം, സാമുദ്ദിയന്തിഏതേസു അഞ്ഞതരം ചീവരം ഗഹേത്വാ ഫാലേത്വാ ദുബ്ബലട്ഠാനം പഹായ ഥിരട്ഠാനാനി ധോവിത്വാ ചീവരം കത്വാ പോരാണം ഗഹപതിചീവരം അപനേത്വാ പരിഭുഞ്ജിതബ്ബം.

തത്ഥ **സോസാനിക**ന്തി സുസാനേ പതിതകം. **പാപണിക**ന്തി ആപണദ്വാരേ പതിതകം. **രഥിയചോള**ന്തി പുഞ്ഞത്ഥികേഹി വാതപാനന്തരേന രഥികായ ഛഡ്ഡിതചോളകം. **സങ്കാരചോള**ന്തി സങ്കാരട്ഠാനേ ഛഡ്ഡിതചോളകം. **സോത്ഥിയ**ന്തി ഗബ്ഭമലം പുഞ്ഛിത്വാ ഛഡ്ഡിതവത്ഥം. തിസ്സാമച്ചമാതാ കിര സതഗ്ഘനകേന വത്ഥേന ഗബ്ഭമലം പുഞ്ഛാപേത്വാ പംസുകൂലികാ ഗണ്ഹിസ്സന്തീതി താലവേളിമഗ്ഗേ ഛഡ്ഡാപേസി. ഭിക്ഖൂ ജിണ്ണകട്ഠാനത്ഥമേവ ഗണ്ഹന്തി. **ന്ഹാനചോള**ന്തി യം ഭൂതവേജ്ജേഹി സസീസം ന്ഹാപിതാ കാളകണ്ണിചോളന്തി ഛഡ്ഡേത്വാ ഗച്ഛന്തി.

തിത്ഥചോളന്തി ന്ഹാനതിത്ഥേ ഛഡ്ഡിതപിലോതികാ. **ഗതപച്ചാഗത**ന്തി യം മനുസ്സാ സുസാനം ഗന്ത്വാ പച്ചാഗതാ ന്ഹത്വാ ഛഡ്ഡേന്തി. **അഗ്ഗിഡഡ്ഢ**ന്തി അഗ്ഗിനാ ഡഡ്ഢപ്പദേസം. തഞ്ഹി മനുസ്സാ ഛഡ്ഡേന്തി. **ഗോഖായിതാദീ**നി പാകടാനേവ. താദിസാനിപി ഹി മനുസ്സാ ഛഡ്ഡേന്തി. **ധജാഹട**ന്തി നാവം ആരോഹന്താ ധജം ബന്ധിത്വാ ആരൂഹന്തി. തം തേസം ദസ്സനാതിക്കമേ ഗഹേതും വട്ടതി. യമ്പി യുദ്ധഭൂമിയം ധജം ബന്ധിത്വാ ഠപിതം, തം ദ്വിന്നമ്പി സേനാനം ഗതകാലേ ഗഹേതും വട്ടതി.

ഥൂപചീവരന്തി വമ്മികം പരിക്ഖിപിത്വാ ബലികമ്മം കതം. **സമണചീവര**ന്തി ഭിക്ഖുസന്തകം. **ആഭിസേകിക**ന്തി രഞ്ഞോ അഭിസേകട്ഠാനേ ഛഡ്ഡിതചീവരം. **ഇദ്ധിമയ**ന്തി ഏഹിഭിക്ഖുചീവരം. **പന്ഥിക**ന്തി അന്തരാമഗ്ഗേ പതിതകം. യം പന സാമികാനം സതിസമ്മോസേന പതിതം, തം ഥോകം രക്ഖിത്വാ ഗഹേതബ്ബം. **വാതാഹട**ന്തി വാതേന പഹരിത്വാ ദൂരേ പാതിതം, തം പന സാമികേ അപസ്സന്തേന ഗഹേതും വട്ടതി. **ദേവദത്തിയ**ന്തി അനുരുദ്ധത്ഥേരസ്സ വിയ ദേവതാഹി ദിന്നകം. **സാമുദ്ദിയ**ന്തി സമുദ്ദവീചീഹി ഥലേ ഉസ്സാരിതം.

യം പന സങ്ഘസ്സ ദേമാതി ദിന്നം, ചോളകഭിക്ഖായ വാ ചരമാനേഹി ലദ്ധം, ന തം പംസുകൂലം. ഭിക്ഖുദത്തിയേപി യം വസ്സഗ്ഗേന ഗാഹേത്വാ വാ ദീയതി, സേനാസനചീവരം വാ ഹോതി, ന തം പംസുകൂലം. നോ ഗാഹാപേത്വാ ദിന്നമേവ പംസുകൂലം. തത്രപി യം ദായകേഹി ഭിക്ഖുസ്സ പാദമൂലേ നിക്ഖിത്തം, തേന പന ഭിക്ഖുനാ പംസുകൂലികസ്സ ഹത്ഥേ ഠപേത്വാ ദിന്നം, തം ഏകതോസുദ്ധികം നാമ. യം ഭിക്ഖുനോ ഹത്ഥേ ഠപേത്വാ ദിന്നം, തേന പന പാദമൂലേ ഠപിതം, തമ്പി ഏകതോസുദ്ധികം. യം ഭിക്ഖുനോപി പാദമൂലേ ഠപിതം, തേനാപി തഥേവ ദിന്നം, തം ഉഭതോസുദ്ധികം. യം ഹത്ഥേ ഠപേത്വാ ലദ്ധം, ഹത്ഥേയേവ ഠപിതം, തം അനുക്കട്ഠചീവരം നാമ. ഇതി ഇമം പംസുകൂലഭേദം ഞത്വാ പംസുകൂലികേന ചീവരം പരിഭുഞ്ജിതബ്ബന്തി ഇദമേത്ഥ **വിധാനം**.

അയം പന **പഭേദോ,** തയോ പംസുകൂലികാ ഉക്കട്ഠോ മജ്ഝിമോ മുദൂതി. തത്ഥ സോസാനികംയേവ ഗണ്ഹന്തോ **ഉക്കട്ഠോ** ഹോതി. പബ്ബജിതാ ഗണ്ഹിസ്സന്തീതി ഠപിതകം ഗണ്ഹന്തോ **മജ്ഝിമോ**. പാദമൂലേ ഠപേത്വാ ദിന്നകം ഗണ്ഹന്തോ **മുദൂ**തി.

തേസു യസ്സ കസ്സചി അത്തനോ രുചിയാ ഗിഹിദിന്നകം സാദിതക്ഖണേ ധുതങ്ഗം ഭിജ്ജതി. അയമേത്ഥ **ഭേദോ**.

അയം പനാനിസംസോ, "പംസുകൂലചീവരം നിസ്സായ പബ്ബജ്ജാ"തി (മഹാവ॰ ൧൨൮) വചനതോ നിസ്സയാനുരൂപപടിപത്തിസബ്ഭാവോ, പഠമേ അരിയവംസേ പതിട്ഠാനം, ആരക്ഖദുക്ഖാഭാവോ, അപരായത്തവുത്തിതാ, ചോരഭയേന അഭയതാ, പരിഭോഗതണ്ഹായ അഭാവോ, സമണസാരുപ്പപരിക്ഖാരതാ, "അപ്പാനി ചേവ സുലഭാനി ച താനി ച അനവജ്ജാനീ"തി (അ॰ നി॰ ൪.൨൭; ഇതിവു॰ ൧൦൧) ഭഗവതാ സംവണ്ണിതപച്ചയതാ, പാസാദികതാ, അപ്പിച്ഛതാദീനം ഫലനിപ്ഫത്തി, സമ്മാപടിപത്തിയാ അനുബ്രൂഹനം, പച്ഛിമായ ജനതായ ദിട്ഠാനുഗതിആപാദനന്തി.

> മാരസേനവിഘാതായ , പംസുകൂലധരോ യതി;
> സന്നദ്ധകവചോ യുദ്ധേ, ഖത്തിയോ വിയ സോഭതി.
>
> പഹായ കാസികാദീനി, വരവത്ഥാനി ധാരിതം;
> യം ലോകഗരുനാ കോ തം, പംസുകൂലം ന ധാരയേ.
>
> തസ്മാ ഹി അത്തനോ ഭിക്ഖു, പടിഞ്ഞം സമനുസ്സരം;
> യോഗാചാരാനുകൂലമ്ഹി, പംസുകൂലേ രതോ സിയാതി.

അയം താവ പംസുകൂലികങ്ഗേ സമാദാനവിധാനപ്പഭേദഭേദാനിസംസവണ്ണനാ.

൨. തേചീവരികങ്ഗകഥാ

൨൪. തദനന്തരം പന **തേചീവരികങ്ഗം** "ചതുത്ഥകചീവരം പടിക്ഖിപാമി, തേചീവരികങ്ഗം സമാദിയാമീ"തി ഇമേസം അഞ്ഞതരവചനേന സമാദിന്നം ഹോതി.

തേന പന തേചീവരികേന ചീവരദുസ്സം ലഭിത്വാ യാവ അഫാസുകഭാവേന കാതും വാ ന സക്കോതി, വിചാരകം വാ ന ലഭതി, സൂചിആദീസു വാസ്സ കിഞ്ചി ന സമ്പജ്ജതി, താവ

നിക്ഖിപിതബ്ബം. നിക്ഖിത്തപച്ചയാ ദോസോ നത്ഥി. രജിതകാലതോ പന പട്ഠായ നിക്ഖിപിതും ന വട്ടതി, ധുതങ്ഗചോരോ നാമ ഹോതി. ഇദമസ്സ **വിധാനം**.

പഭേദതോ പന അയമ്പി തിവിധോ ഹോതി. തത്ഥ **ഉക്കട്ഠേന** രജനകാലേ പഠമം അന്തരവാസകം വാ ഉത്തരാസങ്ഗം വാ രജിത്വാ തം നിവാസേത്വാ ഇതരം രജിതബ്ബം. തം പാരുപിത്വാ സങ്ഘാടി രജിതബ്ബാ. സങ്ഘാടിം പന നിവാസേതും ന വട്ടതി. ഇദമസ്സ ഗാമന്തസേനാസനേ വത്തം. ആരഞ്ഞകേ പന ദ്വേ ഏകതോ ധോവിത്വാ രജിതും വട്ടതി. യഥാ പന കഞ്ചി ദിസ്വാ സക്കോതി കാസാവം ആകഡ്ഢിത്വാ ഉപരികാതും, ഏവം ആസന്നേ ഠാനേ നിസീദിതബ്ബം. **മജ്ഝിമസ്സ** രജനസാലായം രജനകാസാവം നാമ ഹോതി, തം നിവാസേത്വാ വാ പാരുപിത്വാ വാ രജനകമ്മം കാതും വട്ടതി. **മുദുകസ്സ** സഭാഗഭിക്ഖൂനം ചീവരാനി നിവാസേത്വാ വാ പാരുപിത്വാ വാ രജനകമ്മം കാതും വട്ടതി. തത്രട്ഠകപച്ചത്ഥരണമ്പി തസ്സ വട്ടതി. പരിഹരിതും പന ന വട്ടതി. സഭാഗഭിക്ഖൂനം ചീവരമ്പി അന്തരന്തരാ പരിഭുഞ്ജിതും വട്ടതി. ധുതങ്ഗതേചീവരികസ്സ പന ചതുത്ഥം വത്തമാനം അംസകാസാവമേവ വട്ടതി. തഞ്ച ഖോ വിത്ഥാരതോ വിദത്ഥി, ദീഘതോ തിഹത്ഥമേവ വട്ടതി.

ഇമേസം പന തിണ്ണമ്പി ചതുത്ഥകചീവരം സാദിതക്ഖണേയേവ ധുതങ്ഗം ഭിജ്ജതി. അയമേത്ഥ **ഭേദോ**.

അയം പനാനിസംസോ, തേചീവരികോ ഭിക്ഖു സന്തുട്ഠോ ഹോതി കായപരിഹാരികേന ചീവരേന. തേനസ്സ പക്ഖിനോ വിയ സമാദായേവ ഗമനം, അപ്പസമാരമ്ഭതാ, വത്ഥസന്നിധിപരിവജ്ജനം, സല്ലഹുകവുത്തിതാ, അതിരേകചീവരലോലുപ്പപ്പഹാനം, കപ്പിയേ മത്തകാരിതായ സല്ലേഖവുത്തിതാ, അപ്പിച്ഛതാദീനം ഫലനിപ്ഫത്തീതി ഏവമാദയോ ഗുണാ സമ്പജ്ജന്തീതി.

അതിരേകവത്ഥതണ്ഹം, പഹായ സന്നിധിവിവജ്ജിതോ ധീരോ;
സന്തോസസുഖരസഞ്ഞൂ, തിചീവരധരോ ഭവതി യോഗീ.

തസ്മാ സപത്തചരണോ, പക്ഖീവ സചീവരോവ യോഗിവരോ;
സുഖമനുവിചരിതുകാമോ, ചീവരനിയമേ രതിം കയിരാതി.

അയം തേചീവരികങ്ഗേ സമാദാനവിധാനപ്പഭേദഭേദാനിസംസവണ്ണനാ.

൩. പിണ്ഡപാതികങ്ഗകഥാ

൨൬. പിണ്ഡപാതികങ്ഗമ്പി "അതിരേകലാഭം പടിക്ഖിപാമി, പിണ്ഡപാതികങ്ഗം സമാദിയാമീ"തി ഇമേസം അഞ്ഞതരവചനേന സമാദിന്നം ഹോതി.

തേന പന പിണ്ഡപാതികേന "സങ്ഘഭത്തം, ഉദ്ദേസഭത്തം, നിമന്തനഭത്തം, സലാകഭത്തം, പക്ഖികം, ഉപോസഥികം, പാടിപദികം, ആഗന്തുകഭത്തം, ഗമികഭത്തം, ഗിലാനഭത്തം, ഗിലാനുപട്ഠാകഭത്തം, വിഹാരഭത്തം, ധുരഭത്തം, വാരകഭത്ത"ന്തി ഏതാനി ചുദ്ദസ ഭത്താനി ന സാദിതബ്ബാനി. സചേ പന "സങ്ഘഭത്തം ഗണ്ഹഥാ"തിആദിനാ നയേന അവത്വാ "അമ്ഹാകം ഗേഹേ സങ്ഘോ ഭിക്ഖം ഗണ്ഹാതു, തുമ്ഹേപി ഭിക്ഖം ഗണ്ഹഥാ"തി വത്വാ ദിന്നാനി ഹോന്തി, താനി സാദിതും വട്ടന്തി. സങ്ഘതോ നിരാമിസസലാകാപി വിഹാരേ പക്കഭത്തമ്പി വട്ടതിയേവാതി ഇദമസ്സ **വിധാനം**.

പഭേദതോ പന അയമ്പി തിവിധോ ഹോതി. തത്ഥ **ഉക്കട്ഠോ** പുരതോപി പച്ഛതോപി ആഹടഭിക്ഖം ഗണ്ഹതി, പത്തദ്വാരേ ഠത്വാ പത്തം ഗണ്ഹന്താനമ്പി ദേതി, പടിക്കമനം ആഹരിത്വാ ദിന്നഭിക്ഖമ്പി ഗണ്ഹതി, തം ദിവസം പന നിസീദിത്വാ ഭിക്ഖം ന ഗണ്ഹതി. **മജ്ഝിമോ** തം ദിവസം നിസീദിത്വാപി ഗണ്ഹതി, സ്വാതനായ പന നാധിവാസേതി. **മുദുകോ**സ്വാതനായപി പുനദിവസായപി ഭിക്ഖം അധിവാസേതി. തേ ഉഭോപി സേരിവിഹാരസുഖം ന ലഭന്തി, ഉക്കട്ഠോവ ലഭതി. ഏകസ്മിം കിര ഗാമേ അരിയവംസോ ഹോതി, ഉക്കട്ഠോ ഇതരേ ആഹ - "ആയാമാവുസോ, ധമ്മസവനായാ"തി. തേസു ഏകോ ഏകേനമ്ഹി, ഭന്തേ, മനുസ്സേന നിസീദാപിതോതി ആഹ. അപരോ മയാ, ഭന്തേ, സ്വാതനായ ഏകസ്സ ഭിക്ഖാ അധിവാസിതാതി. ഏവം തേ ഉഭോ പരിഹീനാ. ഇതരോ പാതോവ പിണ്ഡായ ചരിത്വാ ഗന്ത്വാ ധമ്മരസം പടിസംവേദേസി.

ഇമേസം പന തിണ്ണമ്പി സങ്ഘഭത്താദിഅതിരേകലാഭം സാദിതക്ഖണേവ ധുതങ്ഗം ഭിജ്ജതി. അയമേത്ഥ **ഭേദോ**.

അയം പനാനിസംസോ, ''പിണ്ഡിയാലോപഭോജനം നിസ്സായ പബ്ബജ്ജാ''തി (അം॰ നി॰ ൪.൨൭; ഇതിവു॰ ൧൦൧) വചനതോ നിസ്സയാനുരൂപപടിപത്തിസബ്ഭാവോ, ദുതിയേ അരിയവംസേ പതിട്ഠാനം, അപരായത്തവുത്തിതാ, ''അപ്പാനി ചേവ സുലഭാനി ച താനി ച അനവജ്ജാനീ''തി ഭഗവതാ സംവണ്ണിതപച്ചയതാ, കോസജ്ജനിമ്മദ്ദനതാ, പരിസുദ്ധാജീവതാ, സേഖിയപടിപത്തിപൂരണം, അപരപോസിതാ, പരാനുഗ്ഗഹകിരിയാ, മാനപ്പഹാനം, രസതണ്ഹാനിവാരണം, ഗണഭോജനപരമ്പരഭോജനചാരിത്തസിക്ഖാപദേഹി അനാപത്തിതാ, അപ്പിച്ഛതാദീനം അനുലോമവുത്തിതാ, സമ്മാപടിപത്തിബ്രൂഹനം, പച്ഛിമജനതാനുകമ്പനന്തി.

പിണ്ഡിയാലോപസന്തുട്ഠോ, അപരായത്തജീവികോ;
പഹീനാഹാരലോലുപ്പോ, ഹോതി ചാതുദ്ദിസോ യതി.

വിനോദയതി കോസജ്ജം, ആജീവസ്സ വിസുജ്ഝതി;
തസ്മാ ഹി നാതിമഞ്ഞേയ്യ, ഭിക്ഖാചരിയായ സുമേധസോ.

ഏവരൂപസ്സ ഹി -

''പിണ്ഡപാതികസ്സ ഭിക്ഖുനോ,
അത്തഭരസ്സ അനഞ്ഞപോസിനോ;
ദേവാപി പിഹയന്തി താദിനോ,
നോ ചേ ലാഭസിലോകനിസ്സിതോ''തി.

അയം പിണ്ഡപാതികങ്ഗേ സമാദാനവിധാനപ്പഭേദഭേദാനിസംസവണ്ണനാ.

൪. സപദാനചാരികങ്ഗകഥാ

൨൭. സപദാനചാരികങ്ഗമ്പി ''ലോലുപ്പചാരം പടിക്ഖിപാമി, സപദാനചാരികങ്ഗം സമാദിയാമീ''തി ഇമേസം അഞ്ഞതരവചനേന സമാദിന്നം ഹോതി.

തേന പന സപദാനചാരികേന ഗാമദ്വാരേ ഠത്വാ പരിസ്സയാഭാവോ സല്ലക്ഖേതബ്ബോ. യസ്സാ രച്ഛായ വാ ഗാമേ വാ പരിസ്സയോ ഹോതി, തം പഹായ അഞ്ഞത്ഥ ചരിതും വട്ടതി. യസ്മിം ഘരദ്വാരേ വാ രച്ഛായ വാ ഗാമേ വാ കിഞ്ചി ന ലഭതി, അഗാമസഞ്ഞം കത്വാ ഗന്തബ്ബം. യത്ഥ കിഞ്ചി ലഭതി, തം പഹായ ഗന്തും ന വട്ടതി. ഇമിനാ ച ഭിക്ഖുനാ കാലതരം പവിസിതബ്ബം, ഏവഞ്ഹി അഫാസുകട്ഠാനം പഹായ അഞ്ഞത്ഥ ഗന്തും സക്ഖിസ്സതി. സചേ പനസ്സ വിഹാരേ ദാനം ദേന്താ അന്തരാമഗ്ഗേ വാ ആഗച്ഛന്താ മനുസ്സാ പത്തം ഗഹേത്വാ പിണ്ഡപാതം ദേന്തി വട്ടതി. ഇമിനാ ച മഗ്ഗം ഗച്ഛന്തേനാപി ഭിക്ഖാചാരവേലായം സമ്പത്തഗാമം അനതിക്കമിത്വാ ചരിതബ്ബമേവ. തത്ഥ അലഭിത്വാ വാ ഥോകം ലഭിത്വാ വാ ഗാമപടിപാടിയാ ചരിതബ്ബന്തി ഇദമസ്സ **വിധാനം**.

പഭേദതോ പന അയമ്പി തിവിധോ ഹോതി. തത്ഥ **ഉക്കട്ഠോ** പുരതോ ആഹടഭിക്ഖമ്പി പച്ഛതോ ആഹടഭിക്ഖമ്പി പടിക്കമനം ആഹരിത്വാ ദിയ്യമാനമ്പി ന ഗണ്ഹതി, പത്തദ്വാരേ പന പത്തം വിസ്സജ്ജേതി . ഇമസ്മിഞ്ഹി ധുതങ്ഗേ മഹാകസ്സപത്ഥേരേന സദിസോ നാമ നത്ഥി. തസ്സാപി പത്തവിസ്സട്ഠട്ഠാനമേവ പഞ്ഞായതി. **മജ്ഝിമോ** പുരതോ വാ പച്ഛതോ വാ ആഹടമ്പി പടിക്കമനം ആഹടമ്പി ഗണ്ഹതി, പത്തദ്വാരേപി പത്തം വിസ്സജ്ജേതി, ന പന ഭിക്ഖം ആഗമയമാനോ നിസീദതി. ഏവം സോ ഉക്കട്ഠപിണ്ഡപാതികസ്സ അനുലോമേതി. **മുദുകോ** തം ദിവസം നിസീദിത്വാ ആഗമേതി.

ഇമേസം പന തിണ്ണമ്പി ലോലുപ്പചാരേ ഉപ്പന്നമത്തേ ധുതങ്ഗം ഭിജ്ജതി. അയമേത്ഥ **ഭേദോ**.

അയം പനാനിസംസോ, കുലേസു നിച്ചനവകതാ, ചന്ദൂപമതാ, കുലമച്ഛേരപ്പഹാനം, സമാനുകമ്പിതാ, കുലൂപകാദീനവാഭാവോ, അവ്ഹാനാനഭിനന്ദനാ, അഭിഹാരേന അനത്ഥികതാ, അപ്പിച്ഛതാദീനം അനുലോമവുത്തിതാതി.

ചന്ദൂപമോ നിച്ചനവോ കുലേസു,
അമച്ഛരീ സബ്ബസമാനുകമ്പോ;

കുലൂപകാദീനവവിപ്പമുത്തോ,
ഹോതീധ ഭിക്ഖു സപദാനചാരീ.

ലോലുപ്പചാരഞ്ച പഹായ തസ്മാ,
ഓക്ഖിത്തചക്ഖു യുഗമത്തദസ്സീ;
ആകങ്ഖമാനോ ഭുവി സേരിചാരം,
ചരേയ്യ ധീരോ സപദാനചാരന്തി.

അയം സപദാനചാരികങ്ഗേ സമാദാനവിധാനപ്പഭേദഭേദാനിസംസവണ്ണനാ.

൫. ഏകാസനികങ്ഗകഥാ

൨൮. ഏകാസനികങ്ഗമ്പി "നാനാസനഭോജനം പടിക്ഖിപാമി, ഏകാസനികങ്ഗം സമാദിയാമീ"തി ഇമേസം അഞ്ഞതരവചനേന സമാദിന്നം ഹോതി.

തേന പന ഏകാസനികേന ആസനസാലായം നിസീദന്തേന ഥേരാസനേ അനിസീദിത്വാ "ഇദം മയ്ഹം പാപുണിസ്സതീ"തി പതിരൂപം ആസനം സല്ലക്ഖേത്വാ നിസീദിതബ്ബം. സചസ്സ വിപ്പകതേ ഭോജനേ ആചരിയോ വാ ഉപജ്ഝായോ വാ ആഗച്ഛതി, ഉട്ഠായ വത്തം കാതും വട്ടതി. തിപിടകചൂളാഭയത്ഥേരോ പനാഹ "ആസനം വാ രക്ഖേയ്യ ഭോജനം വാ, അയഞ്ച വിപ്പകതഭോജനോ, തസ്മാ വത്തം കരോതു, ഭോജനം പന മാ ഭുഞ്ജതൂ"തി. ഇദമസ്സ **വിധാനം**.

പഭേദതോ പന അയമ്പി തിവിധോ ഹോതി. തത്ഥ **ഉക്കട്ഠോ** അപ്പം വാ ഹോതു ബഹു വാ, യമ്ഹി ഭോജനേ ഹത്ഥം ഓതാരേതി, തതോ അഞ്ഞം ഗണ്ഹിതും ന ലഭതി. സചേപി മനുസ്സാ "ഥേരേന ന കിഞ്ചി ഭുത്ത"ന്തി സപ്പിആദീനി ആഹരന്തി, ഭേസജ്ജത്ഥമേവ വട്ടന്തി, ന ആഹാരത്ഥം. **മജ്ഝിമോ** യാവ പത്തേ ഭത്തം ന ഖീയതി, താവ അഞ്ഞം ഗണ്ഹിതും ലഭതി. അയഞ്ഹി ഭോജനപരിയന്തികോ നാമ ഹോതി. **മുദുകോ** യാവ ആസനാ ന വുട്ഠാതി താവ ഭുഞ്ജിതും ലഭതി. സോ ഹി ഉദകപരിയന്തികോ വാ ഹോതി യാവ പത്തധോവനം ന ഗണ്ഹാതി താവ ഭുഞ്ജനതോ, ആസനപരിയന്തികോ വാ യാവ ന വുട്ഠാതി താവ ഭുഞ്ജനതോ.

ഇമേസം പന തിണ്ണമ്പി നാനാസനഭോജനം ഭുത്തക്ഖണേ ധുതങ്ഗം ഭിജ്ജതി. അയമേത്ഥ **ഭേദോ**.

അയം പനാനിസംസോ, അപ്പാബാധതാ, അപ്പാതങ്കതാ, ലഹുട്ഠാനം, ബലം, ഫാസുവിഹാരോ, അനതിരിത്തപച്ചയാ അനാപത്തി, രസതണ്ഹാവിനോദനം അപ്പിച്ഛതാദീനം അനുലോമവുത്തിതാതി.

ഏകാസനഭോജനേ രതം,
ന യതിം ഭോജനപച്ചയാ രുജാ;
വിസഹന്തി രസേ അലോലുപോ,
പരിഹാപേതി ന കമ്മമത്തനോ.

ഇതി ഫാസുവിഹാരകാരണേ,
സുചിസല്ലേഖരതൂപസേവിതേ;
ജനയേഥ വിസുദ്ധമാനസോ,
രതിമേകാസനഭോജനേ യതീതി.

അയം ഏകാസനികങ്ഗേ സമാദാനവിധാനപ്പഭേദഭേദാനിസംസവണ്ണനാ.

൬. പത്തപിണ്ഡികങ്ഗകഥാ

൨൯. പത്തപിണ്ഡികങ്ഗമ്പി "ദുതിയകഭാജനം പടിക്ഖിപാമി, പത്തപിണ്ഡികങ്ഗം സമാദിയാമീ"തി ഇമേസം അഞ്ഞതരവചനേന സമാദിന്നം ഹോതി.

തേന പന പത്തപിണ്ഡികേന യാഗുപാനകാലേ ഭാജനേ ഠപേത്വാ ബ്യഞ്ജനേ ലദ്ധേ ബ്യഞ്ജനം വാ പഠമം ഖാദിതബ്ബം, യാഗു വാ പാതബ്ബാ. സചേ പന യാഗുയം പക്ഖിപതി, പൂതിമച്ഛകാദിമ്ഹി ബ്യഞ്ജനേ പക്ഖിത്തേ യാഗു പടികൂലാ ഹോതി, അപ്പടികൂലമേവ ച കത്വാ ഭുഞ്ജിതും വട്ടതി. തസ്മാ തഥാരൂപം ബ്യഞ്ജനം സന്ധായ ഇദം വുത്തം. യം പന മധുസക്കരാദികം അപ്പടികൂലം ഹോതി, തം പക്ഖിപിതബ്ബം. ഗണ്ഹന്തേന ച പമാണയുത്തമേവ

ഗണ്ഹിതബ്ബം. ആമകസാകം ഹത്ഥേന ഗഹേത്വാ ഖാദിതും വട്ടതി. തഥാ പന അകത്വാ പത്തേയേവ പക്ഖിപിതബ്ബം. ദുതിയകഭാജനസ്സ പന പടിക്ഖിത്തത്താ അഞ്ഞം രുക്ഖപണ്ണമ്പി ന വട്ടതീതി ഇദമസ്സ **വിധാനം**.

പഭേദതോ പന അയമ്പി തിവിധോ ഹോതി. തത്ഥ **ഉക്കട്ഠസ്സ** അഞ്ഞത്ര ഉച്ഛുഖാദനകാലാ കചവരമ്പി ഛഡ്ഡേതും ന വട്ടതി. ഓദനപിണ്ഡമച്ഛമംസപൂവേപി ഭിന്ദിത്വാ ഖാദിതും ന വട്ടതി. **മജ്ഝിമസ്സ** ഏകേന ഹത്ഥേന ഭിന്ദിത്വാ ഖാദിതും വട്ടതി, ഹത്ഥയോഗീ നാമേസ. **മുദുകോ** പന പത്തയോഗീ നാമ ഹോതി, തസ്സ യം സക്കാ ഹോതി പത്തേ പക്ഖിപിതും, തം സബ്ബം ഹത്ഥേന വാ ദന്തേഹി വാ ഭിന്ദിത്വാ ഖാദിതും വട്ടതി.

ഇമേസം പന തിണ്ണമ്പി ദുതിയകഭാജനം സാദിതക്ഖണേ ധുതങ്ഗം ഭിജ്ജതി. അയമേത്ഥ **ഭേദോ**.

അയം പനാനിസംസോ, നാനാരസതണ്ഹാവിനോദനം. അത്രിച്ഛതായ പഹാനം, ആഹാരേ പയോജനമത്തദസ്സിതാ, ഥാലകാദിപരിഹരണഖേദാഭാവോ, അവിക്ഖിത്തഭോജിതാ, അപ്പിച്ഛതാദീനം അനുലോമവുത്തിതാതി.

നാനാഭാജനവിക്ഖേപം, ഹിത്വാ ഓക്ഖിത്തലോചനോ;
ഖണന്തോ വിയ മൂലാനി, രസതണ്ഹായ സുബ്ബതോ.

സരൂപം വിയ സന്തുട്ഠിം, ധാരയന്തോ സുമാനസോ;
പരിഭുഞ്ജേയ്യ ആഹാരം, കോ അഞ്ഞോ പത്തപിണ്ഡികോതി.

അയം പത്തപിണ്ഡികങ്ഗേ സമാദാനവിധാനപ്പഭേദഭേദാനിസംസവണ്ണനാ.

൭. ഖലുപച്ഛാഭത്തികങ്ഗകഥാ

൩൦. ഖലുപച്ഛാഭത്തികങ്ഗമ്പി "അതിരിത്തഭോജനം പടിക്ഖിപാമി, ഖലുപച്ഛാഭത്തികങ്ഗം സമാദിയാമീ"തി ഇമേസം അഞ്ഞതരവചനേന സമാദിന്നം ഹോതി.

തേന പന ഖലുപച്ഛാഭത്തികേന പവാരേത്വാ പുന ഭോജനം കപ്പിയം കാരേത്വാ ന ഭുഞ്ജിതബ്ബം. ഇദമസ്സ **വിധാനം**.

പഭേദതോ പന അയമ്പി തിവിധോ ഹോതി. തത്ഥ **ഉക്കട്ഠോ** യസ്മാ പഠമപിണ്ഡേ പവാരണാ നാമ നത്ഥി, തസ്മിം പന അജ്ഝോഹരിയമാനേ അഞ്ഞം പടിക്ഖിപതോ ഹോതി, തസ്മാ ഏവം പവാരിതോ പഠമപിണ്ഡം അജ്ഝോഹരിത്വാ ദുതിയപിണ്ഡം ന ഭുഞ്ജതി. **മജ്ഝിമോ** യസ്മിം ഭോജനേ പവാരിതോ, തദേവ ഭുഞ്ജതി. **മുദുകോ** പന യാവ ആസനാ ന വുട്ഠാതി താവ ഭുഞ്ജതി.

ഇമേസം പന തിണ്ണമ്പി പവാരിതാനം കപ്പിയം കാരാപേത്വാ ഭുത്തക്ഖണേ ധുതങ്ഗം ഭിജ്ജതി. അയമേത്ഥ **ഭേദോ**.

അയം പനാനിസംസോ, അനതിരിത്തഭോജനാപത്തിയാ ദൂരഭാവോ, ഓദരികത്താഭാവോ, നിരാമിസസന്നിധിതാ, പുന പരിയേസനായ അഭാവോ, അപ്പിച്ഛതാദീനം അനുലോമവുത്തിതാതി.

പരിയേസനായ ഖേദം, ന യാതി ന കരോതി സന്നിധിം ധീരോ;
ഓദരികത്തം പജഹതി, ഖലുപച്ഛാഭത്തികോ യോഗീ.

തസ്മാ സുഗതപസത്ഥം, സന്തോസഗുണാദിവുഡ്ഢിസഞ്ജനനം;
ദോസേ വിധുനിതുകാമോ, ഭജേയ്യ യോഗീ ധുതങ്ഗമിദന്തി.

അയം ഖലുപച്ഛാഭത്തികങ്ഗേ സമാദാനവിധാനപ്പഭേദഭേദാനിസംസവണ്ണനാ.

൮. ആരഞ്ഞികങ്ഗകഥാ

൩൧. ആരഞ്ഞികങ്ഗമ്പി "ഗാമന്തസേനാസനം പടിക്ഖിപാമി, ആരഞ്ഞികങ്ഗം സമാദിയാമീ"തി ഇമേസം അഞ്ഞതരവചനേന സമാദിന്നം ഹോതി.

തേന പന ആരഞ്ഞികേന ഗാമന്തസേനാസനം പഹായ അരഞ്ഞേ അരുണം ഉട്ഠാപേതബ്ബം. തത്ഥ സദ്ധിം ഉപചാരേന ഗാമോയേവ **ഗാമന്തസേനാസനം**.

ഗാമോ നാമ യോ കോചി ഏകകുടികോ വാ അനേകകുടികോ വാ പരിക്ഖിത്തോ വാ അപരിക്ഖിത്തോ വാ സമനുസ്സോ വാ അമനുസ്സോ വാ അന്തമസോ അതിരേകചാതുമാസനിവിട്ഠോ യോ കോചി സത്ഥോപി.

ഗാമൂപചാരോ നാമ പരിക്ഖിത്തസ്സ ഗാമസ്സ സചേ അനുരാധപുരസ്സേവ ദ്വേ ഇന്ദഖീലാ ഹോന്തി, അബ്ഭന്തരിമേ ഇന്ദഖീലേ ഠിതസ്സ ഥാമമജ്ഝിമസ്സ പുരിസസ്സ ലേഡ്ഡുപാതോ. തസ്സ ലക്ഖണം യഥാ തരുണമനുസ്സാ അത്തനോ ബലം ദസ്സേന്താ ബാഹം പസാരേത്വാ ലേഡ്ഡും ഖിപന്തി, ഏവം ഖിത്തസ്സ ലേഡ്ഡുസ്സ പതനട്ഠാനബ്ഭന്തരന്തി വിനയധരാ. സുത്തന്തികാ പന കാകനിവാരണനിയമേന ഖിത്തസ്സാതി വദന്തി. അപരിക്ഖിത്തഗാമേ യം സബ്ബപച്ഛന്തിമസ്സ ഘരസ്സ ദ്വാരേ ഠിതോ മാതുഗാമോ ഭാജനേന ഉദകം ഛഡ്ഡേതി, തസ്സ പതനട്ഠാനം ഘരൂപചാരോ. തതോ വുത്തനയേന ഏകോ ലേഡ്ഡുപാതോ ഗാമോ, ദുതിയോ ഗാമൂപചാരോ.

അരഞ്ഞം പന വിനയപരിയായേ താവ "ഠപേത്വാ ഗാമഞ്ച ഗാമൂപചാരഞ്ച സബ്ബമേതം അരഞ്ഞ"ന്തി (പാരാ॰ ൻവ) വുത്തം. അഭിധമ്മപരിയായേ "നിക്ഖമിത്വാ ബഹി ഇന്ദഖീലാ, സബ്ബമേതം അരഞ്ഞ"ന്തി (വിഭ॰ ൳ൻ) വുത്തം. ഇമസ്മിം പന സുത്തന്തികപരിയായേ "ആരഞ്ഞകം നാമ സേനാസനം പഞ്ചധനുസതികം പച്ഛിമ"ന്തി ഇദം ലക്ഖണം. തം ആരോപിതേന ആചരിയധനുനാ പരിക്ഖിത്തസ്സ ഗാമസ്സ ഇന്ദഖീലതോ അപരിക്ഖിത്തസ്സ പഠമലേഡ്ഡുപാതതോ പട്ഠായ യാവ വിഹാരപരിക്ഖേപാ മിനിത്വാ വവത്ഥപേതബ്ബം.

സചേ പന വിഹാരോ അപരിക്ഖിത്തോ ഹോതി, യം സബ്ബപഠമം സേനാസനം വാ ഭത്തസാലാ വാ ധുവസന്നിപാതട്ഠാനം വാ ബോധി വാ ചേതിയം വാ ദൂരേ ചേപി സേനാസനതോ ഹോതി, തം പരിച്ഛേദം കത്വാ മിനിതബ്ബന്തി **വിനയട്ഠകഥാസു** വുത്തം. **മജ്ഝിമട്ഠകഥായം** പന വിഹാരസ്സാപി ഗാമസ്സേവ ഉപചാരം നീഹരിത്വാ ഉഭിന്നം ലേഡ്ഡുപാതാനം അന്തരാ മിനിതബ്ബന്തി വുത്തം. ഇദമേത്ഥ പമാണം.

സചേപി ആസന്നേ ഗാമോ ഹോതി, വിഹാരേ ഠിതേഹി മാനുസകാനം സദ്ദോ സുയ്യതി, പബ്ബതനദീആദീഹി പന അന്തരിതത്താ ന സക്കാ ഉജും ഗന്തും. യോ തസ്സ പകതിമഗ്ഗോ ഹോതി, സചേപി നാവായ സഞ്ചരിതബ്ബോ, തേന മഗ്ഗേന പഞ്ചധനുസതികം ഗഹേതബ്ബം. യോ പന ആസന്നഗാമസ്സ അങ്ഗസമ്പാദനത്ഥം തതോ തതോ മഗ്ഗം പിദഹതി, അയം ധുതങ്ഗചോരോ ഹോതി.

സചേ പന ആരഞ്ഞികസ്സ ഭിക്ഖുനോ ഉപജ്ഝായോ വാ ആചരിയോ വാ ഗിലാനോ ഹോതി, തേന അരഞ്ഞേ സപ്പായം അലഭന്തേന ഗാമന്തസേനാസനം നേത്വാ ഉപട്ഠാതബ്ബോ. കാലസ്സേവ പന നിക്ഖമിത്വാ അങ്ഗയുത്തട്ഠാനേ അരുണം ഉട്ഠാപേതബ്ബം. സചേ അരുണുട്ഠാനവേലായം തേസം ആബാധോ വഡ്ഢതി, തേസംയേവ കിച്ചം കാതബ്ബം. ന ധുതങ്ഗസുദ്ധികേന ഭവിതബ്ബന്തി ഇദമസ്സ **വിധാനം**.

പഭേദതോ പന അയമ്പി തിവിധോ ഹോതി. തത്ഥ **ഉക്കട്ഠേന** സബ്ബകാലം അരഞ്ഞേ അരുണം ഉട്ഠാപേതബ്ബം. **മജ്ഝിമോ** ചത്താരോ വസ്സികേ മാസേ ഗാമന്തേ വസിതും ലഭതി. **മുദുകോ** ഹേമന്തികേപി.

ഇമേസം പന തിണ്ണമ്പി യഥാ പരിച്ഛിന്നേ കാലേ അരഞ്ഞതോ ആഗന്ത്വാ ഗാമന്തസേനാസനേ ധമ്മസ്സവനം സുണന്താനം അരുണേ ഉട്ഠിതേപി ധുതങ്ഗം ന ഭിജ്ജതി. സുത്വാ ഗച്ഛന്താനം അന്തരാമഗ്ഗേ ഉട്ഠിതേപി ന ഭിജ്ജതി. സചേ പന ഉട്ഠിതേപി ധമ്മകഥികേ മുഹുത്തം നിപജ്ജിത്വാ ഗമിസ്സാമാതി നിദ്ദായന്താനം അരുണം ഉട്ഠഹതി, അത്തനോ വാ രുചിയാ ഗാമന്തസേനാസനേ അരുണം ഉട്ഠപേന്തി, ധുതങ്ഗം ഭിജ്ജതീതി അയമേത്ഥ **ഭേദോ**.

അയം പനാനിസംസോ, ആരഞ്ഞികോ ഭിക്ഖു അരഞ്ഞസഞ്ഞം മനസികരോന്തോ ഭബ്ബോ അലദ്ധം വാ സമാധിം പടിലദ്ധും ലദ്ധം വാ രക്ഖിതും, സത്ഥാപിസ്സ അത്തമനോ ഹോതി. യഥാഹ - "തേനാഹം, നാഗിത, തസ്സ ഭിക്ഖുനോ അത്തമനോ ഹോമി അരഞ്ഞവിഹാരേനാ"തി (അ॰ നി॰ ൬.൪൨; ൮.൮൬). പന്തസേനാസനവാസിനോ ചസ്സ അസപ്പായരൂപാദയോ ചിത്തം ന വിക്ഖിപന്തി, വിഗതസന്താസോ ഹോതി, ജീവിതനികന്തിം ജഹതി, പവിവേകസുഖരസം അസ്സാദേതി, പംസുകൂലികാദിഭാവോപി ചസ്സ പതിരൂപോ ഹോതീതി.

പവിവിത്തോ അസംസട്ഠോ, പന്തസേനാസനേ രതോ;
ആരാധയന്തോ നാഥസ്സ, വനവാസേന മാനസം.

ഏകോ അരഞ്ഞേ നിവസം, യം സുഖം ലഭതേ യതി;
രസം തസ്സ ന വിന്ദന്തി, അപി ദേവാ സഇന്ദകാ.

പംസുകൂലഞ്ച ഏസോവ, കവചം വിയ ധാരയം;
അരഞ്ഞസങ്ഗാമഗതോ, അവസേസധുതായുധോ.

സമത്ഥോ നചിരസ്സേവ, ജേതും മാരം സവാഹിനിം;
തസ്മാ അരഞ്ഞവാസമ്ഹി, രതിം കയിരാഥ പണ്ഡിതോതി.

അയം ആരഞ്ഞികങ്ഗേ സമാദാനവിധാനപ്പഭേദഭേദാനിസംസവണ്ണനാ.

൯. രുക്ഖമൂലികങ്ഗകഥാ

൩൨. രുക്ഖമൂലികങ്ഗമ്പി "ഛന്നം പടിക്ഖിപാമി, രുക്ഖമൂലികങ്ഗം സമാദിയാമീ"തി ഇമേസം അഞ്ഞതരവചനേന സമാദിന്നം ഹോതി.

തേന പന രുക്ഖമൂലികേന സീമന്തരികരുക്ഖം, ചേതിയരുക്ഖം, നിയ്യാസരുക്ഖം, ഫലരുക്ഖം, വഗ്ഗുലിരുക്ഖം, സുസിരരുക്ഖം, വിഹാരമജ്ഝേ ഠിതരുക്ഖന്തി ഇമേ രുക്ഖേ വിവജ്ജേത്വാ വിഹാരപച്ചന്തേ ഠിതരുക്ഖോ ഗഹേതബ്ബോതി ഇദമസ്സ **വിധാനം**.

പഭേദതോ പന അയമ്പി തിവിധോ ഹോതി. തത്ഥ **ഉക്കട്ഠോ** യഥാരുചിതം രുക്ഖം ഗഹേത്വാ പടിജഗ്ഗാപേതും ന ലഭതി. പാദേന പണ്ണസടം അപനേത്വാ വസിതബ്ബം. **മജ്ഝിമോ** തം ഠാനം സമ്പത്തേഹിയേവ പടിജഗ്ഗാപേതും ലഭതി. **മുദുകേന** ആരാമികസമണുദ്ദേസേ പക്കോസിത്വാ സോധാപേത്വാ സമം കാരാപേത്വാ വാലുകം ഓകിരാപേത്വാ പാകാരപരിക്ഖേപം കാരാപേത്വാ ദ്വാരം യോജാപേത്വാ വസിതബ്ബം. മഹദിവസേ പന രുക്ഖമൂലികേന തത്ഥ അനിസീദിത്വാ അഞ്ഞത്ഥ പടിച്ഛന്നേ ഠാനേ നിസീദിതബ്ബം.

ഇമേസം പന തിണ്ണമ്പി ഛന്നേ വാസം കപ്പിതക്ഖണേ ധുതങ്ഗം ഭിജ്ജതി. ജാനിത്വാ ഛന്നേ അരുണം ഉട്ഠാപിതമത്തേതി **അങ്ഗുത്തരഭാണകാ**. അയമേത്ഥ **ഭേദോ**.

അയം പനാനിസംസോ, രുക്ഖമൂലസേനാസനം നിസ്സായ പബ്ബജ്ജാതി (മഹാവ॰ ൧൨൮) വചനതോ നിസ്സയാനുരൂപപടിപത്തിസബ്ഭാവോ, അപ്പാനി ചേവ സുലഭാനി ച താനി ച അനവജ്ജാനീതി (അ॰ നി॰ ൪.൨൭; ഇതിവു॰ ൧൦൧) ഭഗവതാ സംവണ്ണിതപച്ചയതാ, അഭിണ്ഹം തരുപണ്ണവികാരദസ്സനേന അനിച്ചസഞ്ഞാസമുട്ഠാപനതാ, സേനാസനമച്ഛേരകമ്മാരാമതാനം അഭാവോ, ദേവതാഹി സഹവാസിതാ, അപ്പിച്ഛതാദീനം അനുലോമവുത്തിതാതി.

വണ്ണിതോ ബുദ്ധസേട്ഠേന, നിസ്സയോതി ച ഭാസിതോ;
നിവാസോ പവിവിത്തസ്സ, രുക്ഖമൂലസമോ കുതോ.

ആവാസമച്ഛേരഹരേ, ദേവതാ പരിപാലിതേ;
പവിവിത്തേ വസന്തോ ഹി, രുക്ഖമൂലമ്ഹി സുബ്ബതോ.

അഭിരത്താനി നീലാനി, പണ്ഡൂനി പതിതാനി ച;
പസ്സന്തോ തരുപണ്ണാനി, നിച്ചസഞ്ഞം പനൂദതി.

തസ്മാ ഹി ബുദ്ധദായജ്ജം, ഭാവനാഭിരതാലയം;
വിവിത്തം നാതിമഞ്ഞേയ്യ, രുക്ഖമൂലം വിചക്ഖണോതി.

അയം രുക്ഖമൂലികങ്ഗേ സമാദാനവിധാനപ്പഭേദഭേദാനിസംസവണ്ണനാ.

൧൦. അബ്ഭോകാസികങ്ഗകഥാ

൩൩. അബ്ഭോകാസികങ്ഗമ്പി "ഛന്നഞ്ച രുക്ഖമൂലഞ്ച പടിക്ഖിപാമി, അബ്ഭോകാസികങ്ഗം സമാദിയാമീ"തി ഇമേസം അഞ്ഞതരവചനേന സമാദിന്നം ഹോതി.

തസ്സ പന അബ്ഭോകാസികസ്സ ധമ്മസ്സവനായ വാ ഉപോസഥത്ഥായ വാ ഉപോസഥാഗാരം പവിസിതും വട്ടതി. സചേ പവിട്ഠസ്സ ദേവോ വസ്സതി, ദേവേ വസ്സമാനേ അനിക്ഖമിത്വാ വസ്സൂപരമേ നിക്ഖമിതബ്ബം. ഭോജനസാലം വാ അഗ്ഗിസാലം വാ പവിസിത്വാ വത്തം കാതും, ഭോജനസാലായ ഥേരേ ഭിക്ഖൂ ഭത്തേന ആപുച്ഛിതും, ഉദ്ദിസന്തേന വാ ഉദ്ദിസാപേന്തേന വാ ഛന്നം പവിസിതും, ബഹി ദുന്നിക്ഖിത്താനി മഞ്ചപീഠാദീനി അന്തോ പവേസേതുഞ്ച വട്ടതി. സചേ മഗ്ഗം ഗച്ഛന്തേന വുഡ്ഢതരാനം പരിക്ഖാരോ ഗഹിതോ ഹോതി, ദേവേ വസ്സന്തേ മഗ്ഗമജ്ഝേ ഠിതം സാലം പവിസിതും വട്ടതി. സചേ ന കിഞ്ചി ഗഹിതം ഹോതി, സാലായ ഠസ്സാമീതി വേഗേന ഗന്തും ന വട്ടതി. പകതിഗതിയാ ഗന്ത്വാ പവിട്ഠേന പന യാവ വസ്സൂപരമാ ഠത്വാ ഗന്തബ്ബന്തി ഇദമസ്സ **വിധാനം. രുക്ഖമൂലികസ്സാ**പി ഏസേവ നയോ.

പഭേദതോ പന അയമ്പി തിവിധോ ഹോതി. തത്ഥ **ഉക്കട്ഠസ്സ** രുക്ഖം വാ പബ്ബതം വാ ഗേഹം വാ ഉപനിസ്സായ വസിതും ന വട്ടതി. അബ്ഭോകാസേയേവ ചീവരകുടിം കത്വാ വസിതബ്ബം. **മജ്ഝിമസ്സ** രുക്ഖപബ്ബതഗേഹാനി ഉപനിസ്സായ അന്തോ അപ്പവിസിത്വാ വസിതും വട്ടതി. **മുദുകസ്സ** അച്ഛന്നമരിയാദം പബ്ഭാരമ്പി സാഖാമണ്ഡപോപി പീഠപടോപി ഖേത്തരക്ഖകാദീഹി ഛഡ്ഡിതാ തത്രട്ഠകകുടികാപി വട്ടതീതി.

ഇമേസം പന തിണ്ണമ്പി വാസത്ഥായ ഛന്നം വാ രുക്ഖമൂലം വാ പവിട്ഠക്ഖണേ ധുതങ്ഗം ഭിജ്ജതി. ജാനിത്വാ തത്ഥ അരുണം ഉട്ഠാപിതമത്തേതി അങ്ഗുത്തരഭാണകാ. അയമേത്ഥ **ഭേദോ.**

അയം പനാനിസംസോ, ആവാസപലിബോധുപച്ഛേദോ, ഥിനമിദ്ധപനൂദനം, "മിഗാ വിയ അസങ്ഗചാരിനോ, അനികേതാ വിഹരന്തി ഭിക്ഖവോ"തി (സം॰ നി॰ ൧.൨൨൪) പസംസായ അനുരൂപതാ, നിസ്സങ്ഗതാ, ചാതുദ്ദിസതാ, അപ്പിച്ഛതാദീനം അനുലോമവുത്തിതാതി.

അനഗാരിയഭാവസ്സ , അനുരൂപേ അദുല്ലഭേ;
താരാമണിവിതാനമ്ഹി, ചന്ദദീപപ്പഭാസിതേ.

അബ്ഭോകാസേ വസം ഭിക്ഖു, മിഗഭൂതേന ചേതസാ;
ഥിനമിദ്ധം വിനോദേത്വാ, ഭാവനാരാമതം സിതോ.

പവിവേകരസസ്സാദം, നചിരസ്സേവ വിന്ദതി;
യസ്മാ തസ്മാ ഹി സപ്പഞ്ഞോ, അബ്ഭോകാസരതോ സിയാതി.

അയം അബ്ഭോകാസികങ്ഗേ സമാദാനവിധാനപ്പഭേദഭേദാനിസംസവണ്ണനാ.

൧൧. സോസാനികങ്ഗകഥാ

൩൪. സോസാനികങ്ഗമ്പി "ന സുസാനം പടിക്ഖിപാമി, സോസാനികങ്ഗം സമാദിയാമീ"തി ഇമേസം അഞ്ഞതരവചനേന സമാദിന്നം ഹോതി.

തേന പന സോസാനികേന യം മനുസ്സാ ഗാമം നിവേസന്താ "ഇദം സുസാന"ന്തി വവത്ഥപേന്തി, ന തത്ഥ വസിതബ്ബം. ന ഹി മതസരീരേ അജ്ഝാപിതേ തം സുസാനം നാമ ഹോതി, ഝാപിതകാലതോ പന പട്ഠായ സചേപി ദ്വാദസവസ്സാനി ഛഡ്ഡിതം, തം സുസാനമേവ.

തസ്മിം പന വസന്തേന ചങ്കമമണ്ഡപാദീനി കാരേത്വാ മഞ്ചപീഠം പഞ്ഞപേത്വാ പാനീയപരിഭോജനീയം ഉപട്ഠാപേത്വാ ധമ്മം വാചേന്തേന ന വസിതബ്ബം. ഗരുകം ഹി ഇദം ധുതങ്ഗം, തസ്മാ ഉപ്പന്നപരിസ്സയവിഘാതത്ഥായ സങ്ഘത്ഥേരം വാ രാജയുത്തകം വാ ജാനാപേത്വാ അപ്പമത്തേന വസിതബ്ബം. ചങ്കമന്തേന അദ്ധക്ഖികേന ആളാഹനം ഓലോകേന്തേന ചങ്കമിതബ്ബം.

സുസാനം ഗച്ഛന്തേനാപി മഹാപഥാ ഉക്കമ്മ ഉപ്പഥമഗ്ഗേന ഗന്തബ്ബം. ദിവായേവ ആരമ്മണം വവത്ഥപേതബ്ബം. ഏവഞ്ഹിസ്സ തം രത്തിം ഭയാനകം ന ഭവിസ്സതി, അമനുസ്സാ രത്തിം വിരവിത്വാ വിരവിത്വാ ആഹിണ്ഡന്താപി ന കേനചി പഹരിതബ്ബാ. ഏകദിവസമ്പി സുസാനം അഗന്തും ന വട്ടതി. മജ്ഝിമയാമം സുസാനേ ഖേപേത്വാ പച്ഛിമയാമേ പടിക്കമിതും വട്ടതീതി അങ്ഗുത്തരഭാണകാ. അമനുസ്സാനം പിയം തിലപിട്ഠമാസഭത്തമച്ഛമംസഖീരതേലഗുളാദിഖജ്ജഭോജ്ജം ന സേവിതബ്ബം. കുലഗേഹം ന പവിസിതബ്ബന്തി ഇദമസ്സ **വിധാനം**.

പഭേദതോ പന അയമ്പി തിവിധോ ഹോതി. തത്ഥ **ഉക്കട്ഠേന** യത്ഥ ധുവഡാഹധുവകുണപധുവരോദനാനി അത്ഥി, തത്ഥേവ വസിതബ്ബം. **മജ്ഝിമസ്സ** തീസു ഏകസ്മിമ്പി സതി വട്ടതി. **മുദുകസ്സ** വുത്തനയേന സുസാനലക്ഖണം പത്തമത്തേ വട്ടതി.

ഇമേസം പന തിണ്ണമ്പി ന സുസാനമ്ഹി വാസം കപ്പനേന ധുതങ്ഗം ഭിജ്ജതി. സുസാനം അഗതദിവസേതി അങ്ഗുത്തരഭാണകാ. അയമേത്ഥ **ഭേദോ**.

അയം പനാനിസംസോ മരണസ്സതിപടിലാഭോ, അപ്പമാദവിഹാരിതാ, അസുഭനിമിത്താധിഗമോ, കാമരാഗവിനോദനം, അഭിണ്ഹം കായസഭാവദസ്സനം, സംവേഗബഹുലതാ ആരോഗ്യമദാദിപ്പഹാനം, ഭയഭേരവസഹനതാ, അമനുസ്സാനം ഗരുഭാവനീയതാ, അപ്പിച്ഛതാദീനം അനുലോമവുത്തിതാതി.

> സോസാനികഞ്ഹി മരണാനുസതിപ്പഭാവാ,
> നിദ്ദാഗതമ്പി ന ഫുസന്തി പമാദദോസാ;
> സമ്പസ്സതോ ച കുണപാനി ബഹൂനി തസ്സ,
> കാമാനുഭാവവസഗമ്പി ന ഹോതി ചിത്തം.
>
> സംവേഗമേതി വിപുലം ന മദം ഉപേതി,
> സമ്മാ അഥോ ഘടതി നിബ്ബുതിമേസമാനോ;
> സോസാനികങ്ഗമിതിനേകഗുണാവഹത്താ,
> നിബ്ബാനനിന്നഹദയേന നിസേവിതബ്ബന്തി.

അയം സോസാനികങ്ഗേ സമാദാനവിധാനപ്പഭേദഭേദാനിസംസവണ്ണനാ.

൧൨. യഥാസന്ഥതികങ്ഗകഥാ

൩൪. യഥാസന്ഥതികങ്ഗമ്പി ''സേനാസനലോലുപ്പം പടിക്ഖിപാമി, യഥാസന്ഥതികങ്ഗം സമാദിയാമീ''തി ഇമേസം അഞ്ഞതരവചനേന സമാദിന്നം ഹോതി.

തേന പന യഥാസന്ഥതികേന യദസ്സ സേനാസനം ''ഇദം തുയ്ഹം പാപുണാതീ''തി ഗാഹിതം ഹോതി, തേനേവ തുട്ഠബ്ബം, ന അഞ്ഞോ ഉട്ഠാപേതബ്ബോ. ഇദമസ്സ **വിധാനം**.

പഭേദതോ പന അയമ്പി തിവിധോ ഹോതി. തത്ഥ **ഉക്കട്ഠോ** അത്തനോ പത്തസേനാസനം ദൂരേതി വാ അച്ചാസന്നേതി വാ അമനുസ്സദീഘജാതികാദീഹി ഉപദ്ദുതന്തി വാ ഉണ്ഹന്തി വാ സീതലന്തി വാ പുച്ഛിതും ന ലഭതി. **മജ്ഝിമോ** പുച്ഛിതും ലഭതി. ഗന്ത്വാ പന ഓലോകേതും ന ലഭതി. **മുദുകോ** ഗന്ത്വാ ഓലോകേത്വാ സചസ്സ തം ന രുച്ചതി, അഞ്ഞം ഗഹേതും ലഭതി.

ഇമേസം പന തിണ്ണമ്പി സേനാസനലോലുപ്പേ ഉപ്പന്നമത്തേ ധുതങ്ഗം ഭിജ്ജതീതി അയമേത്ഥ **ഭേദോ**.

അയം പനാനിസംസോ, ''യം ലദ്ധം തേന തുട്ഠബ്ബ''ന്തി (ജാ॰ ൧.൧.൧൩൭; പാചി॰ ൭൯൩) വുത്തോവാദകരണം, സബ്രഹ്മചാരീനം ഹിതേസിതാ, ഹീനപണീതവികപ്പപരിച്ചാഗോ, അനുരോധവിരോധപ്പഹാനം, അത്രിച്ഛതായ ദ്വാരപിദഹനം, അപ്പിച്ഛതാദീനം അനുലോമവുത്തിതാതി.

> യം ലദ്ധം തേന സന്തുട്ഠോ, യഥാസന്ഥതികോ യതി;
> നിബ്ബികപ്പോ സുഖം സേതി, തിണസന്ഥരകേസുപി.
>
> ന സോ രജ്ജതി സേട്ഠമ്ഹി, ഹീനം ലദ്ധാ ന കുപ്പതി;
> സബ്രഹ്മചാരിനവകേ, ഹിതേന അനുകമ്പതി.
>
> തസ്മാ അരിയസതാചിണ്ണം, മുനിപുങ്ഗവവണ്ണിതം;
> അനുയുഞ്ജേഥ മേധാവീ, യഥാസന്ഥതരാമതന്തി.

അയം യഥാസന്ഥതികങ്ഗേ സമാദാനവിധാനപ്പഭേദഭേദാനിസംസവണ്ണനാ.

൧൩. നേസജ്ജികങ്ഗകഥാ

൩൯. നേസജ്ജികങ്ഗമ്പി "സേയ്യം പടിക്ഖിപാമി, നേസജ്ജികങ്ഗം സമാദിയാമീ"തി ഇമേസം അഞ്ഞതരവചനേന സമാദിന്നം ഹോതി.

തേന പന നേസജ്ജികേന രത്തിയാ തീസു യാമേസു ഏകം യാമം ഉട്ഠായ ചങ്കമിതബ്ബം. ഇരിയാപഥേസു ഹി നിപജ്ജിതുമേവ ന വട്ടതി. ഇദമസ്സ **വിധാനം**.

പഭേദതോ പന അയമ്പി തിവിധോ ഹോതി. തത്ഥ **ഉക്കട്ഠസ്സ** നേവ അപസ്സേനം, ന ദുസ്സപല്ലത്ഥികാ, ന ആയോഗപട്ടോ വട്ടതി. **മജ്ഝിമസ്സ** ഇമേസു തീസു യംകിഞ്ചി വട്ടതി. **മുദുകസ്സ** അപസ്സേനമ്പി ദുസ്സപല്ലത്ഥികാപി ആയോഗപട്ടോപി ബിബ്ബോഹനമ്പി പഞ്ചങ്ഗോപി സത്തങ്ഗോപി വട്ടതി. പഞ്ചങ്ഗോ പന പിട്ഠിഅപസ്സയേന സദ്ധിം കതോ. സത്തങ്ഗോ നാമ പിട്ഠിഅപസ്സയേന ച ഉഭതോപസ്സേസു അപസ്സയേഹി ച സദ്ധിം കതോ. തം കിര മിളാഭയത്ഥേരസ്സ അകംസു. ഥേരോ അനാഗാമീ ഹുത്വാ പരിനിബ്ബായി.

ഇമേസം പന തിണ്ണമ്പി സേയ്യം കപ്പിതമത്തേ ധുതങ്ഗം ഭിജ്ജതി. അയമേത്ഥ **ഭേദോ**.

അയം പനാനിസംസോ, "സേയ്യസുഖം പസ്സസുഖം മിദ്ധസുഖം അനുയുത്തോ വിഹരതീ"തി (ദീ॰ നി॰ ൩.൩൨൦; മ॰ നി॰ ൧.൧൮൬) വുത്തസ്സ ചേതസോ വിനിബന്ധസ്സ ഉപച്ഛേദനം, സബ്ബകമ്മട്ഠാനാനുയോഗസപ്പായതാ, പാസാദികഇരിയാപഥതാ, വീരിയാരമ്ഭാനുകൂലതാ, സമ്മാപടിപത്തിയാ അനുബ്രൂഹനന്തി.

> ആഭുജിത്വാന പല്ലങ്കം, പണിധായ ഉജും തനും;
> നിസീദന്തോ വികമ്പേതി, മാരസ്സ ഹദയം യതി.
>
> സേയ്യസുഖം മിദ്ധസുഖം, ഹിത്വാ ആരദ്ധവീരിയോ;
> നിസജ്ജാഭിരതോ ഭിക്ഖു, സോഭയന്തോ തപോവനം.
>
> നിരാമിസം പീതിസുഖം, യസ്മാ സമധിഗച്ഛതി;
> തസ്മാ സമനുയുഞ്ജേയ്യ, ധീരോ നേസജ്ജികം വതന്തി.

അയം നേസജ്ജികങ്ഗേ സമാദാന വിധാനപ്പഭേദ ഭേദാനിസംസവണ്ണനാ.

ധുതങ്ഗപകിണ്ണകകഥാ

൩൭. ഇദാനി -

> കുസലത്തികതോ ചേവ, ധുതാദീനം വിഭാഗതോ;
> സമാസബ്യാസതോ ചാപി, വിഞ്ഞാതബ്ബോ വിനിച്ഛയോതി. -

ഇമിസ്സാ ഗാഥായ വസേന വണ്ണനാ ഹോതി.

തത്ഥ **കുസലത്തികതോ**തി സബ്ബാനേവ ഹി ധുതങ്ഗാനി സേക്ഖപുഥുജ്ജനഖീണാസവാനം വസേന സിയാ കുസലാനി, സിയാ അബ്യാകതാനി, നത്ഥി ധുതങ്ഗം അകുസലന്തി.

യോ പന വദേയ്യ "പാപിച്ഛോ ഇച്ഛാപകതോ ആരഞ്ഞികോ ഹോതീതി ആദിവചനതോ (അ॰ നി॰ ൫.൧൮൧; പരി॰ ൩൨൫) അകുസലമ്പി ധുതങ്ഗ"ന്തി. സോ വത്തബ്ബോ - ന മയം "അകുസലചിത്തേന അരഞ്ഞേ ന വസതീ"തി വദാമ. യസ്സ ഹി അരഞ്ഞേ നിവാസോ, സോ ആരഞ്ഞികോ. സോ ച പാപിച്ഛോ വാ ഭവേയ്യ അപ്പിച്ഛോ വാ. ഇമാനി പന തേന തേന സമാദാനേന ധുതകിലേസത്താ ധുതസ്സ ഭിക്ഖുനോ അങ്ഗാനി, കിലേസധുനനതോ വാ ധുതന്തി ലദ്ധവോഹാരം ഞാണം അങ്ഗമേതേസന്തി ധുതങ്ഗാനി. അഥ വാ ധുതാനി ച താനി പടിപക്ഖനിദ്ധുനനതോ അങ്ഗാനി ച പടിപത്തിയാതിപി ധുതങ്ഗാനീതി വുത്തം. ന ച അകുസലേന കോചി ധുതോ നാമ ഹോതി, യസ്സേതാനി അങ്ഗാനി ഭവേയ്യും, ന ച അകുസലം കിഞ്ചി ധുനാതി, യേസം തം അങ്ഗന്തികത്വാ ധുതങ്ഗാനീതി വുച്ചേയ്യും. നാപി അകുസലം ചീവരലോലുപ്പാദീനി ചേവ നിദ്ധുനാതി പടിപത്തിയാ ച അങ്ഗം ഹോതി. തസ്മാ സുവുത്തമിദം "നത്ഥി അകുസലം ധുതങ്ഗ"ന്തി.

"യേസമ്പി കുസലത്തികവിനിമുത്തം ധുതങ്ഗം, തേസം അത്ഥതോ ധുതങ്ഗമേവ നത്ഥി. അസന്തം കസ്സ ധുനനതോ ധുതങ്ഗം നാമ ഭവിസ്സതി. ധുതഗുണേ സമാദായ വത്തതീതി

വചനവിരോധോപി ച നേസം ആപജ്ജതി, തസ്മാ തം ന ഗഹേതബ്ബ''ന്തി അയം താവ കുസലത്തികതോ വണ്ണനാ.

ധുതാദീനം വിഭാഗതോതി ധുതോ വേദിതബ്ബോ. ധുതവാദോ വേദിതബ്ബോ. ധുതധമ്മാ വേദിതബ്ബാ. ധുതങ്ഗാനി വേദിതബ്ബാനി. കസ്സ ധുതങ്ഗസേവനാ സപ്പായാതി വേദിതബ്ബം.

തത്ഥ **ധുതോ**തി ധുതകിലേസോ വാ പുഗ്ഗലോ കിലേസധുനനോ വാ ധമ്മോ.

ധുതവാദോതി ഏത്ഥ പന അത്ഥി ധുതോ ന ധുതവാദോ, അത്ഥി ന ധുതോ ധുതവാദോ, അത്ഥി നേവ ധുതോ ന ധുതവാദോ, അത്ഥി ധുതോ ചേവ ധുതവാദോ ച.

തത്ഥ യോ ധുതങ്ഗേന അത്തനോ കിലേസേ ധുനി, പരം പന ധുതങ്ഗേന ന ഓവദതി, നാനുസാസതി ബാകുലത്ഥേരോ വിയ, അയം ധുതോ ന ധുതവാദോ. യഥാഹ, ''തയിദം ആയസ്മാ ബാകുലോ ധുതോ ന ധുതവാദോ''തി. യോ പന ന ധുതങ്ഗേന അത്തനോ കിലേസേ ധുനി, കേവലം അഞ്ഞേ ധുതങ്ഗേന ഓവദതി അനുസാസതി ഉപനന്ദത്ഥേരോ വിയ, അയം ന ധുതോ ധുതവാദോ. യഥാഹ, ''തയിദം ആയസ്മാ ഉപനന്ദോ സക്യപുത്തോ ന ധുതോ ധുതവാദോ''തി. യോ ഉഭയവിപന്നോ ലാളുദായീ വിയ, അയം നേവ ധുതോ ന ധുതവാദോ. യഥാഹ, ''തയിദം ആയസ്മാ ലാളുദായീ നേവ ധുതോ ന ധുതവാദോ''തി. യോ പന ഉഭയസമ്പന്നോ ധമ്മസേനാപതി വിയ, അയം ധുതോ ചേവ ധുതവാദോ ച. യഥാഹ, ''തയിദം ആയസ്മാ സാരിപുത്തോ ധുതോ ചേവ ധുതവാദോ ചാതി.

ധുതധമ്മാ വേദിതബ്ബാതി അപ്പിച്ഛതാ, സന്തുട്ഠിതാ, സല്ലേഖതാ, പവിവേകതാ, ഇദമത്ഥിതാതി ഇമേ ധുതങ്ഗചേതനായ പരിവാരകാ പഞ്ച ധമ്മാ ''അപ്പിച്ഛതംയേവ നിസ്സായാ''തിആദിവചനതോ (അം॰ നി॰ ൫.൧൮൧; പരി॰ ൩൨൫) ധുതധമ്മാ നാമ, തത്ഥ അപ്പിച്ഛതാ ച സന്തുട്ഠിതാ ച അലോഭോ. സല്ലേഖതാ ച പവിവേകതാ ച ദ്വീസു ധമ്മേസു അനുപതന്തി അലോഭേ ച അമോഹേ ച. ഇദമത്ഥിതാ ഞാണമേവ. തത്ഥ ച അലോഭേന പടിക്ഖേപവത്ഥൂസു ലോഭം, അമോഹേന തേസ്വേവ ആദീനവപടിച്ഛാദകം മോഹം ധുനാതി. അലോഭേന ച അനുഞ്ഞാതാനം പടിസേവനമുഖേന പവത്തം കാമസുഖാനുയോഗം, അമോഹേന ധുതങ്ഗേസു അതിസല്ലേഖമുഖേന പവത്തം അത്തകിലമഥാനുയോഗം ധുനാതി. തസ്മാ ഇമേ ധമ്മാ ധുതധമ്മാതി വേദിതബ്ബാ.

ധുതങ്ഗാനി വേദിതബ്ബാനീതി തേരസ ധുതങ്ഗാനി വേദിതബ്ബാനി പംസുകൂലികങ്ഗം...പേ॰... നേസജ്ജികങ്ഗന്തി. താനി അത്ഥതോ ലക്ഖണാദീഹി ച വുത്താനേവ.

കസ്സ ധുതങ്ഗസേവനാ സപ്പായാതി രാഗചരിതസ്സ ചേവ മോഹചരിതസ്സ ച. കസ്മാ? ധുതങ്ഗസേവനാ ഹി ദുക്ഖാപടിപദാ ചേവ സല്ലേഖവിഹാരോ ച. ദുക്ഖാപടിപദഞ്ച നിസ്സായ രാഗോ വൂപസമ്മതി. സല്ലേഖം നിസ്സായ അപ്പമത്തസ്സ മോഹോ പഹീയതി. ആരഞ്ഞികങ്ഗരുക്ഖമൂലികങ്ഗപടിസേവനാ വാ ഏത്ഥ ദോസചരിതസ്സാപി സപ്പായാ. തത്ഥ ഹിസ്സ അസങ്ഘട്ടിയമാനസ്സ വിഹരതോ ദോസോപി വൂപസമ്മതീതി അയം ധുതാദീനം വിഭാഗതോ വണ്ണനാ.

സമാസബ്യാസതോതി ഇമാനി പന ധുതങ്ഗാനി **സമാസതോ** തീണി സീസങ്ഗാനി, പഞ്ച അസമ്ഭിന്നങ്ഗാനീതി അട്ഠേവ ഹോന്തി. തത്ഥ സപദാനചാരികങ്ഗം, ഏകാസനികങ്ഗം, അബ്ഭോകാസികങ്ഗന്തി ഇമാനി തീണി സീസങ്ഗാനി. സപദാനചാരികങ്ഗഞ്ഹി രക്ഖന്തോ പിണ്ഡപാതികങ്ഗമ്പി രക്ഖിസ്സതി. ഏകാസനികങ്ഗഞ്ച രക്ഖതോ പത്തപിണ്ഡികങ്ഗഖലുപച്ഛാഭത്തികങ്ഗാനിപി സുരക്ഖനീയാനി ഭവിസ്സന്തി. അബ്ഭോകാസികങ്ഗം രക്ഖന്തസ്സ കിം അത്ഥി രുക്ഖമൂലികങ്ഗയഥാസന്ഥതികങ്ഗേസു രക്ഖിതബ്ബം നാമ. ഇതി ഇമാനി തീണി സീസങ്ഗാനി, ആരഞ്ഞികങ്ഗം, പംസുകൂലികങ്ഗം, തേചീവരികങ്ഗം, നേസജ്ജികങ്ഗം, സോസാനികങ്ഗന്തി ഇമാനി പഞ്ച അസമ്ഭിന്നങ്ഗാനി ചാതി അട്ഠേവ ഹോന്തി.

പുന ദ്വേ ചീവരപടിസംയുത്താനി, പഞ്ച പിണ്ഡപാതപടിസംയുത്താനി, പഞ്ച സേനാസനപടിസംയുത്താനി, ഏകം വീരിയപടിസംയുത്തന്തി ഏവം ചത്താരോവ ഹോന്തി. തത്ഥ നേസജ്ജികങ്ഗം വീരിയപടിസംയുത്തം. ഇതരാനി പാകടാനേവ.

പുന സബ്ബാനേവ നിസ്സയവസേന ദ്വേ ഹോന്തി പച്ചയനിസ്സിതാനി ദ്വാദസ, വീരിയനിസ്സിതം ഏകന്തി. സേവിതബ്ബാസേവിതബ്ബവസേനപി ദ്വേയേവ ഹോന്തി. യസ്സ ഹി ധുതങ്ഗം സേവന്തസ്സ കമ്മട്ഠാനം വഡ്ഢതി, തേന സേവിതബ്ബാനി. യസ്സ സേവതോ ഹായതി, തേന ന സേവിതബ്ബാനി. യസ്സ പന സേവതോപി അസേവതോപി വഡ്ഢതേവ, ന ഹായതി, തേനാപി പച്ഛിമം ജനതം

അനുകമ്പന്തേന സേവിതബ്ബാനി. യസ്സാപി സേവതോപി അസേവതോപി ന വഡ്ഢതി, തേനാപി സേവിതബ്ബാനിയേവ ആയതിം വാസനത്ഥായാതി.

ഏവം സേവിതബ്ബാസേവിതബ്ബവസേന ദുവിധാനിപി സബ്ബാനേവ ചേതനാവസേന ഏകവിധാനി ഹോന്തി. ഏകമേവ ഹി ധുതങ്ഗം സമാദാനചേതനാതി. അട്ഠകഥായമ്പി വുത്തം ''യാ ചേതനാ, തം ധുതങ്ഗന്തി വദന്തീ''തി.

ബ്യാസതോ പന ഭിക്ഖൂനം തേരസ, ഭിക്ഖുനീനം അട്ഠ, സാമണേരാനം ദ്വാദസ, സിക്ഖമാനസാമണേരീനം സത്ത, ഉപാസകഉപാസികാനം ദ്വേതി ദ്വാചത്താലീസ ഹോന്തി. സചേ പന അബ്ഭോകാസേ ആരഞ്ഞികങ്ഗസമ്പന്നം സുസാനം ഹോതി, ഏകോപി ഭിക്ഖു ഏകപ്പഹാരേന സബ്ബധുതങ്ഗാനി പരിഭുഞ്ജിതും സക്കോതി. ഭിക്ഖുനീനം പന ആരഞ്ഞികങ്ഗം ഖലുപച്ഛാഭത്തികങ്ഗഞ്ച ദ്വേപി സിക്ഖാപദേനേവ പടിക്ഖിത്താനി, അബ്ഭോകാസികങ്ഗം, രുക്ഖമൂലികങ്ഗം, സോസാനികങ്ഗന്തി ഇമാനി തീണി ദുപ്പരിഹാരാനി. ഭിക്ഖുനിയാ ഹി ദുതിയികം വിനാ വസിതും ന വട്ടതി. ഏവരൂപേ ച ഠാനേ സമാനച്ഛന്ദാ ദുതിയികാ ദുല്ലഭാ. സചേപി ലഭേയ്യ സംസട്ഠവിഹാരതോ ന മുച്ചേയ്യ. ഏവം സതി യസ്സത്ഥായ ധുതങ്ഗം സേവേയ്യ, സ്വേവസ്സാ അത്ഥോ ന സമ്പജ്ജേയ്യ. ഏവം പരിഭുഞ്ജിതും അസക്കുണേയ്യതായ പഞ്ച ഹാപേത്വാ ഭിക്ഖുനീനം അട്ഠേവ ഹോന്തീതി വേദിതബ്ബാനി. യഥാവുത്തേസു പന ഠപേത്വാ തേചീവരികങ്ഗം സേസാനി ദ്വാദസ സാമണേരാനം, സത്ത സിക്ഖമാനസാമണേരീനം വേദിതബ്ബാനി. ഉപാസകഉപാസികാനം പന ഏകാസനികങ്ഗം, പത്തപിണ്ഡികങ്ഗന്തി ഇമാനി ദ്വേ പതിരൂപാനി ചേവ സക്കാ ച പരിഭുഞ്ജിതുന്തി ദ്വേ ധുതങ്ഗാനീതി ഏവം ബ്യാസതോ ദ്വേചത്താലീസ ഹോന്തീതി അയം സമാസബ്യാസതോ വണ്ണനാ.

ഏത്താവതാ ച ''സീലേ പതിട്ഠായ നരോ സപഞ്ഞോ''തി ഇമിസ്സാ ഗാഥായ സീലസമാധിപഞ്ഞാമുഖേന ദേസിതേ വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ യേഹി അപ്പിച്ഛതാസന്തുട്ഠിതാദീഹി ഗുണേഹി വുത്തപ്പകാരസ്സ സീലസ്സ വോദാനം ഹോതി, തേസം സമ്പാദനത്ഥം സമാദാതബ്ബധുതങ്ഗകഥാ ഭാസിതാ ഹോതി.

ഇതി സാധുജനപാമോജ്ജത്ഥായ കതേ വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ

ധുതങ്ഗനിദ്ദേസോ നാമ ദുതിയോ പരിച്ഛേദോ.

൩. കമ്മട്ഠാനഗ്ഗഹണനിദ്ദേസോ

൩൭. ഇദാനി യസ്മാ ഏവം ധുതങ്ഗപരിഹരണസമ്പാദിതേഹി അപ്പിച്ഛതാദീഹി ഗുണേഹി പരിയോദാതേ ഇമസ്മിം സീലേ പതിട്ഠിതേന "സീലേ പതിട്ഠായ നരോ സപഞ്ഞോ, ചിത്തം പഞ്ഞഞ്ച ഭാവയ"ന്തി വചനതോ ചിത്തസീസേന നിദ്ദിട്ഠോ സമാധി ഭാവേതബ്ബോ. സോ ച അതിസങ്ഖേപദേസിതത്താ വിഞ്ഞാതുമ്പി താവ ന സുകരോ, പഗേവ ഭാവേതും, തസ്മാ തസ്സ വിത്ഥാരഞ്ച ഭാവനാനയഞ്ച ദസ്സേതും ഇദം പഞ്ഹാകമ്മം ഹോതി.

കോ സമാധി? കേനട്ഠേന സമാധി? കാനസ്സ ലക്ഖണരസപച്ചുപട്ഠാനപദട്ഠാനാനി? കതിവിധോ സമാധി? കോ ചസ്സ സംകിലേസോ? കിം വോദാനം? കഥം ഭാവേതബ്ബോ? സമാധിഭാവനായ കോ ആനിസംസോതി?

തത്രിദം വിസ്സജ്ജനം. **കോ സമാധീ**തി സമാധി ബഹുവിധോ നാനപ്പകാരകോ. തം സബ്ബം വിഭാവയിതും ആരബ്ഭമാനം വിസ്സജ്ജനം അധിപ്പേതഞ്ചേവ അത്ഥം ന സാധേയ്യ, ഉത്തരി ച വിക്ഖേപായ സംവത്തേയ്യ, തസ്മാ ഇധാധിപ്പേതമേവ സന്ധായ വദാമ, കുസലചിത്തേകഗ്ഗതാ സമാധി.

കേനട്ഠേന സമാധീതി സമാധാനട്ഠേന സമാധി. കിമിദം സമാധാനം നാമ? ഏകാരമ്മണേ ചിത്തചേതസികാനം സമം സമ്മാ ച ആധാനം, ഠപനന്തി വുത്തം ഹോതി. തസ്മാ യസ്സ ധമ്മസ്സാനുഭാവേന ഏകാരമ്മണേ ചിത്തചേതസികാ സമം സമ്മാ ച അവിക്ഖിപമാനാ അവിപ്പകിണ്ണാ ച ഹുത്വാ തിട്ഠന്തി, ഇദം സമാധാനന്തി വേദിതബ്ബം.

കാനസ്സ ലക്ഖണരസപച്ചുപട്ഠാനപദട്ഠാനാനീതി ഏത്ഥ പന അവിക്ഖേപലക്ഖണോ സമാധി, വിക്ഖേപവിദ്ധംസനരസോ, അവികമ്പനപച്ചുപട്ഠാനോ. "സുഖിനോ ചിത്തം സമാധിയതീ"തി വചനതോ പന സുഖമസ്സ പദട്ഠാനം.

൩൮. കതിവിധോ സമാധീതി അവിക്ഖേപലക്ഖണേന താവ ഏകവിധോ. ഉപചാരഅപ്പനാവസേന ദുവിധോ, തഥാ ലോകിയലോകുത്തരവസേന സപ്പീതികനിപ്പീതികവസേന സുഖസഹഗതഉപേക്ഖാസഹഗതവസേന ച. തിവിധോ ഹീനമജ്ഝിമപണീതവസേന , തഥാ സവിതക്കസവിചാരാദിവസേന പീതിസഹഗതാദിവസേന പരിത്തമഹഗ്ഗതപ്പമാണവസേന ച. ചതുബ്ബിധോ ദുക്ഖാപടിപദാദന്ധാഭിഞ്ഞാദിവസേന, തഥാ പരിത്തപരിത്താരമ്മണാദിവസേന ചതുഝാനങ്ഗവസേന ഹാനഭാഗിയാദിവസേന കാമാവചരാദിവസേന അധിപതിവസേന ച. പഞ്ചവിധോ പഞ്ചകനയേ പഞ്ചഝാനങ്ഗവസേനാതി.

സമാധിഏകകദുകവണ്ണനാ

തത്ഥ **ഏകവിധകോട്ഠാസോ** ഉത്താനത്ഥോയേവ. **ദുവിധകോട്ഠാസേ** ഛന്നം അനുസ്സതിട്ഠാനാനം മരണസ്സതിയാ ഉപസമാനുസ്സതിയാ ആഹാരേ പടികൂലസഞ്ഞായ ചതുധാതുവവത്ഥാനസ്സാതി ഇമേസം വസേന ലദ്ധചിത്തേകഗ്ഗതാ, യാ ച അപ്പനാസമാധീനം പുബ്ബഭാഗേ ഏകഗ്ഗതാ, അയം **ഉപചാരസമാധി**. "പഠമസ്സ ഝാനസ്സ പരികമ്മം പഠമസ്സ ഝാനസ്സ അനന്തരപച്ചയേന പച്ചയോ"തി ആദിവചനതോ പന യാ പരികമ്മാനന്തരാ ഏകഗ്ഗതാ, അയം **അപ്പനാസമാധീ**തി ഏവം ഉപചാരപ്പനാവസേന ദുവിധോ.

ദുതിയദുകേ തീസു ഭൂമീസു കുസലചിത്തേകഗ്ഗതാ ലോകിയോ സമാധി. അരിയമഗ്ഗസമ്പയുത്താ ഏകഗ്ഗതാ ലോകുത്തരോ സമാധീതി ഏവം ലോകിയലോകുത്തരവസേന ദുവിധോ.

തതിയദുകേ ചതുക്കനയേ ദ്വീസു പഞ്ചകനയേ തീസു ഝാനേസു ഏകഗ്ഗതാ സപ്പീതികോ സമാധി. അവസേസേസു ദ്വീസു ഝാനേസു ഏകഗ്ഗതാ നിപ്പീതികോ സമാധി. ഉപചാരസമാധി പന സിയാ സപ്പീതികോ, സിയാ നിപ്പീതികോതി ഏവം സപ്പീതികനിപ്പീതികവസേന ദുവിധോ.

ചതുത്ഥദുകേ ചതുക്കനയേ തീസു പഞ്ചകനയേ ചതൂസു ഝാനേസു ഏകഗ്ഗതാ സുഖസഹഗതോ സമാധി. അവസേസസ്മിം ഉപേക്ഖാസഹഗതോ സമാധി. ഉപചാരസമാധി

പന സിയാ സുഖസഹഗതോ, സിയാ ഉപേക്ഖാസഹഗതോതി ഏവം സുഖസഹഗതഉപേക്ഖാസഹഗതവസേന ദുവിധോ.

സമാധിതികവണ്ണനാ

തികേസു പഠമത്തികേ പടിലദ്ധമത്തോ ഹീനോ, നാതിസുഭാവിതോ മജ്ഝിമോ, സുഭാവിതോ വസിപ്പത്തോ പണീതോതി ഏവം ഹീനമജ്ഝിമപണീതവസേന തിവിധോ.

ദുതിയത്തികേ പഠമജ്ഝാനസമാധി സദ്ധിം ഉപചാരസമാധിനാ സവിതക്കസവിചാരോ. പഞ്ചകനയേ ദുതിയജ്ഝാനസമാധി അവിതക്കവിചാരമത്തോ. യോ ഹി വിതക്കമത്തേയേവ ആദീനവം ദിസ്വാ വിചാരേ അദിസ്വാ കേവലം വിതക്കപ്പഹാനമത്തം ആകങ്ഖമാനോ പഠമജ്ഝാനം അതിക്കമതി, സോ അവിതക്കവിചാരമത്തം സമാധിം പടിലഭതി. തം സന്ധായേതം വുത്തം. ചതുക്കനയേ പന ദുതിയാദീസു പഞ്ചകനയേ തതിയാദീസു തീസു ഝാനേസു ഏകഗ്ഗതാ അവിതക്കാവിചാരോ സമാധീതി ഏവം സവിതക്കസവിചാരാദിവസേന തിവിധോ.

തതിയത്തികേ ചതുക്കനയേ ആദിതോ ദ്വീസു പഞ്ചകനയേ ച തീസു ഝാനേസു ഏകഗ്ഗതാ പീതിസഹഗതോ സമാധി. തേസ്വേവ തതിയേ ച ചതുത്ഥേ ച ഝാനേ ഏകഗ്ഗതാ സുഖസഹഗതോ സമാധി. അവസാനേ ഉപേക്ഖാസഹഗതോ. ഉപചാരസമാധി പന പീതിസുഖസഹഗതോ വാ ഹോതി ഉപേക്ഖാസഹഗതോ വാതി ഏവം പീതിസഹഗതാദിവസേന തിവിധോ.

ചതുത്ഥത്തികേ ഉപചാരഭൂമിയം ഏകഗ്ഗതാ പരിത്തോ സമാധി. രൂപാവചരാരൂപാവചരകുസലേ ഏകഗ്ഗതാ മഹഗ്ഗതോ സമാധി. അരിയമഗ്ഗസമ്പയുത്താ ഏകഗ്ഗതാ അപ്പമാണോ സമാധീതി ഏവം പരിത്തമഹഗ്ഗതപ്പമാണവസേന തിവിധോ.

സമാധിചതുക്കവണ്ണനാ

ചതുക്കേസു പഠമചതുക്കേ അത്ഥി സമാധി ദുക്ഖാപടിപദോ ദന്ധാഭിഞ്ഞോ, അത്ഥി ദുക്ഖാപടിപദോ ഖിപ്പാഭിഞ്ഞോ, അത്ഥി സുഖാപടിപദോ ദന്ധാഭിഞ്ഞോ, അത്ഥി സുഖാപടിപദോ ഖിപ്പാഭിഞ്ഞോതി.

തത്ഥ പഠമസമന്നാഹാരതോ പട്ഠായ യാവ തസ്സ തസ്സ ഝാനസ്സ ഉപചാരം ഉപ്പജ്ജതി, താവ പവത്താ സമാധിഭാവനാ **പടിപദാ**തി വുച്ചതി. ഉപചാരതോ പന പട്ഠായ യാവ അപ്പനാ, താവ പവത്താ പഞ്ഞാ **അഭിഞ്ഞാ**തി വുച്ചതി. സാ പനേസാ പടിപദാ ഏകച്ചസ്സ ദുക്ഖാ ഹോതി, നീവരണാദിപച്ചനീകധമ്മസമുദാചാരഗഹണതായ കിച്ഛാ അസുഖാസേവനാതി അത്ഥോ. ഏകച്ചസ്സ തദഭാവേന സുഖാ. അഭിഞ്ഞാപി ഏകച്ചസ്സ ദന്ധാ ഹോതി മന്ദാ അസീഘപ്പവത്തി. ഏകച്ചസ്സ ഖിപ്പാ അമന്ദാ സീഘപ്പവത്തി.

തത്ഥ യാനി പരതോ സപ്പായാസപ്പായാനി ച പലിബോധുപച്ഛേദാദീനി പുബ്ബകിച്ചാനി ച അപ്പനാകോസല്ലാനി ച വണ്ണയിസ്സാമ, തേസു യോ അസപ്പായസേവീ ഹോതി, തസ്സ ദുക്ഖാ പടിപദാ ദന്ധാ ച അഭിഞ്ഞാ ഹോതി. സപ്പായസേവിനോ സുഖാ പടിപദാ ഖിപ്പാ ച അഭിഞ്ഞാ. യോ പന പുബ്ബഭാഗേ അസപ്പായം സേവിത്വാ അപരഭാഗേ സപ്പായസേവീ ഹോതി, പുബ്ബഭാഗേ വാ സപ്പായം സേവിത്വാ അപരഭാഗേ അസപ്പായസേവീ, തസ്സ വോമിസ്സകതാ വേദിതബ്ബാ. തഥാ പലിബോധുപച്ഛേദാദികം പുബ്ബകിച്ചം അസമ്പാദേത്വാ ഭാവനമനുയുത്തസ്സ ദുക്ഖാ പടിപദാ ഹോതി. വിപരിയായേന സുഖാ. അപ്പനാകോസല്ലാനി പന അസമ്പാദേന്തസ്സ ദന്ധാ അഭിഞ്ഞാ ഹോതി. സമ്പാദേന്തസ്സ ഖിപ്പാ.

അപിച തണ്ഹാഅവിജ്ജാവസേന സമഥവിപസ്സനാധികാരവസേന ചാപി ഏതാസം പഭേദോ വേദിതബ്ബോ. തണ്ഹാഭിഭൂതസ്സ ഹി ദുക്ഖാ പടിപദാ ഹോതി. അനഭിഭൂതസ്സ സുഖാ. അവിജ്ജാഭിഭൂതസ്സ ച ദന്ധാ അഭിഞ്ഞാ ഹോതി. അനഭിഭൂതസ്സ ഖിപ്പാ. യോ ച സമഥേ അകതാധികാരോ, തസ്സ ദുക്ഖാ പടിപദാ ഹോതി. കതാധികാരസ്സ സുഖാ. യോ പന വിപസ്സനായ അകതാധികാരോ ഹോതി, തസ്സ ദന്ധാ അഭിഞ്ഞാ ഹോതി, കതാധികാരസ്സ ഖിപ്പാ. കിലേസിന്ദ്രിയവസേന ചാപി ഏതാസം പഭേദോ വേദിതബ്ബോ. തിബ്ബകിലേസസ്സ ഹി മുദിന്ദ്രിയസ്സ ദുക്ഖാ പടിപദാ ഹോതി ദന്ധാ ച അഭിഞ്ഞാ, തിക്ഖിന്ദ്രിയസ്സ പന ഖിപ്പാ

അഭിഞ്ഞാ. മന്ദകിലേസസ്സ ച മുദിന്ദ്രിയസ്സ സുഖാ പടിപദാ ഹോതി ദന്ധാ ച അഭിഞ്ഞാ. തിക്ഖിന്ദ്രിയസ്സ പന ഖിപ്പാ അഭിഞ്ഞാതി.

ഇതി ഇമാസു പടിപദാഅഭിഞ്ഞാസു യോ പുഗ്ഗലോ ദുക്ഖായ പടിപദായ ദന്ധായ ച അഭിഞ്ഞായ സമാധിം പാപുണാതി, തസ്സ സോ സമാധി ദുക്ഖാപടിപദോ ദന്ധാഭിഞ്ഞോതി വുച്ചതി. ഏസ നയോ സേസത്തയേപീതി ഏവം ദുക്ഖാപടിപദാദന്ധാഭിഞ്ഞാദിവസേന ചതുബ്ബിധോ.

ദുതിയചതുക്കേ അത്ഥി സമാധി പരിത്തോ പരിത്താരമ്മണോ, അത്ഥി പരിത്തോ അപ്പമാണാരമ്മണോ, അത്ഥി അപ്പമാണോ പരിത്താരമ്മണോ, അത്ഥി അപ്പമാണോ അപ്പമാണാരമ്മണോതി. തത്ഥ യോ സമാധി അപ്പഗുണോ ഉപരിഝാനസ്സ പച്ചയോ ഭവിതും ന സക്കോതി, അയം പരിത്തോ. യോ പന അവഡ്ഢിതേ ആരമ്മണേ പവത്തോ, അയം പരിത്താരമ്മണോ. യോ പഗുണോ സുഭാവിതോ, ഉപരിഝാനസ്സ പച്ചയോ ഭവിതും സക്കോതി, അയം അപ്പമാണോ. യോ ച വഡ്ഢിതേ ആരമ്മണേ പവത്തോ, അയം അപ്പമാണാരമ്മണോ. വുത്തലക്ഖണവോമിസ്സതായ പന വോമിസ്സകനയോ വേദിതബ്ബോ. ഏവം പരിത്തപരിത്താരമ്മണാദിവസേന ചതുബ്ബിധോ.

തതിയചതുക്കേ വിക്ഖമ്ഭിതനീവരണാനം വിതക്കവിചാരപീതിസുഖസമാധീനം വസേന പഞ്ചങ്ഗികം പഠമം ഝാനം, തതോ വൂപസന്തവിതക്കവിചാരം തിവങ്ഗികം ദുതിയം, തതോ വിരത്തപീതികം ദുവങ്ഗികം തതിയം, തതോ പഹീനസുഖം ഉപേക്ഖാവേദനാസഹിതസ്സ സമാധിനോ വസേന ദുവങ്ഗികം ചതുത്ഥം. ഇതി ഇമേസം ചതുന്നം ഝാനാനം അങ്ഗഭൂതാ ചത്താരോ സമാധീ ഹോന്തി. ഏവം ചതുഝാനങ്ഗവസേന ചതുബ്ബിധോ.

ചതുത്ഥചതുക്കേ അത്ഥി സമാധി ഹാനഭാഗിയോ, അത്ഥി ഠിതിഭാഗിയോ, അത്ഥി വിസേസഭാഗിയോ, അത്ഥി നിബ്ബേധഭാഗിയോ. തത്ഥ പച്ചനീകസമുദാചാരവസേന ഹാനഭാഗിയതാ, തദനുധമ്മതായ സതിയാ സണ്ഠാനവസേന ഠിതിഭാഗിയതാ, ഉപരിവിസേസാധിഗമവസേന വിസേസഭാഗിയതാ, നിബ്ബിദാസഹഗതസഞ്ഞാമനസികാരസമുദാചാരവസേന നിബ്ബേധഭാഗിയതാ ച വേദിതബ്ബാ. യഥാഹ, ''പഠമസ്സ ഝാനസ്സ ലാഭിം കാമസഹഗതാ സഞ്ഞാമനസികാരാ സമുദാചരന്തി ഹാനഭാഗിനീ പഞ്ഞാ. തദനുധമ്മതാ സതി സന്തിട്ഠതി ഠിതിഭാഗിനീ പഞ്ഞാ. അവിതക്കസഹഗതാ സഞ്ഞാമനസികാരാ സമുദാചരന്തി വിസേസഭാഗിനീ പഞ്ഞാ. നിബ്ബിദാസഹഗതാ സഞ്ഞാമനസികാരാ സമുദാചരന്തി വിരാഗൂപസഞ്ഹിതാ നിബ്ബേധഭാഗിനീ പഞ്ഞാ''തി (വിഭം ൭൯൯). തായ പന പഞ്ഞായ സമ്പയുത്താ സമാധീപി ചത്താരോ ഹോന്തീതി. ഏവം ഹാനഭാഗിയാദിവസേന ചതുബ്ബിധോ.

പഞ്ചമചതുക്കേ കാമാവചരോ സമാധി, രൂപാവചരോ സമാധി, അരൂപാവചരോ സമാധി, അപരിയാപന്നോ സമാധീതി ഏവം ചത്താരോ സമാധീ. തത്ഥ സബ്ബാപി ഉപചാരേകഗ്ഗതാ കാമാവചരോ സമാധി. തഥാ രൂപാവചരാദികുസലചിത്തേകഗ്ഗതാ ഇതരേ തയോതി ഏവം കാമാവചരാദിവസേന ചതുബ്ബിധോ.

ഛട്ഠചതുക്കേ ''ഛന്ദം ചേ ഭിക്ഖു അധിപതിം കരിത്വാ ലഭതി സമാധിം, ലഭതി ചിത്തസ്സേകഗ്ഗതം, അയം വുച്ചതി ഛന്ദസമാധി...പേ... വീരിയം ചേ ഭിക്ഖു...പേ... ചിത്തം ചേ ഭിക്ഖു...പേ... വീമംസം ചേ ഭിക്ഖു അധിപതിം കരിത്വാ ലഭതി സമാധിം, ലഭതി ചിത്തസ്സേകഗ്ഗതം , അയം വുച്ചതി വീമംസാസമാധീ''തി (വിഭം ൪൩൨; സം നി ൩.൮൨൫) ഏവം അധിപതിവസേന ചതുബ്ബിധോ.

പഞ്ചകേ യം ചതുക്കഭേദേ വുത്തം ദുതിയം ഝാനം, തം വിതക്കമത്താതിക്കമേന ദുതിയം, വിതക്കവിചാരാതിക്കമേന തതിയന്തി ഏവം ദ്വിധാ ഭിന്ദിത്വാ പഞ്ച ഝാനാനി വേദിതബ്ബാനി. തേസം അങ്ഗഭൂതാ ച പഞ്ച സമാധീതി ഏവം പഞ്ചഝാനങ്ഗവസേന പഞ്ചവിധതാ വേദിതബ്ബാ.

൪൦. കോ ചസ്സ സംകിലേസോ കിം വോദാനന്തി ഏത്ഥ പന വിസ്സജ്ജനം വിഭങ്ഗേ വുത്തമേവ. വുത്തഞ്ഹി തത്ഥ ''സംകിലേസന്തി ഹാനഭാഗിയോ ധമ്മോ. വോദാനന്തി വിസേസഭാഗിയോ ധമ്മോ''തി (വിഭം ൮൨൮). തത്ഥ ''പഠമസ്സ ഝാനസ്സ ലാഭിം കാമസഹഗതാ

സഞ്ഞാമനസികാരാ സമുദാചരന്തി ഹാനഭാഗിനീ പഞ്ഞാ"തി (വിഭ॰ ൮൩൯) ഇമിനാ നയേന ഹാനഭാഗിയധമ്മോ വേദിതബ്ബോ. "അവിതക്കസഹഗതാ സഞ്ഞാമനസികാരാ സമുദാചരന്തി വിസേസഭാഗിനീ പഞ്ഞാ"തി (വിഭ॰ ൮൩൯) ഇമിനാ നയേന വിസേസഭാഗിയധമ്മോ വേദിതബ്ബോ.

ദസപലിബോധവണ്ണനാ

൪൧. കഥം ഭാവേതബ്ബോതി ഏത്ഥ പന യോ താവ അയം ലോകിയലോകുത്തരവസേന ദുവിധോതിആദീസു അരിയമഗ്ഗസമ്പയുത്തോ സമാധി വുത്തോ, തസ്സ ഭാവനാനയോ പഞ്ഞാഭാവനാനയേനേവ സങ്ഗഹിതോ. പഞ്ഞായ ഹി ഭാവിതായ സോ ഭാവിതോ ഹോതി. തസ്മാ തം സന്ധായ ഏവം ഭാവേതബ്ബോതി ന കിഞ്ചി വിസും വദാമ.

യോ പനായം ലോകിയോ, സോ വുത്തനയേന സീലാനി വിസോധേത്വാ സുപരിസുദ്ധേ സീലേ പതിട്ഠിതേന യ്വാസ്സ ദസസു പലിബോധേസു പലിബോധോ അത്ഥി, തം ഉപച്ഛിന്ദിത്വാ കമ്മട്ഠാനദായകം കല്യാണമിത്തം ഉപസങ്കമിത്വാ അത്തനോ ചരിയാനുകൂലം ചത്താലീസായ കമ്മട്ഠാനേസു അഞ്ഞതരം കമ്മട്ഠാനം ഗഹേത്വാ സമാധിഭാവനായ അനനുരൂപം വിഹാരം പഹായ അനുരൂപേ വിഹാരേ വിഹരന്തേന ഖുദ്ദകപലിബോധുപച്ഛേദം കത്വാ സബ്ബം ഭാവനാവിധാനം അപരിഹാപേന്തേന ഭാവേതബ്ബോതി അയമേത്ഥ സങ്ഖേപോ.

അയം പന വിത്ഥാരോ, യം താവ വുത്തം "യ്വാസ്സ ദസസു പലിബോധേസു പലിബോധോ അത്ഥി, തം ഉപച്ഛിന്ദിത്വാ"തി, ഏത്ഥ -

> ആവാസോ ച കുലം ലാഭോ, ഗണോ കമ്മഞ്ച പഞ്ചമം;
> അദ്ധാനം ഞാതി ആബാധോ, ഗന്ഥോ ഇദ്ധീതി തേ ദസാതി. -

ഇമേ ദസ പലിബോധാ നാമ. തത്ഥ ആവാസോയേവ ആവാസപലിബോധോ. ഏസ നയോ കുലാദീസു.

തത്ഥ **ആവാസോ**തി ഏകോപി ഓവരകോ വുച്ചതി ഏകമ്പി പരിവേണം സകലോപി സങ്ഘാരാമോ. സ്വായം ന സബ്ബസ്സേവ പലിബോധോ ഹോതി. യോ പനേത്ഥ നവകമ്മാദീസു ഉസ്സുക്കം വാ ആപജ്ജതി, ബഹുഭണ്ഡസന്നിചയോ വാ ഹോതി, യേന കേനചി വാ കാരണേന അപേക്ഖവാ പടിബദ്ധചിത്തോ, തസ്സേവ പലിബോധോ ഹോതി, ന ഇതരസ്സ.

തത്രിദം വത്ഥു - ദ്വേ കിര കുലപുത്താ അനുരാധപുരാ നിക്ഖമിത്വാ അനുപുബ്ബേന ഥൂപാരാമേ പബ്ബജിംസു. തേസു ഏകോ ദ്വേ മാതികാ പഗുണാ കത്വാ പഞ്ചവസ്സികോ ഹുത്വാ പവാരേത്വാ പാചിനഖണ്ഡരാജിം നാമ ഗതോ. ഏകോ തത്ഥേവ വസതി. പാചിനഖണ്ഡരാജിഗതോ തത്ഥ ചിരം വസിത്വാ ഥേരോ ഹുത്വാ ചിന്തേസി "പടിസല്ലാനസാരുപ്പമിദം ഠാനം, ഹന്ദ നം സഹായകസ്സാപി ആരോചേമീ"തി. തതോ നിക്ഖമിത്വാ അനുപുബ്ബേന ഥൂപാരാമം പാവിസി. പവിസന്തംയേവ ച നം ദിസ്വാ സമാനവസ്സികത്ഥേരോ പച്ചുഗ്ഗന്ത്വാ പത്തചീവരം പടിഗ്ഗഹേത്വാ വത്തം അകാസി. ആഗന്തുകത്ഥേരോ സേനാസനം പവിസിത്വാ ചിന്തേസി "ഇദാനി മേ സഹായോ സപ്പിം വാ ഫാണിതം വാ പാനകം വാ പേസേസ്സതി. അയഞ്ഹി ഇമസ്മിം നഗരേ ചിരനിവാസീ"തി. സോ രത്തിം അലദ്ധാ പാതോ ചിന്തേസി "ഇദാനി ഉപട്ഠാകേഹി ഗഹിതം യാഗുഖജ്ജകം പേസേസ്സതീ"തി. തമ്പി അദിസ്വാ "പഹിണന്താ നത്ഥി, പവിട്ഠസ്സ മഞ്ഞേ ദസ്സതീ"തി പാതോവ തേന സദ്ധിം ഗാമം പാവിസി. തേ ദ്വേ ഏകം വീഥിം ചരിത്വാ ഉളുങ്കമത്തം യാഗും ലഭിത്വാ ആസനസാലായം നിസീദിത്വാ പിവിംസു. തതോ ആഗന്തുകോ ചിന്തേസി "നിബദ്ധയാഗു മഞ്ഞേ നത്ഥി, ഭത്തകാലേ ഇദാനി മനുസ്സാ പണീതം ഭത്തം ദസ്സന്തീ"തി, തതോ ഭത്തകാലേപി പിണ്ഡായ ചരിത്വാ ലദ്ധമേവ ഭുഞ്ജിത്വാ ഇതരോ ആഹ - "കിം, ഭന്തേ, സബ്ബകാലം ഏവം യാപേഥാ"തി? ആമാവുസോതി. ഭന്തേ, പാചിനഖണ്ഡരാജി ഫാസുകാ, തത്ഥ ഗച്ഛാമാതി. ഥേരോ നഗരതോ ദക്ഖിണദ്വാരേന നിക്ഖമന്തോ കുമ്ഭകാരഗാമമഗ്ഗം പടിപജ്ജി. ഇതരോ ആഹ - "കിം പന, ഭന്തേ, ഇമം മഗ്ഗം പടിപന്നത്ഥാ"തി? നനു ത്വമാവുസോ, പാചിനഖണ്ഡരാജിയാ വണ്ണം അഭാസീതി? കിം പന, ഭന്തേ, തുമ്ഹാകം ഏത്തകം കാലം വസിതട്ഠാനേ ന കോചി അതിരേകപരിക്ഖാരോ അത്ഥീതി? ആമാവുസോ മഞ്ചപീഠം സങ്ഘികം, തം പടിസാമിതമേവ, അഞ്ഞം കിഞ്ചി നത്ഥീതി. മയ്ഹം പന, ഭന്തേ , കത്തരദണ്ഡോ തേലനാളി

ഉപാഹനത്ഥവികാ ച തഥേവാതി. തയാവുസോ, ഏകദിവസം വസിത്വാ ഏത്തകം ഠപിതന്തി? ആമ, ഭന്തേ. സോ പസന്നചിത്തോ ഥേരം വന്ദിത്വാ “തുമ്ഹാദിസാനം, ഭന്തേ, സബ്ബത്ഥ അരഞ്ഞവാസോയേവ. ഥൂപാരാമോ ചതുന്നം ബുദ്ധാനം ധാതുനിധാനട്ഠാനം, ലോഹപാസാദേ സപ്പായം ധമ്മസ്സവനം മഹാചേതിയദസ്സനം ഥേരദസ്സനഞ്ച ലബ്ഭതി, ബുദ്ധകാലോ വിയ പവത്തതി. ഇധേവ തുമ്ഹേ വസഥാ”തി ദുതിയദിവസേ പത്തചീവരം ഗഹേത്വാ സയമേവ അഗമാസീതി. ഈദിസസ്സ ആവാസോ ന പലിബോധോ ഹോതി.

കുലന്തി ഞാതികുലം വാ ഉപട്ഠാകകുലം വാ. ഏകച്ചസ്സ ഹി ഉപട്ഠാകകുലമ്പി “സുഖിതേസു സുഖിതോ”തിആദിനാ (വിഭ॰ വ്വവ്വ; സം॰ നി॰ ര്.വര്ഥ) നയേന സംസട്ഠസ്സ വിഹരതോ പലിബോധോ ഹോതി, സോ കുലമാനുസകേഹി വിനാ ധമ്മസ്സവനായ സാമന്തവിഹാരമ്പി ന ഗച്ഛതി. ഏകച്ചസ്സ മാതാപിതരോപി പലിബോധാ ന ഹോന്തി, കോരണ്ഡകവിഹാരവാസിത്ഥേരസ്സ ഭാഗിനേയ്യദഹരഭിക്ഖുനോ വിയ.

സോ കിര ഉദ്ദേസത്ഥം രോഹണം അഗമാസി. ഥേരഭഗിനീപി ഉപാസികാ സദാ ഥേരം തസ്സ പവത്തിം പുച്ഛതി. ഥേരോ ഏകദിവസം ദഹരം ആനേസ്സാമീതി രോഹണാഭിമുഖോ പായാസി. ദഹരോപി “ചിരം മേ ഇധ വുത്ഥം, ഉപജ്ഝായം ദാനി പസ്സിത്വാ ഉപാസികായ ച പവത്തിം ഞത്വാ ആഗമിസ്സാമീ”തി രോഹണതോ നിക്ഖമി. തേ ഉഭോപി ഗങ്ഗാതീരേ സമാഗച്ഛിംസു. സോ അഞ്ഞതരസ്മിം രുക്ഖമൂലേ ഥേരസ്സ വത്തം കത്വാ “കുഹിം യാസീ”തി പുച്ഛിതോ തമത്ഥം ആരോചേസി. ഥേരോ സുട്ഠു തേ കതം, ഉപാസികാപി സദാ പുച്ഛതി, അഹമ്പി ഏതദത്ഥമേവ ആഗതോ, ഗച്ഛ ത്വം, അഹം പന ഇധേവ ഇമം വസ്സം വസിസ്സാമീതി തം ഉയ്യോജേസി. സോ വസ്സൂപനായികദിവസേയേവ തം വിഹാരം പത്തോ. സേനാസനമ്പിസ്സ പിതരാ കാരിതമേവ പത്തം.

അഥസ്സ പിതാ ദുതിയദിവസേ ആഗന്ത്വാ “കസ്സ, ഭന്തേ, അമ്ഹാകം സേനാസനം പത്ത”ന്തി പുച്ഛന്തോ “ആഗന്തുകസ്സ ദഹരസ്സാ”തി സുത്വാ തം ഉപസങ്കമിത്വാ വന്ദിത്വാ ആഹ - “ഭന്തേ, അമ്ഹാകം സേനാസനേ വസ്സം ഉപഗതസ്സ വത്തം അത്ഥീ”തി. കിം ഉപാസകാതി? തേമാസം അമ്ഹാകംയേവ ഘരേ ഭിക്ഖം ഗഹേത്വാ പവാരേത്വാ ഗമനകാലേ ആപുച്ഛിതബ്ബന്തി. സോ തുണ്ഹിഭാവേന അധിവാസേസി. ഉപാസകോപി ഘരം ഗന്ത്വാ “അമ്ഹാകം ആവാസേ ഏകോ ആഗന്തുകോ അയ്യോ ഉപഗതോ സക്കച്ചം ഉപട്ഠാതബ്ബോ”തി ആഹ. ഉപാസികാ “സാധൂ”തി സമ്പടിച്ഛിത്വാ പണീതം ഖാദനീയം ഭോജനീയം പടിയാദേസി. ദഹരോപി ഭത്തകാലേ ഞാതിഘരം അഗമാസി. ന നം കോചി സഞ്ജാനി.

സോ തേമാസമ്പി തത്ഥ പിണ്ഡപാതം പരിഭുഞ്ജിത്വാ വസ്സംവുത്ഥോ “അഹം ഗച്ഛാമീ”തി ആപുച്ഛി. അഥസ്സ ഞാതകാ “സ്വേ, ഭന്തേ, ഗച്ഛഥാ”തി ദുതിയദിവസേ ഘരേയേവ ഭോജേത്വാ തേലനാളിം പൂരേത്വാ ഏകം ഗുളപിണ്ഡം നവഹത്ഥഞ്ച സാടകം ദത്വാ “ഗച്ഛഥ, ഭന്തേ”തി ആഹംസു. സോ അനുമോദനം കത്വാ രോഹണാഭിമുഖോ പായാസി.

ഉപജ്ഝായോപിസ്സ പവാരേത്വാ പടിപഥം ആഗച്ഛന്തോ പുബ്ബേ ദിട്ഠട്ഠാനേയേവ തം അദ്ദസ. സോ അഞ്ഞതരസ്മിം രുക്ഖമൂലേ ഥേരസ്സ വത്തം അകാസി. അഥ നം ഥേരോ പുച്ഛി “കിം, ഭദ്ദമുഖ, ദിട്ഠാ തേ ഉപാസികാ”തി? സോ “ആമ, ഭന്തേ”തി സബ്ബം പവത്തിം ആരോചേത്വാ തേന തേലേന ഥേരസ്സ പാദേ മക്ഖേത്വാ ഗുളേന പാനകം കത്വാ തമ്പി സാടകം ഥേരസ്സേവ ദത്വാ ഥേരം വന്ദിത്വാ “മയ്ഹം, ഭന്തേ, രോഹണംയേവ സപ്പായ”ന്തി അഗമാസി. ഥേരോപി വിഹാരം ആഗന്ത്വാ ദുതിയദിവസേ കോരണ്ഡകഗാമം പാവിസി.

ഉപാസികാപി “മയ്ഹം ഭാതാ മമ പുത്തം ഗഹേത്വാ ഇദാനി ആഗച്ഛതീ”തി സദാ മഗ്ഗം ഓലോകയമാനാവ തിട്ഠതി. സാ തം ഏകകമേവ ആഗച്ഛന്തം ദിസ്വാ “മതോ മേ മഞ്ഞേ പുത്തോ, അയം ഥേരോ ഏകകോവ ആഗച്ഛതീ”തി ഥേരസ്സ പാദമൂലേ നിപതിത്വാ പരിദേവമാനാ രോദി. ഥേരോ “നൂന ദഹരോ അപ്പിച്ഛതായ അത്താനം അജാനാപേത്വാവ ഗതോ”തി തം സമസ്സാസേത്വാ സബ്ബം പവത്തിം ആരോചേത്വാ പത്തത്ഥവികതോ തം സാടകം നീഹരിത്വാ ദസ്സേതി.

ഉപാസികാ പസീദിത്വാ പുത്തേന ഗതദിസാഭിമുഖാ ഉരേന നിപജ്ജിത്വാ നമസ്സമാനാ ആഹ - “മയ്ഹം പുത്തസദിസം വത മഞ്ഞേ ഭിക്ഖും കായസക്ഖിം കത്വാ ഭഗവാ രഥവിനീതപടിപദം (മ॰ നി॰ ബ.വര്വ ആദയോ), നാലകപടിപദം (സു॰ നി॰ ന്റവ്വ ആദയോ),

തുവട്ടകപടിപദം (സു॰ നി॰ ൻ൨൧ ആദയോ), ചതുപച്ചയസന്തോസഭാവനാരാമതാദീപകം മഹാഅരിയവംസപടിപദഞ്ച (അ॰ നി॰ ർ.൨൮; ദീ॰ നി॰ ൩.൩൬൯) ദേസേസി . വിജാതമാതുയാ നാമ ഗേഹേ തേമാസം ഭുഞ്ജമാനോപി 'അഹം പുത്തോ ത്വം മാതാ'തി ന വക്ഖതി, അഹോ അച്ഛരിയമനുസ്സോ''തി. ഏവരൂപസ്സ മാതാപിതരോപി പലിബോധാ ന ഹോന്തി, പഗേവ അഞ്ഞം ഉപട്ഠാകകുല''ന്തി.

ലാഭോതി ചത്താരോ പച്ചയാ. തേ കഥം പലിബോധാ ഹോന്തി? പുഞ്ഞവന്തസ്സ ഹി ഭിക്ഖുനോ ഗതഗതട്ഠാനേ മനുസ്സാ മഹാപരിവാരേ പച്ചയേ ദേന്തി. സോ തേസം അനുമോദേന്തോ ധമ്മം ദേസേന്തോ സമണധമ്മം കാതും ന ഓകാസം ലഭതി. അരുണുഗ്ഗമനതോ യാവ പഠമയാമോ, താവ മനുസ്സസംസഗ്ഗോ ന ഉപച്ഛിജ്ജതി. പുന ബലവപച്ചൂസേയേവ ബാഹുല്ലികപിണ്ഡപാതികാ ആഗന്ത്വാ ''ഭന്തേ, അസുകോ ഉപാസകോ ഉപാസികാ അമച്ചോ അമച്ചധീതാ തുമ്ഹാകം ദസ്സനകാമാ''തി വദന്തി, സോ ഗണ്ഹാവുസോ, പത്തചീവരന്തി ഗമനസജ്ജോവ ഹോതീതി നിച്ചബ്യാവടോ, തസ്സേവ തേ പച്ചയാ പലിബോധാ ഹോന്തി. തേന ഗണം പഹായ യത്ഥ നം ന ജാനന്തി, തത്ഥ ഏകകേന ചരിതബ്ബം. ഏവം സോ പലിബോധോ ഉപച്ഛിജ്ജതീതി.

ഗണോതി സുത്തന്തികഗണോ വാ ആഭിധമ്മികഗണോ വാ, യോ തസ്സ ഉദ്ദേസം വാ പരിപുച്ഛം വാ ദേന്തോ സമണധമ്മസ്സ ഓകാസം ന ലഭതി, തസ്സേവ ഗണോ പലിബോധോ ഹോതി, തേന സോ ഏവം ഉപച്ഛിന്ദിതബ്ബോ. സചേ തേസം ഭിക്ഖൂനം ബഹു ഗഹിതം ഹോതി, അപ്പം അവസിട്ഠം, തം നിട്ഠപേത്വാ അരഞ്ഞം പവിസിതബ്ബം. സചേ അപ്പം ഗഹിതം, ബഹു അവസിട്ഠം, യോജനതോ പരം അഗന്ത്വാ അന്തോയോജനപരിച്ഛേദേ അഞ്ഞം ഗണവാചകം ഉപസങ്കമിത്വാ ''ഇമേ ആയസ്മാ ഉദ്ദേസാദീഹി സങ്ഗണ്ഹതൂ''തി വത്തബ്ബം. ഏവം അലഭമാനേന ''മയ്ഹമാവുസോ, ഏകം കിച്ചം അത്ഥി, തുമ്ഹേ യഥാഫാസുകട്ഠാനാനി ഗച്ഛഥാ''തി ഗണം പഹായ അത്തനോ കമ്മം കത്തബ്ബന്തി.

കമ്മന്തി നവകമ്മം. തം കരോന്തേന വഡ്ഢകീആദീഹി ലദ്ധാലദ്ധം ജാനിതബ്ബം, കതാകതേ ഉസ്സുക്കം ആപജ്ജിതബ്ബന്തി സബ്ബദാ പലിബോധോ ഹോതി. സോപി ഏവം ഉപച്ഛിന്ദിതബ്ബോ, സചേ അപ്പം അവസിട്ഠം ഹോതി നിട്ഠപേതബ്ബം. സചേ ബഹു, സങ്ഘികഞ്ചേ നവകമ്മം, സങ്ഘസ്സ വാ സങ്ഘഭാരഹാരകഭിക്ഖൂനം വാ നിയ്യാദേതബ്ബം. അത്തനോ സന്തകഞ്ചേ, അത്തനോ ഭാരഹാരകാനം നിയ്യാദേതബ്ബം. താദിസേ അലഭന്തേന സങ്ഘസ്സ പരിച്ചജിത്വാ ഗന്തബ്ബന്തി.

അദ്ധാനന്തി മഗ്ഗഗമനം. യസ്സ ഹി കത്ഥചി പബ്ബജ്ജാപേക്ഖോ വാ ഹോതി, പച്ചയജാതം വാ കിഞ്ചി ലദ്ധബ്ബം ഹോതി. സചേ തം അലഭന്തോ ന സക്കോതി അധിവാസേതും, അരഞ്ഞം പവിസിത്വാ സമണധമ്മം കരോന്തസ്സപി ഗമികചിത്തം നാമ ദുപ്പടിവിനോദനീയം ഹോതി, തസ്മാ ഗന്ത്വാ തം കിച്ചം തീരേത്വാവ സമണധമ്മേ ഉസ്സുക്കം കാതബ്ബന്തി.

ഞാതീതി വിഹാരേ ആചരിയുപജ്ഝായസദ്ധിവിഹാരികഅന്തേവാസികസമാനുപജ്ഝായകസമാനാചരിയകാ, ഘരേ മാതാ പിതാ ഭാതാതി ഏവമാദികാ. തേ ഗിലാനാ ഇമസ്സ പലിബോധാ ഹോന്തി, തസ്മാ സോ പലിബോധോ ഉപട്ഠഹിത്വാ തേസം പാകതികകരണേന ഉപച്ഛിന്ദിതബ്ബോ.

തത്ഥ ഉപജ്ഝായോ താവ ഗിലാനോ സചേ ലഹും ന വുട്ഠാതി, യാവജീവമ്പി പടിജഗ്ഗിതബ്ബോ. തഥാ പബ്ബജ്ജാചരിയോ ഉപസമ്പദാചരിയോ സദ്ധിവിഹാരികോ ഉപസമ്പാദിതപബ്ബാജിതഅന്തേവാസികസമാനുപജ്ഝായകാ ച. നിസ്സയാചരിയഉദ്ദേസാചരിയനിസ്സയന്തേവാസികഉദ്ദേസന്തേവാസികസമാനാചരിയകാ പന യാവ നിസ്സയഉദ്ദേസാ അനുപച്ഛിന്നാ, താവ പടിജഗ്ഗിതബ്ബാ. പഹോന്തേന തതോ ഉദ്ധമ്പി പടിജഗ്ഗിതബ്ബാ ഏവ. മാതാപിതൂസു ഉപജ്ഝായേ വിയ പടിപജ്ജിതബ്ബം. സചേപി ഹി തേ രജ്ജേ ഠിതാ ഹോന്തി, പുത്തതോ ച ഉപട്ഠാനം പച്ചാസീസന്തി, കാതബ്ബമേവ. അഥ തേസം ഭേസജ്ജം നത്ഥി, അത്തനോ സന്തകം ദാതബ്ബം. അസതി ഭിക്ഖാചരിയായ പരിയേസിത്വാപി ദാതബ്ബമേവ. ഭാതുഭഗിനീനം പന തേസം സന്തകമേവ യോജേത്വാ ദാതബ്ബം. സചേ നത്ഥി അത്തനോ സന്തകം താവകാലികം ദത്വാ പച്ഛാ ലഭന്തേന ഗണ്ഹിതബ്ബം. അലഭന്തേന ന ചോദേതബ്ബാ. അഞ്ഞാതകസ്സ ഭഗിനിസാമികസ്സ ഭേസജ്ജം നേവ കാതും ന ദാതും വട്ടതി.

“തുയ്ഹം സാമികസ്സ ദേഹീ”തി വത്വാ പന ഭഗിനിയാ ദാതബ്ബം. ഭാതുജായായപി ഏസേവ നയോ. തേസം പന പുത്താ ഇമസ്സ ഞാതകാ ഏവാതി തേസം കാതും വട്ടതീതി.

ആബാധോതി യോകോചി രോഗോ. സോ ബാധയമാനോ പലിബോധോ ഹോതി, തസ്മാ ഭേസജ്ജകരണേന ഉപച്ഛിന്ദിതബ്ബോ. സചേ പന കതിപാഹം ഭേസജ്ജം കരോന്തസ്സപി ന വൂപസമ്മതി, നാഹം തുയ്ഹം ദാസോ, ന ഭടകോ, തംയേവ ഹി പോസേന്തോ അനമതഗ്ഗേ സംസാരവട്ടേ ദുക്ഖം പത്തോതി അത്തഭാവം ഗരഹിത്വാ സമണധമ്മോ കാതബ്ബോതി.

ഗന്ഥോതി പരിയത്തിഹരണം. തം സജ്ഝായാദീഹി നിച്ചബ്യാവടസ്സ പലിബോധോ ഹോതി, ന ഇതരസ്സ. തത്രിമാനി വത്ഥൂനി -

മജ്ഝിമഭാണകദേവത്ഥേരോ കിര മലയവാസിദേവത്ഥേരസ്സ സന്തികം ഗന്ത്വാ കമ്മട്ഠാനം യാചി. ഥേരോ കീദിസോസി, ആവുസോ, പരിയത്തിയന്തി പുച്ഛി. മജ്ഝിമോ മേ, ഭന്തേ, പഗുണോതി. ആവുസോ, മജ്ഝിമോ നാമേസോ ദുപ്പരിഹാരോ, മൂലപണ്ണാസം സജ്ഝായന്തസ്സ മജ്ഝിമപണ്ണാസകോ ആഗച്ഛതി, തം സജ്ഝായന്തസ്സ ഉപരിപണ്ണാസകോ. കുതോ തുയ്ഹം കമ്മട്ഠാനന്തി? ഭന്തേ, തുമ്ഹാകം സന്തികേ കമ്മട്ഠാനം ലഭിത്വാ പുന ന ഓലോകേസ്സാമീതി കമ്മട്ഠാനം ഗഹേത്വാ ഏകൂനവീസതിവസ്സാനി സജ്ഝായം അകത്വാ വീസതിമേ വസ്സേ അരഹത്തം പത്വാ സജ്ഝായത്ഥായ ആഗതാനം ഭിക്ഖൂനം “വീസതി മേ, ആവുസോ, വസ്സാനി പരിയത്തിം അനോലോകേന്തസ്സ, അപിച ഖോ കതപരിചയോ അഹമേത്ഥ ആരഭഥാ”തി വത്വാ ആദിതോ പട്ഠായ യാവ പരിയോസാനാ ഏകബ്യഞ്ജനേപിസ്സ കങ്ഖാ നാഹോസി.

കരുളിയഗിരിവാസീനാഗത്ഥേരോപി അട്ഠാരസവസ്സാനി പരിയത്തിം ഛഡ്ഡേത്വാ ഭിക്ഖൂനം ധാതുകഥം ഉദ്ദിസി. തേസം ഗാമവാസികത്ഥേരേഹി സദ്ധിം സംസന്ദേന്താനം ഏകപഞ്ഹോപി ഉപ്പടിപാടിയാ ആഗതോ നാഹോസി.

മഹാവിഹാരേപി തിപിടകചൂളാഭയത്ഥേരോ നാമ അട്ഠകഥം അനുഗ്ഗഹേത്വാവ പഞ്ചനികായമണ്ഡലേ തീണി പിടകാനി പരിവത്തേസ്സാമീതി സുവണ്ണഭേരിം പഹരാപേസി. ഭിക്ഖുസങ്ഘോ കതമാചരിയാനം ഉഗ്ഗഹോ, അത്തനോ ആചരിയുഗ്ഗഹഞ്ഞേവ വദതു, ഇതരഥാ വത്തും ന ദേമാതി ആഹ. ഉപജ്ഝായോപി നം അത്തനോ ഉപട്ഠാനമാഗതം പുച്ഛി “ത്വമാവുസോ, ഭേരിം പഹരാപേസീ”തി? ആമ, ഭന്തേ. കിം കാരണാതി? പരിയത്തിം, ഭന്തേ, പരിവത്തേസ്സാമീതി. ആവുസോ അഭയ, ആചരിയാ ഇദം പദം കഥം വദന്തീതി? ഏവം വദന്തി, ഭന്തേതി. ഥേരോ ഹുന്തി പടിബാഹി. പുന സോ അഞ്ഞേന അഞ്ഞേന പരിയായേന ഏവം വദന്തി ഭന്തേതി തിക്ഖത്തും ആഹ. ഥേരോ സബ്ബം ഹുന്തി പടിബാഹിത്വാ “ആവുസോ, തയാ പഠമം കഥിതോ ഏവ ആചരിയമഗ്ഗോ, ആചരിയമുഖതോ പന അനുഗ്ഗഹിതത്താ ‘ഏവം ആചരിയാ വദന്തീ’തി സണ്ഠാതും നാസക്ഖി. ഗച്ഛ അത്തനോ ആചരിയാനം സന്തികേ സുണാഹീ”തി. കുഹിം, ഭന്തേ, ഗച്ഛാമീതി? ഗങ്ഗായ പരതോ രോഹണജനപദേ തുലാധാരപബ്ബതവിഹാരേ സബ്ബപരിയത്തികോ മഹാധമ്മരക്ഖിതത്ഥേരോ നാമ വസതി, തസ്സ സന്തികം ഗച്ഛാതി. സാധു, ഭന്തേതി ഥേരം വന്ദിത്വാ പഞ്ചഹി ഭിക്ഖുസതേഹി സദ്ധിം ഥേരസ്സ സന്തികം ഗന്ത്വാ വന്ദിത്വാ നിസീദി. ഥേരോ കസ്മാ ആഗതോസീതി പുച്ഛി. ധമ്മം സോതും, ഭന്തേതി. ആവുസോ അഭയ, ദീഘമജ്ഝിമേസു മം കാലേന കാലം പുച്ഛന്തി. അവസേസം പന മേ തിംസമത്താനി വസ്സാനി ന ഓലോകിതപുബ്ബം. അപിച ത്വം രത്തിം മമ സന്തികേ പരിവത്തേഹി. അഹം തേ ദിവാ കഥയിസ്സാമീതി. സോ സാധു, ഭന്തേതി തഥാ അകാസി. പരിവേണദ്വാരേ മഹാമണ്ഡപം കാരേത്വാ ഗാമവാസിനോ ദിവസേ ദിവസേ ധമ്മസ്സവനത്ഥായ ആഗച്ഛന്തി. ഥേരോ രത്തിം പരിവത്തി. തം ദിവാ കഥയന്തോ അനുപുബ്ബേന ദേസനം നിട്ഠപേത്വാ അഭയത്ഥേരസ്സ സന്തികേ തട്ടികായ നിസീദിത്വാ “ആവുസോ, മയ്ഹം കമ്മട്ഠാനം കഥേഹീ”തി ആഹ. ഭന്തേ, കിം ഭണഥ, നനു മയാ തുമ്ഹാകമേവ സന്തികേ സുതം? കിമഹം തുമ്ഹേഹി അഞ്ഞാതം കഥേസ്സാമീതി? തതോ നം ഥേരോ അഞ്ഞോ ഏസ, ആവുസോ, ഗതകസ്സ മഗ്ഗോ നാമാതി ആഹ. അഭയത്ഥേരോ കിര തദാ സോതാപന്നോ ഹോതി. അഥസ്സ സോ കമ്മട്ഠാനം ദത്വാ ആഗന്ത്വാ ലോഹപാസാദേ ധമ്മം പരിവത്തേന്തോ ഥേരോ പരിനിബ്ബുതോതി അസ്സോസി. സുത്വാ “ആഹരഥാവുസോ, ചീവര”ന്തി ചീവരം പാരുപിത്വാ “അനുച്ഛവികോ, ആവുസോ, അമ്ഹാകം ആചരിയസ്സ അരഹത്തമഗ്ഗോ. ആചരിയോ നോ, ആവുസോ, ഉജു ആജാനീയോ. സോ അത്തനോ ധമ്മന്തേവാസികസ്സ

സന്തികേ തട്ടികായ നിസീദിത്വാ 'മയ്ഹം കമ്മട്ഠാനം കഥേഹീ'തി ആഹ. അനുച്ഛവികോ, ആവുസോ, ഥേരസ്സ അരഹത്തമഗ്ഗോ''തി. ഏവരൂപാനം ഗന്ഥോ പലിബോധോ ന ഹോതീതി.

ഇദ്ധീതി പോഥുജ്ജനികാ ഇദ്ധി. സാ ഹി ഉത്താനസേയ്യകദാരകോ വിയ തരുണസസ്സം വിയ ച ദുപ്പരിഹാരാ ഹോതി. അപ്പമത്തകേനേവ ഭിജ്ജതി. സാ പന വിപസ്സനായ പലിബോധോ ഹോതി, ന സമാധിസ്സ, സമാധിം പത്വാ പത്തബ്ബതോ. തസ്മാ വിപസ്സനത്ഥികേന ഇദ്ധിപലിബോധോ ഉപച്ഛിന്ദിതബ്ബോ, ഇതരേന അവസേസാതി അയം താവ പലിബോധകഥായ വിത്ഥാരോ.

കമ്മട്ഠാനദായകവണ്ണനാ

൪൨. കമ്മട്ഠാനദായകം കല്യാണമിത്തം ഉപസങ്കമിത്വാതി എത്ഥ പന ദുവിധം കമ്മട്ഠാനം സബ്ബത്ഥകകമ്മട്ഠാനം പാരിഹാരിയകമ്മട്ഠാനഞ്ച. തത്ഥ സബ്ബത്ഥകകമ്മട്ഠാനം നാമ ഭിക്ഖുസങ്ഘാദീസു മേത്താ മരണസ്സതി ച. അസുഭസഞ്ഞാതിപി ഏകേ.

കമ്മട്ഠാനികേന ഹി ഭിക്ഖുനാ പഠമം താവ പരിച്ഛിന്ദിത്വാ സീമട്ഠകഭിക്ഖുസങ്ഘേ സുഖിതാ ഹോന്തു അബ്യാപജ്ജാതി മേത്താ ഭാവേതബ്ബാ. തതോ സീമട്ഠകദേവതാസു. തതോ ഗോചരഗാമമ്ഹി ഇസ്സരജനേ. തതോ തത്ഥ മനുസ്സേ ഉപാദായ സബ്ബസത്തേസു. സോ ഹി ഭിക്ഖുസങ്ഘേ മേത്തായ സഹവാസീനം മുദുചിത്തതം ജനേതി. അഥസ്സ തേ സുഖസംവാസാ ഹോന്തി. സീമട്ഠകദേവതാസു മേത്തായ മുദുകതചിത്താഹി ദേവതാഹി ധമ്മികായ രക്ഖായ സുസംവിഹിതരക്ഖോ ഹോതി. ഗോചരഗാമമ്ഹി ഇസ്സരജനേ മേത്തായ മുദുകതചിത്തസന്താനേഹി ഇസ്സരേഹി ധമ്മികായ രക്ഖായ സുരക്ഖിതപരിക്ഖാരോ ഹോതി. തത്ഥ മനുസ്സേസു മേത്തായ പസാദിതചിത്തേഹി തേഹി അപരിഭൂതോ ഹുത്വാ വിചരതി. സബ്ബസത്തേസു മേത്തായ സബ്ബത്ഥ അപ്പടിഹതചാരോ ഹോതി. മരണസ്സതിയാ പന അവസ്സം മയാ മരിതബ്ബന്തി ചിന്തേന്തോ അനേസനം പഹായ ഉപരൂപരി വഡ്ഢമാനസംവേഗോ അനോലീനവുത്തികോ ഹോതി. അസുഭസഞ്ഞാപരിചിതചിത്തസ്സ പനസ്സ ദിബ്ബാനിപി ആരമ്മണാനി ലോഭവസേന ചിത്തം ന പരിയാദിയന്തി.

ഏവം ബഹൂപകാരത്താ സബ്ബത്ഥ അത്ഥയിതബ്ബം ഇച്ഛിതബ്ബന്തി ച അധിപ്പേതസ്സ യോഗാനുയോഗകമ്മസ്സ ഠാനഞ്ചാതി **സബ്ബത്ഥകകമ്മട്ഠാന**ന്തി വുച്ചതി.

ചത്താലീസായ പന കമ്മട്ഠാനേസു യം യസ്സ ചരിയാനുകൂലം, തം തസ്സ നിച്ചം പരിഹരിതബ്ബത്താ ഉപരിമസ്സ ച ഉപരിമസ്സ ഭാവനാകമ്മസ്സ പദട്ഠാനത്താ **പാരിഹാരിയകമ്മട്ഠാന**ന്തി വുച്ചതി. ഇതി ഇമം ദുവിധമ്പി കമ്മട്ഠാനം യോ ദേതി, അയം **കമ്മട്ഠാനദായകോ** നാമ. തം കമ്മട്ഠാനദായകം.

കല്യാണമിത്തന്തി -

> പിയോ ഗരു ഭാവനീയോ, വത്താ ച വചനക്ഖമോ;
> ഗമ്ഭീരഞ്ച കഥം കത്താ, നോ ചട്ഠാനേ നിയോജകോതി. (അം॰ നി॰ ൭.൩൭);

ഏവമാദിഗുണസമന്നാഗതം ഏകന്തേന ഹിതേസിം വുദ്ധിപക്ഖേ ഠിതം കല്യാണമിത്തം.

''മമം ഹി, ആനന്ദ, കല്യാണമിത്തം ആഗമ്മ ജാതിധമ്മാ സത്താ ജാതിയാ പരിമുച്ചന്തീ''തി (സം॰ നി॰ ൧.൧൨൯; ൫.൨) ആദിവചനതോ പന സമ്മാസമ്ബുദ്ധോയേവ സബ്ബാകാരസമ്പന്നോ കല്യാണമിത്തോ. തസ്മാ തസ്മിം സതി തസ്സേവ ഭഗവതോ സന്തികേ ഗഹിതകമ്മട്ഠാനം സുഗഹിതം ഹോതി. പരിനിബ്ബുതേ പന തസ്മിം അസീതിയാ മഹാസാവകേസു യോ ധരതി, തസ്സ സന്തികേ ഗഹേതും വട്ടതി. തസ്മിം അസതി യം കമ്മട്ഠാനം ഗഹേതുകാമോ ഹോതി, തസ്സേവ വസേന ചതുക്കപഞ്ചകജ്ഝാനാനി നിബ്ബത്തേത്വാ ഝാനപദട്ഠാനം വിപസ്സനം വഡ്ഢേത്വാ ആസവക്ഖയപ്പത്തസ്സ ഖീണാസവസ്സ സന്തികേ ഗഹേതബ്ബം.

കിം പന ഖീണാസവോ അഹം ഖീണാസവോതി അത്താനം പകാസേതീതി? കിം വത്തബ്ബം, കാരകഭാവം ഹി ജാനിത്വാ പകാസേതി. നനു അസ്സഗുത്തത്ഥേരോ ആരദ്ധകമ്മട്ഠാനസ്സ ഭിക്ഖുനോ ''കമ്മട്ഠാനകാരകോ അയ''ന്തി ജാനിത്വാ ആകാസേ ചമ്മഖണ്ഡം പഞ്ഞാപേത്വാ തത്ഥ പല്ലങ്കേന നിസിന്നോ കമ്മട്ഠാനം കഥേസീതി.

തസ്മാ സചേ ഖീണാസവം ലഭതി, ഇച്ചേതം കുസലം, നോ ചേ ലഭതി, അനാഗാമിസകദാഗാമിസോതാപന്നഝാനലാഭീപുഥുജ്ജനതിപിടകധരദ്വിപിടകധരഏകപിടകധരേസു പുരിമസ്സ പുരിമസ്സ സന്തികേ. ഏകപിടകധരേപി അസതി യസ്സ ഏകസങ്ഗീതിപി അട്ഠകഥായ സദ്ധിം പഗുണാ, അയഞ്ച ലജ്ജീ ഹോതി, തസ്സ സന്തികേ ഗഹേതബ്ബം. ഏവരൂപോ ഹി തന്തിധരോ വംസാനുരക്ഖകോ പവേണീപാലകോ ആചരിയോ ആചരിയമതികോവ ഹോതി, ന അത്തനോമതികോ ഹോതി. തേനേവ പോരാണകത്ഥേരാ ''ലജ്ജീ രക്ഖിസ്സതി ലജ്ജീ രക്ഖിസ്സതീ''തി തിക്ഖത്തും ആഹംസു.

പുബ്ബേ വുത്തഖീണാസവാദയോ ചേത്ഥ അത്തനാ അധിഗതമഗ്ഗമേവ ആചിക്ഖന്തി. ബഹുസ്സുതോ പന തം തം ആചരിയം ഉപസങ്കമിത്വാ ഉഗ്ഗഹപരിപുച്ഛാനം വിസോധിതത്താ ഇതോ ചിതോ ച സുത്തഞ്ച കാരണഞ്ച സല്ലക്ഖേത്വാ സപ്പായാസപ്പായം യോജേത്വാ ഗഹനട്ഠാനേ ഗച്ഛന്തോ മഹാഹത്ഥീ വിയ മഹാമഗ്ഗം ദസ്സേന്തോ കമ്മട്ഠാനം കഥേസ്സതി. തസ്മാ ഏവരൂപം കമ്മട്ഠാനദായകം കല്യാണമിത്തം ഉപസങ്കമിത്വാ തസ്സ വത്തപടിപത്തിം കത്വാ കമ്മട്ഠാനം ഗഹേതബ്ബം.

സചേ പനേതം ഏകവിഹാരേയേവ ലഭതി, ഇച്ചേതം കുസലം, നോ ചേ ലഭതി, യത്ഥ സോ വസതി, തത്ഥ ഗന്തബ്ബം. ഗച്ഛന്തേന ച ന ധോതമക്ഖിതേഹി പാദേഹി ഉപാഹനാ ആരൂഹിത്വാ ഛത്തം ഗഹേത്വാ തേലനാളിമധുഫാണിതാദീനി ഗാഹാപേത്വാ അന്തേവാസികപരിവുതേന ഗന്തബ്ബം. ഗമികവത്തം പന പൂരേത്വാ അത്തനോ പത്തചീവരം സയമേവ ഗഹേത്വാ അന്തരാമഗ്ഗേ യം യം വിഹാരം പവിസതി സബ്ബത്ഥ വത്തപടിപത്തിം കുരുമാനേന സല്ലഹുകപരിക്ഖാരേന പരമസല്ലേഖവുത്തിനാ ഹുത്വാ ഗന്തബ്ബം.

തം വിഹാരം പവിസന്തേന അന്തരാമഗ്ഗേയേവ ദന്തകട്ഠം കപ്പിയം കാരാപേത്വാ ഗഹേത്വാ പവിസിതബ്ബം, ന ച ''മുഹുത്തം വിസ്സമേത്വാ പാദധോവനമക്ഖനാദീനി കത്വാ ആചരിയസ്സ സന്തികം ഗമിസ്സാമീ''തി അഞ്ഞം പരിവേണം പവിസിതബ്ബം. കസ്മാ? സചേ ഹിസ്സ തത്ര ആചരിയസ്സ വിസഭാഗാ ഭിക്ഖൂ ഭവേയ്യും, തേ ആഗമനകാരണം പുച്ഛിത്വാ ആചരിയസ്സ അവണ്ണം പകാസേത്വാ ''നട്ഠോസി, സചേ തസ്സ സന്തികം ആഗതോ''തി വിപ്പടിസാരം ഉപ്പാദേയ്യും, യേന തതോവ പടിനിവത്തേയ്യ, തസ്മാ ആചരിയസ്സ വസനട്ഠാനം പുച്ഛിത്വാ ഉജുകം തത്ഥേവ ഗന്തബ്ബം.

സചേ ആചരിയോ ദഹരതരോ ഹോതി, പത്തചീവരപടിഗ്ഗഹണാദീനി ന സാദിതബ്ബാനി. സചേ വുഡ്ഢതരോ ഹോതി, ഗന്ത്വാ ആചരിയം വന്ദിത്വാ ഠാതബ്ബം. ''നിക്ഖിപാവുസോ, പത്തചീവര''ന്തി വുത്തേന നിക്ഖിപിതബ്ബം. ''പാനീയം പിവാ''തി വുത്തേന സചേ ഇച്ഛതി പാതബ്ബം. ''പാദേ ധോവാഹീ''തി വുത്തേന ന താവ പാദാ ധോവിതബ്ബാ. സചേ ഹി ആചരിയേന ആഭതം ഉദകം ഭവേയ്യ, ന സാരുപ്പം സിയാ. ''ധോവാഹാവുസോ, ന മയാ ആഭതം, അഞ്ഞേഹി ആഭത''ന്തി വുത്തേന പന യത്ഥ ആചരിയോ ന പസ്സതി, ഏവരൂപേ പടിച്ഛന്നേ വാ ഓകാസേ, അബ്ഭോകാസേ വിഹാരസ്സാപി വാ ഏകമന്തേ നിസീദിത്വാ പാദാ ധോവിതബ്ബാ.

സചേ ആചരിയോ തേലനാളിം ആഹരതി ഉട്ഠഹിത്വാ ഉഭോഹി ഹത്ഥേഹി സക്കച്ചം ഗഹേതബ്ബാ. സചേ ഹി ന ഗണ്ഹേയ്യ, ''അയം ഭിക്ഖു ഇതോ ഏവ പട്ഠായ സമ്ഭോഗം കോപേതീ''തി ആചരിയസ്സ അഞ്ഞഥത്തം ഭവേയ്യ. ഗഹേത്വാ പന ന ആദിതോവ പാദാ മക്ഖേതബ്ബാ. സചേ ഹി തം ആചരിയസ്സ ഗത്തബ്ഭഞ്ജനതേലം ഭവേയ്യ, ന സാരുപ്പം സിയാ. തസ്മാ സീസം മക്ഖേത്വാ ഖന്ധാദീനി മക്ഖേതബ്ബാനി. ''സബ്ബപാരിഹാരിയതേലമിദം, ആവുസോ, പാദേപി മക്ഖേഹീ''തി വുത്തേന പന ഥോകം സീസേ കത്വാ പാദേ മക്ഖേത്വാ ''ഇമം തേലനാളിം ഠപേമി, ഭന്തേ''തി വത്വാ ആചരിയേ ഗണ്ഹന്തേ ദാതബ്ബാ.

ആഗതദിവസതോ പട്ഠായ കമ്മട്ഠാനം മേ, ഭന്തേ, കഥേഥ ഇച്ചേവം ന വത്തബ്ബം. ദുതിയദിവസതോ പന പട്ഠായ സചേ ആചരിയസ്സ പകതിഉപട്ഠാകോ അത്ഥി, തം യാചിത്വാ വത്തം കാതബ്ബം. സചേ യാചിതോപി ന ദേതി, ഓകാസേ ലദ്ധേയേവ കാതബ്ബം. കരോന്തേന ഖുദ്ദകമജ്ഝിമമഹന്താനി തീണി ദന്തകട്ഠാനി ഉപനാമേതബ്ബാനി. സീതം ഉണ്ഹന്തി ദുവിധം മുഖധോവനഉദകഞ്ച ന്ഹാനോദകഞ്ച പടിയാദേതബ്ബം. തതോ യം ആചരിയോ തീണി ദിവസാനി പരിഭുഞ്ജതി, താദിസമേവ നിച്ചം ഉപനാമേതബ്ബം. നിയമം അകത്വാ യം വാ തം വാ പരിഭുഞ്ജന്തസ്സ യഥാലദ്ധം ഉപനാമേതബ്ബം. കിം ബഹുനാ വുത്തേന? യം തം ഭഗവതാ

“അന്തേവാസികേന, ഭിക്ഖവേ, ആചരിയമ്ഹി സമ്മാ വത്തിതബ്ബം. തത്രായം സമ്മാ വത്തനാ, കാലസ്സേവ ഉട്ഠായ ഉപാഹനാ ഓമുഞ്ചിത്വാ ഏകംസം ഉത്തരാസങ്ഗം കരിത്വാ ദന്തകട്ഠം ദാതബ്ബം, മുഖോദകം ദാതബ്ബം, ആസനം പഞ്ഞപേതബ്ബം. സചേ യാഗു ഹോതി, ഭാജനം ധോവിത്വാ യാഗു ഉപനാമേതബ്ബാ”തി (മഹാവ॰ ൭൮) ആദികം ഖന്ധകേ സമ്മാവത്തം പഞ്ഞത്തം, തം സബ്ബമ്പി കാതബ്ബം.

ഏവം വത്തസമ്പത്തിയാ ഗരും ആരാധയമാനേന സായം വന്ദിത്വാ യാഹീതി വിസ്സജ്ജിതേന ഗന്തബ്ബം, യദാ സോ കിസ്സാഗതോസീതി പുച്ഛതി, തദാ ആഗമനകാരണം കഥേതബ്ബം. സചേ സോ നേവ പുച്ഛതി, വത്തം പന സാദിയതി, ദസാഹേ വാ പക്ഖേ വാ വീതിവത്തേ ഏകദിവസം വിസ്സജ്ജിതേനാപി അഗന്ത്വാ ഓകാസം കാരേത്വാ ആഗമനകാരണം ആരോചേതബ്ബം. അകാലേ വാ ഗന്ത്വാ കിമത്ഥമാഗതോസീതി പുട്ഠേന ആരോചേതബ്ബം. സചേ സോ പാതോവ ആഗച്ഛാതി വദതി, പാതോവ ഗന്തബ്ബം.

സചേ പനസ്സ തായ വേലായ പിത്താബാധേന വാ കുച്ഛി പരിഡയ്ഹതി, അഗ്ഗിമന്ദതായ വാ ഭത്തം ന ജീരതി, അഞ്ഞോ വാ കോചി രോഗോ ബാധതി, തം യഥാഭൂതം ആവികത്വാ അത്തനോ സപ്പായവേലം ആരോചേത്വാ തായ വേലായ ഉപസങ്കമിതബ്ബം. അസപ്പായവേലായ ഹി വുച്ചമാനമ്പി കമ്മട്ഠാനം ന സക്കാ ഹോതി മനസികാതുന്തി. അയം കമ്മട്ഠാനദായകം കല്യാണമിത്തം ഉപസങ്കമിത്വാതി ഏത്ഥ വിത്ഥാരോ.

ചരിയാവണ്ണനാ

൪൩. ഇദാനി അത്തനോ ചരിയാനുകൂലന്തി ഏത്ഥ **ചരിയാ**തി ഛ ചരിയാ രാഗചരിയാ, ദോസചരിയാ, മോഹചരിയാ, സദ്ധാചരിയാ, ബുദ്ധിചരിയാ, വിതക്കചരിയാതി. കേചി പന രാഗാദീനം സംസഗ്ഗസന്നിപാതവസേന അപരാപി ചതസ്സോ, തഥാ സദ്ധാദീനന്തി ഇമാഹി അട്ഠഹി സദ്ധിം ചുദ്ദസ ഇച്ഛന്തി. ഏവം പന ഭേദേ വുച്ചമാനേ രാഗാദീനം സദ്ധാദീഹിപി സംസഗ്ഗം കത്വാ അനേകാ ചരിയാ ഹോന്തി, തസ്മാ സങ്ഖേപേന ഛളേവ ചരിയാ വേദിതബ്ബാ. ചരിയാ, പകതി, ഉസ്സന്നതാതി അത്ഥതോ ഏകം. താസം വസേന ഛളേവ പുഗ്ഗലാ ഹോന്തി രാഗചരിതോ, ദോസചരിതോ, മോഹചരിതോ, സദ്ധാചരിതോ, ബുദ്ധിചരിതോ, വിതക്കചരിതോതി.

തത്ഥ യസ്മാ രാഗചരിതസ്സ കുസലപ്പവത്തിസമയേ സദ്ധാ ബലവതീ ഹോതി, രാഗസ്സ ആസന്നഗുണത്താ. യഥാ ഹി അകുസലപക്ഖേ രാഗോ സിനിദ്ധോ നാതിലൂഖോ, ഏവം കുസലപക്ഖേ സദ്ധാ. യഥാ രാഗോ വത്ഥുകാമേ പരിയേസതി, ഏവം സദ്ധാ സീലാദിഗുണേ. യഥാ രാഗോ അഹിതം ന പരിച്ചജതി, ഏവം സദ്ധാ ഹിതം ന പരിച്ചജതി, തസ്മാ രാഗചരിതസ്സ സദ്ധാചരിതോ സഭാഗോ.

യസ്മാ പന ദോസചരിതസ്സ കുസലപ്പവത്തിസമയേ പഞ്ഞാ ബലവതീ ഹോതി, ദോസസ്സ ആസന്നഗുണത്താ. യഥാ ഹി അകുസലപക്ഖേ ദോസോ നിസ്സിനേഹോ ന ആരമ്മണം അല്ലീയതി, ഏവം കുസലപക്ഖേ പഞ്ഞാ. യഥാ ച ദോസോ അഭൂതമ്പി ദോസമേവ പരിയേസതി, ഏവം പഞ്ഞാ ഭൂതം ദോസമേവ. യഥാ ദോസോ സത്തപരിവജ്ജനാകാരേന പവത്തതി, ഏവം പഞ്ഞാ സങ്ഖാരപരിവജ്ജനാകാരേന, തസ്മാ ദോസചരിതസ്സ ബുദ്ധിചരിതോ സഭാഗോ.

യസ്മാ പന മോഹചരിതസ്സ അനുപ്പന്നാനം കുസലാനം ധമ്മാനം ഉപ്പാദായ വായമമാനസ്സ യേഭുയ്യേന അന്തരായകരാ വിതക്കാ ഉപ്പജ്ജന്തി, മോഹസ്സ ആസന്നലക്ഖണത്താ. യഥാ ഹി മോഹോ പരിബ്യാകുലതായ അനവട്ഠിതോ, ഏവം വിതക്കോ നാനപ്പകാരവിതക്കനതായ. യഥാ ച മോഹോ അപരിയോഗാഹണതായ ചഞ്ചലോ. തഥാ വിതക്കോ ലഹുപരികപ്പനതായ, തസ്മാ മോഹചരിതസ്സ വിതക്കചരിതോ സഭാഗോതി.

അപരേ തണ്ഹാമാനദിട്ഠിവസേന അപരാപി തിസ്സോ ചരിയാ വദന്തി. തത്ഥ തണ്ഹാ രാഗോയേവ, മാനോ ച തംസമ്പയുത്തോതി തദുഭയം രാഗചരിയം നാതിവത്തതി . മോഹനിദാനത്താ ച ദിട്ഠിയാ ദിട്ഠിചരിയാ മോഹചരിയമേവ അനുപതതി.

൪൮. താ പനേതാ ചരിയാ കിന്നിദാനാ? കഥഞ്ച ജാനിതബ്ബം "അയം പുഗ്ഗലോ രാഗചരിതോ, അയം പുഗ്ഗലോ ദോസാദീസു അഞ്ഞതരചരിതോ"തി? കിം ചരിതസ്സ പുഗ്ഗലസ്സ കിം സപ്പായന്തി?

തത്ര പുരിമാ താവ തിസ്സോ ചരിയാ പുബ്ബാചിണ്ണനിദാനാ, ധാതുദോസനിദാനാ ചാതി ഏകച്ചേ വദന്തി. പുബ്ബേ കിര ഇട്ഠപ്പയോഗസുഭകമ്മബഹുലോ രാഗചരിതോ ഹോതി, സഗ്ഗാ വാ ചവിത്വാ ഇധൂപപന്നോ. പുബ്ബേ ഛേദനവധബന്ധനവേരകമ്മബഹുലോ ദോസചരിതോ ഹോതി, നിരയനാഗയോനീഹി വാ ചവിത്വാ ഇധൂപപന്നോ. പുബ്ബേ മജ്ജപാനബഹുലോ സുതപരിപുച്ഛാവിഹീനോ ച മോഹചരിതോ ഹോതി, തിരച്ഛാനയോനിയാ വാ ചവിത്വാ ഇധൂപപന്നോതി ഏവം പുബ്ബാചിണ്ണനിദാനാതി വദന്തി. ദ്വിന്നം പന ധാതൂനം ഉസ്സന്നത്താ പുഗ്ഗലോ മോഹചരിതോ ഹോതി പഥവീധാതുയാ ച ആപോധാതുയാ ച. ഇതരാസം ദ്വിന്നം ഉസ്സന്നത്താ ദോസചരിതോ. സബ്ബാസം സമത്താ പന രാഗചരിതോതി. ദോസേസു ച സേമ്ഹാധികോ രാഗചരിതോ ഹോതി. വാതാധികോ മോഹചരിതോ. സേമ്ഹാധികോ വാ മോഹചരിതോ. വാതാധികോ രാഗചരിതോതി ഏവം ധാതുദോസനിദാനാതി വദന്തി.

തത്ഥ യസ്മാ പുബ്ബേ ഇട്ഠപ്പയോഗസുഭകമ്മബഹുലാപി സഗ്ഗാ ചവിത്വാ ഇധൂപപന്നാപി ച ന സബ്ബേ രാഗചരിതായേവ ഹോന്തി, ന ഇതരേ വാ ദോസമോഹചരിതാ. ഏവം ധാതൂനഞ്ച യഥാവുത്തേനേവ നയേന ഉസ്സദനിയമോ നാമ നത്ഥി. ദോസനിയമേ ച രാഗമോഹദ്വയമേവ വുത്തം, തമ്പി ച പുബ്ബാപരവിരുദ്ധമേവ. സദ്ധാചരിയാദീസു ച ഏകിസ്സാപി നിദാനം ന വുത്തമേവ. തസ്മാ സബ്ബമേതം അപരിച്ഛിന്നവചനം.

അയം പനേത്ഥ അട്ഠകഥാചരിയാനം മതാനുസാരേന വിനിച്ഛയോ, വുത്തഞ്ഹേതം ഉസ്സദകിത്തനേ (ധ॰ സ॰ അട്ഠ॰ ൪൯൮) "ഇമേ സത്താ പുബ്ബഹേതുനിയാമേന ലോഭുസ്സദാ ദോസുസ്സദാ മോഹുസ്സദാ അലോഭുസ്സദാ അദോസുസ്സദാ അമോഹുസ്സദാ ച ഹോന്തി.

യസ്സ ഹി കമ്മായൂഹനക്ഖണേ ലോഭോ ബലവാ ഹോതി അലോഭോ മന്ദോ, അദോസാമോഹാ ബലവന്തോ ദോസമോഹാ മന്ദാ, തസ്സ മന്ദോ അലോഭോ ലോഭം പരിയാദാതും ന സക്കോതി. അദോസാമോഹാ പന ബലവന്തോ ദോസമോഹേ പരിയാദാതും സക്കോതി. തസ്മാ സോ തേന കമ്മേന ദിന്നപടിസന്ധിവസേന നിബ്ബത്തോ ലുദ്ധോ ഹോതി സുഖസീലോ അക്കോധനോ പഞ്ഞവാ വജിരൂപമഞാണോ.

യസ്സ പന കമ്മായൂഹനക്ഖണേ ലോഭദോസാ ബലവന്തോ ഹോന്തി അലോഭാദോസാ മന്ദാ, അമോഹോ ബലവാ മോഹോ മന്ദോ, സോ പുരിമനയേനേവ ലുദ്ധോ ചേവ ഹോതി ദുട്ഠോ ച. പഞ്ഞവാ പന ഹോതി വജിരൂപമഞാണോ ദത്താഭയത്ഥേരോ വിയ.

യസ്സ കമ്മായൂഹനക്ഖണേ ലോഭാദോസമോഹാ ബലവന്തോ ഹോന്തി ഇതരേ മന്ദാ, സോ പുരിമനയേനേവ ലുദ്ധോ ചേവ ഹോതി ദന്ധോ ച, സീലകോ പന ഹോതി അക്കോധനോ (ബാകുലത്ഥേരോ വിയ).

തഥാ യസ്സ കമ്മായൂഹനക്ഖണേ തയോപി ലോഭദോസമോഹാ ബലവന്തോ ഹോന്തി അലോഭാദയോ മന്ദാ, സോ പുരിമനയേനേവ ലുദ്ധോ ചേവ ഹോതി ദുട്ഠോ ച മൂള്ഹോ ച.

യസ്സ പന കമ്മായൂഹനക്ഖണേ അലോഭദോസമോഹാ ബലവന്തോ ഹോന്തി ഇതരേ മന്ദാ, സോ പുരിമനയേനേവ അലുദ്ധോ അപ്പകിലേസോ ഹോതി ദിബ്ബാരമ്മണമ്പി ദിസ്വാ നിച്ചലോ, ദുട്ഠോ പന ഹോതി ദന്ധപഞ്ഞോ ച.

യസ്സ പന കമ്മായൂഹനക്ഖണേ അലോഭാദോസമോഹാ ബലവന്തോ ഹോന്തി ഇതരേ മന്ദാ, സോ പുരിമനയേനേവ അലുദ്ധോ ചേവ ഹോതി അദുട്ഠോ സീലകോ ച, ദന്ധോ പന ഹോതി.

തഥാ യസ്സ കമ്മായൂഹനക്ഖണേ അലോഭദോസാമോഹാ ബലവന്തോ ഹോന്തി ഇതരേ മന്ദാ, സോ പുരിമനയേനേവ അലുദ്ധോ ചേവ ഹോതി പഞ്ഞവാ ച, ദുട്ഠോ ച പന ഹോതി കോധനോ.

യസ്സ പന കമ്മായൂഹനക്ഖണേ തയോപി അലോഭാദോസാമോഹാ ബലവന്തോ ഹോന്തി ലോഭാദയോ മന്ദാ, സോ പുരിമനയേനേവ മഹാസങ്ഘരക്ഖിതത്ഥേരോ വിയ അലുദ്ധോ അദുട്ഠോ പഞ്ഞവാ ച ഹോതീ"തി.

ഏത്ഥ ച യോ ലുദ്ധോതി വുത്തോ, അയം രാഗചരിതോ. ദുട്ഠദന്ധാ ദോസമോഹചരിതാ. പഞ്ഞവാ ബുദ്ധിചരിതോ. അലുദ്ധഅദുട്ഠാ പസന്നപകതിതായ സദ്ധാചരിതാ. യഥാ വാ അമോഹപരിവാരേന കമ്മുനാ നിബ്ബത്തോ ബുദ്ധിചരിതോ, ഏവം ബലവസദ്ധാപരിവാരേന കമ്മുനാ നിബ്ബത്തോ സദ്ധാചരിതോ. കാമവിതക്കാദിപരിവാരേന കമ്മുനാ നിബ്ബത്തോ വിതക്കചരിതോ. ലോഭാദിനാ വോമിസ്സപരിവാരേന കമ്മുനാ നിബ്ബത്തോ വോമിസ്സചരിതോതി. ഏവം ലോഭാദീസു അഞ്ഞതരഞ്ഞതരപരിവാരം പടിസന്ധിജനകം കമ്മം ചരിയാനം നിദാനന്തി വേദിതബ്ബം.

൪൫. യം പന വുത്തം കഥഞ്ച ജാനിതബ്ബം അയം പുഗ്ഗലോ രാഗചരിതോതിആദി. തത്രായം നയോ.

> ഇരിയാപഥതോ കിച്ചാ, ഭോജനാ ദസ്സനാദിതോ;
> ധമ്മപ്പവത്തിതോ ചേവ, ചരിയായോ വിഭാവയേതി.

തത്ഥ **ഇരിയാപഥതോ**തി രാഗചരിതോ ഹി പകതിഗമനേന ഗച്ഛന്തോ ചാതുരിയേന ഗച്ഛതി, സണികം പാദം നിക്ഖിപതി, സമം നിക്ഖിപതി, സമം ഉദ്ധരതി, ഉക്കുടികഞ്ചസ്സ പദം ഹോതി. ദോസചരിതോ പാദഗ്ഗേഹി ഖണന്തോ വിയ ഗച്ഛതി, സഹസാ പാദം നിക്ഖിപതി, സഹസാ ഉദ്ധരതി, അനുകഡ്ഢിതഞ്ചസ്സ പദം ഹോതി. മോഹചരിതോ പരിബ്യാകുലായ ഗതിയാ ഗച്ഛതി, ഛമ്ഭിതോ വിയ പദം നിക്ഖിപതി, ഛമ്ഭിതോ വിയ ഉദ്ധരതി, സഹസാനുപീളിതഞ്ചസ്സ പദം ഹോതി. വുത്തമ്പി ചേതം മാഗണ്ഡിയസുത്തുപ്പത്തിയം -

> "രത്തസ്സ ഹി ഉക്കുടികം പദം ഭവേ,
> ദുട്ഠസ്സ ഹോതി അനുകഡ്ഢിതം പദം;
> മൂള്ഹസ്സ ഹോതി സഹസാനുപീളിതം,
> വിവട്ടച്ഛദസ്സ ഇദമീദിസം പദ"ന്തി.

ഠാനമ്പി രാഗചരിതസ്സ പാസാദികം ഹോതി മധുരാകാരം, ദോസചരിതസ്സ ഥദ്ധാകാരം, മോഹചരിതസ്സ ആകുലാകാരം. നിസജ്ജായപി ഏസേവ നയോ. രാഗചരിതോ ച അതരമാനോ സമം സേയ്യം പഞ്ഞപേത്വാ സണികം നിപജ്ജിത്വാ അങ്ഗപച്ചങ്ഗാനി സമോധായ പാസാദികേന ആകാരേന സയതി, വുട്ഠാപിയമാനോ ച സീഘം അവുട്ഠായ സങ്കിതോ വിയ സണികം പടിവചനം ദേതി. ദോസചരിതോ തരമാനോ യഥാ വാ തഥാ വാ സേയ്യം പഞ്ഞപേത്വാ പക്ഖിത്തകായോ ഭാകുടിം കത്വാ സയതി, വുട്ഠാപിയമാനോ ച സീഘം വുട്ഠായ കുപിതോ വിയ പടിവചനം ദേതി. മോഹചരിതോ ദുസ്സണ്ഠാനം സേയ്യം പഞ്ഞപേത്വാ വിക്ഖിത്തകായോ ബഹുലം അധോമുഖോ സയതി, വുട്ഠാപിയമാനോ ച ഹുങ്കാരം കരോന്തോ ദന്ധം വുട്ഠാതി. സദ്ധാചരിതാദയോ പന യസ്മാ രാഗചരിതാദീനം സഭാഗാ, തസ്മാ തേസമ്പി താദിസോവ ഇരിയാപഥോ ഹോതീതി. ഏവം താവ ഇരിയാപഥതോ ചരിയായോ വിഭാവയേ.

കിച്ചാതി സമ്മജ്ജനാദീസു ച കിച്ചേസു രാഗചരിതോ സാധുകം സമ്മജ്ജനിം ഗഹേത്വാ അതരമാനോ വാലികം അവിപ്പകിരന്തോ സിന്ദുവാരകുസുമസന്ഥരമിവ സന്ഥരന്തോ സുദ്ധം സമം സമ്മജ്ജതി. ദോസചരിതോ ഗാള്ഹം സമ്മജ്ജനിം ഗഹേത്വാ തരമാനരൂപോ ഉഭതോ വാലികം ഉസ്സാരേന്തോ ഖരേന സദ്ദേന അസുദ്ധം വിസമം സമ്മജ്ജതി. മോഹചരിതോ സിഥിലം സമ്മജ്ജനിം ഗഹേത്വാ സമ്പരിവത്തകം ആളോലയമാനോ അസുദ്ധം വിസമം സമ്മജ്ജതി.

യഥാ സമ്മജ്ജനേ, ഏവം ചീവരധോവനരജനാദീസുപി സബ്ബകിച്ചേസു നിപുണമധുരസമസക്കച്ചകാരീ രാഗചരിതോ. ഗാള്ഹഥദ്ധവിസമകാരീ ദോസചരിതോ. അനിപുണബ്യാകുലവിസമാപരിച്ഛിന്നകാരീ മോഹചരിതോ. ചീവരധാരണമ്പി ച രാഗചരിതസ്സ നാതിഗാള്ഹം നാതിസിഥിലം ഹോതി പാസാദികം പരിമണ്ഡലം. ദോസചരിതസ്സ അതിഗാള്ഹം അപരിമണ്ഡലം. മോഹചരിതസ്സ സിഥിലം പരിബ്യാകുലം. സദ്ധാചരിതാദയോ

തേസംയേവാനുസാരേന വേദിതബ്ബാ, തം സഭാഗത്താതി. ഏവം കിച്ചതോ ചരിയായോ വിഭാവയേ.

ഭോജനാതി രാഗചരിതോ സിനിദ്ധമധുരഭോജനപ്പിയോ ഹോതി, ഭുഞ്ജമാനോ ച നാതിമഹന്തം പരിമണ്ഡലം ആലോപം കത്വാ രസപടിസംവേദീ അതരമാനോ ഭുഞ്ജതി, കിഞ്ചിദേവ ച സാദും ലഭിത്വാ സോമനസ്സം ആപജ്ജതി . ദോസചരിതോ ലൂഖഅമ്ബിലഭോജനപ്പിയോ ഹോതി, ഭുഞ്ജമാനോ ച മുഖപൂരകം ആലോപം കത്വാ അരസപടിസംവേദീ തരമാനോ ഭുഞ്ജതി, കിഞ്ചിദേവ ച അസാദും ലഭിത്വാ ദോമനസ്സം ആപജ്ജതി. മോഹചരിതോ അനിയതരുചികോ ഹോതി, ഭുഞ്ജമാനോ ച അപരിമണ്ഡലം പരിത്തം ആലോപം കത്വാ ഭാജനേ ഛഡ്ഡേന്തോ മുഖം മക്ഖേന്തോ വിക്ഖിത്തചിത്തോ തം തം വിതക്കേന്തോ ഭുഞ്ജതി. സദ്ധാചരിതാദയോപി തേസംയേവാനുസാരേന വേദിതബ്ബാ, തംസഭാഗത്താതി. ഏവം ഭോജനതോ ചരിയായോ വിഭാവയേ.

ദസ്സനാദിതോതി രാഗചരിതോ ഈസകമ്പി മനോരമം രൂപം ദിസ്വാ വിമ്ഹയജാതോ വിയ ചിരം ഓലോകേതി, പരിത്തേപി ഗുണേ സജ്ജതി, ഭൂതമ്പി ദോസം ന ഗണ്ഹാതി, പക്കമന്തോപി അമുഞ്ചിതുകാമോവ ഹുത്വാ സാപേക്ഖോ പക്കമതി. ദോസചരിതോ ഈസകമ്പി അമനോരമം രൂപം ദിസ്വാ കിലന്തരൂപോ വിയ ന ചിരം ഓലോകേതി, പരിത്തേപി ദോസേ പടിഹഞ്ഞതി, ഭൂതമ്പി ഗുണം ന ഗണ്ഹാതി, പക്കമന്തോപി മുഞ്ചിതുകാമോവ ഹുത്വാ അനപേക്ഖോ പക്കമതി. മോഹചരിതോ യംകിഞ്ചി രൂപം ദിസ്വാ പരപച്ചയികോ ഹോതി, പരം നിന്ദന്തം സുത്വാ നിന്ദതി, പസംസന്തം സുത്വാ പസംസതി, സയം പന അഞ്ഞാണുപേക്ഖായ ഉപേക്ഖകോവ ഹോതി. ഏസ നയോ സദ്ദസവനാദീസുപി. സദ്ധാചരിതാദയോ പന തേസംയേവാനുസാരേന വേദിതബ്ബാ, തംസഭാഗത്താതി. ഏവം ദസ്സനാദിതോ ചരിയായോ വിഭാവയേ.

ധമ്മപ്പവത്തിതോ ചേവാതി രാഗചരിതസ്സ ച മായാ, സാഠേയ്യം, മാനോ, പാപിച്ഛതാ, മഹിച്ഛതാ, അസന്തുട്ഠിതാ, സിങ്ഗം, ചാപല്യന്തി ഏവമാദയോ ധമ്മാ ബഹുലം പവത്തന്തി. ദോസചരിതസ്സ കോധോ, ഉപനാഹോ, മക്ഖോ, പളാസോ, ഇസ്സാ, മച്ഛരിയന്തി ഏവമാദയോ. മോഹചരിതസ്സ ഥിനം, മിദ്ധം, ഉദ്ധച്ചം, കുക്കുച്ചം, വിചികിച്ഛാ, ആധാനഗ്ഗാഹിതാ, ദുപ്പടിനിസ്സഗ്ഗിതാതി ഏവമാദയോ. സദ്ധാചരിതസ്സ മുത്തചാഗതാ, അരിയാനം ദസ്സനകാമതാ, സദ്ധമ്മം സോതുകാമതാ, പാമോജ്ജബഹുലതാ, അസഠതാ, അമായാവിതാ, പസാദനീയേസു ഠാനേസു പസാദോതി ഏവമാദയോ. ബുദ്ധിചരിതസ്സ സോവചസ്സതാ, കല്യാണമിത്തതാ, ഭോജനേമത്തഞ്ഞുതാ, സതിസമ്പജഞ്ഞം, ജാഗരിയാനുയോഗോ, സംവേജനീയേസു ഠാനേസു സംവേഗോ, സംവിഗ്ഗസ്സ ച യോനിസോ പധാനന്തി ഏവമാദയോ. വിതക്കചരിതസ്സ ഭസ്സബഹുലതാ, ഗണാരാമതാ, കുസലാനുയോഗേ അരതി, അനവട്ഠിതകിച്ചതാ, രത്തിം ധൂമായനാ , ദിവാ പജ്ജലനാ, ഹുരാഹുരം ധാവനാതി ഏവമാദയോ ധമ്മാ ബഹുലം പവത്തന്തീതി. ഏവം ധമ്മപ്പവത്തിതോ ചരിയായോ വിഭാവയേ.

യസ്മാ പന ഇദം ചരിയാവിഭാവനവിധാനം സബ്ബാകാരേന നേവ പാളിയം ന അട്ഠകഥായം ആഗതം, കേവലം ആചരിയമതാനുസാരേന വുത്തം, തസ്മാ ന സാരതോ പച്ചേതബ്ബം. രാഗചരിതസ്സ ഹി വുത്താനി ഇരിയാപഥാദീനി ദോസചരിതാദയോപി അപ്പമാദവിഹാരിനോ കാതും സക്കോന്തി. സംസട്ഠചരിതസ്സ ച പുഗ്ഗലസ്സ ഏകസ്സേവ ഭിന്നലക്ഖണാ ഇരിയാപഥാദയോ ന ഉപപജ്ജന്തി. യം പനേതം അട്ഠകഥാസു ചരിയാവിഭാവനവിധാനം വുത്തം, തദേവ സാരതോ പച്ചേതബ്ബം. വുത്തഞ്ഹേതം "ചേതോപരിയഞാണസ്സ ലാഭീ ആചരിയോ ചരിയം ഞത്വാ കമ്മട്ഠാനം കഥേസ്സതി, ഇതരേന അന്തേവാസികോ പുച്ഛിതബ്ബോ"തി. തസ്മാ ചേതോപരിയഞാണേന വാ തം വാ പുഗ്ഗലം പുച്ഛിത്വാ ജാനിതബ്ബം. അയം പുഗ്ഗലോ രാഗചരിതോ, അയം ദോസാദീസു അഞ്ഞതരചരിതോതി.

ൻറ. കിം ചരിതസ്സ പുഗ്ഗലസ്സ കിം സപ്പായന്തി ഏത്ഥ പന സേനാസനം താവ രാഗചരിതസ്സ അധോതവേദികം ഭൂമട്ഠകം അകതപബ്ഭാരകം തിണകുടികം പണ്ണസാലാദീനം അഞ്ഞതരം രജോകിണ്ണം ജതുകാഭരിതം ഓലുഗ്ഗവിലുഗ്ഗം അതിഉച്ചം വാ അതിനീചം വാ ഉജ്ജങ്ഗലം സാസങ്കം അസുചിവിസമമഗ്ഗം, യത്ഥ മഞ്ചപീഠമ്പി മങ്കുണഭരിതം ദുരൂപം ദുബ്ബണ്ണം, യം ഓലോകേന്തസ്സേവ ജിഗുച്ഛാ ഉപ്പജ്ജതി, താദിസം സപ്പായം. നിവാസനപാരുപനം അന്തച്ഛിന്നം ഓലമ്ബവിലമ്ബസുത്തകാകിണ്ണം ജാലപൂവസദിസം സാണി വിയ ഖരസമ്ഫസ്സം

കിലിട്ഠം ഭാരികം കിച്ഛപരിഹരണം സപ്പായം. പത്തോപി ദുബ്ബണ്ണോ മത്തികാപത്തോ വാ ആണിഗണ്ഠികാഹതോ അയോപത്തോ വാ ഗരുകോ ദുസ്സണ്ഠാനോ സീസകപാലമിവ ജേഗുച്ഛോ വട്ടതി. ഭിക്ഖാചാരമഗ്ഗോപി അമനാപോ അനാസന്നഗാമോ വിസമോ വട്ടതി. ഭിക്ഖാചാരഗാമോപി യത്ഥ മനുസ്സാ അപസ്സന്താ വിയ ചരന്തി, യത്ഥ ഏികകുലേപി ഭിക്ഖം അലഭിത്വാ നിക്ഖമന്തം "ഏഹി, ഭന്തേ"തി ആസനസാലം പവേസേത്വാ യാഗുഭത്തം ദത്വാ ഗച്ഛന്താ ഗാവീ വിയ വജേ പവേസേത്വാ അനപലോകേന്താ ഗച്ഛന്തി, താദിസോ വട്ടതി . പരിവിസകമനുസ്സാപി ദാസാ വാ കമ്മകരാ വാ ദുബ്ബണ്ണാ ദുദ്ദസികാ കിലിട്ഠവസനാ ദുഗ്ഗന്ധാ ജേഗുച്ഛാ, യേ അചിത്തീകാരേന യാഗുഭത്തം ഛഡ്ഡേന്താ വിയ പരിവിസന്തി, താദിസാ സപ്പായാ. യാഗുഭത്തഖജ്ജകമ്പി ലൂഖം ദുബ്ബണ്ണം സാമാകകുദ്രൂസകകണാജകാദിമയം പൂതിതക്കം ബിലങ്ഗം ജിണ്ണസാകസൂപേയ്യം യംകിഞ്ചിദേവ കേവലം ഉദരപൂരമത്തം വട്ടതി. ഇരിയാപഥോപിസ്സ ഠാനം വാ ചങ്കമോ വാ വട്ടതി. ആരമ്മണം നീലാദീസു വണ്ണകസിണേസു യംകിഞ്ചി അപരിസുദ്ധവണ്ണന്തി ഇദം രാഗചരിതസ്സ സപ്പായം.

ദോസചരിതസ്സ സേനാസനം നാതിഉച്ചം നാതിനീചം ഛായൂദകസമ്പന്നം സുവിഭത്തഭിത്തിഥമ്ഭസോപാനം സുപരിനിട്ഠിതമാലാകമ്മലതാകമ്മനാനാവിധചിത്തകമ്മസമുജ്ജലസമസിനിദ്ധമുദുഭൂമിതലം ബ്രഹ്മവിമാനമിവ കുസുമദാമവിചിത്രവണ്ണചേലവിതാനസമലങ്കതം സുപഞ്ഞത്തസുചിമനോരമത്ഥരണമഞ്ചപീഠം തത്ഥ തത്ഥ വാസത്ഥായ നിക്ഖിത്തകുസുമവാസഗന്ധസുഗന്ധം യം ദസ്സനമത്തേനേവ പീതിപാമോജ്ജം ജനയതി, ഏിവരൂപം സപ്പായം. തസ്സ പന സേനാസനസ്സ മഗ്ഗോപി സബ്ബപരിസ്സയവിമുത്തോ സുചിസമതലോ അലങ്കതപടിയത്തോവ വട്ടതി. സേനാസനപരിക്ഖാരോപേത്ഥ കീടമങ്കുണദീഘജാതിമൂസികാനം നിസ്സയപരിച്ഛിന്ദനത്ഥം നാതിബഹുകോ, ഏികമഞ്ചപീഠമത്തമേവ വട്ടതി. നിവാസനപാരുപനമ്പിസ്സ ചീനപട്ടസോമാരപട്ടകോസേയ്യകപ്പാസികസുഖുമഖോമാദീനം യം യം പണീതം, തേന തേന ഏികപട്ടം വാ ദുപട്ടം വാ സല്ലഹുകം സമണസാരുപ്പേന സുരത്തം സുദ്ധവണ്ണം വട്ടതി. പത്തോ ഉദകപുപ്ഫുളമിവ സുസണ്ഠാനോ മണി വിയ സുമട്ഠോ നിമ്മലോ സമണസാരുപ്പേന സുപരിസുദ്ധവണ്ണോ അയോമയോ വട്ടതി. ഭിക്ഖാചാരമഗ്ഗോ പരിസ്സയവിമുത്തോ സമോ മനാപോ നാതിദൂരനാച്ചാസന്നഗാമോ വട്ടതി. ഭിക്ഖാചാരഗാമോപി യത്ഥ മനുസ്സാ "ഇദാനി അയ്യോ ആഗമിസ്സതീ"തി സിത്തസമ്മട്ഠേ പദേസേ ആസനം പഞ്ഞാപേത്വാ പച്ചുഗ്ഗന്ത്വാ പത്തം ആദായ ഘരം പവേസേത്വാ പഞ്ഞത്താസനേ നിസീദാപേത്വാ സക്കച്ചം സഹത്ഥാ പരിവിസന്തി, താദിസോ വട്ടതി. പരിവേസകാ പനസ്സ യേ ഹോന്തി അഭിരൂപാ പാസാദികാ സുന്ഹാതാ സുവിലിത്താ ധൂപവാസകുസുമഗന്ധസുരഭിനോ നാനാവിരാഗസുചിമനുഞ്ഞവത്ഥാഭരണപടിമണ്ഡിതാ സക്കച്ചകാരിനോ, താദിസാ സപ്പായാ. യാഗുഭത്തഖജ്ജകമ്പി വണ്ണഗന്ധരസസമ്പന്നം ഓജവന്തം മനോരമം സബ്ബാകാരപണീതം യാവദത്ഥം വട്ടതി. ഇരിയാപഥോപിസ്സ സേയ്യാ വാ നിസജ്ജാ വാ വട്ടതി, ആരമ്മണം നീലാദീസു വണ്ണകസിണേസു യംകിഞ്ചി സുപരിസുദ്ധവണ്ണന്തി ഇദം ദോസചരിതസ്സ സപ്പായം.

മോഹചരിതസ്സ സേനാസനം ദിസാമുഖം അസമ്ബാധം വട്ടതി, യത്ഥ നിസിന്നസ്സ വിവടാ ദിസാ ഖായന്തി , ഇരിയാപഥേസു ചങ്കമോ വട്ടതി. ആരമ്മണം പനസ്സ പരിത്തം സുപ്പമത്തം സരാവമത്തം വാ (ഖുദ്ദകം) ന വട്ടതി. സമ്ബാധസ്മിഞ്ഹി ഓകാസേ ചിത്തം ഭിയ്യോ സമ്മോഹമാപജ്ജതി, തസ്മാ വിപുലം മഹാകസിണം വട്ടതി. സേസം ദോസചരിതസ്സ വുത്തസദിസമേവാതി ഇദം മോഹചരിതസ്സ സപ്പായം.

സദ്ധാചരിതസ്സ സബ്ബമ്പി ദോസചരിതമ്ഹി വുത്തവിധാനം സപ്പായം. ആരമ്മണേസു ചസ്സ അനുസ്സതിട്ഠാനമ്പി വട്ടതി.

ബുദ്ധിചരിതസ്സ സേനാസനാദീസു ഇദം നാമ അസപ്പായന്തി നത്ഥി.

വിതക്കചരിതസ്സ സേനാസനം വിവടം ദിസാമുഖം യത്ഥ നിസിന്നസ്സ ആരാമവനപോക്ഖരണീരാമണേയ്യകാനി ഗാമനിഗമജനപദപടിപാടിയോ നീലോഭാസാ ച പബ്ബതാ പഞ്ഞായന്തി, തം ന വട്ടതി, തഞ്ഹി വിതക്കവിധാവനസ്സേവ പച്ചയോ ഹോതി, തസ്മാ ഗമ്ഭീരേ ദരീമുഖേ വനപ്പടിച്ഛന്നേ ഹത്ഥികുച്ഛിപബ്ഭാരമഹിന്ദഗുഹാസദിസേ

സേനാസനേ വസിതബ്ബം. ആരമ്മണമ്പിസ്സ വിപുലം ന വട്ടതി. താദിസഞ്ഹി വിതക്കവസേന സന്ധാവനസ്സ പച്ചയോ ഹോതി. പരിത്തം പന വട്ടതി.

സേസം രാഗചരിതസ്സ വുത്തസദിസമേവാതി ഇദം വിതക്കചരിതസ്സ സപ്പായം. അയം അത്തനോ ചരിയാനുകൂലന്തി എത്ഥ ആഗതചരിയാനം പഭേദനിദാനവിഭാവനസപ്പായപരിച്ഛേദതോ വിത്ഥാരോ. ന ച താവ ചരിയാനുകൂലം കമ്മട്ഠാനം സബ്ബാകാരേന ആവികതം. തഞ്ഹി അനന്തരസ്സ മാതികാപദസ്സ വിത്ഥാരേ സയമേവ ആവിഭവിസ്സതി.

ചത്താലീസകമ്മട്ഠാനവണ്ണനാ

൪൭. തസ്മാ യം വുത്തം ചത്താലീസായ കമ്മട്ഠാനേസു അഞ്ഞതരം കമ്മട്ഠാനം ഗഹേത്വാതി എത്ഥ സങ്ഖാതനിദ്ദേസതോ, ഉപചാരപ്പനാവഹതോ, ഝാനപ്പഭേദതോ, സമതിക്കമതോ, വഡ്ഢനാവഡ്ഢനതോ, ആരമ്മണതോ, ഭൂമിതോ, ഗഹണതോ, പച്ചയതോ, ചരിയാനുകൂലതോതി ഇമേഹി താവ ദസഹാകാരേഹി കമ്മട്ഠാനവിനിച്ഛയോ വേദിതബ്ബോ.

തത്ഥ **സങ്ഖാതനിദ്ദേസതോ**തി ചത്താലീസായ കമ്മട്ഠാനേസൂതി ഹി വുത്തം, തത്രിമാനി ചത്താലീസ കമ്മട്ഠാനാനി ദസ കസിണാ, ദസ അസുഭാ, ദസ അനുസ്സതിയോ, ചത്താരോ ബ്രഹ്മവിഹാരാ, ചത്താരോ ആരുപ്പാ, ഏകാ സഞ്ഞാ, ഏകം വവത്ഥാനന്തി.

തത്ഥ പഥവീകസിണം, ആപോകസിണം, തേജോകസിണം, വായോകസിണം, നീലകസിണം, പീതകസിണം, ലോഹിതകസിണം, ഓദാതകസിണം, ആലോകകസിണം, പരിച്ഛിന്നാകാസകസിണന്തി ഇമേ **ദസ കസിണാ**.

ഉദ്ധുമാതകം, വിനീലകം, വിപുബ്ബകം, വിച്ഛിദ്ദകം, വിക്ഖായിതകം, വിക്ഖിത്തകം, ഹതവിക്ഖിത്തകം, ലോഹിതകം, പുളുവകം, അട്ഠികന്തി ഇമേ **ദസ അസുഭാ**.

ബുദ്ധാനുസ്സതി, ധമ്മാനുസ്സതി, സങ്ഘാനുസ്സതി, സീലാനുസ്സതി, ചാഗാനുസ്സതി, ദേവതാനുസ്സതി, മരണാനുസ്സതി, കായഗതാസതി, ആനാപാനസ്സതി, ഉപസമാനുസ്സതീതി ഇമാ **ദസ അനുസ്സതിയോ**.

മേത്താ, കരുണാ, മുദിതാ, ഉപേക്ഖാതി ഇമേ **ചത്താരോ ബ്രഹ്മവിഹാരാ**.

ആകാസാനഞ്ചായതനം, വിഞ്ഞാണഞ്ചായതനം, ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനം, നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞായതനന്തി ഇമേ **ചത്താരോ ആരുപ്പാ**. ആഹാരേ പടികൂലസഞ്ഞാ **ഏകാ സഞ്ഞാ**. ചതുധാതുവവത്ഥാനം **ഏകം വവത്ഥാന**ന്തി ഏവം സങ്ഖാതനിദ്ദേസതോ വിനിച്ഛയോ വേദിതബ്ബോ.

ഉപചാരപ്പനാവഹതോതി ഠപേത്വാ കായഗതാസതിഞ്ച ആനാപാനസ്സതിഞ്ച അവസേസാ അട്ഠ അനുസ്സതിയോ, ആഹാരേ പടികൂലസഞ്ഞാ, ചതുധാതുവവത്ഥാനന്തി ഇമാനേവ ഹേത്ഥ ദസകമ്മട്ഠാനാനി ഉപചാരവഹാനി. സേസാനി അപ്പനാവഹാനി. ഏവം ഉപചാരപ്പനാവഹതോ.

ഝാനപ്പഭേദതോതി അപ്പനാവഹേസു ചേത്ഥ ആനാപാനസ്സതിയാ സദ്ധിം ദസ കസിണാ ചതുക്കജ്ഝാനികാ ഹോന്തി. കായഗതാസതിയാ സദ്ധിം ദസ അസുഭാ പഠമജ്ഝാനികാ. പുരിമാ തയോ ബ്രഹ്മവിഹാരാ തികജ്ഝാനികാ. ചതുത്ഥബ്രഹ്മവിഹാരോ ചത്താരോ ച ആരുപ്പാ ചതുത്ഥജ്ഝാനികാതി ഏവം ഝാനപ്പഭേദതോ.

സമതിക്കമതോതി ദ്വേ സമതിക്കമാ അങ്ഗസമതിക്കമോ ച ആരമ്മണസമതിക്കമോ ച. തത്ഥ സബ്ബേസുപി തികചതുക്കജ്ഝാനികേസു കമ്മട്ഠാനേസു അങ്ഗസമതിക്കമോ ഹോതി വിതക്കവിചാരാദീനി ഝാനങ്ഗാനി സമതിക്കമിത്വാ തേസ്വേവാരമ്മണേസു ദുതിയജ്ഝാനാദീനം പത്തബ്ബതോ. തഥാ ചതുത്ഥബ്രഹ്മവിഹാരേ. സോപി ഹി മേത്താദീനംയേവ ആരമ്മണേ സോമനസ്സം സമതിക്കമിത്വാ പത്തബ്ബോതി. ചതൂസു പന ആരുപ്പേസു ആരമ്മണസമതിക്കമോ ഹോതി. പുരിമേസു ഹി നവസു കസിണേസു അഞ്ഞതരം സമതിക്കമിത്വാ ആകാസാനഞ്ചായതനം പത്തബ്ബം. ആകാസാദീനി ച

സമതിക്കമിത്വാ വിഞ്ഞാണഞ്ചായതനാദീനി. സേസേസു സമതിക്കമോ നത്ഥീതി ഏവം സമതിക്കമതോ.

വഡ്ഢനാവഡ്ഢനതോതി ഇമേസു ചത്താലീസായ കമ്മട്ഠാനേസു ദസ കസിണാനേവ വഡ്ഢേതബ്ബാനി. യത്തകഞ്ഹി ഓകാസം കസിണേന ഫരതി, തദബ്ഭന്തരേ ദിബ്ബായ സോതധാതുയാ സദ്ദം സോതും ദിബ്ബേന ചക്ഖുനാ രൂപാനി പസ്സിതും പരസത്താനഞ്ച ചേതസാ ചിത്തമഞ്ഞാതും സമത്ഥോ ഹോതി. കായഗതാസതി പന അസുഭാനി ച ന വഡ്ഢേതബ്ബാനി. കസ്മാ? ഓകാസേന പരിച്ഛിന്നത്താ ആനിസംസാഭാവാ ച. സാ ച നേസം ഓകാസേന പരിച്ഛിന്നതാ ഭാവനാനയേ ആവിഭവിസ്സതി. തേസു പന വഡ്ഢിതേസു കുണപരാസിയേവ വഡ്ഢതി, ന കോചി ആനിസംസോ അത്ഥി. വുത്തമ്പി ചേതം സോപാകപഞ്ഹാബ്യാകരണേ, "വിഭൂതാ ഭഗവാ രൂപസഞ്ഞാ അവിഭൂതാ അട്ഠികസഞ്ഞാ"തി. തത്ര ഹി നിമിത്തവഡ്ഢനവസേന രൂപസഞ്ഞാ വിഭൂതാതി വുത്താ. അട്ഠികസഞ്ഞാ അവഡ്ഢനവസേന അവിഭൂതാതി വുത്താ.

യം പനേതം "കേവലം അട്ഠിസഞ്ഞായ, അഫരീ പഥവിം ഇമ"ന്തി (ഥേരഗാ॰ ൧൮) വുത്തം, തം ലാഭിസ്സ സതോ ഉപട്ഠാനാകാരവസേന വുത്തം. യഥേവ ഹി ധമ്മാസോകകാലേ കരവീകസകുണോ സമന്താ ആദാസഭിത്തീസു അത്തനോ ഛായം ദിസ്വാ സബ്ബദിസാസു കരവീകസഞ്ഞീ ഹുത്വാ മധുരം ഗിരം നിച്ഛാരേസി, ഏവം ഥേരോപി അട്ഠികസഞ്ഞായ ലാഭിത്താ സബ്ബദിസാസു ഉപട്ഠിതം നിമിത്തം പസ്സന്തോ കേവലാപി പഥവീ അട്ഠികഭരിതാതി ചിന്തേസീതി.

യദി ഏവം യാ അസുഭജ്ഝാനാനം അപ്പമാണാരമ്മണതാ വുത്താ, സാ വിരുജ്ഝതീതി. സാ ച ന വിരുജ്ഝതി. ഏകച്ചോ ഹി ഉദ്ധുമാതകേ വാ അട്ഠികേ വാ മഹന്തേ നിമിത്തം ഗണ്ഹാതി. ഏകച്ചോ അപ്പകേ. ഇമിനാ പരിയായേന ഏകച്ചസ്സ പരിത്താരമ്മണം ഝാനം ഹോതി. ഏകച്ചസ്സ അപ്പമാണാരമ്മണന്തി. യോ വാ ഏതം വഡ്ഢനേ ആദീനവം അപസ്സന്തോ വഡ്ഢേതി. തം സന്ധായ "അപ്പമാണാരമ്മണ"ന്തി വുത്തം. ആനിസംസാഭാവാ പന ന വഡ്ഢേതബ്ബാനീതി.

യഥാ ച ഏതാനി, ഏവം സേസാനിപി ന വഡ്ഢേതബ്ബാനി. കസ്മാ? തേസു ഹി ആനാപാനനിമിത്തം താവ വഡ്ഢയതോ വാതരാസിയേവ വഡ്ഢതി, ഓകാസേന ച പരിച്ഛിന്നം. ഇതി സാദീനവത്താ ഓകാസേന ച പരിച്ഛിന്നത്താ ന വഡ്ഢേതബ്ബം. ബ്രഹ്മവിഹാരാ സത്താരമ്മണാ, തേസം നിമിത്തം വഡ്ഢയതോ സത്തരാസിയേവ വഡ്ഢേയ്യ, ന ച തേന അത്ഥോ അത്ഥി, തസ്മാ തമ്പി ന വഡ്ഢേതബ്ബം. യം പന വുത്തം "മേത്താസഹഗതേന ചേതസാ ഏകം ദിസം ഫരിത്വാ"തി (ദീ॰ നി॰ ൧.൫൫൬) ആദി, തം പരിഗ്ഗഹവസേനേവ വുത്തം. ഏകാവാസദ്വിആവാസാദിനാ ഹി അനുക്കമേന ഏകിസ്സാ ദിസായ സത്തേ പരിഗ്ഗഹേത്വാ ഭാവേന്തോ ഏകം ദിസം ഫരിത്വാതി വുത്തോ. ന നിമിത്തം വഡ്ഢേന്തോ. പടിഭാഗനിമിത്തമേവ ചേത്ഥ നത്ഥി. യദയം വഡ്ഢേയ്യ, പരിത്തഅപ്പമാണാരമ്മണതാപേത്ഥ പരിഗ്ഗഹവസേനേവ വേദിതബ്ബാ. ആരുപ്പാരമ്മണേസുപി ആകാസം കസിണുഗ്ഘാടിമത്താ. തഞ്ഹി കസിണാപഗമവസേനേവ മനസി കാതബ്ബം. തതോ പരം വഡ്ഢയതോപി ന കിഞ്ചി ഹോതി. വിഞ്ഞാണം സഭാവധമ്മത്താ. ന ഹി സക്കാ സഭാവധമ്മം വഡ്ഢേതും. വിഞ്ഞാണാപഗമോ വിഞ്ഞാണസ്സ അഭാവമത്തത്താ. നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞായതനാരമ്മണം സഭാവധമ്മത്തായേവ ന വഡ്ഢേതബ്ബം. സേസാനി അനിമിത്തത്താ. പടിഭാഗനിമിത്തഞ്ഹി വഡ്ഢേതബ്ബം നാമ ഭവേയ്യ. ബുദ്ധാനുസ്സതിആദീനഞ്ച നേവ പടിഭാഗനിമിത്തം ആരമ്മണം ഹോതി, തസ്മാ തം ന വഡ്ഢേതബ്ബന്തി ഏവം വഡ്ഢനാവഡ്ഢനതോ.

ആരമ്മണതോതി ഇമേസു ച ചത്താലീസായ കമ്മട്ഠാനേസു ദസകസിണാ, ദസഅസുഭാ, ആനാപാനസ്സതി, കായഗതാസതീതി ഇമാനി ദ്വാവീസതിപടിഭാഗനിമിത്താരമ്മണാനി. സേസാനി ന പടിഭാഗനിമിത്താരമ്മണാനി. തഥാ ദസസു അനുസ്സതീസു ഠപേത്വാ ആനാപാനസ്സതിഞ്ച കായഗതാസതിഞ്ച അവസേസാ അട്ഠ അനുസ്സതിയോ, ആഹാരേ പടികൂലസഞ്ഞാ, ചതുധാതുവവത്ഥാനം, വിഞ്ഞാണഞ്ചായതനം, നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞായതനന്തി ഇമാനി ദ്വാദസ സഭാവധമ്മാരമ്മണാനി. ദസ കസിണാ, ദസ അസുഭാ, ആനാപാനസ്സതി, കായഗതാസതീതി ഇമാനി ദ്വാവീസതി നിമിത്താരമ്മണാനി. സേസാനി ഛ ന വത്തബ്ബാരമ്മണാനി. തഥാ വിപുബ്ബകം, ലോഹിതകം, പുളുവകം, ആനാപാനസ്സതി, ആപോകസിണം, തേജോകസിണം,

വായോകസിണം, യഞ്ച ആലോകകസിണേ സൂരിയാദീനം ഓഭാസമണ്ഡലാരമ്മണന്തി ഇമാനി അട്ഠ ചലിതാരമ്മണാനി, താനി ച ഖോ പുബ്ബഭാഗേ, പടിഭാഗം പന സന്നിസിന്നമേവ ഹോതി. സേസാനി ന ചലിതാരമ്മണാനീതി ഏവം ആരമ്മണതോ.

ഭൂമിതോതി ഏത്ഥ ച ദസ അസുഭാ, കായഗതാസതി, ആഹാരേ പടികൂലസഞ്ഞാതി ഇമാനി ദ്വാദസ ദേവേസു നപ്പവത്തന്തി. താനി ദ്വാദസ, ആനാപാനസ്സതി ചാതി ഇമാനി തേരസ ബ്രഹ്മലോകേ നപ്പവത്തന്തി . അരൂപഭവേ പന ഠപേത്വാ ചത്താരോ ആരുപ്പേ അഞ്ഞം നപ്പവത്തതി. മനുസ്സേസു സബ്ബാനിപി പവത്തന്തീതി ഏവം ഭൂമിതോ.

ഗഹണതോതി ദിട്ഠഫുട്ഠസുതഗ്ഗഹണതോപേത്ഥ വിനിച്ഛയോ വേദിതബ്ബോ. തത്ര ഠപേത്വാ വായോകസിണം സേസാ നവ കസിണാ, ദസ അസുഭാതി ഇമാനി ഏകൂനവീസതി ദിട്ഠേന ഗഹേതബ്ബാനി. പുബ്ബഭാഗേ ചക്ഖുനാ ഓലോകേത്വാ നിമിത്തം നേസം ഗഹേതബ്ബന്തി അത്ഥോ. കായഗതാസതിയം തചപഞ്ചകം ദിട്ഠേന, സേസം സുതേനാതി ഏവം തസ്സാ ആരമ്മണം ദിട്ഠസുതേന ഗഹേതബ്ബം. ആനാപാനസ്സതി ഫുട്ഠേന, വായോകസിണം ദിട്ഠഫുട്ഠേന, സേസാനി അട്ഠാരസ സുതേന ഗഹേതബ്ബാനി. ഉപേക്ഖാബ്രഹ്മവിഹാരോ, ചത്താരോ ആരുപ്പാതി ഇമാനി ചേത്ഥ ന ആദികമ്മികേന ഗഹേതബ്ബാനി. സേസാനി പഞ്ചതിംസ ഗഹേതബ്ബാനീതി ഏവം ഗഹണതോ.

പച്ചയതോതി ഇമേസു പന കമ്മട്ഠാനേസു ഠപേത്വാ ആകാസകസിണം സേസാ നവ കസിണാ ആരുപ്പാനം പച്ചയാ ഹോന്തി, ദസ കസിണാ അഭിഞ്ഞാനം, തയോ ബ്രഹ്മവിഹാരാ ചതുത്ഥബ്രഹ്മവിഹാരസ്സ, ഹേട്ഠിമം ഹേട്ഠിമം ആരുപ്പം ഉപരിമസ്സ ഉപരിമസ്സ, നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞായതനം നിരോധസമാപത്തിയാ, സബ്ബാനിപി സുഖവിഹാരവിപസ്സനാഭവസമ്പത്തീനന്തി ഏവം പച്ചയതോ.

ചരിയാനുകൂലതോതി ചരിയാനം അനുകൂലതോപേത്ഥ വിനിച്ഛയോ വേദിതബ്ബോ. സേയ്യഥിദം - രാഗചരിതസ്സ താവ ഏത്ഥ ദസ അസുഭാ, കായഗതാസതീതി ഏകാദസ കമ്മട്ഠാനാനി അനുകൂലാനി. ദോസചരിതസ്സ ചത്താരോ ബ്രഹ്മവിഹാരാ, ചത്താരി വണ്ണകസിണാനീതി അട്ഠ. മോഹചരിതസ്സ, വിതക്കചരിതസ്സ ച ഏകം ആനാപാനസ്സതി കമ്മട്ഠാനമേവ. സദ്ധാചരിതസ്സ പുരിമാ ഛ അനുസ്സതിയോ. ബുദ്ധിചരിതസ്സ മരണസ്സതി, ഉപസമാനുസ്സതി, ചതുധാതുവവത്ഥാനം, ആഹാരേ പടികൂലസഞ്ഞാതി ചത്താരി. സേസകസിണാനി, ചത്താരോ ച ആരുപ്പാ സബ്ബചരിതാനം അനുകൂലാനി. കസിണേസു ച യംകിഞ്ചി പരിത്തം വിതക്കചരിതസ്സ, അപ്പമാണം മോഹചരിതസ്സാതി.

ഏവമേത്ഥ ചരിയാനുകൂലതോ വിനിച്ഛയോ വേദിതബ്ബോതി സബ്ബഞ്ചേതം ഉജുവിപച്ചനീകവസേന ച അതിസപ്പായവസേന ച വുത്തം. രാഗാദീനം പന അവിക്ഖമ്ഭികാ സദ്ധാദീനം വാ അനുപകാരാ കുസലഭാവനാ നാമ നത്ഥി. വുത്തമ്പി ചേതം മേഘിയസുത്തേ -

"ചത്താരോ ധമ്മാ ഉത്തരി ഭാവേതബ്ബാ. അസുഭാ ഭാവേതബ്ബാ രാഗസ്സ പഹാനായ. മേത്താ ഭാവേതബ്ബാ ബ്യാപാദസ്സ പഹാനായ. ആനാപാനസ്സതി ഭാവേതബ്ബാ വിതക്കുപച്ഛേദായ. അനിച്ചസഞ്ഞാ ഭാവേതബ്ബാ അസ്മിമാനസമുഗ്ഘാതായാ"തി.

രാഹുലസുത്തേപി "മേത്തം, രാഹുല, ഭാവനം ഭാവേഹീ"തിആദിനാ (മ॰ നി॰ ൨.൱൨൦) നയേന ഏകസ്സേവ സത്ത കമ്മട്ഠാനാനി വുത്താനി. തസ്മാ വചനമത്തേ അഭിനിവേസം അകത്വാ സബ്ബത്ഥ അധിപ്പായോ പരിയേസിതബ്ബോതി അയം കമ്മട്ഠാനം ഗഹേത്വാതി ഏത്ഥ കമ്മട്ഠാനകഥാ വിനിച്ഛയോ.

൪൭. ഗഹേത്വാതി ഇമസ്സ പന പദസ്സ അയമത്ഥദീപനാ. "തേന യോഗിനാ കമ്മട്ഠാനദായകം കല്യാണമിത്തം ഉപസങ്കമിത്വാ"തി ഏത്ഥ വുത്തനയേനേവ വുത്തപ്പകാരം കല്യാണമിത്തം ഉപസങ്കമിത്വാ ബുദ്ധസ്സ വാ ഭഗവതോ ആചരിയസ്സ വാ അത്താനം നിയ്യാതേത്വാ സമ്പന്നജ്ഝാസയേന സമ്പന്നാധിമുത്തിനാ ച ഹുത്വാ കമ്മട്ഠാനം യാചിതബ്ബം.

തത്ര "ഇമാഹം ഭഗവാ അത്തഭാവം തുമ്ഹാകം പരിച്ചജാമീ"തി ഏവം ബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ അത്താ നിയ്യാതേതബ്ബോ. ഏവഞ്ഹി അനിയ്യാതേത്വാ പന്തേസു സേനാസനേസു

വിഹരന്തോ ഭേരവാരമ്മണേ ആപാഥമാഗതേ സന്ഥമ്ഭിതും അസക്കോന്തോ ഗാമന്തം ഓസരിത്വാ ഗിഹീഹി സംസട്ഠോ ഹുത്വാ അനേസനം ആപജ്ജിത്വാ അനയബ്യസനം പാപുണേയ്യ. നിയ്യാതിതത്തഭാവസ്സ പനസ്സ ഭേരവാരമ്മണേ ആപാഥമാഗതേപി ഭയം ന ഉപ്പജ്ജതി. "നനു തയാ, പണ്ഡിത, പുരിമമേവ അത്താ ബുദ്ധാനം നിയ്യാതിതോ"തി പച്ചവേക്ഖതോ പനസ്സ സോമനസ്സമേവ ഉപ്പജ്ജതി. യഥാ ഹി പുരിസസ്സ ഉത്തമം കാസികവത്ഥം ഭവേയ്യ, തസ്സ തസ്മിം മൂസികായ വാ കീടേഹി വാ ഖാദിതേ ഉപ്പജ്ജേയ്യ ദോമനസ്സം . സചേ പന തം അചീവരകസ്സ ഭിക്ഖുനോ ദദേയ്യ, അഥസ്സ തം തേന ഭിക്ഖുനാ ഖണ്ഡാഖണ്ഡം കരിയമാനം ദിസ്വാപി സോമനസ്സമേവ ഉപ്പജ്ജേയ്യ. ഏവംസമ്പദമിദം വേദിതബ്ബം.

ആചരിയസ്സ നിയ്യാതേന്തേനാപി "ഇമാഹം, ഭന്തേ, അത്തഭാവം തുമ്ഹാകം പരിച്ചജാമീ"തി വത്തബ്ബം. ഏവം അനിയ്യാതിതത്തഭാവോ ഹി അതജ്ജനീയോ വാ ഹോതി, ദുബ്ബചോ വാ അനോവാദകരോ, യേനകാമംഗമോ വാ ആചരിയം അനാപുച്ഛാവ യത്ഥിച്ഛതി, തത്ഥ ഗന്താ, തമേനം ആചരിയോ ആമിസേന വാ ധമ്മേന വാ ന സങ്ഗണ്ഹാതി, ഗൂള്ഹം ഗന്ഥം ന സിക്ഖാപേതി. സോ ഇമം ദുവിധം സങ്ഗഹം അലഭന്തോ സാസനേ പതിട്ഠം ന ലഭതി, നചിരസ്സേവ ദുസ്സീല്യം വാ ഗിഹിഭാവം വാ പാപുണാതി. നിയ്യാതിതത്തഭാവോ പന നേവ അതജ്ജനീയോ ഹോതി, ന യേനകാമംഗമോ, സുവചോ ആചരിയായത്തവുത്തിയേവ ഹോതി. സോ ആചരിയതോ ദുവിധം സങ്ഗഹം ലഭന്തോ സാസനേ വുഡ്ഢിം വിരൂള്ഹിം വേപുല്ലം പാപുണാതി ചൂളപിണ്ഡപാതികതിസ്സത്ഥേരസ്സ അന്തേവാസികാ വിയ.

ഥേരസ്സ കിര സന്തികം തയോ ഭിക്ഖൂ ആഗമംസു. തേസു ഏകോ "അഹം, ഭന്തേ, തുമ്ഹാകമത്ഥായാ"തി വുത്തേ സതപോരിസേ പപാതേ പതിതും ഉസ്സഹേയ്യന്തി ആഹ. ദുതിയോ "അഹം, ഭന്തേ, തുമ്ഹാകമത്ഥായാ"തി വുത്തേ ഇമം അത്തഭാവം പണ്ഹിതോ പട്ഠായ പാസാണപിട്ഠേ ഘംസേന്തോ നിരവസേസം ഖേപേതും ഉസ്സഹേയ്യന്തി ആഹ. തതിയോ "അഹം, ഭന്തേ, തുമ്ഹാകമത്ഥായാ"തി വുത്തേ അസ്സാസപസ്സാസേ ഉപരുന്ധിത്വാ കാലകിരിയം കാതും ഉസ്സഹേയ്യന്തി ആഹ. ഥേരോ ഭബ്ബാവതിമേ ഭിക്ഖൂതി കമ്മട്ഠാനം കഥേസി. തേ തസ്സ ഓവാദേ ഠത്വാ തയോപി അരഹത്തം പാപുണിംസൂതി അയമാനിസംസോ അത്തനിയ്യാതനേ. തേന വുത്തം "ബുദ്ധസ്സ വാ ഭഗവതോ ആചരിയസ്സ വാ അത്താനം നിയ്യാതേത്വാ"തി.

൪൯. സമ്പന്നജ്ഝാസയേന സമ്പന്നാധിമുത്തിനാ ച ഹുത്വാതി ഏത്ഥ പന തേന യോഗിനാ അലോഭാദീനം വസേന ഛഹാകാരേഹി സമ്പന്നജ്ഝാസയേന ഭവിതബ്ബം. ഏവം സമ്പന്നജ്ഝാസയോ ഹി തിസ്സന്നം ബോധീനം അഞ്ഞതരം പാപുണാതി. യഥാഹ, "ഛ അജ്ഝാസയാ ബോധിസത്താനം ബോധിപരിപാകായ സംവത്തന്തി, അലോഭജ്ഝാസയാ ച ബോധിസത്താ ലോഭേ ദോസദസ്സാവിനോ, അദോസജ്ഝാസയാ ച ബോധിസത്താ ദോസേ ദോസദസ്സാവിനോ, അമോഹജ്ഝാസയാ ച ബോധിസത്താ മോഹേ ദോസദസ്സാവിനോ, നേക്ഖമ്മജ്ഝാസയാ ച ബോധിസത്താ ഘരാവാസേ ദോസദസ്സാവിനോ, പവിവേകജ്ഝാസയാ ച ബോധിസത്താ സങ്ഗണികായ ദോസദസ്സാവിനോ, നിസ്സരണജ്ഝാസയാ ച ബോധിസത്താ സബ്ബഭവഗതീസു ദോസദസ്സാവിനോ"തി. യേ ഹി കേചി അതീതാനാഗതപച്ചുപ്പന്നാ സോതാപന്നസകദാഗാമിഅനാഗാമിഖീണാസവപച്ചേകബുദ്ധസമ്മാസമ്ബുദ്ധാ, സബ്ബേ തേ ഇമേഹേവ ഛഹാകാരേഹി അത്തനാ അത്തനാ പത്തബ്ബം വിസേസം പത്താ. തസ്മാ ഇമേഹി ഛഹാകാരേഹി സമ്പന്നജ്ഝാസയേന ഭവിതബ്ബം. തദധിമുത്തതായ പന അധിമുത്തിസമ്പന്നേന ഭവിതബ്ബം. സമാധാധിമുത്തേന സമാധിഗരുകേന സമാധിപബ്ഭാരേന, നിബ്ബാനാധിമുത്തേന നിബ്ബാനഗരുകേന നിബ്ബാനപബ്ഭാരേന ച ഭവിതബ്ബന്തി അത്ഥോ.

൫൦. ഏവം സമ്പന്നജ്ഝാസയാധിമുത്തിനോ പനസ്സ കമ്മട്ഠാനം യാചതോ ചേതോപരിയഞാണലാഭിനാ ആചരിയേന ചിത്താചാരം ഓലോകേത്വാ ചരിയാ ജാനിതബ്ബാ. ഇതരേന കിം ചരിതോസി? കേ വാ തേ ധമ്മാ ബഹുലം സമുദാചരന്തി? കിം വാ തേ മനസികരോതോ ഫാസു ഹോതി? കതരസ്മിം വാ തേ കമ്മട്ഠാനേ ചിത്തം നമതീതി ഏവമാദീഹി നയേഹി പുച്ഛിത്വാ ജാനിതബ്ബാ. ഏവം ഞത്വാ ചരിയാനുകൂലം കമ്മട്ഠാനം കഥേതബ്ബം.

കഥേന്തേന ച തിവിധേന കഥേതബ്ബം. പകതിയാ ഉഗ്ഗഹിതകമ്മട്ഠാനസ്സ ഏകം ദ്വേ നിസജ്ജാനി സജ്ഝായം കാരേത്വാ ദാതബ്ബം. സന്തികേ വസന്തസ്സ ആഗതാഗതക്ഖണേ കഥേതബ്ബം. ഉഗ്ഗഹേത്വാ അഞ്ഞത്ര ഗന്തുകാമസ്സ നാതിസംഖിത്തം നാതിവിത്ഥാരികം കത്വാ കഥേതബ്ബം.

തത്ഥ പഥവീകസിണം താവ കഥേന്തേന ചത്താരോ കസിണദോസാ, കസിണകരണം, കതസ്സ ഭാവനാനയോ, ദുവിധം നിമിത്തം, ദുവിധോ സമാധി, സത്തവിധം സപ്പായാസപ്പായം, ദസവിധം അപ്പനാകോസല്ലം, വീരിയസമതാ, അപ്പനാവിധാനന്തി ഇമേ നവ ആകാരാ കഥേതബ്ബാ. സേസകമ്മട്ഠാനേസുപി തസ്സ തസ്സ അനുരൂപം കഥേതബ്ബം. തം സബ്ബം തേസം ഭാവനാവിധാനേ ആവിഭവിസ്സതി.

ഏവം കഥിയമാനേ പന കമ്മട്ഠാനേ തേന യോഗിനാ നിമിത്തം ഗഹേത്വാ സോതബ്ബം. **നിമിത്തം ഗഹേത്വാ**തി ഇദം ഹേട്ഠിമപദം, ഇദം ഉപരിമപദം, അയമസ്സ അത്ഥോ , അയമധിപ്പായോ, ഇദമോപമ്മന്തി ഏവം തം തം ആകാരം ഉപനിബന്ധിത്വാതി അത്ഥോ. ഏവം നിമിത്തം ഗഹേത്വാ സക്കച്ചം സുണന്തേന ഹി കമ്മട്ഠാനം സുഗ്ഗഹിതം ഹോതി. അഥസ്സ തം നിസ്സായ വിസേസാധിഗമോ സമ്പജ്ജതി, ന ഇതരസ്സാതി അയം ഗഹേത്വാതി ഇമസ്സ പദസ്സ അത്ഥപരിദീപനാ.

ഏത്താവതാ കല്യാണമിത്തം ഉപസങ്കമിത്വാ അത്തനോ ചരിയാനുകൂലം ചത്താലീസായ കമ്മട്ഠാനേസു അഞ്ഞതരം കമ്മട്ഠാനം ഗഹേത്വാതി ഇമാനി പദാനി സബ്ബാകാരേന വിത്ഥാരിതാനി ഹോന്തീതി.

ഇതി സാധുജനപാമോജ്ജത്ഥായ കതേ വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ

സമാധിഭാവനാധികാരേ

കമ്മട്ഠാനഗ്ഗഹണനിദ്ദേസോ നാമ

തതിയോ പരിച്ഛേദോ.

൪. പഥവീകസിണനിദ്ദേസോ

൫൧. ഇദാനി യം വുത്തം "സമാധിഭാവനായ അനനുരൂപം വിഹാരം പഹായ അനുരൂപേ വിഹാരേ വിഹരന്തേനാ"തി ഏത്ഥ യസ്സ താവാചരിയേന സദ്ധിം ഏകവിഹാരേ വസതോ ഫാസു ഹോതി, തേന തത്ഥേവ കമ്മട്ഠാനം പരിസോധേന്തേന വസിതബ്ബം. സചേ തത്ഥ ഫാസു ന ഹോതി, യോ അഞ്ഞോ ഗാവുതേ വാ അഡ്ഢയോജനേ വാ യോജനമത്തേപി വാ സപ്പായോ വിഹാരോ ഹോതി, തത്ഥ വസിതബ്ബം. ഏവഞ്ഹി സതി കമ്മട്ഠാനസ്സ കിസ്മിഞ്ചിദേവ ഠാനേ സന്ദേഹേ വാ സതിസമ്മോസേ വാ ജാതേ കാലസ്സേവ വിഹാരേ വത്തം കത്വാ അന്തരാമഗ്ഗേ പിണ്ഡായ ചരിത്വാ ഭത്തകിച്ചപരിയോസാനേയേവ ആചരിയസ്സ വസനട്ഠാനം ഗന്ത്വാ തംദിവസമാചരിയസ്സ സന്തികേ കമ്മട്ഠാനം സോധേത്വാ ദുതിയദിവസേ ആചരിയം വന്ദിത്വാ നിക്ഖമിത്വാ അന്തരാമഗ്ഗേ പിണ്ഡായ ചരിത്വാ അകിലമന്തോയേവ അത്തനോ വസനട്ഠാനം ആഗന്തും സക്ഖിസ്സതി. യോ പന യോജനപ്പമാണേപി ഫാസുകട്ഠാനം ന ലഭതി, തേന കമ്മട്ഠാനേ സബ്ബം ഗണ്ഠിട്ഠാനം ഛിന്ദിത്വാ സുവിസുദ്ധം ആവജ്ജനപടിബദ്ധം കമ്മട്ഠാനം കത്വാ ദൂരമ്പി ഗന്ത്വാ സമാധിഭാവനായ അനനുരൂപം വിഹാരം പഹായ അനുരൂപേ വിഹാരേ വിഹാതബ്ബം.

അനനുരൂപവിഹാരോ

൫൨. തത്ഥ അനനുരൂപോ നാമ അട്ഠാരസന്നം ദോസാനം അഞ്ഞതരേന സമന്നാഗതോ. തത്രിമേ അട്ഠാരസ ദോസാ - മഹത്തം, നവത്തം, ജിണ്ണത്തം, പന്ഥനിസ്സിതത്തം, സോണ്ഡീ, പണ്ണം, പുപ്ഫം, ഫലം, പത്ഥനീയതാ, നഗരസന്നിസ്സിതതാ, ദാരുസന്നിസ്സിതതാ, ഖേത്തസന്നിസ്സിതതാ, വിസഭാഗാനം പുഗ്ഗലാനം അത്ഥിതാ, പട്ടനസന്നിസ്സിതതാ, പച്ചന്തസന്നിസ്സിതതാ, രജ്ജസീമസന്നിസ്സിതതാ, അസപ്പായതാ, കല്യാണമിത്താനം അലാഭോതി ഇമേസം അട്ഠാരസന്നം ദോസാനം അഞ്ഞതരേന ദോസേന സമന്നാഗതോ അനനുരൂപോ നാമ. ന തത്ഥ വിഹാതബ്ബം.

കസ്മാ? **മഹാവിഹാരേ** താവ ബഹൂ നാനാഛന്ദാ സന്നിപതന്തി, തേ അഞ്ഞമഞ്ഞം പടിവിരുദ്ധതായ വത്തം ന കരോന്തി. ബോധിയങ്ഗണാദീനി അസമ്മട്ഠാനേവ ഹോന്തി. അനുപട്ഠാപിതം പാനീയം പരിഭോജനീയം. തത്രായം ഗോചരഗാമേ പിണ്ഡായ ചരിസ്സാമീതി പത്തചീവരമാദായ നിക്ഖന്തോ സചേ പസ്സതി വത്തം വാ അകതം പാനീയഘടം വാ രിത്തം, അഥാനേന വത്തം കാതബ്ബം ഹോതി, പാനീയം ഉപട്ഠാപേതബ്ബം. അകരോന്തോ വത്തഭേദേ ദുക്കടം ആപജ്ജതി. കരോന്തസ്സ കാലോ അതിക്കമതി, അതിദിവാ പവിട്ഠോ നിട്ഠിതായ ഭിക്ഖായ കിഞ്ചി ന ലഭതി. പടിസല്ലാനഗതോപി സാമണേരദഹരഭിക്ഖൂനം ഉച്ചാസദ്ദേന സങ്ഘകമ്മേഹി ച വിക്ഖിപതി. യത്ഥ പന സബ്ബം വത്തം കതമേവ ഹോതി, അവസേസാപി ച സങ്ഘട്ടനാ നത്ഥി. ഏവരൂപേ മഹാവിഹാരേപി വിഹാതബ്ബം.

നവവിഹാരേ ബഹു നവകമ്മം ഹോതി, അകരോന്തം ഉജ്ഝായന്തി. യത്ഥ പന ഭിക്ഖൂ ഏവം വദന്തി "ആയസ്മാ യഥാസുഖം സമണധമ്മം കരോതു, മയം നവകമ്മം കരിസ്സാമാ"തി ഏവരൂപേ വിഹാതബ്ബം.

ജിണ്ണവിഹാരേ പന ബഹു പടിജഗ്ഗിതബ്ബം ഹോതി, അന്തമസോ അത്തനോ സേനാസനമത്തമ്പി അപ്പടിജഗ്ഗന്തം ഉജ്ഝായന്തി, പടിജഗ്ഗന്തസ്സ കമ്മട്ഠാനം പരിഹായതി.

പന്ഥനിസ്സിതേ മഹാപഥവിഹാരേ രത്തിന്ദിവം ആഗന്തുകാ സന്നിപതന്തി. വികാലേ ആഗതാനം അത്തനോ സേനാസനം ദത്വാ രുക്ഖമൂലേ വാ പാസാണപിട്ഠേ വാ വസിതബ്ബം ഹോതി. പുനദിവസേപി ഏവമേവാതി കമ്മട്ഠാനസ്സ ഓകാസോ ന ഹോതി. യത്ഥ പന ഏവരൂപോ ആഗന്തുകസമ്ബാധോ ന ഹോതി, തത്ഥ വിഹാതബ്ബം.

സോണ്ഡീ നാമ പാസാണപോക്ഖരണീ ഹോതി, തത്ഥ പാനീയത്ഥം മഹാജനോ സമോസരതി, നഗരവാസീനം രാജകുലൂപകത്ഥേരാനം അന്തേവാസികാ രജനകമ്മത്ഥായ ആഗച്ഛന്തി, തേസം ഭാജനദാരുദോണികാദീനി പുച്ഛന്താനം അസുകേ ച അസുകേ ച ഠാനേതി ദസ്സേതബ്ബാനി ഹോന്തി, ഏവം സബ്ബകാലമ്പി നിച്ചബ്യാവടോ ഹോതി.

യത്ഥ നാനാവിധം സാകപണ്ണം ഹോതി, തത്ഥസ്സ കമ്മട്ഠാനം ഗഹേത്വാ ദിവാവിഹാരം നിസിന്നസ്സാപി സന്തികേ സാകഹാരികാ ഗായമാനാ പണ്ണം ഉച്ചിനന്തിയോ വിസഭാഗസദ്ദസങ്ഘട്ടനേന കമ്മട്ഠാനന്തരായം കരോന്തി.

യത്ഥ പന നാനാവിധാ മാലാഗച്ഛാ സുപുപ്ഫിതാ ഹോന്തി, തത്രാപി താദിസോയേവ ഉപദ്ദവോ.

യത്ഥ നാനാവിധം അമ്ബജമ്ബുപനസാദിഫലം ഹോതി, തത്ഥ ഫലത്ഥികാ ആഗന്ത്വാ യാചന്തി, അദേന്തസ്സ കുജ്ഝന്തി, ബലക്കാരേന വാ ഗണ്ഹന്തി, സായന്ഹസമയേ വിഹാരമജ്ഝേ ചങ്കമന്തേന തേ ദിസ്വാ "കിം ഉപാസകാ ഏവം കരോഥാ"തി വുത്താ യഥാരുചി അക്കോസന്തി. അവാസായപിസ്സ പരക്കമന്തി.

പത്ഥനീയേ പന ലേണസമ്മതേ ദക്ഖിണഗിരിഹത്ഥികുച്ഛിചേതിയഗിരിചിത്തലപബ്ബതസദിസേ വിഹാരേ വിഹരന്തം അയമരഹാതി സമ്ഭാവേത്വാ വന്ദിതുകാമാ മനുസ്സാ സമന്താ ഓസരന്തി, തേനസ്സ ന ഫാസു ഹോതി, യസ്സ പന തം സപ്പായം ഹോതി, തേന ദിവാ അഞ്ഞത്ര ഗന്ത്വാ രത്തിം വസിതബ്ബം.

നഗരസന്നിസ്സിതേ വിസഭാഗാരമ്മണാനി ആപാഥമാഗച്ഛന്തി, കുമ്ഭദാസിയോപി ഘടേഹി നിഘംസന്തിയോ ഗച്ഛന്തി, ഓക്കമിത്വാ മഗ്ഗം ന ദേന്തി, ഇസ്സരമനുസ്സാപി വിഹാരമജ്ഝേ സാണിം പരിക്ഖിപിത്വാ നിസീദന്തി.

ദാരുസന്നിസ്സയേ പന യത്ഥ കട്ഠാനി ച ദബ്ബുപകരണരുക്ഖാ ച സന്തി, തത്ഥ കട്ഠഹാരികാ പുബ്ബേ വുത്തസാകപുപ്ഫഹാരികാ വിയ അഫാസും കരോന്തി, വിഹാരേ രുക്ഖാ സന്തി, തേ ഛിന്ദിത്വാ ഘരാനി കരിസ്സാമാതി മനുസ്സാ ആഗന്ത്വാ ഛിന്ദന്തി. സചേ സായന്ഹസമയം പധാനഘരാ നിക്ഖമിത്വാ വിഹാരമജ്ഝേ ചങ്കമന്തോ തേ ദിസ്വാ "കിം ഉപാസകാ ഏവം കരോഥാ"തി വദതി, യഥാരുചി അക്കോസന്തി, അവാസായപിസ്സ പരക്കമന്തി.

യോ പന **ഖേത്തസന്നിസ്സിതോ** ഹോതി സമന്താ ഖേത്തേഹി പരിവാരിതോ, തത്ഥ മനുസ്സാ വിഹാരമജ്ഝേയേവ ഖലം കത്വാ ധഞ്ഞം മദ്ദന്തി, പമുഖേസു സയന്തി, അഞ്ഞമ്പി ബഹും അഫാസും കരോന്തി. യത്രാപി മഹാസങ്ഘഭോഗോ ഹോതി, ആരാമികാ കുലാനം ഗാവോ രുന്ധന്തി, ഉദകവാരം പടിസേധേന്തി, മനുസ്സാ വീഹിസീസം ഗഹേത്വാ "പസ്സഥ തുമ്ഹാകം ആരാമികാനം കമ്മ"ന്തി സങ്ഘസ്സ ദസ്സേന്തി. തേന തേന കാരണേന രാജരാജമഹാമത്താനം ഘരദ്വാരം ഗന്തബ്ബം ഹോതി, അയമ്പി ഖേത്തസന്നിസ്സിതേനേവ സങ്ഗഹിതോ.

വിസഭാഗാനം പുഗ്ഗലാനം അത്ഥിതാതി യത്ഥ അഞ്ഞമഞ്ഞം വിസഭാഗവേരീ ഭിക്ഖൂ വിഹരന്തി, യേ കലഹം കരോന്താ മാ, ഭന്തേ, ഏവം കരോഥാതി വാരിയമാനാ ഏതസ്സ പംസുകൂലികസ്സ ആഗതകാലതോ പട്ഠായ നട്ഠാമ്ഹാതി വത്താരോ ഭവന്തി.

യോപി ഉദകപട്ടനം വാ ഥലപട്ടനം വാ നിസ്സിതോ ഹോതി, തത്ഥ അഭിണ്ഹം നാവാഹി ച സത്ഥേഹി ച ആഗതമനുസ്സാ ഓകാസം ദേഥ, പാനീയം ദേഥ, ലോണം ദേഥാതി ഘട്ടയന്താ അഫാസും കരോന്തി.

പച്ചന്തസന്നിസ്സിതേ പന മനുസ്സാ ബുദ്ധാദീസു അപ്പസന്നാ ഹോന്തി.

രജ്ജസീമസന്നിസ്സിതേ രാജഭയം ഹോതി. തഞ്ഹി പദേസം ഏകോ രാജാ ന മയ്ഹം വസേ വത്തതീതി പഹരതി, ഇതരോപി ന മയ്ഹം വസേ വത്തതീതി. തത്രായം ഭിക്ഖു കദാചി ഇമസ്സ രഞ്ഞോ വിജിതേ വിചരതി, കദാചി ഏതസ്സ. അഥ നം "ചരപുരിസോ അയ"ന്തി മഞ്ഞമാനാ അനയബ്യസനം പാപേന്തി.

അസപ്പായതാതി വിസഭാഗരൂപാദിആരമ്മണസമോസരണേന വാ അമനുസ്സപരിഗ്ഗഹിതതായ വാ അസപ്പായതാ. **തത്രിദം വത്ഥു**. ഏകോ കിര ഥേരോ അരഞ്ഞേ വസതി. അഥസ്സ ഏകാ യക്ഖിനീ പണ്ണസാലദ്വാരേ ഠത്വാ ഗായി. സോ നിക്ഖമിത്വാ ദ്വാരേ അട്ഠാസി, സാ ഗന്ത്വാ ചങ്കമനസീസേ ഗായി. ഥേരോ ചങ്കമനസീസം അഗമാസി. സാ സതപോരിസേ പപാതേ ഠത്വാ ഗായി. ഥേരോ പടിനിവത്തി. അഥ നം സാ വേഗേനാഗന്ത്വാ ഗഹേത്വാ "മയാ, ഭന്തേ, ന ഏകോ ന ദ്വേ തുമ്ഹാദിസാ ഖാദിതാ"തി ആഹ.

കല്യാണമിത്താനം അലാഭോതി യത്ഥ ന സക്കാ ഹോതി ആചരിയം വാ ആചരിയസമം വാ ഉപജ്ഝായം വാ ഉപജ്ഝായസമം വാ കല്യാണമിത്തം ലദ്ധും. തത്ഥ സോ കല്യാണമിത്താനം അലാഭോ മഹാദോസോയേവാതി ഇമേസം അട്ഠാരസന്നം ദോസാനം അഞ്ഞതരേന സമന്നാഗതോ അനനുരൂപോതി വേദിതബ്ബോ. വുത്തമ്പി ചേതം അട്ഠകഥാസു -

മഹാവാസം നവാവാസം, ജരാവാസഞ്ച പന്ഥനിം;
സോണ്ഡിം പണ്ണഞ്ച പുപ്ഫഞ്ച, ഫലം പത്ഥിതമേവ ച.

നഗരം ദാരുനാ ഖേത്തം, വിസഭാഗേന പട്ടനം;
പച്ചന്തസീമാസപ്പായം, യത്ഥ മിത്തോ ന ലബ്ഭതി.

അട്ഠാരസേതാനി ഠാനാനി, ഇതി വിഞ്ഞായ പണ്ഡിതോ;
ആരകാ പരിവജ്ജേയ്യ, മഗ്ഗം സപ്പടിഭയം യഥാതി.

അനുരൂപവിഹാരോ

൫൨. യോ പന ഗോചരഗാമതോ നാതിദൂരനാച്ചാസന്നതാദീഹി പഞ്ചഹങ്ഗേഹി സമന്നാഗതോ, അയം അനുരൂപോ നാമ. വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ - "കഥഞ്ച, ഭിക്ഖവേ, സേനാസനം പഞ്ചങ്ഗസമന്നാഗതം ഹോതി? ഇധ, ഭിക്ഖവേ, സേനാസനം നാതിദൂരം ഹോതി നാച്ചാസന്നം ഗമനാഗമനസമ്പന്നം, ദിവാ അപ്പാകിണ്ണം രത്തിം അപ്പസദ്ദം അപ്പനിഗ്ഘോസം, അപ്പഡംസമകസവാതാതപസരീസപസമ്ഫസ്സം, തസ്മിം ഖോ പന സേനാസനേ വിഹരന്തസ്സ അപ്പകസിരേനേവ ഉപ്പജ്ജന്തി ചീവരപിണ്ഡപാതസേനാസനഗിലാനപച്ചയഭേസജ്ജപരിക്ഖാരാ. തസ്മിം ഖോ പന സേനാസനേ ഥേരാ ഭിക്ഖൂ വിഹരന്തി ബഹുസ്സുതാ ആഗതാഗമാ ധമ്മധരാ വിനയധരാ മാതികാധരാ, തേ കാലേന കാലം ഉപസങ്കമിത്വാ പരിപുച്ഛതി

പരിപഞ്ഹതി ‘ഇദം, ഭന്തേ, കഥം ഇമസ്സ കോ അത്ഥോ’തി, തസ്സ തേ ആയസ്മന്തോ അവിവടഞ്ചേവ വിവരന്തി, അനുത്താനീകതഞ്ച ഉത്താനീകരോന്തി, അനേകവിഹിതേസു ച കങ്ഖട്ഠാനിയേസു ധമ്മേസു കങ്ഖം പടിവിനോദേന്തി. ഏവം ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സേനാസനം പഞ്ചങ്ഗസമന്നാഗതം ഹോതീ”തി (അം॰ നി॰ ൧൦.൧൧).

അയം “സമാധിഭാവനായ അനനുരൂപം വിഹാരം പഹായ അനുരൂപേ വിഹാരേ വിഹരന്തേനാ”തി ഏത്ഥ വിത്ഥാരോ.

ഖുദ്ദകപലിബോധാ

൪൮. **ഖുദ്ദകപലിബോധുപച്ഛേദം കത്വാ**തി ഏവം പതിരൂപേ വിഹാരേ വിഹരന്തേന യേപിസ്സ തേ ഹോന്തി ഖുദ്ദകപലിബോധാ, തേപി ഉപച്ഛിന്ദിതബ്ബാ. സേയ്യഥിദം, ദീഘാനി കേസനഖലോമാനി ഛിന്ദിതബ്ബാനി. ജിണ്ണചീവരേസു ദള്ഹീകമ്മം വാ തുന്നകമ്മം വാ കാതബ്ബം. കിലിട്ഠാനി വാ രജിതബ്ബാനി. സചേ പത്തേ മലം ഹോതി, പത്തോ പചിതബ്ബോ. മഞ്ചപീഠാദീനി സോധേതബ്ബാനീതി. “അയം ഖുദ്ദകപലിബോധുപച്ഛേദം കത്വാ”തി ഏത്ഥ വിത്ഥാരോ.

ഭാവനാവിധാനം

൪൯. ഇദാനി **സബ്ബം ഭാവനാവിധാനം അപരിഹാപേന്തേന ഭാവേതബ്ബോ**തി ഏത്ഥ അയം പഥവീകസിണം ആദിം കത്വാ സബ്ബകമ്മട്ഠാനവസേന വിത്ഥാരകഥാ ഹോതി.

ഏവം ഉപച്ഛിന്നഖുദ്ദകപലിബോധേന ഹി ഭിക്ഖുനാ പച്ഛാഭത്തം പിണ്ഡപാതപടിക്കന്തേന ഭത്തസമ്മദം പടിവിനോദേത്വാ പവിവിത്തേ ഓകാസേ സുഖനിസിന്നേന കതായ വാ അകതായ വാ പഥവിയാ നിമിത്തം ഗണ്ഹിതബ്ബം. വുത്തഞ്ഹേതം -

> “പഥവീകസിണം ഉഗ്ഗണ്ഹന്തോ പഥവിയം നിമിത്തം ഗണ്ഹാതി കതേ വാ അകതേ വാ സാന്തകേ, നോ അനന്തകേ, സകോടിയേ, നോ അകോടിയേ, സവട്ടുമേ, നോ അവട്ടുമേ, സപരിയന്തേ, നോ അപരിയന്തേ, സുപ്പമത്തേ വാ സരാവമത്തേ വാ. സോ തം നിമിത്തം സുഗ്ഗഹിതം കരോതി, സൂപധാരിതം ഉപധാരേതി, സുവവത്ഥിതം വവത്ഥപേതി. സോ തം നിമിത്തം സുഗ്ഗഹിതം കത്വാ സൂപധാരിതം ഉപധാരേത്വാ സുവവത്ഥിതം വവത്ഥപേത്വാ ആനിസംസദസ്സാവീ രതനസഞ്ഞീ ഹുത്വാ ചിത്തീകാരം ഉപട്ഠപേത്വാ സമ്പിയായമാനോ തസ്മിം ആരമ്മണേ ചിത്തം ഉപനിബന്ധതി ‘അദ്ധാ ഇമായ പടിപദായ ജരാമരണമ്ഹാ മുച്ചിസ്സാമീ’തി. സോ വിവിച്ചേവ കാമേഹി...പേ॰... പഠമം ഝാനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരതീ”തി.

തത്ഥ യേന അതീതഭവേപി സാസനേ വാ ഇസിപബ്ബജ്ജായ വാ പബ്ബജിത്വാ പഥവീകസിണേ ചതുക്കപഞ്ചകജ്ഝാനാനി നിബ്ബത്തിതപുബ്ബാനി, ഏവരൂപസ്സ പുഞ്ഞവതോ ഉപനിസ്സയസമ്പന്നസ്സ അകതായ പഥവിയാ കസിതട്ഠാനേ വാ ഖലമണ്ഡലേ വാ നിമിത്തം ഉപ്പജ്ജതി, **മല്ലകത്ഥേരസ്സ** വിയ. തസ്സ കിരായസ്മതോ കസിതട്ഠാനം ഓലോകേന്തസ്സ തംഠാനപ്പമാണമേവ നിമിത്തം ഉദപാദി. സോ തം വഡ്ഢേത്വാ പഞ്ചകജ്ഝാനാനി നിബ്ബത്തേത്വാ ഝാനപദട്ഠാനം വിപസ്സനം പട്ഠപേത്വാ അരഹത്തം പാപുണി.

യോ പനേവം അകതാധികാരോ ഹോതി, തേന ആചരിയസന്തികേ ഉഗ്ഗഹിതകമ്മട്ഠാനവിധാനം അവിരാധേത്വാ ചത്താരോ കസിണദോസേ പരിഹരന്തേന കസിണം കാതബ്ബം. നീലപീതലോഹിതഓദാതസമ്ഭേദവസേന ഹി ചത്താരോ

പഥവീകസിണദോസാ. തസ്മാ നീലാദിവണ്ണം മത്തികം അഗ്ഗഹേത്വാ ഗങ്ഗാവഹേ മത്തികാസദിസായ അരുണവണ്ണായ മത്തികായ കസിണം കാതബ്ബം. തഞ്ച ഖോ വിഹാരമജ്ഝേ സാമണേരാദീനം സഞ്ചരണട്ഠാനേ ന കാതബ്ബം. വിഹാരപച്ചന്തേ പന പടിച്ഛന്നട്ഠാനേ പബ്ഭാരേ വാ പണ്ണസാലായ വാ സംഹാരിമം വാ തത്രട്ഠകം വാ കാതബ്ബം. തത്ഥ സംഹാരിമം ചതൂസു ദണ്ഡകേസു പിലോതികം വാ ചമ്മം വാ കടസാരകം വാ ബന്ധിത്വാ തത്ഥ അപനീതതിണമൂലസക്ഖരകഥലികായ സുമദ്ദിതായ മത്തികായ വുത്തപ്പമാണം വട്ടം ലിമ്പേത്വാ കാതബ്ബം. തം പരികമ്മകാലേ ഭൂമിയം അത്ഥരിത്വാ ഓലോകേതബ്ബം. തത്രട്ഠകം ഭൂമിയം പദുമകണ്ണികാകാരേന ഖാണുകേ ആകോടേത്വാ വല്ലീഹി വിനന്ധിത്വാ കാതബ്ബം. യദി സാ മത്തികാ നപ്പഹോതി, അധോ അഞ്ഞം പക്ഖിപിത്വാ ഉപരിഭാഗേ സുപരിസോധിതായ അരുണവണ്ണായ മത്തികായ വിദത്ഥിചതുരങ്ഗുലവിത്ഥാരം വട്ടം കാതബ്ബം. ഏതദേവ ഹി പമാണം സന്ധായ "സുപ്പമത്തം വാ സരാവമത്തം വാ"തി വുത്തം. "സാന്തകേ നോ അനന്തകേ"തിആദി പനസ്സ പരിച്ഛേദത്ഥായ വുത്തം.

൫൬. തസ്മാ ഏവം വുത്തപ്പമാണപരിച്ഛേദം കത്വാ രുക്ഖപാണികാ വിസഭാഗവണ്ണം സമുട്ഠാപേതി. തസ്മാ തം അഗ്ഗഹേത്വാ പാസാണപാണികായ ഘംസേത്വാ സമം ഭേരീതലസദിസം കത്വാ തം ഠാനം സമ്മജ്ജിത്വാ ന്ഹത്വാ ആഗന്ത്വാ കസിണമണ്ഡലതോ അഡ്ഢതേയ്യഹത്ഥന്തരേ പദേസേ പഞ്ഞത്തേ വിദത്ഥിചതുരങ്ഗുലപാദകേ സുഅത്ഥതേ പീഠേ നിസീദിതബ്ബം. തതോ ദൂരതരേ നിസിന്നസ്സ ഹി കസിണം ന ഉപട്ഠാതി, ആസന്നതരേ കസിണദോസാ പഞ്ഞായന്തി. ഉച്ചതരേ നിസിന്നേന ഗീവം ഓനമിത്വാ ഓലോകേതബ്ബം ഹോതി, നീചതരേ ജണ്ണുകാനി രുജന്തി. തസ്മാ വുത്തനയേനേവ നിസീദിത്വാ "അപ്പസ്സാദാ കാമാ"തിആദിനാ നയേന കാമേസു ആദീനവം പച്ചവേക്ഖിത്വാ കാമനിസ്സരണേ സബ്ബദുക്ഖസമതിക്കമുപായഭൂതേ നേക്ഖമ്മേ ജാതാഭിലാസേന ബുദ്ധധമ്മസങ്ഘഗുണാനുസ്സരണേന പീതിപാമോജ്ജം ജനയിത്വാ "അയം ദാനി സാ സബ്ബബുദ്ധ പച്ചേകബുദ്ധ അരിയസാവകേഹി പടിപന്നാ നേക്ഖമ്മപടിപദാ"തി പടിപത്തിയാ സഞ്ജാതഗാരവേന "അദ്ധാ ഇമായ പടിപദായ പവിവേകസുഖരസസ്സ ഭാഗീ ഭവിസ്സാമീ"തി ഉസ്സാഹം ജനയിത്വാ സമേന ആകാരേന ചക്ഖൂനി ഉമ്മീലേത്വാ നിമിത്തം ഗണ്ഹന്തേന ഭാവേതബ്ബം.

അതിഉമ്മീലയതോ ഹി ചക്ഖു കിലമതി, മണ്ഡലഞ്ച അതിവിഭൂതം ഹോതി, തേനസ്സ നിമിത്തം നുപ്പജ്ജതി. അതിമന്ദം ഉമ്മീലയതോ മണ്ഡലമവിഭൂതം ഹോതി, ചിത്തഞ്ച ലീനം ഹോതി, ഏവമ്പി നിമിത്തം നുപ്പജ്ജതി. തസ്മാ ആദാസതലേ മുഖനിമിത്തദസ്സിനാ വിയ സമേനാകാരേന ചക്ഖൂനി ഉമ്മീലേത്വാ നിമിത്തം ഗണ്ഹന്തേന ഭാവേതബ്ബം, ന വണ്ണോ പച്ചവേക്ഖിതബ്ബോ, ന ലക്ഖണം മനസികാതബ്ബം. അപിച വണ്ണം അമുഞ്ചിത്വാ നിസ്സയസവണ്ണം കത്വാ ഉസ്സദവസേന പണ്ണത്തിധമ്മേ ചിത്തം പട്ഠപേത്വാ മനസി കാതബ്ബം. പഥവീ മഹീ, മേദിനീ, ഭൂമി, വസുധാ, വസുന്ധരാതിആദീസു പഥവീനാമേസു യമിച്ഛതി, യദസ്സ സഞ്ഞാനുകൂലം ഹോതി, തം വത്തബ്ബം. അപിച പഥവീതി ഏതദേവ നാമം പാകടം, തസ്മാ പാകടവസേനേവ പഥവീ പഥവീതി ഭാവേതബ്ബം. കാലേന ഉമ്മീലേത്വാ കാലേന നിമീലേത്വാ ആവജ്ജിതബ്ബം. യാവ ഉഗ്ഗഹനിമിത്തം നുപ്പജ്ജതി, താവ കാലസതമ്പി കാലസഹസ്സമ്പി തതോ ഭിയ്യോപി ഏതേനേവ നയേന ഭാവേതബ്ബം.

൫൭. തസ്സേവം ഭാവയതോ യദാ നിമീലേത്വാ ആവജ്ജന്തസ്സ ഉമ്മീലിതകാലേ വിയ ആപാഥമാഗച്ഛതി, തദാ ഉഗ്ഗഹനിമിത്തം ജാതം നാമ ഹോതി. തസ്സ ജാതകാലതോ പട്ഠായ ന തസ്മിം ഠാനേ നിസീദിതബ്ബം. അത്തനോ വസനട്ഠാനം പവിസിത്വാ തത്ഥ നിസിന്നേന ഭാവേതബ്ബം. പാദധോവനപപഞ്ചപരിഹാരത്ഥം പനസ്സ ഏകപടലികുപാഹനാ ച കത്തരദണ്ഡോ ച ഇച്ഛിതബ്ബോ. അഥാനേന സചേ തരുണോ സമാധി കേനചിദേവ അസപ്പായകാരണേന നസ്സതി, ഉപാഹനാ ആരുയ്ഹ

കത്തരദണ്ഡം ഗഹേത്വാ തം ഠാനം ഗന്ത്വാ നിമിത്തം ആദായ ആഗന്ത്വാ സുഖനിസിന്നേന ഭാവേതബ്ബം, പുനപ്പുനം സമന്നാഹരിതബ്ബം, തക്കാഹതം വിതക്കാഹതം കാതബ്ബം. തസ്സേവം കരോന്തസ്സ അനുക്കമേന നീവരണാനി വിക്ഖമ്ഭന്തി, കിലേസാ സന്നിസീദന്തി, ഉപചാരസമാധിനാ ചിത്തം സമാധിയതി, പടിഭാഗനിമിത്തം ഉപ്പജ്ജതി.

തത്രായം പുരിമസ്സ ച ഉഗ്ഗഹനിമിത്തസ്സ ഇമസ്സ ച വിസേസോ, ഉഗ്ഗഹനിമിത്തേ കസിണദോസോ പഞ്ഞായതി, പടിഭാഗനിമിത്തം ഥവികതോ നിഹതാദാസമണ്ഡലം വിയ സുധോതസങ്ഖഥാലം വിയ വലാഹകന്തരാ നിക്ഖന്തചന്ദമണ്ഡലം വിയ മേഘമുഖേ ബലാകാ വിയ ഉഗ്ഗഹനിമിത്തം പദാലേത്വാ നിക്ഖന്തമിവ തതോ സതഗുണം സഹസ്സഗുണം സുപരിസുദ്ധം ഹുത്വാ ഉപട്ഠാതി. തഞ്ച ഖോ നേവ വണ്ണവന്തം, ന സണ്ഠാനവന്തം. യദി ഹി തം ഈദിസം ഭവേയ്യ, ചക്ഖുവിഞ്ഞേയ്യം സിയാ ഓളാരികം സമ്മസനുപഗം തിലക്ഖണബ്ഭാഹതം, ന പനേതം താദിസം. കേവലഞ്ഹി സമാധിലാഭിനോ ഉപട്ഠാനാകാരമത്തം സഞ്ഞജമേതന്തി.

൫൭. ഉപ്പന്നകാലതോ ച പനസ്സ പട്ഠായ നീവരണാനി വിക്ഖമ്ഭിതാനേവ ഹോന്തി, കിലേസാ സന്നിസിന്നാവ, ഉപചാരസമാധിനാ ചിത്തം സമാഹിതമേവാതി.

ദുവിധോ ഹി സമാധി ഉപചാരസമാധി ച അപ്പനാസമാധി ച. ദ്വീഹാകാരേഹി ചിത്തം സമാധിയതി ഉപചാരഭൂമിയം വാ പടിലാഭഭൂമിയം വാ. തത്ഥ ഉപചാരഭൂമിയം നീവരണപ്പഹാനേന ചിത്തം സമാഹിതം ഹോതി. പടിലാഭഭൂമിയം അങ്ഗപാതുഭാവേന.

ദ്വിന്നം പന സമാധീനം ഇദം നാനാകാരണം, ഉപചാരേ അങ്ഗാനി ന ഥാമജാതാനി ഹോന്തി, അങ്ഗാനം അഥാമജാതത്താ, യഥാ നാമ ദഹരോ കുമാരകോ ഉക്ഖിപിത്വാ ഠപിയമാനോ പുനപ്പുനം ഭൂമിയം പതതി, ഏവമേവ ഉപചാരേ ഉപ്പന്നേ ചിത്തം കാലേന നിമിത്തമാരമ്മണം കരോതി, കാലേന ഭവങ്ഗമോതരതി. അപ്പനായം പന അങ്ഗാനി ഥാമജാതാനി ഹോന്തി, തേസം ഥാമജാതത്താ, യഥാ നാമ ബലവാ പുരിസോ ആസനാ വുട്ഠായ ദിവസമ്പി തിട്ഠേയ്യ, ഏവമേവ അപ്പനാസമാധിമ്ഹി ഉപ്പന്നേ ചിത്തം സകിം ഭവങ്ഗവാരം ഛിന്ദിത്വാ കേവലമ്പി രത്തിം കേവലമ്പി ദിവസം തിട്ഠതി, കുസലജവനപടിപാടിവസേനേവ പവത്തതീതി.

തത്ര യദേതം ഉപചാരസമാധിനാ സദ്ധിം പടിഭാഗനിമിത്തം ഉപ്പന്നം, തസ്സ ഉപ്പാദനം നാമ അതിദുക്കരം. തസ്മാ സചേ തേനേവ പല്ലങ്കേന തം നിമിത്തം വഡ്ഢേത്വാ അപ്പനം അധിഗന്തും സക്കോതി, സുന്ദരം. നോ ചേ സക്കോതി, അഥാനേന തം നിമിത്തം അപ്പമത്തേന ചക്കവത്തിഗബ്ഭോ വിയ രക്ഖിതബ്ബം. ഏവഞ്ഹി -

> നിമിത്തം രക്ഖതോ ലദ്ധ-പരിഹാനി ന വിജ്ജതി;
> ആരക്ഖമ്ഹി അസന്തമ്ഹി, ലദ്ധം ലദ്ധം വിനസ്സതി.

സത്തസപ്പായാ

൫൮. തത്രായം രക്ഖണവിധി -

> ആവാസോ ഗോചരോ ഭസ്സം, പുഗ്ഗലോ ഭോജനം ഉതു;
> ഇരിയാപഥോതി സത്തേതേ, അസപ്പായേ വിവജ്ജയേ.

> സപ്പായേ സത്ത സേവേഥ, ഏവഞ്ഹി പടിപജ്ജതോ;
> നചിരേനേവ കാലേന, ഹോതി കസ്സചി അപ്പനാ.

തത്രസ്സ യസ്മിം ആവാസേ വസന്തസ്സ അനുപ്പന്നം വാ നിമിത്തം നുപ്പജ്ജതി, ഉപ്പന്നം വാ വിനസ്സതി, അനുപട്ഠിതാ ച സതി ന ഉപട്ഠാതി, അസമാഹിതഞ്ച ചിത്തം ന സമാധിയതി, അയം അസപ്പായോ. യത്ഥ നിമിത്തം ഉപ്പജ്ജതി ചേവ ഥാവരഞ്ച ഹോതി , സതി ഉപട്ഠാതി, ചിത്തം സമാധിയതി നാഗപബ്ബതവാസീപധാനിയതിസ്സത്ഥേരസ്സ വിയ, അയം സപ്പായോ. തസ്മാ യസ്മിം വിഹാരേ ബഹൂ ആവാസാ ഹോന്തി, തത്ഥ ഏകമേകസ്മിം തീണി തീണി ദിവസാനി വസിത്വാ യത്ഥസ്സ ചിത്തം ഏകഗ്ഗം ഹോതി, തത്ഥ വസിതബ്ബം. ആവാസസപ്പായതായ ഹി തമ്ബപണ്ണിദീപമ്ഹി ചൂളനാഗലേണേ വസന്താ തത്ഥേവ കമ്മട്ഠാനം ഗഹേത്വാ പഞ്ചസതാ ഭിക്ഖൂ അരഹത്തം പാപുണിംസു. സോതാപന്നാദീനം പന അഞ്ഞത്ഥ അരിയഭൂമിം പത്വാ തത്ഥ അരഹത്തപ്പത്താനഞ്ച ഗണനാ നത്ഥി. ഏവമഞ്ഞേസുപി ചിത്തലപബ്ബതവിഹാരാദീസു.

ഗോചരഗാമോ പന യോ സേനാസനതോ ഉത്തരേന വാ ദക്ഖിണേന വാ നാതിദൂരേ ദിയഡ്ഢകോസബ്ഭന്തരേ ഹോതി സുലഭസമ്പന്നഭിക്ഖോ, സോ സപ്പായോ. വിപരീതോ അസപ്പായോ.

ഭസ്സന്തി ദ്വത്തിംസതിരച്ഛാനകഥാപരിയാപന്നം അസപ്പായം, തഞ്ഹിസ്സ നിമിത്തന്തരധാനായ സംവത്തതി. ദസകഥാവത്ഥുനിസ്സിതം സപ്പായം, തമ്പി മത്തായ ഭാസിതബ്ബം.

പുഗ്ഗലോപി അതിരച്ഛാനകഥികോ സീലാദിഗുണസമ്പന്നോ, യം നിസ്സായ അസമാഹിതം വാ ചിത്തം സമാധിയതി, സമാഹിതം വാ ചിത്തം ഥിരതരം ഹോതി, ഏവരൂപോ സപ്പായോ. കായദള്ഹീബഹുലോ പന തിരച്ഛാനകഥികോ അസപ്പായോ. സോ ഹി തം കദ്ദമോദകമിവ അച്ഛം ഉദകം മലീനമേവ കരോതി, താദിസഞ്ച ആഗമ്മ കോടപബ്ബതവാസീദഹരസ്സേവ സമാപത്തിപി നസ്സതി, പഗേവ നിമിത്തം.

ഭോജനം പന കസ്സചി മധുരം, കസ്സചി അമ്ബിലം സപ്പായം ഹോതി. **ഉതു**പി കസ്സചി സീതോ, കസ്സചി ഉണ്ഹോ സപ്പായോ ഹോതി. തസ്മാ യം ഭോജനം വാ ഉതും വാ സേവന്തസ്സ ഫാസു ഹോതി, അസമാഹിതം വാ ചിത്തം സമാധിയതി, സമാഹിതം വാ ഥിരതരം ഹോതി, തം ഭോജനം സോ ച ഉതു സപ്പായോ. ഇതരം ഭോജനം ഇതരോ ച ഉതു അസപ്പായോ.

ഇരിയാപഥേസുപി കസ്സചി ചങ്കമോ സപ്പായോ ഹോതി, കസ്സചി സയനട്ഠാനനിസജ്ജാനം അഞ്ഞതരോ. തസ്മാ തം ആവാസം വിയ തീണി ദിവസാനി ഉപപരിക്ഖിത്വാ യസ്മിം ഇരിയാപഥേ അസമാഹിതം വാ ചിത്തം സമാധിയതി, സമാഹിതം വാ ഥിരതരം ഹോതി, സോ സപ്പായോ. ഇതരോ അസപ്പായോതി വേദിതബ്ബോ.

ഇതി ഇമം സത്തവിധം അസപ്പായം വജ്ജേത്വാ സപ്പായം സേവിതബ്ബം. ഏവം പടിപന്നസ്സ ഹി നിമിത്താസേവനബഹുലസ്സ നചിരേനേവ കാലേന ഹോതി കസ്സചി അപ്പനാ.

ദസവിധഅപ്പനാകോസല്ലം

൬൭. യസ്സ പന ഏവമ്പി പടിപജ്ജതോ ന ഹോതി, തേന ദസവിധം അപ്പനാകോസല്ലം സമ്പാദേതബ്ബം. തത്രായം നയോ, ദസാഹാകാരേഹി അപ്പനാകോസല്ലം ഇച്ഛിതബ്ബം, വത്ഥുവിസദകിരിയതോ, ഇന്ദ്രിയസമത്തപടിപാദനതോ, നിമിത്തകുസലതോ, യസ്മിം സമയേ ചിത്തം പഗ്ഗഹേതബ്ബം തസ്മിം സമയേ ചിത്തം പഗ്ഗണ്ഹാതി, യസ്മിം സമയേ ചിത്തം നിഗ്ഗഹേതബ്ബം തസ്മിം സമയേ ചിത്തം

നിഗ്ഗണ്ഹാതി, യസ്മിം സമയേ ചിത്തം സമ്പഹംസിതബ്ബം തസ്മിം സമയേ ചിത്തം സമ്പഹംസേതി, യസ്മിം സമയേ ചിത്തം അജ്ഝുപേക്ഖിതബ്ബം തസ്മിം സമയേ ചിത്തം അജ്ഝുപേക്ഖതി, അസമാഹിതപുഗ്ഗലപരിവജ്ജനതോ, സമാഹിതപുഗ്ഗലസേവനതോ, തദധിമുത്തതോതി.

൬൭. തത്ഥ **വത്ഥുവിസദകിരിയാ** നാമ അജ്ഝത്തികബാഹിരാനം വത്ഥൂനം വിസദഭാവകരണം. യദാ ഹിസ്സ കേസനഖലോമാനി ദീഘാനി ഹോന്തി, സരീരം വാ സേദമലഗ്ഗഹിതം, തദാ അജ്ഝത്തികവത്ഥു അവിസദം ഹോതി അപരിസുദ്ധം. യദാ പനസ്സ ചീവരം ജിണ്ണം കിലിട്ഠം ദുഗ്ഗന്ധം ഹോതി, സേനാസനം വാ ഉക്ലാപം ഹോതി, തദാ ബാഹിരവത്ഥു അവിസദം ഹോതി അപരിസുദ്ധം. അജ്ഝത്തികബാഹിരേ ച വത്ഥുമ്ഹി അവിസദേ ഉപ്പന്നേസു ചിത്തചേതസികേസു ഞാണമ്പി അപരിസുദ്ധം ഹോതി, അപരിസുദ്ധാനി ദീപകപല്ലികവട്ടിതേലാനി നിസ്സായ ഉപ്പന്നദീപസിഖായ ഓഭാസോ വിയ. അപരിസുദ്ധേന ഞാണേന സങ്ഖാരേ സമ്മസതോ സങ്ഖാരാപി അവിഭൂതാ ഹോന്തി, കമ്മട്ഠാനമനുയുഞ്ജതോ കമ്മട്ഠാനമ്പി വുഡ്ഢിം വിരുള്ഹിം വേപുല്ലം ന ഗച്ഛതി. വിസദേ പന അജ്ഝത്തികബാഹിരേ വത്ഥുമ്ഹി ഉപ്പന്നേസു ചിത്തചേതസികേസു ഞാണമ്പി വിസദം ഹോതി പരിസുദ്ധം, പരിസുദ്ധാനി ദീപകപല്ലികവട്ടിതേലാനി നിസ്സായ ഉപ്പന്നദീപസിഖായ ഓഭാസോ വിയ. പരിസുദ്ധേന ച ഞാണേന സങ്ഖാരേ സമ്മസതോ സങ്ഖാരാപി വിഭൂതാ ഹോന്തി, കമ്മട്ഠാനമനുയുഞ്ജതോ കമ്മട്ഠാനമ്പി വുഡ്ഢിം വിരൂള്ഹിം വേപുല്ലം ഗച്ഛതി.

൬൮. **ഇന്ദ്രിയസമത്തപടിപാദനം** നാമ സദ്ധാദീനം ഇന്ദ്രിയാനം സമഭാവകരണം. സചേ ഹിസ്സ സദ്ധിന്ദ്രിയം ബലവം ഹോതി ഇതരാനി മന്ദാനി, തതോ വീരിയിന്ദ്രിയം പഗ്ഗഹകിച്ചം , സതിന്ദ്രിയം ഉപട്ഠാനകിച്ചം, സമാധിന്ദ്രിയം അവിക്ഖേപകിച്ചം, പഞ്ഞിന്ദ്രിയം ദസ്സനകിച്ചം കാതും ന സക്കോതി, തസ്മാ തം ധമ്മസഭാവപച്ചവേക്ഖണേന വാ യഥാ വാ മനസികരോതോ ബലവം ജാതം, തഥാ അമനസികാരേന ഹാപേതബ്ബം. വക്കലിത്ഥേരവത്ഥു ചേത്ഥ നിദസ്സനം. സചേ പന വീരിയിന്ദ്രിയം ബലവം ഹോതി, അഥ നേവ സദ്ധിന്ദ്രിയം അധിമോക്ഖകിച്ചം കാതും സക്കോതി, ന ഇതരാനി ഇതരകിച്ചഭേദം, തസ്മാ തം പസ്സദ്ധാദിഭാവനായ ഹാപേതബ്ബം. തത്രാപി സോണത്ഥേരവത്ഥു ദസ്സേതബ്ബം. ഏവം സേസേസുപി ഏകസ്സ ബലവഭാവേ സതി ഇതരേസം അത്തനോ കിച്ചേസു അസമത്ഥതാ വേദിതബ്ബാ. വിസേസതോ പനേത്ഥ സദ്ധാപഞ്ഞാനം സമാധിവീരിയാനഞ്ച സമതം പസംസന്തി. ബലവസദ്ധോ ഹി മന്ദപഞ്ഞോ മുദ്ധപ്പസന്നോ ഹോതി, അവത്ഥുസ്മിം പസീദതി. ബലവപഞ്ഞോ മന്ദസദ്ധോ കേരാടികപക്ഖം ഭജതി, ഭേസജ്ജസമുട്ഠിതോ വിയ രോഗോ അതേകിച്ഛോ ഹോതി. ഉഭിന്നം സമതായ വത്ഥുസ്മിംയേവ പസീദതി. ബലവസമാധിം പന മന്ദവീരിയം സമാധിസ്സ കോസജ്ജപക്ഖത്താ കോസജ്ജം അഭിഭവതി. ബലവവീരിയം മന്ദസമാധിം വീരിയസ്സ ഉദ്ധച്ചപക്ഖത്താ ഉദ്ധച്ചം അഭിഭവതി. സമാധി പന വീരിയേന സംയോജിതോ കോസജ്ജേ പതിതും ന ലഭതി. വീരിയം സമാധിനാ സംയോജിതം ഉദ്ധച്ചേ പതിതും ന ലഭതി, തസ്മാ തദുഭയം സമം കാതബ്ബം. ഉഭയസമതായ ഹി അപ്പനാ ഹോതി. അപിച സമാധികമ്മികസ്സ ബലവതീപി സദ്ധാ വട്ടതി. ഏവം സദ്ദഹന്തോ ഓകപ്പേന്തോ അപ്പനം പാപുണിസ്സതി. സമാധിപഞ്ഞാസു പന സമാധികമ്മികസ്സ ഏകഗ്ഗതാ ബലവതീ വട്ടതി. ഏവഞ്ഹി സോ അപ്പനം പാപുണാതി. വിപസ്സനാകമ്മികസ്സ പഞ്ഞാ ബലവതീ വട്ടതി. ഏവഞ്ഹി സോ ലക്ഖണപടിവേധം പാപുണാതി. ഉഭിന്നം പന സമതായപി അപ്പനാ ഹോതിയേവ. സതി പന സബ്ബത്ഥ ബലവതീ വട്ടതി. സതി ഹി ചിത്തം ഉദ്ധച്ചപക്ഖികാനം സദ്ധാവീരിയപഞ്ഞാനം വസേന ഉദ്ധച്ചപാതതോ കോസജ്ജപക്ഖേന ച സമാധിനാ കോസജ്ജപാതതോ രക്ഖതി, തസ്മാ സാ ലോണധൂപനം വിയ സബ്ബബ്യഞ്ജനേസു, സബ്ബകമ്മികഅമച്ചോ വിയ ച

സബ്ബരാജകിച്ചേസു സബ്ബത്ഥ ഇച്ഛിതബ്ബാ. തേനാഹ - "സതി ച പന സബ്ബത്ഥികാ വുത്താ ഭഗവതാ. കിം കാരണാ? ചിത്തഞ്ഹി സതിപടിസരണം, ആരക്ഖപച്ചുപട്ഠാനാ ച സതി, ന വിനാ സതിയാ ചിത്തസ്സ പഗ്ഗഹനിഗ്ഗഹോ ഹോതീ"തി.

൯൩. **നിമിത്തകോസല്ലം** നാമ പഥവീകസിണാദികസ്സ ചിത്തേകഗ്ഗതാനിമിത്തസ്സ അകതസ്സ കരണകോസല്ലം, കതസ്സ ച ഭാവനാകോസല്ലം, ഭാവനായ ലദ്ധസ്സ രക്ഖണകോസല്ലഞ്ച, തം ഇധ അധിപ്പേതം.

൯൪. കഥഞ്ച **യസ്മിം സമയേ ചിത്തം പഗ്ഗഹേതബ്ബം, തസ്മിം സമയേ ചിത്തം പഗ്ഗണ്ഹാതി**? യദാസ്സ അതിസിഥിലവീരിയതാദീഹി ലീനം ചിത്തം ഹോതി, തദാ പസ്സദ്ധിസമ്ബോജ്ഝങ്ഗാദയോ തയോ അഭാവേത്വാ ധമ്മവിചയസമ്ബോജ്ഝങ്ഗാദയോ ഭാവേതി. വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ -

> "സേയ്യഥാപി, ഭിക്ഖവേ, പുരിസോ പരിത്തം അഗ്ഗിം ഉജ്ജാലേതുകാമോ അസ്സ, സോ തത്ഥ അല്ലാനി ചേവ തിണാനി പക്ഖിപേയ്യ, അല്ലാനി ച ഗോമയാനി പക്ഖിപേയ്യ, അല്ലാനി ച കട്ഠാനി പക്ഖിപേയ്യ, ഉദകവാതഞ്ച ദദേയ്യ, പംസുകേന ച ഓകിരേയ്യ, ഭബ്ബോ നു ഖോ സോ, ഭിക്ഖവേ, പുരിസോ പരിത്തം അഗ്ഗിം ഉജ്ജാലേതുന്തി? നോ ഹേതം, ഭന്തേ. ഏവമേവ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, യസ്മിം സമയേ ലീനം ചിത്തം ഹോതി, അകാലോ തസ്മിം സമയേ പസ്സദ്ധിസമ്ബോജ്ഝങ്ഗസ്സ ഭാവനായ, അകാലോ സമാധി...പേ॰... അകാലോ ഉപേക്ഖാസമ്ബോജ്ഝങ്ഗസ്സ ഭാവനായ. തം കിസ്സ ഹേതു? ലീനം, ഭിക്ഖവേ, ചിത്തം, തം ഏതേഹി ധമ്മേഹി ദുസമുട്ഠാപയം ഹോതി. യസ്മിം ച ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ലീനം ചിത്തം ഹോതി, കാലോ തസ്മിം സമയേ ധമ്മവിചയസമ്ബോജ്ഝങ്ഗസ്സ ഭാവനായ, കാലോ വീരിയസമ്ബോജ്ഝങ്ഗസ്സ ഭാവനായ, കാലോ പീതിസമ്ബോജ്ഝങ്ഗസ്സ ഭാവനായ. തം കിസ്സ ഹേതു? ലീനം, ഭിക്ഖവേ, ചിത്തം, തം ഏതേഹി ധമ്മേഹി സുസമുട്ഠാപയം ഹോതി. സേയ്യഥാപി, ഭിക്ഖവേ, പുരിസോ പരിത്തം അഗ്ഗിം ഉജ്ജാലേതുകാമോ അസ്സ, സോ തത്ഥ സുക്ഖാനി ചേവ തിണാനി പക്ഖിപേയ്യ, സുക്ഖാനി ച ഗോമയാനി പക്ഖിപേയ്യ, സുക്ഖാനി ച കട്ഠാനി പക്ഖിപേയ്യ, മുഖവാതഞ്ച ദദേയ്യ, ന ച പംസുകേന ഓകിരേയ്യ, ഭബ്ബോ നു ഖോ സോ, ഭിക്ഖവേ, പുരിസോ പരിത്തം അഗ്ഗിം ഉജ്ജാലേതുന്തി? ഏവം ഭന്തേ"തി (സം॰ നി॰ ൫.൨൩൪).

ഏത്ഥ ച യഥാസകമാഹാരവസേന ധമ്മവിചയസമ്ബോജ്ഝങ്ഗാദീനം ഭാവനാ വേദിതബ്ബാ. വുത്തഞ്ഹേതം -

> "അത്ഥി, ഭിക്ഖവേ, കുസലാകുസലാ ധമ്മാ സാവജ്ജാനവജ്ജാ ധമ്മാ ഹീനപ്പണീതാ ധമ്മാ കണ്ഹസുക്കസപ്പടിഭാഗാ ധമ്മാ. തത്ഥ യോനിസോ മനസികാരബഹുലീകാരോ, അയമാഹാരോ അനുപ്പന്നസ്സ വാ ധമ്മവിചയസമ്ബോജ്ഝങ്ഗസ്സ ഉപ്പാദായ ഉപ്പന്നസ്സ വാ ധമ്മവിചയസമ്ബോജ്ഝങ്ഗസ്സ ഭിയ്യോഭാവായ വേപുല്ലായ ഭാവനായ പാരിപൂരിയാ സംവത്തതീ"തി (സം॰ നി॰ ൫.൨൩൨).

തഥാ "അത്ഥി, ഭിക്ഖവേ, ആരമ്ഭധാതു നിക്കമധാതു പരക്കമധാതു. തത്ഥ യോനിസോ മനസികാരബഹുലീകാരോ, അയമാഹാരോ അനുപ്പന്നസ്സ വാ വീരിയസമ്ബോജ്ഝങ്ഗസ്സ ഉപ്പാദായ ഉപ്പന്നസ്സ വാ വീരിയസമ്ബോജ്ഝങ്ഗസ്സ ഭിയ്യോഭാവായ വേപുല്ലായ ഭാവനായ പാരിപൂരിയാ സംവത്തതീ"തി (സം॰ നി॰ ൫.൨൩൨).

തഥാ "അത്ഥി, ഭിക്ഖവേ, പീതിസമ്ബോജ്ഝങ്ഗട്ഠാനിയാ ധമ്മാ. തത്ഥ യോനിസോ മനസികാരബഹുലീകാരോ, അയമാഹാരോ അനുപ്പന്നസ്സ വാ പീതിസമ്ബോജ്ഝങ്ഗസ്സ ഉപ്പാദായ ഉപ്പന്നസ്സ വാ പീതിസമ്ബോജ്ഝങ്ഗസ്സ ഭിയ്യോഭാവായ വേപുല്ലായ ഭാവനായ പാരിപൂരിയാ സംവത്തതീ"തി (സം॰ നി॰ ൫.൨൩൨).

തത്ഥ സഭാവസാമഞ്ഞലക്ഖണപടിവേധവസേന പവത്തമനസികാരോ കുസലാദീസു യോനിസോ മനസികാരോ നാമ. ആരമ്ഭധാതുആദീനം ഉപ്പാദനവസേന പവത്തമനസികാരോ ആരമ്ഭധാതുആദീസു യോനിസോ മനസികാരോ നാമ. തത്ഥ **ആരമ്ഭധാതൂ**തി പഠമവീരിയം വുച്ചതി. **നിക്കമധാതൂ**തി കോസജ്ജതോ നിക്ഖന്തത്താ തതോ ബലവതരം. **പരക്കമധാതൂ**തി പരം പരം ഠാനം അക്കമനതോ തതോപി ബലവതരം. **പീതിസമ്ബോജ്ഝങ്ഗട്ഠാനിയാ ധമ്മാ**തി പന പീതിയാ ഏവ ഏതം നാമം. തസ്സാപി ഉപ്പാദകമനസികാരോവ യോനിസോ മനസികാരോ നാമ.

അപിച സത്ത ധമ്മാ ധമ്മവിചയസമ്ബോജ്ഝങ്ഗസ്സ ഉപ്പാദായ സംവത്തന്തി പരിപുച്ഛകതാ, വത്ഥുവിസദകിരിയാ, ഇന്ദ്രിയസമത്തപടിപാദനാ, ദുപ്പഞ്ഞപുഗ്ഗലപരിവജ്ജനാ, പഞ്ഞവന്തപുഗ്ഗലസേവനാ, ഗമ്ഭീരഞാണചരിയപച്ചവേക്ഖണാ, തദധിമുത്തതാതി.

ഏകാദസധമ്മാ വീരിയസമ്ബോജ്ഝങ്ഗസ്സ ഉപ്പാദായ സംവത്തന്തി അപായാദിഭയപച്ചവേക്ഖണതാ, വീരിയായത്തലോകിയലോകുത്തരവിസേസാധിഗമാനിസംസദസ്സിതാ, "ബുദ്ധപച്ചേകബുദ്ധമഹാസാവകേഹി ഗതമഗ്ഗോ മയാ ഗന്തബ്ബോ, സോ ച ന സക്കാ കുസീതേന ഗന്തു"ന്തി ഏവം ഗമനവീഥിപച്ചവേക്ഖണതാ, ദായകാനം മഹപ്ഫലഭാവകരണേന പിണ്ഡാപചായനതാ, "വീരിയാരമ്ഭസ്സ വണ്ണവാദീ മേ സത്ഥാ, സോ ച അനതിക്കമനീയസാസനോ അമ്ഹാകഞ്ച ബഹൂപകാരോ പടിപത്തിയാ ച പൂജിയമാനോ പൂജിതോ ഹോതി ന ഇതരഥാ"തി ഏവം സത്ഥു മഹത്തപച്ചവേക്ഖണതാ, "സദ്ധമ്മസങ്ഖാതം മേ മഹാദായജ്ജം ഗഹേതബ്ബം, തഞ്ച ന സക്കാ കുസീതേന ഗഹേതു"ന്തി ഏവം ദായജ്ജമഹത്തപച്ചവേക്ഖണതാ, ആലോകസഞ്ഞാമനസികാരഇരിയാപഥപരിവത്തനഅബ്ഭോകാസസേവനാദീഹി ഥിനമിദ്ധവിനോദനതാ, കുസീതപുഗ്ഗലപരിവജ്ജനതാ, ആരദ്ധവീരിയപുഗ്ഗലസേവനതാ, സമ്മപ്പധാനപച്ചവേക്ഖണതാ, തദധിമുത്തതാതി.

ഏകാദസധമ്മാ പീതിസമ്ബോജ്ഝങ്ഗസ്സ ഉപ്പാദായ സംവത്തന്തി ബുദ്ധാനുസ്സതി, ധമ്മ... സങ്ഘ... സീല... ചാഗ... ദേവതാനുസ്സതി, ഉപസമാനുസ്സതി, ലൂഖപുഗ്ഗലപരിവജ്ജനതാ, സിനിദ്ധപുഗ്ഗലസേവനതാ, പസാദനിയസുത്തന്തപച്ചവേക്ഖണതാ, തദധിമുത്തതാതി. ഇതി ഇമേഹി ആകാരേഹി ഏതേ ധമ്മേ ഉപ്പാദേന്തോ ധമ്മവിചയസമ്ബോജ്ഝങ്ഗാദയോ ഭാവേതി നാമ. ഏവം യസ്മിം സമയേ ചിത്തം പഗ്ഗഹേതബ്ബം, തസ്മിം സമയേ ചിത്തം പഗ്ഗണ്ഹാതി.

൩൬. കഥം **യസ്മിം സമയേ ചിത്തം നിഗ്ഗഹേതബ്ബം, തസ്മിം സമയേ ചിത്തം നിഗ്ഗണ്ഹാതി**? യദാസ്സ അച്ചാരദ്ധവീരിയതാദീഹി ഉദ്ധതം ചിത്തം ഹോതി, തദാ ധമ്മവിചയസമ്ബോജ്ഝങ്ഗാദയോ തയോ അഭാവേത്വാ പസ്സദ്ധിസമ്ബോജ്ഝങ്ഗാദയോ ഭാവേതി. വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ -

"സേയ്യഥാപി, ഭിക്ഖവേ, പുരിസോ മഹന്തം അഗ്ഗിക്ഖന്ധം നിബ്ബാപേതുകാമോ അസ്സ, സോ തത്ഥ സുക്ഖാനി ചേവ തിണാനി പക്ഖിപേയ്യ...പേ॰... ന ച പംസുകേന ഓകിരേയ്യ, ഭബ്ബോ നു ഖോ സോ, ഭിക്ഖവേ, പുരിസോ മഹന്തം അഗ്ഗിക്ഖന്ധം നിബ്ബാപേതുന്തി? നോ ഹേതം,

ഭന്തേ. ഏവമേവ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, യസ്മിം സമയേ ഉദ്ധതം ചിത്തം ഹോതി, അകാലോ തസ്മിം സമയേ ധമ്മവിചയസമ്ബോജ്ഝങ്ഗസ്സ ഭാവനായ, അകാലോ വീരിയ…പേ॰… അകാലോ പീതിസമ്ബോജ്ഝങ്ഗസ്സ ഭാവനായ. തം കിസ്സ ഹേതു? ഉദ്ധതം, ഭിക്ഖവേ, ചിത്തം, തം ഏതേഹി ധമ്മേഹി ദുവൂപസമയം ഹോതി. യസ്മിം ച ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സമയേ ഉദ്ധതം ചിത്തം ഹോതി, കാലോ തസ്മിം സമയേ പസ്സദ്ധിസമ്ബോജ്ഝങ്ഗസ്സ ഭാവനായ, കാലോ സമാധിസമ്ബോജ്ഝങ്ഗസ്സ ഭാവനായ, കാലോ ഉപേക്ഖാസമ്ബോജ്ഝങ്ഗസ്സ ഭാവനായ. തം കിസ്സ ഹേതു? ഉദ്ധതം, ഭിക്ഖവേ, ചിത്തം, തം ഏതേഹി ധമ്മേഹി സുവൂപസമയം ഹോതി. സേയ്യഥാപി, ഭിക്ഖവേ, പുരിസോ മഹന്തം അഗ്ഗിക്ഖന്ധം നിബ്ബാപേതുകാമോ അസ്സ, സോ തത്ഥ അല്ലാനി ചേവ തിണാനി പക്ഖിപേയ്യ…പേ॰… പംസുകേന ച ഓകിരേയ്യ, ഭബ്ബോ നു ഖോ സോ, ഭിക്ഖവേ, പുരിസോ മഹന്തം അഗ്ഗിക്ഖന്ധം നിബ്ബാപേതുന്തി? ഏവം, ഭന്തേ''തി (സം॰ നി॰ ൫.൨൩൪).

ഏത്ഥാപി യഥാസകം ആഹാരവസേന പസ്സദ്ധിസമ്ബോജ്ഝങ്ഗാദീനം ഭാവനാ വേദിതബ്ബാ. വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ -

''അത്ഥി, ഭിക്ഖവേ, കായപസ്സദ്ധി ചിത്തപസ്സദ്ധി. തത്ഥ യോനിസോ മനസികാരബഹുലീകാരോ, അയമാഹാരോ അനുപ്പന്നസ്സ വാ പസ്സദ്ധിസമ്ബോജ്ഝങ്ഗസ്സ ഉപ്പാദായ ഉപ്പന്നസ്സ വാ പസ്സദ്ധിസമ്ബോജ്ഝങ്ഗസ്സ ഭിയ്യോഭാവായ വേപുല്ലായ ഭാവനായ പാരിപൂരിയാ സംവത്തതീ''തി (സം॰ നി॰ ൫.൨൩൨).

തഥാ ''അത്ഥി, ഭിക്ഖവേ, സമഥനിമിത്തം അബ്യഗ്ഗനിമിത്തം. തത്ഥ യോനിസോ മനസികാരബഹുലീകാരോ, അയമാഹാരോ അനുപ്പന്നസ്സ വാ സമാധിസമ്ബോജ്ഝങ്ഗസ്സ ഉപ്പാദായ ഉപ്പന്നസ്സ വാ സമാധിസമ്ബോജ്ഝങ്ഗസ്സ ഭിയ്യോഭാവായ വേപുല്ലായ ഭാവനായ പാരിപൂരിയാ സംവത്തതീ''തി (സം॰ നി॰ ൫.൨൩൨).

തഥാ ''അത്ഥി, ഭിക്ഖവേ, ഉപേക്ഖാസമ്ബോജ്ഝങ്ഗട്ഠാനിയാ ധമ്മാ. തത്ഥ യോനിസോ മനസികാരബഹുലീകാരോ, അയമാഹാരോ അനുപ്പന്നസ്സ വാ ഉപേക്ഖാസമ്ബോജ്ഝങ്ഗസ്സ ഉപ്പാദായ ഉപ്പന്നസ്സ വാ ഉപേക്ഖാസമ്ബോജ്ഝങ്ഗസ്സ ഭിയ്യോഭാവായ വേപുല്ലായ ഭാവനായ പാരിപൂരിയാ സംവത്തതീ''തി (സം॰ നി॰ ൫.൨൩൨).

തത്ഥ യഥാസ്സ പസ്സദ്ധിആദയോ ഉപ്പന്നപുബ്ബാ, തം ആകാരം സല്ലക്ഖേത്വാ തേസം ഉപ്പാദനവസേന പവത്തമനസികാരോവ തീസുപി പദേസു യോനിസോ മനസികാരോ നാമ. **സമഥനിമിത്ത**ന്തി ച സമഥസ്സേവേതമധിവചനം. അവിക്ഖേപട്ഠേന ച തസ്സേവ **അബ്യഗ്ഗനിമിത്ത**ന്തി.

അപിച സത്ത ധമ്മാ പസ്സദ്ധിസമ്ബോജ്ഝങ്ഗസ്സ ഉപ്പാദായ സംവത്തന്തി പണീതഭോജനസേവനതാ, ഉതുസുഖസേവനതാ, ഇരിയാപഥസുഖസേവനതാ, മജ്ഝത്തപയോഗതാ, സാരദ്ധകായപുഗ്ഗലപരിവജ്ജനതാ, പസ്സദ്ധകായപുഗ്ഗലസേവനതാ, തദധിമുത്തതാതി.

ഏകാദസ ധമ്മാ സമാധിസമ്ബോജ്ഝങ്ഗസ്സ ഉപ്പാദായ സംവത്തന്തി വത്ഥുവിസദതാ, നിമിത്തകുസലതാ, ഇന്ദ്രിയസമത്തപടിപാദനതാ, സമയേ ചിത്തസ്സ നിഗ്ഗഹണതാ, സമയേ ചിത്തസ്സ പഗ്ഗഹണതാ , നിരസ്സാദസ്സ ചിത്തസ്സ സദ്ധാസംവേഗവസേന സമ്പഹംസനതാ, സമ്മാപവത്തസ്സ അജ്ഝുപേക്ഖനതാ,

അസമാഹിതപുഗ്ഗലപരിവജ്ജനതാ, സമാഹിതപുഗ്ഗലസേവനതാ, ഝാനവിമോക്ഖപച്ചവേക്ഖണതാ, തദധിമുത്തതാതി.

പഞ്ച ധമ്മാ ഉപേക്ഖാസമ്ബോജ്ഝങ്ഗസ്സ ഉപ്പാദായ സംവത്തന്തി സത്തമജ്ഝത്തതാ, സങ്ഖാരമജ്ഝത്തതാ, സത്തസങ്ഖാരകേലായനപുഗ്ഗലപരിവജ്ജനതാ, സത്തസങ്ഖാരമജ്ഝത്തപുഗ്ഗലസേവനതാ, തദധിമുത്തതാതി. ഇതി ഇമേഹാകാരേഹി ഏതേ ധമ്മേ ഉപ്പാദേന്തോ പസ്സദ്ധിസമ്ബോജ്ഝങ്ഗാദയോ ഭാവേതി നാമ. ഏവം യസ്മിം സമയേ ചിത്തം നിഗ്ഗഹേതബ്ബം തസ്മിം സമയേ ചിത്തം നിഗ്ഗണ്ഹാതി.

൬൬. കഥം **യസ്മിം സമയേ ചിത്തം സമ്പഹംസിതബ്ബം, തസ്മിം സമയേ ചിത്തം സമ്പഹംസേതി**? യദാസ്സ പഞ്ഞാപയോഗമന്ദതായ വാ ഉപസമസുഖാനധിഗമേന വാ നിരസ്സാദം ചിത്തം ഹോതി, തദാ നം അട്ഠസംവേഗവത്ഥുപച്ചവേക്ഖണേന സംവേജേതി. **അട്ഠ സംവേഗവത്ഥൂനി** നാമ ജാതിജരാബ്യാധിമരണാനി ചത്താരി, അപായദുക്ഖം പഞ്ചമം, അതീതേ വട്ടമൂലകം ദുക്ഖം, അനാഗതേ വട്ടമൂലകം ദുക്ഖം, പച്ചുപ്പന്നേ ആഹാരപരിയേട്ഠിമൂലകം ദുക്ഖന്തി. ബുദ്ധധമ്മസങ്ഘഗുണാനുസ്സരണേന ചസ്സ പസാദം ജനേതി. ഏവം യസ്മിം സമയേ ചിത്തം സമ്പഹംസിതബ്ബം, തസ്മിം സമയേ ചിത്തം സമ്പഹംസേതി.

കഥം യസ്മിം സമയേ ചിത്തം അജ്ഝുപേക്ഖിതബ്ബം, തസ്മിം സമയേ ചിത്തം അജ്ഝുപേക്ഖതി? യദാസ്സ ഏവം പടിപജ്ജതോ അലീനം അനുദ്ധതം അനിരസ്സാദം ആരമ്മണേ സമപ്പവത്തം സമഥവീഥിപടിപന്നം ചിത്തം ഹോതി, തദാസ്സ പഗ്ഗഹനിഗ്ഗഹസമ്പഹംസനേസു ന ബ്യാപാരം ആപജ്ജതി, സാരഥി വിയ സമപ്പവത്തേസു അസ്സേസു. ഏവം യസ്മിം സമയേ ചിത്തം അജ്ഝുപേക്ഖിതബ്ബം, തസ്മിം സമയേ ചിത്തം അജ്ഝുപേക്ഖതി.

അസമാഹിതപുഗ്ഗലപരിവജ്ജനതാ നാമ നേക്ഖമ്മപടിപദം അനാരുള്ഹപുബ്ബാനം അനേകകിച്ചപസുതാനം വിക്ഖിത്തഹദയാനം പുഗ്ഗലാനം ആരകാ പരിച്ചാഗോ.

സമാഹിതപുഗ്ഗലസേവനതാ നാമ നേക്ഖമ്മപടിപദം പടിപന്നാനം സമാധിലാഭീനം പുഗ്ഗലാനം കാലേന കാലം ഉപസങ്കമനം.

തദധിമുത്തതാ നാമ സമാധിഅധിമുത്തതാ സമാധിഗരുസമാധിനിന്നസമാധിപോണസമാധിപബ്ഭാരതാതി അത്ഥോ.

ഏവമേതം ദസവിധം അപ്പനാകോസല്ലം സമ്പാദേതബ്ബം.

൬൭. ഏവഞ്ഹി സമ്പാദയതോ, അപ്പനാകോസല്ലം ഇമം;
പടിലദ്ധേ നിമിത്തസ്മിം, അപ്പനാ സമ്പവത്തതി.

ഏവഞ്ഹി പടിപന്നസ്സ, സചേ സാ നപ്പവത്തതി;
തഥാപി ന ജഹേ യോഗം, വായമേഥേവ പണ്ഡിതോ.

ഹിത്വാ ഹി സമ്മാവായാമം, വിസേസം നാമ മാണവോ;
അധിഗച്ഛേ പരിത്തമ്പി, ഠാനമേതം ന വിജ്ജതി.

ചിത്തപ്പവത്തിആകാരം, തസ്മാ സല്ലക്ഖയം ബുധോ;
സമതം വീരിയസ്സേവ, യോജയേഥ പുനപ്പുനം.

ഈസകമ്പി ലയം യന്തം, പഗ്ഗണ്ഹേഥേവ മാനസം;

അച്ചാരദ്ധം നിസേധേത്വാ, സമമേവ പവത്തയേ.

രേണുമ്ഹി ഉപ്പലദലേ, സുത്തേ നാവായ നാളിയാ;
യഥാ മധുകരാദീനം, പവത്തി സമ്മവണ്ണിതാ.

ലീനഉദ്ധതഭാവേഹി, മോചയിത്വാന സബ്ബസോ;
ഏവം നിമിത്താഭിമുഖം, മാനസം പടിപാദയേതി.

നിമിത്താഭിമുഖപടിപാദനം

൹വ. തത്രായമത്ഥദീപനാ - യഥാ ഹി അഛേകോ മധുകരോ അസുകസ്മിം രുക്ഖേ പുപ്ഫം പുപ്ഫിതന്തി ഞത്വാ തിക്ഖേന വേഗേന പക്ഖന്ദോ തം അതിക്കമിത്വാ പടിനിവത്തേന്തോ ഖീണേ രേണുമ്ഹി സമ്പാപുണാതി. അപരോ അഛേകോ മന്ദേന ജവേന പക്ഖന്ദോ ഖീണേയേവ സമ്പാപുണാതി. ഛേകോ പന സമേന ജവേന പക്ഖന്ദോ സുഖേന പുപ്ഫരാസിം സമ്പത്വാ യാവദിച്ഛകം രേണും ആദായ മധും സമ്പാദേത്വാ മധുരസമനുഭവതി.

യഥാ ച സല്ലകത്തഅന്തേവാസികേസു ഉദകഥാലഗതേ ഉപ്പലപത്തേ സത്ഥകമ്മം സിക്ഖന്തേസു ഏകോ അഛേകോ വേഗേന സത്ഥം പാതേന്തോ ഉപ്പലപത്തം ദ്വിധാ വാ ഛിന്ദതി, ഉദകേ വാ പവേസേതി. അപരോ അഛേകോ ഛിജ്ജനപവേസനഭയാ സത്ഥകേന ഫുസിതുമ്പി ന വിസഹതി. ഛേകോ പന സമേന പയോഗേന തത്ഥ സത്ഥപഹാരം ദസ്സേത്വാ പരിയോദാതസിപ്പോ ഹുത്വാ തഥാരൂപേസു ഠാനേസു കമ്മം കത്വാ ലാഭം ലഭതി.

യഥാ ച യോ ചതുബ്യാമപ്പമാണം മക്കടസുത്തമാഹരതി, സോ ചത്താരി സഹസ്സാനി ലഭതീതി രഞ്ഞാ വുത്തേ ഏകോ അഛേകപുരിസോ വേഗേന മക്കടസുത്തമാകഡ്ഢന്തോ തഹിം തഹിം ഛിന്ദതിയേവ. അപരോ അഛേകോ ഛേദനഭയാ ഹത്ഥേന ഫുസിതുമ്പി ന വിസഹതി. ഛേകോ പന കോടിതോ പട്ഠായ സമേന പയോഗേന ദണ്ഡകേ വേധേത്വാ ആഹരിത്വാ ലാഭം ലഭതി.

യഥാ ച അഛേകോ നിയാമകോ ബലവവാതേ ലങ്കാരം പൂരേന്തോ നാവം വിദേസം പക്ഖന്ദാപേതി. അപരോ അഛേകോ മന്ദവാതേ ലങ്കാരം ഓരോപേന്തോ നാവം തത്ഥേവ ഠപേതി. ഛേകോ പന മന്ദവാതേ ലങ്കാരം പൂരേത്വാ ബലവവാതേ അഡ്ഢലങ്കാരം കത്വാ സോത്ഥിനാ ഇച്ഛിതട്ഠാനം പാപുണാതി.

യഥാ ച യോ തേലേന അഛഡ്ഡേന്തോ നാളിം പൂരേതി, സോ ലാഭം ലഭതീതി ആചരിയേന അന്തേവാസികാനം വുത്തേ ഏകോ അഛേകോ ലാഭലുദ്ധോ വേഗേന പൂരേന്തോ തേലം ഛഡ്ഡേതി. അപരോ അഛേകോ തേലഛഡ്ഡനഭയാ ആസിഞ്ചിതുമ്പി ന വിസഹതി. ഛേകോ പന സമേന പയോഗേന പൂരേത്വാ ലാഭം ലഭതി.

ഏവമേവ ഏകോ ഭിക്ഖു ഉപ്പന്നേ നിമിത്തേ സീഘമേവ അപ്പനം പാപുണിസ്സാമീതി ഗാള്ഹം വീരിയം കരോതി, തസ്സ ചിത്തം അച്ചാരദ്ധവീരിയത്താ ഉദ്ധച്ചേ പതതി, സോ ന സക്കോതി അപ്പനം പാപുണിതും. ഏകോ അച്ചാരദ്ധവീരിയതായ ദോസം ദിസ്വാ കിം ദാനിമേ അപ്പനായാതി വീരിയം ഹാപേതി, തസ്സ ചിത്തം അതിലീനവീരിയത്താ കോസജ്ജേ പതതി, സോപി ന സക്കോതി അപ്പനം പാപുണിതും. യോ പന ഈസകമ്പി ലീനം ലീനഭാവതോ ഉദ്ധതം ഉദ്ധച്ചതോ മോചേത്വാ സമേന പയോഗേന നിമിത്താഭിമുഖം പവത്തേതി, സോ അപ്പനം പാപുണാതി, താദിസേന ഭവിതബ്ബം. ഇമമത്ഥം സന്ധായ ഏതം വുത്തം -

രേണുമ്ഹി ഉപ്പലദലേ, സുത്തേ നാവായ നാളിയാ;

യഥാ മധുകരാദീനം, പവത്തി സമ്മവണ്ണിതാ.

ലീനഉദ്ധതഭാവേഹി , മോചയിത്വാന സബ്ബസോ;
ഏവം നിമിത്താഭിമുഖം, മാനസം പടിപാദയേതി.

പഠമജ്ഝാനകഥാ

ന്ന. ഇതി ഏവം നിമിത്താഭിമുഖം മാനസം പടിപാദയതോ പനസ്സ ഇദാനി അപ്പനാ ഇജ്ഝിസ്സതീതി ഭവങ്ഗം ഉപച്ഛിന്ദിത്വാ പഥവീ പഥവീതി അനുയോഗവസേന ഉപട്ഠിതം തദേവ പഥവീകസിണം ആരമ്മണം കത്വാ മനോദ്വാരാവജ്ജനമുപ്പജ്ജതി. തതോ തസ്മിംയേവാരമ്മണേ ചത്താരി പഞ്ച വാ ജവനാനി ജവന്തി. തേസു അവസാനേ ഏകം രൂപാവചരം, സേസാനി കാമാവചരാനി. പകതിചിത്തേഹി ബലവതരവിതക്കവിചാരപീതിസുഖചിത്തേകഗ്ഗതാനി യാനി അപ്പനായ പരികമ്മത്താ **പരികമ്മാനീ**തിപി, യഥാ ഗാമാദീനം ആസന്നപദേസോ ഗാമൂപചാരോ നഗരൂപചാരോതി വുച്ചതി, ഏവം അപ്പനായ ആസന്നത്താ സമീപചാരത്താ വാ **ഉപചാരാനീ**തിപി, ഇതോ പുബ്ബേ പരികമ്മാനം, ഉപരി അപ്പനായ ച അനുലോമതോ **അനുലോമാനീ**തിപി വുച്ചന്തി. യഞ്ചേത്ഥ സബ്ബന്തിമം, തം പരിത്തഗോത്താഭിഭവനതോ, മഹഗ്ഗതഗോത്തഭാവനതോ ച **ഗോത്രഭൂ**തിപി വുച്ചതി. അഗഹിതഗ്ഗഹണേന പനേത്ഥ പഠമം പരികമ്മം, ദുതിയം ഉപചാരം, തതിയം അനുലോമം, ചതുത്ഥം ഗോത്രഭു. പഠമം വാ ഉപചാരം, ദുതിയം അനുലോമം, തതിയം ഗോത്രഭു, ചതുത്ഥം പഞ്ചമം വാ അപ്പനാചിത്തം. ചതുത്ഥമേവ ഹി പഞ്ചമം വാ അപ്പേതി, തഞ്ച ഖോ ഖിപ്പാഭിഞ്ഞദന്ധാഭിഞ്ഞവസേന. തതോ പരം ജവനം പതതി. ഭവങ്ഗസ്സ വാരോ ഹോതി.

ആഭിധമ്മികഗോദത്തത്ഥേരോ പന ''പുരിമാ പുരിമാ കുസലാ ധമ്മാ പച്ഛിമാനം പച്ഛിമാനം കുസലാനം ധമ്മാനം ആസേവനപച്ചയേന പച്ചയോ''തി (പട്ഠാ. ൧.൧.൧൨) ഇമം സുത്തം വത്വാ ആസേവനപച്ചയേന പച്ഛിമോ പച്ഛിമോ ധമ്മോ ബലവാ ഹോതി, തസ്മാ ഛട്ഠേപി സത്തമേപി അപ്പനാ ഹോതീതി ആഹ, തം അട്ഠകഥാസു ''അത്തനോ മതിമത്തം ഥേരസ്സേത''ന്തി വത്വാ പടിക്ഖിത്തം. ചതുത്ഥപഞ്ചമേസുയേവ പന അപ്പനാ ഹോതി. പരതോ ജവനം പതിതം നാമ ഹോതി, ഭവങ്ഗസ്സ ആസന്നത്താതി വുത്തം . തമേവ വിചാരേത്വാ വുത്തത്താ ന സക്കാ പടിക്ഖിപിതും. യഥാ ഹി പുരിസോ ഛിന്നപപാതാഭിമുഖോ ധാവന്തോ ഠാതുകാമോപി പരിയന്തേ പാദം കത്വാ ഠാതും ന സക്കോതി പപാതേ ഏവ പതതി, ഏവം ഛട്ഠേ വാ സത്തമേ വാ അപ്പേതും ന സക്കോതി, ഭവങ്ഗസ്സ ആസന്നത്താ. തസ്മാ ചതുത്ഥപഞ്ചമേസുയേവ അപ്പനാ ഹോതീതി വേദിതബ്ബാ.

സാ ച പന ഏകചിത്തക്ഖണികായേവ. സത്തസു ഹി ഠാനേസു അദ്ധാനപരിച്ഛേദോ നാമ നത്ഥി പഠമപ്പനായം, ലോകിയാഭിഞ്ഞാസു, ചതൂസു മഗ്ഗേസു, മഗ്ഗാനന്തരഫലേ, രൂപാരൂപഭവേസു ഭവങ്ഗജ്ഝാനേ, നിരോധസ്സ പച്ചയേ നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞായതനേ, നിരോധാ വുട്ഠഹന്തസ്സ ഫലസമാപത്തിയന്തി. ഏത്ഥ മഗ്ഗാനന്തരഫലം തിണ്ണം ഉപരി ന ഹോതി. നിരോധസ്സ പച്ചയോ നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞായതനം ദ്വിന്നമുപരി ന ഹോതി. രൂപാരൂപേസു ഭവങ്ഗസ്സ പരിമാണം നത്ഥി, സേസട്ഠാനേസു ഏകമേവ ചിത്തന്തി. ഇതി ഏകചിത്തക്ഖണികായേവ അപ്പനാ. തതോ ഭവങ്ഗപാതോ. അഥ ഭവങ്ഗം വോച്ഛിന്ദിത്വാ ഝാനപച്ചവേക്ഖണത്ഥായ ആവജ്ജനം, തതോ ഝാനപച്ചവേക്ഖണന്തി.

ഏത്താവതാ ച പനേസ വിവിച്ചേവ കാമേഹി വിവിച്ച അകുസലേഹി ധമ്മേഹി സവിതക്കം സവിചാരം വിവേകജം പീതിസുഖം പഠമം ഝാനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരതി (ധ॰ സ॰ ൧൬൦; ദീ॰ നി॰ ൧.൨൨൬). ഏവമനേന പഞ്ചങ്ഗവിപ്പഹീനം പഞ്ചങ്ഗസമന്നാഗതം തിവിധകല്യാണം ദസലക്ഖണസമ്പന്നം പഠമം ഝാനം അധിഗതം ഹോതി പഥവീകസിണം.

൭൦. തത്ഥ **വിവിച്ചേവ കാമേഹീ**തി കാമേഹി വിവിച്ചിത്വാ വിനാ ഹുത്വാ അപക്കമിത്വാ. യോ പനായമേത്ഥ ഏവകാരോ, സോ നിയമത്ഥോതി വേദിതബ്ബോ. യസ്മാ ച നിയമത്ഥോ, തസ്മാ തസ്മിം പഠമജ്ഝാനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരണസമയേ അവിജ്ജമാനാനമ്പി കാമാനം തസ്സ പഠമജ്ഝാനസ്സ പടിപക്ഖഭാവം കാമപരിച്ചാഗേനേവ ചസ്സ അധിഗമം ദീപേതി.

കഥം? ''വിവിച്ചേവ കാമേഹീ''തി ഏവഞ്ഹി നിയമേ കരിയമാനേ ഇദം പഞ്ഞായതി, നൂന ഝാനസ്സ കാമാ പടിപക്ഖഭൂതാ യേസു സതി ഇദം നപ്പവത്തതി, അന്ധകാരേ സതി പദീപോഭാസോ വിയ. തേസം പരിച്ചാഗേനേവ ചസ്സ അധിഗമോ ഹോതി, ഓരിമതീരപരിച്ചാഗേന പാരിമതീരസ്സേവ. തസ്മാ നിയമം കരോതീതി.

തത്ഥ സിയാ, കസ്മാ പനേസ പുബ്ബപദേയേവ വുത്തോ, ന ഉത്തരപദേ, കിം അകുസലേഹി ധമ്മേഹി അവിവിച്ചാപി ഝാനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരേയ്യാതി? ന ഖോ പനേതം ഏവം ദട്ഠബ്ബം. തംനിസ്സരണതോ ഹി പുബ്ബപദേ ഏസ വുത്തോ. കാമധാതുസമതിക്കമനതോ ഹി കാമരാഗപടിപക്ഖതോ ച ഇദം ഝാനം കാമാനമേവ നിസ്സരണം. യഥാഹ, ''കാമാനമേതം നിസ്സരണം യദിദം നേക്ഖമ്മ''ന്തി (ദീ॰ നി॰ ൩.൩൫൩). ഉത്തരപദേപി പന യഥാ ''ഇധേവ, ഭിക്ഖവേ, സമണോ, ഇധ ദുതിയോ സമണോ''തി (മ॰ നി॰ ൧.൧൩൯; അ॰ നി॰ ൪.൨൪൧) ഏത്ഥ ഏവകാരോ ആനേത്വാ വുച്ചതി, ഏവം വത്തബ്ബോ. ന ഹി സക്കാ ഇതോ അഞ്ഞേഹിപി നീവരണസങ്ഖാതേഹി അകുസലധമ്മേഹി അവിവിച്ച ഝാനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരിതും. തസ്മാ ''വിവിച്ചേവ കാമേഹി വിവിച്ചേവ അകുസലേഹി ധമ്മേഹീ''തി ഏവം പദദ്വയേപി ഏസ ദട്ഠബ്ബോ. പദദ്വയേപി ച കിഞ്ചാപി വിവിച്ചാതി ഇമിനാ സാധാരണവചനേന തദങ്ഗവിവേകാദയോ, കായവിവേകാദയോ ച സബ്ബേപി വിവേകാ സങ്ഗഹം ഗച്ഛന്തി, തഥാപി കായവിവേകോ ചിത്തവിവേകോ വിക്ഖമ്ഭനവിവേകോതി തയോ ഏവ ഇധ ദട്ഠബ്ബാ.

കാമേഹീതി ഇമിനാ പന പദേന യേ ച നിദ്ദേസേ ''കതമേ വത്ഥുകാമാ, മനാപിയാ രൂപാ''തിആദിനാ (മഹാനി॰ ൧) നയേന വത്ഥുകാമാ വുത്താ, യേ ച തത്ഥേവ വിഭങ്ഗേ ച ''ഛന്ദോ കാമോ, രാഗോ കാമോ, ഛന്ദരാഗോ കാമോ, സങ്കപ്പോ കാമോ, രാഗോ കാമോ, സങ്കപ്പരാഗോ കാമോ, ഇമേ വുച്ചന്തി കാമാ''തി (മഹാനി॰ ൧; വിഭ॰ ൫൬൪) ഏവം കിലേസകാമാ വുത്താ, തേ സബ്ബേപി സങ്ഗഹിതാഇച്ചേവ ദട്ഠബ്ബാ. ഏവഞ്ഹി സതി വിവിച്ചേവ കാമേഹീതി വത്ഥുകാമേഹിപി വിവിച്ചേവാതി അത്ഥോ യുജ്ജതി, തേന കായവിവേകോ വുത്തോ ഹോതി. വിവിച്ച അകുസലേഹി ധമ്മേഹീതി കിലേസകാമേഹി സബ്ബാകുസലേഹി വാ വിവിച്ചാതി അത്ഥോ യുജ്ജതി, തേന ചിത്തവിവേകോ വുത്തോ ഹോതി. പുരിമേന ചേത്ഥ വത്ഥുകാമേഹി വിവേകവചനതോ ഏവ കാമസുഖപരിച്ചാഗോ, ദുതിയേന കിലേസകാമേഹി വിവേകവചനതോ നേക്ഖമ്മസുഖപരിഗ്ഗഹോ വിഭാവിതോ ഹോതി. ഏവം വത്ഥുകാമകിലേസകാമവിവേകവചനതോയേവ ച ഏതേസം പഠമേന സംകിലേസവത്ഥുപ്പഹാനം, ദുതിയേന സംകിലേസപ്പഹാനം. പഠമേന ലോലഭാവസ്സ ഹേതുപരിച്ചാഗോ, ദുതിയേന ബാലഭാവസ്സ. പഠമേന ച പയോഗസുദ്ധി , ദുതിയേന ആസയപോസനം വിഭാവിതം ഹോതീതി വിഞ്ഞാതബ്ബം. ഏസ താവ നയോ കാമേഹീതി ഏത്ഥ വുത്തകാമേസു വത്ഥുകാമപക്ഖേ.

കിലേസകാമപക്ഖേ പന ഛന്ദോതി ച രാഗോതി ച ഏവമാദീഹി അനേകഭേദോ കാമച്ഛന്ദോയേവ കാമോതി അധിപ്പേതോ. സോ ച അകുസലപരിയാപന്നോപി സമാനോ "തത്ഥ കതമോ കാമോ ഛന്ദോ കാമോ"തിആദിനാ (വിഭ॰ ൫൬൪) നയേന വിഭങ്ഗേ ഝാനപടിപക്ഖതോ വിസും വുത്തോ. കിലേസകാമത്താ വാ പുരിമപദേ വുത്തോ, അകുസലപരിയാപന്നത്താ ദുതിയപദേ. അനേകഭേദതോ ചസ്സ കാമതോതി അവത്വാ കാമേഹീതി വുത്തം.

അഞ്ഞേസമ്പി ച ധമ്മാനം അകുസലഭാവേ വിജ്ജമാനേ "തത്ഥ കതമേ അകുസലാ ധമ്മാ, കാമച്ഛന്ദോ"തിആദിനാ നയേന വിഭങ്ഗേ ഉപരി ഝാനങ്ഗാനം പച്ചനീകപടിപക്ഖഭാവദസ്സനതോ നീവരണാനേവ വുത്താനി. നീവരണാനി ഹി ഝാനങ്ഗപച്ചനീകാനി, തേസം ഝാനങ്ഗാനേവ പടിപക്ഖാനി വിദ്ധംസകാനി വിഘാതകാനീതി വുത്തം ഹോതി. തഥാ ഹി **സമാധി കാമച്ഛന്ദസ്സ പടിപക്ഖോ, പീതി ബ്യാപാദസ്സ, വിതക്കോ ഥിനമിദ്ധസ്സ, സുഖം ഉദ്ധച്ചകുക്കുച്ചസ്സ, വിചാരോ വിചികിച്ഛായാ**തി പേടകേ വുത്തം.

ഏവമേത്ഥ വിവിച്ചേവ കാമേഹീതി ഇമിനാ കാമച്ഛന്ദസ്സ വിക്ഖമ്ഭനവിവേകോ വുത്തോ ഹോതി. വിവിച്ച അകുസലേഹി ധമ്മേഹീതി ഇമിനാ പഞ്ചന്നമ്പി നീവരണാനം, അഗഹിതഗ്ഗഹണേന പന പഠമേന കാമച്ഛന്ദസ്സ, ദുതിയേന സേസനീവരണാനം. തഥാ പഠമേന തീസു അകുസലമൂലേസു പഞ്ചകാമഗുണഭേദവിസയസ്സ ലോഭസ്സ, ദുതിയേന ആഘാതവത്ഥുഭേദാദിവിസയാനം ദോസമോഹാനം. ഓഘാദീസു വാ ധമ്മേസു പഠമേന കാമോഘകാമയോഗകാമാസവകാമുപാദാനഅഭിജ്ഝാകായഗന്ഥകാമരാഗസംയോജനാനം, ദുതിയേന അവസേസഓഘയോഗാസവഉപാദാനഗന്ഥസംയോജനാനം. പഠമേന ച തണ്ഹായ തംസമ്പയുത്തകാനഞ്ച, ദുതിയേന അവിജ്ജായ തംസമ്പയുത്തകാനഞ്ച. അപിച പഠമേന ലോഭസമ്പയുത്താനം അട്ഠന്നം ചിത്തുപ്പാദാനം, ദുതിയേന സേസാനം ചതുന്നം അകുസലചിത്തുപ്പാദാനം വിക്ഖമ്ഭനവിവേകോ വുത്തോ ഹോതീതി വേദിതബ്ബോ. അയം താവ വിവിച്ചേവ കാമേഹി വിവിച്ച അകുസലേഹി ധമ്മേഹീതി ഏത്ഥ അത്ഥപ്പകാസനാ.

൭൧. ഏത്താവതാ ച പഠമസ്സ ഝാനസ്സ പഹാനങ്ഗം ദസ്സേത്വാ ഇദാനി സമ്പയോഗങ്ഗം ദസ്സേതും സവിതക്കം സവിചാരന്തിആദി വുത്തം. തത്ഥ വിതക്കനം **വിതക്കോ,** ഊഹനന്തി വുത്തം ഹോതി. സ്വായം ആരമ്മണേ ചിത്തസ്സ അഭിനിരോപനലക്ഖണോ, ആഹനനപരിയാഹനനരസോ. തഥാ ഹി തേന യോഗാവചരോ ആരമ്മണം വിതക്കാഹതം വിതക്കപരിയാഹതം കരോതീതി വുച്ചതി. ആരമ്മണേ ചിത്തസ്സ ആനയനപച്ചുപട്ഠാനോ.

വിചരണം **വിചാരോ,** അനുസഞ്ചരണന്തി വുത്തം ഹോതി. സ്വായം ആരമ്മണാനുമജ്ജനലക്ഖണോ, തത്ഥ സഹജാതാനുയോജനരസോ, ചിത്തസ്സ അനുപ്പബന്ധനപച്ചുപട്ഠാനോ.

സന്തേപി ച നേസം കത്ഥചി അവിപ്പയോഗേ ഓളാരികട്ഠേന പുബ്ബങ്ഗമട്ഠേന ച ഘണ്ടാഭിഘാതോ വിയ ചേതസോ പഠമാഭിനിപാതോ വിതക്കോ. സുഖുമട്ഠേന അനുമജ്ജനസഭാവേന ച ഘണ്ടാനുരവോ വിയ അനുപ്പബന്ധോ വിചാരോ. വിപ്ഫാരവാ ചേത്ഥ വിതക്കോ പഠമുപ്പത്തികാലേ പരിപ്ഫന്ദനഭൂതോ ചിത്തസ്സ ആകാസേ ഉപ്പതിതുകാമസ്സ പക്ഖിനോ പക്ഖവിക്ഖേപോ വിയ പദുമാഭിമുഖപാതോ വിയ ച ഗന്ധാനുബന്ധചേതസോ ഭമരസ്സ. സന്തവുത്തി വിചാരോ നാതിപരിപ്ഫന്ദനഭാവോ ചിത്തസ്സ ആകാസേ ഉപ്പതിതസ്സ പക്ഖിനോ പക്ഖപ്പസാരണം വിയ, പരിബ്ഭമനം വിയ ച പദുമാഭിമുഖപതിതസ്സ ഭമരസ്സ പദുമസ്സ ഉപരിഭാഗേ. ദുകനിപാതട്ഠകഥായം പന "ആകാസേ ഗച്ഛതോ

മഹാസകുണസ്സ ഉഭോഹി പക്ഖേഹി വാതം ഗഹേത്വാ പക്ഖേ സന്നിസീദാപേത്വാ ഗമനം വിയ ആരമ്മണേ ചേതസോ അഭിനിരോപനഭാവേന പവത്തോ വിതക്കോ. വാതഗ്ഗഹണത്ഥം പക്ഖേ ഫന്ദാപയമാനസ്സ ഗമനം വിയ അനുമജ്ജനഭാവേന പവത്തോ വിചാരോ"തി വുത്തം, തം അനുപ്പബന്ധേന പവത്തിയം യുജ്ജതി. സോ പന നേസം വിസേസോ പഠമദുതിയജ്ഝാനേസു പാകടോ ഹോതി.

അപിച മലഗ്ഗഹിതം കംസഭാജനം ഏകേന ഹത്ഥേന ദള്ഹം ഗഹേത്വാ ഇതരേന ഹത്ഥേന ചുണ്ണതേലവാലണ്ഡുപകേന പരിമജ്ജന്തസ്സ ദള്ഹഗഹണഹത്ഥോ വിയ വിതക്കോ, പരിമജ്ജനഹത്ഥോ വിയ വിചാരോ. തഥാ കുമ്ഭകാരസ്സ ദണ്ഡപ്പഹാരേന ചക്കം ഭമയിത്വാ ഭാജനം കരോന്തസ്സ ഉപ്പീളനഹത്ഥോ വിയ വിതക്കോ, ഇതോ ചിതോ ച സഞ്ചരണഹത്ഥോ വിയ വിചാരോ. തഥാ മണ്ഡലം കരോന്തസ്സ മജ്ഝേ സന്നിരുമ്ഭിത്വാ ഠിതകണ്ടകോ വിയ അഭിനിരോപനോ വിതക്കോ, ബഹി പരിബ്ഭമനകണ്ടകോ വിയ അനുമജ്ജനോ വിചാരോ. ഇതി ഇമിനാ ച വിതക്കേന ഇമിനാ ച വിചാരേന സഹ വത്തതി രുക്ഖോ വിയ പുപ്ഫേന ഫലേന ചാതി ഇദം ഝാനം "സവിതക്കം സവിചാര"ന്തി വുച്ചതി. വിഭങ്ഗേ പന "ഇമിനാ ച വിതക്കേന ഇമിനാ ച വിചാരേന ഉപേതോ ഹോതി സമുപേതോ"തിആദിനാ (വിഭം ൫൬൫) നയേന പുഗ്ഗലാധിട്ഠാനാ ദേസനാ കതാ. അത്ഥോ പന തത്രാപി ഏവമേവ ദട്ഠബ്ബോ.

വിവേകജന്തി ഏത്ഥ വിവിത്തി വിവേകോ, നീവരണവിഗമോതി അത്ഥോ. വിവിത്തോതി വാ വിവേകോ, നീവരണവിവിത്തോ ഝാനസമ്പയുത്തധമ്മരാസീതി അത്ഥോ. തസ്മാ വിവേകാ, തസ്മിം വാ വിവേകേ ജാതന്തി വിവേകജം.

൭൨. പീതിസുഖന്തി ഏത്ഥ പീണയതീതി പീതി. സാ സമ്പിയായനലക്ഖണാ, കായചിത്തപീനനരസാ, ഫരണരസാ വാ, ഓദഗ്യപച്ചുപട്ഠാനാ. സാ പനേസാ ഖുദ്ദികാ പീതി, ഖണികാപീതി, ഓക്കന്തികാപീതി, ഉബ്ബേഗാപീതി, ഫരണാപീതീതി പഞ്ചവിധാ ഹോതി. തത്ഥ **ഖുദ്ദികാപീതി** സരീരേ ലോമഹംസമത്തമേവ കാതും സക്കോതി. **ഖണികാപീതി** ഖണേ ഖണേ വിജ്ജുപ്പാദസദിസാ ഹോതി. **ഓക്കന്തികാപീതി** സമുദ്ദതീരം വീചി വിയ കായം ഓക്കമിത്വാ ഓക്കമിത്വാ ഭിജ്ജതി. **ഉബ്ബേഗാപീതി** ബലവതീ ഹോതി കായം ഉദ്ധഗ്ഗം കത്വാ ആകാസേ ലങ്ഘാപനപ്പമാണപ്പത്താ. തഥാ ഹി പുണ്ണവല്ലികവാസീ **മഹാതിസ്സത്ഥേരോ** പുണ്ണമദിവസേ സായം ചേതിയങ്ഗണം ഗന്ത്വാ ചന്ദാലോകം ദിസ്വാ മഹാചേതിയാഭിമുഖോ ഹുത്വാ "ഇമായ വത വേലായ ചതസ്സോ പരിസാ മഹാചേതിയം വന്ദന്തീ"തി പകതിയാ ദിട്ഠാരമ്മണവസേന ബുദ്ധാരമ്മണം ഉബ്ബേഗാപീതിം ഉപ്പാദേത്വാ സുധാതലേ പഹടചിത്രഗേണ്ഡുകോ വിയ ആകാസേ ഉപ്പതിത്വാ മഹാചേതിയങ്ഗണേയേവ പതിട്ഠാസി. തഥാ ഗിരികണ്ഡകവിഹാരസ്സ ഉപനിസ്സയേ വത്തകാലകഗാമേ **ഏകാ കുലധീതാ**പി ബലവബുദ്ധാരമ്മണായ ഉബ്ബേഗാപീതിയാ ആകാസേ ലങ്ഘേസി.

തസ്സാ കിര മാതാപിതരോ സായം ധമ്മസ്സവനത്ഥായ വിഹാരം ഗച്ഛന്താ "അമ്മ ത്വം ഗരുഭാരാ അകാലേ വിചരിതും ന സക്കോസി, മയം തുയ്ഹം പത്തിം കത്വാ ധമ്മം സോസ്സാമാ"തി അഗമംസു. സാ ഗന്തുകാമാപി തേസം വചനം പടിബാഹിതും അസക്കോന്തീ ഘരേ ഓഹീയിത്വാ ഘരാജിരേ ഠത്വാ ചന്ദാലോകേന ഗിരികണ്ഡകേ ആകാസചേതിയങ്ഗണം ഓലോകേന്തീ ചേതിയസ്സ ദീപപൂജം അദ്ദസ, ചതസ്സോ ച പരിസാ മാലാഗന്ധാദീഹി ചേതിയപൂജം കത്വാ പദക്ഖിണം കരോന്തിയോ ഭിക്ഖുസങ്ഘസ്സ ച ഗണസജ്ഝായസദ്ദം അസ്സോസി. അഥസ്സാ "ധഞ്ഞാവതിമേ, യേ വിഹാരം ഗന്ത്വാ ഏവരൂപേ ചേതിയങ്ഗണേ അനുസഞ്ചരിതും, ഏവരൂപഞ്ച മധുരധമ്മകഥം സോതും ലഭന്തീ"തി മുത്തരാസിസദിസം ചേതിയം പസ്സന്തിയാ ഏവ ഉബ്ബേഗാപീതി ഉദപാദി. സാ ആകാസേ ലങ്ഘിത്വാ മാതാപിതൂനം പുരിമതരംയേവ

ആകാസതോ ചേതിയങ്ഗണേ ഓരുയ്ഹ ചേതിയം വന്ദിത്വാ ധമ്മം സുണമാനാ അട്ഠാസി. അഥ നം മാതാപിതരോ ആഗന്ത്വാ "അമ്മ ത്വം കതരേന മഗ്ഗേന ആഗതാസീ"തി പുച്ഛിംസു. സാ "ആകാസേന ആഗതാമ്ഹി, ന മഗ്ഗേനാ"തി വത്വാ "അമ്മ ആകാസേന നാമ ഖീണാസവാ സഞ്ചരന്തി, ത്വം കഥം ആഗതാ"തി വുത്താ ആഹ - "മയ്ഹം ചന്ദാലോകേന ചേതിയം ആലോകേന്തിയാ ഠിതായ ബുദ്ധാരമ്മണാ ബലവപീതി ഉപ്പജ്ജി. അഥാഹം നേവ അത്തനോ ഠിതഭാവം, ന നിസിന്നഭാവം അഞ്ഞാസിം, ഗഹിതനിമിത്തേനേവ പന ആകാസേ ലങ്ഘിത്വാ ചേതിയങ്ഗണേ പതിട്ഠിതാമ്ഹീ"തി.

ഏവം ഉബ്ബേഗാപീതി ആകാസേ ലങ്ഘാപനപ്പമാണാ ഹോതി. ഫരണാപീതിയാ പന ഉപ്പന്നായ സകലസരീരം ധമിത്വാ പൂരിതവത്ഥി വിയ മഹതാ ഉദകോഘേന പക്ഖന്ദപബ്ബതകുച്ഛി വിയ ച അനുപരിപ്ഫുടം ഹോതി.

സാ പനേസാ പഞ്ചവിധാ പീതി ഗബ്ഭം ഗണ്ഹന്തീ പരിപാകം ഗച്ഛന്തീ ദുവിധം പസ്സദ്ധിം പരിപൂരേതി കായപസ്സദ്ധിഞ്ച ചിത്തപസ്സദ്ധിഞ്ച. പസ്സദ്ധി ഗബ്ഭം ഗണ്ഹന്തീ പരിപാകം ഗച്ഛന്തീ ദുവിധമ്പി സുഖം പരിപൂരേതി കായികഞ്ച ചേതസികഞ്ച. സുഖം ഗബ്ഭം ഗണ്ഹന്തം പരിപാകം ഗച്ഛന്തം തിവിധം സമാധിം പരിപൂരേതി ഖണികസമാധിം ഉപചാരസമാധിം അപ്പനാ സമാധിന്തി. താസു യാ അപ്പനാസമാധിസ്സ മൂലം ഹുത്വാ വഡ്ഢമാനാ സമാധിസമ്പയോഗം ഗതാ ഫരണാപീതി, അയം ഇമസ്മിം അത്ഥേ അധിപ്പേതാ പീതീതി.

൭൫. ഇതരം പന സുഖനം സുഖം, സുട്ഠു വാ ഖാദതി, ഖനതി ച കായചിത്താബാധന്തി സുഖം, തം സാതലക്ഖണം, സമ്പയുത്താനം ഉപബ്രൂഹനരസം, അനുഗ്ഗഹപച്ചുപട്ഠാനം. സതിപി ച നേസം കത്ഥചി അവിപ്പയോഗേ ഇട്ഠാരമ്മണപടിലാഭതുട്ഠി പീതി. പടിലദ്ധരസാനുഭവനം സുഖം. യത്ഥ പീതി, തത്ഥ സുഖം. യത്ഥ സുഖം, തത്ഥ ന നിയമതോ പീതി. സങ്ഖാരക്ഖന്ധസങ്ഗഹിതാ പീതി. വേദനാക്ഖന്ധസങ്ഗഹിതം സുഖം. കന്താരഖിന്നസ്സ വനന്തുദകദസ്സനസവനേസു വിയ പീതി. വനച്ഛായാപവേസനഉദകപരിഭോഗേസു വിയ സുഖം. തസ്മിം തസ്മിം സമയേ പാകടഭാവതോ ചേതം വുത്തന്തി വേദിതബ്ബം. ഇതി അയഞ്ച പീതി ഇദഞ്ച സുഖം അസ്സ ഝാനസ്സ, അസ്മിം വാ ഝാനേ അത്ഥീതി ഇദം ഝാനം പീതിസുഖന്തി വുച്ചതി.

അഥ വാ പീതി ച സുഖഞ്ച പീതിസുഖം, ധമ്മവിനയാദയോ വിയ. വിവേകജം പീതിസുഖമസ്സ ഝാനസ്സ, അസ്മിം വാ ഝാനേ അത്ഥീതി ഏവമ്പി **വിവേകജംപീതിസുഖം**. യഥേവ ഹി ഝാനം, ഏവം പീതിസുഖമ്പേത്ഥ വിവേകജമേവ ഹോതി, തഞ്ചസ്സ അത്ഥി, തസ്മാ ഏകപദേനേവ "വിവേകജംപീതിസുഖ"ന്തിപി വത്തും യുജ്ജതി. വിഭങ്ഗേ പന "ഇദം സുഖം ഇമായ പീതിയാ സഹഗത"ന്തിആദിനാ (വിഭ॰ ൫൬൭) നയേന വുത്തം. അത്ഥോ പന തത്ഥാപി ഏവമേവ ദട്ഠബ്ബോ.

പഠമം ഝാനന്തി ഇദം പരതോ ആവിഭവിസ്സതി. **ഉപസമ്പജ്ജാ**തി ഉപഗന്ത്വാ, പാപുണിത്വാതി വുത്തം ഹോതി. ഉപസമ്പാദയിത്വാ വാ, നിപ്ഫാദേത്വാതി വുത്തം ഹോതി. വിഭങ്ഗേ പന "ഉപസമ്പജ്ജാതി പഠമസ്സ ഝാനസ്സ ലാഭോ പടിലാഭോ പത്തി സമ്പത്തി ഫുസനാ സച്ഛികിരിയാ ഉപസമ്പദാ"തി വുത്തം. തസ്സാപി ഏവമേവത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ. **വിഹരതീ**തി തദനുരൂപേന ഇരിയാപഥവിഹാരേന ഇതിവുത്തപ്പകാരഝാനസമങ്ഗീ ഹുത്വാ അത്തഭാവസ്സ ഇരിയം വുത്തിം പാലനം യപനം യാപനം ചാരം വിഹാരം അഭിനിപ്ഫാദേതി . വുത്തഞ്ഹേതം വിഭങ്ഗേ "വിഹരതീതി ഇരിയതി വത്തതി പാലേതി യപേതി യാപേതി ചരതി വിഹരതി, തേന വുച്ചതി വിഹരതീ"തി (വിഭ॰ ൫൪൦).

പഞ്ചങ്ഗവിപ്പഹീനാദി

൭൮. യം പന വുത്തം **“പഞ്ചങ്ഗവിപ്പഹീനം പഞ്ചങ്ഗസമന്നാഗത”**ന്തി, തത്ഥ കാമച്ഛന്ദോ, ബ്യാപാദോ, ഥിനമിദ്ധം, ഉദ്ധച്ചകുക്കുച്ചം, വിചികിച്ഛാതി ഇമേസം പഞ്ചന്നം നീവരണാനം പഹാനവസേന പഞ്ചങ്ഗവിപ്പഹീനതാ വേദിതബ്ബാ. ന ഹി ഏതേസു അപ്പഹീനേസു ഝാനം ഉപ്പജ്ജതി. തേനസ്സേതാനി പഹാനങ്ഗാനീതി വുച്ചന്തി. കിഞ്ചാപി ഹി ഝാനക്ഖണേ അഞ്ഞേപി അകുസലാ ധമ്മാ പഹീയന്തി, തഥാപി ഏതാനേവ വിസേസേന ഝാനന്തരായകരാനി. കാമച്ഛന്ദേന ഹി നാനാവിസയപ്പലോഭിതം ചിത്തം ന ഏകത്താരമ്മണേ സമാധിയതി. കാമച്ഛന്ദാഭിഭൂതം വാ തം ന കാമധാതുപ്പഹാനായ പടിപദം പടിപജ്ജതി. ബ്യാപാദേന ചാരമ്മണേ പടിഹഞ്ഞമാനം ന നിരന്തരം പവത്തതി . ഥിനമിദ്ധാഭിഭൂതം അകമ്മഞ്ഞം ഹോതി. ഉദ്ധച്ചകുക്കുച്ചപരേതം അവൂപസന്തമേവ ഹുത്വാ പരിബ്ഭമതി. വിചികിച്ഛായ ഉപഹതം ഝാനാധിഗമസാധികം പടിപദം നാരോഹതി. ഇതി വിസേസേന ഝാനന്തരായകരത്താ ഏതാനേവ **പഹാനങ്ഗാനീ**തി വുത്താനീതി.

യസ്മാ പന വിതക്കോ ആരമ്മണേ ചിത്തം അഭിനിരോപേതി, വിചാരോ അനുപ്പബന്ധതി, തേഹി അവിക്ഖേപായ സമ്പാദിതപ്പയോഗസ്സ ചേതസോ പയോഗസമ്പത്തിസമ്ഭവാ പീതി പീണനം, സുഖഞ്ച ഉപബ്രൂഹനം കരോതി. അഥ നം സസേസസമ്പയുത്തധമ്മം ഏതേഹി അഭിനിരോപനാനുപ്പബന്ധനപീണനഉപബ്രൂഹനേഹി അനുഗ്ഗഹിതാ ഏകഗ്ഗതാ ഏകത്താരമ്മണേ സമം സമ്മാ ച ആധിയതി, തസ്മാ വിതക്കോ വിചാരോ പീതി സുഖം ചിത്തേകഗ്ഗതാതി ഇമേസം പഞ്ചന്നം ഉപ്പത്തിവസേന പഞ്ചങ്ഗസമന്നാഗതതാ വേദിതബ്ബാ. ഉപ്പന്നേസു ഹി ഏതേസു പഞ്ചസു ഝാനം ഉപ്പന്നം നാമ ഹോതി. തേനസ്സ ഏതാനി പഞ്ച **സമന്നാഗതങ്ഗാനീ**തി വുച്ചന്തി. തസ്മാ ന ഏതേഹി സമന്നാഗതം അഞ്ഞദേവ ഝാനം നാമ അത്ഥീതി ഗഹേതബ്ബം. യഥാ പന അങ്ഗമത്തവസേനേവ ചതുരങ്ഗിനീ സേനാ, പഞ്ചങ്ഗികം തൂരിയം, അട്ഠങ്ഗികോ ച മഗ്ഗോതി വുച്ചതി, ഏവമിദമ്പി അങ്ഗമത്തവസേനേവ പഞ്ചങ്ഗികന്തി വാ പഞ്ചങ്ഗസമന്നാഗതന്തി വാ വുച്ചതീതി വേദിതബ്ബം.

ഏതാനി ച പഞ്ചങ്ഗാനി കിഞ്ചാപി ഉപചാരക്ഖണേപി അത്ഥി, അഥ ഖോ ഉപചാരേ പകതിചിത്തതോ ബലവതരാനി. ഇധ പന ഉപചാരതോപി ബലവതരാനി രൂപാവചരലക്ഖണപ്പത്താനി. ഏത്ഥ ഹി വിതക്കോ സുവിസദേന ആകാരേന ആരമ്മണേ ചിത്തം അഭിനിരോപയമാനോ ഉപ്പജ്ജതി. വിചാരോ അതിവിയ ആരമ്മണം അനുമജ്ജമാനോ. പീതിസുഖം സബ്ബാവന്തമ്പി കായം ഫരമാനം. തേനേവാഹ - “നാസ്സ കിഞ്ചി സബ്ബാവതോ കായസ്സ വിവേകജേന പീതിസുഖേന അപ്ഫുടം ഹോതീ”തി (ദീ॰ നി॰ ൧.൨൨൭). ചിത്തേകഗ്ഗതാപി ഹേട്ഠിമമ്ഹി സമുഗ്ഗപടലേ ഉപരിമം സമുഗ്ഗപടലം വിയ ആരമ്മണേസു ഫുസിതാ ഹുത്വാ ഉപ്പജ്ജതി, അയമേതേസം ഇതരേഹി വിസേസോ. തത്ഥ ചിത്തേകഗ്ഗതാ കിഞ്ചാപി സവിതക്കം സവിചാരന്തി ഇമസ്മിം പാഠേ ന നിദ്ദിട്ഠാ, തഥാപി വിഭങ്ഗേ “ഝാനന്തി വിതക്കോ വിചാരോ പീതി സുഖം ചിത്തസ്സേകഗ്ഗതാ”തി (വിഭ॰ ൫൬൯) ഏവം വുത്തത്താ അങ്ഗമേവ. യേന ഹി അധിപ്പായേന ഭഗവതാ ഉദ്ദേസോ കതോ, സോയേവ തേന വിഭങ്ഗേ പകാസിതോതി.

തിവിധകല്യാണം

൭൯. തിവിധകല്യാണം ദസലക്ഖണസമ്പന്നന്തി ഏത്ഥ പന ആദിമജ്ഝപരിയോസാനവസേന തിവിധകല്യാണതാ. തേസംയേവ ച ആദിമജ്ഝപരിയോസാനാനം ലക്ഖണവസേന ദസലക്ഖണസമ്പന്നതാ വേദിതബ്ബാ.

തത്രായം പാളി -

“പഠമസ്സ ഝാനസ്സ പടിപദാവിസുദ്ധി ആദി, ഉപേക്ഖാനുബ്രൂഹനാ മജ്ഝേ, സമ്പഹംസനാ പരിയോസാനം, പഠമസ്സ ഝാനസ്സ പടിപദാവിസുദ്ധി ആദി, ആദിസ്സ കതി ലക്ഖണാനി? ആദിസ്സ തീണി ലക്ഖണാനി, യോ തസ്സ പരിബന്ധോ, തതോ ചിത്തം വിസുജ്ഝതി, വിസുദ്ധത്താ ചിത്തം മജ്ഝിമം സമഥനിമിത്തം പടിപജ്ജതി, പടിപന്നത്താ തത്ഥ ചിത്തം പക്ഖന്ദതി. യഞ്ച പരിബന്ധതോ ചിത്തം വിസുജ്ഝതി, യഞ്ച വിസുദ്ധത്താ ചിത്തം മജ്ഝിമം സമഥനിമിത്തം പടിപജ്ജതി, യഞ്ച പടിപന്നത്താ തത്ഥ ചിത്തം പക്ഖന്ദതി. പഠമസ്സ ഝാനസ്സ പടിപദാവിസുദ്ധി ആദി, ആദിസ്സ ഇമാനി തീണി ലക്ഖണാനി. തേന വുച്ചതി പഠമം ഝാനം ആദികല്യാണഞ്ചേവ ഹോതി തിലക്ഖണസമ്പന്നഞ്ച.

“പഠമസ്സ ഝാനസ്സ ഉപേക്ഖാനുബ്രൂഹനാ മജ്ഝേ, മജ്ഝസ്സ കതി ലക്ഖണാനി? മജ്ഝസ്സ തീണി ലക്ഖണാനി, വിസുദ്ധം ചിത്തം അജ്ഝുപേക്ഖതി, സമഥപടിപന്നം അജ്ഝുപേക്ഖതി, ഏകത്തുപട്ഠാനം അജ്ഝുപേക്ഖതി. യഞ്ച വിസുദ്ധം ചിത്തം അജ്ഝുപേക്ഖതി, യഞ്ച സമഥപടിപന്നം അജ്ഝുപേക്ഖതി, യഞ്ച ഏകത്തുപട്ഠാനം അജ്ഝുപേക്ഖതി. പഠമസ്സ ഝാനസ്സ ഉപേക്ഖാനുബ്രൂഹനാ മജ്ഝേ, മജ്ഝസ്സ ഇമാനി തീണി ലക്ഖണാനി. തേന വുച്ചതി പഠമം ഝാനം മജ്ഝേകല്യാണഞ്ചേവ ഹോതി തിലക്ഖണസമ്പന്നഞ്ച.

“പഠമസ്സ ഝാനസ്സ സമ്പഹംസനാ പരിയോസാനം, പരിയോസാനസ്സ കതി ലക്ഖണാനി? പരിയോസാനസ്സ ചത്താരി ലക്ഖണാനി, തത്ഥ ജാതാനം ധമ്മാനം അനതിവത്തനട്ഠേന സമ്പഹംസനാ, ഇന്ദ്രിയാനം ഏകരസട്ഠേന സമ്പഹംസനാ, തദുപഗവീരിയവാഹനട്ഠേന സമ്പഹംസനാ, ആസേവനട്ഠേന സമ്പഹംസനാ. പഠമസ്സ ഝാനസ്സ സമ്പഹംസനാ പരിയോസാനം, പരിയോസാനസ്സ ഇമാനി ചത്താരി ലക്ഖണാനി. തേന വുച്ചതി പഠമം ഝാനം പരിയോസാനകല്യാണഞ്ചേവ ഹോതി ചതുലക്ഖണസമ്പന്നഞ്ചാ”തി (പടി॰ മ॰ ൧.൧൫൮).

തത്ര പടിപദാവിസുദ്ധി നാമ സസമ്ഭാരികോ ഉപചാരോ. ഉപേക്ഖാനുബ്രൂഹനാ നാമ അപ്പനാ. സമ്പഹംസനാ നാമ പച്ചവേക്ഖണാതി ഏവമേകേ വണ്ണയന്തി. യസ്മാ പന “ഏകത്തഗതം ചിത്തം പടിപദാവിസുദ്ധിപക്ഖന്ദഞ്ചേവ ഹോതി ഉപേക്ഖാനുബ്രൂഹിതഞ്ച ഞാണേന ച സമ്പഹംസിത”ന്തി (പടി॰ മ॰ ൧.൧൫൮) പാളിയം വുത്തം, തസ്മാ അന്തോഅപ്പനായമേവ ആഗമനവസേന **പടിപദാവിസുദ്ധി,** തത്രമജ്ഝത്തുപേക്ഖായ കിച്ചവസേന **ഉപേക്ഖാനുബ്രൂഹനാ,** ധമ്മാനം അനതിവത്തനാദിഭാവസാധനേന പരിയോദാപകസ്സ ഞാണസ്സ കിച്ചനിപ്ഫത്തിവസേന സമ്പഹംസനാ ച വേദിതബ്ബാ.

കഥം? യസ്മിഞ്ഹി വാരേ അപ്പനാ ഉപ്പജ്ജതി, തസ്മിം യോ നീവരണസങ്ഖാതോ കിലേസഗണോ തസ്സ ഝാനസ്സ പരിബന്ധോ, തതോ ചിത്തം വിസുജ്ഝതി. വിസുദ്ധത്താ ആവരണവിരഹിതം ഹുത്വാ മജ്ഝിമം സമഥനിമിത്തം പടിപജ്ജതി. **മജ്ഝിമം സമഥനിമിത്തം** നാമ സമപ്പവത്തോ അപ്പനാസമാധിയേവ. തദനന്തരം പന പുരിമചിത്തം ഏകസന്തതിപരിണാമനയേന തഥത്തമുപഗച്ഛമാനം മജ്ഝിമം സമഥനിമിത്തം പടിപജ്ജതി നാമ, ഏവം പടിപന്നത്താ തഥത്തുപഗമനേന തത്ഥ പക്ഖന്ദതി നാമ. ഏവം താവ പുരിമചിത്തേ വിജ്ജമാനാകാരനിപ്ഫാദികാ പഠമസ്സ ഝാനസ്സ ഉപ്പാദക്ഖണേയേവ ആഗമനവസേന പടിപദാവിസുദ്ധി വേദിതബ്ബാ.

ഏവം വിസുദ്ധസ്സ പന തസ്സ പുന വിസോധേതബ്ബാഭാവതോ വിസോധനേ ബ്യാപാരം അകരോന്തോ വിസുദ്ധം ചിത്തം അജ്ഝുപേക്ഖതി നാമ. സമഥഭാവുപഗമനേന സമഥപടിപന്നസ്സ പുന സമാധാനേ ബ്യാപാരം അകരോന്തോ സമഥപടിപന്നം അജ്ഝുപേക്ഖതി നാമ. സമഥപടിപന്നഭാവതോ ഏവ ചസ്സ കിലേസസംസഗ്ഗം പഹായ ഏകത്തേന ഉപട്ഠിതസ്സ പുന ഏകത്തുപട്ഠാനേ ബ്യാപാരം അകരോന്തോ ഏകത്തുപട്ഠാനം അജ്ഝുപേക്ഖതി നാമ. ഏവം തത്രമജ്ഝത്തുപേക്ഖായ കിച്ചവസേന ഉപേക്ഖാനുബ്രൂഹനാ വേദിതബ്ബാ.

യേ പനേതേ ഏവം ഉപേക്ഖാനുബ്രൂഹിതേ തത്ഥ ജാതാ സമാധിപഞ്ഞാസങ്ഖാതാ യുഗനദ്ധധമ്മാ അഞ്ഞമഞ്ഞം അനതിവത്തമാനാ ഹുത്വാ പവത്താ, യാനി ച സദ്ധാദീനി ഇന്ദ്രിയാനി നാനാകിലേസേഹി വിമുത്തത്താ വിമുത്തിരസേന ഏകരസാനി ഹുത്വാ പവത്താനി, യഞ്ചേസ തദുപഗം തേസം അനതിവത്തനഏകരസഭാവാനം അനുച്ഛവികം വീരിയം വാഹയതി, യാ ചസ്സ തസ്മിം ഖണേ പവത്താ ആസേവനാ, സബ്ബേപി തേ ആകാരാ യസ്മാ ഞാണേന സംകിലേസവോദാനേസു തം തം ആദീനവഞ്ച ആനിസംസഞ്ച ദിസ്വാ തഥാ തഥാ സമ്പഹംസിതത്താ വിസോധിതത്താ പരിയോദാപിതത്താ നിപ്ഫന്നാവ, തസ്മാ "ധമ്മാനം അനതിവത്തനാദിഭാവസാധനേന പരിയോദാപകസ്സ ഞാണസ്സ കിച്ചനിപ്ഫത്തിവസേന സമ്പഹംസനാ വേദിതബ്ബാ"തി വുത്തം.

തത്ഥ യസ്മാ ഉപേക്ഖാവസേന ഞാണം പാകടം ഹോതി. യഥാഹ - "തഥാപഗ്ഗഹിതം ചിത്തം സാധുകം അജ്ഝുപേക്ഖതി, ഉപേക്ഖാവസേന പഞ്ഞാവസേന പഞ്ഞിന്ദ്രിയം അധിമത്തം ഹോതി, ഉപേക്ഖാവസേന നാനത്തകിലേസേഹി ചിത്തം വിമുച്ചതി, വിമോക്ഖവസേന പഞ്ഞാവസേന പഞ്ഞിന്ദ്രിയം അധിമത്തം ഹോതി. വിമുത്തത്താ തേ ധമ്മാ ഏകരസാ ഹോന്തി. ഏകരസട്ഠേന ഭാവനാ"തി (പടി॰ മ॰ ൧.൨൨൧). തസ്മാ ഞാണകിച്ചഭൂതാ സമ്പഹംസനാ പരിയോസാനന്തി വുത്താ.

ഇദാനി പഠമം ഝാനം അധിഗതം ഹോതി പഥവീകസിണന്തി ഏത്ഥ ഗണനാനുപുബ്ബതാ **പഠമം,** പഠമം ഉപ്പന്നന്തിപി **പഠമം**. ആരമ്മണൂപനിജ്ഝാനതോ പച്ചനീകഝാപനതോ വാ **ഝാനം**. പഥവീമണ്ഡലം പന സകലട്ഠേന **പഥവീകസിണ**ന്തി വുച്ചതി, തം നിസ്സായ പടിലദ്ധനിമിത്തമ്പി, പഥവീകസിണനിമിത്തേ പടിലദ്ധഝാനമ്പി. തത്ര ഇമസ്മിം അത്ഥേ ഝാനം പഥവീകസിണന്തി വേദിതബ്ബം. തം സന്ധായ വുത്തം "പഠമം ഝാനം അധിഗതം ഹോതി പഥവീകസിണ"ന്തി.

ചിരട്ഠിതിസമ്പാദനം

൭൩. ഏവമധിഗതേ പന ഏതസ്മിം തേന യോഗിനാ വാലവേധിനാ വിയ, സൂദേന വിയ ച ആകാരാ പരിഗ്ഗഹേതബ്ബാ. യഥാ ഹി സുകുസലോ ധനുഗ്ഗഹോ വാലവേധായ കമ്മം കുരുമാനോ യസ്മിം വാരേ വാലം വിജ്ഝതി, തസ്മിം വാരേ അക്കന്തപദാനഞ്ച ധനുദണ്ഡസ്സ ച ജിയായ ച സരസ്സ ച ആകാരം പരിഗ്ഗണ്ഹേയ്യ. "ഏവം മേ ഠിതേന ഏവം ധനുദണ്ഡം ഏവം ജിയം ഏവം സരം ഗഹേത്വാ വാലോ വിദ്ധോ"തി. സോ തതോ പട്ഠായ തഥേവ തേ ആകാരേ സമ്പാദേന്തോ അവിരാധേത്വാ വാലം വിജ്ഝേയ്യ. ഏവമേവ യോഗിനാപി "ഇമം നാമ മേ ഭോജനം ഭുഞ്ജിത്വാ ഏവരൂപം പുഗ്ഗലം സേവമാനേന ഏവരൂപേ സേനാസനേ ഇമിനാ നാമ ഇരിയാപഥേന ഇമസ്മിം കാലേ ഇദം അധിഗത"ന്തി ഏതേ ഭോജനസപ്പായാദയോ ആകാരാ പരിഗ്ഗഹേതബ്ബാ. ഏവഞ്ഹി സോ നട്ഠേ വാ തസ്മിം തേ ആകാരേ സമ്പാദേത്വാ പുന ഉപ്പാദേതും, അപ്പഗുണം വാ പഗുണം കരോന്തോ പുനപ്പുനം അപ്പേതും സക്ഖിസ്സതി.

യഥാ ച കുസലോ സൂദോ ഭത്താരം പരിവിസന്തോ തസ്സ യം യം രുചിയാ ഭുഞ്ജതി, തം തം സല്ലക്ഖേത്വാ തതോ പട്ഠായ താദിസമേവ ഉപനാമേന്തോ ലാഭസ്സ ഭാഗീ ഹോതി, ഏവമയമ്പി അധിഗതക്ഖണേ ഭോജനാദയോ ആകാരേ ഗഹേത്വാ തേ സമ്പാദേന്തോ നട്ഠേ നട്ഠേ പുനപ്പുനം അപ്പനായ ലാഭീ ഹോതി. തസ്മാ തേന വാലവേധിനാ വിയ സൂദേന വിയ ച ആകാരാ പരിഗ്ഗഹേതബ്ബാ. വുത്തമ്പി ചേതം ഭഗവതാ -

"സേയ്യഥാപി, ഭിക്ഖവേ, പണ്ഡിതോ ബ്യത്തോ കുസലോ സൂദോ രാജാനം വാ രാജമഹാമത്തം വാ നാനച്ചയേഹി സൂപേഹി പച്ചുപട്ഠിതോ അസ്സ അമ്ബിലഗ്ഗേഹിപി തിത്തകഗ്ഗേഹിപി കടുകഗ്ഗേഹിപി മധുരഗ്ഗേഹിപി ഖാരികേഹിപി അഖാരികേഹിപി ലോണികേഹിപി അലോണികേഹിപി. സ ഖോ സോ, ഭിക്ഖവേ, പണ്ഡിതോ ബ്യത്തോ കുസലോ സൂദോ സകസ്സ ഭത്തു നിമിത്തം ഉഗ്ഗണ്ഹാതി 'ഇദം വാ മേ അജ്ജ ഭത്തു സൂപേയ്യം രുച്ചതി, ഇമസ്സ വാ അഭിഹരതി, ഇമസ്സ വാ ബഹും ഗണ്ഹാതി, ഇമസ്സ വാ വണ്ണം ഭാസതി, അമ്ബിലഗ്ഗം വാ മേ അജ്ജ ഭത്തു സൂപേയ്യം രുച്ചതി, അമ്ബിലഗ്ഗസ്സ വാ അഭിഹരതി, അമ്ബിലഗ്ഗസ്സ വാ ബഹും ഗണ്ഹാതി, അമ്ബിലഗ്ഗസ്സ വാ വണ്ണം ഭാസതി...പേ॰... അലോണികസ്സ വാ വണ്ണം ഭാസതീ'തി. സ ഖോ സോ, ഭിക്ഖവേ, പണ്ഡിതോ ബ്യത്തോ കുസലോ സൂദോ ലാഭീ ചേവ ഹോതി അച്ഛാദനസ്സ, ലാഭീ വേതനസ്സ, ലാഭീ അഭിഹാരാനം. തം കിസ്സ ഹേതു? തഥാ ഹി സോ, ഭിക്ഖവേ, പണ്ഡിതോ ബ്യത്തോ കുസലോ സൂദോ സകസ്സ ഭത്തു നിമിത്തം ഉഗ്ഗണ്ഹാതി. ഏവമേവ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ഇധേകച്ചോ പണ്ഡിതോ ബ്യത്തോ കുസലോ ഭിക്ഖു കായേ കായാനുപസ്സീ വിഹരതി...പേ॰... വേദനാസു വേദനാ... ചിത്തേ ചിത്താ... ധമ്മേസു ധമ്മാനുപസ്സീ വിഹരതി ആതാപീ സമ്പജാനോ സതിമാ വിനേയ്യ ലോകേ അഭിജ്ഝാദോമനസ്സം. തസ്സ ധമ്മേസു ധമ്മാനുപസ്സിനോ വിഹരതോ ചിത്തം സമാധിയതി, ഉപക്കിലേസാ പഹീയന്തി, സോ തം നിമിത്തം ഉഗ്ഗണ്ഹാതി. സ ഖോ സോ, ഭിക്ഖവേ, പണ്ഡിതോ ബ്യത്തോ കുസലോ ഭിക്ഖു ലാഭീ ചേവ ഹോതി ദിട്ഠധമ്മസുഖവിഹാരാനം, ലാഭീ സതിസമ്പജഞ്ഞസ്സ. തം കിസ്സ ഹേതു? തഥാ ഹി സോ, ഭിക്ഖവേ, പണ്ഡിതോ ബ്യത്തോ കുസലോ ഭിക്ഖു സകസ്സ ചിത്തസ്സ നിമിത്തം ഉഗ്ഗണ്ഹാതീ"തി (സം॰ നി॰ ൫.൩൭൪).

നിമിത്തഗ്ഗഹണേന ചസ്സ പുന തേ ആകാരേ സമ്പാദയതോ അപ്പനാമത്തമേവ ഇജ്ഝതി, ന ചിരട്ഠാനം. ചിരട്ഠാനം പന സമാധിപരിബന്ധാനം ധമ്മാനം സുവിസോധിതത്താ ഹോതി. യോ ഹി ഭിക്ഖു കാമാദീനവപച്ചവേക്ഖണാദീഹി കാമച്ഛന്ദം ന സുട്ഠു വിക്ഖമ്ഭേത്വാ, കായപസ്സദ്ധിവസേന കായദുട്ഠുല്ലം ന സുപ്പടിപസ്സദ്ധം കത്വാ, ആരമ്ഭധാതുമനസികാരാദിവസേന ഥിനമിദ്ധം ന സുട്ഠു പടിവിനോദേത്വാ, സമഥനിമിത്തമനസികാരാദിവസേന ഉദ്ധച്ചകുക്കുച്ചം ന സുസമൂഹതം കത്വാ, അഞ്ഞേപി സമാധിപരിബന്ധേ ധമ്മേ ന സുട്ഠു വിസോധേത്വാ ഝാനം സമാപജ്ജതി, സോ അവിസോധിതം ആസയം പവിട്ഠഭമരോ വിയ അവിസുദ്ധം ഉയ്യാനം പവിട്ഠരാജാ വിയ ച ഖിപ്പമേവ നിക്ഖമതി. യോ പന സമാധിപരിബന്ധേ ധമ്മേ സുട്ഠു വിസോധേത്വാ ഝാനം സമാപജ്ജതി, സോ സുവിസോധിതം ആസയം പവിട്ഠഭമരോ വിയ സുപരിസുദ്ധം ഉയ്യാനം പവിട്ഠരാജാ വിയ ച സകലമ്പി ദിവസഭാഗം അന്തോസമാപത്തിയംയേവ ഹോതി. തേനാഹു പോരാണാ -

"കാമേസു ഛന്ദം പടിഘം വിനോദയേ,
ഉദ്ധച്ചമിദ്ധം വിചികിച്ഛപഞ്ചമം;
വിവേകപാമോജ്ജകരേന ചേതസാ,

രാജാവ സുദ്ധന്തഗതോ തഹിം രമേ”തി.

തസ്മാ ചിരട്ഠിതികാമേന പരിബന്ധകധമ്മേ വിസോധേത്വാ ഝാനം സമാപജ്ജിതബ്ബം. ചിത്തഭാവനാവേപുല്ലത്ഥഞ്ച യഥാലദ്ധം പടിഭാഗനിമിത്തം വഡ്ഢേതബ്ബം. തസ്സ ദ്വേ വഡ്ഢനാഭൂമിയോ ഉപചാരം വാ അപ്പനം വാ. ഉപചാരം പത്വാപി ഹി തം വഡ്ഢേതും വട്ടതി അപ്പനം പത്വാപി. ഏകസ്മിം പന ഠാനേ അവസ്സം വഡ്ഢേതബ്ബം. തേന വുത്തം “യഥാലദ്ധം പടിഭാഗനിമിത്തം വഡ്ഢേതബ്ബ”ന്തി.

നിമിത്തവഡ്ഢനനയോ

൭൭. തത്രായം വഡ്ഢനനയോ, തേന യോഗിനാ തം നിമിത്തം പത്തവഡ്ഢനപൂവവഡ്ഢനഭത്തവഡ്ഢനലതാവഡ്ഢനദുസ്സവഡ്ഢനയോഗേന അവഡ്ഢേത്വാ യഥാ നാമ കസ്സകോ കസിതബ്ബട്ഠാനം നങ്ഗലേന പരിച്ഛിന്ദിത്വാ പരിച്ഛേദബ്ഭന്തരേ കസതി, യഥാ വാ പന ഭിക്ഖൂ സീമം ബന്ധന്താ പഠമം നിമിത്താനി സല്ലക്ഖേത്വാ പച്ഛാ ബന്ധന്തി, ഏവമേവ തസ്സ യഥാലദ്ധസ്സ നിമിത്തസ്സ അനുക്കമേന ഏകങ്ഗുലദ്വങ്ഗുലതിവങ്ഗുലചതുരങ്ഗുലമത്തം മനസാ പരിച്ഛിന്ദിത്വാ യഥാപരിച്ഛേദം വഡ്ഢേതബ്ബം. അപരിച്ഛിന്ദിത്വാ പന ന വഡ്ഢേതബ്ബം. തതോ വിദത്ഥിരതനപമുഖപരിവേണവിഹാരസീമാനം ഗാമനിഗമജനപദരജ്ജസമുദ്ദസീമാനഞ്ച പരിച്ഛേദവസേന വഡ്ഢയന്തേന ചക്കവാളപരിച്ഛേദേന വാ തതോ വാപി ഉത്തരി പരിച്ഛിന്ദിത്വാ വഡ്ഢേതബ്ബം.

യഥാ ഹി ഹംസപോതകാ പക്ഖാനം ഉട്ഠിതകാലതോ പട്ഠായ പരിത്തം പരിത്തം പദേസം ഉപ്പതന്താ പരിചയം കത്വാ അനുക്കമേന ചന്ദിമസൂരിയസന്തികം ഗച്ഛന്തി, ഏവമേവ ഭിക്ഖു വുത്തനയേന നിമിത്തം പരിച്ഛിന്ദിത്വാ വഡ്ഢേന്തോ യാവ ചക്കവാളപരിച്ഛേദാ തതോ വാ ഉത്തരി വഡ്ഢേതി. അഥസ്സ തം നിമിത്തം വഡ്ഢിതവഡ്ഢിതട്ഠാനേ പഥവിയാ ഉക്കൂലവികൂലനദീവിദുഗ്ഗപബ്ബതവിസമേസു സങ്കുസതസമബ്ഭാഹതം ഉസഭചമ്മം വിയ ഹോതി.

തസ്മിം പന നിമിത്തേ പത്തപഠമജ്ഝാനേന ആദികമ്മികേന സമാപജ്ജനബഹുലേന ഭവിതബ്ബം, ന പച്ചവേക്ഖണബഹുലേന. പച്ചവേക്ഖണബഹുലസ്സ ഹി ഝാനങ്ഗാനി ഥൂലാനി ദുബ്ബലാനി ഹുത്വാ ഉപട്ഠഹന്തി. അഥസ്സ താനി ഏവം ഉപട്ഠിതത്താ ഉപരി ഉസ്സുക്കനായ പച്ചയതം ആപജ്ജന്തി. സോ അപ്പഗുണേ ഝാനേ ഉസ്സുക്കമാനോ പത്തപഠമജ്ഝാനാ ച പരിഹായതി, ന ച സക്കോതി ദുതിയം പാപുണിതും. തേനാഹ ഭഗവാ -

> “സേയ്യഥാപി, ഭിക്ഖവേ, ഗാവീ പബ്ബതേയ്യാ ബാലാ അബ്യത്താ അഖേത്തഞ്ഞൂ അകുസലാ വിസമേ പബ്ബതേ ചരിതും. തസ്സാ ഏവമസ്സ ‘യംനൂനാഹം അഗതപുബ്ബഞ്ചേവ ദിസം ഗച്ഛേയ്യം, അഖാദിതപുബ്ബാനി ച തിണാനി ഖാദേയ്യം, അപീതപുബ്ബാനി ച പാനീയാനി പിവേയ്യ’ന്തി. സാ പുരിമം പാദം ന സുപതിട്ഠിതം പതിട്ഠാപേത്വാ പച്ഛിമം പാദം ഉദ്ധരേയ്യ, സാ ന ചേവ അഗതപുബ്ബം ദിസം ഗച്ഛേയ്യ, ന ച അഖാദിതപുബ്ബാനി തിണാനി ഖാദേയ്യ, ന ച അപീതപുബ്ബാനി പാനീയാനി പിവേയ്യ. യസ്മിഞ്ചസ്സാ പദേസേ ഠിതായ ഏവമസ്സ ‘യംനൂനാഹം അഗതപുബ്ബഞ്ചേവ...പേ०... പിവേയ്യ’ന്തി. തഞ്ച പദേസം ന സോത്ഥിനാ പച്ചാഗച്ഛേയ്യ. തം കിസ്സ ഹേതു ? തഥാ ഹി സാ, ഭിക്ഖവേ, ഗാവീ പബ്ബതേയ്യാ ബാലാ അബ്യത്താ അഖേത്തഞ്ഞൂ അകുസലാ വിസമേ പബ്ബതേ ചരിതും, ഏവമേവ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ഇധേകച്ചോ ഭിക്ഖു ബാലോ അബ്യത്തോ അഖേത്തഞ്ഞൂ അകുസലോ വിവിച്ചേവ കാമേഹി...പേ०... പഠമം ഝാനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരിതും. സോ തം നിമിത്തം നാസേവതി, ന

ഭാവേതി, ന ബഹുലീകരോതി, ന സ്വാധിട്ഠിതം അധിട്ഠാതി, തസ്സ ഏവം ഹോതി 'യംനൂനാഹം വിതക്കവിചാരാനം വൂപസമാ...പേ॰... ദുതിയം ഝാനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരേയ്യ'ന്തി. സോ ന സക്കോതി വിതക്കവിചാരാനം വൂപസമാ... പേ॰... ദുതിയം ഝാനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരിതും. തസ്സേവം ഹോതി 'യംനൂനാഹം വിവിച്ചേവ കാമേഹി...പേ॰... പഠമം ഝാനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരേയ്യ'ന്തി. സോ ന സക്കോതി വിവിച്ചേവ കാമേഹി...പേ॰... പഠമം ഝാനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരിതും. അയം വുച്ചതി, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു ഉഭതോ ഭട്ഠോ ഉഭതോ പരിഹീനോ, സേയ്യഥാപി സാ ഗാവീ പബ്ബതേയ്യാ ബാലാ അബ്യത്താ അഖേത്തഞ്ഞൂ അകുസലാ വിസമേ പബ്ബതേ ചരിതു''ന്തി (അ॰ നി॰ ൯.൩൫).

തസ്മാനേന തസ്മിംയേവ താവ പഠമജ്ഝാനേ പഞ്ചഹാകാരേഹി ചിണ്ണവസിനാ ഭവിതബ്ബം.

പഞ്ചവസീകഥാ

൭൮. തത്രിമാ പഞ്ച വസിയോ ആവജ്ജനവസീ, സമാപജ്ജനവസീ, അധിട്ഠാനവസീ, വുട്ഠാനവസീ, പച്ചവേക്ഖണവസീതി. പഠമം ഝാനം യത്ഥിച്ഛകം യദിച്ഛകം യാവദിച്ഛകം ആവജ്ജേതി, ആവജ്ജനായ ദന്ധായിതത്തം നത്ഥീതി **ആവജ്ജനവസീ**. പഠമം ഝാനം യത്ഥിച്ഛകം...പേ॰... സമാപജ്ജതി, സമാപജ്ജനായ ദന്ധായിതത്തം നത്ഥീതി **സമാപജ്ജനവസീ**. ഏവം സേസാപി വിത്ഥാരേതബ്ബാ.

അയം പനേത്ഥ അത്ഥപ്പകാസനാ, പഠമജ്ഝാനതോ വുട്ഠായ പഠമം വിതക്കം ആവജ്ജയതോ ഭവങ്ഗം ഉപച്ഛിന്ദിത്വാ ഉപ്പന്നാവജ്ജനാനന്തരം വിതക്കാരമ്മണാനേവ ചത്താരി പഞ്ച വാ ജവനാനി ജവന്തി. തതോ ദ്വേ ഭവങ്ഗാനി, തതോ പുന വിചാരാരമ്മണം ആവജ്ജനം, വുത്തനയാനേവ ജവനാനീതി ഏവം പഞ്ചസു ഝാനങ്ഗേസു യദാ നിരന്തരം ചിത്തം പേസേതും സക്കോതി, അഥസ്സ **ആവജ്ജനവസീ** സിദ്ധാ ഹോതി. അയം പന മത്ഥകപ്പത്താ വസീ ഭഗവതോ യമകപാടിഹാരിയേ ലബ്ഭതി , അഞ്ഞേസം വാ ഏവരൂപേ കാലേ. ഇതോ പരം സീഘതരാ ആവജ്ജനവസീ നാമ നത്ഥി.

ആയസ്മതോ പന മഹാമോഗ്ഗല്ലാനസ്സ നന്ദോപനന്ദനാഗരാജദമനേ വിയ സീഘം സമാപജ്ജനസമത്ഥതാ **സമാപജ്ജനവസീ** നാമ.

അച്ഛരാമത്തം വാ ദസച്ഛരാമത്തം വാ ഖണം ഠപേതും സമത്ഥതാ **അധിട്ഠാനവസീ** നാമ. തഥേവ ലഹും വുട്ഠാതും സമത്ഥതാ **വുട്ഠാനവസീ** നാമ. തദുഭയദസ്സനത്ഥം ബുദ്ധരക്ഖിതത്ഥേരസ്സ വത്ഥും കഥേതും വട്ടതി.

സോ ഹായസ്മാ ഉപസമ്പദായ അട്ഠവസ്സികോ ഹുത്വാ ഥേരമ്ബത്ഥലേ മഹാരോഹണഗുത്തത്ഥേരസ്സ ഗിലാനുപട്ഠാനം ആഗതാനം തിംസമത്താനം ഇദ്ധിമന്തസഹസ്സാനം മജ്ഝേ നിസിന്നോ ഥേരസ്സ യാഗും പടിഗ്ഗാഹയമാനം ഉപട്ഠാകനാഗരാജാനം ഗഹേസ്സാമീതി ആകാസതോ പക്ഖന്ദന്തം സുപണ്ണരാജാനം ദിസ്വാ താവദേവ പബ്ബതം നിമ്മിനിത്വാ നാഗരാജാനം ബാഹായം ഗഹേത്വാ തത്ഥ പാവിസി. സുപണ്ണരാജാ പബ്ബതേ പഹാരം ദത്വാ പലായി. മഹാഥേരോ ആഹ - ''സചേ, ആവുസോ, ബുദ്ധരക്ഖിതോ നാഭവിസ്സ, സബ്ബേവ ഗാരയ്ഹാ അസ്സാമാ''തി.

പച്ചവേക്ഖണവസീ പന ആവജ്ജനവസിയാ ഏവ വുത്താ. പച്ചവേക്ഖണജവനാനേവ ഹി തത്ഥ ആവജ്ജനാനന്തരാനീതി.

ദുതിയജ്ഝാനകഥാ

൭൯. ഇമാസു പന പഞ്ചസു വസീസു ചിണ്ണവസിനാ പഗുണപഠമജ്ഝാനതോ വുട്ഠായ "അയം സമാപത്തി ആസന്നനീവരണപച്ചത്ഥികാ, വിതക്കവിചാരാനം ഓളാരികത്താ അങ്ഗദുബ്ബലാ"തി ച തത്ഥ ദോസം ദിസ്വാ ദുതിയജ്ഝാനം സന്തതോ മനസികത്വാ പഠമജ്ഝാനേ നികന്തിം പരിയാദായ ദുതിയാധിഗമായ യോഗോ കാതബ്ബോ. അഥസ്സ യദാ പഠമജ്ഝാനാ വുട്ഠായ സതസ്സ സമ്പജാനസ്സ ഝാനങ്ഗാനി പച്ചവേക്ഖതോ വിതക്കവിചാരാ ഓളാരികതോ ഉപട്ഠഹന്തി, പീതിസുഖഞ്ചേവ ചിത്തേകഗ്ഗതാ ച സന്തതോ ഉപട്ഠാതി, തദാസ്സ ഓളാരികങ്ഗം പഹാനായ സന്തഅങ്ഗപടിലാഭായ ച തദേവ നിമിത്തം "പഥവീ പഥവീ"തി പുനപ്പുനം മനസികരോതോ "ഇദാനി ദുതിയജ്ഝാനം ഉപ്പജ്ജിസ്സതീ"തി ഭവങ്ഗം ഉപച്ഛിന്ദിത്വാ തദേവ പഥവീകസിണം ആരമ്മണം കത്വാ മനോദ്വാരാവജ്ജനം ഉപ്പജ്ജതി . തതോ തസ്മിംയേവാരമ്മണേ ചത്താരി പഞ്ച വാ ജവനാനി ജവന്തി, യേസമവസാനേ ഏകം രൂപാവചരം ദുതിയജ്ഝാനികം. സേസാനി വുത്തപ്പകാരാനേവ കാമാവചരാനീതി.

ഏത്താവതാ ചേസ വിതക്കവിചാരാനം വൂപസമാ അജ്ഝത്തം സമ്പസാദനം ചേതസോ ഏകോദിഭാവം അവിതക്കം അവിചാരം സമാധിജം പീതിസുഖം ദുതിയം ഝാനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരതി. ഏവമനേന ദ്വങ്ഗവിപ്പഹീനം തിവങ്ഗസമന്നാഗതം തിവിധകല്യാണം ദസലക്ഖണസമ്പന്നം ദുതിയം ഝാനം അധിഗതം ഹോതി പഥവീകസിണം.

൮൦. തത്ഥ **വിതക്കവിചാരാനം വൂപസമാ**തി വിതക്കസ്സ ച വിചാരസ്സ ചാതി ഇമേസം ദ്വിന്നം വൂപസമാ സമതിക്കമാ, ദുതിയജ്ഝാനക്ഖണേ അപാതുഭാവാതി വുത്തം ഹോതി. തത്ഥ കിഞ്ചാപി ദുതിയജ്ഝാനേ സബ്ബേപി പഠമജ്ഝാനധമ്മാ ന സന്തി. അഞ്ഞേയേവ ഹി പഠമജ്ഝാനേ ഫസ്സാദയോ, അഞ്ഞേ ഇധ. ഓളാരികസ്സ പന ഓളാരികസ്സ അങ്ഗസ്സ സമതിക്കമാ പഠമജ്ഝാനതോ പരേസം ദുതിയജ്ഝാനാദീനം അധിഗമോ ഹോതീതി ദീപനത്ഥം "വിതക്കവിചാരാനം വൂപസമാ"തി ഏവം വുത്തന്തി വേദിതബ്ബം.

അജ്ഝത്തന്തി ഇധ നിയകജ്ഝത്തമധിപ്പേതം. വിഭങ്ഗേ പന "അജ്ഝത്തം പച്ചത്ത"ന്തി ഏത്തകമേവ വുത്തം. യസ്മാ ച നിയകജ്ഝത്തമധിപ്പേതം, തസ്മാ അത്തനി ജാതം അത്തനോ സന്താനേ നിബ്ബത്തന്തി അയമേത്ഥ അത്ഥോ. **സമ്പസാദന**ന്തി സമ്പസാദനം വുച്ചതി സദ്ധാ. സമ്പസാദനയോഗതോ ഝാനമ്പി സമ്പസാദനം. നീലവണ്ണയോഗതോ നീലവത്ഥം വിയ. യസ്മാ വാ തം ഝാനം സമ്പസാദനസമന്നാഗതത്താ വിതക്കവിചാരക്ഖോഭവൂപസമനേന ച ചേതസോ സമ്പസാദയതി, തസ്മാപി സമ്പസാദനന്തി വുത്തം. ഇമസ്മിഞ്ച അത്ഥവികപ്പേ സമ്പസാദനം ചേതസോതി ഏവം പദസമ്ബന്ധോ വേദിതബ്ബോ. പുരിമസ്മിം പന അത്ഥവികപ്പേ ചേതസോതി ഏതം ഏകോദിഭാവേന സദ്ധിം യോജേതബ്ബം.

തത്രായമത്ഥയോജനാ, ഏകോ ഉദേതീതി ഏകോദി, വിതക്കവിചാരേഹി അനജ്ഝാരൂള്ഹത്താ അഗ്ഗോ സേട്ഠോ ഹുത്വാ ഉദേതീതി അത്ഥോ. സേട്ഠോപി ഹി ലോകേ ഏകോതി വുച്ചതി. വിതക്കവിചാരവിരഹതോ വാ ഏകോ അസഹായോ ഹുത്വാ ഇതിപി വത്തും വട്ടതി. അഥ വാ സമ്പയുത്തധമ്മേ ഉദായതീതി ഉദി, ഉട്ഠാപേതീതി അത്ഥോ. സേട്ഠട്ഠേന ഏകോ ച സോ ഉദി ചാതി ഏകോദി, സമാധിസ്സേതം അധിവചനം. ഇതി ഇമം ഏകോദിം ഭാവേതി വഡ്ഢേതീതി ഇദം ദുതിയജ്ഝാനം ഏകോദിഭാവം. സോ പനായം ഏകോദി യസ്മാ ചേതസോ, ന സത്തസ്സ, ന ജീവസ്സ, തസ്മാ ഏതം ചേതസോ ഏകോദിഭാവന്തി വുത്തം.

നനു ചായം സദ്ധാ പഠമജ്ഝാനേപി അത്ഥി, അയഞ്ച ഏകോദിനാമകോ സമാധി, അഥ കസ്മാ ഇദമേവ "സമ്പസാദനം ചേതസോ ഏകോദിഭാവഞ്ചാ"തി വുത്തന്തി.

വുച്ചതേ, അദുഞ്ഹി പഠമജ്ഝാനം വിതക്കവിചാരക്ഖോഭേന വീചിതരങ്ഗസമാകുലമിവ ജലം ന സുപ്പസന്നം ഹോതി, തസ്മാ സതിയാപി സദ്ധായ "സമ്പസാദന"ന്തി ന വുത്തം. ന സുപ്പസന്നത്തായേവ ചേത്ഥ സമാധിപി ന സുട്ഠു പാകടോ, തസ്മാ "ഏകോദിഭാവ"ന്തിപി ന വുത്തം. ഇമസ്മിം പന ഝാനേ വിതക്കവിചാരപലിബോധാഭാവേന ലദ്ധോകാസാ ബലവതീ സദ്ധാ, ബലവസദ്ധാസഹായപടിലാഭേനേവ ച സമാധിപി പാകടോ, തസ്മാ ഇദമേവ ഏവം വുത്തന്തി വേദിതബ്ബം. വിഭങ്ഗേ പന "സമ്പസാദനന്തി യാ സദ്ധാ സദ്ദഹനാ ഓകപ്പനാ അഭിപ്പസാദോ. ചേതസോ ഏകോദിഭാവന്തി യാ ചിത്തസ്സ ഠിതി...പേ... സമ്മാസമാധീ"തി ഏത്തകമേവ വുത്തം. ഏവം വുത്തേന പന തേന സദ്ധിം അയമത്ഥവണ്ണനാ യഥാ ന വിരുജ്ഝതി, അഞ്ഞദത്ഥു സംസന്ദതി ചേവ സമേതി ച, ഏവം വേദിതബ്ബാ.

൮൫. **അവിതക്കം അവിചാര**ന്തി ഭാവനായ പഹീനത്താ ഏതസ്മിം, ഏതസ്സ വാ വിതക്കോ നത്ഥീതി അവിതക്കം. ഇമിനാവ നയേന അവിചാരം. വിഭങ്ഗേപി വുത്തം "ഇതി അയഞ്ച വിതക്കോ അയഞ്ച വിചാരോ സന്താ ഹോന്തി സമിതാ വൂപസന്താ അത്ഥങ്ഗതാ അബ്ഭത്ഥങ്ഗതാ അപ്പിതാ ബ്യപ്പിതാ സോസിതാ വിസോസിതാ ബ്യന്തികതാ, തേന വുച്ചതി അവിതക്കം അവിചാര"ന്തി (വിഭ॰ ൫൭൬).

ഏത്ഥാഹ "നനു ച 'വിതക്കവിചാരാനം വൂപസമാ'തി ഇമിനാപി അയമത്ഥോ സിദ്ധോ, അഥ കസ്മാ പുന വുത്തം 'അവിതക്കം അവിചാര'ന്തി". വുച്ചതേ, ഏവമേതം സിദ്ധോവായമത്ഥോ, ന പനേതം തദത്ഥദീപകം. നനു അവോചുമ്ഹ "ഓളാരികസ്സ പന ഓളാരികസ്സ അങ്ഗസ്സ സമതിക്കമാ പഠമജ്ഝാനതോ പരേസം ദുതിയജ്ഝാനാദീനം സമധിഗമോ ഹോതീതി ദസ്സനത്ഥം വിതക്കവിചാരാനം വൂപസമാതി ഏവം വുത്ത"ന്തി.

അപിച വിതക്കവിചാരാനം വൂപസമാ ഇദം സമ്പസാദനം, ന കിലേസകാലുസ്സിയസ്സ. വിതക്കവിചാരാനഞ്ച വൂപസമാ ഏകോദിഭാവം, ന ഉപചാരജ്ഝാനമിവ നീവരണപ്പഹാനാ , പഠമജ്ഝാനമിവ ച ന അങ്ഗപാതുഭാവാതി ഏവം സമ്പസാദനഏകോദിഭാവാനം ഹേതുപരിദീപകമിദം വചനം. തഥാ വിതക്കവിചാരാനം വൂപസമാ ഇദം അവിതക്കം അവിചാരം, ന തതിയചതുത്ഥജ്ഝാനാനി വിയ ചക്ഖുവിഞ്ഞാണാദീനി വിയ ച അഭാവാതി ഏവം അവിതക്കഅവിചാരഭാവസ്സ ഹേതുപരിദീപകഞ്ച, ന വിതക്കവിചാരാഭാവമത്തപരിദീപകം. വിതക്കവിചാരാഭാവമത്തപരിദീപകമേവ പന "അവിതക്കം അവിചാര"ന്തി ഇദം വചനം. തസ്മാ പുരിമം വത്വാപി വത്തബ്ബമേവാതി.

സമാധിജന്തി പഠമജ്ഝാനസമാധിതോ സമ്പയുത്തസമാധിതോ വാ ജാതന്തി അത്ഥോ. തത്ഥ കിഞ്ചാപി പഠമമ്പി സമ്പയുത്തസമാധിതോ ജാതം, അഥ ഖോ അയമേവ സമാധി "സമാധീ"തി വത്തബ്ബതം അരഹതി വിതക്കവിചാരക്ഖോഭവിരഹേന അതിവിയ അചലത്താ, സുപ്പസന്നത്താ ച, തസ്മാ ഇമസ്സ വണ്ണഭണനത്ഥം ഇദമേവ "സമാധിജ"ന്തി വുത്തം. പീതിസുഖന്തി ഇദം വുത്തനയമേവ.

ദുതിയന്തി ഗണനാനുപുബ്ബതാ ദുതിയം. ഇദം ദുതിയം സമാപജ്ജതീതിപി ദുതിയം. യം പന വുത്തം "ദ്വങ്ഗവിപ്പഹീനം തിവങ്ഗസമന്നാഗത"ന്തി, തത്ഥ വിതക്കവിചാരാനം പഹാനവസേന ദ്വങ്ഗവിപ്പഹീനതാ വേദിതബ്ബാ. യഥാ ച പഠമജ്ഝാനസ്സ ഉപചാരക്ഖണേ നീവരണാനി പഹീയന്തി, ന തഥാ ഇമസ്സ വിതക്കവിചാരാ. അപ്പനാക്ഖണേയേവ ച പനേതം വിനാ തേഹി ഉപ്പജ്ജതി. തേനസ്സ തേ "പഹാനങ്ഗ"ന്തി വുച്ചന്തി. പീതി സുഖം ചിത്തേകഗ്ഗതാതി ഇമേസം പന

തിണ്ണം ഉപ്പത്തിവസേന തിവങ്ഗസമന്നാഗതതാ വേദിതബ്ബാ. തസ്മാ യം വിഭങ്ഗേ "ഝാനന്തി സമ്പസാദോ പീതി സുഖം ചിത്തസ്സ ഏകഗ്ഗതാ"തി (വിഭ॰ ൫൭൦) വുത്തം, തം സപരിക്ഖാരം ഝാനം ദസ്സേതും പരിയായേന വുത്തം. ഠപേത്വാ പന സമ്പസാദനം നിപ്പരിയായേന ഉപനിജ്ഝാനലക്ഖണപ്പത്താനം അങ്ഗാനം വസേന തിവങ്ഗികമേവ ഏതം ഹോതി. യഥാഹ - "കതമം തസ്മിം സമയേ തിവങ്ഗികം ഝാനം ഹോതി, പീതി സുഖം ചിത്തസ്സ ഏകഗ്ഗതാ"തി (ധ॰ സ॰ ൧൬൧; വിഭ॰ ൬൨൫). സേസം പഠമജ്ഝാനേ വുത്തനയമേവ.

തതിയജ്ഝാനകഥാ

൮൬. ഏവമധിഗതേ പന തസ്മിമ്പി വുത്തനയേനേവ പഞ്ചഹാകാരേഹി ചിണ്ണവസിനാ ഹുത്വാ പഗുണദുതിയജ്ഝാനതോ വുട്ഠായ "അയം സമാപത്തി ആസന്നവിതക്കവിചാരപച്ചത്ഥികാ, 'യദേവ തത്ഥ പീതിഗതം ചേതസോ ഉപ്പിലാവിതം, ഏതേനേതം ഓളാരികം അക്ഖായതീ'തി (ദീ॰ നി॰ ൧.൯൬) വുത്തായ പീതിയാ ഓളാരികത്താ അങ്ഗദുബ്ബലാ"തി ച തത്ഥ ദോസം ദിസ്വാ തതിയജ്ഝാനം സന്തതോ മനസികരിത്വാ ദുതിയജ്ഝാനേ നികന്തിം പരിയാദായ തതിയാധിഗമായ യോഗോ കാതബ്ബോ. അഥസ്സ യദാ ദുതിയജ്ഝാനതോ വുട്ഠായ സതസ്സ സമ്പജാനസ്സ ഝാനങ്ഗാനി പച്ചവേക്ഖതോ പീതി ഓളാരികതോ ഉപട്ഠാതി, സുഖഞ്ചേവ ഏകഗ്ഗതാ ച സന്തതോ ഉപട്ഠാതി. തദാസ്സ ഓളാരികങ്ഗപ്പഹാനായ സന്തഅങ്ഗപടിലാഭായ ച തദേവ നിമിത്തം "പഥവീ പഥവീ"തി പുനപ്പുനം മനസികരോതോ "ഇദാനി തതിയജ്ഝാനം ഉപ്പജ്ജിസ്സതീ"തി ഭവങ്ഗം ഉപച്ഛിന്ദിത്വാ തദേവ പഥവീകസിണം ആരമ്മണം കത്വാ മനോദ്വാരാവജ്ജനം ഉപ്പജ്ജതി. തതോ തസ്മിംയേവാരമ്മണേ ചത്താരി പഞ്ച വാ ജവനാനി ജവന്തി, യേസം അവസാനേ ഏകം രൂപാവചരം തതിയജ്ഝാനികം, സേസാനി വുത്തനയേനേവ കാമാവചരാനീതി. ഏത്താവതാ ച പനേസ പീതിയാ ച വിരാഗാ ഉപേക്ഖകോ ച വിഹരതി സതോ ച സമ്പജാനോ, സുഖഞ്ച കായേന പടിസംവേദേതി, യം തം അരിയാ ആചിക്ഖന്തി ഉപേക്ഖകോ സതിമാ സുഖവിഹാരീതി, തതിയം ഝാനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരതീതി (ദീ॰ നി॰ ൧.൨൩൦; ധ॰ സ॰ ൧൬൩). ഏവമനേന ഏകങ്ഗവിപ്പഹീനം ദുവങ്ഗസമന്നാഗതം തിവിധകല്യാണം ദസലക്ഖണസമ്പന്നം തതിയം ഝാനം അധിഗതം ഹോതി പഥവീകസിണം.

൮൭. തത്ഥ **പീതിയാ ച വിരാഗാ**തി വിരാഗോ നാമ വുത്തപ്പകാരായ പീതിയാ ജിഗുച്ഛനം വാ സമതിക്കമോ വാ. ഉഭിന്നം പന അന്തരാ ചസദ്ദോ സമ്പിണ്ഡനത്ഥോ, സോ വൂപസമം വാ സമ്പിണ്ഡേതി വിതക്കവിചാരാനം വൂപസമം വാ. തത്ഥ യദാ വൂപസമമേവ സമ്പിണ്ഡേതി, തദാ "പീതിയാ ച വിരാഗാ കിഞ്ച ഭിയ്യോ വൂപസമാ ചാ"തി ഏവം യോജനാ വേദിതബ്ബാ. ഇമിസ്സാ ച യോജനായ വിരാഗോ ജിഗുച്ഛനത്ഥോ ഹോതി, തസ്മാ "പീതിയാ ജിഗുച്ഛനാ ച വൂപസമാ ചാ"തി അയമത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ. യദാ പന വിതക്കവിചാരവൂപസമം സമ്പിണ്ഡേതി, തദാ "പീതിയാ ച വിരാഗാ, കിഞ്ച ഭിയ്യോ വിതക്കവിചാരാനഞ്ച വൂപസമാ"തി ഏവം യോജനാ വേദിതബ്ബാ. ഇമിസ്സാ ച യോജനായ വിരാഗോ സമതിക്കമനത്ഥോ ഹോതി, തസ്മാ "പീതിയാ ച സമതിക്കമാ വിതക്കവിചാരാനഞ്ച വൂപസമാ"തി അയമത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ.

കാമഞ്ചേതേ വിതക്കവിചാരാ ദുതിയജ്ഝാനേയേവ വൂപസന്താ, ഇമസ്സ പന ഝാനസ്സ മഗ്ഗപരിദീപനത്ഥം വണ്ണഭണനത്ഥഞ്ചേതം വുത്തം. വിതക്കവിചാരാനഞ്ച വൂപസമാതി ഹി വുത്തേ ഇദം പഞ്ഞായതി, നൂന വിതക്കവിചാരവൂപസമോ മഗ്ഗോ ഇമസ്സ ഝാനസ്സാതി. യഥാ ച തതിയേ അരിയമഗ്ഗേ അപ്പഹീനാനമ്പി സക്കായദിട്ഠാദീനം "പഞ്ചന്നം ഓരമ്ഭാഗിയാനം സംയോജനാനം പഹാനാ"തി (ദീ॰ നി॰

൧.൩൭൩; മ॰ നി॰ ൨.൧൩൩; സം॰ നി॰ ൫.൧൮൪; അ॰ നി॰ ൩.൮൮) ഏവം പഹാനം വുച്ചമാനം വണ്ണഭണനം ഹോതി, തദധിഗമായ ഉസ്സുക്കാനം ഉസ്സാഹജനകം, ഏവമേവ ഇധ അവൂപസന്താനമ്പി വിതക്കവിചാരാനം വൂപസമോ വുച്ചമാനോ വണ്ണഭണനം ഹോതി. തേനായമത്ഥോ വുത്തോ "പീതിയാ ച സമതിക്കമാ വിതക്കവിചാരാനഞ്ച വൂപസമാ"തി.

൮൪. ഉപേക്ഖകോ ച വിഹരതീതി ഏത്ഥ ഉപപത്തിതോ ഇക്ഖതീതി ഉപേക്ഖാ. സമം പസ്സതി, അപക്ഖപതിതാ ഹുത്വാ പസ്സതീതി അത്ഥോ. തായ വിസദായ വിപുലായ ഥാമഗതായ സമന്നാഗതത്താ തതിയജ്ഝാനസമങ്ഗീ ഉപേക്ഖകോതി വുച്ചതി.

ഉപേക്ഖാ പന ദസവിധാ ഹോതി ഛളങ്ഗുപേക്ഖാ, ബ്രഹ്മവിഹാരുപേക്ഖാ, ബോജ്ഝങ്ഗുപേക്ഖാ, വീരിയുപേക്ഖാ, സങ്ഖാരുപേക്ഖാ, വേദനുപേക്ഖാ, വിപസ്സനുപേക്ഖാ, തത്രമജ്ഝത്തുപേക്ഖാ, ഝാനുപേക്ഖാ, പാരിസുദ്ധുപേക്ഖാതി.

തത്ഥ യാ "ഇധ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു ചക്ഖുനാ രൂപം ദിസ്വാ നേവ സുമനോ ഹോതി, ന ദുമ്മനോ, ഉപേക്ഖകോ ച വിഹരതി സതോ സമ്പജാനോ"തി (അ॰ നി॰ ൬.൧) ഏവമാഗതാ ഖീണാസവസ്സ ഛസു ദ്വാരേസു ഇട്ഠാനിട്ഠഛളാരമ്മണാപാഥേ പരിസുദ്ധപകതിഭാവാവിജഹനാകാരഭൂതാ ഉപേക്ഖാ, അയം **ഛളങ്ഗുപേക്ഖാ** നാമ.

യാ പന "ഉപേക്ഖാസഹഗതേന ചേതസാ ഏകം ദിസം ഫരിത്വാ വിഹരതീ"തി (ദീ॰ നി॰ ൧.൫൫൬; മ॰ നി॰ ൧.൭൭) ഏവമാഗതാ സത്തേസു മജ്ഝത്താകാരഭൂതാ ഉപേക്ഖാ, അയം **ബ്രഹ്മവിഹാരുപേക്ഖാ** നാമ.

യാ "ഉപേക്ഖാസമ്ബോജ്ഝങ്ഗം ഭാവേതി വിവേകനിസ്സിത"ന്തി (മ॰ നി॰ ൧.൨൭) ഏവമാഗതാ സഹജാതധമ്മാനം മജ്ഝത്താകാരഭൂതാ ഉപേക്ഖാ, അയം **ബോജ്ഝങ്ഗുപേക്ഖാ** നാമ.

യാ പന "കാലേനകാലം ഉപേക്ഖാനിമിത്തം മനസികരോതീ"തി (അ॰ നി॰ ൩.൧൦൩) ഏവമാഗതാ അനച്ചാരദ്ധനാതിസിഥിലവീരിയസങ്ഖാതാ ഉപേക്ഖാ, അയം **വീരിയുപേക്ഖാ** നാമ.

യാ "കതി സങ്ഖാരുപേക്ഖാ സമഥവസേന ഉപ്പജ്ജന്തി, കതി സങ്ഖാരുപേക്ഖാ വിപസ്സനാവസേന ഉപ്പജ്ജന്തി . അട്ഠ സങ്ഖാരുപേക്ഖാ സമഥവസേന ഉപ്പജ്ജന്തി. ദസ സങ്ഖാരുപേക്ഖാ വിപസ്സനാവസേന ഉപ്പജ്ജന്തീ"തി (പടി॰ മ॰ ൧.൫൭) ഏവമാഗതാ നീവരണാദിപടിസങ്ഖാസന്തിട്ഠനാ ഗഹണേ മജ്ഝത്തഭൂതാ ഉപേക്ഖാ, അയം **സങ്ഖാരുപേക്ഖാ** നാമ.

യാ പന "യസ്മിം സമയേ കാമാവചരം കുസലം ചിത്തം ഉപ്പന്നം ഹോതി ഉപേക്ഖാസഹഗത"ന്തി (ധ॰ സ॰ ൧൫൦) ഏവമാഗതാ അദുക്ഖമസുഖസഞ്ഞിതാ ഉപേക്ഖാ, അയം **വേദനുപേക്ഖാ** നാമ.

യാ "യദത്ഥി യം ഭൂതം, തം പജഹതി, ഉപേക്ഖം പടിലഭതീ"തി (മ॰ നി॰ ൩.൭൧; അ॰ നി॰ ൭.൫൫) ഏവമാഗതാ വിചിനനേ മജ്ഝത്തഭൂതാ ഉപേക്ഖാ, അയം **വിപസ്സനുപേക്ഖാ** നാമ.

യാ പന ഛന്ദാദീസു യേവാപനകേസു ആഗതാ സഹജാതാനം സമവാഹിതഭൂതാ ഉപേക്ഖാ, അയം **തത്രമജ്ഝത്തുപേക്ഖാ** നാമ.

യാ ‘‘ഉപേക്ഖകോ ച വിഹരതീ’’തി (ദീ॰ നി॰ ൧.൨൩൦; ധ॰ സ॰ ൧൬൩) ഏവമാഗതാ അഗ്ഗസുഖേപി തസ്മിം അപക്ഖപാതജനനീ ഉപേക്ഖാ, അയം **ഝാനുപേക്ഖാ** നാമ.

യാ പന ‘‘ഉപേക്ഖാസതിപാരിസുദ്ധിം ചതുത്ഥം ഝാന’’ന്തി (ദീ॰ നി॰ ൧.൨൩൨; ധ॰ സ॰ ൧൬൫) ഏവമാഗതാ സബ്ബപച്ചനീകപരിസുദ്ധാ പച്ചനീകവൂപസമനേപി അബ്യാപാരഭൂതാ ഉപേക്ഖാ, അയം **പാരിസുദ്ധുപേക്ഖാ** നാമ.

തത്ര ഛളങ്ഗുപേക്ഖാ ച ബ്രഹ്മവിഹാരുപേക്ഖാ ച ബോജ്ഝങ്ഗുപേക്ഖാ ച തത്രമജ്ഝത്തുപേക്ഖാ ച ഝാനുപേക്ഖാ ച പാരിസുദ്ധുപേക്ഖാ ച അത്ഥതോ ഏകാ, തത്രമജ്ഝത്തുപേക്ഖാവ ഹോതി. തേന തേന അവത്ഥാഭേദേന പനസ്സാ അയം ഭേദോ. ഏകസ്സാപി സതോ സത്തസ്സ കുമാരയുവഥേരസേനാപതിരാജാദിവസേന ഭേദോ വിയ. തസ്മാ താസു യത്ഥ ഛളങ്ഗുപേക്ഖാ, ന തത്ഥ ബോജ്ഝങ്ഗുപേക്ഖാദയോ. യത്ഥ വാ പന ബോജ്ഝങ്ഗുപേക്ഖാ, ന തത്ഥ ഛളങ്ഗുപേക്ഖാദയോ ഹോന്തീതി വേദിതബ്ബാ.

യഥാ ചേതാസമത്ഥതോ ഏകീഭാവോ, ഏവം സങ്ഖാരുപേക്ഖാ വിപസ്സനുപേക്ഖാനമ്പി. പഞ്ഞാ ഏവ ഹി സാ കിച്ചവസേന ദ്വിധാ ഭിന്നാ. യഥാ ഹി പുരിസസ്സ സായം ഗേഹം പവിട്ഠം സപ്പം അജപദദണ്ഡം ഗഹേത്വാ പരിയേസമാനസ്സ തം ഥുസകോട്ഠകേ നിപന്നം ദിസ്വാ ‘‘സപ്പോ നു ഖോ, നോ’’തി അവലോകേന്തസ്സ സോവത്ഥികത്തയം ദിസ്വാ നിബ്ബേമതികസ്സ ‘‘സപ്പോ, ന സപ്പോ’’തി വിചിനനേ മജ്ഝത്തതാ ഹോതി, ഏവമേവ യാ ആരദ്ധവിപസ്സകസ്സ വിപസ്സനാഞാണേന ലക്ഖണത്തയേ ദിട്ഠേ സങ്ഖാരാനം അനിച്ചഭാവാദിവിചിനനേ മജ്ഝത്തതാ ഉപ്പജ്ജതി, അയം **വിപസ്സനുപേക്ഖാ** നാമ. യഥാ പന തസ്സ പുരിസസ്സ അജപദദണ്ഡേന ഗാള്ഹം സപ്പം ഗഹേത്വാ ‘‘കിം താഹം ഇമം സപ്പം അവിഹേഠേന്തോ അത്താനഞ്ച ഇമിനാ അഡംസാപേന്തോ മുഞ്ചേയ്യ’’ന്തി മുഞ്ചനാകാരമേവ പരിയേസതോ ഗഹണേ മജ്ഝത്തതാ ഹോതി. ഏവമേവ യാ ലക്ഖണത്തയസ്സ ദിട്ഠത്താ ആദിത്തേ വിയ തയോ ഭവേ പസ്സതോ സങ്ഖാരഗ്ഗഹണേ മജ്ഝത്തതാ, അയം **സങ്ഖാരുപേക്ഖാ** നാമ. ഇതി വിപസ്സനുപേക്ഖായ സിദ്ധായ സങ്ഖാരുപേക്ഖാപി സിദ്ധാവ ഹോതി. ഇമിനാ പനേസാ വിചിനനഗ്ഗഹണേസു മജ്ഝത്തസങ്ഖാതേന കിച്ചേന ദ്വിധാ ഭിന്നാതി. വീരിയുപേക്ഖാ പന വേദനുപേക്ഖാ ച അഞ്ഞമഞ്ഞഞ്ച അവസേസാഹി ച അത്ഥതോ ഭിന്നാ ഏവാതി.

ഇതി ഇമാസു ഉപേക്ഖാസു ഝാനുപേക്ഖാ ഇധാധിപ്പേതാ. സാ മജ്ഝത്തലക്ഖണാ, അനാഭോഗരസാ, അബ്യാപാരപച്ചുപട്ഠാനാ, പീതിവിരാഗപദട്ഠാനാതി. ഏത്ഥാഹ, നനു ചായമത്ഥതോ തത്രമജ്ഝത്തുപേക്ഖാവ ഹോതി, സാ ച പഠമദുതിയജ്ഝാനേസുപി അത്ഥി. തസ്മാ തത്രാപി ഉപേക്ഖകോ ച വിഹരതീതി ഏവമയം വത്തബ്ബാ സിയാ, സാ കസ്മാ ന വുത്താതി. അപരിബ്യത്തകിച്ചതോ. അപരിബ്യത്തഞ്ഹി തസ്സാ തത്ഥ കിച്ചം വിതക്കാദീഹി അഭിഭൂതത്താ. ഇധ പനായം വിതക്കവിചാരപീതീഹി അനഭിഭൂതത്താ ഉക്ഖിത്തസിരാ വിയ ഹുത്വാ പരിബ്യത്തകിച്ചാ ജാതാ, തസ്മാ വുത്താതി.

നിട്ഠിതാ ഉപേക്ഖകോ ച വിഹരതീതി ഏതസ്സ

സബ്ബസോ അത്ഥവണ്ണനാ.

൫൨. ഇദാനി **സതോ ച സമ്പജാനോതി** ഏത്ഥ സരതീതി സതോ. സമ്പജാനാതീതി സമ്പജാനോ. പുഗ്ഗലേന സതി ച സമ്പജഞ്ഞഞ്ച വുത്തം. തത്ഥ സരണലക്ഖണാ സതി,

അസമ്മുസ്സനരസാ, ആരക്ഖപച്ചുപട്ഠാനാ. അസമ്മോഹലക്ഖണം സമ്പജഞ്ഞം, തീരണരസം, പവിചയപച്ചുപട്ഠാനം.

തത്ഥ കിഞ്ചാപി ഇദം സതിസമ്പജഞ്ഞം പുരിമജ്ഝാനേസുപി അത്ഥി. മുട്ഠസതിസ്സ ഹി അസമ്പജാനസ്സ ഉപചാരമത്തമ്പി ന സമ്പജ്ജതി, പഗേവ അപ്പനാ. ഓളാരികത്താ പന തേസം ഝാനാനം ഭൂമിയം വിയ പുരിസസ്സ ചിത്തസ്സ ഗതി സുഖാ ഹോതി, അബ്യത്തം തത്ഥ സതിസമ്പജഞ്ഞകിച്ചം. ഓളാരികങ്ഗപ്പഹാനേന പന സുഖുമത്താ ഇമസ്സ ഝാനസ്സ പുരിസസ്സ ഖുരധാരായം വിയ സതിസമ്പജഞ്ഞകിച്ചപരിഗ്ഗഹിതാ ഏവ ചിത്തസ്സ ഗതി ഇച്ഛിതബ്ബാതി ഇധേവ വുത്തം. കിഞ്ച ഭിയ്യോ, യഥാ ധേനുപഗോ വച്ഛോ ധേനുതോ അപനീതോ അരക്ഖിയമാനോ പുനദേവ ധേനും ഉപഗച്ഛതി, ഏവമിദം തതിയജ്ഝാനസുഖം പീതിതോ അപനീതം, തം സതിസമ്പജഞ്ഞാരക്ഖേന അരക്ഖിയമാനം പുനദേവ പീതിം ഉപഗച്ഛേയ്യ, പീതിസമ്പയുത്തമേവ സിയാ. സുഖേ വാപി സത്താ സാരജ്ജന്തി, ഇദഞ്ച അതിമധുരം സുഖം, തതോ പരം സുഖാഭാവാ. സതിസമ്പജഞ്ഞാനുഭാവേന പനേത്ഥ സുഖേ അസാരജ്ജനാ ഹോതി, നോ അഞ്ഞഥാതി ഇമമ്പി അത്ഥവിസേസം ദസ്സേതും ഇദമിധേവ വുത്തന്തി വേദിതബ്ബം.

ഇദാനി **സുഖഞ്ച കായേന പടിസംവേദേതീ**തി ഏത്ഥ കിഞ്ചാപി തതിയജ്ഝാനസമങ്ഗിനോ സുഖപടിസംവേദനാഭോഗോ നത്ഥി. ഏവം സന്തേപി യസ്മാ തസ്സ നാമകായേന സമ്പയുത്തം സുഖം. യം വാ തം നാമകായസമ്പയുത്തം സുഖം, തംസമുട്ഠാനേനസ്സ യസ്മാ അതിപണീതേന രൂപേന രൂപകായോ ഫുടോ, യസ്സ ഫുടത്താ ഝാനാ വുട്ഠിതോപി സുഖം പടിസംവേദേയ്യ. തസ്മാ ഏതമത്ഥം ദസ്സേന്തോ സുഖഞ്ച കായേന പടിസംവേദേതീതി ആഹ.

വ്വന്ത. ഇദാനി **യം തം അരിയാ ആചിക്ഖന്തി ഉപേക്ഖകോ സതിമാ സുഖവിഹാരീ**തി ഏത്ഥ യംഝാനഹേതു യംഝാനകാരണാ തം തതിയജ്ഝാനസമങ്ഗിപുഗ്ഗലം ബുദ്ധാദയോ അരിയാ ആചിക്ഖന്തി ദേസേന്തി പഞ്ഞപേന്തി പട്ഠപേന്തി വിവരന്തി വിഭജന്തി ഉത്താനീകരോന്തി പകാസേന്തി, പസംസന്തീതി അധിപ്പായോ. കിന്തി? ഉപേക്ഖകോ സതിമാ സുഖവിഹാരീതി. തം തതിയം ഝാനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരതീതി ഏവമേത്ഥ യോജനാ വേദിതബ്ബാ.

കസ്മാ പന തം തേ ഏവം പസംസന്തീതി? പസംസാരഹതോ. അയഞ്ഹി യസ്മാ അതിമധുരസുഖേ സുഖപാരമിപ്പത്തേപി തതിയജ്ഝാനേ ഉപേക്ഖകോ, ന തത്ഥ സുഖാഭിസങ്ഗേന ആകഡ്ഢിയതി. യഥാ ച പീതി ന ഉപ്പജ്ജതി, ഏവം ഉപട്ഠിതസതിതായ സതിമാ. യസ്മാ ച അരിയകന്തം അരിയജനസേവിതമേവ ച അസംകിലിട്ഠം സുഖം നാമകായേന പടിസംവേദേതി, തസ്മാ പസംസാരഹോ ഹോതി . ഇതി പസംസാരഹതോ നം അരിയാ തേ ഏവം പസംസാഹേതുഭൂതേ ഗുണേ പകാസേന്തോ "ഉപേക്ഖകോ സതിമാ സുഖവിഹാരീ"തി ഏവം പസംസന്തീതി വേദിതബ്ബം.

തതിയന്തി ഗണനാനുപുബ്ബതാ തതിയം, ഇദം തതിയം സമാപജ്ജതീതിപി തതിയം. യം പന വുത്തം "ഏകങ്ഗവിപ്പഹീനം ദുവങ്ഗസമന്നാഗത"ന്തി, ഏത്ഥ പീതിയാ പഹാനവസേന ഏകങ്ഗവിപ്പഹീനതാ വേദിതബ്ബാ . സാ പനേസാ ദുതിയജ്ഝാനസ്സ വിതക്കവിചാരാ വിയ അപ്പനാക്ഖണേയേവ പഹീയതി. തേന നസ്സ സാ പഹാനങ്ഗന്തി വുച്ചതി. സുഖം ചിത്തേകഗ്ഗതാതി ഇമേസം പന ദ്വിന്നം ഉപ്പത്തിവസേന ദുവങ്ഗസമന്നാഗതതാ വേദിതബ്ബാ. തസ്മാ യം വിഭങ്ഗേ "ഝാനന്തി ഉപേക്ഖാ സതി സമ്പജഞ്ഞം സുഖം ചിത്തസ്സേകഗ്ഗതാ"തി (വിഭം ൫൯൧) വുത്തം, തം സപരിക്ഖാരം ഝാനം ദസ്സേതും പരിയായേന വുത്തം. ഠപേത്വാ പന ഉപേക്ഖാസതിസമ്പജഞ്ഞാനി നിപ്പരിയായേന ഉപനിജ്ഝാനലക്ഖണപ്പത്താനം

അങ്ഗാനം വസേന ദുവങ്ഗികമേവേതം ഹോതി. യഥാഹ - "കതമം തസ്മിം സമയേ ദുവങ്ഗികം ഝാനം ഹോതി, സുഖം ചിത്തസ്സേകഗ്ഗതാ"തി (ധ॰ സ॰ ൧൬൩; വിഭ॰ ൬൨൪). സേസം പഠമജ്ഝാനേ വുത്തനയമേവ.

ചതുത്ഥജ്ഝാനകഥാ

൮൭. ഏവമധിഗതേ പന തസ്മിംപി വുത്തനയേനേവ പഞ്ചഹാകാരേഹി ചിണ്ണവസിനാ ഹുത്വാ പഗുണതതിയജ്ഝാനതോ വുട്ഠായ "അയം സമാപത്തി ആസന്നപീതിപച്ചത്ഥികാ, 'യദേവ തത്ഥ സുഖമിതി ചേതസോ ആഭോഗോ, ഏതേനേതം ഓളാരികം അക്ഖായതീ'തി (ദീ॰ നി॰ ൧.൯൬) ഏവം വുത്തസ്സ സുഖസ്സ ഓളാരികത്താ അങ്ഗദുബ്ബലാ"തി ച തത്ഥ ദോസം ദിസ്വാ ചതുത്ഥം ഝാനം സന്തതോ മനസികത്വാ തതിയജ്ഝാനേ നികന്തിം പരിയാദായ ചതുത്ഥാധിഗമായ യോഗോ കാതബ്ബോ. അഥസ്സ യദാ തതിയജ്ഝാനതോ വുട്ഠായ സതസ്സ സമ്പജാനസ്സ ഝാനങ്ഗാനി പച്ചവേക്ഖതോ ചേതസികസോമനസ്സസങ്ഖാതം സുഖം ഓളാരികതോ ഉപട്ഠാതി, ഉപേക്ഖാവേദനാ ചേവ ചിത്തേകഗ്ഗതാ ച സന്തതോ ഉപട്ഠാതി, തദാസ്സ ഓളാരികങ്ഗപ്പഹാനായ സന്തഅങ്ഗപടിലാഭായ ച തദേവ നിമിത്തം "പഥവീ പഥവീ"തി പുനപ്പുനം മനസികരോതോ "ഇദാനി ചതുത്ഥം ഝാനം ഉപ്പജ്ജിസ്സതീ"തി ഭവങ്ഗം ഉപച്ഛിന്ദിത്വാ തദേവ പഥവീകസിണം ആരമ്മണം കത്വാ മനോദ്വാരാവജ്ജനം ഉപ്പജ്ജതി. തതോ തസ്മിംയേവാരമ്മണേ ചത്താരി പഞ്ച വാ ജവനാനി ഉപ്പജ്ജന്തി , യേസം അവസാനേ ഏകം രൂപാവചരം ചതുത്ഥജ്ഝാനികം, സേസാനി വുത്തപ്പകാരാനേവ കാമാവചരാനി. അയം പന വിസേസോ, യസ്മാ സുഖവേദനാ അദുക്ഖമസുഖായ വേദനായ ആസേവനപച്ചയേന പച്ചയോ ന ഹോതി, ചതുത്ഥജ്ഝാനേ ച അദുക്ഖമസുഖായ വേദനായ ഉപ്പജ്ജിതബ്ബം, തസ്മാ താനി ഉപേക്ഖാവേദനാസമ്പയുത്താനി ഹോന്തി. ഉപേക്ഖാസമ്പയുത്തത്തായേവ ചേത്ഥ പീതിപി പരിഹായതീതി. ഏത്താവതാ ചേസ സുഖസ്സ ച പഹാനാ ദുക്ഖസ്സ ച പഹാനാ പുബ്ബേവ സോമനസ്സദോമനസ്സാനം അത്ഥങ്ഗമാ അദുക്ഖമസുഖം ഉപേക്ഖാസതിപാരിസുദ്ധിം ചതുത്ഥം ഝാനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരതി (ദീ॰ നി॰ ൧.൨൩൨; ധ॰ സ॰ ൧൬൫). ഏവമനേന ഏകങ്ഗവിപ്പഹീനം ദുവങ്ഗസമന്നാഗതം തിവിധകല്യാണം ദസലക്ഖണസമ്പന്നം ചതുത്ഥം ഝാനം അധിഗതം ഹോതി പഥവീകസിണം.

൮൮. തത്ഥ **സുഖസ്സ ച പഹാനാ ദുക്ഖസ്സ ച പഹാനാ**തി കായികസുഖസ്സ ച കായികദുക്ഖസ്സ ച പഹാനാ. **പുബ്ബേവാ**തി തഞ്ച ഖോ പുബ്ബേവ, ന ചതുത്ഥജ്ഝാനക്ഖണേ. **സോമനസ്സദോമനസ്സാനം അത്ഥങ്ഗമാ**തി ചേതസികസുഖസ്സ ച ചേതസികദുക്ഖസ്സ ചാതി ഇമേസമ്പി ദ്വിന്നം പുബ്ബേവ അത്ഥങ്ഗമാ, പഹാനാ ഇച്ചേവ വുത്തം ഹോതി.

കദാ പന നേസം പഹാനം ഹോതീതി. ചതുന്നം ഝാനാനം ഉപചാരക്ഖണേ. സോമനസ്സഞ്ഹി ചതുത്ഥജ്ഝാനസ്സ ഉപചാരക്ഖണേയേവ പഹീയതി. ദുക്ഖദോമനസ്സസുഖാനി പഠമദുതിയതതിയജ്ഝാനാനം ഉപചാരക്ഖണേസു. ഏവമേതേസം പഹാനക്കമേന അവുത്താനമ്പി ഇന്ദ്രിയവിഭങ്ഗേ പന ഇന്ദ്രിയാനം ഉദ്ദേസക്കമേനേവ ഇധാപി വുത്താനം സുഖദുക്ഖസോമനസ്സദോമനസ്സാനം പഹാനം വേദിതബ്ബം.

യദി പനേതാനി തസ്സ തസ്സ ഝാനസ്സ ഉപചാരക്ഖണേയേവ പഹീയന്തി, അഥ കസ്മാ "കത്ഥ ചുപ്പന്നം ദുക്ഖിന്ദ്രിയം അപരിസേസം നിരുജ്ഝതി, ഇധ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു വിവിച്ചേവ കാമേഹിപി...പേ॰... പഠമം ഝാനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരതി. ഏത്ഥ ചുപ്പന്നം ദുക്ഖിന്ദ്രിയം അപരിസേസം നിരുജ്ഝതി. കത്ഥ ചുപ്പന്നം ദോമനസ്സിന്ദ്രിയം സുഖിന്ദ്രിയം സോമനസ്സിന്ദ്രിയം അപരിസേസം നിരുജ്ഝതി, ഇധ,

ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു സുഖസ്സ ച പഹാനാ…പേ… ചതുത്ഥം ഝാനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരതി, എത്ഥ ചുപ്പന്നം സോമനസ്സിന്ദ്രിയം അപരിസേസം നിരുജ്ഝതീ''തി (സം॰ നി॰ ൫.൫൧൦) എവം ഝാനേസ്വേവ നിരോധോ വുത്തോതി? അതിസയനിരോധത്താ. അതിസയനിരോധോ ഹി നേസം പഠമജ്ഝാനാദീസു, ന നിരോധോയേവ. നിരോധോയേവ പന ഉപചാരക്ഖണേ, നാതിസയനിരോധോ.

തഥാ ഹി നാനാവജ്ജനേ പഠമജ്ഝാനുപചാരേ നിരുദ്ധസ്സാപി ദുക്ഖിന്ദ്രിയസ്സ ഡംസമകസാദിസമ്ഫസ്സേന വാ വിസമാസനുപതാപേന വാ സിയാ ഉപ്പത്തി, ന ത്വേവ അന്തോഅപ്പനായം. ഉപചാരേ വാ നിരുദ്ധമ്പേതം ന സുട്ഠു നിരുദ്ധം ഹോതി, പടിപക്ഖേന അവിഹതത്താ. അന്തോഅപ്പനായം പന പീതിഫരണേന സബ്ബോ കായോ സുഖോക്കന്തോ ഹോതി, സുഖോക്കന്തകായസ്സ ച സുട്ഠു നിരുദ്ധം ഹോതി ദുക്ഖിന്ദ്രിയം, പടിപക്ഖേന വിഹതത്താ. നാനാവജ്ജനേയേവ ച ദുതിയജ്ഝാനുപചാരേ പഹീനസ്സ ദോമനസ്സിന്ദ്രിയസ്സ യസ്മാ ഏതം വിതക്കവിചാരപച്ചയേപി കായകിലമഥേ ചിത്തുപഘാതേ ച സതി ഉപ്പജ്ജതി. വിതക്കവിചാരാഭാവേ ച നേവ ഉപ്പജ്ജതി. യത്ഥ പന ഉപ്പജ്ജതി, തത്ഥ വിതക്കവിചാരഭാവേ, അപ്പഹീനാ ഏവ ച ദുതിയജ്ഝാനുപചാരേ വിതക്കവിചാരാതി തത്ഥസ്സ സിയാ ഉപ്പത്തി, ന ത്വേവ ദുതിയജ്ഝാനേ, പഹീനപച്ചയത്താ. തഥാ തതിയജ്ഝാനുപചാരേ പഹീനസ്സാപി സുഖിന്ദ്രിയസ്സ പീതിസമുട്ഠാനപണീതരൂപഫുടകായസ്സ സിയാ ഉപ്പത്തി, ന ത്വേവ തതിയജ്ഝാനേ. തതിയജ്ഝാനേ ഹി സുഖസ്സ പച്ചയഭൂതാ പീതി സബ്ബസോ നിരുദ്ധാതി. തഥാ ചതുത്ഥജ്ഝാനുപചാരേ പഹീനസ്സാപി സോമനസ്സിന്ദ്രിയസ്സ ആസന്നത്താ അപ്പനാപ്പത്തായ ഉപേക്ഖായ അഭാവേന സമ്മാ അനതിക്കന്തത്താ ച സിയാ ഉപ്പത്തി, ന ത്വേവ ചതുത്ഥജ്ഝാനേ. തസ്മാ ഏവ ച ഏത്ഥുപ്പന്നം ദുക്ഖിന്ദ്രിയം അപരിസേസം നിരുജ്ഝതീതി തത്ഥ തത്ഥ അപരിസേസഗ്ഗഹണം കതന്തി.

ഏത്ഥാഹ ''അഥേവം തസ്സ തസ്സ ഝാനസ്സുപചാരേ പഹീനാപി ഏതാ വേദനാ ഇധ കസ്മാ സമാഹടാ''തി? സുഖഗ്ഗഹണത്ഥം. യാ ഹി അയം അദുക്ഖമസുഖന്തി ഏത്ഥ അദുക്ഖമസുഖാ വേദനാ വുത്താ, സാ സുഖുമാ ദുവിഞ്ഞേയ്യാ ന സക്കാ സുഖേന ഗഹേതും, തസ്മാ യഥാ നാമ ദുട്ഠസ്സ യഥാ വാ തഥാ വാ ഉപസങ്കമിത്വാ ഗഹേതും അസക്കുണേയ്യസ്സ ഗോണസ്സ സുഖഗ്ഗഹണത്ഥം ഗോപോ ഏകസ്മിം വജേ സബ്ബാ ഗാവോ സമാഹരതി, അഥേകേകം നീഹരന്തോ പടിപാടിയാ ആഗതം ''അയം സോ ഗണ്ഹഥ ന''ന്തി തമ്പി ഗാഹയതി, ഏവമേവ ഭഗവാ സുഖഗ്ഗഹണത്ഥം സബ്ബാ ഏതാ സമാഹരി. ഏവഞ്ഹി സമാഹടാ ഏതാ ദസ്സേത്വാ യം നേവ സുഖം ന ദുക്ഖം ന സോമനസ്സം ന ദോമനസ്സം, അയം അദുക്ഖമസുഖാ വേദനാതി സക്കാ ഹോതി ഏസാ ഗാഹയിതും.

അപിച അദുക്ഖമസുഖായ ചേതോവിമുത്തിയാ പച്ചയദസ്സനത്ഥഞ്ചാപി ഏതാ വുത്താതി വേദിതബ്ബാ. ദുക്ഖപ്പഹാനാദയോ ഹി തസ്സാ പച്ചയാ. യഥാഹ - ''ചത്താരോ ഖോ, ആവുസോ, പച്ചയാ അദുക്ഖമസുഖായ ചേതോവിമുത്തിയാ സമാപത്തിയാ. ഇധാവുസോ, ഭിക്ഖു സുഖസ്സ ച പഹാനാ…പേ… ചതുത്ഥം ഝാനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരതി. ഇമേ ഖോ, ആവുസോ, ചത്താരോ പച്ചയാ അദുക്ഖമസുഖായ ചേതോവിമുത്തിയാ സമാപത്തിയാ''തി (മ॰ നി॰ ൧.൪൫൮).

യഥാ വാ അഞ്ഞത്ഥ പഹീനാപി സക്കായദിട്ഠിആദയോ തതിയമഗ്ഗസ്സ വണ്ണഭണനത്ഥം തത്ഥ പഹീനാതി വുത്താ, ഏവം വണ്ണഭണനത്ഥമ്പേതസ്സ ഝാനസ്സേതാ ഇധ വുത്താതിപി വേദിതബ്ബാ.

പച്ചയഘാതേന വാ ഏത്ഥ രാഗദോസാനമതിദൂരഭാവം ദസ്സേതുമ്പേതാ വുത്താതി വേദിതബ്ബാ. ഏതാസു ഹി സുഖം സോമനസ്സസ്സ പച്ചയോ, സോമനസ്സം രാഗസ്സ.

ദുക്ഖം ദോമനസ്സസ്സ പച്ചയോ, ദോമനസ്സം ദോസസ്സ. സുഖാദിഘാതേന ചസ്സ സപ്പച്ചയാ രാഗദോസാ ഹതാതി അതിദൂരേ ഹോന്തീതി.

അദുക്ഖമസുഖന്തി ദുക്ഖാഭാവേന അദുക്ഖം. സുഖാഭാവേന അസുഖം. ഏതേനേത്ഥ ദുക്ഖസുഖപടിപക്ഖഭൂതം തതിയവേദനം ദീപേതി, ന ദുക്ഖസുഖാഭാവമത്തം. തതിയവേദനാ നാമ അദുക്ഖമസുഖാ , ഉപേക്ഖാതിപി വുച്ചതി. സാ ഇട്ഠാനിട്ഠവിപരീതാനുഭവനലക്ഖണാ, മജ്ഝത്തരസാ, അവിഭൂതപച്ചുപട്ഠാനാ, സുഖദുക്ഖനിരോധപദട്ഠാനാതി വേദിതബ്ബാ.

൮൯. ഉപേക്ഖാസതിപാരിസുദ്ധിന്തി ഉപേക്ഖായ ജനിതസതിയാ പാരിസുദ്ധിം. ഇമസ്മിഞ്ഹി ഝാനേ സുപരിസുദ്ധാ സതി, യാ ച തസ്സാ സതിയാ പാരിസുദ്ധി, സാ ഉപേക്ഖായ കതാ, ന അഞ്ഞേന. തസ്മാ ഏതം ''ഉപേക്ഖാസതിപാരിസുദ്ധി''ന്തി വുച്ചതി. വിഭങ്ഗേപി വുത്തം ''അയം സതി ഇമായ ഉപേക്ഖായ വിസദാ ഹോതി പരിസുദ്ധാ പരിയോദാതാ. തേന വുച്ചതി ഉപേക്ഖാസതിപാരിസുദ്ധീ''തി (വിഭം ൬൨൭). യായ ച ഉപേക്ഖായ ഏത്ഥ സതിയാ പാരിസുദ്ധി ഹോതി, സാ അത്ഥതോ തത്രമജ്ഝത്തതാതിവേദിതബ്ബാ. ന കേവലഞ്ചേത്ഥ തായ സതിയേവ പരിസുദ്ധാ, അപിച ഖോ സബ്ബേപി സമ്പയുത്തധമ്മാ, സതിസീസേന പന ദേസനാ വുത്താ.

തത്ഥ കിഞ്ചാപി അയം ഉപേക്ഖാ ഹേട്ഠാപി തീസു ഝാനേസു വിജ്ജതി. യഥാ പന ദിവാ സൂരിയപ്പഭാഭിഭവാ സോമ്മഭാവേന ച അത്തനോ ഉപകാരകത്തേന വാ സഭാഗായ രത്തിയാ അലാഭാ ദിവാ വിജ്ജമാനാപി ചന്ദലേഖാ അപരിസുദ്ധാ ഹോതി അപരിയോദാതാ, ഏവമയമ്പി തത്രമജ്ഝത്തുപേക്ഖാചന്ദലേഖാ വിതക്കാദിപച്ചനീകധമ്മതേജാഭിഭവാ സഭാഗായ ച ഉപേക്ഖാവേദനാരത്തിയാ അപ്പടിലാഭാ വിജ്ജമാനാപി പഠമാദിജ്ഝാനഭേദേസു അപരിസുദ്ധാ ഹോതി. തസ്സാ ച അപരിസുദ്ധായ ദിവാ അപരിസുദ്ധചന്ദലേഖായ പഭാ വിയ സഹജാതാപി സതിആദയോ അപരിസുദ്ധാവ ഹോന്തി. തസ്മാ തേസു ഏകമ്പി ''ഉപേക്ഖാസതിപാരിസുദ്ധി''ന്തി ന വുത്തം. ഇധ പന വിതക്കാദിപച്ചനീകധമ്മതേജാഭിഭവാഭാവാ സഭാഗായ ച ഉപേക്ഖാവേദനാരത്തിയാ പടിലാഭാ അയം തത്രമജ്ഝത്തുപേക്ഖാചന്ദലേഖാ അതിവിയ പരിസുദ്ധാ. തസ്സാ പരിസുദ്ധത്താ പരിസുദ്ധചന്ദലേഖായ പഭാ വിയ സഹജാതാപി സതിആദയോ പരിസുദ്ധാ ഹോന്തി പരിയോദാതാ. തസ്മാ ഇദമേവ ''ഉപേക്ഖാസതിപാരിസുദ്ധി''ന്തി വുത്തന്തി വേദിതബ്ബം.

ചതുത്ഥന്തി ഗണനാനുപുബ്ബതാ ചതുത്ഥം. ഇദം ചതുത്ഥം സമാപജ്ജതീതിപി ചതുത്ഥം. യം പന വുത്തം ''ഏകങ്ഗവിപ്പഹീനം ദുവങ്ഗസമന്നാഗത''ന്തി, തത്ഥ സോമനസ്സസ്സ പഹാനവസേന ഏകങ്ഗവിപ്പഹീനതാ വേദിതബ്ബാ. തഞ്ച പന സോമനസ്സം ഏകവീഥിയം പുരിമജവനേസുയേവ പഹീയതി. തേനസ്സ തം പഹാനങ്ഗന്തി വുച്ചതി. ഉപേക്ഖാവേദനാ ചിത്തസ്സേകഗ്ഗതാതി ഇമേസം പന ദ്വിന്നം ഉപ്പത്തിവസേന ദുവങ്ഗസമന്നാഗതതാ വേദിതബ്ബാ. സേസം പഠമജ്ഝാനേ വുത്തനയമേവ. ഏസ താവ ചതുക്കജ്ഝാനേ നയോ.

പഞ്ചകജ്ഝാനകഥാ

൯൦. പഞ്ചകജ്ഝാനം പന നിബ്ബത്തേന്തേന പഗുണപഠമജ്ഝാനതോ വുട്ഠായ ''അയം സമാപത്തി ആസന്നനീവരണപച്ചത്ഥികാ, വിതക്കസ്സ ഓളാരികത്താ അങ്ഗദുബ്ബലാ''തി ച തത്ഥ ദോസം ദിസ്വാ ദുതിയജ്ഝാനം സന്തതോ മനസികരിത്വാ പഠമജ്ഝാനേ നികന്തിം പരിയാദായ ദുതിയാധിഗമായ യോഗോ കാതബ്ബോ. അഥസ്സ യദാ പഠമജ്ഝാനാ വുട്ഠായ സതസ്സ സമ്പജാനസ്സ ഝാനങ്ഗാനി പച്ചവേക്ഖതോ വിതക്കമത്തം ഓളാരികതോ ഉപട്ഠാതി, വിചാരാദയോ സന്തതോ. തദാസ്സ

ഓളാരികങ്ഗപ്പഹാനായ സന്തങ്ഗപടിലാഭായ ച തദേവ നിമിത്തം “പഥവീ പഥവീ”തി പുനപ്പുനം മനസികരോതോ വുത്തനയേനേവ ദുതിയജ്ഝാനം ഉപ്പജ്ജതി. തസ്സ വിതക്കമത്തമേവ പഹാനങ്ഗം. വിചാരാദീനി ചത്താരി സമന്നാഗതങ്ഗാനി. സേസം വുത്തപ്പകാരമേവ.

ഏവമധിഗതേ പന തസ്മിമ്പി വുത്തനയേനേവ പഞ്ചഹാകാരേഹി ചിണ്ണവസിനാ ഹുത്വാ പഗുണദുതിയജ്ഝാനതോ വുട്ഠായ “അയം സമാപത്തി ആസന്നവിതക്കപച്ചത്ഥികാ, വിചാരസ്സ ഓളാരികത്താ അങ്ഗദുബ്ബലാ”തി ച തത്ഥ ദോസം ദിസ്വാ തതിയം ഝാനം സന്തതോ മനസികരിത്വാ ദുതിയജ്ഝാനേ നികന്തിം പരിയാദായ തതിയാധിഗമായ യോഗോ കാതബ്ബോ. അഥസ്സ യദാ ദുതിയജ്ഝാനതോ വുട്ഠായ സതസ്സ സമ്പജാനസ്സ ഝാനങ്ഗാനി പച്ചവേക്ഖതോ വിചാരമത്തം ഓളാരികതോ ഉപട്ഠാതി, പീതിആദീനി സന്തതോ. തദാസ്സ ഓളാരികങ്ഗപ്പഹാനായ സന്തങ്ഗപടിലാഭായ ച തദേവ നിമിത്തം “പഥവീ പഥവീ”തി പുനപ്പുനം മനസികരോതോ വുത്തനയേനേവ തതിയം ഝാനം ഉപ്പജ്ജതി. തസ്സ വിചാരമത്തമേവ പഹാനങ്ഗം ചതുക്കനയസ്സ ദുതിയജ്ഝാനേ വിയ പീതിആദീനി തീണി സമന്നാഗതങ്ഗാനി. സേസം വുത്തപ്പകാരമേവ.

ഇതി യം ചതുക്കനയേ ദുതിയം, തം ദ്വിധാ ഭിന്ദിത്വാ പഞ്ചകനയേ ദുതിയഞ്ചേവ തതിയഞ്ച ഹോതി. യാനി ച തത്ഥ തതിയചതുത്ഥാനി, താനി ച ചതുത്ഥപഞ്ചമാനി ഹോന്തി. പഠമം പഠമമേവാതി.

ഇതി സാധുജനപാമോജ്ജത്ഥായ കതേ വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ

സമാധിഭാവനാധികാരേ

പഥവീകസിണനിദ്ദേസോ നാമ

ചതുത്ഥോ പരിച്ഛേദോ.

๑. സേസകസിണനിദ്ദേസോ

ആപോകസിണകഥാ

൯൦. ഇദാനി പഥവീകസിണാനന്തരേ ആപോകസിണേ വിത്ഥാരകഥാ ഹോതി. യഥേവ ഹി പഥവീകസിണം, ഏവം ആപോകസിണമ്പി ഭാവേതുകാമേന സുഖനിസിന്നേന ആപസ്മിം നിമിത്തം ഗണ്ഹിതബ്ബം, കതേ വാ അകതേ വാതി സബ്ബം വിത്ഥാരേതബ്ബം. യഥാ ച ഇധ, ഏവം സബ്ബത്ഥ. ഇതോ പരഞ്ഹി ഏത്തകമ്പി അവത്വാ വിസേസമത്തമേവ വക്ഖാമ.

ഇധാപി പുബ്ബേകതാധികാരസ്സ പുഞ്ഞവതോ അകതേ ആപസ്മിം പോക്ഖരണിയാ വാ തളാകേ വാ ലോണിയം വാ സമുദ്ദേ വാ നിമിത്തം ഉപ്പജ്ജതി ചൂളസിവത്ഥേരസ്സ വിയ. തസ്സ കിരായസ്മതോ ലാഭസക്കാരം പഹായ വിവിത്തവാസം വസിസ്സാമീതി മഹാതിത്ഥേ നാവമാരൂഹിത്വാ ജമ്ബുദീപം ഗച്ഛതോ അന്തരാ മഹാസമുദ്ദം ഓലോകയതോ തപ്പടിഭാഗം കസിണനിമിത്തം ഉദപാദി.

അകതാധികാരേന ചത്താരോ കസിണദോസേ പരിഹരന്തേന നീലപീതലോഹിതോദാതവണ്ണാനമഞ്ഞതരവണ്ണം ആപം അഗഹേത്വാ യം പന ഭൂമിം അസമ്പത്തമേവ ആകാസേ സുദ്ധവത്ഥേന ഗഹിതം ഉദകം, അഞ്ഞം വാ തഥാരൂപം വിപ്പസന്നം അനാവിലം, തേന പത്തം വാ കുണ്ഡികം വാ സമതിത്തികം പൂരേത്വാ വിഹാരപച്ചന്തേ വുത്തപ്പകാരേ പടിച്ഛന്നേ ഓകാസേ ഠപേത്വാ സുഖനിസിന്നേന ന വണ്ണോ പച്ചവേക്ഖിതബ്ബോ. ന ലക്ഖണം മനസി കാതബ്ബം. നിസ്സയസവണ്ണമേവ കത്വാ ഉസ്സദവസേന പണ്ണത്തിധമ്മേ ചിത്തം ഠപേത്വാ അമ്ബു, ഉദകം, വാരി, സലിലന്തിആദീസു ആപോനാമേസു പാകടനാമവസേനേവ ''ആപോ ആപോ''തി ഭാവേതബ്ബം.

തസ്സേവം ഭാവയതോ അനുക്കമേന വുത്തനയേനേവ നിമിത്തദ്വയം ഉപ്പജ്ജതി. ഇധ പന ഉഗ്ഗഹനിമിത്തം ചലമാനം വിയ ഉപട്ഠാതി, സചേ ഫേണപുപ്ഫുളകമിസ്സം ഉദകം ഹോതി, താദിസമേവ ഉപട്ഠാതി, കസിണദോസോ പഞ്ഞായതി. പടിഭാഗനിമിത്തം പന നിപ്പരിപ്ഫന്ദം ആകാസേ ഠപിതമണിതാലവണ്ടം വിയ മണിമയാദാസമണ്ഡലമിവ ച ഹുത്വാ ഉപട്ഠാതി. സോ തസ്സ സഹ ഉപട്ഠാനേനേവ ഉപചാരജ്ഝാനം, വുത്തനയേനേവ ചതുക്കപഞ്ചകജ്ഝാനാനി ച പാപുണാതീതി. ആപോകസിണം.

തേജോകസിണകഥാ

൯൧. തേജോകസിണം ഭാവേതുകാമേനാപി തേജസ്മിം നിമിത്തം ഗണ്ഹിതബ്ബം. തത്ഥ കതാധികാരസ്സ പുഞ്ഞവതോ അകതേ നിമിത്തം ഗണ്ഹന്തസ്സ ദീപസിഖായ വാ ഉദ്ധനേ വാ പത്തപചനട്ഠാനേ വാ ദവദാഹേ വാ യത്ഥ കത്ഥചി അഗ്ഗിജാലം ഓലോകേന്തസ്സ നിമിത്തം ഉപ്പജ്ജതി ചിത്തഗുത്തത്ഥേരസ്സ വിയ. തസ്സ ഹായസ്മതോ ധമ്മസ്സവനദിവസേ ഉപോസഥാഗാരം പവിട്ഠസ്സ ദീപസിഖം ഓലോകേന്തസ്സേവ നിമിത്തം ഉപ്പജ്ജി.

ഇതരേന പന കാതബ്ബം. തത്രിദം കരണവിധാനം, സിനിദ്ധാനി സാരദാരൂനി ഫാലേത്വാ സുക്ഖാപേത്വാ ഘടികം ഘടികം കത്വാ പതിരൂപം രുക്ഖമൂലം

വാ മണ്ഡപം വാ ഗന്ത്വാ പത്തപചനാകാരേന രാസിം കത്വാ ആലിമ്പേത്വാ കടസാരകേ വാ ചമ്മേ വാ പടേ വാ വിദത്ഥിചതുരങ്ഗുലപ്പമാണം ഛിദ്ദം കാതബ്ബം. തം പുരതോ ഠപേത്വാ വുത്തനയേനേവ നിസീദിത്വാ ഹേട്ഠാ തിണകട്ഠം വാ ഉപരി ധൂമസിഖം വാ അമനസികരിത്വാ വേമജ്ഝേ ഘനജാലായ നിമിത്തം ഗണ്ഹിതബ്ബം, നീലന്തി വാ പീതന്തി വാതിആദിവസേന വണ്ണോ ന പച്ചവേക്ഖിതബ്ബോ, ഉണ്ഹത്തവസേന ലക്ഖണം ന മനസി കാതബ്ബം. നിസ്സയസവണ്ണമേവ കത്വാ ഉസ്സദവസേന പണ്ണത്തിധമ്മേ ചിത്തം ഠപേത്വാ പാവകോ, കണ്ഹവത്തനീ, ജാതവേദോ, ഹുതാസനോതിആദീസു അഗ്ഗിനാമേസു പാകടനാമവസേനേവ "തേജോ തേജോ"തി ഭാവേതബ്ബം.

തസ്സേവം ഭാവയതോ അനുക്കമേന വുത്തനയേനേവ നിമിത്തദ്വയം ഉപ്പജ്ജതി. തത്ഥ ഉഗ്ഗഹനിമിത്തം ജാലം ഛിജ്ജിത്വാ ഛിജ്ജിത്വാ പതനസദിസം ഹുത്വാ ഉപട്ഠാതി. അകതേ ഗണ്ഹന്തസ്സ പന കസിണദോസോ പഞ്ഞായതി, അലാതഖണ്ഡം വാ അങ്ഗാരപിണ്ഡോ വാ ഛാരികാ വാ ധൂമോ വാ ഉപട്ഠാതി. പടിഭാഗനിമിത്തം നിച്ചലം ആകാസേ ഠപിതരത്തകമ്ബലക്ഖണ്ഡം വിയ സുവണ്ണതാലവണ്ടം വിയ കഞ്ചനത്ഥമ്ഭോ വിയ ച ഉപട്ഠാതി. സോ തസ്സ സഹ ഉപട്ഠാനേനേവ ഉപചാരജ്ഝാനം, വുത്തനയേനേവ ചതുക്കപഞ്ചകജ്ഝാനാനി ച പാപുണാതീതി. തേജോകസിണം.

വായോകസിണകഥാ

൯൩. വായോകസിണം ഭാവേതുകാമേനാപി വായുസ്മിം നിമിത്തം ഗണ്ഹിതബ്ബം. തഞ്ച ഖോ ദിട്ഠവസേന വാ ഫുട്ഠവസേന വാ. വുത്തഞ്ഹേതം അട്ഠകഥാസു "വായോകസിണം ഉഗ്ഗണ്ഹന്തോ വായുസ്മിം നിമിത്തം ഗണ്ഹാതി, ഉച്ഛഗ്ഗം വാ ഏരിതം സമേരിതം ഉപലക്ഖേതി, വേളഗ്ഗം വാ...പേ॰... രുക്ഖഗ്ഗം വാ കേസഗ്ഗം വാ ഏരിതം സമേരിതം ഉപലക്ഖേതി, കായസ്മിം വാ ഫുട്ഠം ഉപലക്ഖേതീ"തി. തസ്മാ സമസീസട്ഠിതം ഘനപത്തം ഉച്ഛും വാ വേളും വാ രുക്ഖം വാ ചതുരങ്ഗുലപ്പമാണം ഘനകേസസ്സ പുരിസസ്സ സീസം വാ വാതേന പഹരിയമാനം ദിസ്വാ "അയം വാതോ ഏതസ്മിം ഠാനേ പഹരതീ"തി സതിം ഠപേത്വാ, യം വാ പനസ്സ വാതപാനന്തരികായ വാ ഭിത്തിഛിദ്ദേന വാ പവിസിത്വാ വാതോ കായപ്പദേസം പഹരതി, തത്ഥ സതിം ഠപേത്വാ വാതമാലുതഅനിലാദീസു വായുനാമേസു പാകടനാമവസേനേവ "വാതോ വാതോ"തി ഭാവേതബ്ബം. ഇധ ഉഗ്ഗഹനിമിത്തവഡ്ഢനതോ ഓതാരിതമത്തസ്സ പായാസസ്സ ഉസുമവട്ടിസദിസം ചലം ഹുത്വാ ഉപട്ഠാതി. പടിഭാഗനിമിത്തം സന്നിസിന്നം ഹോതി നിച്ചലം. സേസം വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബന്തി. വായോകസിണം.

നീലകസിണകഥാ

൯൪. തദനന്തരം പന നീലകസിണം ഉഗ്ഗണ്ഹന്തോ നീലകസ്മിം നിമിത്തം ഗണ്ഹാതി പുപ്ഫസ്മിം വാ വത്ഥസ്മിം വാ വണ്ണധാതുയാ വാതി വചനതോ കതാധികാരസ്സ പുഞ്ഞവതോ താവ തഥാരൂപം മാലാഗച്ഛം വാ പൂജാഠാനേസു പുപ്ഫസന്ഥരം വാ നീലവത്ഥമണീനം വാ അഞ്ഞതരം ദിസ്വാവ നിമിത്തം ഉപ്പജ്ജതി. ഇതരേന നീലുപ്പലഗിരികണ്ണികാദീനി പുപ്ഫാനി ഗഹേത്വാ യഥാ കേസരം വാ വണ്ടം വാ ന പഞ്ഞായതി, ഏവം ചങ്ഗോടകം വാ കരണ്ഡപടലം വാ പത്തേഹിയേവ സമതിത്തികം പൂരേത്വാ സന്ഥരിതബ്ബം.

നീലവണ്ണേന വാ വത്ഥേന ഭണ്ഡികം ബന്ധിത്വാ പൂരേതബ്ബം. മുഖവട്ടിയം വാ അസ്സ ഭേരിതലമിവ ബന്ധിതബ്ബം. കംസനീലപലാസനീലഅഞ്ജനനീലാനം വാ അഞ്ഞതരേന ധാതുനാ പഥവീകസിണേ വുത്തനയേന സംഹാരിമം വാ ഭിത്തിയംയേവ വാ കസിണമണ്ഡലം കത്വാ വിസഭാഗവണ്ണേന പരിച്ഛിന്ദിതബ്ബം. തതോ പഥവീകസിണേ വുത്തനയേന "നീലം നീല"ന്തി മനസികാരോ പവത്തേതബ്ബോ. ഇധാപി ഉഗ്ഗഹനിമിത്തേ കസിണദോസോ പഞ്ഞായതി, കേസരദണ്ഡകപത്തന്തരികാദീനി ഉപട്ഠഹന്തി. പടിഭാഗനിമിത്തം കസിണമണ്ഡലതോ മുഞ്ചിത്വാ ആകാസേ മണിതാലവണ്ടസദിസം ഉപട്ഠാതി. സേസം വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബന്തി. നീലകസിണം.

പീതകസിണകഥാ

൯൬. പീതകസിണേപി ഏസേവ നയോ. വുത്തഞ്ഹേതം പീതകസിണം ഉഗ്ഗണ്ഹന്തോ പീതകസ്മിം നിമിത്തം ഗണ്ഹാതി പുപ്ഫസ്മിം വാ വത്ഥസ്മിം വാ വണ്ണധാതുയാ വാതി. തസ്മാ ഇധാപി കതാധികാരസ്സ പുഞ്ഞവതോ തഥാരൂപം മാലാഗച്ഛം വാ പുപ്ഫസന്ഥരം വാ പീതവത്ഥധാതൂനം വാ അഞ്ഞതരം ദിസ്വാവ നിമിത്തം ഉപ്പജ്ജതി ചിത്തഗുത്തത്ഥേരസ്സ വിയ. തസ്സ കിരായസ്മതോ ചിത്തലപബ്ബതേ പത്തങ്ഗപുപ്ഫേഹി കതം ആസനപൂജം പസ്സതോ സഹ ദസ്സനേനേവ ആസനപ്പമാണം നിമിത്തം ഉദപാദി. ഇതരേന കണികാരപുപ്ഫാദിനാ വാ പീതവത്ഥേന വാ ധാതുനാ വാ നീലകസിണേ വുത്തനയേനേവ കസിണം കത്വാ "പീതകം പീതക"ന്തി മനസികാരോ പവത്തേതബ്ബോ. സേസം താദിസമേവാതി. പീതകസിണം.

ലോഹിതകസിണകഥാ

൯൭. ലോഹിതകസിണേപി ഏസേവ നയോ. വുത്തഞ്ഹേതം ലോഹിതകസിണം ഉഗ്ഗണ്ഹന്തോ ലോഹിതകസ്മിം നിമിത്തം ഗണ്ഹാതി പുപ്ഫസ്മിം വാ വത്ഥസ്മിം വാ വണ്ണധാതുയാ വാതി. തസ്മാ ഇധാപി കതാധികാരസ്സ പുഞ്ഞവതോ തഥാരൂപം ബന്ധുജീവകാദിമാലാഗച്ഛം വാ പുപ്ഫസന്ഥരം വാ ലോഹിതകവത്ഥമണിധാതൂനം വാ അഞ്ഞതരം ദിസ്വാവ നിമിത്തം ഉപ്പജ്ജതി. ഇതരേന ജയസുമനബന്ധുജീവകരത്തകോരണ്ഡകാദിപുപ്ഫേഹി വാ രത്തവത്ഥേന വാ ധാതുനാ വാ നീലകസിണേ വുത്തനയേനേവ കസിണം കത്വാ "ലോഹിതകം ലോഹിതക"ന്തി മനസികാരോ പവത്തേതബ്ബോ. സേസം താദിസമേവാതി. ലോഹിതകസിണം.

ഓദാതകസിണകഥാ

൯൮. ഓദാതകസിണേപി ഓദാതകസിണം ഉഗ്ഗണ്ഹന്തോ ഓദാതസ്മിം നിമിത്തം ഗണ്ഹാതി പുപ്ഫസ്മിം വാ വത്ഥസ്മിം വാ വണ്ണധാതുയാ വാതി വചനതോ കതാധികാരസ്സ താവ പുഞ്ഞവതോ തഥാരൂപം മാലാഗച്ഛം വാ വസ്സികസുമനാദിപുപ്ഫസന്ഥരം വാ കുമുദപദുമരാസിം വാ ഓദാതവത്ഥധാതൂനം വാ അഞ്ഞതരം ദിസ്വാവ നിമിത്തം ഉപ്പജ്ജതി, തിപുമണ്ഡലരജതമണ്ഡലചന്ദമണ്ഡലേസുപി ഉപ്പജ്ജതിയേവ. ഇതരേന വുത്തപ്പകാരേഹി ഓദാതപുപ്ഫേഹി വാ ഓദാതവത്ഥേന വാ ധാതുനാ വാ

നീലകസിണേ വുത്തനയേനേവ കസിണം കത്വാ ''ഓദാതം ഓദാത''ന്തി മനസികാരോ പവത്തേതബ്ബോ. സേസം താദിസമേവാതി. ഓദാതകസിണം.

ആലോകകസിണകഥാ

൯൨. ആലോകകസിണേ പന ആലോകകസിണം ഉഗ്ഗണ്ഹന്തോ ആലോകസ്മിം നിമിത്തം ഗണ്ഹാതി ഭിത്തിഛിദ്ദേ വാ താളച്ഛിദ്ദേ വാ വാതപാനന്തരികായ വാതി വചനതോ കതാധികാരസ്സ താവ പുഞ്ഞവതോ യം ഭിത്തിഛിദ്ദാദീനം അഞ്ഞതരേന സൂരിയാലോകോ വാ ചന്ദാലോകോ വാ പവിസിത്വാ ഭിത്തിയം വാ ഭൂമിയം വാ മണ്ഡലം സമുട്ഠാപേതി, ഘനപണ്ണരുക്ഖസാഖന്തരേന വാ ഘനസാഖാമണ്ഡപന്തരേന വാ നിക്ഖമിത്വാ ഭൂമിയമേവ മണ്ഡലം സമുട്ഠാപേതി, തം ദിസ്വാവ നിമിത്തം ഉപ്പജ്ജതി. ഇതരേനാപി തദേവ വുത്തപ്പകാരമോഭാസമണ്ഡലം ''ഓഭാസോ ഓഭാസോ''തി വാ ''ആലോകോ ആലോകോ''തി വാ ഭാവേതബ്ബം. തഥാ അസക്കോന്തേന ഘടേ ദീപം ജാലേത്വാ ഘടമുഖം പിദഹിത്വാ ഘടേ ഛിദ്ദം കത്വാ ഭിത്തിമുഖം ഠപേതബ്ബം. തേന ഛിദ്ദേന ദീപാലോകോ നിക്ഖമിത്വാ ഭിത്തിയം മണ്ഡലം കരോതി, തം ആലോകോ ആലോകോതി ഭാവേതബ്ബം. ഇദമിതരേഹി ചിരട്ഠിതികം ഹോതി. ഇധ ഉഗ്ഗഹനിമിത്തം ഭിത്തിയം വാ ഭൂമിയം വാ ഉട്ഠിതമണ്ഡലസദിസമേവ ഹോതി. പടിഭാഗനിമിത്തം ഘനവിപ്പസന്നആലോകപുഞ്ജസദിസം. സേസം താദിസമേവാതി. ആലോകകസിണം.

പരിച്ഛിന്നാകാസകസിണകഥാ

൯൩. പരിച്ഛിന്നാകാസകസിണേപി ആകാസകസിണം ഉഗ്ഗണ്ഹന്തോ ആകാസസ്മിം നിമിത്തം ഗണ്ഹാതി ഭിത്തിഛിദ്ദേ വാ താളച്ഛിദ്ദേ വാ വാതപാനന്തരികായ വാതി വചനതോ കതാധികാരസ്സ താവ പുഞ്ഞവതോ ഭിത്തിഛിദ്ദാദീസു അഞ്ഞതരം ദിസ്വാവ നിമിത്തം ഉപ്പജ്ജതി. ഇതരേന സുച്ഛന്നമണ്ഡപേ വാ ചമ്മകടസാരകാദീനം വാ അഞ്ഞതരസ്മിം വിദത്ഥിചതുരങ്ഗുലപ്പമാണം ഛിദ്ദം കത്വാ തദേവ വാ ഭിത്തിഛിദ്ദാദിഭേദം ഛിദ്ദം ''ആകാസോ ആകാസോ''തി ഭാവേതബ്ബം. ഇധ ഉഗ്ഗഹനിമിത്തം സദ്ധിം ഭിത്തിപരിയന്താദീഹി ഛിദ്ദസദിസമേവ ഹോതി, വഡ്ഢിയമാനമ്പി ന വഡ്ഢതി. പടിഭാഗനിമിത്തമാകാസമണ്ഡലമേവ ഹുത്വാ ഉപട്ഠാതി, വഡ്ഢിയമാനഞ്ച വഡ്ഢതി. സേസം പഥവീകസിണേ വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബന്തി. പരിച്ഛിന്നാകാസകസിണം.

ഇതി കസിണാനി ദസബലോ,
ദസ യാനി അവോച സബ്ബധമ്മദസോ;
രൂപാവചരമ്ഹി ചതുക്കപഞ്ചകജ്ഝാനഹേതൂനി.

ഏവം താനി ച തേസഞ്ച,
ഭാവനാനയമിമം വിദിത്വാന;
തേസ്വേവ അയം ഭിയ്യോ,
പകിണ്ണകകഥാപി വിഞ്ഞേയ്യാ.

പകിണ്ണകകഥാ

൶൦. ഇമേസു ഹി **പഥവീകസിണവസേന** ഏകോപി ഹുത്വാ ബഹുധാ ഹോതീതിആദിഭാവോ, ആകാസേ വാ ഉദകേ വാ പഥവിം നിമ്മിനിത്വാ പദസാ ഗമനം, ഠാനനിസജ്ജാദികപ്പനം വാ, പരിത്തഅപ്പമാണനയേന അഭിഭായതനപടിലാഭോതി ഏവമാദീനി ഇജ്ഝന്തി.

ആപോകസിണവസേന പഥവിയം ഉമ്മുജ്ജനനിമ്മുജ്ജനം, ഉദകവുട്ഠിസമുപ്പാദനം, നദീസമുദ്ദാദിനിമ്മാനം, പഥവീപബ്ബതപാസാദാദീനം കമ്പനന്തി ഏവമാദീനി ഇജ്ഝന്തി.

തേജോകസിണവസേന ധൂമായനാ, പജ്ജലനാ, അങ്ഗാരവുട്ഠിസമുപ്പാദനം, തേജസാ തേജോപരിയാദാനം, യദേവ സോ ഇച്ഛതി തസ്സ ഡഹനസമത്ഥതാ, ദിബ്ബേന ചക്ഖുനാ രൂപദസ്സനത്ഥായ ആലോകകരണം, പരിനിബ്ബാനസമയേ തേജോധാതുയാ സരീരജ്ഝാപനന്തി ഏവമാദീനി ഇജ്ഝന്തി.

വായോകസിണവസേന വായുഗതിഗമനം, വാതവുട്ഠിസമുപ്പാദനന്തി ഏവമാദീനി ഇജ്ഝന്തി.

നീലകസിണവസേന നീലരൂപനിമ്മാനം, അന്ധകാരകരണം, സുവണ്ണദുബ്ബണ്ണനയേന അഭിഭായതനപടിലാഭോ, സുഭവിമോക്ഖാധിഗമോതി ഏവമാദീനി ഇജ്ഝന്തി.

പീതകസിണവസേന പീതകരൂപനിമ്മാനം, സുവണ്ണന്തി അധിമുച്ചനാ, വുത്തനയേനേവ അഭിഭായതനപടിലാഭോ, സുഭവിമോക്ഖാധിഗമോ ചാതി ഏവമാദീനി ഇജ്ഝന്തി.

ലോഹിതകസിണവസേന ലോഹിതകരൂപനിമ്മാനം, വുത്തനയേനേവ അഭിഭായതനപടിലാഭോ, സുഭവിമോക്ഖാധിഗമോതി ഏവമാദീനി ഇജ്ഝന്തി.

ഓദാതകസിണവസേന ഓദാതരൂപനിമ്മാനം, ഥിനമിദ്ധസ്സ ദൂരഭാവകരണം, അന്ധകാരവിധമനം, ദിബ്ബേന ചക്ഖുനാ രൂപദസ്സനത്ഥായ ആലോകകരണന്തി ഏവമാദീനി ഇജ്ഝന്തി.

ആലോകകസിണവസേന സപ്പഭാരൂപനിമ്മാനം, ഥിനമിദ്ധസ്സ ദൂരഭാവകരണം, അന്ധകാരവിധമനം, ദിബ്ബേന ചക്ഖുനാ രൂപദസ്സനത്ഥം ആലോകകരണന്തി ഏവമാദീനി ഇജ്ഝന്തി.

ആകാസകസിണവസേന പടിച്ഛന്നാനം വിവടകരണം, അന്തോപഥവീപബ്ബതാദീസുപി ആകാസം നിമ്മിനിത്വാ ഇരിയാപഥകപ്പനം, തിരോകുട്ടാദീസു അസജ്ജമാനഗമനന്തി ഏവമാദീനി ഇജ്ഝന്തി.

സബ്ബാനേവ ഉദ്ധം അധോ തിരിയം അദ്വയം അപ്പമാണന്തി ഇമം പഭേദം ലഭന്തി. വുത്തഞ്ഹേതം "പഥവീകസിണമേകോ സഞ്ജാനാതി. ഉദ്ധമധോതിരിയം അദ്വയമപ്പമാണ"ന്തിആദി.

തത്ഥ **ഉദ്ധ**ന്തി ഉപരിഗഗനതലാഭിമുഖം. **അധോ**തി ഹേട്ഠാഭൂമിതലാഭിമുഖം. **തിരിയ**ന്തി ഖേത്തമണ്ഡലമിവ സമന്താ പരിച്ഛിന്ദിതം. ഏകച്ചോ ഹി ഉദ്ധമേവ കസിണം വഡ്ഢേതി, ഏകച്ചോ അധോ, ഏകച്ചോ സമന്തതോ. തേന തേന വാ

കാരണേന ഏവം പസാരേതി. ആലോകമിവ ദിബ്ബചക്ഖുനാ രൂപദസ്സനകാമോ. തേന വുത്തം ഉദ്ധമധോതിരിയന്തി. **അദ്വയ**ന്തി ഇദം പന ഏകസ്സ അഞ്ഞഭാവാനുപഗമനത്ഥം വുത്തം. യഥാ ഹി ഉദകം പവിട്ഠസ്സ സബ്ബദിസാസു ഉദകമേവ ഹോതി, ന അഞ്ഞം, ഏവമേവ പഥവീകസിണം പഥവീകസിണമേവ ഹോതി, നത്ഥി തസ്സ അഞ്ഞോ കസിണസമ്ഭേദോതി. ഏസേവ നയോ സബ്ബത്ഥ. **അപ്പമാണ**ന്തി ഇദം തസ്സ ഫരണഅപ്പമാണവസേന വുത്തം. തഞ്ഹി ചേതസാ ഫരന്തോ സകലമേവ ഫരതി. ന അയമസ്സ ആദി ഇദം മജ്ഝന്തി പമാണം ഗണ്ഹാതീതി.

൮൦. യേ ച തേ സത്താ കമ്മാവരണേന വാ സമന്നാഗതാ കിലേസാവരണേന വാ സമന്നാഗതാ വിപാകാവരണേന വാ സമന്നാഗതാ അസദ്ധാ അച്ഛന്ദികാ ദുപ്പഞ്ഞാ അഭബ്ബാ നിയാമം ഓക്കമിതും കുസലേസു ധമ്മേസു സമ്മത്തന്തി വുത്താ, തേസമേകസ്സാപേകകസിണേപി ഭാവനാ ന ഇജ്ഝതി. തത്ഥ **കമ്മാവരണേന സമന്നാഗതാ**തി ആനന്തരിയകമ്മസമങ്ഗിനോ. **കിലേസാവരണേന സമന്നാഗതാ**തി നിയതമിച്ഛാദിട്ഠികാ ചേവ ഉഭതോബ്യഞ്ജനകപണ്ഡകാ ച. **വിപാകാവരണേന സമന്നാഗതാ**തി അഹേതുകദ്വിഹേതുകപടിസന്ധികാ. **അസദ്ധാ**തി ബുദ്ധാദീസു സദ്ധാവിരഹിതാ. **അച്ഛന്ദികാ**തി അപച്ചനീകപടിപദായം ഛന്ദവിരഹിതാ . **ദുപ്പഞ്ഞാ**തി ലോകിയലോകുത്തരസമ്മാദിട്ഠിയാ വിരഹിതാ. **അഭബ്ബാ നിയാമം ഓക്കമിതും കുസലേസു ധമ്മേസു സമ്മത്ത**ന്തി കുസലേസു ധമ്മേസു നിയാമസങ്ഖാതം സമ്മത്തസങ്ഖാതഞ്ച അരിയമഗ്ഗം ഓക്കമിതും അഭബ്ബാതി അത്ഥോ. ന കേവലഞ്ച കസിണേയേവ, അഞ്ഞേസുപി കമ്മട്ഠാനേസു ഏതേസമേകസ്സപി ഭാവനാ ന ഇജ്ഝതി. തസ്മാ വിഗതവിപാകാവരണേനപി കുലപുത്തേന കമ്മാവരണഞ്ച കിലേസാവരണഞ്ച ആരകാ പരിവജ്ജേത്വാ സദ്ധമ്മസ്സവനസപ്പുരിസൂപനിസ്സയാദീഹി സദ്ധഞ്ച ഛന്ദഞ്ച പഞ്ഞഞ്ച വഡ്ഢേത്വാ കമ്മട്ഠാനാനുയോഗേ യോഗോ കരണീയോതി.

ഇതി സാധുജനപാമോജ്ജത്ഥായ കതേ വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ

സമാധിഭാവനാധികാരേ

സേസകസിണനിദ്ദേസോ നാമ

പഞ്ചമോ പരിച്ഛേദോ.

൬. അസുഭകമ്മട്ഠാനനിദ്ദേസോ

ഉദ്ധുമാതകാദിപദത്ഥവണ്ണനാ

൧൦൨. കസിണാനന്തരമുദ്ദിട്ഠേസു പന ഉദ്ധുമാതകം, വിനീലകം, വിപുബ്ബകം, വിച്ഛിദ്ദകം, വിക്ഖായിതകം, വിക്ഖിത്തകം, ഹതവിക്ഖിത്തകം, ലോഹിതകം, പുളവകം, അട്ഠികന്തി ദസസു അവിഞ്ഞാണകാസുഭേസു ഭസ്താ വിയ വായുനാ ഉദ്ധം ജീവിതപരിയാദാനാ യഥാനുക്കമം സമുഗ്ഗതേന സൂനഭാവേന ഉദ്ധുമാതത്താ ഉദ്ധുമാതം, ഉദ്ധുമാതമേവ **ഉദ്ധുമാതകം**. പടിക്കൂലത്താ വാ കുച്ഛിതം ഉദ്ധുമാതന്തി **ഉദ്ധുമാതകം**. തഥാരൂപസ്സ ഛവസരീരസ്സേതം അധിവചനം.

വിനീലം വുച്ചതി വിപരിഭിന്നനീലവണ്ണം, വിനീലമേവ **വിനീലകം**. പടിക്കൂലത്താ വാ കുച്ഛിതം വിനീലന്തി വിനീലകം. മംസുസ്സദട്ഠാനേസു രത്തവണ്ണസ്സ പുബ്ബസന്നിചയട്ഠാനേസു സേതവണ്ണസ്സ യേഭുയ്യേന ച നീലവണ്ണസ്സ നീലട്ഠാനേ നീലസാടകപാരുതസ്സേവ ഛവസരീരസ്സേതമധിവചനം.

പരിഭിന്നട്ഠാനേസു വിസ്സന്ദമാനം പുബ്ബം വിപുബ്ബം, വിപുബ്ബമേവ **വിപുബ്ബകം**. പടിക്കൂലത്താ വാ കുച്ഛിതം വിപുബ്ബന്തി വിപുബ്ബകം. തഥാരൂപസ്സ ഛവസരീരസ്സേതമധിവചനം.

വിച്ഛിദ്ദം വുച്ചതി ദ്വിധാ ഛിന്ദനേന അപധാരിതം, വിച്ഛിദ്ദമേവ **വിച്ഛിദ്ദകം**. പടിക്കൂലത്താ വാ കുച്ഛിതം വിച്ഛിദ്ദന്തി വിച്ഛിദ്ദകം. വേമജ്ഝേ ഛിന്നസ്സ ഛവസരീരസ്സേതമധിവചനം.

ഇതോ ച ഏത്തോ ച വിവിധാകാരേന സോണസിങ്ഗാലാദീഹി ഖാദിതന്തി വിക്ഖായിതം, വിക്ഖായിതമേവ **വിക്ഖായിതകം**. പടിക്കൂലത്താ വാ കുച്ഛിതം വിക്ഖായിതന്തി വിക്ഖായിതകം. തഥാരൂപസ്സ ഛവസരീരസ്സേതമധിവചനം.

വിവിധം ഖിത്തം വിക്ഖിത്തം, വിക്ഖിത്തമേവ **വിക്ഖിത്തകം**. പടിക്കൂലത്താ വാ കുച്ഛിതം വിക്ഖിത്തന്തി വിക്ഖിത്തകം. അഞ്ഞേന ഹത്ഥം അഞ്ഞേന പാദം അഞ്ഞേന സീസന്തി ഏവം തതോ തതോ ഖിത്തസ്സ ഛവസരീരസ്സേതമധിവചനം.

ഹതഞ്ച തം പുരിമനയേനേവ വിക്ഖിത്തകഞ്ചാതി **ഹതവിക്ഖിത്തകം**. കാകപദാകാരേന അങ്ഗപച്ചങ്ഗേസു സത്ഥേന ഹനിത്വാ വുത്തനയേന വിക്ഖിത്തസ്സ ഛവസരീരസ്സേതമധിവചനം.

ലോഹിതം കിരതി വിക്ഖിപതി ഇതോ ചിതോ ച പഗ്ഘരതീതി **ലോഹിതകം**. പഗ്ഘരിതലോഹിതമക്ഖിതസ്സ ഛവസരീരസ്സേതമധിവചനം.

പുളവാ വുച്ചന്തി കിമയോ, പുളവേ കിരതീതി **പുളവകം**. കിമിപരിപുണ്ണസ്സ ഛവസരീരസ്സേതമധിവചനം.

അട്ഠിയേവ **അട്ഠികം**. പടിക്കൂലത്താ വാ കുച്ഛിതം അട്ഠീതി അട്ഠികം. അട്ഠിസങ്ഖലികായപി ഏകട്ഠികസ്സപേതമധിവചനം. ഇമാനി ച പന ഉദ്ധുമാതകാദീനി നിസ്സായ ഉപ്പന്നനിമിത്താനമ്പി നിമിത്തേസു പടിലദ്ധജ്ഝാനാനമ്പേതാനേവ നാമാനി.

ഉദ്ധുമാതകകമ്മട്ഠാനം

൧൦൩. തത്ഥ ഉദ്ധുമാതകസരീരേ ഉദ്ധുമാതകനിമിത്തം ഉപ്പാദേത്വാ ഉദ്ധുമാതകസങ്ഖാതം ഝാനം ഭാവേതുകാമേന യോഗിനാ പഥവീകസിണേ വുത്തനയേനേവ വുത്തപ്പകാരം ആചരിയം ഉപസങ്കമിത്വാ കമ്മട്ഠാനം ഉഗ്ഗഹേതബ്ബം. തേനസ്സ കമ്മട്ഠാനം കഥേന്തേന അസുഭനിമിത്തത്ഥായ ഗമനവിധാനം, സമന്താ നിമിത്തുപലക്ഖണം, ഏകാദസവിധേന നിമിത്തഗ്ഗാഹോ, ഗതാഗതമഗ്ഗപച്ചവേക്ഖണന്തി ഏവം അപ്പനാവിധാനപരിയോസാനം സബ്ബം കഥേതബ്ബം. തേനാപി സബ്ബം സാധുകം ഉഗ്ഗഹേത്വാ പുബ്ബേ വുത്തപ്പകാരം സേനാസനം ഉപഗന്ത്വാ ഉദ്ധുമാതകനിമിത്തം പരിയേസന്തേന വിഹാതബ്ബം.

൧൦൪. ഏവം വിഹരന്തേന ച അസുകസ്മിം നാമ ഗാമദ്വാരേ വാ അടവിമുഖേ വാ പന്ഥേ വാ പബ്ബതപാദേ വാ രുക്ഖമൂലേ വാ സുസാനേ വാ ഉദ്ധുമാതകസരീരം നിക്ഖിത്തന്തി കഥേന്താനം വചനം സുത്വാപി ന താവദേവ അതിത്ഥേന പക്ഖന്ദന്തേന വിയ ഗന്തബ്ബം. കസ്മാ? അസുഭം ഹി നാമേതം വാളമിഗാധിട്ഠിതമ്പി അമനുസ്സാധിട്ഠിതമ്പി ഹോതി. തത്രസ്സ ജീവിതന്തരായോപി സിയാ. ഗമനമഗ്ഗോ വാ പനേത്ഥ ഗാമദ്വാരേന വാ നഹാനതിത്ഥേന വാ കേദാരകോടിയാ വാ ഹോതി. തത്ഥ വിസഭാഗരൂപം ആപാഥമാഗച്ഛതി, തദേവ വാ സരീരം വിസഭാഗം ഹോതി. പുരിസസ്സ ഹി ഇത്ഥിസരീരം ഇത്ഥിയാ ച പുരിസസരീരം വിസഭാഗം, തദേതം അധുനാമതം സുഭതോപി ഉപട്ഠാതി, തേനസ്സ ബ്രഹ്മചരിയന്തരായോപി സിയാ. സചേ പന "നയിദം മാദിസസ്സ ഭാരിയ"ന്തി അത്താനം തക്കയതി, ഏവം തക്കയമാനേന ഗന്തബ്ബം.

൧൦൫. ഗച്ഛന്തേന ച സങ്ഘത്ഥേരസ്സ വാ അഞ്ഞതരസ്സ വാ അഭിഞ്ഞാതസ്സ ഭിക്ഖുനോ കഥേത്വാ ഗന്തബ്ബം. കസ്മാ? സചേ ഹിസ്സ സുസാനേ അമനുസ്സസീഹബ്യഗ്ഘാദീനം രൂപസദ്ദാദിഅനിട്ഠാരമ്മണാഭിഭൂതസ്സ അങ്ഗപച്ചങ്ഗാനി വാ പവേധേന്തി, ഭുത്തം വാ ന പരിസണ്ഠാതി, അഞ്ഞോ വാ ആബാധോ ഹോതി. അഥസ്സ സോ വിഹാരേ പത്തചീവരം സുരക്ഖിതം കരിസ്സതി. ദഹരേ വാ സാമണേരേ വാ പഹിണിത്വാ തം ഭിക്ഖും പടിജഗ്ഗിസ്സതി. അപിച സുസാനം നാമ നിരാസങ്കട്ഠാനന്തി മഞ്ഞമാനാ കതകമ്മാപി അകതകമ്മാപി ചോരാ സമോസരന്തി. തേ മനുസ്സേഹി അനുബദ്ധാ ഭിക്ഖുസ്സ സമീപേ ഭണ്ഡകം ഛഡ്ഡേത്വാപി പലായന്തി. മനുസ്സാ "സഹോഡ്ഢം ചോരം അദ്ദസാമാ"തി ഭിക്ഖും ഗഹേത്വാ വിഹേഠേന്തി. അഥസ്സ സോ "മാ ഇമം വിഹേഠയിത്ഥ, മമായം കഥേത്വാ ഇമിനാ നാമ കമ്മേന ഗതോ"തി തേ മനുസ്സേ സഞ്ഞാപേത്വാ സോത്ഥിഭാവം കരിസ്സതി. അയം ആനിസംസോ കഥേത്വാ ഗമനേ. തസ്മാ വുത്തപ്പകാരസ്സ ഭിക്ഖുനോ കഥേത്വാ അസുഭനിമിത്തദസ്സനേ സഞ്ജാതാഭിലാസേന യഥാനാമ ഖത്തിയോ അഭിസേകട്ഠാനം, യജമാനോ യഞ്ഞസാലം, അധനോ വാ പന നിധിട്ഠാനം പീതിസോമനസ്സജാതോ ഗച്ഛതി, ഏവം പീതിസോമനസ്സം ഉപ്പാദേത്വാ അട്ഠകഥാസു വുത്തേന വിധിനാ ഗന്തബ്ബം. വുത്തഞ്ഹേതം -

“ഉദ്ധുമാതകം അസുഭനിമിത്തം ഉഗ്ഗണ്ഹന്തോ ഏകോ അദുതിയോ ഗച്ഛതി ഉപട്ഠിതായ സതിയാ അസമ്മുട്ഠായ അന്തോഗതേഹി ഇന്ദ്രിയേഹി അബഹിഗതേന മാനസേന ഗതാഗതമഗ്ഗം പച്ചവേക്ഖമാനോ. യസ്മിം പദേസേ ഉദ്ധുമാതകം അസുഭനിമിത്തം നിക്ഖിത്തം ഹോതി, തസ്മിം പദേസേ പാസാണം വാ വമ്മികം വാ രുക്ഖം വാ ഗച്ഛം വാ ലതം വാ സനിമിത്തം കരോതി, സാരമ്മണം കരോതി. സനിമിത്തം കത്വാ സാരമ്മണം കത്വാ ഉദ്ധുമാതകം അസുഭനിമിത്തം സഭാവഭാവതോ ഉപലക്ഖേതി, വണ്ണതോപി ലിങ്ഗതോപി സണ്ഠാനതോപി ദിസതോപി ഓകാസതോപി പരിച്ഛേദതോപി സന്ധിതോ വിവരതോ നിന്നതോ ഥലതോ സമന്തതോ. സോ തം നിമിത്തം സുഗ്ഗഹിതം കരോതി , സൂപധാരിതം ഉപധാരേതി, സുവവത്ഥിതം വവത്ഥപേതി. സോ തം നിമിത്തം സുഗ്ഗഹിതം കത്വാ സൂപധാരിതം ഉപധാരേത്വാ സുവവത്ഥിതം വവത്ഥപേത്വാ ഏകോ അദുതിയോ ഗച്ഛതി ഉപട്ഠിതായ സതിയാ അസമ്മുട്ഠായ അന്തോഗതേഹി ഇന്ദ്രിയേഹി അബഹിഗതേന മാനസേന ഗതാഗതമഗ്ഗം പച്ചവേക്ഖമാനോ. സോ ചങ്കമന്തോപി തബ്ഭാഗിയഞ്ഞേവ ചങ്കമം അധിട്ഠാതി. നിസീദന്തോപി തബ്ഭാഗിയഞ്ഞേവ ആസനം പഞ്ഞപേതി.

“സമന്താ നിമിത്തുപലക്ഖണാ കിമത്ഥിയാ കിമാനിസംസാതി? സമന്താ നിമിത്തുപലക്ഖണാ അസമ്മോഹത്ഥാ അസമ്മോഹാനിസംസാ. ഏകാദസവിധേന നിമിത്തഗ്ഗാഹോ കിമത്ഥിയോ കിമാനിസംസോതി? ഏകാദസവിധേന നിമിത്തഗ്ഗാഹോ ഉപനിബന്ധനത്ഥോ ഉപനിബന്ധനാനിസംസോ. ഗതാഗതമഗ്ഗപച്ചവേക്ഖണാ കിമത്ഥിയാ കിമാനിസംസാതി? ഗതാഗതമഗ്ഗപച്ചവേക്ഖണാ വീഥിസമ്പടിപാദനത്ഥാ വീഥിസമ്പടിപാദനാനിസംസാ.

“സോ ആനിസംസദസ്സാവീ രതനസഞ്ഞീ ഹുത്വാ ചിത്തീകാരം ഉപട്ഠപേത്വാ സമ്പിയായമാനോ തസ്മിം ആരമ്മണേ ചിത്തം ഉപനിബന്ധതി ‘അദ്ധാ ഇമായ പടിപദായ ജരാമരണമ്ഹാ പരിമുച്ചിസ്സാമീ’തി. സോ വിവിച്ചേവ കാമേഹി...പേ॰... പഠമം ഝാനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരതി. തസ്സാധിഗതം ഹോതി രൂപാവചരം പഠമം ഝാനം ദിബ്ബോ ച വിഹാരോ ഭാവനാമയഞ്ച പുഞ്ഞകിരിയവത്ഥു”ന്തി.

൧൦൮. തസ്മാ യോ ചിത്തസഞ്ഞത്തത്ഥായ സിവഥികദസ്സനം ഗച്ഛതി, സോ ഘണ്ഡിം പഹരിത്വാ ഗണം സന്നിപാതേത്വാപി ഗച്ഛതു. കമ്മട്ഠാനസീസേന പന ഗച്ഛന്തേന ഏകകേന അദുതിയേന മൂലകമ്മട്ഠാനം അവിസ്സജ്ജേത്വാ തം മനസികരോന്തേനേവ സുസാനേ സോണാദിപരിസ്സയവിനോദനത്ഥം കത്തരദണ്ഡം വാ യട്ഠിം വാ ഗഹേത്വാ, സൂപട്ഠിത ഭാവസമ്പാദനേന അസമ്മുട്ഠം സതിം കത്വാ, മനച്ഛട്ഠാനഞ്ച ഇന്ദ്രിയാനം അന്തോഗതഭാവസമ്പാദനതോ അബഹിഗതമനേന ഹുത്വാ ഗന്തബ്ബം.

വിഹാരതോ നിക്ഖമന്തേനേവ അസുകദിസായ അസുകദ്വാരേന നിക്ഖന്തോമ്ഹീതി ദ്വാരം സല്ലക്ഖേതബ്ബം. തതോ യേന മഗ്ഗേന ഗച്ഛതി, സോ മഗ്ഗോ വവത്ഥപേതബ്ബോ, അയം മഗ്ഗോ പാചിനദിസാഭിമുഖോ വാ ഗച്ഛതി, പച്ഛിമഉത്തരദക്ഖിണദിസാഭിമുഖോ വാ വിദിസാഭിമുഖോവാതി. ഇമസ്മിം പന ഠാനേ വാമതോ ഗച്ഛതി, ഇമസ്മിം ഠാനേ ദക്ഖിണതോ, ഇമസ്മിം ചസ്സ ഠാനേ പാസാണോ , ഇമസ്മിം വമ്മികോ, ഇമസ്മിം രുക്ഖോ, ഇമസ്മിം ഗച്ഛോ, ഇമസ്മിം ലതാതി. ഏവം ഗമനമഗ്ഗം വവത്ഥപേന്തേന നിമിത്തട്ഠാനം ഗന്തബ്ബം. നോ ച ഖോ പടിവാതം. പടിവാതം ഗച്ഛന്തസ്സ ഹി കുണപഗന്ധോ ഘാനം പഹരിത്വാ മത്ഥലുങ്ഗം വാ സങ്ഖോഭേയ്യ, ആഹാരം വാ ഛഡ്ഡാപേയ്യ, വിപ്പടിസാരം വാ ജനേയ്യ “ഈദിസം നാമ കുണപട്ഠാനം ആഗതോമ്ഹീ”തി. തസ്മാ പടിവാതം വജ്ജേത്വാ അനുവാതം ഗന്തബ്ബം. സചേ അനുവാതമഗ്ഗേന ന സക്കാ ഹോതി ഗന്തും, അന്തരാ പബ്ബതോ വാ പപാതോ വാ പാസാണോ വാ വതി വാ കണ്ടകട്ഠാനം വാ ഉദകം വാ ചിക്ഖല്ലം വാ ഹോതി, ചീവരകണ്ണേന നാസം പിദഹിത്വാ ഗന്തബ്ബം. ഇദമസ്സ ഗമനവത്തം.

൧൦൯. ഏവം ഗതേന പന ന താവ അസുഭനിമിത്തം ഓലോകേതബ്ബം. ദിസാ വവത്ഥപേതബ്ബാ. ഏകസ്മിം ഹി ദിസാഭാഗേ ഠിതസ്സ ആരമ്മണഞ്ച ന വിഭൂതം ഹുത്വാ ഖായതി, ചിത്തഞ്ച ന കമ്മനിയം ഹോതി. തസ്മാ തം വജ്ജേത്വാ യത്ഥ ഠിതസ്സ ആരമ്മണഞ്ച വിഭൂതം ഹുത്വാ ഖായതി, ചിത്തഞ്ച കമ്മനിയം ഹോതി, തത്ഥ ഠാതബ്ബം. പടിവാതാനുവാതഞ്ച പഹാതബ്ബം. പടിവാതേ ഠിതസ്സ ഹി കുണപഗന്ധേന ഉബ്ബാള്ഹസ്സ ചിത്തം വിധാവതി. അനുവാതേ ഠിതസ്സ സചേ തത്ഥ അധിവത്ഥാ അമനുസ്സാ ഹോന്തി, തേ കുജ്ഝിത്വാ അനത്ഥം കരോന്തി. തസ്മാ ഈസകം ഉക്കമ്മ നാതിഅനുവാതേ ഠാതബ്ബം. ഏവം തിട്ഠമാനേനാപി നാതിദൂരേ നാച്ചാസന്നേ നാനുപാദം നാനുസീസം ഠാതബ്ബം. അതിദൂരേ ഠിതസ്സ ഹി ആരമ്മണം അവിഭൂതം ഹോതി. അച്ചാസന്നേ ഭയമുപ്പജ്ജതി. അനുപാദം വാ അനുസീസം വാ ഠിതസ്സ സബ്ബം അസുഭം സമം ന പഞ്ഞായതി. തസ്മാ നാതിദൂരേ നാച്ചാസന്നേ ഓലോകേന്തസ്സ ഫാസുകട്ഠാനേ സരീരവേമജ്ഝഭാഗേ ഠാതബ്ബം.

൧൧൦. ഏവം ഠിതേന “തസ്മിം പദേസേ പാസാണം വാ...പേ॰... ലതം വാ സനിമിത്തം കരോതീ”തി ഏവം വുത്താനി സമന്താ നിമിത്താനി ഉപലക്ഖേതബ്ബാനി. തത്രിദം ഉപലക്ഖണവിധാനം, സചേ തസ്സ നിമിത്തസ്സ സമന്താ ചക്ഖുപഥേ പാസാണോ ഹോതി, സോ “അയം പാസാണോ ഉച്ചോ വാ നീചോ വാ ഖുദ്ദകോ വാ മഹന്തോ വാ തമ്ബോ വാ കാളോ വാ സേതോ വാ ദീഘോ വാ പരിമണ്ഡലോ വാ”തി വവത്ഥപേതബ്ബോ. തതോ “ഇമസ്മിം നാമ ഓകാസേ അയം പാസാണോ ഇദം അസുഭനിമിത്തം, ഇദം അസുഭനിമിത്തം അയം പാസാണോ”തി സല്ലക്ഖേതബ്ബം. സചേ വമ്മികോ ഹോതി, സോപി “ഉച്ചോ വാ നീചോ വാ ഖുദ്ദകോ വാ മഹന്തോ വാ തമ്ബോ വാ കാളോ വാ സേതോ വാ ദീഘോ വാ പരിമണ്ഡലോ വാ”തി വവത്ഥപേതബ്ബോ. തതോ “ഇമസ്മിം നാമ ഓകാസേ അയം വമ്മികോ ഇദം അസുഭനിമിത്ത”ന്തി സല്ലക്ഖേതബ്ബം. സചേ രുക്ഖോ ഹോതി, സോപി “അസ്സത്ഥോ വാ നിഗ്രോധോ വാ കച്ഛകോ വാ കപീതനോ വാ ഉച്ചോ വാ നീചോ വാ ഖുദ്ദകോ വാ മഹന്തോ വാ തമ്ബോ വാ കാളോ വാ സേതോ വാ”തി വവത്ഥപേതബ്ബോ. തതോ “ഇമസ്മിം നാമ ഓകാസേ അയം രുക്ഖോ ഇദം അസുഭനിമിത്ത”ന്തി സല്ലക്ഖേതബ്ബം. സചേ ഗച്ഛോ ഹോതി, സോപി “സിന്ദിവാ കരമന്ദോ വാ കണവീരോ വാ കുരണ്ഡകോ വാ ഉച്ചോ വാ നീചോ വാ ഖുദ്ദകോ വാ മഹന്തോ വാ”തി വവത്ഥപേതബ്ബോ. തതോ “ഇമസ്മിം നാമ ഓകാസേ അയം ഗച്ഛോ ഇദം അസുഭനിമിത്ത”ന്തി സല്ലക്ഖേതബ്ബം. സചേ ലതാ ഹോതി, സാപി “ലാബു വാ കുമ്ഭണ്ഡീ വാ സാമാ വാ കാളവല്ലി വാ പൂതിലതാ വാ”തി വവത്ഥപേതബ്ബാ. തതോ “ഇമസ്മിം നാമ ഓകാസേ അയം ലതാ ഇദം അസുഭനിമിത്തം, ഇദം അസുഭനിമിത്തം അയം ലതാ”തി സല്ലക്ഖേതബ്ബം.

൧൧൧. യം പന വുത്തം സനിമിത്തം കരോതി സാരമ്മണം കരോതീതി, തം ഇധേവ അന്തോഗധം. പുനപ്പുനം വവത്ഥപേന്തോ ഹി സനിമിത്തം കരോതി നാമ. അയം പാസാണോ ഇദം അസുഭനിമിത്തം, ഇദം അസുഭനിമിത്തം അയം പാസാണോതി ഏവം ദ്വേ ദ്വേ സമാസേത്വാ സമാസേത്വാ വവത്ഥപേന്തോ സാരമ്മണം കരോതി നാമ.

ഏവം സനിമിത്തം സാരമ്മണഞ്ച കത്വാ പന സഭാവഭാവതോ വവത്ഥപേതീതി വുത്തത്താ യ്വാസ്സ സഭാവഭാവോ അനഞ്ഞസാധാരണോ അത്തനിയോ ഉദ്ധുമാതകഭാവോ, തേന മനസികാതബ്ബം. വണിതം ഉദ്ധുമാതകന്തി ഏവം സഭാവേന സരസേന വവത്ഥപേതബ്ബന്തി അത്ഥോ.

൧൧൦. ഏവം വവത്ഥപേത്വാ വണ്ണതോപി ലിങ്ഗതോപി സണ്ഠാനതോപി ദിസതോപി ഓകാസതോപി പരിച്ഛേദതോപീതി ഛബ്ബിധേന നിമിത്തം ഗഹേതബ്ബം. കഥം? തേന ഹി യോഗിനാ ഇദം സരീരം കാളസ്സ വാ ഓദാതസ്സ വാ മങ്ഗുരച്ഛവിനോ വാതി **വണ്ണതോ** വവത്ഥപേതബ്ബം. **ലിങ്ഗതോ** പന ഇത്ഥിലിങ്ഗം വാ പുരിസലിങ്ഗം വാതി അവവത്ഥപേത്വാ പഠമവയേ വാ മജ്ഝിമവയേ വാ പച്ഛിമവയേ വാ ഠിതസ്സ ഇദം സരീരന്തി വവത്ഥപേതബ്ബം. **സണ്ഠാനതോ** ഉദ്ധുമാതകസ്സ സണ്ഠാനവസേനേവ ഇദമസ്സ സീസസണ്ഠാനം, ഇദം ഗീവാസണ്ഠാനം, ഇദം ഹത്ഥസണ്ഠാനം, ഇദം ഉദരസണ്ഠാനം, ഇദം നാഭിസണ്ഠാനം, ഇദം കടിസണ്ഠാനം, ഇദം ഊരുസണ്ഠാനം, ഇദം ജങ്ഘാസണ്ഠാനം, ഇദം പാദസണ്ഠാനന്തി വവത്ഥപേതബ്ബം. **ദിസതോ** പന ഇമസ്മിം സരീരേ ദ്വേ ദിസാ നാഭിയാ അധോ ഹേട്ഠിമദിസാ ഉദ്ധം ഉപരിമദിസാതി വവത്ഥപേതബ്ബം. അഥ വാ അഹം ഇമിസ്സാ ദിസായ ഠിതോ അസുഭനിമിത്തം ഇമിസ്സാതി വവത്ഥപേതബ്ബം. **ഓകാസതോ** പന ഇമസ്മിം നാമ ഓകാസേ ഹത്ഥാ, ഇമസ്മിം പാദാ, ഇമസ്മിം സീസം, ഇമസ്മിം മജ്ഝിമകായോ ഠിതോതി വവത്ഥപേതബ്ബം. അഥ വാ അഹം ഇമസ്മിം ഓകാസേ ഠിതോ അസുഭനിമിത്തം ഇമസ്മിന്തി വവത്ഥപേതബ്ബം. **പരിച്ഛേദതോ** ഇദം സരീരം അധോ പാദതലേന ഉപരി കേസമത്ഥകേന തിരിയം തചേന പരിച്ഛിന്നം, യഥാപരിച്ഛിന്നേ ച ഠാനേ ദ്വത്തിംസകുണപഭരിതമേവാതി വവത്ഥപേതബ്ബം. അഥ വാ അയമസ്സ ഹത്ഥപരിച്ഛേദോ, അയം പാദപരിച്ഛേദോ, അയം സീസപരിച്ഛേദോ, അയം മജ്ഝിമകായപരിച്ഛേദോതി വവത്ഥപേതബ്ബം. യത്തകം വാ പന ഠാനം ഗണ്ഹതി, തത്തകമേവ ഇദം ഈദിസം ഉദ്ധുമാതകന്തി പരിച്ഛിന്ദിതബ്ബം. പുരിസസ്സ പന ഇത്ഥിസരീരം ഇത്ഥിയാ വാ പുരിസസരീരം ന വട്ടതി. വിസഭാഗേ സരീരേ ആരമ്മണം ന ഉപട്ഠാതി, വിപ്ഫന്ദനസ്സേവ പച്ചയോ ഹോതി. "ഉഗ്ഘാടിതാപി ഹി ഇത്ഥീ പുരിസസ്സ ചിത്തം പരിയാദായ തിട്ഠതീ"തി (അ॰ നി॰ ൫.൫൫) മജ്ഝിമട്ഠകഥായം വുത്തം. തസ്മാ സഭാഗസരീരേയേവ ഏവം ഛബ്ബിധേന നിമിത്തം ഗണ്ഹിതബ്ബം.

൧൧൧. യോ പന പുരിമബുദ്ധാനം സന്തികേ ആസേവിതകമ്മട്ഠാനോ പരിഹതധുതങ്ഗോ പരിമദ്ദിതമഹാഭൂതോ പരിഗ്ഗഹിതസങ്ഖാരോ വവത്ഥാപിതനാമരൂപോ ഉഗ്ഘാടിതസത്തസഞ്ഞോ കതസമണധമ്മോ വാസിതവാസനോ ഭാവിതഭാവനോ സബീജോ ഞാണുത്തരോ അപ്പകിലേസോ കുലപുത്തോ, തസ്സ ഓലോകിതോലോകിതട്ഠാനേയേവ പടിഭാഗനിമിത്തം ഉപട്ഠാതി. നോ ചേ ഏവം ഉപട്ഠാതി, അഥേവം ഛബ്ബിധേന നിമിത്തം ഗണ്ഹതോ ഉപട്ഠാതി. യസ്സ പന ഏവമ്പി ന ഉപട്ഠാതി, തേന സന്ധിതോ വിവരതോ നിന്നതോ ഥലതോ സമന്തതോതി പുനപി പഞ്ചവിധേന നിമിത്തം ഗഹേതബ്ബം.

൧൧൨. തത്ഥ **സന്ധിതോ**തി അസീതിസതസന്ധിതോ. ഉദ്ധുമാതകേ പന കഥം അസീതിസതസന്ധയോ വവത്ഥപേസ്സതി. തസ്മാനേന തയോ ദക്ഖിണഹത്ഥസന്ധീ, തയോ വാമഹത്ഥസന്ധീ, തയോ ദക്ഖിണപാദസന്ധീ, തയോ വാമപാദസന്ധീ , ഏകോ ഗീവസന്ധി, ഏകോ കടിസന്ധീതി ഏവം ചുദ്ദസമഹാസന്ധിവസേന സന്ധിതോ വവത്ഥപേതബ്ബം. **വിവരതോ**തി വിവരം നാമ ഹത്ഥന്തരം പാദന്തരം ഉദരന്തരം കണ്ണന്തരന്തി ഏവം വിവരതോ വവത്ഥപേതബ്ബം. അക്ഖീനമ്പി നിമ്മീലിതഭാവോ വാ ഉമ്മീലിതഭാവോ വാ മുഖസ്സ ച പിഹിതഭാവോ വാ വിവടഭാവോ വാ വവത്ഥപേതബ്ബോ. **നിന്നതോ**തി യം സരീരേ നിന്നട്ഠാനം അക്ഖികൂപോ വാ അന്തോമുഖം വാ ഗലവാടകോ വാ, തം വവത്ഥപേതബ്ബം. അഥ വാ അഹം നിന്നേ ഠിതോ സരീരം ഉന്നതേതി വവത്ഥപേതബ്ബം. **ഥലതോ**തി യം സരീരേ ഉന്നതട്ഠാനം ജണ്ണുകം വാ ഉരോ വാ നലാടം വാ, തം വവത്ഥപേതബ്ബം. അഥ വാ അഹം ഥലേ ഠിതോ സരീരം നിന്നേതി വവത്ഥപേതബ്ബം. **സമന്തതോ**തി സബ്ബം സരീരം സമന്തതോ വവത്ഥപേതബ്ബം. സകലസരീരേ ഞാണം ചാരേത്വാ യം ഠാനം വിഭൂതം ഹുത്വാ ഉപട്ഠാതി, തത്ഥ "ഉദ്ധുമാതകം ഉദ്ധുമാതക"ന്തി ചിത്തം ഠപേതബ്ബം. സചേ ഏവമ്പി ന ഉപട്ഠാതി, ഉദരപരിയോസാനം അതിരേകം ഉദ്ധുമാതകം ഹോതി, തത്ഥ "ഉദ്ധുമാതകം ഉദ്ധുമാതക"ന്തി ചിത്തം ഠപേതബ്ബം.

൧൧൩. ഇദാനി "സോ തം നിമിത്തം സുഗ്ഗഹിതം കരോതീ"തിആദീസു അയം **വിനിച്ഛയകഥാ** -

തേന യോഗിനാ തസ്മിം സരീരേ യഥാവുത്തനിമിത്തഗ്ഗാഹവസേന സുട്ഠു നിമിത്തം ഗണ്ഹിതബ്ബം. സതിം സൂപട്ഠിതം കത്വാ ആവജ്ജിതബ്ബം. ഏവം പുനപ്പുനം കരോന്തേന സാധുകം ഉപധാരേതബ്ബഞ്ചേവ വവത്ഥപേതബ്ബഞ്ച. സരീരതോ നാതിദൂരേ നാച്ചാസന്നേ പദേസേ ഠിതേന വാ നിസിന്നേന വാ ചക്ഖും ഉമ്മീലേത്വാ ഓലോകേത്വാ നിമിത്തം ഗണ്ഹിതബ്ബം. "ഉദ്ധുമാതകപടിക്കൂലം ഉദ്ധുമാതകപടിക്കൂല"ന്തി സതക്ഖത്തും സഹസ്സക്ഖത്തും ഉമ്മീലേത്വാ ഓലോകേതബ്ബം, നിമ്മീലേത്വാ ആവജ്ജിതബ്ബം. ഏവം പുനപ്പുനം കരോന്തസ്സ ഉഗ്ഗഹനിമിത്തം സുഗ്ഗഹിതം ഹോതി. കദാ സുഗ്ഗഹിതം ഹോതി? യദാ ഉമ്മീലേത്വാ ഓലോകേന്തസ്സ നിമ്മീലേത്വാ ആവജ്ജേന്തസ്സ ച ഏകസദിസം ഹുത്വാ ആപാഥമാഗച്ഛതി, തദാ സുഗ്ഗഹിതം നാമ ഹോതി.

സോ തം നിമിത്തം ഏവം സുഗ്ഗഹിതം കത്വാ സൂപധാരിതം ഉപധാരേത്വാ സുവവത്ഥിതം വവത്ഥപേത്വാ സചേ തത്ഥേവ ഭാവനാപരിയോസാനം പത്തും ന സക്കോതി, അഥാനേന ആഗമനകാലേ വുത്തനയേനേവ ഏകകേന അദുതിയേന തദേവ കമ്മട്ഠാനം മനസികരോന്തേന സൂപട്ഠിതം സതിം കത്വാ അന്തോഗതേഹി ഇന്ദ്രിയേഹി അബഹിഗതേന മാനസേന അത്തനോ സേനാസനമേവ ഗന്തബ്ബം.

സുസാനാ നിക്ഖമന്തേനേവ ച ആഗമനമഗ്ഗോ വവത്ഥപേതബ്ബോ, യേന മഗ്ഗേന നിക്ഖന്തോസ്മി, അയം മഗ്ഗോ പാചീനദിസാഭിമുഖോ വാ ഗച്ഛതി, പച്ഛിമഉത്തരദക്ഖിണദിസാഭിമുഖോ വാ ഗച്ഛതി, വിദിസാഭിമുഖോ വാ ഗച്ഛതി. ഇമസ്മിം പന ഠാനേ വാമതോ ഗച്ഛതി, ഇമസ്മിം ദക്ഖിണതോ, ഇമസ്മിം ചസ്സ ഠാനേ പാസാണോ, ഇമസ്മിം വമ്മികോ, ഇമസ്മിം രുക്ഖോ, ഇമസ്മിം ഗച്ഛോ, ഇമസ്മിം ലതാതി ഏവം ആഗമനമഗ്ഗം വവത്ഥപേത്വാ ആഗതേന ചങ്കമന്തേനാപി തബ്ഭാഗിയോവ ചങ്കമോ അധിട്ഠാതബ്ബോ, അസുഭനിമിത്തദിസാഭിമുഖേ ഭൂമിപ്പദേസേ ചങ്കമിതബ്ബന്തി അത്ഥോ. നിസീദന്തേന ആസനമ്പി തബ്ഭാഗിയമേവ പഞ്ഞപേതബ്ബം. സചേ പന തസ്സം ദിസായം സോബ്ഭോ വാ പപാതോ വാ രുക്ഖോ വാ വതി വാ കലലം വാ ഹോതി, ന സക്കാ തംദിസാഭിമുഖേ ഭൂമിപ്പദേസേ ചങ്കമിതും, ആസനമ്പി അനോകാസത്താ ന സക്കാ പഞ്ഞപേതും. തം ദിസം അനപലോകേന്തേനാപി ഓകാസാനുരൂപേ ഠാനേ ചങ്കമിതബ്ബഞ്ചേവ നിസീദിതബ്ബഞ്ച. ചിത്തം പന തംദിസാഭിമുഖംയേവ കാതബ്ബം.

൧൧൪. ഇദാനി "സമന്താ നിമിത്തുപലക്ഖണാ കിമത്ഥിയാ"തിആദിപഞ്ഹാനം "അസമ്മോഹത്ഥാ"തിആദിവിസ്സജ്ജനേ അയം അധിപ്പായോ. യസ്സ ഹി അവേലായം ഉദ്ധുമാതകനിമിത്തട്ഠാനം ഗന്ത്വാ സമന്താ നിമിത്തുപലക്ഖണം കത്വാ നിമിത്തഗ്ഗഹണത്ഥം ചക്ഖും ഉമ്മീലേത്വാ ഓലോകേന്തസ്സേവ തം മതസരീരം ഉട്ഠഹിത്വാ ഠിതം വിയ

അജ്ഝോത്ഥരമാനം വിയ അനുബന്ധമാനം വിയ ച ഹുത്വാ ഉപട്ഠാതി, സോ തം ബീഭച്ഛം ഭേരവാരമ്മണം ദിസ്വാ വിക്ഖിത്തചിത്തോ ഉമ്മത്തകോ വിയ ഹോതി, ഭയം ഛമ്ഭിതത്തം ലോമഹംസം പാപുണാതി. പാളിയം ഹി വിഭത്തഅട്ഠതിംസാരമ്മണേസു അഞ്ഞം ഏവരൂപം ഭേരവാരമ്മണം നാമ നത്ഥി. ഇമസ്മിം ഹി കമ്മട്ഠാനേ ഝാനവിബ്ഭന്തകോ നാമ ഹോതി. കസ്മാ? അതിഭേരവത്താ കമ്മട്ഠാനസ്സ. തസ്മാ തേന യോഗിനാ സന്ഥമ്ഭേത്വാ സതിം സൂപട്ഠിതം കത്വാ മതസരീരം ഉട്ഠഹിത്വാ അനുബന്ധനകം നാമ നത്ഥി. സചേ ഹി സോ "ഏതസ്സ സമീപേ ഠിതോ പാസാണോ വാ ലതാ വാ ആഗച്ഛേയ്യ, സരീരമ്പി ആഗച്ഛേയ്യ. യഥാ പന സോ പാസാണോ വാ ലതാ വാ നാഗച്ഛതി, ഏവം സരീരമ്പി നാഗച്ഛതി. അയം പന തുയ്ഹം ഉപട്ഠാനാകാരോ സഞ്ഞജോ സഞ്ഞാസമ്ഭവോ, കമ്മട്ഠാനം തേ അജ്ജ ഉപട്ഠിതം, മാ ഭായി ഭിക്ഖൂ"തി താസം വിനോദേത്വാ ഹാസം ഉപ്പാദേത്വാ തസ്മിം നിമിത്തേ ചിത്തം സഞ്ചരാപേതബ്ബം. ഏവം വിസേസമധിഗച്ഛതി. ഇദമേതം സന്ധായ വുത്തം "സമന്താ നിമിത്തുപലക്ഖണാ അസമ്മോഹത്ഥാ"തി.

ഏകാദസവിധേന പന നിമിത്തഗ്ഗാഹം സമ്പാദേന്തോ കമ്മട്ഠാനം ഉപനിബന്ധതി. തസ്സ ഹി ചക്ഖൂനി ഉമ്മീലേത്വാ ഓലോകനപച്ചയാ ഉഗ്ഗഹനിമിത്തം ഉപ്പജ്ജതി. തസ്മിം മാനസം ചാരേന്തസ്സ പടിഭാഗനിമിത്തം ഉപ്പജ്ജതി. തത്ഥ മാനസം ചാരേന്തോ അപ്പനം പാപുണാതി. അപ്പനായം ഠത്വാ വിപസ്സനം വഡ്ഢേന്തോ അരഹത്തം സച്ഛികരോതി. തേന വുത്തം "ഏകാദസവിധേന നിമിത്തഗ്ഗാഹോ ഉപനിബന്ധനത്ഥോ"തി.

൧൧൮. **ഗതാഗതമഗ്ഗപച്ചവേക്ഖണാ വീഥിസമ്പടിപാദനത്ഥാ**തി ഏത്ഥ പന യാ ഗതമഗ്ഗസ്സ ച ആഗതമഗ്ഗസ്സ ച പച്ചവേക്ഖണാ വുത്താ, സാ കമ്മട്ഠാനവീഥിയാ സമ്പടിപാദനത്ഥാതി അത്ഥോ. സചേ ഹി ഇമം ഭിക്ഖും കമ്മട്ഠാനം ഗഹേത്വാ ആഗച്ഛന്തം അന്തരാമഗ്ഗേ കേചി അജ്ജ, ഭന്തേ, കതിമീതി ദിവസം വാ പുച്ഛന്തി, പഞ്ഹം വാ പുച്ഛന്തി, പടിസന്ഥാരം വാ കരോന്തി, അഹം കമ്മട്ഠാനികോതി തുണ്ഹീഭൂതേന ഗന്തും ന വട്ടതി. ദിവസോ കഥേതബ്ബോ, പഞ്ഹോ വിസ്സജ്ജേതബ്ബോ. സചേ ന ജാനാതി, ന ജാനാമീതി വത്തബ്ബം. ധമ്മികോ പടിസന്ഥാരോ കാതബ്ബോ. തസ്സേവം കരോന്തസ്സ ഉഗ്ഗഹിതം തരുണനിമിത്തം നസ്സതി. തസ്മിം നസ്സന്തേപി ദിവസം പുട്ഠേന കഥേതബ്ബമേവ. പഞ്ഹം അജാനന്തേന ന ജാനാമീതി വത്തബ്ബം. ജാനന്തേന ഏകദേസേന കഥേതുമ്പി വട്ടതി, പടിസന്ഥാരോപി കാതബ്ബോ. ആഗന്തുകം പന ഭിക്ഖും ദിസ്വാ ആഗന്തുകപടിസന്ഥാരോ കാതബ്ബോവ. അവസേസാനിപി ചേതിയങ്ഗണവത്തബോധിയങ്ഗണവത്തഉപോസഥാഗാരവത്തഭോജനസാലാജന്താഘരആചരിയുപജ്ഝായആഗന്തുകഗമികവര സബ്ബാനി ഖന്ധകവത്താനി പൂരേതബ്ബാനേവ. തസ്സ താനി പൂരേന്തസ്സാപി തം തരുണനിമിത്തം നസ്സതി, പുന ഗന്ത്വാ നിമിത്തം ഗണ്ഹിസ്സാമീതി ഗന്തുകാമസ്സാപി അമനുസ്സേഹി വാ വാളമിഗേഹി വാ അധിട്ഠിതത്താ സുസാനമ്പി ഗന്തും ന സക്കാ ഹോതി, നിമിത്തം വാ അന്തരധായതി. ഉദ്ധുമാതകം ഹി ഏകമേവ വാ ദ്വേ വാ ദിവസേ ഠത്വാ വിനീലകാദിഭാവം ഗച്ഛതി. സബ്ബകമ്മട്ഠാനേസു ഏതേന സമം ദുല്ലഭം കമ്മട്ഠാനം നാമ നത്ഥി. തസ്മാ ഏവം നട്ഠേ നിമിത്തേ തേന ഭിക്ഖുനാ രത്തിട്ഠാനേ വാ ദിവാഠാനേ വാ നിസീദിത്വാ അഹം ഇമിനാ നാമ ദ്വാരേന വിഹാരാ നിക്ഖമിത്വാ അസുകദിസാഭിമുഖം മഗ്ഗം പടിപജ്ജിത്വാ അസുകസ്മിം നാമ ഠാനേ വാമം ഗണ്ഹിം, അസുകസ്മിം ദക്ഖിണം. തസ്സ അസുകസ്മിം ഠാനേ പാസാണോ, അസുകസ്മിം വമ്മികരുക്ഖഗച്ഛലതാനമഞ്ഞതരം. സോഹം തേന മഗ്ഗേന ഗന്ത്വാ അസുകസ്മിം നാമ ഠാനേ അസുഭം അദ്ദസം. തത്ഥ അസുകദിസാഭിമുഖോ ഠത്വാ ഏവഞ്ചേവഞ്ച സമന്താ നിമിത്താനി സല്ലക്ഖേത്വാ ഏവം അസുഭനിമിത്തം ഉഗ്ഗഹേത്വാ അസുകദിസായ സുസാനതോ നിക്ഖമിത്വാ ഏവരൂപേന നാമ മഗ്ഗേന ഇദഞ്ചിദഞ്ച കരോന്തോ ആഗന്ത്വാ ഇധ നിസിന്നോതി ഏവം യാവ പല്ലങ്കം ആഭുജിത്വാ നിസിന്നട്ഠാനം, താവ ഗതാഗതമഗ്ഗോ പച്ചവേക്ഖിതബ്ബോ. തസ്സേവം പച്ചവേക്ഖതോ തം നിമിത്തം പാകടം ഹോതി, പുരതോ നിക്ഖിത്തം വിയ ഉപട്ഠാതി. കമ്മട്ഠാനം പുരിമാകാരേനേവ വീഥിം പടിപജ്ജതി. തേന വുത്തം "ഗതാഗതമഗ്ഗപച്ചവേക്ഖണാ വീഥിസമ്പടിപാദനത്ഥാ"തി.

൧൧൯. ഇദാനി **ആനിസംസദസ്സാവീ രതനസഞ്ഞീ ഹുത്വാ ചിത്തീകാരം ഉപട്ഠപേത്വാ സമ്പിയായമാനോ തസ്മിം ആരമ്മണേ ചിത്തം ഉപനിബന്ധതീ**തി ഏത്ഥ ഉദ്ധുമാതകപടിക്കൂലേ മാനസം ചാരേത്വാ ഝാനം നിബ്ബത്തേത്വാ ഝാനപദട്ഠാനം വിപസ്സനം വഡ്ഢേന്തോ "അദ്ധാ ഇമായ പടിപദായ ജരാമരണമ്ഹാ പരിമുച്ചിസ്സാമീ"തി ഏവം ആനിസംസദസ്സാവിനാ ഭവിതബ്ബം.

യഥാ പന ദുഗ്ഗതോ പുരിസോ മഹഗ്ഘം മണിരതനം ലഭിത്വാ ദുല്ലഭം വത മേ ലദ്ധന്തി തസ്മിം രതനസഞ്ഞീ ഹുത്വാ ഗാരവം ജനേത്വാ വിപുലേന പേമേന സമ്പിയായമാനോ തം രക്ഖേയ്യ, ഏവമേവ "ദുല്ലഭം മേ ഇദം കമ്മട്ഠാനം ലദ്ധം ദുഗ്ഗതസ്സ മഹഗ്ഘമണിരതനസദിസം. ചതുധാതുകമ്മട്ഠാനികോ ഹി അത്തനോ ചത്താരോ മഹാഭൂതേ പരിഗ്ഗണ്ഹാതി, ആനാപാനകമ്മട്ഠാനികോ അത്തനോ നാസികവാതം പരിഗ്ഗണ്ഹാതി, കസിണകമ്മട്ഠാനികോ കസിണം കത്വാ യഥാസുഖം ഭാവേതി, ഏവം ഇതരാനി കമ്മട്ഠാനാനി സുലഭാനി. 'ഇദം പന ഏകമേവ വാ ദ്വേ വാ ദിവസേ തിട്ഠതി, തതോ പരം വിനീലകാദിഭാവം പാപുണാതീ'തി നത്ഥി ഇതോ ദുല്ലഭതര"ന്തി തസ്മിം രതനസഞ്ഞിനാ ഹുത്വാ ചിത്തീകാരം ഉപട്ഠപേത്വാ സമ്പിയായമാനേന തം നിമിത്തം രക്ഖിതബ്ബം. രത്തിട്ഠാനേ ച ദിവാഠാനേ ച "ഉദ്ധുമാതകപടിക്കൂലം ഉദ്ധുമാതകപടിക്കൂല"ന്തി തത്ഥ പുനപ്പുനം ചിത്തം ഉപനിബന്ധിതബ്ബം. പുനപ്പുനം തം നിമിത്തം ആവജ്ജിതബ്ബം, മനസികാതബ്ബം. തക്കാഹതം വിതക്കാഹതം കാതബ്ബം.

൧൨൦. തസ്സേവം കരോതോ പടിഭാഗനിമിത്തം ഉപ്പജ്ജതി. തത്രിദം നിമിത്തദ്വയസ്സ നാനാകരണം, ഉഗ്ഗഹനിമിത്തം വിരൂപം ബീഭച്ഛം ഭേരവദസ്സനം ഹുത്വാ ഉപട്ഠാതി . പടിഭാഗനിമിത്തം പന യാവദത്ഥം ഭുഞ്ജിത്വാ നിപന്നോ ഥൂലങ്ഗപച്ചങ്ഗപുരിസോ വിയ. തസ്സ പടിഭാഗനിമിത്തപടിലാഭസമകാലമേവ ബഹിദ്ധാ കാമാനം അമനസികാരാ വിക്ഖമ്ഭനവസേന കാമച്ഛന്ദോ പഹീയതി. അനുനയപ്പഹാനേനേവ ചസ്സ ലോഹിതപ്പഹാനേന പുബ്ബോ വിയ ബ്യാപാദോപി പഹീയതി. തഥാ ആരദ്ധവീരിയതായ ഥിനമിദ്ധം, അവിപ്പടിസാരകരസന്തധമ്മാനുയോഗവസേന ഉദ്ധച്ചകുക്കുച്ചം, അധിഗതവിസേസസ്സ പച്ചക്ഖതായ പടിപത്തിദേസകേ സത്ഥരി പടിപത്തിയം പടിപത്തിഫലേ ച വിചികിച്ഛാ പഹീയതീതി പഞ്ച നീവരണാനി പഹീയന്തി. തസ്മിഞ്ഞേവ ച നിമിത്തേ ചേതസോ അഭിനിരോപനലക്ഖണോ വിതക്കോ, നിമിത്താനുമജ്ജനകിച്ചം സാധയമാനോ വിചാരോ, പടിലദ്ധവിസേസാധിഗമപച്ചയാ പീതി, പീതിമനസ്സ പസ്സദ്ധിസമ്ഭവതോ പസ്സദ്ധി, തന്നിമിത്തം സുഖം, സുഖിതസ്സ ചിത്തസമാധിസമ്ഭവതോ സുഖനിമിത്താ ഏകഗ്ഗതാ ചാതി ഝാനങ്ഗാനി പാതുഭവന്തി. ഏവമസ്സ പഠമജ്ഝാനപടിബിമ്ബഭൂതം ഉപചാരജ്ഝാനമ്പി തങ്ഖണഞ്ഞേവ നിബ്ബത്തതി. ഇതോ പരം യാവ പഠമജ്ഝാനസ്സ അപ്പനാ ചേവ വസിപ്പത്തി ച, താവ സബ്ബം പഥവീകസിണേ വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബം.

വിനീലകാദികമ്മട്ഠാനാനി

൧൮൨. ഇതോ പരേസു പന വിനീലകാദീസുപി യം തം "ഉദ്ധുമാതകം അസുഭനിമിത്തം ഉഗ്ഗണ്ഹന്തോ ഏകോ അദുതിയോ ഗച്ഛതി ഉപട്ഠിതായ സതിയാ"തിആദിനാ നയേന ഗമനം ആദിം കത്വാ ലക്ഖണം വുത്തം, തം സബ്ബം "വിനീലകം അസുഭനിമിത്തം ഉഗ്ഗണ്ഹന്തോ, വിപുബ്ബകം അസുഭനിമിത്തം ഉഗ്ഗണ്ഹന്തോ"തി ഏവം തസ്സ തസ്സ വസേന തത്ഥ തത്ഥ ഉദ്ധുമാതകപദമത്തം പരിവത്തേത്വാ വുത്തനയേനേവ സവിനിച്ഛയാധിപ്പായം വേദിതബ്ബം.

അയം പന വിസേസോ - **വിനീലകേ** "വിനീലകപടിക്കൂലം വിനീലകപടിക്കൂല"ന്തി മനസികാരോ പവത്തേതബ്ബോ. ഉഗ്ഗഹനിമിത്തഞ്ചേത്ഥ കബരകബരവണ്ണം ഹുത്വാ ഉപട്ഠാതി. പടിഭാഗനിമിത്തം പന ഉസ്സദവസേന ഉപട്ഠാതി.

വിപുബ്ബകേ "വിപുബ്ബകപടിക്കൂലം വിപുബ്ബകപടിക്കൂല"ന്തി മനസികാരോ പവത്തേതബ്ബോ. ഉഗ്ഗഹനിമിത്തം പനേത്ഥ പഗ്ഘരന്തമിവ ഉപട്ഠാതി. പടിഭാഗനിമിത്തം നിച്ചലം സന്നിസിന്നം ഹുത്വാ ഉപട്ഠാതി.

വിച്ഛിദ്ദകം യുദ്ധമണ്ഡലേ വാ ചോരാടവിയം വാ സുസാനേ വാ യത്ഥ രാജാനോ ചോരേ ഛിന്ദാപേന്തി. അരഞ്ഞേ വാ പന സീഹബ്യഗ്ഘേഹി ഛിന്നപുരിസട്ഠാനേ ലബ്ഭതി. തസ്മാ തഥാരൂപം ഠാനം ഗന്ത്വാ സചേ നാനാദിസായം പതിതമ്പി ഏകാവജ്ജനേന ആപാഥമാഗച്ഛതി ഇച്ചേതം കുസലം. നോ ചേ ആഗച്ഛതി, സയം ഹത്ഥേന ന പരാമസിതബ്ബം. പരാമസന്തോ ഹി വിസ്സാസം ആപജ്ജതി. തസ്മാ ആരാമികേന വാ സമണുദ്ദേസേന വാ അഞ്ഞേന വാ കേനചി ഏകട്ഠാനേ കാരേതബ്ബം. അലഭന്തേന കത്തരയട്ഠിയാ വാ ദണ്ഡകേന വാ ഏകങ്ഗുലന്തരം കത്വാ ഉപനാമേതബ്ബം. ഏവം ഉപനാമേത്വാ "വിച്ഛിദ്ദകപടിക്കൂലം വിച്ഛിദ്ദകപടിക്കൂല"ന്തി മനസികാരോ പവത്തേതബ്ബോ. തത്ഥ ഉഗ്ഗഹനിമിത്തം മജ്ഝേ ഛിദ്ദം വിയ ഉപട്ഠാതി. പടിഭാഗനിമിത്തം പന പരിപുണ്ണം ഹുത്വാ ഉപട്ഠാതി.

വിക്ഖായിതകേ വിക്ഖായിതകപടിക്കൂലം വിക്ഖായിതകപടിക്കൂലന്തി മനസികാരോ പവത്തേതബ്ബോ. ഉഗ്ഗഹനിമിത്തം പനേത്ഥ തഹിം തഹിം ഖായിതസദിസമേവ ഉപട്ഠാതി. പടിഭാഗനിമിത്തം പരിപുണ്ണംവ ഹുത്വാ ഉപട്ഠാതി.

വിക്ഖിത്തകമ്പി വിച്ഛിദ്ദകേ വുത്തനയേനേവ അങ്ഗുലങ്ഗുലന്തരം കാരേത്വാ വാ കത്വാ വാ "വിക്ഖിത്തകപടിക്കൂലം വിക്ഖിത്തകപടിക്കൂല"ന്തി മനസികാരോ പവത്തേതബ്ബോ. ഏത്ഥ ഉഗ്ഗഹനിമിത്തം പാകടന്തരം ഹുത്വാ ഉപട്ഠാതി. പടിഭാഗനിമിത്തം പന പരിപുണ്ണംവ ഹുത്വാ ഉപട്ഠാതി.

ഹതവിക്ഖിത്തകമ്പി വിച്ഛിദ്ദകേ വുത്തപ്പകാരേസുയേവ ഠാനേസു ലബ്ഭതി. തസ്മാ തത്ഥ ഗന്ത്വാ വുത്തനയേനേവ അങ്ഗുലങ്ഗുലന്തരം കാരേത്വാ വാ കത്വാ വാ "ഹതവിക്ഖിത്തകപടിക്കൂലം ഹതവിക്ഖിത്തകപടിക്കൂല"ന്തി മനസികാരോ പവത്തേതബ്ബോ. ഉഗ്ഗഹനിമിത്തം പനേത്ഥ പഞ്ഞായമാനം പഹാരമുഖം വിയ ഹോതി. പടിഭാഗനിമിത്തം പരിപുണ്ണമേവ ഹുത്വാ ഉപട്ഠാതി.

ലോഹിതകം യുദ്ധമണ്ഡലാദീസു ലദ്ധപ്പഹാരാനം ഹത്ഥപാദാദീസു വാ ഛിന്നേസു ഭിന്നഗണ്ഡപീളകാദീനം വാ മുഖതോ പഗ്ഘരമാനകാലേ ലബ്ഭതി. തസ്മാ തം ദിസ്വാ "ലോഹിതകപടിക്കൂലം ലോഹിതകപടിക്കൂല"ന്തി മനസികാരോ പവത്തേതബ്ബോ. ഏത്ഥ ഉഗ്ഗഹനിമിത്തം വാതപ്പഹതാ വിയ രത്തപടാകാ ചലമാനാകാരം ഉപട്ഠാതി. പടിഭാഗനിമിത്തം പന സന്നിസിന്നം ഹുത്വാ ഉപട്ഠാതി.

പുളവകം ദ്വീഹതീഹച്ചയേന കുണപസ്സ നവഹി വണമുഖേഹി കിമിരാസിപഗ്ഘരണകാലേ ഹോതി. അപിച തം സോണസിങ്ഗാലമനുസ്സഗോമഹിംസഹത്ഥിഅസ്സഅജഗരാദീനം സരീരപ്പമാണമേവ ഹുത്വാ സാലിഭത്തരാസി വിയ തിട്ഠതി . തേസു യത്ഥ കത്ഥചി "പുളവകപടിക്കൂലം പുളവകപടിക്കൂല"ന്തി മനസികാരോ പവത്തേതബ്ബോ. ചൂളപിണ്ഡപാതികതിസ്സത്ഥേരസ്സ ഹി കാളദീഘവാപിയാ അന്തോ ഹത്ഥികുണപേ നിമിത്തം ഉപട്ഠാസി. ഉഗ്ഗഹനിമിത്തം പനേത്ഥ ചലമാനം വിയ ഉപട്ഠാതി. പടിഭാഗനിമിത്തം സാലിഭത്തപിണ്ഡോ വിയ സന്നിസിന്നം ഹുത്വാ ഉപട്ഠാതി.

അട്ഠികം "സേയ്യഥാപി പസ്സേയ്യ സരീരം സിവഥികായ ഛഡ്ഡിതം അട്ഠിസങ്ഖലികം സമംസലോഹിതം നഹാരുസമ്ബന്ധ"ന്തിആദിനാ (മ॰ നി॰ ൧.൧൮൪) നയേന നാനപ്പകാരതോ വുത്തം. തത്ഥ യത്ഥ തം നിക്ഖിത്തം ഹോതി, തത്ഥ പുരിമനയേനേവ ഗന്ത്വാ സമന്താ പാസാണാദീനം വസേന സനിമിത്തം സാരമ്മണം കത്വാ ഇദം അട്ഠികന്തി സഭാവഭാവതോ ഉപലക്ഖേത്വാ വണ്ണാദിവസേന ഏകാദസഹാകാരേഹി നിമിത്തം ഉഗ്ഗഹേതബ്ബം.

൧൮൩. തം പന **വണ്ണതോ** സേതന്തി ഓലോകേന്തസ്സ ന ഉപട്ഠാതി, ഓദാതകസിണസമ്ഭേദോ ഹോതി. തസ്മാ അട്ഠികന്തി പടിക്കൂലവസേനേവ ഓലോകേതബ്ബം. **ലിങ്ഗ**ന്തി ഇധ ഹത്ഥാദീനം നാമം. തസ്മാ ഹത്ഥപാദസീസഉരബാഹുകടിഊരുജങ്ഘാനം വസേന ലിങ്ഗതോ വവത്ഥപേതബ്ബം. ദീഘരസ്സവട്ടചതുരസ്സഖുദ്ദകമഹന്തവസേന പന **സണ്ഠാനതോ** വവത്ഥപേതബ്ബം. **ദിസോകാസാ** വുത്തനയാ ഏവ. തസ്സ തസ്സ അട്ഠിനോ പരിയന്തവസേന **പരിച്ഛേദതോ** വവത്ഥപേത്വാ യദേവേത്ഥ പാകടം ഹുത്വാ ഉപട്ഠാതി, തം ഗഹേത്വാ അപ്പനാ പാപുണിതബ്ബാ. തസ്സ തസ്സ അട്ഠിനോ നിന്നട്ഠാനഥലട്ഠാനവസേന പന **നിന്നതോ ച ഥലതോ** ച വവത്ഥപേതബ്ബം. പദേസവസേനാപി അഹം നിന്നേ ഠിതോ, അട്ഠി ഥലേ, അഹം ഥലേ, അട്ഠി നിന്നേതിപി വവത്ഥപേതബ്ബം. ദ്വിന്നം പന അട്ഠികാനം ഘടിതഘടിതട്ഠാനവസേന **സന്ധിതോ** വവത്ഥപേതബ്ബം. അട്ഠികാനംയേവ അന്തരവസേന **വിവരതോ** വവത്ഥപേതബ്ബം. സബ്ബത്ഥേവ പന ഞാണം ചാരേത്വാ ഇമസ്മിം ഠാനേ ഇദമട്ഠീതി **സമന്തതോ** വവത്ഥപേതബ്ബം. ഏവമ്പി നിമിത്തേ അനുപട്ഠഹന്തേ നലാടട്ഠിമ്ഹി ചിത്തം സണ്ഠപേതബ്ബം.

൧൮൪. യഥാ ചേത്ഥ, ഏവം ഇദം ഏകാദസവിധേന നിമിത്തഗ്ഗഹണം ഇതോ പുരിമേസു പുളവകാദീസുപി യുജ്ജമാനവസേന സല്ലക്ഖേതബ്ബം. ഇദഞ്ച പന കമ്മട്ഠാനം സകലായപി അട്ഠികസങ്ഖലികായ ഏകസ്മിമ്പി അട്ഠികേ സമ്പജ്ജതി. തസ്മാ തേസു യത്ഥകത്ഥചി ഏകാദസവിധേന നിമിത്തം ഉഗ്ഗഹേത്വാ "അട്ഠികപടിക്കൂലം അട്ഠികപടിക്കൂല"ന്തി മനസികാരോ പവത്തേതബ്ബോ. ഇധ ഉഗ്ഗഹനിമിത്തമ്പി പടിഭാഗനിമിത്തമ്പി ഏകസദിസമേവ ഹോതീതി വുത്തം, തം ഏകസ്മിം അട്ഠികേ യുത്തം. അട്ഠികസങ്ഖലികായ പന ഉഗ്ഗഹനിമിത്തേ പഞ്ഞായമാനേ വിവരതാ. പടിഭാഗനിമിത്തേ പരിപുണ്ണഭാവോ യുജ്ജതി. ഏകട്ഠികേപി ച ഉഗ്ഗഹനിമിത്തേന ബീഭച്ഛേന ഭയാനകേന ഭവിതബ്ബം. പടിഭാഗനിമിത്തേന പീതിസോമനസ്സജനകേന, ഉപചാരാവഹത്താ.

ഇമസ്മിം ഹി ഓകാസേ യം അട്ഠകഥാസു വുത്തം, തം ദ്വാരം ദത്വാവ വുത്തം. തഥാ ഹി തത്ഥ "ചതൂസു ബ്രഹ്മവിഹാരേസു ദസസു ച അസുഭേസു പടിഭാഗനിമിത്തം നത്ഥി. ബ്രഹ്മവിഹാരേസു ഹി സീമസമ്ഭേദോയേവ നിമിത്തം. ദസസു ച അസുഭേസു നിബ്ബികപ്പം കത്വാ പടിക്കൂലഭാവേയേവ ദിട്ഠേ നിമിത്തം നാമ ഹോതീ"തി വത്വാപി

പുന അനന്തരമേവ “ദുവിധം ഇധ നിമിത്തം ഉഗ്ഗഹനിമിത്തം പടിഭാഗനിമിത്തം. ഉഗ്ഗഹനിമിത്തം വിരൂപം ബീഭച്ഛം ഭയാനകം ഹുത്വാ ഉപട്ഠാതീ”തിആദി വുത്തം. തസ്മാ യം വിചാരേത്വാ അവോചുമ്ഹ, ഇദമേവേത്ഥ യുത്തം.

അപിച മഹാതിസ്സത്ഥേരസ്സ ദന്തട്ഠികമത്താവലോകനേന സകലിത്ഥിസരീരസ്സ അട്ഠിസങ്ഘാതഭാവേന ഉപട്ഠാനാദീനി ചേത്ഥ നിദസ്സനാനീതി.

ഇതി അസുഭാനി സുഭഗുണോ, ദസസതലോചനേന ഥുതകിത്തി;
യാനി അവോച ദസബലോ, എകേകജ്ഝാനഹേതുനീതി.

എവം താനി ച തേസഞ്ച, ഭാവനാനയമിമം വിദിത്വാന;
തേസ്വേവ അയം ഭിയ്യോ, പകിണ്ണകകഥാപി വിഞ്ഞേയ്യാ.

പകിണ്ണകകഥാ

൧൨൧. എതേസു ഹി യത്ഥ കത്ഥചി അധിഗതജ്ഝാനോ സുവിക്ഖമ്ഭിതരാഗത്താ വീതരാഗോ വിയ നില്ലോലുപ്പചാരോ ഹോതി. എവം സന്തേപി യ്വായം അസുഭപ്പഭേദോ വുത്തോ, സോ സരീരസഭാവപ്പത്തിവസേന ച രാഗചരിതഭേദവസേന ചാതി വേദിതബ്ബോ. ഛവസരീരം ഹി പടിക്കൂലഭാവം ആപജ്ജമാനം ഉദ്ധുമാതകസഭാവപ്പത്തം വാ സിയാ, വിനീലകാദീനം വാ അഞ്ഞതരസഭാവപ്പത്തം. ഇതി യാദിസം യാദിസം സക്കാ ഹോതി ലദ്ധും, താദിസേ താദിസേ ഉദ്ധുമാതകപടിക്കൂലം വിനീലകപടിക്കൂലന്തി എവം നിമിത്തം ഗണ്ഹിതബ്ബമേവാതി സരീരസഭാവപ്പത്തിവസേന ദസധാ അസുഭപ്പഭേദോ വുത്തോതി വേദിതബ്ബോ.

വിസേസതോ ചേത്ഥ ഉദ്ധുമാതകം സരീരസണ്ഠാനവിപത്തിപ്പകാസനതോ സണ്ഠാനരാഗിനോ സപ്പായം. വിനീലകം ഛവിരാഗവിപത്തിപ്പകാസനതോ സരീരവണ്ണരാഗിനോ സപ്പായം. വിപുബ്ബകം കായവണപടിബദ്ധസ്സ ദുഗ്ഗന്ധഭാവസ്സ പകാസനതോ മാലാഗന്ധാദിവസേന സമുട്ഠാപിതസരീരഗന്ധരാഗിനോ സപ്പായം. വിച്ഛിദ്ദകം അന്തോസുസിരഭാവപ്പകാസനതോ സരീരേ ഘനഭാവരാഗിനോ സപ്പായം. വിക്ഖായിതകം മംസൂപചയസമ്പത്തിവിനാസപ്പകാസനതോ ഥനാദീസു സരീരപ്പദേസേസു മംസൂപചയരാഗിനോ സപ്പായം. വിക്ഖിത്തകം അങ്ഗപച്ചങ്ഗാനം വിക്ഖേപപ്പകാസനതോ അങ്ഗപച്ചങ്ഗലീലാരാഗിനോ സപ്പായം. ഹതവിക്ഖിത്തകം സരീരസങ്ഘാതഭേദവികാരപ്പകാസനതോ സരീരസങ്ഘാതസമ്പത്തിരാഗിനോ സപ്പായം. ലോഹിതകം ലോഹിതമക്ഖിതപടിക്കൂലഭാവപ്പകാസനതോ അലങ്കാരജനിതസോഭരാഗിനോ സപ്പായം. പുളവകം കായസ്സ അനേകകിമികുലസാധാരണഭാവപ്പകാസനതോ കായേ മമത്തരാഗിനോ സപ്പായം. അട്ഠികം സരീരട്ഠീനം പടിക്കൂലഭാവപ്പകാസനതോ ദന്തസമ്പത്തിരാഗിനോ സപ്പായന്തി എവം രാഗചരിതഭേദവസേനാപി ദസധാ അസുഭപ്പഭേദോ വുത്തോതി വേദിതബ്ബോ.

യസ്മാ പന ദസവിധേപി എതസ്മിം അസുഭേ സേയ്യഥാപി നാമ അപരിസണ്ഠിതജലായ സീഘസോതായ നദിയാ അരിത്തബലേനേവ നാവാ തിട്ഠതി, വിനാ അരിത്തേന ന സക്കാ ഠപേതും, എവമേവ ദുബ്ബലത്താ ആരമ്മണസ്സ വിതക്കബലേനേവ ചിത്തം എകഗ്ഗം ഹുത്വാ തിട്ഠതി, വിനാ വിതക്കേന ന സക്കാ ഠപേതും, തസ്മാ പഠമജ്ഝാനമേവേത്ഥ ഹോതി, ന ദുതിയാദീനി.

പടിക്കൂലേപി ച എതസ്മിം ആരമ്മണേ “അദ്ധാ ഇമായ പടിപദായ ജരാമരണമ്ഹാ പരിമുച്ചിസ്സാമീ”തി എവമാനിസംസദസ്സാവിതായ ചേവ നീവരണസന്താപപ്പഹാനേന ച പീതിസോമനസ്സം ഉപ്പജ്ജതി, “ബഹും ദാനി വേതനം ലഭിസ്സാമീ”തി ആനിസംസദസ്സാവിനോ പുപ്ഫഛഡ്ഡകസ്സ ഗൂഥരാസിമ്ഹി വിയ, ഉസ്സന്നബ്യാധിദുക്ഖസ്സ രോഗിനോ വമനവിരേചനപ്പവത്തിയം വിയ ച.

൧൨൨. ദസവിധമ്പി ചേതം അസുഭം ലക്ഖണതോ എകമേവ ഹോതി. ദസവിധസ്സാപി ഹേതസ്സ അസുചിദുഗ്ഗന്ധജേഗുച്ഛപടിക്കൂലഭാവോ എവ ലക്ഖണം. തദേതം ഇമിനാ ലക്ഖണേന ന കേവലം മതസരീരേ, ദന്തട്ഠികദസ്സാവിനോ പന ചേതിയപബ്ബതവാസിനോ മഹാതിസ്സത്ഥേരസ്സ വിയ, ഹത്ഥിക്ഖന്ധഗതം രാജാനം ഓലോകേന്തസ്സ സങ്ഘരക്ഖിതത്ഥേരൂപട്ഠാകസാമണേരസ്സ വിയ ച ജീവമാനകസരീരേപി ഉപട്ഠാതി. യഥേവ ഹി മതസരീരം, എവം ജീവമാനകമ്പി അസുഭമേവ. അസുഭലക്ഖണം പനേത്ഥ ആഗന്തുകേന അലങ്കാരേന പടിച്ഛന്നത്താ ന പഞ്ഞായതി. പകതിയാ പന ഇദം സരീരം നാമ അതിരേകതിസതഅട്ഠികസമുസ്സയം അസീതിസതസന്ധിസങ്ഘടിതം നവന്ഹാരുസതനിബന്ധനം നവമംസപേസിസതാനുലിത്തം അല്ലചമ്മപരിയോനദ്ധം ഛവിയാ പടിച്ഛന്നം ഛിദ്ദാവഛിദ്ദം മേദകഥാലികാ വിയ നിച്ചുഗ്ഘരിതപഗ്ഘരിതം കിമിസങ്ഘനിസേവിതം രോഗാനം ആയതനം ദുക്ഖധമ്മാനം വത്ഥു പരിഭിന്നപുരാണഗണ്ഡോ വിയ നവഹി വണമുഖേഹി സതതവിസ്സന്ദനം. യസ്സ ഉഭോഹി അക്ഖീഹി അക്ഖിഗൂഥകോ പഗ്ഘരതി, കണ്ണബിലേഹി കണ്ണഗൂഥകോ, നാസാപുടേഹി സിങ്ഘാണികാ, മുഖതോ ആഹാരപിത്തസേമ്ഹരുധിരാനി, അധോദ്വാരേഹി ഉച്ചാരപസ്സാവാ, നവനവുതിയാ ലോമകൂപസഹസ്സേഹി അസുചിസേദയൂസോ പഗ്ഘരതി. നീലമക്ഖികാദയോ സമ്പരിവാരേന്തി. യം ദന്തകട്ഠമുഖധോവനസീസമക്ഖനനഹാനനിവാസനപാരുപനാദീഹി അപ്പടിജഗ്ഗിത്വാ യഥാജാതോവ ഫരുസവിപ്പകിണ്ണകേസോ ഹുത്വാ ഗാമേന ഗാമം വിചരന്തോ രാജാപി പുപ്ഫഛഡ്ഡകചണ്ഡാലാദീസു അഞ്ഞതരോപി സമസരീരപടിക്കൂലതായ നിബ്ബിസേസോ ഹോതി, എവം അസുചിദുഗ്ഗന്ധജേഗുച്ഛപടിക്കൂലതായ രഞ്ഞോ വാ ചണ്ഡാലസ്സ വാ സരീരേ വേമത്തം നാമ നത്ഥി. ദന്തകട്ഠമുഖധോവനാദീഹി പനേത്ഥ ദന്തമലാദീനി പമജ്ജിത്വാ നാനാവത്ഥേഹി ഹിരികോപീനം പടിച്ഛാദേത്വാ നാനാവണ്ണേന സുരഭിവിലേപനേന വിലിമ്പിത്വാ പുപ്ഫാഭരണാദീഹി അലങ്കരിത്വാ “അഹം മമ”ന്തി ഗഹേതബ്ബാകാരപ്പത്തം കരോന്തി. തതോ ഇമിനാ ആഗന്തുകേന അലങ്കാരേന പടിച്ഛന്നത്താ തദസ്സ യാഥാവസരസം അസുഭലക്ഖണം അസഞ്ജാനന്താ പുരിസാ ഇത്ഥീസു, ഇത്ഥിയോ ച പുരിസേസു രതിം കരോന്തി. പരമത്ഥതോ പനേത്ഥ രജ്ജിതബ്ബയുത്തട്ഠാനം നാമ അണുമത്തമ്പി നത്ഥി. തഥാ ഹി കേസലോമനഖദന്തഖേളസിങ്ഘാണികഉച്ചാരപസ്സാവാദീസു എകകോട്ഠാസമ്പി സരീരതോ ബഹി പതിതം സത്താ ഹത്ഥേന ഛുപിതുമ്പി ന ഇച്ഛന്തി, അട്ടീയന്തി ഹരായന്തി ജിഗുച്ഛന്തി. യം യം പനേത്ഥ അവസേസം ഹോതി, തം തം എവം പടിക്കൂലമ്പി സമാനം അവിജ്ജന്ധകാരപരിയോനദ്ധാ അത്തസിനേഹരാഗരത്താ “ഇട്ഠം കന്തം നിച്ചം സുഖം അത്താ”തി ഗണ്ഹന്തി. തേ എവം ഗണ്ഹന്താ അടവിയം കിംസുകരുക്ഖം ദിസ്വാ രുക്ഖതോ അപതിതപുപ്ഫം “അയം മംസപേസീ”തി വിഹഞ്ഞമാനേന ജരസിങ്ഗാലേന സമാനതം ആപജ്ജന്തി. തസ്മാ -

യഥാപി പുപ്ഫിതം ദിസ്വാ, സിങ്ഗാലോ കിംസുകം വനേ;
മംസരുക്ഖോ മയാ ലദ്ധോ, ഇതി ഗന്ത്വാന വേഗസാ.

പതിതം പതിതം പുപ്ഫം, ഡംസിത്വാ അതിലോലുപോ;
നയിദം മംസം അദും മംസം, യം രുക്ഖസ്മിന്തി ഗണ്ഹതി.

കോട്ഠാസം പതിതംയേവ, അസുഭന്തി തഥാ ബുധോ;
അഗ്ഗഹേത്വാന ഗണ്ഹേയ്യ, സരീരട്ഠമ്പി നം തഥാ.

ഇമഞ്ഹി സുഭതോ കായം, ഗഹേത്വാ തത്ഥ മുച്ഛിതാ;
ബാലാ കരോന്താ പാപാനി, ദുക്ഖാ ന പരിമുച്ചരേ.

തസ്മാ പസ്സേയ്യ മേധാവീ, ജീവതോ വാ മതസ്സ വാ;
സഭാവം പൂതികായസ്സ, സുഭഭാവേന വജ്ജിതം.

വുത്തഞ്ഹേതം -

ദുഗ്ഗന്ധോ അസുചി കായോ, കുണപോ ഉക്കരൂപമോ;
നിന്ദിതോ ചക്ഖുഭൂതേഹി, കായോ ബാലാഭിനന്ദിതോ.

അല്ലചമ്മപടിച്ഛന്നോ, നവദ്വാരോ മഹാവണോ;
സമന്തതോ പഗ്ഘരതി, അസുചി പൂതിഗന്ധിയോ.

സചേ ഇമസ്സ കായസ്സ, അന്തോ ബാഹിരകോ സിയാ;
ദണ്ഡം നൂന ഗഹേത്വാന, കാകേ സോണേ നിവാരയേതി.

തസ്മാ ദബ്ബജാതികേന ഭിക്ഖുനാ ജീവമാനസരീരം വാ ഹോതു

മതസരീരം വാ യത്ഥ യത്ഥ അസുഭാകാരോ പഞ്ഞായതി, തത്ഥ തത്ഥേവ നിമിത്തം ഗഹേത്വാ കമ്മട്ഠാനം അപ്പനം പാപേതബ്ബന്തി.

ഇതി സാധുജനപാമോജ്ജത്ഥായ കതേ വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ

സമാധിഭാവനാധികാരേ

അസുഭകമ്മട്ഠാനനിദ്ദേസോ നാമ

ഛട്ഠോ പരിച്ഛേദോ.

൭. ഛഅനുസ്സതിനിദ്ദേസോ

൧. ബുദ്ധാനുസ്സതികഥാ

൧൨൩. അസുഭാനന്തരം ഉദ്ദിട്ഠാസു പന ദസസു അനുസ്സതീസു പുനപ്പുനം ഉപ്പജ്ജനതോ സതിയേവ അനുസ്സതി, പവത്തിതബ്ബട്ഠാനമ്ഹിയേവ വാ പവത്തത്താ സദ്ധാപബ്ബജിതസ്സ കുലപുത്തസ്സ അനുരൂപാ സതീതിപി അനുസ്സതി, ബുദ്ധം ആരബ്ഭ ഉപ്പന്നാ അനുസ്സതി **ബുദ്ധാനുസ്സതി,** ബുദ്ധഗുണാരമ്മണായ സതിയാ ഏതമധിവചനം. ധമ്മം ആരബ്ഭ ഉപ്പന്നാ അനുസ്സതി **ധമ്മാനുസ്സതി,** സ്വാക്ഖാതതാദിധമ്മഗുണാരമ്മണായ സതിയാ ഏതമധിവചനം. സങ്ഘം ആരബ്ഭ ഉപ്പന്നാ അനുസ്സതി **സങ്ഘാനുസ്സതി,** സുപ്പടിപന്നതാദിസങ്ഘഗുണാരമ്മണായ സതിയാ ഏതമധിവചനം. സീലം ആരബ്ഭ ഉപ്പന്നാ അനുസ്സതി **സീലാനുസ്സതി,** അഖണ്ഡതാദിസീലഗുണാരമ്മണായ സതിയാ ഏതമധിവചനം. ചാഗം ആരബ്ഭ ഉപ്പന്നാ അനുസ്സതി **ചാഗാനുസ്സതി,** മുത്തചാഗതാദിചാഗഗുണാരമ്മണായ സതിയാ ഏതമധിവചനം. ദേവതാ ആരബ്ഭ ഉപ്പന്നാ അനുസ്സതി **ദേവതാനുസ്സതി,** ദേവതാ സക്ഖിട്ഠാനേ ഠപേത്വാ അത്തനോ സദ്ധാദിഗുണാരമ്മണായ സതിയാ ഏതമധിവചനം. മരണം ആരബ്ഭ ഉപ്പന്നാ അനുസ്സതി **മരണാനുസ്സതി,** ജീവിതിന്ദ്രിയുപച്ഛേദാരമ്മണായ സതിയാ ഏതമധിവചനം. കേസാദിഭേദം രൂപകായം ഗതാ, കായേ വാ ഗതാതി കായഗതാ, കായഗതാ ച സാ സതി ചാതി കായഗതസതീതി വത്തബ്ബേ രസ്സം അകത്വാ **കായഗതാസതീ**തി വുത്താ, കേസാദികായകോട്ഠാസനിമിത്താരമ്മണായ സതിയാ ഏതമധിവചനം. ആനാപാനേ ആരബ്ഭ ഉപ്പന്നാ സതി **ആനാപാനസ്സതി,** അസ്സാസപസ്സാസനിമിത്താരമ്മണായ സതിയാ ഏതമധിവചനം. ഉപസമം ആരബ്ഭ ഉപ്പന്നാ അനുസ്സതി **ഉപസമാനുസ്സതി,** സബ്ബദുക്ഖൂപസമാരമ്മണായ സതിയാ ഏതമധിവചനം.

൧൨൪. ഇതി ഇമാസു ദസസു അനുസ്സതീസു ബുദ്ധാനുസ്സതിം താവ ഭാവേതുകാമേന അവേച്ചപ്പസാദസമന്നാഗതേന യോഗിനാ പതിരൂപസേനാസനേ രഹോഗതേന പടിസല്ലീനേന "ഇതിപി സോ ഭഗവാ അരഹം സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ വിജ്ജാചരണസമ്പന്നോ സുഗതോ ലോകവിദൂ അനുത്തരോ പുരിസദമ്മസാരഥി സത്ഥാ ദേവമനുസ്സാനം ബുദ്ധോ ഭഗവാ"തി (അം॰ നി॰ ൬.൧൦) ഏവം ബുദ്ധസ്സ ഭഗവതോ ഗുണാ അനുസ്സരിതബ്ബാ.

തത്രായം അനുസ്സരണനയോ - സോ ഭഗവാ ഇതിപി അരഹം, ഇതിപി സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ...പേ॰... ഇതിപി ഭഗവാതി അനുസ്സരതി. ഇമിനാ ച ഇമിനാ ച കാരണേനാതി വുത്തം ഹോതി.

൧൨൫. തത്ഥ ആരകത്താ അരീനം അരാനഞ്ച ഹതത്താ പച്ചയാദീനം അരഹത്താ പാപകരണേ രഹാഭാവാതി ഇമേഹി താവ കാരണേഹി സോ ഭഗവാ **അരഹ**ന്തി അനുസ്സരതി. ആരകാ ഹി സോ സബ്ബകിലേസേഹി സുവിദൂരവിദൂരേ ഠിതോ മഗ്ഗേന സവാസനാനം കിലേസാനം വിദ്ധംസിതത്താതി **ആരകത്താ അരഹം**.

> സോ തതോ ആരകാ നാമ, യസ്സ യേനാസമങ്ഗിതാ;
> അസമങ്ഗീ ച ദോസേഹി, നാഥോ തേനാ**രഹം** മതോതി.

൧൨൬. തേ ചാനേന കിലേസാരയോ മഗ്ഗേന ഹതാതി **അരീനം ഹതത്താപി അരഹം**.

> യസ്മാ രാഗാദിസങ്ഖാതാ, സബ്ബേപി അരയോ ഹതാ;
> പഞ്ഞാസത്ഥേന നാഥേന, തസ്മാപി **അരഹം** മതോതി.

൧൨൭. യഞ്ചേതം അവിജ്ജാഭവതണ്ഹാമയനാഭി പുഞ്ഞാദിഅഭിസങ്ഖാരാരം ജരാമരണനേമി ആസവസമുദയമയേന അക്ഖേന വിജ്ഝിത്വാ തിഭവരഥേ സമായോജിതം അനാദികാലപ്പവത്തം സംസാരചക്കം, തസ്സാനേന ബോധിമണ്ഡേ വീരിയപാദേഹി സീലപഥവിയം പതിട്ഠായ സദ്ധാഹത്ഥേന കമ്മക്ഖയകരം ഞാണഫരസും ഗഹേത്വാ സബ്ബേ അരാ ഹതാതി **അരാനം ഹതത്താപി അരഹം**.

൧൨൮. അഥ വാ സംസാരചക്കന്തി അനമതഗ്ഗം സംസാരവട്ടം വുച്ചതി. തസ്സ ച അവിജ്ജാ നാഭി, മൂലത്താ. ജരാമരണം നേമി, പരിയോസാനത്താ. സേസാ ദസ ധമ്മാ അരാ, അവിജ്ജാമൂലകത്താ ജരാമരണപരിയന്തത്താ ച, തത്ഥ ദുക്ഖാദീസു അഞ്ഞാണം അവിജ്ജാ. കാമഭവേ ച അവിജ്ജാ കാമഭവേ സങ്ഖാരാനം പച്ചയോ ഹോതി, രൂപഭവേ അവിജ്ജാ രൂപഭവേ സങ്ഖാരാനം പച്ചയോ ഹോതി, അരൂപഭവേ അവിജ്ജാ അരൂപഭവേ സങ്ഖാരാനം പച്ചയോ ഹോതി. കാമഭവേ സങ്ഖാരാ കാമഭവേ പടിസന്ധിവിഞ്ഞാണസ്സ പച്ചയാ ഹോന്തി, ഏസ നയോ ഇതരേസു. കാമഭവേ പടിസന്ധിവിഞ്ഞാണം കാമഭവേ നാമരൂപസ്സ പച്ചയോ ഹോതി, തഥാ രൂപഭവേ. അരൂപഭവേ നാമസ്സേവ പച്ചയോ ഹോതി. കാമഭവേ നാമരൂപം കാമഭവേ സളായതനസ്സ പച്ചയോ ഹോതി, രൂപഭവേ നാമരൂപം രൂപഭവേ തിണ്ണം ആയതനാനം പച്ചയോ ഹോതി, അരൂപഭവേ നാമം അരൂപഭവേ ഏകസ്സ ആയതനസ്സ പച്ചയോ ഹോതി. കാമഭവേ സളായതനം കാമഭവേ ഛബ്ബിധസ്സ ഫസ്സസ്സ പച്ചയോ ഹോതി, രൂപഭവേ തീണി ആയതനാനി രൂപഭവേ തിണ്ണം ഫസ്സാനം പച്ചയാ ഹോന്തി, അരൂപഭവേ ഏകം ആയതനം അരൂപഭവേ ഏകസ്സ ഫസ്സസ്സ പച്ചയോ ഹോതി. കാമഭവേ ഛ ഫസ്സാ കാമഭവേ ഛന്നം വേദനാനം പച്ചയാ ഹോന്തി, രൂപഭവേ തയോ ഫസ്സാ തത്ഥേവ തിസ്സന്നം, അരൂപഭവേ ഏകോ തത്ഥേവ ഏകിസ്സാ വേദനായ പച്ചയോ ഹോതി. കാമഭവേ ഛ വേദനാ കാമഭവേ ഛന്നം തണ്ഹാകായാനം പച്ചയാ ഹോന്തി, രൂപഭവേ തിസ്സോ തത്ഥേവ തിണ്ണം, അരൂപഭവേ ഏകാ വേദനാ അരൂപഭവേ ഏകസ്സ തണ്ഹാകായസ്സ പച്ചയോ ഹോതി. തത്ഥ തത്ഥ സാ സാ തണ്ഹാ തസ്സ തസ്സ ഉപാദാനസ്സ, ഉപാദാനാദയോ ഭവാദീനം.

കഥം? ഇധേകച്ചോ കാമേ പരിഭുഞ്ജിസ്സാമീതി കാമുപാദാനപച്ചയാ കായേന ദുച്ചരിതം ചരതി, വാചായ ദുച്ചരിതം ചരതി, മനസാ ദുച്ചരിതം ചരതി, ദുച്ചരിതപാരിപൂരിയാ അപായേ ഉപപജ്ജതി. തത്ഥസ്സ ഉപപത്തിഹേതുഭൂതം കമ്മം കമ്മഭവോ, കമ്മനിബ്ബത്താ ഖന്ധാ ഉപപത്തിഭവോ, ഖന്ധാനം നിബ്ബത്തി ജാതി, പരിപാകോ ജരാ, ഭേദോ മരണം.

അപരോ സഗ്ഗസമ്പത്തിം അനുഭവിസ്സാമീതി തഥേവ സുചരിതം ചരതി, സുചരിതപാരിപൂരിയാ സഗ്ഗേ ഉപപജ്ജതി. തത്ഥസ്സ ഉപപത്തിഹേതുഭൂതം കമ്മം കമ്മഭവോതി സോ ഏവ നയോ.

അപരോ പന ബ്രഹ്മലോകസമ്പത്തിം അനുഭവിസ്സാമീതി കാമുപാദാനപച്ചയാഏവ മേത്തം ഭാവേതി, കരുണം, മുദിതം, ഉപേക്ഖം ഭാവേതി, ഭാവനാപാരിപൂരിയാ ബ്രഹ്മലോകേ നിബ്ബത്തതി. തത്ഥസ്സ നിബ്ബത്തിഹേതുഭൂതം കമ്മം കമ്മഭവോതി സോ ഏവ നയോ.

അപരോ അരൂപഭവേ സമ്പത്തിം അനുഭവിസ്സാമീതി തഥേവ ആകാസാനഞ്ചായതനാദിസമാപത്തിയോ ഭാവേതി, ഭാവനാപാരിപൂരിയാ തത്ഥ തത്ഥ നിബ്ബത്തതി. തത്ഥസ്സ നിബ്ബത്തിഹേതുഭൂതം കമ്മം കമ്മഭവോ, കമ്മനിബ്ബത്താ ഖന്ധാ ഉപപത്തിഭവോ, ഖന്ധാനം നിബ്ബത്തി ജാതി, പരിപാകോ ജരാ, ഭേദോ മരണന്തി. ഏസ നയോ സേസുപാദാനമൂലികാസുപി യോജനാസു.

ഏവം അയം അവിജ്ജാ ഹേതു, സങ്ഖാരാ ഹേതുസമുപ്പന്നാ, ഉഭോപേതേ ഹേതുസമുപ്പന്നാതി പച്ചയപരിഗ്ഗഹേ പഞ്ഞാ ധമ്മട്ഠിതിഞാണം. അതീതമ്പി അദ്ധാനം അനാഗതമ്പി അദ്ധാനം അവിജ്ജാ ഹേതു, സങ്ഖാരാ ഹേതുസമുപ്പന്നാ, ഉഭോപേതേ ഹേതുസമുപ്പന്നാതി പച്ചയപരിഗ്ഗഹേ പഞ്ഞാ ധമ്മട്ഠിതിഞാണന്തി ഏതേനേവ നയേന സബ്ബപദാനി വിത്ഥാരേതബ്ബാനി.

തത്ഥ അവിജ്ജാസങ്ഖാരാ ഏകോ സങ്ഖേപോ, വിഞ്ഞാണനാമരൂപസളായതനഫസ്സവേദനാ ഏകോ, തണ്ഹുപാദാനഭവാ ഏകോ, ജാതിജരാമരണം ഏകോ. പുരിമസങ്ഖേപോ ചേത്ഥ അതീതോ അദ്ധാ, ദ്വേ മജ്ഝിമാ പച്ചുപ്പന്നോ, ജാതിജരാമരണം അനാഗതോ. അവിജ്ജാസങ്ഖാരഗ്ഗഹണേന ചേത്ഥ തണ്ഹുപാദാനഭവാ ഗഹിതാവ ഹോന്തീതി ഇമേ പഞ്ച ധമ്മാ അതീതേ കമ്മവട്ടം, വിഞ്ഞാണാദയോ പഞ്ച ഏതരഹി വിപാകവട്ടം, തണ്ഹുപാദാനഭവഗ്ഗഹണേന അവിജ്ജാസങ്ഖാരാ ഗഹിതാവ ഹോന്തീതി ഇമേ പഞ്ച ധമ്മാ ഏതരഹി കമ്മവട്ടം, ജാതിജരാമരണാപദേസേന വിഞ്ഞാണാദീനം നിദ്ദിട്ഠത്താ ഇമേ പഞ്ച ധമ്മാ ആയതിം വിപാകവട്ടം. തേ ആകാരതോ വീസതിവിധാ ഹോന്തി. സങ്ഖാരവിഞ്ഞാണാനഞ്ചേത്ഥ അന്തരാ ഏകോ സന്ധി, വേദനാതണ്ഹാനമന്തരാ ഏകോ, ഭവജാതീനമന്തരാ ഏകോതി, ഇതി ഭഗവാ ഏതം ചതുസങ്ഖേപം തിയദ്ധം വീസതാകാരം തിസന്ധിം പടിച്ചസമുപ്പാദം സബ്ബാകാരതോ ജാനാതി പസ്സതി അഞ്ഞാതി പടിവിജ്ഝതി. തം ഞാതട്ഠേന ഞാണം, പജാനനട്ഠേന പഞ്ഞാ, തേന വുച്ചതി പച്ചയപരിഗ്ഗഹേ പഞ്ഞാ ധമ്മട്ഠിതിഞാണന്തി. ഇമിനാ ധമ്മട്ഠിതിഞാണേന ഭഗവാ തേ ധമ്മേ യഥാഭൂതം ഞത്വാ തേസു നിബ്ബിന്ദന്തോ വിരജ്ജന്തോ വിമുച്ചന്തോ വുത്തപ്പകാരസ്സ ഇമസ്സ സംസാരചക്കസ്സ അരേ ഹനി വിഹനി വിദ്ധംസേസി. ഏവമ്പി **അരാനം ഹതത്താ അരഹം**.

> അരാ സംസാരചക്കസ്സ, ഹതാ ഞാണാസിനാ യതോ;
> ലോകനാഥേന തേനേസ, **അരഹ**ന്തി പവുച്ചതി.

൧൨൯. അഗ്ഗദക്ഖിണേയ്യത്താ ച ചീവരാദിപച്ചയേ അരഹതി പൂജാവിസേസഞ്ച. തേനേവ ച ഉപ്പന്നേ തഥാഗതേ യേകേചി മഹേസക്ഖാ ദേവമനുസ്സാ, ന തേ അഞ്ഞത്ഥ പൂജം കരോന്തി. തഥാ ഹി ബ്രഹ്മാ സഹമ്പതി സിനേരുമത്തേന രതനദാമേന തഥാഗതം പൂജേസി. യഥാബലഞ്ച അഞ്ഞേ ദേവാ മനുസ്സാ ച ബിമ്ബിസാരകോസലരാജാദയോ. പരിനിബ്ബുതമ്പി ച ഭഗവന്തം ഉദ്ദിസ്സ ഛന്നവുതികോടിധനം വിസ്സജ്ജേത്വാ അസോകമഹാരാജാ സകലജമ്ബുദീപേ ചതുരാസീതിവിഹാരസഹസ്സാനി പതിട്ഠാപേസി. കോ പന വാദോ അഞ്ഞേസം പൂജാവിസേസാനന്തി **പച്ചയാദീനം അരഹത്താപി അരഹം**.

> പൂജാവിസേസം സഹ പച്ചയേഹി,
> യസ്മാ അയം അരഹതി ലോകനാഥോ;
> അത്ഥാനുരൂപം **അരഹ**ന്തി ലോകേ,
> തസ്മാ ജിനോ അരഹതി നാമമേതം.

൧൩൦. യഥാ ച ലോകേ യേകേചി പണ്ഡിതമാനിനോ ബാലാ അസിലോകഭയേന രഹോ പാപം കരോന്തി, ഏവമേസ ന കദാചി കരോതീതി **പാപകരണേ രഹാഭാവതോപി അരഹം**.

> യസ്മാ നത്ഥി രഹോ നാമ, പാപകമ്മേസു താദിനോ;
> രഹാഭാവേന തേനേസ, **അരഹം** ഇതി വിസ്സുതോ.

ഏവം സബ്ബഥാപി -

> ആരകത്താ ഹതത്താ ച, കിലേസാരീന സോ മുനി;
> ഹതസംസാരചക്കാരോ, പച്ചയാദീന ചാരഹോ;
> ന രഹോ കരോതി പാപാനി, **അരഹം** തേന വുച്ചതീതി.

൧൩൧. സമ്മാ സാമഞ്ച സബ്ബധമ്മാനം ബുദ്ധത്താ പന **സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ**. തഥാഹി ഏസ സബ്ബധമ്മേ സമ്മാ സാമഞ്ച ബുദ്ധോ, അഭിഞ്ഞേയ്യേ ധമ്മേ അഭിഞ്ഞേയ്യതോ ബുദ്ധോ, പരിഞ്ഞേയ്യേ ധമ്മേ പരിഞ്ഞേയ്യതോ, പഹാതബ്ബേ ധമ്മേ പഹാതബ്ബതോ, സച്ഛികാതബ്ബേ ധമ്മേ സച്ഛികാതബ്ബതോ, ഭാവേതബ്ബേ ധമ്മേ ഭാവേതബ്ബതോ. തേനേവ ചാഹ -

> അഭിഞ്ഞേയ്യം അഭിഞ്ഞാതം, ഭാവേതബ്ബഞ്ച ഭാവിതം;
> പഹാതബ്ബം പഹീനം മേ, തസ്മാ ബുദ്ധോസ്മി ബ്രാഹ്മണാതി. (മ॰ നി॰ ൨.൩൯൯; സു॰ നി॰ ൫൬൩);

൧൩൨. അപിച ചക്ഖും ദുക്ഖസച്ചം, തസ്സ മൂലകാരണഭാവേന സമുട്ഠാപികാ പുരിമതണ്ഹാ സമുദയസച്ചം, ഉഭിന്നം അപ്പവത്തി നിരോധസച്ചം, നിരോധപജാനനാ പടിപദാ മഗ്ഗസച്ചന്തി ഏവം ഏകേകപദുദ്ധാരേനാപി സബ്ബധമ്മേ സമ്മാ സാമഞ്ച ബുദ്ധോ, ഏസ നയോ സോതഘാനജിവ്ഹാകായമനേസു. ഏതേനേവ നയേന രൂപാദീനി ഛ ആയതനാനി, ചക്ഖുവിഞ്ഞാണാദയോ ഛവിഞ്ഞാണകായാ, ചക്ഖുസമ്ഫസ്സാദയോ ഛ ഫസ്സാ, ചക്ഖുസമ്ഫസ്സജാദയോ ഛ വേദനാ, രൂപസഞ്ഞാദയോ ഛ സഞ്ഞാ, രൂപസഞ്ചേതനാദയോ ഛ ചേതനാ, രൂപതണ്ഹാദയോ ഛ തണ്ഹാകായാ, രൂപവിതക്കാദയോ ഛ വിതക്കാ, രൂപവിചാരാദയോ ഛ വിചാരാ, രൂപക്ഖന്ധാദയോ പഞ്ചക്ഖന്ധാ, ദസ കസിണാനി, ദസ അനുസ്സതിയോ, ഉദ്ധുമാതകസഞ്ഞാദിവസേന ദസ സഞ്ഞാ, കേസാദയോ ദ്വത്തിംസാകാരാ, ദ്വാദസായതനാനി, അട്ഠാരസ ധാതുയോ, കാമഭവാദയോ നവ ഭവാ, പഠമാദീനി ചത്താരി ഝാനാനി, മേത്താഭാവനാദയോ ചതസ്സോ അപ്പമഞ്ഞാ, ചതസ്സോ അരൂപസമാപത്തിയോ, പടിലോമതോ ജരാമരണാദീനി, അനുലോമതോ അവിജ്ജാദീനി പടിച്ചസമുപ്പാദങ്ഗാനി ച യോജേതബ്ബാനി.

തത്രായം ഏകപദയോജനാ, ജരാമരണം ദുക്ഖസച്ചം, ജാതി സമുദയസച്ചം, ഉഭിന്നമ്പി നിസ്സരണം നിരോധസച്ചം, നിരോധപജാനനാ പടിപദാ മഗ്ഗസച്ചന്തി ഏവമേകേകപദുദ്ധാരേന സബ്ബധമ്മേ സമ്മാ സാമഞ്ച ബുദ്ധോ അനുബുദ്ധോ

പടിബുദ്ധോ. തേന വുത്തം - "സമ്മാ സാമഞ്ച സബ്ബധമ്മാനം ബുദ്ധത്താ പന സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ"തി.

൧൩൩. വിജ്ജാഹി പന ചരണേന ച സമ്പന്നത്താ **വിജ്ജാചരണസമ്പന്നോ**. തത്ഥ **വിജ്ജാ**തി തിസ്സോപി വിജ്ജാ അട്ഠപി വിജ്ജാ. തിസ്സോ വിജ്ജാ ഭയഭേരവസുത്തേ (മ॰ നി॰ ൧.൫൨ ആദയോ) വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബാ, അട്ഠ അമ്ബട്ഠസുത്തേ (ദീ॰ നി॰ ൧.൨൭൮ ആദയോ). തത്ര ഹി വിപസ്സനാഞാണേന മനോമയിദ്ധിയാ ച സഹ ഛ അഭിഞ്ഞാ പരിഗ്ഗഹേത്വാ അട്ഠ വിജ്ജാ വുത്താ. **ചരണ**ന്തി സീലസംവരോ, ഇന്ദ്രിയേസു ഗുത്തദ്വാരതാ, ഭോജനേ മത്തഞ്ഞുതാ, ജാഗരിയാനുയോഗോ, സത്ത സദ്ധമ്മാ, ചത്താരി രൂപാവചരജ്ഝാനാനീതി ഇമേ പന്നരസ ധമ്മാ വേദിതബ്ബാ. ഇമേയേവ ഹി പന്നരസ ധമ്മാ യസ്മാ ഏതേഹി ചരതി അരിയസാവകോ ഗച്ഛതി അമതം ദിസം, തസ്മാ ചരണന്തി വുത്താ. യഥാഹ - "ഇധ, മഹാനാമ, അരിയസാവകോ സീലവാ ഹോതീ"തി (മ॰ നി॰ ൨.൨൪) സബ്ബം മജ്ഝിമപണ്ണാസകേ വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബം. ഭഗവാ ഇമാഹി വിജ്ജാഹി ഇമിനാ ച ചരണേന സമന്നാഗതോ. തേന വുച്ചതി വിജ്ജാചരണസമ്പന്നോതി.

തത്ഥ വിജ്ജാസമ്പദാ ഭഗവതോ സബ്ബഞ്ഞുതം പൂരേത്വാ ഠിതാ. ചരണസമ്പദാ മഹാകാരുണികതം. സോ സബ്ബഞ്ഞുതായ സബ്ബസത്താനം അത്ഥാനത്ഥം ഞത്വാ മഹാകാരുണികതായ അനത്ഥം പരിവജ്ജേത്വാ അത്ഥേ നിയോജേതി. യഥാ തം വിജ്ജാചരണസമ്പന്നോ. തേനസ്സ സാവകാ സുപ്പടിപന്നാ ഹോന്തി, നോ ദുപ്പടിപന്നാ വിജ്ജാചരണവിപന്നാനം സാവകാ അത്തന്തപാദയോ വിയ.

൧൩൪. സോഭനഗമനത്താ, സുന്ദരം ഠാനം ഗതത്താ, സമ്മാ ഗതത്താ, സമ്മാ ച ഗദത്താ **സുഗതോ**. ഗമനമ്പി ഹി ഗതന്തി വുച്ചതി. തഞ്ച ഭഗവതോ സോഭനം പരിസുദ്ധമനവജ്ജം. കിം പന തന്തി? അരിയമഗ്ഗോ. തേന ഹേസ ഗമനേന ഖേമം ദിസം അസജ്ജമാനോ ഗതോതി **സോഭനഗമനത്താ സുഗതോ**. സുന്ദരഞ്ചേസ ഠാനം ഗതോ അമതം നിബ്ബാനന്തി **സുന്ദരം ഠാനം ഗതത്താപി സുഗതോ**. സമ്മാ ച ഗതോ തേന തേന മഗ്ഗേന പഹീനേ കിലേസേ പുന അപച്ചാഗച്ഛന്തോ. വുത്തഞ്ഹേതം - "സോതാപത്തിമഗ്ഗേന യേ കിലേസാ പഹീനാ, തേ കിലേസേ ന പുനേതി ന പച്ചേതി ന പച്ചാഗച്ഛതീതി സുഗതോ...പേ॰... അരഹത്തമഗ്ഗേന യേ കിലേസാ പഹീനാ, തേ കിലേസേ ന പുനേതി ന പച്ചേതി ന പച്ചാഗച്ഛതീതി സുഗതോ"തി, സമ്മാ വാ ഗതോ ദീപങ്കരപാദമൂലതോ പഭുതി യാവ ബോധിമണ്ഡാ താവ സമതിംസപാരമീപൂരികായ സമ്മാപടിപത്തിയാ സബ്ബലോകസ്സ ഹിതസുഖമേവ കരോന്തോ സസ്സതം, ഉച്ഛേദം, കാമസുഖം, അത്തകിലമഥന്തി ഇമേ ച അന്തേ അനുപഗച്ഛന്തോ ഗതോതി **സമ്മാ ഗതത്താപി സുഗതോ**. സമ്മാ ചേസ ഗദതി യുത്തട്ഠാനേ യുത്തമേവ വാചം ഭാസതീതി **സമ്മാ ഗദത്താപി സുഗതോ**. തത്രിദം സാധകസുത്തം "യം തഥാഗതോ വാചം ജാനാതി അഭൂതം അതച്ഛം അനത്ഥസഞ്ഹിതം, സാ ച പരേസം അപ്പിയാ അമനാപാ, ന തം തഥാഗതോ വാചം ഭാസതി. യമ്പി തഥാഗതോ വാചം ജാനാതി ഭൂതം തച്ഛം അനത്ഥസഞ്ഹിതം, സാ ച പരേസം അപ്പിയാ അമനാപാ, തമ്പി തഥാഗതോ വാചം ന ഭാസതി. യഞ്ച ഖോ തഥാഗതോ വാചം ജാനാതി ഭൂതം തച്ഛം അത്ഥസഞ്ഹിതം, സാ ച പരേസം അപ്പിയാ അമനാപാ, തത്ര കാലഞ്ഞൂ തഥാഗതോ ഹോതി തസ്സാ വാചായ വേയ്യാകരണായ. യം തഥാഗതോ വാചം ജാനാതി അഭൂതം അതച്ഛം അനത്ഥസഞ്ഹിതം, സാ ച പരേസം പിയാ മനാപാ, ന തം തഥാഗതോ വാചം ഭാസതി. യമ്പി തഥാഗതോ വാചം ജാനാതി ഭൂതം തച്ഛം അനത്ഥസഞ്ഹിതം, സാ ച പരേസം പിയാ മനാപാ, തമ്പി തഥാഗതോ വാചം ന ഭാസതി. യഞ്ച ഖോ തഥാഗതോ വാചം ജാനാതി ഭൂതം തച്ഛം അത്ഥസഞ്ഹിതം, സാ ച പരേസം പിയാ മനാപാ, തത്ര കാലഞ്ഞൂ തഥാഗതോ ഹോതി തസ്സാ വാചായ വേയ്യാകരണായാ"തി (മ॰ നി॰ ൨.൮൬). ഏവം **സമ്മാ ഗദത്താപി സുഗതോ**തി വേദിതബ്ബോ.

൧൩൫. സബ്ബഥാപി വിദിതലോകത്താ പന **ലോകവിദൂ**. സോ ഹി ഭഗവാ സഭാവതോ സമുദയതോ നിരോധതോ നിരോധൂപായതോതി സബ്ബഥാ ലോകം അവേദി അഞ്ഞാസി പടിവിജ്ഝി. യഥാഹ - "യത്ഥ ഖോ, ആവുസോ, ന ജായതി ന ജീയതി ന മീയതി ന ചവതി ന ഉപപജ്ജതി, നാഹം തം ഗമനേന ലോകസ്സ അന്തം ഞാതേയ്യം ദട്ഠേയ്യം പത്തേയ്യന്തി വദാമി, ന ചാഹം, ആവുസോ, അപത്വാവ ലോകസ്സ അന്തം ദുക്ഖസ്സ അന്തകിരിയം വദാമി. അപി ചാഹം, ആവുസോ, ഇമസ്മിഞ്ഞേവ ബ്യാമമത്തേ കളേവരേ സസഞ്ഞിമ്ഹി സമനകേ ലോകഞ്ച പഞ്ഞപേമി ലോകസമുദയഞ്ച ലോകനിരോധഞ്ച ലോകനിരോധഗാമിനിഞ്ച പടിപദം.

ഗമനേന ന പത്തബ്ബോ, ലോകസ്സന്തോ കുദാചനം;
ന ച അപത്വാ ലോകന്തം, ദുക്ഖാ അത്ഥി പമോചനം.

തസ്മാ ഹവേ ലോകവിദൂ സുമേധോ,
ലോകന്തഗൂ വൂസിതബ്രഹ്മചരിയോ;
ലോകസ്സ അന്തം സമിതാവി ഞത്വാ,
നാസീസതി ലോകമിമം പരഞ്ചാതി. (സം॰ നി॰ ൧.൧൦൭; അ॰ നി॰ ൪.൪൫);

൧൩൬. അപിച തയോ ലോകാ സങ്ഖാരലോകോ സത്തലോകോ ഓകാസലോകോതി. തത്ഥ ഏകോ ലോകോ സബ്ബേ സത്താ ആഹാരട്ഠിതികാതി (പടി॰ മ॰ ൧.൧൧൨) ആഗതട്ഠാനേ സങ്ഖാരലോകോ വേദിതബ്ബോ. സസ്സതോ ലോകോതി വാ അസസ്സതോ ലോകോതി വാതി (ദീ॰ നി॰ ൧.൪൨൧) ആഗതട്ഠാനേ സത്തലോകോ.

യാവതാ ചന്ദിമസൂരിയാ പരിഹരന്തി, ദിസാ ഭന്തി വിരോചമാനാ;
താവ സഹസ്സധാ ലോകോ, ഏത്ഥ തേ വത്തതീ വസോതി. (മ॰ നി॰ ൧.൫൦൩) -

ആഗതട്ഠാനേ ഓകാസലോകോ. തമ്പി ഭഗവാ സബ്ബഥാ അവേദി. തഥാ ഹിസ്സ "ഏകോ ലോകോ സബ്ബേ സത്താ ആഹാരട്ഠിതികാ. ദ്വേ ലോകാ നാമഞ്ച രൂപഞ്ച. തയോ ലോകാ തിസ്സോ വേദനാ. ചത്താരോ ലോകാ ചത്താരോ ആഹാരാ. പഞ്ച ലോകാ പഞ്ചുപാദാനക്ഖന്ധാ. ഛ ലോകാ ഛ അജ്ഝത്തികാനി ആയതനാനി. സത്ത ലോകാ സത്ത വിഞ്ഞാണട്ഠിതിയോ. അട്ഠ ലോകാ അട്ഠ ലോകധമ്മാ. നവ ലോകാ നവ സത്താവാസാ. ദസ ലോകാ ദസായതനാനി. ദ്വാദസ ലോകാ ദ്വാദസായതനാനി. അട്ഠാരസ ലോകാ അട്ഠാരസ ധാതുയോ"തി (പടി॰ മ॰ ൧.൧൧൨) അയം സങ്ഖാരലോകോപി സബ്ബഥാ വിദിതോ.

യസ്മാ പനേസ സബ്ബേസമ്പി സത്താനം ആസയം ജാനാതി, അനുസയം ജാനാതി, ചരിതം ജാനാതി, അധിമുത്തിം ജാനാതി, അപ്പരജക്ഖേ മഹാരജക്ഖേ, തിക്ഖിന്ദ്രിയേ മുദിന്ദ്രിയേ, സ്വാകാരേ ദ്വാകാരേ, സുവിഞ്ഞാപയേ ദുവിഞ്ഞാപയേ, ഭബ്ബേ അഭബ്ബേ സത്തേ ജാനാതി. തസ്മാസ്സ സത്തലോകോപി സബ്ബഥാ വിദിതോ.

൧൩൭. യഥാ ച സത്തലോകോ, ഏവം ഓകാസലോകോപി. തഥാ ഹേസ ഏകം ചക്കവാളം ആയാമതോ ച വിത്ഥാരതോ ച യോജനാനം ദ്വാദസസതസഹസ്സാനി ചതുതിംസസതാനി ച പഞ്ഞാസഞ്ച യോജനാനി. പരിക്ഖേപതോ പന -

> സബ്ബം സതസഹസ്സാനി, ഛത്തിംസപരിമണ്ഡലം;
> ദസ ചേവ സഹസ്സാനി, അഡ്ഢുഡ്ഢാനി സതാനി ച.

തത്ഥ -

> ദുവേ സതസഹസ്സാനി, ചത്താരി നഹുതാനി ച;
> ഏത്തകം ബഹലത്തേന, സങ്ഖാതായം വസുന്ധരാ.

തസ്സായേവ സന്ധാരകം -

> ചത്താരി സതസഹസ്സാനി, അട്ഠേവ നഹുതാനി ച;
> ഏത്തകം ബഹലത്തേന, ജലം വാതേ പതിട്ഠിതം.

തസ്സാപി സന്ധാരകോ -

> നവ സതസഹസ്സാനി, മാലുതോ നഭമുഗ്ഗതോ;
> സട്ഠിഞ്ചേവ സഹസ്സാനി, ഏസാ ലോകസ്സ സണ്ഠിതി.

ഏവം സണ്ഠിതേ ചേത്ഥ യോജനാനം -

> ചതുരാസീതി സഹസ്സാനി, അജ്ഝോഗാള്ഹോ മഹണ്ണവേ;
> അച്ചുഗ്ഗതോ താവദേവ, സിനേരു പബ്ബതുത്തമോ.
>
> തതോ ഉപഡ്ഢുപഡ്ഢേന, പമാണേന യഥാക്കമം;
> അജ്ഝോഗാള്ഹുഗ്ഗതാ ദിബ്ബാ, നാനാരതനചിത്തിതാ.
>
> യുഗന്ധരോ ഈസധരോ, കരവീകോ സുദസ്സനോ;
> നേമിന്ധരോ വിനതകോ, അസ്സകണ്ണോ ഗിരി ബ്രഹാ.
>
> ഏതേ സത്ത മഹാസേലാ, സിനേരുസ്സ സമന്തതോ;
> മഹാരാജാനമാവാസാ, ദേവയക്ഖനിസേവിതാ.
>
> യോജനാനം സതാനുച്ചോ, ഹിമവാ പഞ്ച പബ്ബതോ;
> യോജനാനം സഹസ്സാനി, തീണി ആയതവിത്ഥതോ.
>
> ചതുരാസീതിസഹസ്സേഹി, കൂടേഹി പടിമണ്ഡിതോ;
> തിപഞ്ചയോജനക്ഖന്ധ-പരിക്ഖേപാ നഗവ്ഹയാ.
>
> പഞ്ഞാസയോജനക്ഖന്ധ-സാഖായാമാ സമന്തതോ;
> സതയോജനവിത്ഥിണ്ണാ, താവദേവ ച ഉഗ്ഗതാ;
> ജമ്ബൂ യസ്സാനുഭാവേന, ജമ്ബുദീപോ പകാസിതോ.

യഞ്ചേതം ജമ്ബുയാ പമാണം, ഏതദേവ അസുരാനം ചിത്രപാടലിയാ, ഗരുളാനം സിമ്ബലിരുക്ഖസ്സ, അപരഗോയാനേ കദമ്ബസ്സ, ഉത്തരകുരൂസു കപ്പരുക്ഖസ്സ, പുബ്ബവിദേഹേ സിരീസസ്സ, താവതിംസേസു പാരിച്ഛത്തകസ്സാതി. തേനാഹു പോരാണാ -

> ''പാടലീ സിമ്ബലീ ജമ്ബൂ, ദേവാനം പാരിച്ഛത്തകോ;
> കദമ്ബോ കപ്പരുക്ഖോ ച, സിരീസേന ഭവതി സത്തമന്തി.
>
> ''ദ്വേഅസീതി സഹസ്സാനി, അജ്ഝോഗാള്ഹോ മഹണ്ണവേ;
> അച്ചുഗ്ഗതോ താവദേവ, ചക്കവാളസിലുച്ചയോ;
> പരിക്ഖിപിത്വാ തം സബ്ബം, ലോകധാതുമയം ഠിതോ''തി.

തത്ഥ ചന്ദമണ്ഡലം ഏകൂനപഞ്ഞാസയോജനം. സൂരിയമണ്ഡലം പഞ്ഞാസയോജനം. താവതിംസഭവനം ദസസഹസ്സയോജനം. തഥാ അസുരഭവനം അവീചിമഹാനിരയോ ജമ്ബുദീപോ ച. അപരഗോയാനം സത്തസഹസ്സയോജനം. തഥാ പുബ്ബവിദേഹം. ഉത്തരകുരു അട്ഠസഹസ്സയോജനം. ഏകമേകോ ചേത്ഥ മഹാദീപോ പഞ്ചസതപഞ്ചസതപരിത്തദീപപരിവാരോ. തം സബ്ബമ്പി ഏകം ചക്കവാളം ഏകാ ലോകധാതു. തദന്തരേസു ലോകന്തരികനിരയാ.

ഏവം അനന്താനി ചക്കവാളാനി അനന്താ ലോകധാതുയോ ഭഗവാ അനന്തേന ബുദ്ധഞാണേന അവേദി അഞ്ഞാസി പടിവിജ്ഝി. ഏവമസ്സ ഓകാസലോകോപി സബ്ബഥാ വിദിതോ. ഏവമ്പി **സബ്ബഥാ വിദിതലോകത്താ ലോകവിദൂ**.

൧൩൮. അത്തനാ പന ഗുണേഹി വിസിട്ഠതരസ്സ കസ്സചി അഭാവതോ നത്ഥി ഏതസ്സ ഉത്തരോതി **അനുത്തരോ**. തഥാ ഹേസ സീലഗുണേനാപി സബ്ബം ലോകമഭിഭവതി, സമാധിപഞ്ഞാവിമുത്തിവിമുത്തിഞാണദസ്സനഗുണേനാപി. സീലഗുണേനാപി അസമോ അസമസമോ അപ്പടിമോ അപ്പടിഭാഗോ അപ്പടിപുഗ്ഗലോ...പേ॰... വിമുത്തിഞാണദസ്സനഗുണേനാപി. യഥാഹ - ''ന ഖോ പനാഹം സമനുപസ്സാമി സദേവകേ ലോകേ സമാരകേ...പേ॰...

സദേവമനുസ്സായ പജായ അത്തനാ സീലസമ്പന്നതര”ന്തി വിത്ഥാരോ. ഏവം അഗ്ഗപസാദസുത്താദീനി (അം॰ നി॰ ൪.൩൪; ഇതിവു॰ ൯൦) “ന മേ ആചരിയോ അത്ഥീ”തിആദികാ (മ॰ നി॰ ൧.൨൮൫; മഹാവ॰ ൧൧) ഗാഥായോ ച വിത്ഥാരേതബ്ബാ.

൧൩൯. പുരിസദമ്മേ സാരേതീതി **പുരിസദമ്മസാരഥി**. ദമേതി വിനേതീതി വുത്തം ഹോതി. തത്ഥ **പുരിസദമ്മാ**തി അദന്താ ദമേതും യുത്താ തിരച്ഛാനപുരിസാപി മനുസ്സപുരിസാപി അമനുസ്സപുരിസാപി. തഥാ ഹി ഭഗവതാ തിരച്ഛാനപുരിസാപി അപലാലോ നാഗരാജാ, ചൂളോദരോ, മഹോദരോ, അഗ്ഗിസിഖോ, ധൂമസിഖോ, അരവാളോ നാഗരാജാ, ധനപാലകോ ഹത്ഥീതി ഏവമാദയോ ദമിതാ നിബ്ബിസാ കതാ സരണേസു ച സീലേസു ച പതിട്ഠാപിതാ, മനുസ്സപുരിസാപി സച്ചകനിഗണ്ഠപുത്തഅമ്ബട്ഠമാണവപോക്ഖരസാതി സോണദന്തകൂടദന്താദയോ, അമനുസ്സപുരിസാപി ആളവകസൂചിലോമഖരലോമയക്ഖസക്കദേവരാജാദയോ ദമിതാ വിനീതാ വിചിത്രേഹി വിനയനൂപായേഹി. “അഹം ഖോ, കേസി, പുരിസദമ്മേ സണ്ഹേനപി വിനേമി, ഫരുസേനപി വിനേമി, സണ്ഹഫരുസേനപി വിനേമീ”തി (അം॰ നി॰ ൪.൧൧൧) ഇദഞ്ചേത്ഥ സുത്തം വിത്ഥാരേതബ്ബം.

അപിച ഭഗവാ വിസുദ്ധസീലാദീനം പഠമജ്ഝാനാദീനി സോതാപന്നാദീനഞ്ച ഉത്തരി മഗ്ഗപടിപദം ആചിക്ഖന്തോ ദന്തേപി ദമേതിയേവ.

അഥ വാ അനുത്തരോ പുരിസദമ്മസാരഥീതി ഏകമേവിദം അത്ഥപദം. ഭഗവാ ഹി തഥാ പുരിസദമ്മേ സാരേതി, യഥാ ഏകപല്ലങ്കേനേവ നിസിന്നാ അട്ഠ ദിസാ അസജ്ജമാനാ ധാവന്തി. തസ്മാ **അനുത്തരോ പുരിസദമ്മസാരഥീ**തി വുച്ചതി. “ഹത്ഥിദമകേന, ഭിക്ഖവേ, ഹത്ഥിദമ്മോ സാരിതോ ഏകംയേവ ദിസം ധാവതീ”തി ഇദഞ്ചേത്ഥ സുത്തം (മ॰ നി॰ ൩.൩൧൨) വിത്ഥാരേതബ്ബം.

൧൪൦. ദിട്ഠധമ്മികസമ്പരായികപരമത്ഥേഹി യഥാരഹം അനുസാസതീതി **സത്ഥാ**. അപിച സത്ഥാ വിയാതി **സത്ഥാ**, ഭഗവാ സത്ഥവാഹോ. യഥാ സത്ഥവാഹോ സത്ഥേ കന്താരം താരേതി ചോരകന്താരം താരേതി വാളകന്താരം താരേതി ദുബ്ഭിക്ഖകന്താരം താരേതി നിരുദകകന്താരം താരേതി ഉത്താരേതി നിത്താരേതി പതാരേതി ഖേമന്തഭൂമിം സമ്പാപേതി, ഏവമേവ ഭഗവാ സത്ഥാ സത്ഥവാഹോ സത്തേ കന്താരം താരേതി, ജാതികന്താരം താരേതീതിആദിനാ നിദ്ദേസനയേനപേത്ഥ അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ. **ദേവമനുസ്സാനന്തി** ദേവാനഞ്ച മനുസ്സാനഞ്ച. ഉക്കട്ഠപരിച്ഛേദവസേന, ഭബ്ബപുഗ്ഗലപരിച്ഛേദവസേന ചേതം വുത്തം. ഭഗവാ പന തിരച്ഛാനഗതാനമ്പി അനുസാസനിപ്പദാനേന സത്ഥായേവ. തേപി ഹി ഭഗവതോ ധമ്മസ്സവനേന ഉപനിസ്സയസമ്പത്തിം പത്വാ തായ ഏവ ഉപനിസ്സയസമ്പത്തിയാ ദുതിയേ വാ തതിയേ വാ അത്തഭാവേ മഗ്ഗഫലഭാഗിനോ ഹോന്തി. മണ്ഡൂകദേവപുത്താദയോ ചേത്ഥ നിദസ്സനം.

ഭഗവതി കിര ഗഗ്ഗരായ പോക്ഖരണിയാ തീരേ ചമ്പാനഗരവാസീനം ധമ്മം ദേസിയമാനേ ഏകോ മണ്ഡൂകോ ഭഗവതോ സരേ നിമിത്തം അഗ്ഗഹേസി, തം ഏകോ വച്ഛപാലകോ ദണ്ഡം ഓലുബ്ഭ തിട്ഠന്തോ സീസേ സന്നിരുമ്ഭിത്വാ അട്ഠാസി. സോ താവദേവ കാലങ്കത്വാ താവതിംസഭവനേ ദ്വാദസയോജനികേ കനകവിമാനേ നിബ്ബത്തി. സുത്തപ്പബുദ്ധോ വിയ ച തത്ഥ അച്ഛരാസങ്ഘപരിവുതം അത്താനം ദിസ്വാ “അരേ അഹമ്പി നാമ ഇധ നിബ്ബത്തോ, കിം നു ഖോ കമ്മമകാസി”ന്തി ആവജ്ജേന്തോ ന അഞ്ഞം കിഞ്ചി അദ്ദസ അഞ്ഞത്ര ഭഗവതോ സരേ നിമിത്തഗ്ഗാഹാ. സോ താവദേവ സഹ വിമാനേന ആഗന്ത്വാ ഭഗവതോ പാദേ സിരസാ വന്ദി. ഭഗവാ ജാനന്തോവ പുച്ഛി -

“കോ മേ വന്ദതി പാദാനി, ഇദ്ധിയാ യസസാ ജലം;
അഭിക്കന്തേന വണ്ണേന, സബ്ബാ ഓഭാസയം ദിസാ”തി.

മണ്ഡൂകോഹം പുരേ ആസിം, ഉദകേ വാരിഗോചരോ;
തവ ധമ്മം സുണന്തസ്സ, അവധി വച്ഛപാലകോതി.

ഭഗവാ തസ്സ ധമ്മം ദേസേസി. ചതുരാസീതിയാ പാണസഹസ്സാനം ധമ്മാഭിസമയോ അഹോസി. ദേവപുത്തോപി സോതാപത്തിഫലേ പതിട്ഠായ സിതം കത്വാ പക്കമീതി.

൧൪൧. യം പന കിഞ്ചി അത്ഥി ഞേയ്യം നാമ, സബ്ബസ്സേവ ബുദ്ധത്താ വിമോക്ഖന്തികഞ്ഞാണവസേന **ബുദ്ധോ**. യസ്മാ വാ ചത്താരി സച്ചാനി അത്തനാപി ബുജ്ഝി, അഞ്ഞേപി സത്തേ ബോധേസി, തസ്മാ ഏവമാദീഹിപി കാരണേഹി **ബുദ്ധോ**. ഇമസ്സ ച പനത്ഥസ്സ വിഞ്ഞാപനത്ഥം “ബുജ്ഝിതാ സച്ചാനീതി ബുദ്ധോ. ബോധേതാ പജായാതി ബുദ്ധോ”തി ഏവം പവത്തോ സബ്ബോപി നിദ്ദേസനയോ (മഹാനി॰ ൧൯൨) പടിസമ്ഭിദാനയോ (പടി॰ മ॰ ൧.൧൬൨) വാ വിത്ഥാരേതബ്ബോ.

൧൪൨. **ഭഗവാ**തി ഇദം പനസ്സ ഗുണവിസിട്ഠസബ്ബസത്തുത്തമഗരുഗാരവാധിവചനം. തേനാഹു പോരാണാ -

“ഭഗവാതി വചനം സേട്ഠം, ഭഗവാതി വചനമുത്തമം;
ഗരുഗാരവയുത്തോ സോ, **ഭഗവാ** തേന വുച്ചതീ”തി.

ചതുബ്ബിധം വാ നാമം ആവത്ഥികം ലിങ്ഗികം നേമിത്തികം അധിച്ചസമുപ്പന്നന്തി. അധിച്ചസമുപ്പന്നം നാമ ലോകിയവോഹാരേന യദിച്ഛകന്തി വുത്തം ഹോതി. തത്ഥ വച്ഛോ ദമ്മോ ബലീബദ്ദോതി ഏവമാദി **ആവത്ഥികം**. ദണ്ഡീ ഛത്തീ സിഖീ കരീതി ഏവമാദി **ലിങ്ഗികം**. തേവിജ്ജോ ഛളഭിഞ്ഞോതി ഏവമാദി **നേമിത്തികം**. സിരിവഡ്ഢകോ ധനവഡ്ഢകോതി ഏവമാദി വചനത്ഥം അനപേക്ഖിത്വാ പവത്തം **അധിച്ചസമുപ്പന്നം**. ഇദം പന **ഭഗവാ**തി നാമം നേമിത്തികം, ന മഹാമായായ, ന സുദ്ധോദനമഹാരാജേന, ന അസീതിയാ ഞാതിസഹസ്സേഹി കതം, ന സക്കസന്തുസിതാദീഹി ദേവതാവിസേസേഹി. വുത്തമ്പി ചേതം ധമ്മസേനാപതിനാ “ഭഗവാതി നേതം നാമം മാതരാ കതം…പേ॰… വിമോക്ഖന്തികമേതം ബുദ്ധാനം ഭഗവന്താനം ബോധിയാ മൂലേ സഹ സബ്ബഞ്ഞുതഞ്ഞാണസ്സ പടിലാഭാ സച്ഛികാ പഞ്ഞത്തി യദിദം ഭഗവാ”തി (മഹാനി॰ ൮൪).

൧൪൩. യംഗുണനേമിത്തികഞ്ചേതം നാമം, തേസം ഗുണാനം പകാസനത്ഥം ഇമം ഗാഥം വദന്തി -

“ഭഗീ ഭജീ ഭാഗി വിഭത്തവാ ഇതി,
അകാസി ഭഗ്ഗന്തി ഗരൂതി ഭാഗ്യവാ;
ബഹൂഹി ഞായേഹി സുഭാവിതത്തനോ,

ഭവന്തഗോ സോ **ഭഗവാ**തി വുച്ചതീ”തി. -

നിദ്ദേസേ (മഹാനി॰ ൱൪) വുത്തനയേനേവ ചേത്ഥ തേസം തേസം പദാനം അത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ.

൱൪൪. അയം പന അപരോ നയോ.

ഭാഗ്യവാ ഭഗ്ഗവാ യുത്തോ, ഭഗേഹി ച വിഭത്തവാ;
ഭത്തവാ വന്തഗമനോ, ഭവേസു **ഭഗവാ** തതോതി.

തത്ഥ വണ്ണാഗമോ വണ്ണവിപരിയയോതിആദികം നിരുത്തിലക്ഖണം ഗഹേത്വാ സദ്ദനയേന വാ പിസോദരാദിപക്ഖേപലക്ഖണം ഗഹേത്വാ യസ്മാ ലോകിയലോകുത്തരസുഖാഭിനിബ്ബത്തകം ദാനസീലാദിപാരപ്പത്തം ഭാഗ്യമസ്സ അത്ഥി, തസ്മാ ഭാഗ്യവാതി വത്തബ്ബേ **ഭഗവാ**തി വുച്ചതീതി ഞാതബ്ബം.

യസ്മാ പന അഹിരികാനോത്തപ്പകോധൂപനാഹമക്ഖപളാസഇസ്സാമച്ഛരിയമായാസാഠേയ്യഥമ്ഭസാരമ്ഭമാനാതിമാനമദപമാദതണ്ഹാഅവിതിവിധാകുസലമൂലദുച്ചരിതസംകിലേസമലവിസമസഞ്ഞാവിതക്കപപഞ്ചചതുബ്ബിധവിപരിയേസ-ആസവഗന്ഥഓഘയോഗഅഗതിതണ്ഹുപ്പാദുപാദാനപഞ്ചചേതോഖീലവിനിബന്ധനീവരണാഭിനന്ദനാ-ഛവിവാദമൂലതണ്ഹാകായസത്താനുസയഅട്ഠമിച്ഛത്തനവതണ്ഹാമൂലകദസാകുസലകമ്മപഥദ്വാസട്ഠിദിട്ഠിഗത-അട്ഠസതതണ്ഹാവിചരിതപ്പഭേദസബ്ബദരഥപരിളാഹകിലേസസതസഹസ്സാനി , സങ്ഖേപതോ വാ പഞ്ച കിലേസഖന്ധഅഭിസങ്ഖാരദേവപുത്തമച്ചുമാരേ അഭഞ്ജി. തസ്മാ ഭഗ്ഗത്താ എതേസം പരിസ്സയാനം ഭഗ്ഗവാതി വത്തബ്ബേ **ഭഗവാ**തി വുച്ചതി. ആഹ ചേത്ഥ -

“ഭഗ്ഗരാഗോ ഭഗ്ഗദോസോ, ഭഗ്ഗമോഹോ അനാസവോ;
ഭഗ്ഗാസ്സ പാപകാ ധമ്മാ, **ഭഗവാ** തേന വുച്ചതീ”തി.

ഭാഗ്യവതായ ചസ്സ സതപുഞ്ഞലക്ഖണധരസ്സ രൂപകായസമ്പത്തി ദീപിതാ ഹോതി. ഭഗ്ഗദോസതായ ധമ്മകായസമ്പത്തി. തഥാ ലോകിയസരിക്ഖകാനം ബഹുമതഭാവോ, ഗഹട്ഠപബ്ബജിതേഹി അഭിഗമനീയതാ, അഭിഗതാനഞ്ച നേസം കായചിത്തദുക്ഖാപനയനേ പടിബലഭാവോ, ആമിസദാനധമ്മദാനേഹി ഉപകാരിതാ, ലോകിയലോകുത്തരസുഖേഹി ച സംയോജനസമത്ഥതാ ദീപിതാ ഹോതി.

യസ്മാ ച ലോകേ ഇസ്സരിയധമ്മയസസിരികാമപയത്തേസു ഛസു ധമ്മേസു ഭഗസദ്ദോ പവത്തതി, പരമഞ്ചസ്സ സകചിത്തേ ഇസ്സരിയം, അണിമാലങ്ഘിമാദികം വാ ലോകിയസമ്മതം സബ്ബാകാരപരിപൂരം അത്ഥി. തഥാ ലോകുത്തരോ ധമ്മോ. ലോകത്തയബ്യാപകോ യഥാഭുച്ചഗുണാധിഗതോ അതിവിയ പരിസുദ്ധോ യസോ. രൂപകായദസ്സനബ്യാവടജനനയനപ്പസാദജനനസമത്ഥാ സബ്ബാകാരപരിപൂരാ സബ്ബങ്ഗപച്ചങ്ഗസിരീ. യം യം എതേന ഇച്ഛിതം പത്ഥിതം അത്തഹിതം പരഹിതം വാ, തസ്സ തസ്സ തഥേവ അഭിനിപ്ഫന്നത്താ ഇച്ഛിതത്ഥനിബ്ബത്തിസഞ്ഞിതോ കാമോ. സബ്ബലോകഗരുഭാവപ്പത്തിഹേതുഭൂതോ സമ്മാവായാമസങ്ഖാതോ പയത്തോ ച അത്ഥി. തസ്മാ ഇമേഹി ഭഗേഹി യുത്തത്താപി ഭഗാ അസ്സ സന്തീതി ഇമിനാ അത്ഥേന **ഭഗവാ**തി വുച്ചതി.

യസ്മാ പന കുസലാദീഹി ഭേദേഹി സബ്ബധമ്മേ, ഖന്ധായതനധാതുസച്ചഇന്ദ്രിയപടിച്ചസമുപ്പാദാദീഹി വാ കുസലാദിധമ്മേ, പീളനസങ്ഖതസന്താപവിപരിണാമട്ഠേന വാ ദുക്ഖം അരിയസച്ചം, ആയൂഹനനിദാനസംയോഗപലിബോധട്ഠേന സമുദയം, നിസ്സരണവിവേകാസങ്ഖതഅമതട്ഠേന നിരോധം, നിയ്യാനികഹേതുദസ്സനാധിപതേയ്യട്ഠേന മഗ്ഗം വിഭത്തവാ, വിഭജിത്വാ വിവരിത്വാ ദേസിതവാതി വുത്തം ഹോതി. തസ്മാ വിഭത്തവാതി വത്തബ്ബേ **ഭഗവാ**തി വുച്ചതി.

യസ്മാ ച എസ ദിബ്ബബ്രഹ്മഅരിയവിഹാരേ കായചിത്തഉപധിവിവേകേ സുഞ്ഞതപ്പണിഹിതാനിമിത്തവിമോക്ഖേ അഞ്ഞേ ച ലോകിയലോകുത്തരേ ഉത്തരിമനുസ്സധമ്മേ ഭജി സേവി ബഹുലം അകാസി, തസ്മാ ഭത്തവാതി വത്തബ്ബേ **ഭഗവാ**തി വുച്ചതി.

യസ്മാ പന തീസു ഭവേസു തണ്ഹാസങ്ഖാതം ഗമനം അനേന വന്തം, തസ്മാ ഭവേസു വന്തഗമനോതി വത്തബ്ബേ ഭവസദ്ദതോ ഭകാരം ഗമനസദ്ദതോ ഗകാരം വന്തസദ്ദതോ വകാരഞ്ച ദീഘം കത്വാ ആദായ **ഭഗവാ**തി വുച്ചതി യഥാ ലോകേ മേഹനസ്സ ഖസ്സ മാലാതി വത്തബ്ബേ മേഖലാതി.

൱൪൫. തസ്സേവം ഇമിനാ ച ഇമിനാ ച കാരണേന സോ ഭഗവാ അരഹം...പേ... ഇമിനാ ച ഇമിനാ ച കാരണേന ഭഗവാതി ബുദ്ധഗുണേ അനുസ്സരതോ നേവ തസ്മിം സമയേ രാഗപരിയുട്ഠിതം ചിത്തം ഹോതി, ന ദോസപരിയുട്ഠിതം, ന മോഹപരിയുട്ഠിതം ചിത്തം ഹോതി. ഉജുഗതമേവസ്സ തസ്മിം സമയേ ചിത്തം ഹോതി തഥാഗതമാരബ്ഭ (അം॰ നി॰ ൬.൧൦). ഇച്ചസ്സ എവം രാഗാദിപരിയുട്ഠാനാഭാവേന വിക്ഖമ്ഭിതനീവരണസ്സ കമ്മട്ഠാനാഭിമുഖതായ ഉജുഗതചിത്തസ്സ ബുദ്ധഗുണപോണാ വിതക്കവിചാരാ പവത്തന്തി. ബുദ്ധഗുണേ അനുവിതക്കയതോ അനുവിചാരയതോ പീതി ഉപ്പജ്ജതി. പീതിമനസ്സ പീതിപദട്ഠാനായ പസ്സദ്ധിയാ കായചിത്തദരഥാ പടിപ്പസ്സമ്ഭന്തി. പസ്സദ്ധദരഥസ്സ കായികമ്പി ചേതസികമ്പി സുഖം ഉപ്പജ്ജതി. സുഖിനോ ബുദ്ധഗുണാരമ്മണം ഹുത്വാ ചിത്തം സമാധിയതീതി അനുക്കമേന എകക്ഖണേ ഝാനങ്ഗാനി ഉപ്പജ്ജന്തി. ബുദ്ധഗുണാനം പന ഗമ്ഭീരതായ നാനപ്പകാരഗുണാനുസ്സരണാധിമുത്തതായ വാ അപ്പനം അപ്പത്വാ ഉപചാരപ്പത്തമേവ ഝാനം ഹോതി. തദേതം ബുദ്ധഗുണാനുസ്സരണവസേന ഉപ്പന്നത്താ ബുദ്ധാനുസ്സതിച്ചേവ സങ്ഖം ഗച്ഛതി.

ഇമഞ്ച പന ബുദ്ധാനുസ്സതിം അനുയുത്തോ ഭിക്ഖു സത്ഥരി സഗാരവോ ഹോതി സപ്പതിസ്സോ, സദ്ധാവേപുല്ലം സതിവേപുല്ലം പഞ്ഞാവേപുല്ലം പുഞ്ഞവേപുല്ലഞ്ച അധിഗച്ഛതി, പീതിപാമോജ്ജബഹുലോ ഹോതി, ഭയഭേരവസഹോ ദുക്ഖാധിവാസനസമത്ഥോ, സത്ഥാരാ സംവാസസഞ്ഞം പടിലഭതി. ബുദ്ധഗുണാനുസ്സതിയാ അജ്ഝാവുത്ഥഞ്ചസ്സ സരീരമ്പി ചേതിയഘരമിവ പൂജാരഹം ഹോതി. ബുദ്ധഭൂമിയം ചിത്തം നമതി. വീതിക്കമിതബ്ബവത്ഥുസമായോഗേ ചസ്സ സമ്മുഖാ സത്ഥാരം പസ്സതോ വിയ ഹിരോത്തപ്പം പച്ചുപട്ഠാതി. ഉത്തരി അപ്പടിവിജ്ഝന്തോ പന സുഗതിപരായനോ ഹോതി.

തസ്മാ ഹവേ അപ്പമാദം, കയിരാഥ സുമേധസോ;

ഏവം മഹാനുഭാവായ, ബുദ്ധാനുസ്സതിയാ സദാതി.

ഇദം താവ ബുദ്ധാനുസ്സതിയം വിത്ഥാരകഥാമുഖം.

൨. ധമ്മാനുസ്സതികഥാ

൧൪൬. ധമ്മാനുസ്സതിം ഭാവേതുകാമേനാപി രഹോഗതേന പടിസല്ലീനേന ‘‘സ്വാക്ഖാതോ ഭഗവതാ ധമ്മോ സന്ദിട്ഠികോ അകാലികോ ഏഹിപസ്സികോ ഓപനേയ്യികോ പച്ചത്തം വേദിതബ്ബോ വിഞ്ഞൂഹീ’’തി (അം॰ നി॰ ൬.൧൦) ഏവം പരിയത്തിധമ്മസ്സ ചേവ നവവിധസ്സ ച ലോകുത്തരധമ്മസ്സ ഗുണാ അനുസ്സരിതബ്ബാ.

൧൪൭. സ്വാക്ഖാതോതി ഇമസ്മിം ഹി പദേ പരിയത്തിധമ്മോപി സങ്ഗഹം ഗച്ഛതി, ഇതരേസു ലോകുത്തരധമ്മോവ. തത്ഥ പരിയത്തിധമ്മോ താവ സ്വാക്ഖാതോ ആദിമജ്ഝപരിയോസാനകല്യാണത്താ സാത്ഥസബ്യഞ്ജനകേവലപരിപുണ്ണപരിസുദ്ധബ്രഹ്മചരിയപ്പകാസനത്താ ച. യഞ്ഹി ഭഗവാ ഏകഗാഥമ്പി ദേസേതി, സാ സമന്തഭദ്ദകത്താ ധമ്മസ്സ പഠമപാദേന ആദികല്യാണാ, ദുതിയതതിയപാദേഹി മജ്ഝേകല്യാണാ, പച്ഛിമപാദേന പരിയോസാനകല്യാണാ. ഏകാനുസന്ധികം സുത്തം നിദാനേന ആദികല്യാണം, നിഗമനേന പരിയോസാനകല്യാണം, സേസേന മജ്ഝേകല്യാണം. നാനാനുസന്ധികം സുത്തം പഠമാനുസന്ധിനാ ആദികല്യാണം, പച്ഛിമേന പരിയോസാനകല്യാണം, സേസേഹി മജ്ഝേകല്യാണം. അപിച സനിദാനസഉപ്പത്തികത്താ ആദികല്യാണം, വേനേയ്യാനം അനുരൂപതോ അത്ഥസ്സ അവിപരീതതായ ച ഹേതുദാഹരണയുത്തതോ ച മജ്ഝേകല്യാണം, സോതൂനം സദ്ധാപടിലാഭജനനേന നിഗമനേന ച പരിയോസാനകല്യാണം.

സകലോപി സാസനധമ്മോ അത്തനോ അത്ഥഭൂതേന സീലേന ആദികല്യാണോ, സമഥവിപസ്സനാമഗ്ഗഫലേഹി മജ്ഝേകല്യാണോ, നിബ്ബാനേന പരിയോസാനകല്യാണോ. സീലസമാധീഹി വാ ആദികല്യാണോ, വിപസ്സനാമഗ്ഗേഹി മജ്ഝേകല്യാണോ, ഫലനിബ്ബാനേഹി പരിയോസാനകല്യാണോ. ബുദ്ധസുബോധിതായ വാ ആദികല്യാണോ, ധമ്മസുധമ്മതായ മജ്ഝേകല്യാണോ, സങ്ഘസുപ്പടിപ്പത്തിയാ പരിയോസാനകല്യാണോ. തം സുത്വാ തഥത്ഥായ പടിപന്നേന അധിഗന്തബ്ബായ അഭിസമ്ബോധിയാ വാ ആദികല്യാണോ, പച്ചേകബോധിയാ മജ്ഝേകല്യാണോ, സാവകബോധിയാ പരിയോസാനകല്യാണോ.

സുയ്യമാനോ ചേസ നീവരണവിക്ഖമ്ഭനതോ സവനേനപി കല്യാണമേവ ആവഹതീതി ആദികല്യാണോ, പടിപജ്ജിയമാനോ സമഥവിപസ്സനാസുഖാവഹനതോ പടിപത്തിയാപി കല്യാണം ആവഹതീതി മജ്ഝേകല്യാണോ, തഥാപടിപന്നോ ച പടിപത്തിഫലേ നിട്ഠിതേ താദിഭാവാവഹനതോ പടിപത്തിഫലേനപി കല്യാണം ആവഹതീതി പരിയോസാനകല്യാണോതി ഏവം ആദിമജ്ഝപരിയോസാനകല്യാണത്താ സ്വാക്ഖാതോ.

യം പനേസ ഭഗവാ ധമ്മം ദേസേന്തോ സാസനബ്രഹ്മചരിയം മഗ്ഗബ്രഹ്മചരിയഞ്ച പകാസേതി നാനാനയേഹി ദീപേതി, തം യഥാനുരൂപം അത്ഥസമ്പത്തിയാ സാത്ഥം, ബ്യഞ്ജനസമ്പത്തിയാ സബ്യഞ്ജനം. സങ്കാസനപകാസനവിവരണവിഭജനഉത്താനീകരണപഞ്ഞത്തിഅത്ഥപദസമായോഗതോ സാത്ഥം, അക്ഖരപദബ്യഞ്ജനാകാരനിരുത്തിനിദ്ദേസസമ്പത്തിയാ സബ്യഞ്ജനം. അത്ഥഗമ്ഭീരതാപടിവേധഗമ്ഭീരതാഹി സാത്ഥം, ധമ്മഗമ്ഭീരതാദേസനാഗമ്ഭീരതാഹി സബ്യഞ്ജനം. അത്ഥപടിഭാനപടിസമ്ഭിദാവിസയതോ സാത്ഥം, ധമ്മനിരുത്തിപടിസമ്ഭിദാവിസയതോ സബ്യഞ്ജനം. പണ്ഡിതവേദനീയതോ പരിക്ഖകജനപ്പസാദകന്തി സാത്ഥം, സദ്ധേയ്യതോ ലോകിയജനപ്പസാദകന്തി സബ്യഞ്ജനം. ഗമ്ഭീരാധിപ്പായതോ സാത്ഥം, ഉത്താനപദതോ സബ്യഞ്ജനം. ഉപനേതബ്ബസ്സ അഭാവതോ സകലപരിപുണ്ണഭാവേന കേവലപരിപുണ്ണം. അപനേതബ്ബസ്സ അഭാവതോ നിദ്ദോസഭാവേന പരിസുദ്ധം.

അപിച പടിപത്തിയാ അധിഗമബ്യത്തിതോ സാത്ഥം, പരിയത്തിയാ ആഗമബ്യത്തിതോ സബ്യഞ്ജനം, സീലാദിപഞ്ചധമ്മക്ഖന്ധയുത്തതോ കേവലപരിപുണ്ണം, നിരുപക്കിലേസതോ നിത്ഥരണത്ഥായ പവത്തിതോ ലോകാമിസനിരപേക്ഖതോ ച പരിസുദ്ധന്തി ഏവം സാത്ഥസബ്യഞ്ജനകേവലപരിപുണ്ണപരിസുദ്ധബ്രഹ്മചരിയപ്പകാസനതോ സ്വാക്ഖാതോ.

അത്ഥവിപല്ലാസാഭാവതോ വാ സുട്ഠു അക്ഖാതോതി സ്വാക്ഖാതോ. യഥാ ഹി അഞ്ഞതിത്ഥിയാനം ധമ്മസ്സ അത്ഥോ വിപല്ലാസമാപജ്ജതി, അന്തരായികാതി വുത്തധമ്മാനം അന്തരായികത്താഭാവതോ, നിയ്യാനികാതി വുത്തധമ്മാനം നിയ്യാനികത്താഭാവതോ. തേന തേ ദുരക്ഖാതധമ്മായേവ ഹോന്തി, ന തഥാ ഭഗവതോ ധമ്മസ്സ അത്ഥോ വിപല്ലാസമാപജ്ജതി. ഇമേ ധമ്മാ അന്തരായികാ, ഇമേ ധമ്മാ നിയ്യാനികാതി ഏവം വുത്തധമ്മാനം തഥാഭാവാനതിക്കമനതോതി. ഏവം താവ പരിയത്തിധമ്മോ സ്വാക്ഖാതോ.

ലോകുത്തരധമ്മോ പന നിബ്ബാനാനുരൂപായ പടിപത്തിയാ പടിപദാനുരൂപസ്സ ച നിബ്ബാനസ്സ അക്ഖാതത്താ സ്വാക്ഖാതോ. യഥാഹ - ‘‘സുപഞ്ഞത്താ ഖോ പന തേന ഭഗവതാ സാവകാനം നിബ്ബാനഗാമിനീ പടിപദാ സംസന്ദതി നിബ്ബാനഞ്ച പടിപദാ ച. സേയ്യഥാപി നാമ ഗങ്ഗോദകം യമുനോദകേന സംസന്ദതി സമേതി, ഏവമേവ സുപഞ്ഞത്താ (ദീ॰ നി॰ ൨.൨൯൬) തേന ഭഗവതാ സാവകാനം നിബ്ബാനഗാമിനീ പടിപദാ സംസന്ദതി നിബ്ബാനഞ്ച പടിപദാ ചാ’’തി. അരിയമഗ്ഗോ ചേത്ഥ അന്തദ്വയം അനുപഗമ്മ മജ്ഝിമാ പടിപദാഭൂതോവ ‘‘മജ്ഝിമാ പടിപദാ’’തി അക്ഖാതത്താ സ്വാക്ഖാതോ. സാമഞ്ഞഫലാനി പടിപസ്സദ്ധകിലേസാനേവ ‘‘പടിപസ്സദ്ധകിലേസാനീ’’തി അക്ഖാതത്താ സ്വാക്ഖാതാനി. നിബ്ബാനം സസ്സതാമതതാണലേണാദിസഭാവമേവ സസ്സതാദിസഭാവവസേന അക്ഖാതത്താ സ്വാക്ഖാതന്തി ഏവം ലോകുത്തരധമ്മോപി സ്വാക്ഖാതോ.

൧൪൮. സന്ദിട്ഠികോതി ഏത്ഥ പന അരിയമഗ്ഗോ താവ അത്തനോ സന്താനേ രാഗാദീനം അഭാവം കരോന്തേന അരിയപുഗ്ഗലേന സാമം ദട്ഠബ്ബോതി സന്ദിട്ഠികോ. യഥാഹ -‘‘രത്തോ ഖോ, ബ്രാഹ്മണ, രാഗേന അഭിഭൂതോ പരിയാദിണ്ണചിത്തോ അത്തബ്യാബാധായപി ചേതേതി, പരബ്യാബാധായപി ചേതേതി, ഉഭയബ്യാബാധായപി ചേതേതി. ചേതസികം ദുക്ഖം ദോമനസ്സം പടിസംവേദേതി. രാഗേ പഹീനേ നേവ അത്തബ്യാബാധായ ചേതേതി, ന പരബ്യാബാധായ ചേതേതി, ന ഉഭയബ്യാബാധായ ചേതേതി, ന ചേതസികം ദുക്ഖം ദോമനസ്സം പടിസംവേദേതി. ഏവമ്പി ഖോ, ബ്രാഹ്മണ, സന്ദിട്ഠികോ ധമ്മോ ഹോതീ’’തി(അം॰ നി॰ ൩.൫൪). അപിച നവവിധോപി ലോകുത്തരധമ്മോ യേന യേന അധിഗതോ ഹോതി, തേന തേന പരസദ്ധായ ഗന്തബ്ബതം ഹിത്വാ പച്ചവേക്ഖണഞാണേന സയം ദട്ഠബ്ബോതി സന്ദിട്ഠികോ. അഥ വാ പസത്ഥാ ദിട്ഠി സന്ദിട്ഠി, സന്ദിട്ഠിയാ ജയതീതി സന്ദിട്ഠികോ. തഥാ ഹേത്ഥ അരിയമഗ്ഗോ

സമ്പയുത്തായ, അരിയഫലം കാരണഭൂതായ, നിബ്ബാനം വിസയിഭൂതായ സന്ദിട്ഠിയാ കിലേസേ ജയതി. തസ്മാ യഥാ രഥേന ജയതീതി രഥികോ, ഏവം നവവിധോപി ലോകുത്തരധമ്മോ സന്ദിട്ഠിയാ ജയതീതി സന്ദിട്ഠികോ.

അഥ വാ ദിട്ഠന്തി ദസ്സനം വുച്ചതി. ദിട്ഠമേവ സന്ദിട്ഠം, ദസ്സനന്തി അത്ഥോ. സന്ദിട്ഠം അരഹതീതി സന്ദിട്ഠികോ. ലോകുത്തരധമ്മോ ഹി ഭാവനാഭിസമയവസേന സച്ഛികിരിയാഭിസമയവസേന ച ദിസ്സമാനോയേവ വട്ടഭയം നിവത്തേതി. തസ്മാ യഥാ വത്ഥം അരഹതീതി വത്ഥികോ, ഏവം സന്ദിട്ഠം അരഹതീതി സന്ദിട്ഠികോ.

൧൪൭. അത്തനോ ഫലദാനം സന്ധായ നാസ്സ കാലോതി അകാലോ. അകാലോയേവ **അകാലികോ**. ന പഞ്ചാഹസത്താഹാദിഭേദം കാലം ഖേപേത്വാ ഫലം ദേതി, അത്തനോ പന പവത്തിസമനന്തരമേവ ഫലദോതി വുത്തം ഹോതി. അഥ വാ അത്തനോ ഫലദാനേ പകട്ഠോ കാലോ പത്തോ അസ്സാതി കാലികോ. കോ സോ? ലോകിയോ കുസലധമ്മോ. അയം പന സമനന്തരഫലത്താ ന കാലികോതി അകാലികോ. ഇദം മഗ്ഗമേവ സന്ധായ വുത്തം.

൧൪൮. "ഏഹി പസ്സ ഇമം ധമ്മ"ന്തി ഏവം പവത്തം ഏഹിപസ്സവിധിം അരഹതീതി **ഏഹിപസ്സികോ**. കസ്മാ പനേസ തം വിധിം അരഹതീതി? വിജ്ജമാനത്താ പരിസുദ്ധത്താ ച . രിത്തമുട്ഠിയം ഹി ഹിരഞ്ഞം വാ സുവണ്ണം വാ അത്ഥീതി വത്വാപി "ഏഹി പസ്സ ഇമ"ന്തി ന സക്കാ വത്തും. കസ്മാ? അവിജ്ജമാനത്താ. വിജ്ജമാനമ്പി ച ഗൂഥം വാ മുത്തം വാ മനുഞ്ഞഭാവപ്പകാസനേന ചിത്തസമ്പഹംസനത്ഥം "ഏഹി പസ്സ ഇമ"ന്തി ന സക്കാ വത്തും. അപിച ഖോ പന തിണേഹി വാ പണ്ണേഹി വാ പടിച്ഛാദേതബ്ബമേവ ഹോതി. കസ്മാ? അപരിസുദ്ധത്താ. അയം പന നവവിധോപി ലോകുത്തരധമ്മോ സഭാവതോവ വിജ്ജമാനോ വിഗതവലാഹകേ ആകാസേ സമ്പുണ്ണചന്ദമണ്ഡലം വിയ പണ്ഡുകമ്ബലേ നിക്ഖിത്തജാതിമണി വിയ ച പരിസുദ്ധോ. തസ്മാ വിജ്ജമാനത്താ പരിസുദ്ധത്താ ച ഏഹിപസ്സവിധിം അരഹതീതി ഏഹിപസ്സികോ.

൧൪൯. ഉപനേതബ്ബോതി **ഓപനേയ്യികോ**. അയം പനേത്ഥ വിനിച്ഛയോ, ഉപനയനം ഉപനയോ, ആദിത്തം ചേലം വാ സീസം വാ അജ്ഝുപേക്ഖിത്വാപി ഭാവനാവസേന അത്തനോ ചിത്തേ ഉപനയനം അരഹതീതി ഓപനയികോ. ഓപനയികോവ ഓപനേയ്യികോ. ഇദം സങ്ഖതേ ലോകുത്തരധമ്മേ യുജ്ജതി. അസങ്ഖതേ പന അത്തനോ ചിത്തേന ഉപനയനം അരഹതീതി ഓപനേയ്യികോ. സച്ഛികിരിയാവസേന അല്ലീയനം അരഹതീതി അത്ഥോ.

അഥ വാ നിബ്ബാനം ഉപനേതീതി അരിയമഗ്ഗോ ഉപനേയ്യോ. സച്ഛികാതബ്ബതം ഉപനേതബ്ബോതി ഫലനിബ്ബാനധമ്മോ ഉപനേയ്യോ. ഉപനേയ്യോ ഏവ ഓപനേയ്യികോ.

൧൫൦. **പച്ചത്തം വേദിതബ്ബോ വിഞ്ഞൂഹീ**തി സബ്ബേഹിപി ഉഗ്ഘടിതഞ്ഞൂആദീഹി വിഞ്ഞൂഹി അത്തനി അത്തനി വേദിതബ്ബോ "ഭാവിതോ മേ മഗ്ഗോ, അധിഗതം ഫലം, സച്ഛികതോ നിരോധോ"തി. ന ഹി ഉപജ്ഝായേന ഭാവിതേന മഗ്ഗേന സദ്ധിവിഹാരികസ്സ കിലേസാ പഹീയന്തി, ന സോ തസ്സ ഫലസമാപത്തിയാ ഫാസുവിഹരതി, ന തേന സച്ഛികതം നിബ്ബാനം സച്ഛികരോതി. തസ്മാ ന ഏസ പരസ്സ സീസേ ആഭരണം വിയ ദട്ഠബ്ബോ, അത്തനോ പന ചിത്തേയേവ ദട്ഠബ്ബോ, അനുഭവിതബ്ബോ വിഞ്ഞൂഹീതി വുത്തം ഹോതി. ബാലാനം പന അവിസയോ ചേസ.

അപിച സ്വാക്ഖാതോ അയം ധമ്മോ. കസ്മാ? സന്ദിട്ഠികത്താ. സന്ദിട്ഠികോ, അകാലികത്താ. അകാലികോ, ഏഹിപസ്സികത്താ. യോ ച ഏഹിപസ്സികോ, സോ നാമ ഓപനേയ്യികോ ഹോതീതി.

൧൫൧. തസ്സേവം സ്വാക്ഖാതതാദിഭേദേ ധമ്മഗുണേ അനുസ്സരതോ നേവ തസ്മിം സമയേ രാഗപരിയുട്ഠിതം ചിത്തം ഹോതി. ന ദോസ...പേ... ന മോഹപരിയുട്ഠിതം ചിത്തം ഹോതി. ഉജുഗതമേവസ്സ തസ്മിം സമയേ ചിത്തം ഹോതി ധമ്മം ആരബ്ഭാതി (അം॰ നി॰ ൬.൧൦) പുരിമനയേനേവ വിക്ഖമ്ഭിതനീവരണസ്സ ഏകക്ഖണേ ഝാനങ്ഗാനി ഉപ്പജ്ജന്തി. ധമ്മഗുണാനം പന ഗമ്ഭീരതായ നാനപ്പകാരഗുണാനുസ്സരണാധിമുത്തതായ വാ അപ്പനം അപ്പത്വാ ഉപചാരപ്പത്തമേവ ഝാനം ഹോതി. തദേതം ധമ്മഗുണാനുസ്സരണവസേന ഉപ്പന്നത്താ ധമ്മാനുസ്സതിച്ചേവ സങ്ഖം ഗച്ഛതി.

ഇമഞ്ച പന ധമ്മാനുസ്സതിം അനുയുത്തോ ഭിക്ഖു ഏവം ഓപനേയ്യികസ്സ ധമ്മസ്സ ദേസേതാരം ഇമിനാപങ്ഗേന സമന്നാഗതം സത്ഥാരം നേവ അതീതംസേ സമനുപസ്സാമി, ന പനേതരഹി അഞ്ഞത്ര തേന ഭഗവതാതി ഏവം ധമ്മഗുണദസ്സനേനേവ സത്ഥരി സഗാരവോ ഹോതി സപ്പതിസ്സോ. ധമ്മേ ഗരുചിത്തീകാരോ സദ്ധാദിവേപുല്ലം അധിഗച്ഛതി, പീതിപാമോജ്ജബഹുലോ ഹോതി, ഭയഭേരവസഹോ, ദുക്ഖാധിവാസനസമത്ഥോ, ധമ്മേന സംവാസസഞ്ഞം പടിലഭതി, ധമ്മഗുണാനുസ്സതിയാ അജ്ഝാവുത്ഥഞ്ചസ്സ സരീരമ്പി ചേതിയഘരമിവ പൂജാരഹം ഹോതി, അനുത്തരധമ്മാധിഗമായ ചിത്തം നമതി, വീതിക്കമിതബ്ബവത്ഥുസമായോഗേ ചസ്സ ധമ്മസുധമ്മതം സമനുസ്സരതോ ഹിരോത്തപ്പം പച്ചുപട്ഠാതി. ഉത്തരി അപ്പടിവിജ്ഝന്തോ പന സുഗതിപരായനോ ഹോതി.

തസ്മാ ഹവേ അപ്പമാദം, കയിരാഥ സുമേധസോ;
ഏവം മഹാനുഭാവായ, ധമ്മാനുസ്സതിയാ സദാതി.

ഇദം ധമ്മാനുസ്സതിയം വിത്ഥാരകഥാമുഖം.

൩. സങ്ഘാനുസ്സതികഥാ

൧൫൨. സങ്ഘാനുസ്സതിം ഭാവേതുകാമേനാപി രഹോഗതേന പടിസല്ലീനേന "സുപ്പടിപന്നോ ഭഗവതോ സാവകസങ്ഘോ, ഉജുപ്പടിപന്നോ ഭഗവതോ സാവകസങ്ഘോ, ഞായപ്പടിപന്നോ ഭഗവതോ സാവകസങ്ഘോ, സാമീചിപ്പടിപന്നോ ഭഗവതോ സാവകസങ്ഘോ, യദിദം ചത്താരി പുരിസയുഗാനി അട്ഠ പുരിസപുഗ്ഗലാ , ഏസ ഭഗവതോ സാവകസങ്ഘോ ആഹുനേയ്യോ, പാഹുനേയ്യോ, ദക്ഖിണേയ്യോ, അഞ്ജലികരണീയോ, അനുത്തരം പുഞ്ഞക്ഖേത്തം ലോകസ്സാ"തി (അം॰ നി॰ ൬.൧൦) ഏവം അരിയസങ്ഘഗുണാ അനുസ്സരിതബ്ബാ.

൧൫൩. തത്ഥ **സുപ്പടിപന്നോ**തി സുട്ഠു പടിപന്നോ, സമ്മാപടിപദം അനിവത്തിപടിപദം അനുലോമപടിപദം അപച്ചനീകപടിപദം ധമ്മാനുധമ്മപടിപദം പടിപന്നോതി വുത്തം ഹോതി. ഭഗവതോ ഓവാദാനുസാസനിം സക്കച്ചം സുണന്തീതി സാവകാ. സാവകാനം സങ്ഘോ **സാവകസങ്ഘോ,** സീലദിട്ഠിസാമഞ്ഞതായ സങ്ഘാതഭാവമാപന്നോ സാവകസമൂഹോതി അത്ഥോ. യസ്മാ പന സാ സമ്മാപടിപദാ ഉജു അവങ്കാ അകുടിലാ അജിമ്ഹാ, അരിയോ ച

ഞായോതിപി വുച്ചതി, അനുച്ഛവികത്താ ച സാമീചീതിപി സങ്ഖം ഗതാ. തസ്മാ തമ്പടിപന്നോ അരിയസങ്ഘോ **ഉജുപ്പടിപന്നോ ഞായപ്പടിപന്നോ സാമീചിപ്പടിപന്നോ**തിപി വുത്തോ.

ഏത്ഥ ച യേ മഗ്ഗട്ഠാ, തേ സമ്മാപടിപത്തിസമങ്ഗിതായ സുപ്പടിപന്നാ. യേ ഫലട്ഠാ, തേ സമ്മാപടിപദായ അധിഗന്തബ്ബസ്സ അധിഗതത്താ അതീതം പടിപദം സന്ധായ സുപ്പടിപന്നാതി വേദിതബ്ബാ.

അപിച സ്വാക്ഖാതേ ധമ്മവിനയേ യഥാനുസിട്ഠം പടിപന്നത്താപി അപണ്ണകപടിപദം പടിപന്നത്താപി **സുപ്പടിപന്നോ**.

മജ്ഝിമായ പടിപദായ അന്തദ്വയമനുപഗമ്മ പടിപന്നത്താ കായവചീമനോവങ്കകുടിലജിമ്ഹദോസപ്പഹാനായ പടിപന്നത്താ ച ഉജുപ്പടിപന്നത്താ ച **ഉജുപ്പടിപന്നോ**.

ഞായോ വുച്ചതി നിബ്ബാനം. തദത്ഥായ പടിപന്നത്താ **ഞായപ്പടിപന്നോ**.

യഥാ പടിപന്നാ സാമീചിപ്പടിപന്നാരഹാ ഹോന്തി, തഥാ പടിപന്നത്താ **സാമീചിപ്പടിപന്നോ**.

൨൭൮. **യദിദന്തി** യാനി ഇമാനി. **ചത്താരി പുരിസയുഗാനീ**തി യുഗളവസേന പഠമമഗ്ഗട്ഠോ ഫലട്ഠോതി ഇദമേകം യുഗളന്തി ഏവം ചത്താരി പുരിസയുഗളാനി ഹോന്തി. **അട്ഠ പുരിസപുഗ്ഗലാ**തി പുരിസപുഗ്ഗലവസേന ഏകോ പഠമമഗ്ഗട്ഠോ ഏകോ ഫലട്ഠോതി ഇമിനാ നയേന അട്ഠേവ പുരിസപുഗ്ഗലാ ഹോന്തി . ഏത്ഥ ച പുരിസോതി വാ പുഗ്ഗലോതി വാ ഏകത്ഥാനി ഏതാനി പദാനി. വേനേയ്യവസേന പനേതം വുത്തം. **ഏസ ഭഗവതോ സാവകസങ്ഘോ**തി യാനിമാനി യുഗവസേന ചത്താരി പുരിസയുഗാനി, പാടിഏക്കതോ അട്ഠ പുരിസപുഗ്ഗലാ, ഏസ ഭഗവതോ സാവകസങ്ഘോ, ആഹുനേയ്യോതിആദീസു ആനേത്വാ ഹുനിതബ്ബന്തി ആഹുനം, ദൂരതോപി ആനേത്വാ സീലവന്തേസു ദാതബ്ബന്തി അത്ഥോ. ചതുന്നം പച്ചയാനമേതമധിവചനം. തം ആഹുനം പടിഗ്ഗഹേതും യുത്തോ തസ്സ മഹപ്ഫലകരണതോതി **ആഹുനേയ്യോ**. അഥ വാ ദൂരതോപി ആഗന്ത്വാ സബ്ബസാപതേയ്യമ്പി ഏത്ഥ ഹുനിതബ്ബന്തി ആഹവനീയോ. സക്കാദീനമ്പി വാ ആഹവനം അരഹതീതി ആഹവനീയോ. യോ ചായം ബ്രാഹ്മണാനം ആഹവനീയോ നാമ അഗ്ഗി, യത്ഥ ഹുതം മഹപ്ഫലന്തി തേസം ലദ്ധി. സചേ ഹുതസ്സ മഹപ്ഫലതായ ആഹവനീയോ, സങ്ഘോവ ആഹവനീയോ. സങ്ഘേ ഹുതഞ്ഹി മഹപ്ഫലം ഹോതി. യഥാഹ -

"യോ ച വസ്സസതം ജന്തു, അഗ്ഗിം പരിചരേ വനേ;
ഏകഞ്ച ഭാവിതത്താനം, മുഹുത്തമപി പൂജയേ;
സായേവ പൂജനാ സേയ്യോ, യഞ്ചേ വസ്സസതം ഹുത"ന്തി. (ധ॰ പ॰ ൧൦൭);

തദേതം നികായന്തരേ ആഹവനീയോതി പദം ഇധ ആഹുനേയ്യോതി ഇമിനാ പദേന അത്ഥതോ ഏകം. ബ്യഞ്ജനതോ പനേത്ഥ കിഞ്ചിമത്തമേവ നാനം. ഇതി **ആഹുനേയ്യോ**.

പാഹുനേയ്യോതി ഏത്ഥ പന പാഹുനം വുച്ചതി ദിസാവിദിസതോ ആഗതാനം പിയമനാപാനം ഞാതിമിത്താനമത്ഥായ സക്കാരേന പടിയത്തം ആഗന്തുകദാനം. തമ്പി ഠപേത്വാ തേ തഥാരൂപേ പാഹുനകേ സങ്ഘസ്സേവ ദാതും യുത്തം, സങ്ഘോവ തം പടിഗ്ഗഹേതും യുത്തോ. സങ്ഘസദിസോ ഹി പാഹുനകോ നത്ഥി. തഥാ ഹേസ ഏകബുദ്ധന്തരേ ച ദിസ്സതി, അബ്ബോകിണ്ണഞ്ച പിയമനാപത്തകരേഹി ധമ്മേഹി സമന്നാഗതോതി. ഏവം പാഹുനമസ്സ ദാതും യുത്തം പാഹുനഞ്ച പടിഗ്ഗഹേതും യുത്തോതി പാഹുനേയ്യോ. യേസം പന പാഹവനീയോതി പാളി, തേസം യസ്മാ സങ്ഘോ പുബ്ബകാരമരഹതി, തസ്മാ സബ്ബപഠമം ആനേത്വാ ഏത്ഥ ഹുനിതബ്ബന്തി പാഹവനീയോ. സബ്ബപ്പകാരേന വാ ആഹവനമരഹതീതി പാഹവനീയോ. സ്വായമിധ തേനേവ അത്ഥേന പാഹുനേയ്യോതി വുച്ചതി.

ദക്ഖിണാതി പന പരലോകം സദ്ദഹിത്വാ ദാതബ്ബദാനം വുച്ചതി. തം ദക്ഖിണം അരഹതി, ദക്ഖിണായ വാ ഹിതോ യസ്മാ നം മഹപ്ഫലകരണതായ വിസോധേതീതി **ദക്ഖിണേയ്യോ**.

ഉഭോ ഹത്ഥേ സിരസ്മിം പതിട്ഠപേത്വാ സബ്ബലോകേന കയിരമാനം അഞ്ജലികമ്മം അരഹതീതി **അഞ്ജലികരണീയോ**.

അനുത്തരം പുഞ്ഞക്ഖേത്തം ലോകസ്സാതി സബ്ബലോകസ്സ അസദിസം പുഞ്ഞവിരൂഹനട്ഠാനം. യഥാ ഹി രഞ്ഞോ വാ അമച്ചസ്സ വാ സാലീനം വാ യവാനം വാ വിരൂഹനട്ഠാനം രഞ്ഞോ സാലിക്ഖേത്തം രഞ്ഞോ യവക്ഖേത്തന്തി വുച്ചതി, ഏവം സങ്ഘോ സബ്ബലോകസ്സ പുഞ്ഞാനം വിരൂഹനട്ഠാനം. സങ്ഘം നിസ്സായ ഹി ലോകസ്സ നാനപ്പകാരഹിതസുഖസംവത്തനികാനി പുഞ്ഞാനി വിരൂഹന്തി. തസ്മാ സങ്ഘോ അനുത്തരം പുഞ്ഞക്ഖേത്തം ലോകസ്സാതി.

൨൭൯. ഏവം സുപ്പടിപന്നതാദിഭേദേ സങ്ഘഗുണേ അനുസ്സരതോ നേവ തസ്മിം സമയേ രാഗപരിയുട്ഠിതം ചിത്തം ഹോതി. ന ദോസ...പേ॰... ന മോഹപരിയുട്ഠിതം ചിത്തം ഹോതി. ഉജുഗതമേവസ്സ തസ്മിം സമയേ ചിത്തം ഹോതി സങ്ഘം ആരബ്ഭാതി (അ॰ നി॰ ൬.൧൦) പുരിമനയേനേവ വിക്ഖമ്ഭിതനീവരണസ്സ ഏകക്ഖണേ ഝാനങ്ഗാനി ഉപ്പജ്ജന്തി. സങ്ഘഗുണാനം പന ഗമ്ഭീരതായ നാനപ്പകാരഗുണാനുസ്സരണാധിമുത്തതായ വാ അപ്പനം അപ്പത്വാ ഉപചാരപ്പത്തമേവ ഝാനം ഹോതി. തദേതം സങ്ഘഗുണാനുസ്സരണവസേന ഉപ്പന്നത്താ സങ്ഘാനുസ്സതിച്ചേവ സങ്ഖം ഗച്ഛതി.

ഇമഞ്ച പന സങ്ഘാനുസ്സതിം അനുയുത്തോ ഭിക്ഖു സങ്ഘേ സഗാരവോ ഹോതി സപ്പതിസ്സോ. സദ്ധാദിവേപുല്ലം അധിഗച്ഛതി, പീതിപാമോജ്ജബഹുലോ ഹോതി, ഭയഭേരവസഹോ, ദുക്ഖാധിവാസനസമത്ഥോ, സങ്ഘേന സംവാസസഞ്ഞം പടിലഭതി. സങ്ഘഗുണാനുസ്സതിയാ അജ്ഝാവുത്ഥഞ്ചസ്സ സരീരം സന്നിപതിതസങ്ഘമിവ ഉപോസഥാഗാരം പൂജാരഹം ഹോതി, സങ്ഘഗുണാധിഗമായ ചിത്തം നമതി, വീതിക്കമിതബ്ബവത്ഥുസമായോഗേ ചസ്സ സമ്മുഖാ സങ്ഘം പസ്സതോ വിയ ഹിരോത്തപ്പം പച്ചുപട്ഠാതി, ഉത്തരി അപ്പടിവിജ്ഝന്തോ പന സുഗതിപരായനോ ഹോതി.

തസ്മാ ഹവേ അപ്പമാദം, കയിരാഥ സുമേധസോ;

ഏവം മഹാനുഭാവായ, സങ്ഘാനുസ്സതിയാ സദാതി.

ഇദം സങ്ഘാനുസ്സതിയം വിത്ഥാരകഥാമുഖം.

൪. സീലാനുസ്സതികഥാ

൧൨൮. സീലാനുസ്സതിം ഭാവേതുകാമേന പന രഹോഗതേന പടിസല്ലീനേന "അഹോ വത മേ സീലാനി അഖണ്ഡാനി അച്ഛിദ്ദാനി അസബലാനി അകമ്മാസാനി ഭുജിസ്സാനി വിഞ്ഞുപ്പസത്ഥാനി അപരാമട്ഠാനി സമാധിസംവത്തനികാനീ"തി (അം॰ നി॰ ൬.൧൦) ഏവം അഖണ്ഡതാദിഗുണവസേന അത്തനോ സീലാനി അനുസ്സരിതബ്ബാനി. താനി ച ഗഹട്ഠേന ഗഹട്ഠസീലാനി, പബ്ബജിതേന പബ്ബജിതസീലാനി.

ഗഹട്ഠസീലാനി വാ ഹോന്തു പബ്ബജിതസീലാനി വാ, യേസം ആദിമ്ഹി വാ അന്തേ വാ ഏകമ്പി ന ഭിന്നം, താനി പരിയന്തേ ഛിന്നസാടകോ വിയ ന ഖണ്ഡാനീതി **അഖണ്ഡാനി**. യേസം വേമജ്ഝേ ഏകമ്പി ന ഭിന്നം, താനി മജ്ഝേ വിനിവിദ്ധസാടകോ വിയ ന ഛിദ്ദാനീതി **അച്ഛിദ്ദാനി**. യേസം പടിപാടിയാ ദ്വേ വാ തീണി വാ ന ഭിന്നാനി, താനി പിട്ഠിയാ വാ കുച്ഛിയാ വാ ഉട്ഠിതേന ദീഘവട്ടാദിസണ്ഠാനേന വിസഭാഗവണ്ണേന കാളരത്താദീനം അഞ്ഞതരസരീരവണ്ണാ ഗാവീ വിയ ന സബലാനീതി **അസബലാനി**. യാനി അന്തരന്തരാ ന ഭിന്നാനി, താനി വിസഭാഗബിന്ദുവിചിത്രാ ഗാവീ വിയ ന കമ്മാസാനീതി **അകമ്മാസാനി**. അവിസേസേന വാ സബ്ബാനിപി സത്തവിധേന മേഥുനസംയോഗേന കോധുപനാഹാദീഹി ച പാപധമ്മേഹി അനുപഹതത്താ അഖണ്ഡാനി അച്ഛിദ്ദാനി അസബലാനി അകമ്മാസാനി. താനിയേവ തണ്ഹാദാസബ്യതോ മോചേത്വാ ഭുജിസ്സഭാവകരണേന **ഭുജിസ്സാനി**. ബുദ്ധാദീഹി വിഞ്ഞൂഹി പസത്ഥത്താ **വിഞ്ഞുപ്പസത്ഥാനി**. തണ്ഹാദിട്ഠീഹി അപരാമട്ഠതായ കേനചി വാ അയം തേ സീലേസു ദോസോതി ഏവം പരാമട്ഠും അസക്കുണേയ്യതായ **അപരാമട്ഠാനി**. ഉപചാരസമാധിം അപ്പനാസമാധിം വാ, അഥ വാ പന മഗ്ഗസമാധിം ഫലസമാധിഞ്ചാപി സംവത്തേന്തീതി **സമാധിസംവത്തനികാനി**.

൧൨൯. ഏവം അഖണ്ഡതാദിഗുണവസേന അത്തനോ സീലാനി അനുസ്സരതോ നേവസ്സ തസ്മിം സമയേ രാഗപരിയുട്ഠിതം ചിത്തം ഹോതി. ന ദോസ…പേ॰… ന മോഹപരിയുട്ഠിതം ചിത്തം ഹോതി. ഉജുഗതമേവസ്സ തസ്മിം സമയേ ചിത്തം ഹോതി, സീലം ആരബ്ഭാതി പുരിമനയേനേവ വിക്ഖമ്ഭിതനീവരണസ്സ ഏകക്ഖണേ ഝാനങ്ഗാനി ഉപ്പജ്ജന്തി. സീലഗുണാനം പന ഗമ്ഭീരതായ നാനപ്പകാരഗുണാനുസ്സരണാധിമുത്തതായ വാ അപ്പനം അപ്പത്വാ ഉപചാരപ്പത്തമേവ ഝാനം ഹോതി. തദേതം സീലഗുണാനുസ്സരണവസേന ഉപ്പന്നത്താ സീലാനുസ്സതിച്ചേവ സങ്ഖം ഗച്ഛതി.

ഇമഞ്ച പന സീലാനുസ്സതിം അനുയുത്തോ ഭിക്ഖു സിക്ഖായ സഗാരവോ ഹോതി സഭാഗവുത്തി, പടിസന്ഥാരേ അപ്പമത്തോ, അത്താനുവാദാദിഭയവിരഹിതോ, അണുമത്തേസു വജ്ജേസു ഭയദസ്സാവീ, സദ്ധാദിവേപുല്ലം അധിഗച്ഛതി, പീതിപാമോജ്ജബഹുലോ ഹോതി. ഉത്തരി അപ്പടിവിജ്ഝന്തോ പന സുഗതിപരായനോ ഹോതി.

തസ്മാ ഹവേ അപ്പമാദം, കയിരാഥ സുമേധസോ;
ഏവം മഹാനുഭാവായ, സീലാനുസ്സതിയാ സദാതി.

ഇദം സീലാനുസ്സതിയം വിത്ഥാരകഥാമുഖം.

൫. ചാഗാനുസ്സതികഥാ

൧൩൦. ചാഗാനുസ്സതിം ഭാവേതുകാമേന പന പകതിയാ ചാഗാധിമുത്തേന നിച്ചപ്പവത്തദാനസംവിഭാഗേന ഭവിതബ്ബം. അഥ വാ പന ഭാവനം ആരഭന്തേന ഇതോ ദാനി പഭുതി സതി പടിഗ്ഗാഹകേ അന്തമസോ ഏകാലോപമത്തമ്പി ദാനം അദത്വാ ന ഭുഞ്ജിസ്സാമീതി സമാദാനം കത്വാ തംദിവസം ഗുണവിസിട്ഠേസു പടിഗ്ഗാഹകേസു യഥാസത്തി യഥാബലം ദാനം ദത്വാ തത്ഥ നിമിത്തം ഗണ്ഹിത്വാ രഹോഗതേന പടിസല്ലീനേന "ലാഭാ വത മേ സുലദ്ധം വത മേ, യോഹം മച്ഛേരമലപരിയുട്ഠിതായ പജായ വിഗതമലമച്ഛേരേന ചേതസാ വിഹരാമി മുത്തചാഗോ പയതപാണി വോസ്സഗ്ഗരതോ യാചയോഗോ ദാനസംവിഭാഗരതോ"തി ഏവം വിഗതമലമച്ഛേരതാദിഗുണവസേന അത്തനോ ചാഗോ അനുസ്സരിതബ്ബോ.

തത്ഥ **ലാഭാ വത മേ**തി മയ്ഹം വത ലാഭാ, യേ ഇമേ "ആയും ഖോ പന ദത്വാ ആയുസ്സ ഭാഗീ ഹോതി ദിബ്ബസ്സ വാ മാനുസസ്സ വാ" ഇതി (അം॰ നി॰ ൫.൩൭) ച, "ദദം പിയോ ഹോതി ഭജന്തി നം ബഹൂ" ഇതി (അം॰ നി॰ ൫.൩൪) ച, "ദദമാനോ പിയോ ഹോതി, സതം ധമ്മം അനുക്കമം" ഇതി (അം॰ നി॰ ൫.൩൫) ച ഏവമാദീഹി നയേഹി ഭഗവതാ ദായകസ്സ ലാഭാ സംവണ്ണിതാ, തേ മയ്ഹം അവസ്സം ഭാഗിനോതി അധിപ്പായോ. **സുലദ്ധം വത മേ**തി യം മയാ ഇദം സാസനം മനുസ്സത്തം വാ ലദ്ധം, തം സുലദ്ധം വത മേ. കസ്മാ ? യോഹം മച്ഛേരമലപരിയുട്ഠിതായ പജായ…പേ॰… ദാനസംവിഭാഗരതോതി.

തത്ഥ **മച്ഛേരമലപരിയുട്ഠിതായാ**തി മച്ഛേരമലേന അഭിഭൂതായ. **പജായാ**തി പജായനവസേന സത്താ വുച്ചന്തി. തസ്മാ അത്തനോ സമ്പത്തീനം പരസാധാരണഭാവമസഹനലക്ഖണേന ചിത്തസ്സ പഭസ്സരഭാവദൂസകാനം കണ്ഹധമ്മാനം അഞ്ഞതരേന മച്ഛേരമലേന അഭിഭൂതേസു സത്തേസൂതി അയമേത്ഥ അത്ഥോ. **വിഗതമലമച്ഛേരേനാ**തി അഞ്ഞേസമ്പി രാഗദോസാദിമലാനഞ്ചേവ മച്ഛേരസ്സ ച വിഗതത്താ വിഗതമലമച്ഛേരേന. **ചേതസാ വിഹരാമീ**തി യഥാവുത്തപ്പകാരചിത്തോ ഹുത്വാ വസാമീതി അത്ഥോ. സുത്തേസു പന മഹാനാമസക്കസ്സ സോതാപന്നസ്സ സതോ നിസ്സയവിഹാരം പുച്ഛതോ നിസ്സയവിഹാരവസേന ദേസിതത്താ അഗാരം അജ്ഝാവസാമീതി വുത്തം. തത്ഥ അഭിഭവിത്വാ വസാമീതി അത്ഥോ.

മുത്തചാഗോതി വിസ്സട്ഠചാഗോ. **പയതപാണീ**തി പരിസുദ്ധഹത്ഥോ. സക്കച്ചം സഹത്ഥാ ദേയ്യധമ്മം ദാതും സദാ ധോതഹത്ഥോയേവാതി വുത്തം ഹോതി. **വോസ്സഗ്ഗരതോ**തി വോസ്സജ്ജനം വോസ്സഗ്ഗോ, പരിച്ചാഗോതി അത്ഥോ. തസ്മിം വോസ്സഗ്ഗേ സതതാഭിയോഗവസേന രതോതി വോസ്സഗ്ഗരതോ. **യാചയോഗോ**തി യം യം പരേ യാചന്തി, തസ്സ തസ്സ ദാനതോ യാചനയോഗോതി അത്ഥോ. യാജയോഗോതിപി പാഠോ. യജനസങ്ഖാതേന യാജേന യുത്തോതി അത്ഥോ. **ദാനസംവിഭാഗരതോ**തി ദാനേ ച സംവിഭാഗേ ച രതോ. അഹഞ്ഹി ദാനഞ്ച ദേമി, അത്തനാ പരിഭുഞ്ജിതബ്ബതോപി ച സംവിഭാഗം കരോമി, ഏത്ഥേവ ചസ്മി ഉഭയേ രതോതി ഏവം അനുസ്സരതീതി അത്ഥോ.

൧൨൧. തസ്സേവം വിഗതമലമച്ഛേരതാദിഗുണവസേന അത്തനോ ചാഗം അനുസ്സരതോ നേവ തസ്മിം സമയേ രാഗപരിയുട്ഠിതം ചിത്തം ഹോതി. ന ദോസ...പേ... ന മോഹപരിയുട്ഠിതം ചിത്തം ഹോതി. ഉജുഗതമേവസ്സ തസ്മിം സമയേ ചിത്തം ഹോതി ചാഗം ആരബ്ഭാതി (അം॰ നി॰ ൬.൧൦) പുരിമനയേനേവ വിക്ഖമ്ഭിതനീവരണസ്സ ഏകക്ഖണേ ഝാനങ്ഗാനി ഉപ്പജ്ജന്തി. ചാഗഗുണാനം പന ഗമ്ഭീരതായ നാനപ്പകാരചാഗഗുണാനുസ്സരണാധിമുത്തതായ വാ അപ്പനം അപ്പത്വാ ഉപചാരപ്പത്തമേവ ഝാനം ഹോതി. തദേതം ചാഗഗുണാനുസ്സരണവസേന ഉപ്പന്നത്താ ചാഗാനുസ്സതിച്ചേവ സങ്ഖം ഗച്ഛതി.

ഇമഞ്ച പന ചാഗാനുസ്സതിം അനുയുത്തോ ഭിക്ഖു ഭിയ്യോസോ മത്തായ ചാഗാധിമുത്തോ ഹോതി, അലോഭജ്ഝാസയോ, മേത്തായ അനുലോമകാരീ, വിസാരദോ, പീതിപാമോജ്ജബഹുലോ, ഉത്തരി അപ്പടിവിജ്ഝന്തോ പന സുഗതിപരായനോ ഹോതി.

> തസ്മാ ഹവേ അപ്പമാദം, കയിരാഥ സുമേധസോ;
> ഏവം മഹാനുഭാവായ, ചാഗാനുസ്സതിയാ സദാതി.

ഇദം ചാഗാനുസ്സതിയം വിത്ഥാരകഥാമുഖം.

൬. ദേവതാനുസ്സതികഥാ

൧൨൨. ദേവതാനുസ്സതിം ഭാവേതുകാമേന പന അരിയമഗ്ഗവസേന സമുദാഗതേഹി സദ്ധാദീഹി ഗുണേഹി സമന്നാഗതേന ഭവിതബ്ബം. തതോ രഹോഗതേന പടിസല്ലീനേന "സന്തി ദേവാ ചാതുമഹാരാജികാ, സന്തി ദേവാ താവതിംസാ, യാമാ, തുസിതാ, നിമ്മാനരതിനോ, പരനിമ്മിതവസവത്തിനോ, സന്തി ദേവാ ബ്രഹ്മകായികാ, സന്തി ദേവാ തതുത്തരി, യഥാരൂപായ സദ്ധായ സമന്നാഗതാ താ ദേവതാ ഇതോ ചുതാ തത്ഥ ഉപപന്നാ, മയ്ഹമ്പി തഥാരൂപാ സദ്ധാ സംവിജ്ജതി. യഥാരൂപേന സീലേന. യഥാരൂപേന സുതേന. യഥാരൂപേന ചാഗേന. യഥാരൂപായ പഞ്ഞായ സമന്നാഗതാ താ ദേവതാ ഇതോ ചുതാ തത്ഥ ഉപപന്നാ, മയ്ഹമ്പി തഥാരൂപാ പഞ്ഞാ സംവിജ്ജതീ"തി (അം॰ നി॰ ൬.൧൦) ഏവം ദേവതാ സക്ഖിട്ഠാനേ ഠപേത്വാ അത്തനോ സദ്ധാദിഗുണാ അനുസ്സരിതബ്ബാ.

സുത്തേ പന യസ്മിം മഹാനാമ സമയേ അരിയസാവകോ അത്തനോ ച താസഞ്ച ദേവതാനം സദ്ധഞ്ച സീലഞ്ച സുതഞ്ച ചാഗഞ്ച പഞ്ഞഞ്ച അനുസ്സരതി, നേവസ്സ തസ്മിം സമയേ രാഗപരിയുട്ഠിതം ചിത്തം ഹോതീതി വുത്തം. കിഞ്ചാപി വുത്തം, അഥ ഖോ തം സക്ഖിട്ഠാനേ ഠപേതബ്ബദേവതാനം അത്തനോ സദ്ധാദീഹി സമാനഗുണദീപനത്ഥം വുത്തന്തി വേദിതബ്ബം. അട്ഠകഥായഞ്ഹി ദേവതാ സക്ഖിട്ഠാനേ ഠപേത്വാ അത്തനോ ഗുണേ അനുസ്സരതീതി ദള്ഹം കത്വാ വുത്തം.

൧൨൩. തസ്മാ പുബ്ബഭാഗേ ദേവതാനം ഗുണേ അനുസ്സരിത്വാ അപരഭാഗേ അത്തനോ സംവിജ്ജമാനേ സദ്ധാദിഗുണേ അനുസ്സരതോ ചസ്സ നേവ തസ്മിം സമയേ രാഗപരിയുട്ഠിതം ചിത്തം ഹോതി. ന ദോസ...പേ... ന മോഹപരിയുട്ഠിതം ചിത്തം ഹോതി, ഉജുഗതമേവസ്സ തസ്മിം സമയേ ചിത്തം ഹോതി ദേവതാ ആരബ്ഭാതി (അം॰ നി॰ ൬.൧൦) പുരിമനയേനേവ വിക്ഖമ്ഭിതനീവരണസ്സ ഏകക്ഖണേ ഝാനങ്ഗാനി ഉപ്പജ്ജന്തി. സദ്ധാദിഗുണാനം പന ഗമ്ഭീരതായ നാനപ്പകാരഗുണാനുസ്സരണാധിമുത്തതായ വാ അപ്പനം അപ്പത്വാ ഉപചാരപ്പത്തമേവ ഝാനം ഹോതി. തദേതം ദേവതാനം ഗുണസദിസസദ്ധാദിഗുണാനുസ്സരണവസേന ദേവതാനുസ്സതിച്ചേവ സങ്ഖം ഗച്ഛതി.

ഇമഞ്ച പന ദേവതാനുസ്സതിം അനുയുത്തോ ഭിക്ഖു ദേവതാനം പിയോ ഹോതി മനാപോ, ഭിയ്യോസോ മത്തായ സദ്ധാദിവേപുല്ലം അധിഗച്ഛതി, പീതിപാമോജ്ജബഹുലോ വിഹരതി. ഉത്തരി അപ്പടിവിജ്ഝന്തോ പന സുഗതിപരായനോ ഹോതി.

> തസ്മാ ഹവേ അപ്പമാദം, കയിരാഥ സുമേധസോ;
> ഏവം മഹാനുഭാവായ, ദേവതാനുസ്സതിയാ സദാതി.

ഇദം ദേവതാനുസ്സതിയം വിത്ഥാരകഥാമുഖം.

പകിണ്ണകകഥാ

൧൨൪. യം പന ഏതാസം വിത്ഥാരദേസനായം "ഉജുഗതമേവസ്സ തസ്മിം സമയേ ചിത്തം ഹോതി തഥാഗതം ആരബ്ഭാ"തിആദീനി വത്വാ "ഉജുഗതചിത്തോ ഖോ പന, മഹാനാമ, അരിയസാവകോ ലഭതി അത്ഥവേദം, ലഭതി ധമ്മവേദം, ലഭതി ധമ്മൂപസംഹിതം പാമോജ്ജം, പമുദിതസ്സ പീതി ജായതീ"തി (അം॰ നി॰ ൬.൧൦) വുത്തം, തത്ഥ ഇതിപി സോ ഭഗവാതിആദീനം അത്ഥം നിസ്സായ ഉപ്പന്നം തുട്ഠിം സന്ധായ **ലഭതി അത്ഥവേദ**ന്തി വുത്തം. പാളിം നിസ്സായ ഉപ്പന്നം തുട്ഠിം സന്ധായ **ലഭതി ധമ്മവേദം**. ഉഭയവസേന **ലഭതി ധമ്മൂപസംഹിതം പാമോജ്ജ**ന്തി വുത്തന്തി വേദിതബ്ബം.

യഞ്ച ദേവതാനുസ്സതിയം ദേവതാ ആരബ്ഭാതി വുത്തം, തം പുബ്ബഭാഗേ ദേവതാ ആരബ്ഭ പവത്തചിത്തവസേന ദേവതാഗുണസദിസേ വാ ദേവതാഭാവനിപ്ഫാദകേ ഗുണേ ആരബ്ഭ പവത്തചിത്തവസേന വുത്തന്തി വേദിതബ്ബം.

൧൨൫. ഇമാ പന ഛ അനുസ്സതിയോ അരിയസാവകാനഞ്ഞേവ ഇജ്ഝന്തി. തേസം ഹി ബുദ്ധധമ്മസങ്ഘഗുണാ പാകടാ ഹോന്തി. തേ ച അഖണ്ഡതാദിഗുണേഹി സീലേഹി, വിഗതമലമച്ഛേരേന ചാഗേന, മഹാനുഭാവാനം ദേവതാനം ഗുണസദിസേഹി സദ്ധാദിഗുണേഹി സമന്നാഗതാ. മഹാനാമസുത്തേ (അം॰ നി॰ ൬.൧൦) ച സോതാപന്നസ്സ നിസ്സയവിഹാരം പുട്ഠേന ഭഗവതാ സോതാപന്നസ്സ നിസ്സയവിഹാരദസ്സനത്ഥമേവ ഏതാ വിത്ഥാരതോ കഥിതാ.

ഗേധസുത്തേപി "ഇധ, ഭിക്ഖവേ, അരിയസാവകോ തഥാഗതം അനുസ്സരതി, ഇതിപി സോ ഭഗവാ...പേ॰... ഉജുഗതമേവസ്സ തസ്മിം സമയേ ചിത്തം ഹോതി നിക്ഖന്തം മുത്തം വുട്ഠിതം ഗേധമ്ഹാ. ഗേധോതി ഖോ, ഭിക്ഖവേ, പഞ്ചന്നേതം കാമഗുണാനമധിവചനം. ഇദമ്പി ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ആരമ്മണം കരിത്വാ ഏവമിധേകച്ചേ സത്താ വിസുജ്ഝന്തീ"തി (അം॰ നി॰ ൬.൨൬) ഏവം അരിയസാവകസ്സ അനുസ്സതിവസേന ചിത്തം വിസോധേത്വാ ഉത്തരി പരമത്ഥവിസുദ്ധിഅധിഗമത്ഥായ കഥിതാ.

ആയസ്മതാ മഹാകച്ചാനേന ദേസിതേ സമ്ബാധോകാസസുത്തേപി “അച്ഛരിയം, ആവുസോ, അബ്ഭുതം, ആവുസോ, യാവഞ്ചിദം തേന ഭഗവതാ ജാനതാ പസ്സതാ അരഹതാ സമ്മാസമ്ബുദ്ധേന സമ്ബാധേ ഓകാസാധിഗമോ അനുബുദ്ധോ സത്താനം വിസുദ്ധിയാ...പേ॰... നിബ്ബാനസ്സ സച്ഛികിരിയായ യദിദം ഛ അനുസ്സതിട്ഠാനാനി. കതമാനി ഛ? ഇധാവുസോ, അരിയസാവകോ തഥാഗതം അനുസ്സരതി...പേ॰... ഏവമിധേകച്ചേ സത്താ വിസുദ്ധിധമ്മാ ഭവന്തീ”തി (അ॰ നി॰ ൬.൨൬) ഏവം അരിയസാവകസ്സേവ പരമത്ഥവിസുദ്ധിധമ്മതായ ഓകാസാധിഗമവസേന കഥിതാ.

ഉപോസഥസുത്തേപി “കഥഞ്ച, വിസാഖേ, അരിയൂപോസഥോ ഹോതി? ഉപക്കിലിട്ഠസ്സ, വിസാഖേ, ചിത്തസ്സ ഉപക്കമേന പരിയോദപനാ ഹോതി. കഥഞ്ച, വിസാഖേ, ഉപക്കിലിട്ഠസ്സ ചിത്തസ്സ ഉപക്കമേന പരിയോദപനാ ഹോതി? ഇധ, വിസാഖേ, അരിയസാവകോ തഥാഗതം അനുസ്സരതീ”തി (അ॰ നി॰ ൩.൭൧) ഏവം അരിയസാവകസ്സേവ ഉപോസഥം ഉപവസതോ ചിത്തവിസോധനകമ്മട്ഠാനവസേന ഉപോസഥസ്സ മഹപ്ഫലഭാവദസ്സനത്ഥം കഥിതാ.

ഏകാദസനിപാതേപി “സദ്ധോ ഖോ, മഹാനാമ, ആരാധകോ ഹോതി, നോ അസ്സദ്ധോ. ആരദ്ധവീരിയോ, ഉപട്ഠിതസതി, സമാഹിതോ, പഞ്ഞവാ, മഹാനാമ , ആരാധകോ ഹോതി, നോ ദുപ്പഞ്ഞോ. ഇമേസു ഖോ ത്വം, മഹാനാമ, പഞ്ചസു ധമ്മേസു പതിട്ഠായ ഛ ധമ്മേ ഉത്തരി ഭാവേയ്യാസി. ഇധ ത്വം, മഹാനാമ, തഥാഗതം അനുസ്സരേയ്യാസി ഇതിപി സോ ഭഗവാ”തി (അ॰ നി॰ ൧൧.൧൧) ഏവം അരിയസാവകസ്സേവ “തേസം നോ, ഭന്തേ, നാനാവിഹാരേന വിഹരതം കേനസ്സ വിഹാരേന വിഹരിതബ്ബ”ന്തി പുച്ഛതോ വിഹാരദസ്സനത്ഥം കഥിതാ.

൧൬൬. ഏവം സന്തേപി പരിസുദ്ധസീലാദിഗുണസമന്നാഗതേന പുഥുജ്ജനേനാപി മനസി കാതബ്ബാ. അനുസ്സവവസേനാപി ഹി ബുദ്ധാദീനം ഗുണേ അനുസ്സരതോ ചിത്തം പസീദതിയേവ. യസ്സാനുഭാവേന നീവരണാനി വിക്ഖമ്ഭേത്വാ ഉളാരപാമോജ്ജോ വിപസ്സനം ആരഭിത്വാ അരഹത്തംയേവ സച്ഛികരേയ്യ കടഅന്ധകാരവാസീ **ഫുസ്സദേവത്ഥേരോ** വിയ.

സോ കിരായസ്മാ മാരേന നിമ്മിതം ബുദ്ധരൂപം ദിസ്വാ “അയം താവ സരാഗദോസമോഹോ ഏവം സോഭതി, കഥം നു ഖോ ഭഗവാ ന സോഭതി, സോ ഹി സബ്ബസോ വീതരാഗദോസമോഹോ”തി ബുദ്ധാരമ്മണം പീതിം പടിലഭിത്വാ വിപസ്സനം വഡ്ഢേത്വാ അരഹത്തം പാപുണീതി.

ഇതി സാധുജനപാമോജ്ജത്ഥായ കതേ വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ

സമാധിഭാവനാധികാരേ

ഛഅനുസ്സതിനിദ്ദേസോ നാമ

സത്തമോ പരിച്ഛേദോ.

൮. അനുസ്സതികമ്മട്ഠാനനിദ്ദേസോ

മരണസ്സതികഥാ

൧൬൭. ഇദാനി ഇതോ അനന്തരായ മരണസ്സതിയാ ഭാവനാനിദ്ദേസോ അനുപ്പത്തോ. തത്ഥ **മരണ**ന്തി ഏകഭവപരിയാപന്നസ്സ ജീവിതിന്ദ്രിയസ്സ ഉപച്ഛേദോ. യം പനേതം അരഹന്താനം വട്ടദുക്ഖസമുച്ഛേദസങ്ഖാതം **സമുച്ഛേദമരണം,** സങ്ഖാരാനം ഖണഭങ്ഗസങ്ഖാതം **ഖണികമരണം,** രുക്ഖോ മതോ ലോഹം മതന്തിആദീസു **സമ്മുതിമരണഞ്ച,** ന തം ഇധ അധിപ്പേതം.

യമ്പി ചേതം അധിപ്പേതം, തം കാലമരണം അകാലമരണന്തി ദുവിധം ഹോതി. തത്ഥ കാലമരണം പുഞ്ഞക്ഖയേന വാ ആയുക്ഖയേന വാ ഉഭയക്ഖയേന വാ ഹോതി. അകാലമരണം കമ്മുപച്ഛേദകകമ്മവസേന.

തത്ഥ യം വിജ്ജമാനായപി ആയുസന്താനജനകപച്ചയസമ്പത്തിയാ കേവലം പടിസന്ധിജനകസ്സ കമ്മസ്സ വിപക്കവിപാകത്താ മരണം ഹോതി, ഇദം **പുഞ്ഞക്ഖയേന മരണം** നാമ. യം ഗതികാലാഹാരാദിസമ്പത്തിയാ അഭാവേന അജ്ജതനകാലപുരിസാനം വിയ വസ്സസതമത്തപരിമാണസ്സ ആയുനോ ഖയവസേന മരണം ഹോതി, ഇദം **ആയുക്ഖയേന മരണം** നാമ. യം പന ദൂസീമാരകലാബുരാജാദീനം വിയ തങ്ഖണഞ്ഞേവ ഠാനാചാവനസമത്ഥേന കമ്മുനാ ഉപച്ഛിന്നസന്താനാനം, പുരിമകമ്മവസേന വാ സത്ഥഹരണാദീഹി ഉപക്കമേഹി ഉപച്ഛിജ്ജമാനസന്താനാനം മരണം ഹോതി, ഇദം **അകാലമരണം** നാമ. തം സബ്ബമ്പി വുത്തപ്പകാരേന ജീവിതിന്ദ്രിയുപച്ഛേദേന സങ്ഗഹിതം. ഇതി ജീവിതിന്ദ്രിയുപച്ഛേദസങ്ഖാതസ്സ മരണസ്സ സരണം മരണസ്സതി.

൧൬൮. തം ഭാവേതുകാമേന രഹോഗതേന പടിസല്ലീനേന "മരണം ഭവിസ്സതി, ജീവിതിന്ദ്രിയം ഉപച്ഛിജ്ജിസ്സതീ"തി വാ, "മരണം മരണ"ന്തി വാ യോനിസോ മനസികാരോ പവത്തേതബ്ബോ. അയോനിസോ പവത്തയതോ ഹി ഇട്ഠജനമരണാനുസ്സരണേ സോകോ ഉപ്പജ്ജതി വിജാതമാതുയാ പിയപുത്തമരണാനുസ്സരണേ വിയ. അനിട്ഠജനമരണാനുസ്സരണേ പാമോജ്ജം ഉപ്പജ്ജതി വേരീനം വേരിമരണാനുസ്സരണേ വിയ. മജ്ഝത്തജനമരണാനുസ്സരണേ സംവേഗോ ന ഉപ്പജ്ജതി മതകളേവരദസ്സനേ ഛവഡാഹകസ്സ വിയ. അത്തനോ മരണാനുസ്സരണേ സന്താസോ ഉപ്പജ്ജതി ഉക്ഖിത്താസികം വധകം ദിസ്വാ ഭീരുകജാതികസ്സ വിയ. തദേതം സബ്ബമ്പി സതിസംവേഗഞാണവിരഹതോ ഹോതി. തസ്മാ തത്ഥ തത്ഥ ഹതമതസത്തേ ഓലോകേത്വാ ദിട്ഠപുബ്ബസമ്പത്തീനം സത്താനം മതാനം മരണം ആവജ്ജേത്വാ സതിഞ്ച സംവേഗഞ്ച ഞാണഞ്ച യോജേത്വാ "മരണം ഭവിസ്സതീ"തിആദിനാ നയേന മനസികാരോ പവത്തേതബ്ബോ. ഏവം പവത്തേന്തോ ഹി യോനിസോ പവത്തേതി, ഉപായേന പവത്തേതീതി അത്ഥോ. ഏവം പവത്തയതോയേവ ഹി ഏകച്ചസ്സ നീവരണാനി വിക്ഖമ്ഭന്തി, മരണാരമ്മണാ സതി സണ്ഠാതി, ഉപചാരപ്പത്തമേവ കമ്മട്ഠാനം ഹോതി.

൧൬൯. യസ്സ പന ഏത്താവതാ ന ഹോതി, തേന വധകപച്ചുപട്ഠാനതോ, സമ്പത്തിവിപത്തിതോ, ഉപസംഹരണതോ, കായബഹുസാധാരണതോ, ആയുദുബ്ബലതോ, അനിമിത്തതോ, അദ്ധാനപരിച്ഛേദതോ, ഖണപരിത്തതോതി ഇമേഹി അട്ഠഹാകാരേഹി മരണം അനുസ്സരിതബ്ബം.

തത്ഥ **വധകപച്ചുപട്ഠാനതോ**തി വധകസ്സ വിയ പച്ചുപട്ഠാനതോ. യഥാ ഹി ഇമസ്സ സീസം ഛിന്ദിസ്സാമീതി അസിം ഗഹേത്വാ ഗീവായ ചാരയമാനോ വധകോ പച്ചുപട്ഠിതോവ ഹോതി, ഏവം മരണമ്പി പച്ചുപട്ഠിതമേവാതി അനുസ്സരിതബ്ബം. കസ്മാ? സഹ ജാതിയാ ആഗതതോ, ജീവിതഹരണതോ ച. യഥാ ഹി അഹിച്ഛത്തകമകുളം മത്ഥകേന പംസും ഗഹേത്വാവ ഉഗ്ഗച്ഛതി, ഏവം സത്താ ജരാമരണം

ഗഹേത്വാവ നിബ്ബത്തന്തി. തഥാ ഹി നേസം പടിസന്ധിചിത്തം ഉപ്പാദാനന്തരമേവ ജരം പത്വാ പബ്ബതസിഖരതോ പതിതസിലാ വിയ ഭിജ്ജതി സദ്ധിം സമ്പയുത്തഖന്ധേഹി. ഏവം ഖണികമരണം താവ സഹ ജാതിയാ ആഗതം. ജാതസ്സ പന അവസ്സം മരണതോ ഇധാധിപ്പേതമരണമ്പി സഹ ജാതിയാ ആഗതം. തസ്മാ ഏസ സത്തോ ജാതകാലതോ പട്ഠായ യഥാ നാമ ഉട്ഠിതോ സൂരിയോ അത്ഥാഭിമുഖോ ഗച്ഛതേവ, ഗതഗതട്ഠാനതോ ഈസകമ്പി ന നിവത്തതി. യഥാ വാ നദീ പബ്ബതേയ്യാ സീഘസോതാ ഹാരഹാരിനീ സന്ദതേവ വത്തതേവ ഈസകമ്പി ന നിവത്തതി, ഏവം ഈസകമ്പി അനിവത്തമാനോ മരണാഭിമുഖോവ യാതി. തേന വുത്തം -

> "യമേകരത്തിം പഠമം, ഗബ്ഭേ വസതി മാണവോ;
> അബ്ഭുട്ഠിതോവ സോ യാതി, സ ഗച്ഛം ന നിവത്തതീ"തി. (ജാ॰ ൧.൧൫.൩൬൩);

ഏവം ഗച്ഛതോ ചസ്സ ഗിമ്ഹാഭിതത്താനം കുന്നദീനം ഖയോ വിയ, പാതോ ആപോരസാനുഗതബന്ധനാനം ദുമപ്ഫലാനം പതനം വിയ, മുഗ്ഗരാഭിതാളിതാനം മത്തികഭാജനാനം ഭേദോ വിയ, സൂരിയരസ്മിസമ്ഫുട്ഠാനം ഉസ്സാവബിന്ദൂനം വിദ്ധംസനം വിയ ച മരണമേവ ആസന്നം ഹോതി. തേനാഹ -

> "അച്ചയന്തി അഹോരത്താ, ജീവിതമുപരുജ്ഝതി;
> ആയു ഖീയതി മച്ചാനം, കുന്നദീനംവ ഓദകം. (സം॰ നി॰ ൧.൧൪൬);

> "ഫലാനമിവ പക്കാനം, പാതോ പപതതോ ഭയം;
> ഏവം ജാതാന മച്ചാനം, നിച്ചം മരണതോ ഭയം.

> "യഥാപി കുമ്ഭകാരസ്സ, കതം മത്തികഭാജനം;
> ഖുദ്ദകഞ്ച മഹന്തഞ്ച, യം പക്കം യഞ്ച ആമകം;
> സബ്ബം ഭേദനപരിയന്തം, ഏവം മച്ചാന ജീവിതം'. (സു॰ നി॰ ൫൮൧-൫൮൨);

> "ഉസ്സാവോവ തിണഗ്ഗമ്ഹി, സൂരിയുഗ്ഗമനം പതി;
> ഏവമായു മനുസ്സാനം, മാ മം അമ്മ നിവാരയാ"തി. (ജാ॰ ൧.൧.൭൪);

ഏവം ഉക്ഖിത്താസികോ വധകോ വിയ സഹ ജാതിയാ ആഗതം പനേതം മരണം ഗീവായ അസിം ചാരയമാനോ സോ വധകോ വിയ ജീവിതം ഹരതിയേവ, ന അഹരിത്വാ നിവത്തതി. തസ്മാ സഹ ജാതിയാ ആഗതതോ, ജീവിതഹരണതോ ച ഉക്ഖിത്താസികോ വധകോ വിയ മരണമ്പി പച്ചുപട്ഠിതമേവാതി ഏവം വധകപച്ചുപട്ഠാനതോ മരണം അനുസ്സരിതബ്ബം.

൧൭൦. സമ്പത്തിവിപത്തിതോതി ഇധ സമ്പത്തി നാമ താവദേവ സോഭതി, യാവ നം വിപത്തി നാഭിഭവതി, ന ച സാ സമ്പത്തി നാമ അത്ഥി, യാ വിപത്തിം അതിക്കമ്മ തിട്ഠേയ്യ. തഥാ ഹി -

> "സകലം മേദിനിം ഭുത്വാ, ദത്വാ കോടിസതം സുഖീ;
> അഡ്ഢാമലകമത്തസ്സ, അന്തേ ഇസ്സരതം ഗതോ.

> "തേനേവ ദേഹബന്ധേന, പുഞ്ഞമ്ഹി ഖയമാഗതേ;
> മരണാഭിമുഖോ സോപി, അസോകോ സോകമാഗതോ"തി.

അപിച സബ്ബം ആരോഗ്യം ബ്യാധിപരിയോസാനം, സബ്ബം യോബ്ബനം ജരാപരിയോസാനം, സബ്ബം ജീവിതം മരണപരിയോസാനം, സബ്ബോയേവ ലോകസന്നിവാസോ ജാതിയാ അനുഗതോ, ജരായ അനുസടോ, ബ്യാധിനാ അഭിഭൂതോ, മരണേന അബ്ഭാഹതോ. തേനാഹ -

> "യഥാപി സേലാ വിപുലാ, നഭം ആഹച്ച പബ്ബതാ;

സമന്താ അനുപരിയേയ്യും, നിപ്പോഥേന്താ ചതുദ്ദിസാ.

“ഏവം ജരാ ച മച്ചു ച, അധിവത്തന്തി പാണിനേ;
ഖത്തിയേ ബ്രാഹ്മണേ വേസ്സേ, സുദ്ദേ ചണ്ഡാലപുക്കുസേ;
ന കിഞ്ചി പരിവജ്ജേതി, സബ്ബമേവാഭിമദ്ദതി.

“ന തത്ഥ ഹത്ഥീനം ഭൂമി, ന രഥാനം ന പത്തിയാ;
ന ചാപി മന്തയുദ്ധേന, സക്കാ ജേതും ധനേന വാ”തി. (സം॰ നി॰ ൧.൧൩൬);

ഏവം ജീവിതസമ്പത്തിയാ മരണവിപത്തിപരിയോസാനതം വവത്ഥപേന്തേന സമ്പത്തിവിപത്തിതോ മരണം അനുസ്സരിതബ്ബം.

൧൭൧. ഉപസംഹരണതോതി പരേഹി സദ്ധിം അത്തനോ ഉപസംഹരണതോ. തത്ഥ സത്തഹാകാരേഹി ഉപസംഹരണതോ മരണം അനുസ്സരിതബ്ബം, യസമഹത്തതോ, പുഞ്ഞമഹത്തതോ, ഥാമമഹത്തതോ, ഇദ്ധിമഹത്തതോ, പഞ്ഞാമഹത്തതോ, പച്ചേകബുദ്ധതോ, സമ്മാസമ്ബുദ്ധതോതി. കഥം? ഇദം മരണം നാമ മഹായസാനം മഹാപരിവാരാനം സമ്പന്നധനവാഹനാനം മഹാസമ്മതമന്ധാതുമഹാസുദസ്സന ദള്ഹനേമി നിമിപ്പഭുതീനമ്പി ഉപരി നിരാസങ്കമേവ പതിതം, കിമങ്ഗം പന മയ്ഹം ഉപരി ന പതിസ്സതി?

മഹായസാ രാജവരാ, മഹാസമ്മതആദയോ;
തേപി മച്ചുവസം പത്താ, മാദിസേസു കഥാവ കാതി.

ഏവം താവ **യസമഹത്തതോ** അനുസ്സരിതബ്ബം.

കഥം പുഞ്ഞമഹത്തതോ?

ജോതികോ ജടിലോ ഉഗ്ഗോ, മേണ്ഡകോ അഥ പുണ്ണകോ;
ഏതേ ചഞ്ഞേ ച യേ ലോകേ, മഹാപുഞ്ഞാതി വിസ്സുതാ;
സബ്ബേ മരണമാപന്നാ, മാദിസേസു കഥാവ കാതി.

ഏവം **പുഞ്ഞമഹത്തതോ** അനുസ്സരിതബ്ബം.

കഥം ഥാമമഹത്തതോ?

വാസുദേവോ ബലദേവോ, ഭീമസേനോ യുധിട്ഠിലോ;
ചാനുരോ യോ മഹാമല്ലോ, അന്തകസ്സ വസം ഗതാ.

ഏവം ഥാമബലൂപേതാ, ഇതി ലോകമ്ഹി വിസ്സുതാ;
ഏതേപി മരണം യാതാ, മാദിസേസു കഥാവ കാതി.

ഏവം **ഥാമമഹത്തതോ** അനുസ്സരിതബ്ബം.

കഥം ഇദ്ധിമഹത്തതോ?

പാദങ്ഗുട്ഠകമത്തേന , വേജയന്തമകമ്പയി;
യോ നാമിദ്ധിമതം സേട്ഠോ, ദുതിയോ അഗ്ഗസാവകോ.

സോപി മച്ചുമുഖം ഘോരം, മിഗോ സീഹമുഖം വിയ;
പവിട്ഠോ സഹ ഇദ്ധീഹി, മാദിസേസു കഥാവ കാതി.

ഏവം **ഇദ്ധിമഹത്തതോ** അനുസ്സരിതബ്ബം.

കഥം പഞ്ഞാമഹത്തതോ?

ലോകനാഥം ഠപേത്വാന, യേ ചഞ്ഞേ അത്ഥി പാണിനോ;
പഞ്ഞായ സാരിപുത്തസ്സ, കലം നാഗ്ഘന്തി സോളസിം.

ഏവം നാമ മഹാപഞ്ഞോ, പഠമോ അഗ്ഗസാവകോ;
മരണസ്സ വസം പത്തോ, മാദിസേസു കഥാവ കാതി.

ഏവം **പഞ്ഞാമഹത്തതോ** അനുസ്സരിതബ്ബം.

കഥം പച്ചേകബുദ്ധതോ? യേപി തേ അത്തനോ ഞാണവീരിയബലേന സബ്ബകിലേസസത്തുനിമ്മഥനം കത്വാ പച്ചേകബോധിം പത്താ ഖഗ്ഗവിസാണകപ്പാ സയമ്ഭുനോ, തേപി മരണതോ ന മുത്താ, കുതോ പനാഹം മുച്ചിസ്സാമീതി.

തം തം നിമിത്തമാഗമ്മ, വീമംസന്താ മഹേസയോ;
സയമ്ഭുഞ്ഞാണതേജേന, യേ പത്താ ആസവക്ഖയം.

ഏകചരിയനിവാസേന, ഖഗ്ഗസിങ്ഗസമൂപമാ;
തേപി നാതിഗതാ മച്ചും, മാദിസേസു കഥാവ കാതി.

ഏവം **പച്ചേകബുദ്ധതോ** അനുസ്സരിതബ്ബം.

കഥം സമ്മാസമ്ബുദ്ധതോ? യോപി സോ ഭഗവാ അസീതിഅനുബ്യഞ്ജനപടിമണ്ഡിതദ്വത്തിംസമഹാപുരിസലക്ഖണവിചിത്രരൂപകായോ സബ്ബാകാരപരിസുദ്ധസീലക്ഖന്ധാദിഗുണരതനസമിദ്ധധമ്മകായോ യസമഹത്തപുഞ്ഞമഹത്തഥാമമഹത്തഇദ്ധിമഹത്തപഞ്ഞാമഹത്താനം പാരം ഗതോ അസമോ അസമസമോ അപ്പടിപുഗ്ഗലോ അരഹം സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ, സോപി സലിലവുട്ഠിനിപാതേന മഹാഅഗ്ഗിക്ഖന്ധോ വിയ മരണവുട്ഠിനിപാതേന ഠാനസോ വൂപസന്തോ.

ഏവം മഹാനുഭാവസ്സ, യം നാമേതം മഹേസിനോ;
ന ഭയേന ന ലജ്ജായ, മരണം വസമാഗതം.

നില്ലജ്ജം വീതസാരജ്ജം, സബ്ബസത്താഭിമദ്ദനം;
തയിദം മാദിസം സത്തം, കഥം നാഭിഭവിസ്സതീതി.

ഏവം **സമ്മാസമ്ബുദ്ധതോ** അനുസ്സരിതബ്ബം.

തസ്സേവം യസമഹത്തതാദിസമ്പന്നേഹി പരേഹി സദ്ധിം മരണസാമഞ്ഞതായ അത്താനം ഉപസംഹരിത്വാ തേസം വിയ സത്തവിസേസാനം മയ്ഹമ്പി മരണം ഭവിസ്സതീതി അനുസ്സരതോ ഉപചാരപ്പത്തം കമ്മട്ഠാനം ഹോതീതി. ഏവം ഉപസംഹരണതോ മരണം അനുസ്സരിതബ്ബം.

൧൭൨. കായബഹുസാധാരണതോതി അയം കായോ ബഹുസാധാരണോ. അസീതിയാ താവ കിമികുലാനം സാധാരണോ, തത്ഥ ഛവിനിസ്സിതാ പാണാ ഛവിം ഖാദന്തി, ചമ്മനിസ്സിതാ ചമ്മം ഖാദന്തി, മംസനിസ്സിതാ മംസം ഖാദന്തി, ന്ഹാരുനിസ്സിതാ ന്ഹാരും ഖാദന്തി, അട്ഠിനിസ്സിതാ അട്ഠിം ഖാദന്തി, മിഞ്ജനിസ്സിതാ മിഞ്ജം ഖാദന്തി. തത്ഥേവ ജായന്തി ജീയന്തി മീയന്തി, ഉച്ചാരപസ്സാവം കരോന്തി. കായോവ നേസം സൂതിഘരഞ്ചേവ ഗിലാനസാലാ ച സുസാനഞ്ച വച്ചകുടി ച പസ്സാവദോണികാ ച. സ്വായം തേസമ്പി കിമികുലാനം പകോപേന മരണം നിഗച്ഛതിയേവ. യഥാ ച അസീതിയാ കിമികുലാനം, ഏവം അജ്ഝത്തികാനംയേവ അനേകസതാനം രോഗാനം ബാഹിരാനഞ്ച അഹിവിച്ഛികാദീനം മരണസ്സ പച്ചയാനം സാധാരണോ.

യഥാ ഹി ചതുമഹാപഥേ ഠപിതേ ലക്ഖമ്ഹി സബ്ബദിസാഹി ആഗതാ സരസത്തിതോമരപാസാണാദയോ നിപതന്തി, ഏവം കായേപി സബ്ബുപദ്ദവാ നിപതന്തി . സ്വായം തേസമ്പി ഉപദ്ദവാനം നിപാതേന മരണം നിഗച്ഛതിയേവ. തേനാഹ ഭഗവാ - “ഇധ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു ദിവസേ നിക്ഖന്തേ രത്തിയാ പടിഹിതായ ഇതി പടിസഞ്ചിക്ഖതി, ബഹുകാ ഖോ മേ പച്ചയാ മരണസ്സ, അഹി വാ മം ഡംസേയ്യ, വിച്ഛികോ വാ മം ഡംസേയ്യ, സതപദീ വാ മം ഡംസേയ്യ, തേന മേ അസ്സ കാലങ്കിരിയാ, സോ മമസ്സ അന്തരായോ, ഉപക്ഖലിത്വാ വാ പപതേയ്യം, ഭത്തം വാ മേ ഭുത്തം ബ്യാപജ്ജേയ്യ, പിത്തം വാ മേ കുപ്പേയ്യ, സേമ്ഹം വാ മേ കുപ്പേയ്യ, സത്ഥകാ വാ മേ വാതാ കുപ്പേയ്യും, തേന മേ അസ്സ കാലങ്കിരിയാ, സോ മമസ്സ അന്തരായോ”തി. ഏവം (അം° നി° ൬.൨൦) കായബഹുസാധാരണതോ മരണം അനുസ്സരിതബ്ബം.

൧൭൩. **ആയുദുബ്ബലതോ**തി ആയു നാമേതം അബലം ദുബ്ബലം. തഥാ ഹി സത്താനം ജീവിതം അസ്സാസപസ്സാസൂപനിബദ്ധഞ്ചേവ ഇരിയാപഥൂപനിബദ്ധഞ്ച സീതുണ്ഹൂപനിബദ്ധഞ്ച മഹാഭൂതൂപനിബദ്ധഞ്ച ആഹാരൂപനിബദ്ധഞ്ച. തദേതം അസ്സാസപസ്സാസാനം സമവുത്തിതം ലഭമാനമേവ പവത്തതി. ബഹി നിക്ഖന്തനാസികവാതേ പന അന്തോ അപവിസന്തേ, പവിട്ഠേ വാ അനിക്ഖമന്തേ മതോ നാമ ഹോതി. ചതുന്നം ഇരിയാപഥാനമ്പി സമവുത്തിതം ലഭമാനമേവ പവത്തതി. അഞ്ഞതരഞ്ഞതരസ്സ പന അധിമത്തതായ ആയുസങ്ഖാരാ ഉപച്ഛിജ്ജന്തി. സീതുണ്ഹാനമ്പി സമവുത്തിതം ലഭമാനമേവ പവത്തതി. അതിസീതേന പന അതിഉണ്ഹേന വാ അഭിഭൂതസ്സ വിപജ്ജതി. മഹാഭൂതാനമ്പി സമവുത്തിതം ലഭമാനമേവ പവത്തതി. പഥവീധാതുയാ പന ആപോധാതുആദീനം വാ അഞ്ഞതരഞ്ഞതരസ്സ പകോപേന ബലസമ്പന്നോപി പുഗ്ഗലോ പത്ഥദ്ധകായോ വാ അതിസാരാദിവസേന കിലിന്നപൂതികായോ വാ മഹാഡാഹപരേതോ വാ സമ്ഭിജ്ജമാനസന്ധിബന്ധനോ വാ ഹുത്വാ ജീവിതക്ഖയം പാപുണാതി. കബളീകാരാഹാരമ്പി യുത്തകാലേ ലഭന്തസ്സേവ ജീവിതം പവത്തതി, ആഹാരം അലഭമാനസ്സ പന പരിക്ഖയം ഗച്ഛതീതി. ഏവം ആയുദുബ്ബലതോ മരണം അനുസ്സരിതബ്ബം.

൧൭൪. **അനിമിത്തതോ**തി അവവത്ഥാനതോ, പരിച്ഛേദാഭാവതോതി അത്ഥോ. സത്താനം ഹി -

> ജീവിതം ബ്യാധി കാലോ ച, ദേഹനിക്ഖേപനം ഗതി;
> പഞ്ചേതേ ജീവലോകസ്മിം, അനിമിത്താ ന നായരേ.

തത്ഥ **ജീവിതം** താവ “ഏത്തകമേവ ജീവിതബ്ബം, ന ഇതോ പര”ന്തി വവത്ഥാനാഭാവതോ അനിമിത്തം . കലലകാലേപി ഹി സത്താ മരന്തി, അബ്ബുദപേസിഘനമാസികദ്വേമാസതേമാസചതുമാസപഞ്ചമാസദസമാസകാലേപി. കുച്ഛിതോ നിക്ഖന്തസമയേപി. തതോ പരം വസ്സസതസ്സ അന്തോപി ബഹിപി മരന്തിയേവ. **ബ്യാധി**പി “ഇമിനാവ ബ്യാധിനാ സത്താ മരന്തി, നാഞ്ഞേനാ”തി വവത്ഥാനാഭാവതോ അനിമിത്തോ. ചക്ഖുരോഗേനാപി ഹി സത്താ മരന്തി, സോതരോഗാദീനം അഞ്ഞതരേനാപി. **കാലോ**പി “ഇമസ്മിംയേവ കാലേ മരിതബ്ബം, നാഞ്ഞസ്മി”ന്തി ഏവം വവത്ഥാനാഭാവതോ അനിമിത്തോ. പുബ്ബണ്ഹേപി ഹി സത്താ മരന്തി, മജ്ഝന്ഹികാദീനം അഞ്ഞതരസ്മിമ്പി. **ദേഹനിക്ഖേപന**മ്പി “ഇധേവ മീയമാനാനം ദേഹേന പതിതബ്ബം, നാഞ്ഞത്രാ”തി ഏവം വവത്ഥാനാഭാവതോ അനിമിത്തം. അന്തോഗാമേ ജാതാനം ഹി ബഹിഗാമേപി അത്തഭാവോ പതതി. ബഹിഗാമേ ജാതാനമ്പി അന്തോഗാമേ. തഥാ ഥലജാനം വാ ജലേ, ജലജാനം വാ ഥലേതി അനേകപ്പകാരതോ വിത്ഥാരേതബ്ബം. **ഗതി**പി “ഇതോ ചുതേന ഇധ നിബ്ബത്തിതബ്ബ”ന്തി ഏവം വവത്ഥാനാഭാവതോ അനിമിത്താ. ദേവലോകതോ ഹി ചുതാ മനുസ്സേസുപി നിബ്ബത്തന്തി, മനുസ്സലോകതോ ചുതാ ദേവലോകാദീനമ്പി യത്ഥ കത്ഥചി നിബ്ബത്തന്തീതി ഏവം യന്തയുത്തഗോണോ വിയ ഗതിപഞ്ചകേ ലോകോ സമ്പരിവത്തതീതി ഏവം അനിമിത്തതോ മരണം അനുസ്സരിതബ്ബം.

൧൭൪. അദ്ധാനപരിച്ഛേദതോതി മനുസ്സാനം ജീവിതസ്സ നാമ ഏതരഹി പരിത്തോ അദ്ധാ. യോ ചിരം ജീവതി, സോ വസ്സസതം, അപ്പം വാ ഭിയ്യോ. തേനാഹ ഭഗവാ - ''അപ്പമിദം, ഭിക്ഖവേ, മനുസ്സാനം ആയു, ഗമനീയോ സമ്പരായോ, കത്തബ്ബം കുസലം, ചരിതബ്ബം ബ്രഹ്മചരിയം, നത്ഥി ജാതസ്സ അമരണം. യോ, ഭിക്ഖവേ, ചിരം ജീവതി, സോ വസ്സസതം, അപ്പം വാ ഭിയ്യോതി.

> അപ്പമായുമനുസ്സാനം, ഹീളേയ്യ നം സുപോരിസോ;
> ചരേയ്യാദിത്തസീസോവ, നത്ഥി മച്ചുസ്സ നാഗമോതി. (സം॰ നി॰ ൧.൧൪൫);

അപരമ്പി ആഹ - ''ഭൂതപുബ്ബം, ഭിക്ഖവേ, അരകോ നാമ സത്ഥാ അഹോസീ''തി സബ്ബമ്പി സത്തഹി ഉപമാഹി അലങ്കതം സുത്തം വിത്ഥാരേതബ്ബം.

അപരമ്പി ആഹ - ''യോചായം, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു ഏവം മരണസ്സതിം ഭാവേതി, അഹോ വതാഹം രത്തിന്ദിവം ജീവേയ്യം, ഭഗവതോ സാസനം മനസികരേയ്യം, ബഹും വത മേ കതം അസ്സാതി. യോചായം, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു ഏവം മരണസ്സതിം ഭാവേതി , അഹോ വതാഹം ദിവസം ജീവേയ്യം, ഭഗവതോ സാസനം മനസികരേയ്യം, ബഹും വത മേ കതം അസ്സാതി. യോ ചായം, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു ഏവം മരണസ്സതിം ഭാവേതി, അഹോ വതാഹം തദന്തരം ജീവേയ്യം, യദന്തരം ഏകം പിണ്ഡപാതം ഭുഞ്ജാമി, ഭഗവതോ സാസനം മനസികരേയ്യം, ബഹും വത മേ കതം അസ്സാതി. യോ ചായം, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു ഏവം മരണസ്സതിം ഭാവേതി, അഹോ വതാഹം തദന്തരം ജീവേയ്യം, യദന്തരം ചത്താരോ പഞ്ച ആലോപേ സങ്ഖാദിത്വാ അജ്ഝോഹരാമി, ഭഗവതോ സാസനം മനസികരേയ്യം, ബഹും വത മേ കതം അസ്സാതി. ഇമേ വുച്ചന്തി, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖൂ പമത്താ വിഹരന്തി, ദന്ധം മരണസ്സതിം ഭാവേന്തി ആസവാനം ഖയായ. യോ ച ഖായം, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു ഏവം മരണസ്സതിം ഭാവേതി, അഹോ വതാഹം തദന്തരം ജീവേയ്യം, യദന്തരം ഏകം ആലോപം സങ്ഖാദിത്വാ അജ്ഝോഹരാമി, ഭഗവതോ സാസനം മനസികരേയ്യം, ബഹും വത മേ കതം അസ്സാതി. യോ ചായം, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു ഏവം മരണസ്സതിം ഭാവേതി, അഹോ വതാഹം തദന്തരം ജീവേയ്യം, യദന്തരം അസ്സസിത്വാ വാ പസ്സസാമി, പസ്സസിത്വാ വാ അസ്സസാമി, ഭഗവതോ സാസനം മനസികരേയ്യം, ബഹും വത മേ കതം അസ്സാതി. ഇമേ വുച്ചന്തി, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖൂ അപ്പമത്താ വിഹരന്തി, തിക്ഖം മരണസ്സതിം ഭാവേന്തി ആസവാനം ഖയായാ''തി (അം॰ നി॰ ൬.൧൯). ഏവം ചതുപഞ്ചാലോപസങ്ഖാദനമത്തം അവിസ്സാസിയോ പരിത്തോ ജീവിതസ്സ അദ്ധാതി ഏവം അദ്ധാനപരിച്ഛേദതോ മരണം അനുസ്സരിതബ്ബം.

൧൭൬. ഖണപരിത്തതോതി പരമത്ഥതോ ഹി അതിപരിത്തോ സത്താനം ജീവിതക്ഖണോ ഏകചിത്തപ്പവത്തിമത്തോയേവ. യഥാ നാമ രഥചക്കം പവത്തമാനമ്പി ഏകേനേവ നേമിപ്പദേസേന പവത്തതി, തിട്ഠമാനമ്പി ഏകേനേവ തിട്ഠതി, ഏവമേവ ഏകചിത്തക്ഖണികം സത്താനം ജീവിതം. തസ്മിം ചിത്തേ നിരുദ്ധമത്തേ സത്തോ നിരുദ്ധോതി വുച്ചതി. യഥാഹ - ''അതീതേ ചിത്തക്ഖണേ ജീവിത്ഥ, ന ജീവതി, ന ജീവിസ്സതി. അനാഗതേ ചിത്തക്ഖണേ ന ജീവിത്ഥ, ന ജീവതി, ജീവിസ്സതി. പച്ചുപ്പന്നേ ചിത്തക്ഖണേ ന ജീവിത്ഥ, ജീവതി, ന ജീവിസ്സതി.

> ''ജീവിതം അത്തഭാവോ ച, സുഖദുക്ഖാ ച കേവലാ;
> ഏകചിത്തസമായുത്താ, ലഹു സോ വത്തതേ ഖണോ.
>
> ''യേ നിരുദ്ധാ മരന്തസ്സ, തിട്ഠമാനസ്സ വാ ഇധ;
> സബ്ബേപി സദിസാ ഖന്ധാ, ഗതാ അപ്പടിസന്ധികാ.
>
> ''അനിബ്ബത്തേന ന ജാതോ, പച്ചുപ്പന്നേന ജീവതി;
> ചിത്തഭങ്ഗാ മതോ ലോകോ, പഞ്ഞത്തി പരമത്ഥിയാ''തി. (മഹാനി॰ ൩൯);

ഏവം ഖണപരിത്തതോ മരണം അനുസ്സരിതബ്ബം.

൧൭൭. ഇതി ഇമേസം അട്ഠന്നം ആകാരാനം അഞ്ഞതരഞ്ഞതരേന അനുസ്സരതോപി പുനപ്പുനം മനസികാരവസേന ചിത്തം ആസേവനം ലഭതി, മരണാരമ്മണാ സതി സന്തിട്ഠതി, നീവരണാനി വിക്ഖമ്ഭന്തി, ഝാനങ്ഗാനി പാതുഭവന്തി. സഭാവധമ്മത്താ പന സംവേജനീയത്താ ച ആരമ്മണസ്സ അപ്പനം അപ്പത്വാ ഉപചാരപ്പത്തമേവ ഝാനം ഹോതി. ലോകുത്തരജ്ഝാനം പന ദുതിയചതുത്ഥാനി ച ആരുപ്പജ്ഝാനാനി സഭാവധമ്മേപി ഭാവനാവിസേസേന അപ്പനം പാപുണന്തി. വിസുദ്ധിഭാവനാനുക്കമവസേന ഹി ലോകുത്തരം അപ്പനം പാപുണാതി. ആരമ്മണാതിക്കമഭാവനാവസേന ആരുപ്പം. അപ്പനാപത്തസ്സേവ ഹി ഝാനസ്സ ആരമ്മണസമതിക്കമനമത്തം തത്ഥ ഹോതി. ഇധ പന തദുഭയമ്പി നത്ഥി. തസ്മാ ഉപചാരപ്പത്തമേവ ഝാനം ഹോതി. തദേതം മരണസ്സതിബലേന ഉപ്പന്നത്താ മരണസ്സതിച്ചേവ സങ്ഖം ഗച്ഛതി.

ഇമഞ്ച പന മരണസ്സതിം അനുയുത്തോ ഭിക്ഖു സതതം അപ്പമത്തോ ഹോതി, സബ്ബഭവേസു അനഭിരതിസഞ്ഞം പടിലഭതി, ജീവിതനികന്തിം ജഹാതി, പാപഗരഹീ ഹോതി, അസന്നിധിബഹുലോ പരിക്ഖാരേസു വിഗതമലമച്ഛേരോ, അനിച്ചസഞ്ഞാ ചസ്സ പരിചയം ഗച്ഛതി, തദനുസാരേനേവ ദുക്ഖസഞ്ഞാ അനത്തസഞ്ഞാ ച ഉപട്ഠാതി. യഥാ അഭാവിതമരണാ സത്താ സഹസാ വാളമിഗയക്ഖസപ്പചോരവധകാഭിഭൂതാ വിയ മരണസമയേ ഭയം സന്താസം സമ്മോഹം ആപജ്ജന്തി, ഏവം അനാപജ്ജിത്വാ അഭയോ അസമ്മൂള്ഹോ കാലം കരോതി. സചേ ദിട്ഠേവ ധമ്മേ അമതം നാരാധേതി, കായസ്സ ഭേദാ സുഗതിപരായനോ ഹോതി.

> തസ്മാ ഹവേ അപ്പമാദം, കയിരാഥ സുമേധസോ;
> ഏവം മഹാനുഭാവായ, മരണസ്സതിയാ സദാതി.

ഇദം മരണസ്സതിയം വിത്ഥാരകഥാമുഖം.

കായഗതാസതികഥാ

൧൭൮. ഇദാനി യം തം അഞ്ഞത്ര ബുദ്ധുപ്പാദാ അപ്പവത്തപുബ്ബം സബ്ബതിത്ഥിയാനം അവിസയഭൂതം തേസു തേസു സുത്തന്തേസു "ഏകധമ്മോ, ഭിക്ഖവേ, ഭാവിതോ ബഹുലീകതോ മഹതോ സംവേഗായ സംവത്തതി. മഹതോ അത്ഥായ സംവത്തതി. മഹതോ യോഗക്ഖേമായ സംവത്തതി. മഹതോ സതിസമ്പജഞ്ഞായ സംവത്തതി. ഞാണദസ്സനപടിലാഭായ സംവത്തതി. ദിട്ഠധമ്മസുഖവിഹാരായ സംവത്തതി. വിജ്ജാവിമുത്തിഫലസച്ഛികിരിയായ സംവത്തതി. കതമോ ഏകധമ്മോ? കായഗതാ സതി... (അം॰ നി॰ ൧.൫൬൩ ആദയോ). അമതം തേ, ഭിക്ഖവേ, പരിഭുഞ്ജന്തി, യേ കായഗതാസതിം പരിഭുഞ്ജന്തി. അമതം തേ, ഭിക്ഖവേ, ന പരിഭുഞ്ജന്തി, യേ കായഗതാസതിം ന പരിഭുഞ്ജന്തി. അമതം തേസം, ഭിക്ഖവേ, പരിഭുത്തം... അപരിഭുത്തം... പരിഹീനം... അപരിഹീനം... വിരദ്ധം... അവിരദ്ധം, യേസം കായഗതാസതി ആരദ്ധാതി (അം॰ നി॰ ൧.൬൦൦) ഏവം ഭഗവതാ അനേകേഹി ആകാരേഹി പസംസിത്വാ "കഥം ഭാവിതാ, ഭിക്ഖവേ, കായഗതാസതി കഥം ബഹുലീകതാ മഹപ്ഫലാ ഹോതി മഹാനിസംസാ? ഇധ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു അരഞ്ഞഗതോ വാ"തിആദിനാ (മ॰ നി॰ ൩.൧൫൪) നയേന ആനാപാനപബ്ബം, ഇരിയാപഥപബ്ബം, ചതുസമ്പജഞ്ഞപബ്ബം, പടിക്കൂലമനസികാരപബ്ബം, ധാതുമനസികാരപബ്ബം, നവസിവഥികപബ്ബാനീതി ഇമേസം ചുദ്ദസന്നം പബ്ബാനം വസേന കായഗതാസതികമ്മട്ഠാനം നിദ്ദിട്ഠം, തസ്സ ഭാവനാനിദ്ദേസോ അനുപ്പത്തോ.

തത്ഥ യസ്മാ ഇരിയാപഥപബ്ബം ചതുസമ്പജഞ്ഞപബ്ബം ധാതുമനസികാരപബ്ബന്തി ഇമാനി തീണി വിപസ്സനാവസേന വുത്താനി. നവ സിവഥികപബ്ബാനി വിപസ്സനാഞാണേസുയേവ ആദീനവാനുപസ്സനാവസേന വുത്താനി. യാപി ചേത്ഥ ഉദ്ധുമാതകാദീസു സമാധിഭാവനാ ഇജ്ഝേയ്യ, സാ അസുഭനിദ്ദേസേ പകാസിതായേവ. ആനാപാനപബ്ബം പന പടിക്കൂലമനസികാരപബ്ബഞ്ച ഇമാനേവേത്ഥ ദ്വേ സമാധിവസേന

വുത്താനി. തേസു ആനാപാനപബ്ബം ആനാപാനസ്സതിവസേന വിസും കമ്മട്ഠാനംയേവ. യം പനേതം ''പുന ചപരം, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു ഇമമേവ കായം ഉദ്ധം പാദതലാ അധോ കേസമത്ഥകാ തചപരിയന്തം പൂരം നാനപ്പകാരസ്സ അസുചിനോ പച്ചവേക്ഖതി. അത്ഥി ഇമസ്മിം കായേ കേസാ ലോമാ...പേ॰... മുത്ത''ന്തി (മ॰ നി॰ ന.൧൧൦) ഏവം **മത്ഥലുങ്ഗം അട്ഠിമിഞ്ജേന സങ്ഗഹേത്വാ** പടിക്കൂലമനസികാരവസേന ദേസിതം ദ്വത്തിംസാകാരകമ്മട്ഠാനം, ഇദമിധ കായഗതാസതീതി അധിപ്പേതം.

൧൦൯. തത്ഥായം പാളിവണ്ണനാപുബ്ബങ്ഗമോ ഭാവനാനിദ്ദേസോ. **ഇമമേവ കായ**ന്തി ഇമം ചതുമഹാഭൂതികം പൂതികായം. **ഉദ്ധം പാദതലാ**തി പാദതലതോ ഉപരി. **അധോ കേസമത്ഥകാ**തി കേസഗ്ഗതോ ഹേട്ഠാ. **തചപരിയന്ത**ന്തി തിരിയം തചപരിച്ഛിന്നം. **പൂരം നാനപ്പകാരസ്സ അസുചിനോ പച്ചവേക്ഖതീ**തി നാനപ്പകാരകേസാദിഅസുചിഭരിതോ അയം കായോതി പസ്സതി. കഥം? അത്ഥി ഇമസ്മിം കായേ കേസാ...പേ॰... മുത്തന്തി.

തത്ഥ **അത്ഥീ**തി സംവിജ്ജന്തി. **ഇമസ്മി**ന്തി യ്വായം ഉദ്ധം പാദതലാ അധോ കേസമത്ഥകാ തചപരിയന്തോ പൂരോ നാനപ്പകാരസ്സ അസുചിനോതി വുച്ചതി, തസ്മിം. **കായേ**തി സരീരേ. സരീരം ഹി അസുചിസഞ്ചയതോ കുച്ഛിതാനം കേസാദീനഞ്ചേവ ചക്ഖുരോഗാദീനഞ്ച രോഗസതാനം ആയഭൂതതോ കായോതി വുച്ചതി. **കേസാ ലോമാ**തി ഏതേ കേസാദയോ ദ്വത്തിംസാകാരാ. തത്ഥ അത്ഥി ഇമസ്മിം കായേ കേസാ, അത്ഥി ഇമസ്മിം കായേ ലോമാതി ഏവം സമ്ബന്ധോ വേദിതബ്ബോ.

ഇമസ്മിം ഹി പാദതലാ പട്ഠായ ഉപരി, കേസമത്ഥകാ പട്ഠായ ഹേട്ഠാ, തചതോ പട്ഠായ പരിതോതി ഏത്തകേ ബ്യാമമത്തേ കളേവരേ സബ്ബാകാരേനപി വിചിനന്തോ ന കോചി കിഞ്ചി മുത്തം വാ മണിം വാ വേളുരിയം വാ അഗരും വാ കുങ്കുമം വാ കപ്പൂരം വാ വാസചുണ്ണാദിം വാ അണുമത്തമ്പി സുചിഭാവം പസ്സതി, അഥ ഖോ പരമദുഗ്ഗന്ധജേഗുച്ഛം അസിരികദസ്സനം നാനപ്പകാരം കേസലോമാദിഭേദം അസുചിംയേവ പസ്സതി. തേന വുത്തം ''അത്ഥി ഇമസ്മിം കായേ കേസാ ലോമാ...പേ॰... മുത്ത''ന്തി. അയമേത്ഥ പദസമ്ബന്ധതോ വണ്ണനാ.

൧൧൦. ഇമം പന കമ്മട്ഠാനം ഭാവേതുകാമേന ആദികമ്മികേന കുലപുത്തേന വുത്തപ്പകാരം കല്യാണമിത്തം ഉപസങ്കമിത്വാ ഇദം കമ്മട്ഠാനം ഗഹേതബ്ബം. തേനാപിസ്സ കമ്മട്ഠാനം കഥേന്തേന സത്തധാ ഉഗ്ഗഹകോസല്ലം ദസധാ ച മനസികാരകോസല്ലം ആചിക്ഖിതബ്ബം. തത്ഥ വചസാ മനസാ വണ്ണതോ സണ്ഠാനതോ ദിസതോ ഓകാസതോ പരിച്ഛേദതോതി ഏവം സത്തധാ ഉഗ്ഗഹകോസല്ലം ആചിക്ഖിതബ്ബം.

ഇമസ്മിം ഹി പടിക്കൂലമനസികാരകമ്മട്ഠാനേ യോപി തിപിടകോ ഹോതി, തേനാപി മനസികാരകാലേ പഠമം വാചായ സജ്ഝായോ കാതബ്ബോ. ഏകച്ചസ്സ ഹി സജ്ഝായം കരോന്തസ്സേവ കമ്മട്ഠാനം പാകടം ഹോതി മലയവാസീ മഹാദേവത്ഥേരസ്സ സന്തികേ ഉഗ്ഗഹിതകമ്മട്ഠാനാനം ദ്വിന്നം ഥേരാനം വിയ. ഥേരോ കിര തേഹി കമ്മട്ഠാനം യാചിതോ ചത്താരോ മാസേ ഇമംയേവ സജ്ഝായം കരോഥാതി ദ്വത്തിംസാകാരപാളിം അദാസി. തേ കിഞ്ചാപി നേസം ദ്വേ തയോ നികായാ പഗുണാ, പദക്ഖിണഗ്ഗാഹിതായ പന ചത്താരോ മാസേ ദ്വത്തിംസാകാരം സജ്ഝായന്താവ സോതാപന്നാ അഹേസും. തസ്മാ കമ്മട്ഠാനം കഥേന്തേന ആചരിയേന അന്തേവാസികോ വത്തബ്ബോ ''പഠമം താവ വാചായ സജ്ഝായം കരോഹീ''തി.

കരോന്തേന ച **തചപഞ്ചകാദീ**നി പരിച്ഛിന്ദിത്വാ അനുലോമപടിലോമവസേന സജ്ഝായോ കാതബ്ബോ. കേസാ ലോമാ നഖാ ദന്താ തചോതി ഹി വത്വാ പുന പടിലോമതോ തചോ ദന്താ നഖാ ലോമാ കേസാതി വത്തബ്ബം.

തദനന്തരം **വക്കപഞ്ചകേ** മംസം ന്ഹാരു അട്ഠി അട്ഠിമിഞ്ജം വക്കന്തി വത്വാ പുന പടിലോമതോ വക്കം അട്ഠിമിഞ്ജം അട്ഠി ന്ഹാരു മംസം, തചോ ദന്താ നഖാ ലോമാ കേസാതി വത്തബ്ബം.

തതോ **പപ്ഫാസപഞ്ചകേ** ഹദയം യകനം കിലോമകം പിഹകം പപ്ഫാസന്തി വത്വാ പുന പടിലോമതോ പപ്ഫാസം പിഹകം കിലോമകം യകനം ഹദയം, വക്കം അട്ഠിമിഞ്ജം അട്ഠി ന്ഹാരു മംസം, തചോ ദന്താ നഖാ ലോമാ കേസാതി വത്തബ്ബം.

തതോ **മത്ഥലുങ്ഗപഞ്ചകേ** അന്തം അന്തഗുണം ഉദരിയം കരീസം മത്ഥലുങ്ഗന്തി വത്വാ പുന പടിലോമതോ മത്ഥലുങ്ഗം കരീസം ഉദരിയം അന്തഗുണം അന്തം, പപ്ഫാസം പിഹകം കിലോമകം യകനം ഹദയം, വക്കം അട്ഠിമിഞ്ജം അട്ഠി ന്ഹാരു മംസം, തചോ ദന്താ നഖാ ലോമാ കേസാതി വത്തബ്ബം.

തതോ **മേദഛക്കേ** പിത്തം സേമ്ഹം പുബ്ബോ ലോഹിതം സേദോ മേദോതി വത്വാ പുന പടിലോമതോ മേദോ സേദോ ലോഹിതം പുബ്ബോ സേമ്ഹം പിത്തം, മത്ഥലുങ്ഗം കരീസം ഉദരിയം അന്തഗുണം അന്തം, പപ്ഫാസം പിഹകം കിലോമകം യകനം ഹദയം, വക്കം അട്ഠിമിഞ്ജം അട്ഠി ന്ഹാരു മംസം, തചോ ദന്താ നഖാ ലോമാ കേസാതി വത്തബ്ബം.

തതോ **മുത്തഛക്കേ** അസ്സു വസാ ഖേളോ സിങ്ഘാണികാ ലസികാ മുത്തന്തി വത്വാ പുന പടിലോമതോ മുത്തം ലസികാ സിങ്ഘാണികാ ഖേളോ വസാ അസ്സു, മേദോ സേദോ ലോഹിതം പുബ്ബോ സേമ്ഹം പിത്തം, മത്ഥലുങ്ഗം കരീസം ഉദരിയം അന്തഗുണം അന്തം, പപ്ഫാസം പിഹകം കിലോമകം യകനം ഹദയം, വക്കം അട്ഠിമിഞ്ജം അട്ഠി ന്ഹാരു മംസം, തചോ ദന്താ നഖാ ലോമാ കേസാതി വത്തബ്ബം.

ഏവം കാലസതം കാലസഹസ്സം കാലസതസഹസ്സമ്പി വാചായ സജ്ഝായോ കാതബ്ബോ. വചസാ സജ്ഝായേന ഹി കമ്മട്ഠാനതന്തി പഗുണാ ഹോതി, ന ഇതോ ചിതോ ച ചിത്തം വിധാവതി. കോട്ഠാസാ പാകടാ ഹോന്തി, ഹത്ഥസങ്ഖലികാ വിയ വതിപാദപന്തി വിയ ച ഖായന്തി.

യഥാ പന വചസാ, തഥേവ മനസാപി സജ്ഝായോ കാതബ്ബോ. വചസാ സജ്ഝായോ ഹി മനസാ സജ്ഝായസ്സ പച്ചയോ ഹോതി. മനസാ സജ്ഝായോ ലക്ഖണപടിവേധസ്സ പച്ചയോ ഹോതി.

വണ്ണതോതി കേസാദീനം വണ്ണോ വവത്ഥപേതബ്ബോ.

സണ്ഠാനതോതി തേസഞ്ഞേവ സണ്ഠാനം വവത്ഥപേതബ്ബം.

ദിസതോതി ഇമസ്മിം ഹി സരീരേ നാഭിതോ ഉദ്ധം ഉപരിമദിസാ, അധോ ഹേട്ഠിമദിസാ, തസ്മാ അയം കോട്ഠാസോ ഇമിസ്സാ നാമ ദിസായാതി ദിസാ വവത്ഥപേതബ്ബാ.

ഓകാസതോതി അയം കോട്ഠാസോ ഇമസ്മിം നാമ ഓകാസേ പതിട്ഠിതോതി ഏവം തസ്സ തസ്സ ഓകാസോ വവത്ഥപേതബ്ബോ.

പരിച്ഛേദതോതി സഭാഗപരിച്ഛേദോ വിസഭാഗപരിച്ഛേദോതി ദ്വേ പരിച്ഛേദാ. തത്ഥ അയം കോട്ഠാസോ ഹേട്ഠാ ച ഉപരി ച തിരിയഞ്ച ഇമിനാ നാമ പരിച്ഛിന്നോതി ഏവം സഭാഗപരിച്ഛേദോ വേദിതബ്ബോ. കേസാ ന ലോമാ, ലോമാപി ന കേസാതി ഏവം അമിസ്സകതാവസേന വിസഭാഗപരിച്ഛേദോ വേദിതബ്ബോ.

ഏവം സത്തധാ ഉഗ്ഗഹകോസല്ലം ആചിക്ഖന്തേന പന ഇദം കമ്മട്ഠാനം അസുകസ്മിം സുത്തേ പടിക്കൂലവസേന കഥിതം, അസുകസ്മിം ധാതുവസേനാതി ഞത്വാ ആചിക്ഖിതബ്ബം. ഇദഞ്ഹി മഹാസതിപട്ഠാനേ (ദീ॰ നി॰ ൨.൩൭൭) പടിക്കൂലവസേനേവ കഥിതം. മഹാഹത്ഥിപദോപമ(മ॰ നി॰ ൧.൩൦൦ ആദയോ) മഹാരാഹുലോവാദ(മ॰ നി॰ ൨.൧൧൩ ആദയോ) ധാതുവിഭങ്ഗേസു(മ॰ നി॰ ൩.൩൪൨ ആദയോ) ധാതുവസേന കഥിതം. കായഗതാസതിസുത്തേ (മ॰ നി॰ ൩.൧൫൩) പന യസ്സ വണ്ണതോ ഉപട്ഠാതി, തം സന്ധായ

ചത്താരി ഝാനാനി വിഭത്താനി. തത്ഥ ധാതുവസേന കഥിതം വിപസ്സനാകമ്മട്ഠാനം ഹോതി. പടിക്കൂലവസേന കഥിതം സമഥകമ്മട്ഠാനം. തദേതം ഇധ സമഥകമ്മട്ഠാനമേവാതി.

ഛവ്വ. ഏവം സത്തധാ ഉഗ്ഗഹകോസല്ലം ആചിക്ഖിത്വാ അനുപുബ്ബതോ, നാതിസീഘതോ, നാതിസണികതോ, വിക്ഖേപപടിബാഹനതോ, പണ്ണത്തിസമതിക്കമനതോ, അനുപുബ്ബമുഞ്ചനതോ, അപ്പനാതോ, തയോ ച സുത്തന്താതി ഏവം ദസധാ മനസികാരകോസല്ലം ആചിക്ഖിതബ്ബം. തത്ഥ **അനുപുബ്ബതോ**തി ഇദഞ്ഹി സജ്ഝായകരണതോ പട്ഠായ അനുപടിപാടിയാ മനസികാതബ്ബം, ന ഏകന്തരികായ. ഏകന്തരികായ ഹി മനസികരോന്തോ യഥാ നാമ അകുസലോ പുരിസോ ദ്വത്തിംസപദം നിസ്സേണിം ഏകന്തരികായ ആരോഹന്തോ കിലന്തകായോ പതതി, ന ആരോഹനം സമ്പാദേതി, ഏവമേവ ഭാവനാസമ്പത്തിവസേന അധിഗന്തബ്ബസ്സ അസ്സാദസ്സ അനധിഗമാ കിലന്തചിത്തോ പതതി, ന ഭാവനം സമ്പാദേതി.

അനുപുബ്ബതോ മനസികരോന്തേനാപി ച **നാതിസീഘതോ** മനസികാതബ്ബം. അതിസീഘതോ മനസികരോതോ ഹി യഥാ നാമ തിയോജനമഗ്ഗം പടിപജ്ജിത്വാ ഓക്കമനവിസ്സജ്ജനം അസല്ലക്ഖേത്വാ സീഘേന ജവേന സതക്ഖത്തുമ്പി ഗമനാഗമനം കരോതോ പുരിസസ്സ കിഞ്ചാപി അദ്ധാനം പരിക്ഖയം ഗച്ഛതി, അഥ ഖോ പുച്ഛിത്വാവ ഗന്തബ്ബം ഹോതി, ഏവമേവ കേവലം കമ്മട്ഠാനം പരിയോസാനം പാപുണാതി, അവിഭൂതം പന ഹോതി, ന വിസേസം ആവഹതി, തസ്മാ നാതിസീഘതോ മനസികാതബ്ബം.

യഥാ ച നാതിസീഘതോ, ഏവം **നാതിസണികതോ**പി. അതിസണികതോ മനസികരോതോ ഹി യഥാ നാമ തദഹേവ തിയോജനമഗ്ഗം ഗന്തുകാമസ്സ പുരിസസ്സ അന്തരാമഗ്ഗേ രുക്ഖപബ്ബതതളാകാദീസു വിലമ്ബമാനസ്സ മഗ്ഗോ പരിക്ഖയം ന ഗച്ഛതി, ദ്വീഹതീഹേന പരിയോസാപേതബ്ബോ ഹോതി, ഏവമേവ കമ്മട്ഠാനം പരിയോസാനം ന ഗച്ഛതി, വിസേസാധിഗമസ്സ പച്ചയോ ന ഹോതി.

വിക്ഖേപപടിബാഹനതോതി കമ്മട്ഠാനം വിസ്സജ്ജേത്വാ ബഹിദ്ധാ പുഥുത്താരമ്മണേ ചേതസോ വിക്ഖേപോ പടിബാഹിതബ്ബോ. അപ്പടിബാഹതോ ഹി യഥാ നാമ ഏകപദികം പപാതമഗ്ഗം പടിപന്നസ്സ പുരിസസ്സ അക്കമനപദം അസല്ലക്ഖേത്വാ ഇതോ ചിതോ ച വിലോകയതോ പദവാരോ വിരജ്ഝതി, തതോ സതപോരിസേ പപാതേ പതിതബ്ബം ഹോതി, ഏവമേവ ബഹിദ്ധാ വിക്ഖേപേ സതി കമ്മട്ഠാനം പരിഹായതി പരിധംസതി. തസ്മാ വിക്ഖേപപടിബാഹനതോ മനസികാതബ്ബം.

പണ്ണത്തിസമതിക്കമനതോതി യായം കേസാ ലോമാതിആദികാ പണ്ണത്തി, തം അതിക്കമിത്വാ പടിക്കൂലന്തി ചിത്തം ഠപേതബ്ബം. യഥാ ഹി ഉദകദുല്ലഭകാലേ മനുസ്സാ അരഞ്ഞേ ഉദപാനം ദിസ്വാ തത്ഥ താലപണ്ണാദികം കിഞ്ചിദേവ സഞ്ഞാണം ബന്ധിത്വാ തേന സഞ്ഞാണേന ആഗന്ത്വാ ന്ഹായന്തി ചേവ പിവന്തി ച. യദാ പന നേസം അഭിണ്ഹസഞ്ചാരേന ആഗതാഗതപദം പാകടം ഹോതി, തദാ സഞ്ഞാണേന കിച്ചം ന ഹോതി, ഇച്ഛിതിച്ഛിതക്ഖണേ ഗന്ത്വാ ന്ഹായന്തി ചേവ പിവന്തി ച, ഏവമേവ പുബ്ബഭാഗേ കേസാ ലോമാതിപണ്ണത്തിവസേന മനസികരോതോ പടിക്കൂലഭാവോ പാകടോ ഹോതി. അഥ കേസാ ലോമാതിപണ്ണത്തിം സമതിക്കമിത്വാ പടിക്കൂലഭാവേയേവ ചിത്തം ഠപേതബ്ബം.

അനുപുബ്ബമുഞ്ചനതോതി യോ യോ കോട്ഠാസോ ന ഉപട്ഠാതി, തം തം മുഞ്ചന്തേന അനുപുബ്ബമുഞ്ചനതോ മനസികാതബ്ബം. ആദികമ്മികസ്സ ഹി കേസാതി മനസികരോതോ മനസികാരോ ഗന്ത്വാ മുത്തന്തി ഇമം പരിയോസാനകോട്ഠാസമേവ ആഹച്ച തിട്ഠതി. മുത്തന്തി ച മനസികരോതോ മനസികാരോ ഗന്ത്വാ കേസാതി ഇമം ആദികോട്ഠാസമേവ ആഹച്ച തിട്ഠതി. അഥസ്സ മനസികരോതോ മനസികരോതോ കേചി കോട്ഠാസാ ഉപട്ഠഹന്തി, കേചി ന ഉപട്ഠഹന്തി. തേന യേ യേ ഉപട്ഠഹന്തി, തേസു തേസു താവ

കമ്മം കാതബ്ബം. യാവ ദ്വീസു ഉപട്ഠിതേസു തേസമ്പി ഏകോ സുട്ഠുതരം ഉപട്ഠഹതി, ഏവം ഉപട്ഠിതം പന തമേവ പുനപ്പുനം മനസികരോന്തേന അപ്പനാ ഉപ്പാദേതബ്ബാ.

തത്രായം ഉപമാ - യഥാ ഹി ദ്വത്തിംസതാലകേ താലവനേ വസന്തം മക്കടം ഗഹേതുകാമോ ലുദ്ദോ ആദിമ്ഹി ഠിതതാലസ്സ പണ്ണം സരേന വിജ്ഝിത്വാ ഉക്കുട്ഠിം കരേയ്യ, അഥ ഖോ സോ മക്കടോ പടിപാടിയാ തസ്മിം തസ്മിം താലേ പതിത്വാ പരിയന്തതാലമേവ ഗച്ഛേയ്യ, തത്ഥപി ഗന്ത്വാ ലുദ്ദേന തഥേവ കതേ പുന തേനേവ നയേന ആദിതാലം ആഗച്ഛേയ്യ, സോ ഏവം പുനപ്പുനം പരിപാതിയമാനോ ഉക്കുട്ഠുക്കുട്ഠിട്ഠാനേയേവ ഉട്ഠഹിത്വാ അനുക്കമേന ഏകസ്മിം താലേ നിപതിത്വാ തസ്സ വേമജ്ഝേ മകുളതാലപണ്ണസൂചിം ദള്ഹം ഗഹേത്വാ വിജ്ഝിയമാനോപി ന ഉട്ഠഹേയ്യ, ഏവംസമ്പദമിദം ദട്ഠബ്ബം.

തത്രിദം ഓപമ്മസംസന്ദനം - യഥാ ഹി താലവനേ ദ്വത്തിംസതാലാ, ഏവം ഇമസ്മിം കായേ ദ്വത്തിംസകോട്ഠാസാ. മക്കടോ വിയ ചിത്തം. ലുദ്ദോ വിയ യോഗാവചരോ. മക്കടസ്സ ദ്വത്തിംസതാലകേ താലവനേ നിവാസോ വിയ യോഗിനോ ചിത്തസ്സ ദ്വത്തിംസകോട്ഠാസകേ കായേ ആരമ്മണവസേന അനുസഞ്ചരണം. ലുദ്ദേന ആദിമ്ഹി ഠിതതാലസ്സ പണ്ണം സരേന വിജ്ഝിത്വാ ഉക്കുട്ഠിയാ കതായ മക്കടസ്സ തസ്മിം തസ്മിം താലേ പതിത്വാ പരിയന്തതാലഗമനം വിയ യോഗിനോ കേസാതി മനസികാരേ ആരദ്ധേ പടിപാടിയാ ഗന്ത്വാ പരിയോസാനകോട്ഠാസേയേവ ചിത്തസ്സ സണ്ഠാനം. പുന പച്ചാഗമനേപി ഏസേവ നയോ. പുനപ്പുനം പരിപാതിയമാനസ്സ മക്കടസ്സ ഉക്കുട്ഠുക്കുട്ഠിട്ഠാനേ ഉട്ഠാനം വിയ പുനപ്പുനം മനസികരോതോ കേസുചി കേസുചി ഉപട്ഠിതേസു അനുപട്ഠഹന്തേ വിസ്സജ്ജേത്വാ ഉപട്ഠിതേസു പരികമ്മകരണം. അനുക്കമേന ഏകസ്മിം താലേ നിപതിത്വാ തസ്സ മജ്ഝേ മകുളതാലപണ്ണസൂചിം ദള്ഹം ഗഹേത്വാ വിജ്ഝിയമാനസ്സപി അനുട്ഠാനം വിയ അവസാനേ ദ്വീസു ഉപട്ഠിതേസു യോ സുട്ഠുതരം ഉപട്ഠാതി, തമേവ പുനപ്പുനം മനസികരിത്വാ അപ്പനായ ഉപ്പാദനം.

അപരാപി ഉപമാ - യഥാ നാമ പിണ്ഡപാതികോ ഭിക്ഖു ദ്വത്തിംസകുലം ഗാമം ഉപനിസ്സായ വസന്തോ പഠമഗേഹേയേവ ദ്വേ ഭിക്ഖാ ലഭിത്വാ പരതോ ഏകം വിസ്സജ്ജേയ്യ. പുനദിവസേ തിസ്സോ ലഭിത്വാ പരതോ ദ്വേ വിസ്സജ്ജേയ്യ. തതിയദിവസേ ആദിമ്ഹിയേവ പത്തപൂരം ലഭിത്വാ ആസനസാലം ഗന്ത്വാ പരിഭുഞ്ജേയ്യ. ഏവംസമ്പദമിദം ദട്ഠബ്ബം. ദ്വത്തിംസകുലഗാമോ വിയ ഹി ദ്വത്തിംസാകാരോ. പിണ്ഡപാതികോ വിയ യോഗാവചരോ. തസ്സ തം ഗാമം ഉപനിസ്സായ വാസോ വിയ യോഗിനോ ദ്വത്തിംസാകാരേ പരികമ്മകരണം. പഠമഗേഹേ ദ്വേ ഭിക്ഖാ ലഭിത്വാ പരതോ ഏകിസ്സാ വിസ്സജ്ജനം വിയ ദുതിയദിവസേ തിസ്സോ ലഭിത്വാ പരതോ ദ്വിന്നം വിസ്സജ്ജനം വിയ ച മനസികരോതോ മനസികരോതോ അനുപട്ഠഹന്തേ വിസ്സജ്ജേത്വാ ഉപട്ഠിതേസു യാവ കോട്ഠാസദ്വയേ പരികമ്മകരണം. തതിയദിവസേ ആദിമ്ഹിയേവ പത്തപൂരം ലഭിത്വാ ആസനസാലായം നിസീദിത്വാ പരിഭോഗോ വിയ ദ്വീസു യോ സുട്ഠുതരം ഉപട്ഠാതി, തമേവ പുനപ്പുനം മനസികരിത്വാ അപ്പനായ ഉപ്പാദനം.

അപ്പനാതോതി അപ്പനാകോട്ഠാസതോ കേസാദീസു ഏകേകസ്മിം കോട്ഠാസേ അപ്പനാ ഹോതീതി വേദിതബ്ബാതി അയമേവേത്ഥ അധിപ്പായോ.

തയോ ച സുത്തന്താതി അധിചിത്തം, സീതിഭാവോ, ബോജ്ഝങ്ഗകോസല്ലന്തി ഇമേ തയോ സുത്തന്താ വീരിയസമാധിയോജനത്ഥം വേദിതബ്ബാതി അയമേത്ഥ അധിപ്പായോ. തത്ഥ -

> "അധിചിത്തമനുയുത്തേന , ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖുനാ തീണി നിമിത്താനി കാലേനകാലം മനസികാതബ്ബാനി. കാലേനകാലം സമാധിനിമിത്തം മനസികാതബ്ബം. കാലേനകാലം പഗ്ഗഹനിമിത്തം മനസികാതബ്ബം. കാലേനകാലം ഉപേക്ഖാനിമിത്തം മനസികാതബ്ബം. സചേ, ഭിക്ഖവേ, അധിചിത്തമനുയുത്തോ ഭിക്ഖു ഏകന്തം സമാധിനിമിത്തഞ്ഞേവ മനസികരേയ്യ, ഠാനം തം ചിത്തം കോസജ്ജായ

സംവത്തേയ്യ. സചേ, ഭിക്ഖവേ, അധിചിത്തമനുയുത്തോ ഭിക്ഖു ഏകന്തം പഗ്ഗഹനിമിത്തഞ്ഞേവ മനസികരേയ്യ, ഠാനം തം ചിത്തം ഉദ്ധച്ചായ സംവത്തേയ്യ. സചേ, ഭിക്ഖവേ, അധിചിത്തമനുയുത്തോ ഭിക്ഖു ഏകന്തം ഉപേക്ഖാനിമിത്തഞ്ഞേവ മനസികരേയ്യ, ഠാനം തം ചിത്തം ന സമ്മാ സമാധിയേയ്യ ആസവാനം ഖയായ. യതോ ച ഖോ, ഭിക്ഖവേ, അധിചിത്തമനുയുത്തോ ഭിക്ഖു കാലേനകാലം സമാധിനിമിത്തം പഗ്ഗഹനിമിത്തം ഉപേക്ഖാനിമിത്തം മനസികരോതി, തം ഹോതി ചിത്തം മുദുഞ്ച കമ്മഞ്ഞഞ്ച പഭസ്സരഞ്ച, ന ച പഭങ്ഗു, സമ്മാ സമാധിയതി ആസവാനം ഖയായ.

‘‘സേയ്യഥാപി, ഭിക്ഖവേ, സുവണ്ണകാരോ വാ സുവണ്ണകാരന്തേവാസീ വാ ഉക്കം ബന്ധതി, ഉക്കം ബന്ധിത്വാ ഉക്കാമുഖം ആലിമ്പേതി, ഉക്കാമുഖം ആലിമ്പേത്വാ സണ്ഡാസേന ജാതരൂപം ഗഹേത്വാ ഉക്കാമുഖേ പക്ഖിപിത്വാ കാലേനകാലം അഭിധമതി, കാലേനകാലം ഉദകേന പരിപ്ഫോസേതി, കാലേനകാലം അജ്ഝുപേക്ഖതി. സചേ, ഭിക്ഖവേ, സുവണ്ണകാരോ വാ സുവണ്ണകാരന്തേവാസീ വാ തം ജാതരൂപം ഏകന്തം അഭിധമേയ്യ, ഠാനം തം ജാതരൂപം ഡഹേയ്യ. സചേ, ഭിക്ഖവേ, സുവണ്ണകാരോ വാ സുവണ്ണകാരന്തേവാസീ വാ തം ജാതരൂപം ഏകന്തം ഉദകേന പരിപ്ഫോസേയ്യ, ഠാനം തം ജാതരൂപം നിബ്ബായേയ്യ. സചേ, ഭിക്ഖവേ, സുവണ്ണകാരോ വാ സുവണ്ണകാരന്തേവാസീ വാ തം ജാതരൂപം ഏകന്തം അജ്ഝുപേക്ഖേയ്യ, ഠാനം തം ജാതരൂപം ന സമ്മാ പരിപാകം ഗച്ഛേയ്യ. യതോ ച ഖോ, ഭിക്ഖവേ, സുവണ്ണകാരോ വാ സുവണ്ണകാരന്തേവാസീ വാ തം ജാതരൂപം കാലേനകാലം അഭിധമതി, കാലേനകാലം ഉദകേന പരിപ്ഫോസേതി, കാലേനകാലം അജ്ഝുപേക്ഖതി, തം ഹോതി ജാതരൂപം മുദുഞ്ച കമ്മഞ്ഞഞ്ച പഭസ്സരഞ്ച, ന ച പഭങ്ഗു, സമ്മാ ഉപേതി കമ്മായ. യസ്സാ യസ്സാ ച പിളന്ധനവികതിയാ ആകങ്ഖതി യദി പടികായ യദി കുണ്ഡലായ യദി ഗീവേയ്യായ യദി സുവണ്ണമാലായ, തഞ്ചസ്സ അത്ഥം അനുഭോതി.

‘‘ഏവമേവ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, അധിചിത്തമനുയുത്തേന...പേ॰... സമാധിയതി ആസവാനം ഖയായ. യസ്സ യസ്സ ച അഭിഞ്ഞാ സച്ഛി കരണീയസ്സ ധമ്മസ്സ ചിത്തം അഭിനിന്നാമേതി അഭിഞ്ഞാ സച്ഛി കിരിയായ, തത്ര തത്രേവ സക്ഖിഭബ്ബതം പാപുണാതി സതി സതി ആയതനേ’’തി (അം॰ നി॰ ൩.൧൦൩).

ഇദം സുത്തം **അധിചിത്ത**ന്തി വേദിതബ്ബം.

‘‘ഛഹി, ഭിക്ഖവേ, ധമ്മേഹി സമന്നാഗതോ ഭിക്ഖു ഭബ്ബോ അനുത്തരം സീതിഭാവം സച്ഛികാതും. കതമേഹി ഛഹി? ഇധ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു യസ്മിം സമയേ ചിത്തം നിഗ്ഗഹേതബ്ബം, തസ്മിം സമയേ ചിത്തം നിഗ്ഗണ്ഹാതി. യസ്മിം സമയേ ചിത്തം പഗ്ഗഹേതബ്ബം, തസ്മിം സമയേ ചിത്തം പഗ്ഗണ്ഹാതി. യസ്മിം സമയേ ചിത്തം സമ്പഹംസിതബ്ബം, തസ്മിം സമയേ ചിത്തം സമ്പഹംസേതി. യസ്മിം സമയേ ചിത്തം അജ്ഝുപേക്ഖിതബ്ബം, തസ്മിം സമയേ ചിത്തം അജ്ഝുപേക്ഖതി. പണീതാധിമുത്തികോ ച ഹോതി നിബ്ബാനാഭിരതോ. ഇമേഹി ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ഛഹി ധമ്മേഹി സമന്നാഗതോ ഭിക്ഖു ഭബ്ബോ അനുത്തരം സീതിഭാവം സച്ഛികാതു’’ന്തി (അം॰ നി॰ ൬.൮൫).

ഇദം സുത്തം **അനുത്തരം സീതിഭാവോ**തി വേദിതബ്ബം.

ബോജ്ഝങ്ഗകോസല്ലം ‘‘പന ഏവമേവ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, യസ്മിം സമയേ ലീനം ചിത്തം ഹോതി, അകാലോ തസ്മിം സമയേ പസ്സദ്ധിസമ്ബോജ്ഝങ്ഗസ്സ ഭാവനായാ’’തി (സം॰ നി॰ ൫.൨൩൪) അപ്പനാകോസല്ലകഥായം ദസ്സിതമേവ.

ഇതി ഇദം സത്തവിധം ഉഗ്ഗഹകോസല്ലം സുഗ്ഗഹിതം കത്വാ ഇദഞ്ച ദസവിധം മനസികാരകോസല്ലം സുട്ഠു വവത്ഥപേത്വാ തേന യോഗിനാ ഉഭയകോസല്ലവസേന

കമ്മട്ഠാനം സാധുകം ഉഗ്ഗഹേതബ്ബം. സചേ പനസ്സ ആചരിയേന സദ്ധിം ഏകവിഹാരേയേവ ഫാസു ഹോതി, ഏവം വിത്ഥാരേന അകഥാപേത്വാ കമ്മട്ഠാനം സുട്ഠു വവത്ഥപേത്വാ കമ്മട്ഠാനം അനുയുഞ്ജന്തേന വിസേസം ലഭിത്വാ ഉപരൂപരി കഥാപേതബ്ബം. അഞ്ഞത്ഥ വസിതുകാമേന യഥാവുത്തേന വിധിനാ വിത്ഥാരതോ കഥാപേത്വാ പുനപ്പുനം പരിവത്തേത്വാ സബ്ബം ഗണ്ഠിട്ഠാനം ഛിന്ദിത്വാ പഥവീകസിണനിദ്ദേസേ വുത്തനയേനേവ അനനുരൂപം സേനാസനം പഹായ അനുരൂപേ വിഹാരേ വസന്തേന ഖുദ്ദകപലിബോധുപച്ഛേദം കത്വാ പടിക്കൂലമനസികാരേ പരികമ്മം കാതബ്ബം.

കരോന്തേന പന കേസേസു താവ നിമിത്തം ഗഹേതബ്ബം. കഥം? ഏകം വാ ദ്വേ വാ കേസേ ലുഞ്ചിത്വാ ഹത്ഥതലേ ഠപേത്വാ വണ്ണോ താവ വവത്ഥപേതബ്ബോ. ഛിന്നട്ഠാനേപി കേസേ ഓലോകേതും വട്ടതി. ഉദകപത്തേ വാ യാഗുപത്തേ വാ ഓലോകേതുമ്പി വട്ടതിയേവ. കാളകകാലേ ദിസ്വാ കാളകാതി മനസികാതബ്ബാ . സേതകാലേ സേതാതി. മിസ്സകകാലേ പന ഉസ്സദവസേന മനസികാതബ്ബാ ഹോന്തി. യഥാ ച കേസേസു, ഏവം സകലേപി തചപഞ്ചകേ ദിസ്വാവ നിമിത്തം ഗഹേതബ്ബം.

കോട്ഠാസവവത്ഥാപനകഥാ

ഫവ്വവ. ഏവം നിമിത്തം ഗഹേത്വാ സബ്ബകോട്ഠാസേ വണ്ണസണ്ഠാനദിസോകാസപരിച്ഛേദവസേന വവത്ഥപേത്വാ വണ്ണസണ്ഠാനഗന്ധആസയോകാസവസേന പഞ്ചധാ പടിക്കൂലതോ വവത്ഥപേതബ്ബാ.

തത്രായം സബ്ബകോട്ഠാസേസു അനുപുബ്ബകഥാ. **കേസാ** താവ പകതിവണ്ണേന കാളകാ അദ്ദാരിട്ഠകവണ്ണാ. സണ്ഠാനതോ ദീഘവട്ടലികാ തുലാദണ്ഡസണ്ഠാനാ. ദിസതോ ഉപരിമദിസായ ജാതാ. ഓകാസതോ ഉഭോസു പസ്സേസു കണ്ണചൂളികാഹി, പുരതോ നലാടന്തേന, പച്ഛതോ ഗലവാടകേന പരിച്ഛിന്നാ. സീസകടാഹവേഠനം അല്ലചമ്മം കേസാനം ഓകാസോ. പരിച്ഛേദതോ കേസാ സീസവേഠനചമ്മേ വീഹഗ്ഗമത്തം പവിസിത്വാ പതിട്ഠിതേന ഹേട്ഠാ അത്തനോ മൂലതലേന, ഉപരി ആകാസേന, തിരിയം അഞ്ഞമഞ്ഞേന പരിച്ഛിന്നാ, ദ്വേ കേസാ ഏകതോ നത്ഥീതി അയം സഭാഗപരിച്ഛേദോ. കേസാ ന ലോമാ, ലോമാ ന കേസാതി ഏവം അവസേസഏകതിംസകോട്ഠാസേഹി അമിസ്സീകതാ കേസാ നാമ പാടിയേക്കോ ഏകകോട്ഠാസോതി അയം വിസഭാഗപരിച്ഛേദോ. ഇദം കേസാനം വണ്ണാദിതോ വവത്ഥാപനം.

ഫവ്വന. ഇദം പന നേസം വണ്ണാദിവസേന പഞ്ചധാ പടിക്കൂലതോ വവത്ഥാപനം. കേസാ നാമേതേ വണ്ണതോപി പടിക്കൂലാ. സണ്ഠാനതോപി ഗന്ധതോപി ആസയതോപി ഓകാസതോപി പടിക്കൂലാ.

മനുഞ്ഞേപി ഹി യാഗുപത്തേ വാ ഭത്തപത്തേ വാ കേസവണ്ണം കിഞ്ചി ദിസ്വാ കേസമിസ്സകമിദം ഹരഥ നന്തി ജിഗുച്ഛന്തി. ഏവം കേസാ **വണ്ണതോ** പടിക്കൂലാ. രത്തിം ഭുഞ്ജന്താപി കേസസണ്ഠാനം അക്കവാകം വാ മകചിവാകം വാ ഛുപിത്വാപി തഥേവ ജിഗുച്ഛന്തി. ഏവം **സണ്ഠാനതോ** പടിക്കൂലാ.

തേലമക്ഖനപുപ്ഫധൂപാദി സങ്ഖാരവിരഹിതാനഞ്ച കേസാനം ഗന്ധോ പരമജേഗുച്ഛോ ഹോതി. തതോ ജേഗുച്ഛതരോ അഗ്ഗിമ്ഹി പക്ഖിത്താനം. കേസാ ഹി വണ്ണസണ്ഠാനതോ അപ്പടിക്കൂലാപി സിയും, **ഗന്ധേന** പന പടിക്കൂലായേവ. യഥാ ഹി ദഹരസ്സ കുമാരസ്സ വച്ചം വണ്ണതോ ഹലിദ്ദിവണ്ണം, സണ്ഠാനതോപി ഹലിദ്ദിപിണ്ഡസണ്ഠാനം. സങ്കാരട്ഠാനേ ഛഡ്ഡിതഞ്ച ഉദ്ധുമാതകകാളസുനഖസരീരം വണ്ണതോ താലപക്കവണ്ണം . സണ്ഠാനതോ വട്ടേത്വാ വിസ്സട്ഠമുദിങ്ഗസണ്ഠാനം. ദാഠാപിസ്സ സുമനമകുളസദിസാതി ഉഭയമ്പി വണ്ണസണ്ഠാനതോ സിയാ അപ്പടിക്കൂലം ഗന്ധേന പന പടിക്കൂലമേവ. ഏവം കേസാപി സിയും വണ്ണസണ്ഠാനതോ അപ്പടിക്കൂലാ **ഗന്ധേന** പന പടിക്കൂലായേവാതി.

യഥാ പന അസുചിട്ഠാനേ ഗാമനിസ്സന്ദേന ജാതാനി സൂപേയ്യപണ്ണാനി നാഗരികമനുസ്സാനം ജേഗുച്ഛാനി ഹോന്തി അപരിഭോഗാനി, ഏവം കേസാപി പുബ്ബലോഹിതമുത്തകരീസപിത്തസേമ്ഹാദിനിസ്സന്ദേന ജാതത്താ ജേഗുച്ഛാതി ഇദം നേസം **ആസയതോ** പാടിക്കുല്യം.

ഇമേ ച കേസാ നാമ ഗൂഥരാസിമ്ഹി ഉട്ഠിതകണ്ണികം വിയ ഏകതിംസകോട്ഠാസരാസിമ്ഹി ജാതാ. തേ സുസാനസങ്കാരട്ഠാനാദീസു ജാതസാകം വിയ പരിക്ഖാദീസു ജാതകമലകുവലയാദിപുപ്ഫം വിയ ച അസുചിട്ഠാനേ ജാതത്താ പരമജേഗുച്ഛാതി ഇദം നേസം **ഓകാസതോ** പാടിക്കുല്യം.

യഥാ ച കേസാനം, ഏവം സബ്ബകോട്ഠാസാനം വണ്ണസണ്ഠാനഗന്ധാസയോകാസവസേന പഞ്ചധാ പടിക്കൂലതാ വേദിതബ്ബാ. വണ്ണസണ്ഠാനദിസോകാസപരിച്ഛേദവസേന പന സബ്ബേപി വിസും വിസും വവത്ഥപേതബ്ബാ.

൧൭൮. തത്ഥ **ലോമാ** താവ പകതിവണ്ണതോ ന കേസാ വിയ അസമ്ഭിന്നകാളകാ, കാളപിങ്ഗലാ പന ഹോന്തി. സണ്ഠാനതോ ഓനതഗ്ഗാ താലമൂലസണ്ഠാനാ. ദിസതോ ദ്വീസു ദിസാസു ജാതാ. ഓകാസതോ ഠപേത്വാ കേസാനം പതിട്ഠിതോകാസഞ്ച ഹത്ഥപാദതലാനി ച യേഭുയ്യേന അവസേസസരീരവേഠനചമ്മേ ജാതാ. പരിച്ഛേദതോ സരീരവേഠനചമ്മേ ലിഖാമത്തം പവിസിത്വാ പതിട്ഠിതേന ഹേട്ഠാ അത്തനോ മൂലതലേന, ഉപരി ആകാസേന, തിരിയം അഞ്ഞമഞ്ഞേന പരിച്ഛിന്നാ, ദ്വേ ലോമാ ഏകതോ നത്ഥി, അയം നേസം സഭാഗപരിച്ഛേദോ. വിസഭാഗപരിച്ഛേദോ പന കേസസദിസോയേവ.

൧൭൯. **നഖാ**തി വീസതിയാ നഖപത്താനം നാമം. തേ സബ്ബേപി വണ്ണതോ സേതാ. സണ്ഠാനതോ മച്ഛസകലികസണ്ഠാനാ. ദിസതോ പാദനഖാ ഹേട്ഠിമദിസായ, ഹത്ഥനഖാ ഉപരിമദിസായാതി ദ്വീസു ദിസാസു ജാതാ. ഓകാസതോ അങ്ഗുലീനം അഗ്ഗപിട്ഠേസു പതിട്ഠിതാ. പരിച്ഛേദതോ ദ്വീസു ദിസാസു അങ്ഗുലികോടിമംസേഹി, അന്തോ അങ്ഗുലിപിട്ഠിമംസേന, ബഹി ചേവ അഗ്ഗേ ച ആകാസേന, തിരിയം അഞ്ഞമഞ്ഞേന പരിച്ഛിന്നാ, ദ്വേ നഖാ ഏകതോ നത്ഥി, അയം നേസം സഭാഗപരിച്ഛേദോ. വിസഭാഗപരിച്ഛേദോ പന കേസസദിസോയേവ.

൧൮൦. **ദന്താ**തി പരിപുണ്ണദന്തസ്സ ദ്വത്തിംസ ദന്തട്ഠികാനി. തേപി വണ്ണതോ സേതാ. സണ്ഠാനതോ അനേകസണ്ഠാനാ. തേസം ഹി ഹേട്ഠിമായ താവ ദന്തപാളിയാ മജ്ഝേ ചത്താരോ ദന്താ മത്തികാപിണ്ഡേ പടിപാടിയാ ഠപിതഅലാബുബീജസണ്ഠാനാ. തേസം ഉഭോസു പസ്സേസു ഏകേകോ ഏകമൂലകോ ഏകകോടികോ മല്ലികമകുളസണ്ഠാനോ. തതോ ഏകേകോ ദ്വിമൂലകോ ദ്വികോടികോ യാനകഉപത്ഥമ്ഭിനിസണ്ഠാനോ. തതോ ദ്വേ ദ്വേ തിമൂലാ തികോടികാ. തതോ ദ്വേ ദ്വേ ചതുമൂലാ ചതുകോടികാതി. ഉപരിമപാളിയാപി ഏസേവ നയോ. ദിസതോ ഉപരിമദിസായ ജാതാ. ഓകാസതോ ദ്വീസു ഹനുകട്ഠികേസു പതിട്ഠിതാ. പരിച്ഛേദതോ ഹേട്ഠാ ഹനുകട്ഠികേ പതിട്ഠിതേന അത്തനോ മൂലതലേന, ഉപരി ആകാസേന, തിരിയം അഞ്ഞമഞ്ഞേന പരിച്ഛിന്നാ, ദ്വേ ദന്താ ഏകതോ നത്ഥി, അയം നേസം സഭാഗപരിച്ഛേദോ. വിസഭാഗപരിച്ഛേദോ പന കേസസദിസോയേവ.

൧൮൧. **തചോ**തി സകലസരീരം വേഠേത്വാ ഠിതചമ്മം. തസ്സ ഉപരി കാളസാമപീതാദിവണ്ണാ ഛവി നാമ യാ സകലസരീരതോപി സങ്കഡ്ഢിയമാനാ ബദരട്ഠിമത്താ ഹോതി. തചോ പന വണ്ണതോ സേതോയേവ. സോ ചസ്സ സേതഭാവോ അഗ്ഗിജാലാഭിഘാതപഹരണപ്പഹാരാദീഹി വിദ്ധംസിതായ ഛവിയാ പാകടോ ഹോതി. സണ്ഠാനതോ സരീരസണ്ഠാനോവ ഹോതി. അയമേത്ഥ സങ്ഖേപോ.

വിത്ഥാരതോ പന പാദങ്ഗുലിത്തചോ കോസകാരകകോസസണ്ഠാനോ. പിട്ഠിപാദത്തചോ പുടബന്ധഉപാഹനസണ്ഠാനോ. ജങ്ഘത്തചോ ഭത്തപുടകതാലപണ്ണസണ്ഠാനോ. ഊരുത്തചോ തണ്ഡുലഭരിതദീഘത്ഥവികസണ്ഠാനോ. ആനിസദത്തചോ ഉദകപൂരിതപടപരിസ്സാവനസണ്ഠാനോ. പിട്ഠിത്തചോ ഫലകോനദ്ധചമ്മസണ്ഠാനോ. കുച്ഛിത്തചോ വീണാദോണികോനദ്ധചമ്മസണ്ഠാനോ. ഉരത്തചോ യേഭുയ്യേന ചതുരസ്സസണ്ഠാനോ. ഉഭയബാഹുത്തചോ തൂണിരോനദ്ധചമ്മസണ്ഠാനോ. പിട്ഠിഹത്ഥത്തചോ ഖുരകോസസണ്ഠാനോ, ഫണകത്ഥവികസണ്ഠാനോ വാ. ഹത്ഥങ്ഗുലിത്തചോ കുഞ്ചികാകോസകസണ്ഠാനോ. ഗീവത്തചോ ഗലകഞ്ചുകസണ്ഠാനോ. മുഖത്തചോ ഛിദ്ദാവഛിദ്ദോ കീടകുലാവകസണ്ഠാനോ. സീസത്തചോ പത്തത്ഥവികസണ്ഠാനോതി.

തചപരിഗ്ഗണ്ഹകേന ച യോഗാവചരേന ഉത്തരോട്ഠതോ പട്ഠായ ഉപരിമുഖം ഞാണം പേസേത്വാ പഠമം താവ മുഖം പരിയോനന്ധിത്വാ ഠിതചമ്മം വവത്ഥപേതബ്ബം. തതോ നലാടട്ഠിചമ്മം. തതോ ഥവികായ പക്ഖിത്തപത്തസ്സ ച ഥവികായ ച അന്തരേന ഹത്ഥമിവ സീസട്ഠികസ്സ ച സീസചമ്മസ്സ ച അന്തരേന ഞാണം പേസേത്വാ അട്ഠികേന സദ്ധിം ചമ്മസ്സ ഏകാബദ്ധഭാവം വിയോജേന്തേന സീസചമ്മം വവത്ഥപേതബ്ബം. തതോ ഖന്ധചമ്മം. തതോ അനുലോമേന പടിലോമേന ച ദക്ഖിണഹത്ഥചമ്മം. അഥ തേനേവ നയേന വാമഹത്ഥചമ്മം. തതോ പിട്ഠിചമ്മം തം വവത്ഥപേത്വാ അനുലോമേന പടിലോമേന ച ദക്ഖിണപാദചമ്മം. അഥ തേനേവ നയേന വാമപാദചമ്മം. തതോ അനുക്കമേനേവ വത്ഥിഉദരഹദയഗീവചമ്മാനി വവത്ഥപേതബ്ബാനി. അഥ ഗീവചമ്മാനന്തരം ഹേട്ഠിമഹനുചമ്മം വവത്ഥപേത്വാ അധരോട്ഠപരിയോസാനം പാപേത്വാ നിട്ഠപേതബ്ബം. ഏവം ഓളാരികോളാരികം പരിഗ്ഗണ്ഹന്തസ്സ സുഖുമമ്പി പാകടം ഹോതി. ദിസതോ ദ്വീസു ദിസാസു ജാതോ. ഓകാസതോ സകലസരീരം പരിയോനന്ധിത്വാ ഠിതോ. പരിച്ഛേദതോ ഹേട്ഠാ പതിട്ഠിതതലേന, ഉപരി ആകാസേന പരിച്ഛിന്നോ, അയമസ്സ സഭാഗപരിച്ഛേദോ. വിസഭാഗപരിച്ഛേദോ പന കേസസദിസോയേവ.

ഥവ്വ്യ. മംസന്തി നവ മംസപേസിസതാനി. തം സബ്ബമ്പി വണ്ണതോ രത്തം കിംസുകപുപ്ഫസദിസം. സണ്ഠാനതോ ജങ്ഘപിണ്ഡികമംസം താലപണ്ണപുടഭത്തസണ്ഠാനം. ഊരുമംസം നിസദപോതസണ്ഠാനം. ആനിസദമംസം ഉദ്ധനകോടിസണ്ഠാനം. പിട്ഠിമംസം താലഗുളപടലസണ്ഠാനം. ഫാസുകദ്വയമംസം കോട്ഠലികായ കുച്ഛിയം തനുമത്തികാലേപസണ്ഠാനം. ഥനമംസം വട്ടേത്വാ അവക്ഖിത്തമത്തികാപിണ്ഡസണ്ഠാനം. ബാഹുദ്വയമംസം ദ്വിഗുണം കത്വാ ഠപിതനിച്ചമ്മമഹാമൂസികസണ്ഠാനം. ഏവം ഓളാരികോളാരികം പരിഗ്ഗണ്ഹന്തസ്സ സുഖുമമ്പി പാകടം ഹോതി. ദിസതോ ദ്വീസു ദിസാസു ജാതം. ഓകാസതോ വീസാധികാനി തീണി അട്ഠിസതാനി അനുലിമ്പിത്വാ ഠിതം. പരിച്ഛേദതോ ഹേട്ഠാ അട്ഠിസങ്ഘാതേ പതിട്ഠിതതലേന, ഉപരി തചേന, തിരിയം അഞ്ഞമഞ്ഞേന പരിച്ഛിന്നം, അയമസ്സ സഭാഗപരിച്ഛേദോ. വിസഭാഗപരിച്ഛേദോ പന കേസസദിസോയേവ.

ഥവ്വൻ. ന്ഹാരൂതി നവ ന്ഹാരുസതാനി. വണ്ണതോ സബ്ബേപി ന്ഹാരൂ സേതാ. സണ്ഠാനതോ നാനാസണ്ഠാനാ. ഏതേസു ഹി ഗീവായ ഉപരിമഭാഗതോ പട്ഠായ പഞ്ച മഹാന്ഹാരൂ സരീരം വിനന്ധമാനാ പുരിമപസ്സേന ഓതിണ്ണാ. പഞ്ച പച്ഛിമപസ്സേന. പഞ്ച ദക്ഖിണപസ്സേന. പഞ്ച വാമപസ്സേന. ദക്ഖിണഹത്ഥം വിനന്ധമാനാപി ഹത്ഥസ്സ പുരിമപസ്സേന പഞ്ച. പച്ഛിമപസ്സേന പഞ്ച. തഥാ വാമഹത്ഥം വിനന്ധമാനാ. ദക്ഖിണപാദം വിനന്ധമാനാപി പാദസ്സ പുരിമപസ്സേന പഞ്ച. പച്ഛിമപസ്സേന പഞ്ച. തഥാ വാമപാദം വിനന്ധമാനാപീതി ഏവം സരീരധാരകാ നാമ സട്ഠിമഹാന്ഹാരൂ കായം വിനന്ധമാനാ ഓതിണ്ണാ . യേ **കണ്ഡരാ**തിപി വുച്ചന്തി. തേ സബ്ബേപി കന്ദലമകുളസണ്ഠാനാ. അഞ്ഞേ പന തം തം പദേസം അജ്ഝോത്ഥരിത്വാ ഠിതാ. തതോ സുഖുമതരാ സുത്തരജ്ജുകസണ്ഠാനാ. അഞ്ഞേ തതോ സുഖുമതരാ പൂതിലതാസണ്ഠാനാ, അഞ്ഞേ തതോ സുഖുമതരാ മഹാവീണാതന്തിസണ്ഠാനാ. അഞ്ഞേ ഥൂലസുത്തകസണ്ഠാനാ. ഹത്ഥപാദപിട്ഠീസു ന്ഹാരൂ സകുണപാദസണ്ഠാനാ. സീസേ

ന്ഹാരൂ ദാരകാനം സീസജാലകസണ്ഠാനാ. പിട്ഠിയം ന്ഹാരൂ ആതപേ പസാരിതഅല്ലജാലസണ്ഠാനാ. അവസേസാ തംതംഅങ്ഗപച്ചങ്ഗാനുഗതാ ന്ഹാരൂ സരീരേ പടിമുക്കജാലകഞ്ചുകസണ്ഠാനാ. ദിസതോ ദ്വീസു ദിസാസു ജാതാ. ഓകാസതോ സകലസരീരേ അട്ഠീനി ആബന്ധിത്വാ ഠിതാ. പരിച്ഛേദതോ ഹേട്ഠാ തിണ്ണം അട്ഠിസതാനം ഉപരി പതിട്ഠിതതലേഹി, ഉപരി മംസചമ്മാനി ആഹച്ച ഠിതപ്പദേസേഹി, തിരിയം അഞ്ഞമഞ്ഞേന പരിച്ഛിന്നാ, അയം നേസം സഭാഗപരിച്ഛേദോ. വിസഭാഗപരിച്ഛേദോ പന കേസസദിസോയേവ.

൮൩. അട്ഠീതി ഠപേത്വാ ദ്വത്തിംസ ദന്തട്ഠീനി അവസേസാനി ചതുസട്ഠി ഹത്ഥട്ഠീനി, ചതുസട്ഠി പാദട്ഠീനി, ചതുസട്ഠി മംസനിസ്സിതാനി മുദുഅട്ഠീനി, ദ്വേ പണ്ഹികട്ഠീനി, ഏകേകസ്മിം പാദേ ദ്വേ ദ്വേ ഗോപ്ഫകട്ഠീനി, ദ്വേ ജങ്ഘട്ഠീനി, ഏകം ജണ്ണുകട്ഠി, ഏകം ഊരുട്ഠി, ദ്വേ കടിട്ഠീനി, അട്ഠാരസ പിട്ഠികണ്ടകട്ഠീനി, ചതുവീസതി ഫാസുകട്ഠീനി, ചുദ്ദസ ഉരട്ഠീനി , ഏകം ഹദയട്ഠി, ദ്വേ അക്ഖകട്ഠീനി, ദ്വേ കോട്ടട്ഠീനി, ദ്വേ ബാഹുട്ഠീനി, ദ്വേ ദ്വേ അഗ്ഗബാഹുട്ഠീനി, സത്ത ഗീവട്ഠീനി, ദ്വേ ഹനുകട്ഠീനി, ഏകം നാസികട്ഠി, ദ്വേ അക്ഖിട്ഠീനി, ദ്വേ കണ്ണട്ഠീനി, ഏകം നലാടട്ഠി. ഏകം മുദ്ധട്ഠി, നവ സീസകപാലട്ഠീനീതി ഏവം തിമത്താനി അട്ഠിസതാനി, താനി സബ്ബാനിപി വണ്ണതോ സേതാനി. സണ്ഠാനതോ നാനാസണ്ഠാനാനി.

തത്ഥ ഹി അഗ്ഗപാദങ്ഗുലിഅട്ഠീനി കതകബീജസണ്ഠാനാനി. തദനന്തരാനി മജ്ഝപബ്ബട്ഠീനി പനസട്ഠിസണ്ഠാനാനി. മൂലപബ്ബട്ഠീനി പണവസണ്ഠാനാനി. പിട്ഠിപാദട്ഠീനി കോട്ടിതകന്ദലകന്ദരാസിസണ്ഠാനാനി. പണ്ഹികട്ഠി ഏകട്ഠിതാലഫലബീജസണ്ഠാനം. ഗോപ്ഫകട്ഠീനി ബദ്ധകീളാഗോളകസണ്ഠാനാനി. ജങ്ഘട്ഠീനം ഗോപ്ഫകട്ഠീസു പതിട്ഠിതട്ഠാനം അപനീതതചസിന്ദികളീരസണ്ഠാനം. ഖുദ്ദകജങ്ഘട്ഠികം ധനുകദണ്ഡസണ്ഠാനം. മഹന്തം മിലാതസപ്പപിട്ഠിസണ്ഠാനം. ജണ്ണുകട്ഠി ഏകതോ പരിക്ഖീണഫേണകസണ്ഠാനം. തത്ഥ ജങ്ഘട്ഠികസ്സ പതിട്ഠിതട്ഠാനം അതിഖിണഗ്ഗഗോസിങ്ഗസണ്ഠാനം. ഊരുട്ഠി ദുത്തച്ഛിതവാസിപരസുദണ്ഡസണ്ഠാനം. തസ്സ കടിട്ഠിമ്ഹി പതിട്ഠിതട്ഠാനം കീളാഗോളകസണ്ഠാനം. തേന കടിട്ഠിനോ പതിട്ഠിതട്ഠാനം അഗ്ഗച്ഛിന്നമഹാപുന്നാഗഫലസണ്ഠാനം.

കടിട്ഠീനി ദ്വേപി ഏകാബദ്ധാനി ഹുത്വാ കുമ്ഭകാരികഉദ്ധനസണ്ഠാനാനി. പാടിയേക്കം കമ്മാരകൂടയോത്തകസണ്ഠാനാനി. കോടിയം ഠിതം ആനിസദട്ഠി അധോമുഖം കത്വാ ഗഹിതസപ്പഫണസണ്ഠാനം, സത്തട്ഠട്ഠാനേസു ഛിദ്ദാവഛിദ്ദം. പിട്ഠികണ്ടകട്ഠീനി അബ്ഭന്തരതോ ഉപരൂപരി ഠപിതസീസപട്ടവേഠകസണ്ഠാനാനി. ബാഹിരതോ വട്ടനാവളിസണ്ഠാനാനി. തേസം അന്തരന്തരാ കകചദന്തസദിസാ ദ്വേ തയോ കണ്ടകാ ഹോന്തി. ചതുവീസതിയാ ഫാസുകട്ഠീസു അപരിപുണ്ണാനി അപരിപുണ്ണഅസിസണ്ഠാനാനി. പരിപുണ്ണാനി പരിപുണ്ണഅസിസണ്ഠാനാനി. സബ്ബാനിപി ഓദാതകുക്കുടസ്സ പസാരിതപക്ഖസണ്ഠാനാനി. ചുദ്ദസ ഉരട്ഠീനി ജിണ്ണസന്ദമാനികപഞ്ജരസണ്ഠാനാനി. ഹദയട്ഠി ദബ്ബിഫണസണ്ഠാനം.

അക്ഖകട്ഠീനി ഖുദ്ദകലോഹവാസിദണ്ഡസണ്ഠാനാനി. കോട്ടട്ഠീനി ഏകതോ പരിക്ഖീണസീഹളകുദ്ദാലസണ്ഠാനാനി. ബാഹുട്ഠീനി ആദാസദണ്ഡകസണ്ഠാനാനി. അഗ്ഗബാഹുട്ഠീനി യമകതാലകന്ദസണ്ഠാനാനി. മണിബന്ധട്ഠീനി ഏകതോ അല്ലിയാപേത്വാ ഠപിതസീസകപട്ടവേഠകസണ്ഠാനാനി. പിട്ഠിഹത്ഥട്ഠീനി കോട്ടിതകന്ദലകന്ദരാസിസണ്ഠാനാനി . ഹത്ഥങ്ഗുലീസു മൂലപബ്ബട്ഠീനി പണവസണ്ഠാനാനി. മജ്ഝപബ്ബട്ഠീനി അപരിപുണ്ണപനസട്ഠിസണ്ഠാനാനി. അഗ്ഗപബ്ബട്ഠീനി കതകബീജസണ്ഠാനാനി.

സത്ത ഗീവട്ഠീനി ദണ്ഡേന വിജ്ഝിത്വാ പടിപാടിയാ ഠപിതവംസകളീരചക്കലകസണ്ഠാനാനി. ഹേട്ഠിമഹനുകട്ഠി കമ്മാരാനം അയോകൂടയോത്തകസണ്ഠാനം. ഉപരിമം അവലേഖനസത്ഥകസണ്ഠാനം.

അക്ഖികൂപനാസകൂപട്ഠീനി അപനീതമിഞ്ജതരുണതാലട്ഠിസണ്ഠാനാനി. നലാടട്ഠി അധോമുഖട്ഠപിതസങ്ഖഥാലകകപാലസണ്ഠാനം. കണ്ണചൂളികട്ഠീനി ന്ഹാപിതഖുരകോസസണ്ഠാനാനി. നലാടകണ്ണചൂളികാനം ഉപരി പട്ടബന്ധനോകാസേ അട്ഠിസങ്കുടിതഘടപുണ്ണപടലഖണ്ഡസണ്ഠാനം. മുദ്ധട്ഠി മുഖച്ഛിന്നവങ്കനാളികേരസണ്ഠാനം. സീസട്ഠീനി സിബ്ബേത്വാ ഠപിതജജ്ജരലാബുകടാഹസണ്ഠാനാനി.

ദിസതോ ദ്വീസു ദിസാസു ജാതാനി. ഓകാസതോ അവിസേസേന സകലസരീരേ ഠിതാനി. വിസേസേന പനേത്ഥ സീസട്ഠീനി ഗീവട്ഠീസു പതിട്ഠിതാനി. ഗീവട്ഠീനി പിട്ഠികണ്ടകട്ഠീസു. പിട്ഠികണ്ടകട്ഠീനി കടിട്ഠീസു. കടിട്ഠീനി ഊരുട്ഠീസു. ഊരുട്ഠീനി ജണ്ണുകട്ഠീസു. ജണ്ണുകട്ഠീനി ജങ്ഘട്ഠീസു. ജങ്ഘട്ഠീനി ഗോപ്ഫകട്ഠീസു. ഗോപ്ഫകട്ഠീനി പിട്ഠിപാദട്ഠീസു പതിട്ഠിതാനി. പരിച്ഛേദതോ അന്തോ അട്ഠിമിഞ്ജേന, ഉപരിതോ മംസേന, അഗ്ഗേ മൂലേ ച അഞ്ഞമഞ്ഞേന പരിച്ഛിന്നാനി, അയം നേസം സഭാഗപരിച്ഛേദോ. വിസഭാഗപരിച്ഛേദോ പന കേസസദിസോയേവ.

൫൯. അട്ഠിമിഞ്ജന്തി തേസം തേസം അട്ഠീനം അബ്ഭന്തരഗതം മിഞ്ജം. തം വണ്ണതോ സേതം. സണ്ഠാനതോ മഹന്തമഹന്താനം അട്ഠീനം അബ്ഭന്തരഗതം വേളുനാളിയം പക്ഖിത്തസേദിതമഹാവേത്തഗ്ഗസണ്ഠാനം. ഖുദ്ദാനുഖുദ്ദകാനം അബ്ഭന്തരഗതം വേളുയട്ഠിപബ്ബേസു പക്ഖിത്തസേദിതതനുവേത്തഗ്ഗസണ്ഠാനം. ദിസതോ ദ്വീസു ദിസാസു ജാതം. ഓകാസതോ അട്ഠീനം അബ്ഭന്തരേ പതിട്ഠിതം. പരിച്ഛേദതോ അട്ഠീനം അബ്ഭന്തരതലേഹി പരിച്ഛിന്നം, അയമസ്സ സഭാഗപരിച്ഛേദോ. വിസഭാഗപരിച്ഛേദോ പന കേസസദിസോയേവ.

൫൧൦. വക്കന്തി ഏകബന്ധനാ ദ്വേ മംസപിണ്ഡികാ. തം വണ്ണതോ മന്ദരത്തം പാളിഭദ്ദകട്ഠിവണ്ണം. സണ്ഠാനതോ ദാരകാനം യമകകീളാഗോളകസണ്ഠാനം, ഏകവണ്ടപടിബദ്ധഅമ്ബഫലദ്വയസണ്ഠാനം വാ. ദിസതോ ഉപരിമായ ദിസായ ജാതം. ഓകാസതോ ഗലവാടകാ നിക്ഖന്തേന ഏകമൂലേന ഥോകം ഗന്ത്വാ ദ്വിധാ ഭിന്നേന ഥൂലന്ഹാരുനാ വിനിബദ്ധം ഹുത്വാ ഹദയമംസം പരിക്ഖിപിത്വാ ഠിതം. പരിച്ഛേദതോ വക്കം വക്കഭാഗേന പരിച്ഛിന്നം, അയമസ്സ സഭാഗപരിച്ഛേദോ. വിസഭാഗപരിച്ഛേദോ പന കേസസദിസോയേവ.

൫൧൧. ഹദയന്തി ഹദയമംസം. തം വണ്ണതോ രത്തപദുമപത്തപിട്ഠിവണ്ണം. സണ്ഠാനതോ ബാഹിരപത്താനി അപനേത്വാ അധോമുഖം ഠപിതപദുമമകുളസണ്ഠാനം. ബഹി മട്ഠം, അന്തോ കോസാതകീഫലസ്സ അബ്ഭന്തരസദിസം. പഞ്ഞവന്താനം ഥോകം വികസിതം, മന്ദപഞ്ഞാനം മകുളിതമേവ. അന്തോ ചസ്സ പുന്നാഗട്ഠിപതിട്ഠാനമത്തോ ആവാടകോ ഹോതി, യത്ഥ അദ്ധപസതമത്തം ലോഹിതം സണ്ഠാതി, യം നിസ്സായ മനോധാതു ച മനോവിഞ്ഞാണധാതു ച വത്തന്തി. തം പനേതം രാഗചരിതസ്സ രത്തം ഹോതി, ദോസചരിതസ്സ കാളകം, മോഹചരിതസ്സ മംസധോവനഉദകസദിസം, വിതക്കചരിതസ്സ കുലത്ഥയൂസവണ്ണം, സദ്ധാചരിതസ്സ കണികാരപുപ്ഫവണ്ണം, പഞ്ഞാചരിതസ്സ അച്ഛം വിപ്പസന്നം അനാവിലം പണ്ഡരം പരിസുദ്ധം നിദ്ധോതജാതിമണി വിയ ജുതിമന്തം ഖായതി. ദിസതോ ഉപരിമായ ദിസായ ജാതം. ഓകാസതോ സരീരബ്ഭന്തരേ ദ്വിന്നം ഥനാനം മജ്ഝേ പതിട്ഠിതം. പരിച്ഛേദതോ ഹദയം ഹദയഭാഗേന പരിച്ഛിന്നം, അയമസ്സ സഭാഗപരിച്ഛേദോ. വിസഭാഗപരിച്ഛേദോ പന കേസസദിസോയേവ.

൫൧൨. യകനന്തി യമകമംസപടലം. തം വണ്ണതോ രത്തം പണ്ഡുകധാതുകം നാതിരത്തകുമുദസ്സ പത്തപിട്ഠിവണ്ണം. സണ്ഠാനതോ മൂലേ ഏകം അഗ്ഗേ യമകം കോവിളാരപത്തസണ്ഠാനം. തഞ്ച ദന്ധാനം ഏകമേവ ഹോതി മഹന്തം, പഞ്ഞവന്താനം ദ്വേ വാ തീണി വാ ഖുദ്ദകാനി. ദിസതോ ഉപരിമായ ദിസായ ജാതം, ഓകാസതോ ദ്വിന്നം ഥനാനം അബ്ഭന്തരേ ദക്ഖിണപസ്സം നിസ്സായ ഠിതം. പരിച്ഛേദതോ യകനം

യകനഭാഗേന പരിച്ഛിന്നം, അയമസ്സ സഭാഗപരിച്ഛേദോ. വിസഭാഗപരിച്ഛേദോ പന കേസസദിസോയേവ.

൯൭. കിലോമകന്തി പടിച്ഛന്നാപടിച്ഛന്നഭേദതോ ദുവിധം പരിയോനഹനമംസം. തം ദുവിധമ്പി വണ്ണതോ സേതം ദുകൂലപിലോതികവണ്ണം. സണ്ഠാനതോ അത്തനോ ഓകാസസണ്ഠാനം. ദിസതോ പടിച്ഛന്നകിലോമകം ഉപരിമായ ദിസായ. ഇതരം ദ്വീസു ദിസാസു ജാതം. ഓകാസതോ പടിച്ഛന്നകിലോമകം ഹദയഞ്ച വക്കഞ്ച പടിച്ഛാദേത്വാ, അപ്പടിച്ഛന്നകിലോമകം സകലസരീരേ ചമ്മസ്സ ഹേട്ഠതോ മംസം പരിയോനന്ധിത്വാ ഠിതം. പരിച്ഛേദതോ ഹേട്ഠാ മംസേന, ഉപരി ചമ്മേന, തിരിയം കിലോമകഭാഗേന പരിച്ഛിന്നം, അയമസ്സ സഭാഗപരിച്ഛേദോ. വിസഭാഗപരിച്ഛേദോ പന കേസസദിസോയേവ.

൯൮. പിഹകന്തി ഉദരജിവ്ഹാമംസം. തം വണ്ണതോ നീലം നിഗ്ഗുണ്ഡിപുപ്ഫവണ്ണം. സണ്ഠാനതോ സത്തങ്ഗുലപ്പമാണം അബന്ധനം കാളവച്ഛകജിവ്ഹാസണ്ഠാനം. ദിസതോ ഉപരിമായ ദിസായ ജാതം. ഓകാസതോ ഹദയസ്സ വാമപസ്സേ ഉദരപടലസ്സ മത്ഥകപസ്സം നിസ്സായ ഠിതം, യസ്മിം പഹരണപ്പഹാരേന ബഹിനിക്ഖന്തേ സത്താനം ജീവിതക്ഖയോ ഹോതി. പരിച്ഛേദതോ പിഹകഭാഗേന പരിച്ഛിന്നം, അയമസ്സ സഭാഗപരിച്ഛേദോ. വിസഭാഗപരിച്ഛേദോ പന കേസസദിസോയേവ.

൯൯. പപ്ഫാസന്തി ദ്വത്തിംസമംസഖണ്ഡപ്പഭേദം പപ്ഫാസമംസം. തം വണ്ണതോ രത്തം നാതിപക്കഉദുമ്ബരഫലവണ്ണം. സണ്ഠാനതോ വിസമച്ഛിന്നബഹലപൂവഖണ്ഡസണ്ഠാനം. അബ്ഭന്തരേ അസിതപീതാനം അഭാവേ ഉഗ്ഗതേന കമ്മജതേജുസ്മാനാ അബ്ഭാഹതത്താ സംഖാദിതപലാലപിണ്ഡമിവ നിരസം നിരോജം. ദിസതോ ഉപരിമായ ദിസായ ജാതം. ഓകാസതോ സരീരബ്ഭന്തരേ ദ്വിന്നം ഥനാനം അന്തരേ ഹദയഞ്ച യകനഞ്ച ഉപരി ഛാദേത്വാ ഓലമ്ബന്തം ഠിതം. പരിച്ഛേദതോ പപ്ഫാസഭാഗേന പരിച്ഛിന്നം, അയമസ്സ സഭാഗപരിച്ഛേദോ. വിസഭാഗപരിച്ഛേദോ പന കേസസദിസോയേവ.

൯൧൦. അന്തന്തി പുരിസസ്സ ദ്വത്തിംസഹത്ഥാ ഇത്ഥിയാ അട്ഠവീസതിഹത്ഥാ ഏകവീസതിയാ ഠാനേസു ഓഭഗ്ഗാ അന്തവട്ടി. തദേതം വണ്ണതോ സേതം സക്ഖരസുധാവണ്ണം. സണ്ഠാനതോ ലോഹിതദോണിയം ആഭുജിത്വാ ഠപിതസീസച്ഛിന്നസപ്പസണ്ഠാനം. ദിസതോ ദ്വീസു ദിസാസു ജാതം. ഓകാസതോ ഉപരി ഗലവാടകേ ഹേട്ഠാ ച കരീസമഗ്ഗേ വിനിബന്ധത്താ ഗലവാടककരീസമഗ്ഗപരിയന്തേ സരീരബ്ഭന്തരേ ഠിതം. പരിച്ഛേദതോ അന്തഭാഗേന പരിച്ഛിന്നം, അയമസ്സ സഭാഗപരിച്ഛേദോ. വിസഭാഗപരിച്ഛേദോ പന കേസസദിസോയേവ.

൯൧൧. അന്തഗുണന്തി അന്തഭോഗട്ഠാനേസു ബന്ധനം. തം വണ്ണതോ സേതം ദകസീതലികമൂലവണ്ണം. സണ്ഠാനതോ ദകസീതലികമൂലസണ്ഠാനമേവ. ദിസതോ ദ്വീസു ദിസാസു ജാതം. ഓകാസതോ കുദ്ദാലഫരസുകമ്മാദീനി കരോന്താനം യന്താകഡ്ഢനകാലേ യന്തസുത്തകമിവ യന്തഫലകാനി അന്തഭോഗേ ഏകതോ അഗളന്തേ ആബന്ധിത്വാ പാദപുഞ്ഛനരജ്ജുമണ്ഡലകസ്സ അന്തരാ സംസിബ്ബിത്വാ ഠിതരജ്ജുകാ വിയ ഏകവീസതിയാ അന്തഭോഗാനം അന്തരാ ഠിതം. പരിച്ഛേദതോ അന്തഗുണഭാഗേന പരിച്ഛിന്നം, അയമസ്സ സഭാഗപരിച്ഛേദോ. വിസഭാഗപരിച്ഛേദോ പന കേസസദിസോയേവ.

൧൦൦. ഉദരിയന്തി ഉദരേ ഭവം അസിതപീതഖായിതസായിതം. തം വണ്ണതോ അജ്ഝോഹടാഹാരവണ്ണം. സണ്ഠാനതോ പരിസ്സാവനേ സിഥിലബദ്ധതണ്ഡുലസണ്ഠാനം. ദിസതോ ഉപരിമായ ദിസായ ജാതം. ഓകാസതോ ഉദരേ ഠിതം.

ഉദരം നാമ ഉഭതോ നിപ്പീളിയമാനസ്സ അല്ലസാടകസ്സ മജ്ഝേ സഞ്ജാതഫോടകസദിസം അന്തപടലം, ബഹി മട്ഠം, അന്തോ മംസകസമ്ബുപലിവേഠനകിലിട്ഠപാവാരകപുപ്ഫകസദിസം, കുഥിതപനസതചസ്സ അബ്ഭന്തരസദിസന്തിപി വത്തും വട്ടതി, യത്ഥ തക്കോടകാ ഗണ്ഡുപ്പാദകാ താലഹീരകാ

സൂചിമുഖകാ പടതന്തസുത്തകാ ഇച്ചേവമാദിദ്വത്തിംസകുലപ്പഭേദാ കിമയോ ആകുലബ്യാകുലാ സണ്ഡസണ്ഡചാരിനോ ഹുത്വാ നിവസന്തി, യേ പാനഭോജനാദിമ്ഹി അവിജ്ജമാനേ ഉല്ലങ്ഘിത്വാ വിരവന്താ ഹദയമംസം അഭിഹനന്തി, പാനഭോജനാദിഅജ്ഝോഹരണവേലായഞ്ച ഉദ്ധംമുഖാ ഹുത്വാ പഠമജ്ഝോഹടേ ദ്വേ തയോ ആലോപേ തുരിതതുരിതാ വിലുപ്പന്തി, യം തേസം കിമീനം സൂതിഘരം വച്ചകുടി ഗിലാനസാലാ സുസാനഞ്ച ഹോതി. യഥാ സേയ്യഥാപി നാമ ചണ്ഡാലഗാമദ്വാരേ ചന്ദനികായ നിദാഘസമയേ ഥൂലഫുസിതകേ ദേവേ വസ്സന്തേ ഉദകേന വുയ്ഹമാനം മുത്തകരീസചമ്മഅട്ഠിന്ഹാരുഖണ്ഡഖേളസിങ്ഘാണികാലോഹിതപ്പഭുതിനാനാകുണപജാതം നിപതിത്വാ കദ്ദമോദകാലുളിതം ദ്വീഹതീഹച്ചയേന സഞ്ജാതകിമികുലം സൂരിയാതപസന്താപവേഗകുഥിതം ഉപരി ഫേണപുപ്ഫുളകേ മുഞ്ചന്തം അഭിനീലവണ്ണം പരമദുഗ്ഗന്ധജേഗുച്ഛം നേവ ഉപഗന്തും, ന ദട്ഠും അരഹരൂപതം ആപജ്ജിത്വാ തിട്ഠതി, പഗേവ ഘായിതും വാ സായിതും വാ, ഏവമേവ നാനപ്പകാരം പാനഭോജനാദിദന്തമുസലസഞ്ചുണ്ണിതം ജിവ്ഹാഹത്ഥപരിവത്തിതഖേളലാലാപലിബുദ്ധം തങ്ഖണവിഗതവണ്ണഗന്ധരസാദിസമ്പദം തന്തവായഖലിസുവാനവമഥുസദിസം നിപതിത്വാ പിത്തസേമ്ഹവാതപലിവേഠിതം ഹുത്വാ ഉദരഗ്ഗിസന്താപവേഗകുഥിതം കിമികുലാകുലം ഉപരൂപരി ഫേണപുപ്ഫുളകാനി മുഞ്ചന്തം പരമകസമ്ബുദുഗ്ഗന്ധജേഗുച്ഛഭാവം ആപജ്ജിത്വാ തിട്ഠതി. യം സുത്വാപി പാനഭോജനാദീസു അമനുഞ്ഞതാ സണ്ഠാതി, പഗേവ പഞ്ഞാചക്ഖുനാ അവലോകേത്വാ. യത്ഥ ച പതിതം പാനഭോജനാദി പഞ്ചധാ വിവേകം ഗച്ഛതി, ഏകം ഭാഗം പാണകാ ഖാദന്തി, ഏകം ഭാഗം ഉദരഗ്ഗി ഝാപേതി, ഏകോ ഭാഗോ മുത്തം ഹോതി, ഏകോ ഭാഗോ കരീസം, ഏകോ ഭാഗോ രസഭാവം ആപജ്ജിത്വാ സോണിതമംസാദീനി ഉപബ്രൂഹയതി.

പരിച്ഛേദതോ ഉദരപടലേന ചേവ ഉദരിയഭാഗേന ച പരിച്ഛിന്നം. അയമസ്സ സഭാഗപരിച്ഛേദോ. വിസഭാഗപരിച്ഛേദോ പന കേസസദിസോയേവ.

൨൦൧. **കരീസന്തി** വച്ചം. തം വണ്ണതോ യേഭുയ്യേന അജ്ഝോഹടാഹാരവണ്ണമേവ ഹോതി. സണ്ഠാനതോ ഓകാസസണ്ഠാനം. ദിസതോ ഹേട്ഠിമായ ദിസായ ജാതം. ഓകാസതോ പക്കാസയേ ഠിതം. **പക്കാസയോ** നാമ ഹേട്ഠാനാഭി-പിട്ഠികണ്ടകമൂലാനം അന്തരേ അന്താവസാനേ ഉബ്ബേധേന അട്ഠങ്ഗുലമത്തോ വേളുനാളികസദിസോ, യത്ഥ സേയ്യഥാപി നാമ ഉപരി ഭൂമിഭാഗേ പതിതം വസ്സോദകം ഓഗളിത്വാ ഹേട്ഠാ ഭൂമിഭാഗം പൂരേത്വാ തിട്ഠതി, ഏവമേവ യംകിഞ്ചി ആമാസയേ പതിതം പാനഭോജനാദികം ഉദരഗ്ഗിനാ ഫേണുദ്ദേഹകം പക്കം പക്കം നിസദായ പിസിതമിവ സണ്ഹഭാവം ആപജ്ജിത്വാ അന്തബിലേന ഓഗളിത്വാ ഓഗളിത്വാ ഓമദ്ദിത്വാ വേളുപബ്ബേ പക്ഖിപമാനപണ്ഡുമത്തികാ വിയ സന്നിചിതം ഹുത്വാ തിട്ഠതി. പരിച്ഛേദതോ പക്കാസയപടലേന ചേവ കരീസഭാഗേന ച പരിച്ഛിന്നം, അയമസ്സ സഭാഗപരിച്ഛേദോ. വിസഭാഗപരിച്ഛേദോ പന കേസസദിസോയേവ.

൨൦൨. **മത്ഥലുങ്ഗന്തി** സീസകടാഹബ്ഭന്തരേ ഠിതമിഞ്ജരാസി. തം വണ്ണതോ സേതം അഹിച്ഛത്തകപിണ്ഡവണ്ണം. ദധിഭാവം അസമ്പത്തം ദുട്ഠഖീരവണ്ണന്തിപി വത്തും വട്ടതി. സണ്ഠാനതോ ഓകാസസണ്ഠാനം. ദിസതോ ഉപരിമായ ദിസായ ജാതം. ഓകാസതോ സീസകടാഹബ്ഭന്തരേ ചത്താരോ സിബ്ബിനിമഗ്ഗേ നിസ്സായ സമോധാനേത്വാ ഠപിതാ ചത്താരോ പിട്ഠപിണ്ഡാ വിയ സമോഹിതം തിട്ഠതി. പരിച്ഛേദതോ സീസകടാഹസ്സ അബ്ഭന്തരതലേഹി ചേവ മത്ഥലുങ്ഗഭാഗേന ച പരിച്ഛിന്നം , അയമസ്സ സഭാഗപരിച്ഛേദോ. വിസഭാഗപരിച്ഛേദോ പന കേസസദിസോയേവ.

൨൦൩. **പിത്തന്തി** ദ്വേ പിത്താനി ബദ്ധപിത്തഞ്ച അബദ്ധപിത്തഞ്ച. തത്ഥ ബദ്ധപിത്തം വണ്ണതോ ബഹലമധുകതേലവണ്ണം. അബദ്ധപിത്തം മിലാതആകുലിപുപ്ഫവണ്ണം. സണ്ഠാനതോ ഉഭയമ്പി ഓകാസസണ്ഠാനം. ദിസതോ ബദ്ധപിത്തം ഉപരിമായ ദിസായ ജാതം, ഇതരം ദ്വീസു ദിസാസു ജാതം. ഓകാസതോ അബദ്ധപിത്തം ഠപേത്വാ കേസലോമദന്തനഖാനം മംസവിനിമുത്തട്ഠാനഞ്ചേവ ഥദ്ധസുക്ഖചമ്മഞ്ച ഉദകമിവ

തേലബിന്ദു അവസേസസരീരം ബ്യാപേത്വാ ഠിതം, യമ്ഹി കുപിതേ അക്ഖീനി പീതകാനി ഹോന്തി, ഭമന്തി, ഗത്തം കമ്പതി, കണ്ഡൂയതി. ബദ്ധപിത്തം ഹദയപപ്ഫാസാനം അന്തരേ യകനമംസം നിസ്സായ പതിട്ഠിതേ മഹാകോസാതകീകോസകസദിസേ പിത്തകോസകേ ഠിതം, യമ്ഹി കുപിതേ സത്താ ഉമ്മത്തകാ ഹോന്തി, വിപല്ലത്ഥചിത്താ ഹിരോത്തപ്പം ഛഡ്ഡേത്വാ അകാതബ്ബം കരോന്തി, അഭാസിതബ്ബം ഭാസന്തി, അചിന്തിതബ്ബം ചിന്തേന്തി. പരിച്ഛേദതോ പിത്തഭാഗേന പരിച്ഛിന്നം, അയമസ്സ സഭാഗപരിച്ഛേദോ. വിസഭാഗപരിച്ഛേദോ പന കേസസദിസോയേവ.

൨൦൪. **സേമ്ഹന്തി** സരീരബ്ഭന്തരേ ഏകപത്ഥപൂരപ്പമാണം സേമ്ഹം. തം വണ്ണതോ സേതം നാഗബലാപണ്ണരസവണ്ണം. സണ്ഠാനതോ ഓകാസസണ്ഠാനം. ദിസതോ ഉപരിമായ ദിസായ ജാതം. ഓകാസതോ ഉദരപടലേ ഠിതം. യം പാനഭോജനാദിഅജ്ഝോഹരണകാലേ സേയ്യഥാപി നാമ ഉദകേ സേവാലപണകം കട്ഠേ വാ കഥലേ വാ പതന്തേ ഛിജ്ജിത്വാ ദ്വിധാ ഹുത്വാ പുന അജ്ഝോത്ഥരിത്വാ തിട്ഠതി, ഏവമേവ പാനഭോജനാദിമ്ഹി നിപതന്തേ ഛിജ്ജിത്വാ ദ്വിധാ ഹുത്വാ പുന അജ്ഝോത്ഥരിത്വാ തിട്ഠതി, യമ്ഹി ച മന്ദീഭൂതേ പക്കഗണ്ഡോ വിയ പൂതികുക്കുടണ്ഡമിവ ച ഉദരം പരമജേഗുച്ഛം കുണപഗന്ധം ഹോതി, തതോ ഉഗ്ഗതേന ച ഗന്ധേന ഉദ്ദേകോപി മുഖമ്പി ദുഗ്ഗന്ധം പൂതികുണപസദിസം ഹോതി. സോ ച പുരിസോ അപേഹി ദുഗ്ഗന്ധം വായസീതി വത്തബ്ബതം ആപജ്ജതി, യഞ്ച വഡ്ഢിത്വാ ബഹലത്തമാപന്നം പിധാനഫലകമിവ വച്ചകുടിയം ഉദരപടലസ്സ അബ്ഭന്തരേയേവ കുണപഗന്ധം സന്നിരുമ്ഭിത്വാ തിട്ഠതി. പരിച്ഛേദതോ സേമ്ഹഭാഗേന പരിച്ഛിന്നം, അയമസ്സ സഭാഗപരിച്ഛേദോ. വിസഭാഗപരിച്ഛേദോ പന കേസസദിസോയേവ.

൨൦൫. **പുബ്ബോതി** പൂതിലോഹിതവസേന പവത്തപുബ്ബം. തം വണ്ണതോ പണ്ഡുപലാസവണ്ണോ. മതസരീരേ പന പൂതിബഹലാചാമവണ്ണോ ഹോതി. സണ്ഠാനതോ ഓകാസസണ്ഠാനോ. ദിസതോ ദ്വീസു ദിസാസു ഹോതി. ഓകാസതോ പന പുബ്ബസ്സ ഓകാസോ നാമ നിബദ്ധോ നത്ഥി, യത്ഥ സോ സന്നിചിതോ തിട്ഠേയ്യ, യത്ര യത്ര ഖാണുകണ്ടകപഹരണഗ്ഗിജാലാദീഹി അഭിഹതേ സരീരപ്പദേസേ ലോഹിതം സണ്ഠഹിത്വാ പച്ചതി, ഗണ്ഡപീളകാദയോ വാ ഉപ്പജ്ജന്തി, തത്ര തത്ര തിട്ഠതി. പരിച്ഛേദതോ പുബ്ബഭാഗേന പരിച്ഛിന്നോ, അയമസ്സ സഭാഗപരിച്ഛേദോ. വിസഭാഗപരിച്ഛേദോ പന കേസസദിസോയേവ.

൨൦൬. **ലോഹിതന്തി** ദ്വേ ലോഹിതാനി സന്നിചിതലോഹിതഞ്ച സംസരണലോഹിതഞ്ച. തത്ഥ സന്നിചിതലോഹിതം വണ്ണതോ നിപക്കബഹലലാഖാരസവണ്ണം. സംസരണലോഹിതം അച്ഛലാഖാരസവണ്ണം. സണ്ഠാനതോ ഉഭയമ്പി ഓകാസസണ്ഠാനം. ദിസതോ സന്നിചിതലോഹിതം ഉപരിമായ ദിസായ ജാതം. ഇതരം ദ്വീസു ദിസാസു ജാതം. ഓകാസതോ സംസരണലോഹിതം ഠപേത്വാ കേസലോമദന്തനഖാനം മംസവിനിമുത്തട്ഠാനഞ്ചേവ ഥദ്ധസുക്ഖചമ്മഞ്ച ധമനിജാലാനുസാരേന സബ്ബം ഉപാദിണ്ണസരീരം ഫരിത്വാ ഠിതം. സന്നിചിതലോഹിതം യകനട്ഠാനസ്സ ഹേട്ഠാഭാഗം പൂരേത്വാ ഏകപത്ഥപൂരമത്തം ഹദയവക്കപപ്ഫാസാനം ഉപരി ഥോകം ഥോകം പഗ്ഘരന്തം വക്കഹദയയകനപപ്ഫാസേ തേമയമാനം ഠിതം. തസ്മിം ഹി വക്കഹദയാദീനി അതേമേന്തേ സത്താ പിപാസിതാ ഹോന്തി. പരിച്ഛേദതോ ലോഹിതഭാഗേന പരിച്ഛിന്നം, അയമസ്സ സഭാഗപരിച്ഛേദോ. വിസഭാഗപരിച്ഛേദോ പന കേസസദിസോയേവ.

൨൦൭. **സേദോതി** ലോമകൂപാദീഹി പഗ്ഘരണകആപോധാതു. സോ വണ്ണതോ വിപ്പസന്നതിലതേലവണ്ണോ. സണ്ഠാനതോ ഓകാസസണ്ഠാനോ. ദിസതോ ദ്വീസു ദിസാസു ജാതോ. ഓകാസതോ സേദസ്സോകാസോ നാമ നിബദ്ധോ നത്ഥി, യത്ഥ സോ ലോഹിതം വിയ സദാ തിട്ഠേയ്യ. യദാ പന അഗ്ഗിസന്താപസൂരിയസന്താപഉതുവികാരാദീഹി സരീരം സന്തപതി, തദാ ഉദകതോ അബ്ബൂള്ഹമത്തവിസമച്ഛിന്നഭിസമുളാലകുമുദനാളകലാപോ വിയ സബ്ബകേസലോമകൂപവിവരേഹി പഗ്ഘരതി, തസ്മാ തസ്സ സണ്ഠാനമ്പി കേസലോമകൂപവിവരാനഞ്ഞേവ വസേന വേദിതബ്ബം. സേദപരിഗ്ഗണ്ഹകേന ച

യോഗിനാ കേസലോമകൂപവിവരേ പൂരേത്വാ ഠിതവസേനേവ സേദോ മനസി കാതബ്ബോ. പരിച്ഛേദതോ സേദഭാഗേന പരിച്ഛിന്നോ, അയമസ്സ സഭാഗപരിച്ഛേദോ. വിസഭാഗപരിച്ഛേദോ പന കേസസദിസോയേവ.

മേദോതി ഥിനസിനേഹോ. സോ വണ്ണതോ ഫാലിതഹലിദ്ദിവണ്ണോ. സണ്ഠാനതോ ഥൂലസരീരസ്സ താവ ചമ്മമംസന്തരേ ഠപിതഹലിദ്ദിവണ്ണദുകൂലപിലോതികസണ്ഠാനോ ഹോതി. കിസസരീരസ്സ ജങ്ഘമംസം ഊരുമംസം പിട്ഠികണ്ടകനിസ്സിതം പിട്ഠിമംസം ഉദരവട്ടിമംസന്തി ഏതാനി നിസ്സായ ദിഗുണതിഗുണം കത്വാ ഠപിതഹലിദ്ദിവണ്ണദുകൂലപിലോതികസണ്ഠാനോ. ദിസതോ ദ്വീസു ദിസാസു ജാതോ. ഓകാസതോ ഥൂലസ്സ സകലസരീരം ഫരിത്വാ കിസസ്സ ജങ്ഘമംസാദീനി നിസ്സായ ഠിതോ, യം സിനേഹസങ്ഖം ഗതമ്പി പരമജേഗുച്ഛത്താ നേവ മുദ്ധനി തേലത്ഥായ, ന നാസതേലാദീനമത്ഥായ ഗണ്ഹന്തി. പരിച്ഛേദതോ ഹേട്ഠാ മംസേന, ഉപരി ചമ്മേന, തിരിയം മേദഭാഗേന പരിച്ഛിന്നോ, അയമസ്സ സഭാഗപരിച്ഛേദോ. വിസഭാഗപരിച്ഛേദോ പന കേസസദിസോയേവ.

൨൦൮. അസ്സൂതി അക്ഖീഹി പഗ്ഘരണകആപോധാതു. തം വണ്ണതോ വിപ്പസന്നതിലതേലവണ്ണം. സണ്ഠാനതോ ഓകാസസണ്ഠാനം. ദിസതോ ഉപരിമായ ദിസായ ജാതം. ഓകാസതോ അക്ഖികൂപകേസു ഠിതം. ന ചേതം പിത്തകോസകേ പിത്തമിവ അക്ഖികൂപകേസു സദാ സന്നിചിതം തിട്ഠതി. യദാ പന സത്താ സോമനസ്സജാതാ മഹാഹസിതം ഹസന്തി, ദോമനസ്സജാതാ രോദന്തി പരിദേവന്തി, തഥാരൂപം വാ വിസമാഹാരം ആഹാരേന്തി, യദാ ച നേസം അക്ഖീനി ധൂമരജപംസുകാദീഹി അഭിഹഞ്ഞന്തി. തദാ ഏതേഹി സോമനസ്സദോമനസ്സവിസഭാഗാഹാരഉതൂഹി സമുട്ഠഹിത്വാ അക്ഖികൂപകേ പൂരേത്വാ തിട്ഠതി വാ പഗ്ഘരതി വാ. അസ്സുപരിഗ്ഗണ്ഹകേന ച യോഗിനാ അക്ഖികൂപകേ പൂരേത്വാ ഠിതവസേനേവ പരിഗ്ഗണ്ഹിതബ്ബം. പരിച്ഛേദതോ അസ്സുഭാഗേന പരിച്ഛിന്നം, അയമസ്സ സഭാഗപരിച്ഛേദോ. വിസഭാഗപരിച്ഛേദോ പന കേസസദിസോയേവ.

൨൦൯. വസാതി വിലീനസിനേഹോ. സാ വണ്ണതോ നാളികേരതേലവണ്ണാ. ആചാമേ ആസിത്തതേലവണ്ണാതിപി വത്തും വട്ടതി. സണ്ഠാനതോ ന്ഹാനകാലേ പസന്നഉദകസ്സ ഉപരി പരിബ്ഭമന്തസിനേഹബിന്ദുവിസടസണ്ഠാനാ. ദിസതോ ദ്വീസു ദിസാസു ജാതാ. ഓകാസതോ യേഭുയ്യേന ഹത്ഥതലഹത്ഥപിട്ഠിപാദതലപാദപിട്ഠിനാസപുടനലാടഅംസകൂടേസു ഠിതാ. ന ചേസാ ഏതേസു ഓകാസേസു സദാ വിലീനാവ ഹുത്വാ തിട്ഠതി. യദാ പന അഗ്ഗിസന്താപസൂരിയസന്താപഉതുവിസഭാഗധാതുവിസഭാഗേഹി തേ പദേസാ ഉസ്മാജാതാ ഹോന്തി, തദാ തത്ഥ ന്ഹാനകാലേ പസന്നഉദകൂപരി സിനേഹബിന്ദുവിസടോ വിയ ഇതോ ചിതോ ച സഞ്ചരതി. പരിച്ഛേദതോ വസാഭാഗേന പരിച്ഛിന്നാ, അയമസ്സ സഭാഗപരിച്ഛേദോ. വിസഭാഗപരിച്ഛേദോ പന കേസസദിസോയേവ.

൨൧൦. ഖേളോതി അന്തോമുഖേ ഫേണമിസ്സാ ആപോധാതു. സോ വണ്ണതോ സേതോ ഫേണവണ്ണോ. സണ്ഠാനതോ ഓകാസസണ്ഠാനോ. ഫേണസണ്ഠാനോതിപി വത്തും വട്ടതി. ദിസതോ ഉപരിമായ ദിസായ ജാതോ. ഓകാസതോ ഉഭോഹി കപോലപസ്സേഹി ഓരുയ്ഹ ജിവ്ഹായ ഠിതോ. ന ചേസ ഏത്ഥ സദാ സന്നിചിതോ ഹുത്വാ തിട്ഠതി. യദാ പന സത്താ തഥാരൂപമാഹാരം പസ്സന്തി വാ സരന്തി വാ, ഉണ്ഹതിത്തകടുകലോണമ്ബിലാനം വാ കിഞ്ചി മുഖേ ഠപേന്തി, യദാ വാ നേസം ഹദയം ആഗിലായതി, കിസ്മിഞ്ചി ദേവ വാ ജിഗുച്ഛാ ഉപ്പജ്ജതി, തദാ ഖേളോ ഉപ്പജ്ജിത്വാ ഉഭോഹി കപോലപസ്സേഹി ഓരുയ്ഹ ജിവ്ഹായ സണ്ഠാതി. അഗ്ഗജിവ്ഹായ ചേസ തനുകോ ഹോതി, മൂലജിവ്ഹായ ബഹലോ, മുഖേ പക്ഖിത്തഞ്ച പുഥുകം വാ തണ്ഡുലം വാ അഞ്ഞം വാ കിഞ്ചി ഖാദനീയം നദീപുലിനേ ഖതകൂപകസലിലം വിയ പരിക്ഖയം അഗച്ഛന്തോവ തേമേതും സമത്ഥോ ഹോതി. പരിച്ഛേദതോ ഖേളഭാഗേന പരിച്ഛിന്നോ, അയമസ്സ സഭാഗപരിച്ഛേദോ. വിസഭാഗപരിച്ഛേദോ പന കേസസദിസോവ.

൨൧൧. **സിങ്ഘാണികാ**തി മത്ഥലുങ്ഗതോ പഗ്ഘരണകഅസുചി. സാ വണ്ണതോ തരുണതാലട്ഠിമിഞ്ജവണ്ണാ. സണ്ഠാനതോ ഓകാസസണ്ഠാനാ. ദിസതോ ഉപരിമായ ദിസായ ജാതാ. ഓകാസതോ നാസാപുടേ പൂരേത്വാ ഠിതാ. ന ചേസാ ഏത്ഥ സദാ സന്നിചിതാ ഹുത്വാ തിട്ഠതി, അഥ ഖോ യഥാ നാമ പുരിസോ പദുമിനിപത്തേ ദധിം ബന്ധിത്വാ ഹേട്ഠാ കണ്ടകേന വിജ്ഝേയ്യ, അഥാനേന ഛിദ്ദേന ദധിമുത്തം ഗളിത്വാ ബഹി പതേയ്യ, ഏവമേവ യദാ സത്താ രോദന്തി, വിസഭാഗാഹാരഉതുവസേന വാ സഞ്ജാതധാതുക്ഖോഭാ ഹോന്തി, തദാ അന്തോ സീസതോ പൂതിസേമ്ഹഭാവമാപന്നം മത്ഥലുങ്ഗം ഗളിത്വാ താലുമത്ഥകവിവരേന ഓതരിത്വാ നാസാപുടേ പൂരേത്വാ തിട്ഠതി വാ പഗ്ഘരതി വാ. സിങ്ഘാണികാ പരിഗ്ഗണ്ഹകേന ച യോഗിനാ നാസാപുടേ പൂരേത്വാ ഠിതവസേനേവ പരിഗ്ഗണ്ഹിതബ്ബാ. പരിച്ഛേദതോ സിങ്ഘാണികാഭാഗേന പരിച്ഛിന്നാ, അയമസ്സാ സഭാഗപരിച്ഛേദോ. വിസഭാഗപരിച്ഛേദോ പന കേസസദിസോവ.

൨൧൨. **ലസികാ**തി സരീരസന്ധീനം അബ്ഭന്തരേ പിച്ഛിലകുണപം. സാ വണ്ണതോ കണികാരനിയ്യാസവണ്ണാ. സണ്ഠാനതോ ഓകാസസണ്ഠാനാ. ദിസതോ ദ്വീസു ദിസാസു ജാതാ. ഓകാസതോ അട്ഠിസന്ധീനം അബ്ഭഞ്ജനകിച്ചം സാധയമാനാ അസീതിസതസന്ധീനം അബ്ഭന്തരേ ഠിതാ. യസ്സ ചേസാ മന്ദാ ഹോതി, തസ്സ ഉട്ഠഹന്തസ്സ നിസീദന്തസ്സ അഭിക്കമന്തസ്സ പടിക്കമന്തസ്സ സമിഞ്ജന്തസ്സ പസാരേന്തസ്സ അട്ഠികാനി കടകടായന്തി, അച്ഛരാസദ്ദം കരോന്തോ വിയ സഞ്ചരതി. ഏകയോജനദ്വിയോജനമത്തം അദ്ധാനം ഗതസ്സ വായോധാതു കുപ്പതി, ഗത്താനി ദുക്ഖന്തി. യസ്സ പന ബഹുകാ ഹോന്തി, തസ്സ ഉട്ഠാനനിസജ്ജാദീസു ന അട്ഠീനി കടകടായന്തി, ദീഘമ്പി അദ്ധാനം ഗതസ്സ ന വായോധാതു കുപ്പതി, ന ഗത്താനി ദുക്ഖന്തി. പരിച്ഛേദതോ ലസികാഭാഗേന പരിച്ഛിന്നാ, അയമസ്സാ സഭാഗപരിച്ഛേദോ. വിസഭാഗപരിച്ഛേദോ പന കേസസദിസോവ.

൨൧൩. **മുത്ത**ന്തി മുത്തരസം. തം വണ്ണതോ മാസഖാരോദകവണ്ണം. സണ്ഠാനതോ അധോമുഖട്ഠപിതഉദകകുമ്ഭഅബ്ഭന്തരഗതഉദകസണ്ഠാനം. ദിസതോ ഹേട്ഠിമായ ദിസായ ജാതം. ഓകാസതോ വത്ഥിസ്സ അബ്ഭന്തരേ ഠിതം. **വത്ഥി** നാമ വത്ഥി പുടോ വുച്ചതി. യത്ഥ സേയ്യഥാപി ചന്ദനികായ പക്ഖിത്തേ അമുഖേ രവണഘടേ ചന്ദനികാരസോ പവിസതി, ന ചസ്സ പവിസനമഗ്ഗോ പഞ്ഞായതി , ഏവമേവ സരീരതോ മുത്തം പവിസതി, ന ചസ്സ പവിസനമഗ്ഗോ പഞ്ഞായതി, നിക്ഖമനമഗ്ഗോ പന പാകടോ ഹോതി. യമ്ഹി ച മുത്തസ്സ ഭരിതേ പസ്സാവം കരോമാതി സത്താനം ആയൂഹനം ഹോതി. പരിച്ഛേദതോ വത്ഥിഅബ്ഭന്തരേന ചേവ മുത്തഭാഗേന ച പരിച്ഛിന്നം, അയമസ്സ സഭാഗപരിച്ഛേദോ. വിസഭാഗപരിച്ഛേദോ പന കേസസദിസോവ.

൨൧൪. ഏവഞ്ഹി കേസാദികേ കോട്ഠാസേ വണ്ണസണ്ഠാനദിസോകാസപരിച്ഛേദവസേന വവത്ഥപേത്വാ അനുപുബ്ബതോ നാതിസീഘതോതിആദിനാ നയേന വണ്ണസണ്ഠാനഗന്ധാസയോകാസവസേന പഞ്ചധാ പടിക്കൂലാ പടിക്കൂലാതി മനസികരോതോ പണ്ണത്തിസമതിക്കമാവസാനേ സേയ്യഥാപി ചക്ഖുമതോ പുരിസസ്സ ദ്വത്തിംസവണ്ണാനം കുസുമാനം ഏകസുത്തകഗന്ഥിതം മാലം ഓലോകേന്തസ്സ സബ്ബപുപ്ഫാനി അപുബ്ബാപരിയമിവ പാകടാനി ഹോന്തി, ഏവമേവ അത്ഥി ഇമസ്മിം കായേ കേസാതി ഇമം കായം ഓലോകേന്തസ്സ സബ്ബേ തേ ധമ്മാ അപുബ്ബാപരിയാവ പാകടാ ഹോന്തി. തേന വുത്തം മനസികാരകോസല്ലകഥായം "ആദികമ്മികസ്സ ഹി കേസാതി മനസികരോതോ മനസികാരോ ഗന്ത്വാ മുത്തന്തി ഇമം പരിയോസാനകോട്ഠാസമേവ ആഹച്ച തിട്ഠതീ"തി.

സചേ പന ബഹിദ്ധാപി മനസികാരം ഉപസംഹരതി, അഥസ്സ ഏവം സബ്ബകോട്ഠാസേസു പാകടീഭൂതേസു ആഹിണ്ഡന്താ മനുസ്സതിരച്ഛാനാദയോ സത്താകാരം വിജഹിത്വാ കോട്ഠാസരാസിവസേനേവ ഉപട്ഠഹന്തി, തേഹി ച അജ്ഝോഹരിയമാനം പാനഭോജനാദി കോട്ഠാസരാസിമ്ഹി പക്ഖിപമാനമിവ ഉപട്ഠാതി.

അഥസ്സ അനുപുബ്ബമുഞ്ചനാദിവസേന പടിക്കൂലാ പടിക്കൂലാതി പുനപ്പുനം മനസികരോതോ അനുക്കമേന അപ്പനാ ഉപ്പജ്ജതി. തത്ഥ കേസാദീനം

വണ്ണസണ്ഠാനദിസോകാസപരിച്ഛേദവസേന ഉപട്ഠാനം ഉഗ്ഗഹനിമിത്തം. സബ്ബാകാരതോ പടിക്കൂലവസേന ഉപട്ഠാനം പടിഭാഗനിമിത്തം. തം ആസേവതോ ഭാവയതോ വുത്തനയേന അസുഭകമ്മട്ഠാനേസു വിയ പഠമജ്ഝാനവസേനേവ അപ്പനാ ഉപ്പജ്ജതി.

സാ യസ്സ ഏകോവ കോട്ഠാസോ പാകടോ ഹോതി, ഏകസ്മിം വാ കോട്ഠാസേ അപ്പനം പത്വാ പുന അഞ്ഞസ്മിം യോഗം ന കരോതി, തസ്സ ഏകാവ ഉപ്പജ്ജതി. യസ്സ പന അനേകേ കോട്ഠാസാ പാകടാ ഹോന്തി, ഏകസ്മിം വാ ഝാനം പത്വാ പുന അഞ്ഞസ്മിംപി യോഗം കരോതി, തസ്സ മല്ലകത്ഥേരസ്സ വിയ കോട്ഠാസഗണനായ പഠമജ്ഝാനാനി നിബ്ബത്തന്തി.

സോ കിരായസ്മാ ദീഘഭാണകഅഭയത്ഥേരം ഹത്ഥേ ഗഹേത്വാ "ആവുസോ അഭയ, ഇമം താവ പഞ്ഹം ഉഗ്ഗണ്ഹാഹീ"തി വത്വാ ആഹ - "മല്ലകത്ഥേരോ ദ്വത്തിംസകോട്ഠാസേസു ദ്വത്തിംസായ പഠമജ്ഝാനാനം ലാഭീ. സചേ രത്തിം ഏകം, ദിവാ ഏകം സമാപജ്ജതി, അതിരേകഡ്ഢമാസേന പുന സമ്പജ്ജതി, സചേ പന ദേവസികം ഏകം സമാപജ്ജതി, അതിരേകമാസേന പുന സമ്പജ്ജതീ"തി.

ഏവം പഠമജ്ഝാനവസേന ഇജ്ഝമാനമ്പി ചേതം കമ്മട്ഠാനം വണ്ണസണ്ഠാനാദീസു സതിബലേന ഇജ്ഝനതോ കായഗതാസതീതി വുച്ചതി.

ഇമഞ്ച കായഗതാസതിമനുയുത്തോ ഭിക്ഖു അരതിരതിസഹോ ഹോതി, ന ച നം അരതി സഹതി, ഉപ്പന്നം അരതിം അഭിഭുയ്യ അഭിഭുയ്യ വിഹരതി. ഭയഭേരവസഹോ ഹോതി, ന ച നം ഭയഭേരവം സഹതി, ഉപ്പന്നം ഭയഭേരവം അഭിഭുയ്യ അഭിഭുയ്യ വിഹരതി. ഖമോ ഹോതി സീതസ്സ ഉണ്ഹസ്സ ...പേ॰... പാണഹരാനം അധിവാസകജാതികോ ഹോതി (മ॰ നി॰ ൩.൧൫൯). കേസാദീനം വണ്ണഭേദം നിസ്സായ ചതുന്നം ഝാനാനം ലാഭീ ഹോതി. ഛ അഭിഞ്ഞാ പടിവിജ്ഝതി (മ॰ നി॰ ൩.൧൫൯).

> തസ്മാ ഹവേ അപ്പമത്തോ, അനുയുഞ്ജേഥ പണ്ഡിതോ;
> ഏവം അനേകാനിസംസം, ഇമം കായഗതാസതിന്തി.

ഇദം കായഗതാസതിയം വിത്ഥാരകഥാമുഖം.

ആനാപാനസ്സതികഥാ

൨൧൪. ഇദാനി യം തം ഭഗവതാ "അയമ്പി ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ആനാപാനസ്സതിസമാധി ഭാവിതോ ബഹുലീകതോ സന്തോ ചേവ പണീതോ ച അസേചനകോ ച സുഖോ ച വിഹാരോ, ഉപ്പന്നുപ്പന്നേ ച പാപകേ അകുസലേ ധമ്മേ ഠാനസോ അന്തരധാപേതി വൂപസമേതീ"തി ഏവം പസംസിത്വാ -

> "കഥം ഭാവിതോ ച, ഭിക്ഖവേ, ആനാപാനസ്സതിസമാധി കഥം ബഹുലീകതോ സന്തോ ചേവ പണീതോ ച അസേചനകോ ച സുഖോ ച വിഹാരോ, ഉപ്പന്നുപ്പന്നേ ച പാപകേ അകുസലേ ധമ്മേ ഠാനസോ അന്തരധാപേതി വൂപസമേതി? ഇധ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു അരഞ്ഞഗതോ വാ രുക്ഖമൂലഗതോ വാ സുഞ്ഞാഗാരഗതോ വാ നിസീദതി പല്ലങ്കം ആഭുജിത്വാ ഉജും കായം പണിധായ പരിമുഖം സതിം ഉപട്ഠപേത്വാ, സോ സതോവ അസ്സസതി സതോ പസ്സസതി. ദീഘം വാ അസ്സസന്തോ ദീഘം അസ്സസാമീതി പജാനാതി. ദീഘം വാ പസ്സസന്തോ... പേ॰... രസ്സം വാ അസ്സസന്തോ...പേ॰... രസ്സം വാ പസ്സസന്തോ രസ്സം പസ്സസാമീതി പജാനാതി. സബ്ബകായപടിസംവേദീ അസ്സസിസ്സാമീതി സിക്ഖതി. സബ്ബകായപടിസംവേദീ പസ്സസിസ്സാമീതി സിക്ഖതി. പസ്സമ്ഭയം കായസങ്ഖാരം അസ്സസിസ്സാമീതി സിക്ഖതി. പസ്സമ്ഭയം കായസങ്ഖാരം പസ്സസിസ്സാമീതി സിക്ഖതി. പീതിപടിസംവേദീ... സുഖപടിസംവേദീ... ചിത്തസങ്ഖാരപടിസംവേദീ... പസ്സമ്ഭയം ചിത്തസങ്ഖാരം... ചിത്തപടിസംവേദീ... അഭിപ്പമോദയം ചിത്തം...

സമാദഹം ചിത്തം... വിമോചയം ചിത്തം ... അനിച്ചാനുപസ്സീ... വിരാഗാനുപസ്സീ... നിരോധാനുപസ്സീ. പടിനിസ്സഗ്ഗാനുപസ്സീ അസ്സസിസ്സാമീതി സിക്ഖതി. പടിനിസ്സഗ്ഗാനുപസ്സീ പസ്സസിസ്സാമീതി സിക്ഖതീ''തി -

ഏവം സോളസവത്ഥുകം ആനാപാനസ്സതികമ്മട്ഠാനം നിദ്ദിട്ഠം. തസ്സ ഭാവനാനയോ അനുപ്പത്തോ. സോ പന യസ്മാ പാളിവണ്ണനാനുസാരേനേവ വുച്ചമാനോ സബ്ബാകാരപരിപൂരോ ഹോതി. തസ്മാ അയമേത്ഥ പാളിവണ്ണനാപുബ്ബങ്ഗമോ നിദ്ദേസോ.

൨൧൯. കഥം ഭാവിതോ ച, ഭിക്ഖവേ, ആനാപാനസ്സതി സമാധീതി ഏത്ഥ താവ **കഥ**ന്തി ആനാപാനസ്സതിസമാധിഭാവനം നാനപ്പകാരതോ വിത്ഥാരേതുകമ്യതാപുച്ഛാ. **ഭാവിതോ ച ഭിക്ഖവേ ആനാപാനസ്സതിസമാധീ**തി നാനപ്പകാരതോ വിത്ഥാരേതുകമ്യതായ പുട്ഠധമ്മനിദസ്സനം. കഥം ബഹുലീകതോ...പേ॰... വൂപസമേതീതി ഏത്ഥാപി ഏസേവ നയോ. തത്ഥ **ഭാവിതോ**തി ഉപ്പാദിതോ വഡ്ഢിതോ വാ. **ആനാപാനസ്സതിസമാധീ**തി ആനാപാനപരിഗ്ഗാഹികായ സതിയാ സദ്ധിം സമ്പയുത്തോ സമാധി. ആനാപാനസ്സതിയം വാ സമാധി ആനാപാനസ്സതിസമാധി. **ബഹുലീകതോ**തി പുനപ്പുനം കതോ. **സന്തോ ചേവ പണീതോ ചാ**തി സന്തോ ചേവ പണീതോ ചേവ. ഉഭയത്ഥ ഏവ സദ്ദേന നിയമോ വേദിതബ്ബോ. കിം വുത്തം ഹോതി? അയഞ്ഹി യഥാ അസുഭകമ്മട്ഠാനം കേവലം പടിവേധവസേന സന്തഞ്ച പണീതഞ്ച, ഓളാരികാരമ്മണത്താ പന പടിക്കൂലാരമ്മണത്താ ച ആരമ്മണവസേന നേവ സന്തം ന പണീതം, ന ഏവം കേനചി പരിയായേന അസന്തോ വാ അപണീതോ വാ, അഥ ഖോ ആരമ്മണസന്തതായപി സന്തോ വൂപസന്തോ നിബ്ബുതോ, പടിവേധസങ്ഖാതഅങ്ഗസന്തതായപി. ആരമ്മണപണീതതായപി പണീതോ അതിത്തികരോ, അങ്ഗപണീതതായപീതി. തേന വുത്തം ''സന്തോ ചേവ പണീതോ ചാ''തി.

അസേചനകോ ച സുഖോ ച വിഹാരോതി ഏത്ഥ പന നാസ്സ സേചനന്തി **അസേചനകോ,** അനാസിത്തകോ അബ്ബോകിണ്ണോ പാടിയേക്കോ ആവേണികോ. നത്ഥി ഏത്ഥ പരികമ്മേന വാ ഉപചാരേന വാ സന്തതാ. ആദിസമന്നാഹാരതോ പഭുതി അത്തനോ സഭാവേനേവ സന്തോ ച പണീതോ ചാതി അത്ഥോ. കേചി പന അസേചനകോതി അനാസിത്തകോ ഓജവന്തോ സഭാവേനേവ മധുരോതി വദന്തി. ഏവം അയം **അസേചനകോ ച,** അപ്പിതപ്പിതക്ഖണേ കായികചേതസികസുഖപടിലാഭായ സംവത്തനതോ **സുഖോ ച വിഹാരോ**തി വേദിതബ്ബോ. **ഉപ്പന്നുപ്പന്നേ**തി അവിക്ഖമ്ഭിതേ അവിക്ഖമ്ഭിതേ. **പാപകേ**തി ലാമകേ. **അകുസലേ ധമ്മേ**തി അകോസല്ലസമ്ഭൂതേ ധമ്മേ. **ഠാനസോ അന്തരധാപേതീ**തി ഖണേനേവ അന്തരധാപേതി വിക്ഖമ്ഭേതി. **വൂപസമേതീ**തി സുട്ഠു ഉപസമേതി. നിബ്ബേധഭാഗിയത്താ വാ അനുപുബ്ബേന അരിയമഗ്ഗവുദ്ധിപ്പത്തോ സമുച്ഛിന്ദതി, പടിപ്പസ്സമ്ഭേതീതി വുത്തം ഹോതി.

അയം പനേത്ഥ സങ്ഖേപത്ഥോ. ഭിക്ഖവേ, കേന പകാരേന കേനാകാരേന കേന വിധിനാ ഭാവിതോ ആനാപാനസ്സതിസമാധി കേന പകാരേന ബഹുലീകതോ സന്തോ ചേവ...പേ॰... വൂപസമേതീതി.

൨൨൦. ഇദാനി തമത്ഥം വിത്ഥാരേന്തോ ''ഇധ, ഭിക്ഖവേ''തിആദിമാഹ. തത്ഥ **ഇധ ഭിക്ഖവേ ഭിക്ഖൂ**തി ഭിക്ഖവേ, ഇമസ്മിം സാസനേ ഭിക്ഖു. അയഞ്ഹി ഏത്ഥ **ഇധ**സദ്ദോ സബ്ബപ്പകാരആനാപാനസ്സതിസമാധിനിബ്ബത്തകസ്സ പുഗ്ഗലസ്സ സന്നിസ്സയഭൂതസാസനപരിദീപനോ അഞ്ഞസാസനസ്സ തഥാഭാവപടിസേധനോ ച. വുത്തഞ്ഹേതം - ഇധേവ, ഭിക്ഖവേ, സമണോ...പേ॰... സുഞ്ഞാ പരപ്പവാദാ സമണേഭി അഞ്ഞേഹീ''തി (മ॰ നി॰ ൧.൧൩൯). തേന വുത്തം ''ഇമസ്മിം സാസനേ ഭിക്ഖൂ''തി.

അരഞ്ഞഗതോ വാ...പേ॰... സുഞ്ഞാഗാരഗതോ വാതി ഇദമസ്സ ആനാപാനസ്സതിസമാധിഭാവനാനുരൂപസേനാസനപരിഗ്ഗഹപരിദീപനം. ഇമസ്സ ഹി ഭിക്ഖുനോ ദീഘരത്തം രൂപാദീസു ആരമ്മണേസു അനുവിസടം ചിത്തം ആനാപാനസ്സതിസമാധിആരമ്മണം അഭിരുഹിതും ന ഇച്ഛതി, കൂടഗോണയുത്തരഥോ

വിയ ഉപ്പഥമേവ ധാവതി. തസ്മാ സേയ്യഥാപി നാമ ഗോപോ കൂടധേനുയാ സബ്ബം ഖീരം പിവിത്വാ വഡ്ഢിതം കൂടവച്ഛം ദമേതുകാമോ ധേനുതോ അപനേത്വാ ഏകമന്തേ മഹന്തം ഥമ്ഭം നിഖണിത്വാ തത്ഥ യോത്തേന ബന്ധേയ്യ, അഥസ്സ സോ വച്ഛോ ഇതോ ചിതോ ച വിപ്ഫന്ദിത്വാ പലായിതും അസക്കോന്തോ തമേവ ഥമ്ഭം ഉപനിസീദേയ്യ വാ ഉപനിപജ്ജേയ്യ വാ, ഏവമേവ ഇമിനാപി ഭിക്ഖുനാ ദീഘരത്തം രൂപാരമ്മണാദിരസപാനവഡ്ഢിതം ദുട്ഠചിത്തം ദമേതുകാമേന രൂപാദിആരമ്മണതോ അപനേത്വാ അരഞ്ഞം വാ...പേ॰... സുഞ്ഞാഗാരം വാ പവേസേത്വാ തത്ഥ അസ്സാസപസ്സാസഥമ്ഭേ സതിയോത്തേന ബന്ധിതബ്ബം. ഏവമസ്സ തം ചിത്തം ഇതോ ചിതോ ച വിപ്ഫന്ദിത്വാപി പുബ്ബേ ആചിണ്ണാരമ്മണം അലഭമാനം സതിയോത്തം ഛിന്ദിത്വാ പലായിതും അസക്കോന്തം തമേവാരമ്മണം ഉപചാരപ്പനാവസേന ഉപനിസീദതി ചേവ ഉപനിപജ്ജതി ച. തേനാഹു പോരാണാ -

> ''യഥാ ഥമ്ഭേ നിബന്ധേയ്യ, വച്ഛം ദമം നരോ ഇധ;
> ബന്ധേയ്യേവം സകം ചിത്തം, സതിയാരമ്മണേ ദള്ഹ''ന്തി. (പാരാ॰ അട്ഠ॰ ൨.൧൬൫; ദീ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൩.൩൭൪; മ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൧.൧൦൭);

ഏവമസ്സേതം സേനാസനം ഭാവനാനുരൂപം ഹോതി. തേന വുത്തം ''ഇദമസ്സ ആനാപാനസ്സതിസമാധിഭാവനാനുരൂപസേനാസനപരിഗ്ഗഹപരിദീപന''ന്തി.

അഥ വാ യസ്മാ ഇദം കമ്മട്ഠാനപ്പഭേദേ മുദ്ധഭൂതം സബ്ബഞ്ഞുബുദ്ധപച്ചേകബുദ്ധബുദ്ധസാവകാനം വിസേസാധിഗമദിട്ഠധമ്മസുഖവിഹാരപദട്ഠാനം ആനാപാനസ്സതികമ്മട്ഠാനം ഇത്ഥിപുരിസഹത്ഥിഅസ്സാദിസദ്ദസമാകുലം ഗാമന്തം അപരിച്ചജിത്വാ ന സുകരം ഭാവേതും, സദ്ദകണ്ടകത്താ ഝാനസ്സ. അഗാമകേ പന അരഞ്ഞേ സുകരം യോഗാവചരേന ഇദം കമ്മട്ഠാനം പരിഗ്ഗഹേത്വാ ആനാപാനചതുത്ഥജ്ഝാനം നിബ്ബത്തേത്വാ തദേവ പാദകം കത്വാ സങ്ഖാരേ സമ്മസിത്വാ അഗ്ഗഫലം അരഹത്തം സമ്പാപുണിതും. തസ്മാസ്സ അനുരൂപസേനാസനം ദസ്സേന്തോ ഭഗവാ ''അരഞ്ഞഗതോ വാ''തിആദിമാഹ.

വത്ഥുവിജ്ജാചരിയോ വിയ ഹി ഭഗവാ, സോ യഥാ വത്ഥുവിജ്ജാചരിയോ നഗരഭൂമിം പസ്സിത്വാ സുട്ഠു ഉപപരിക്ഖിത്വാ ''ഏത്ഥ നഗരം മാപേഥാ''തി ഉപദിസതി, സോത്ഥിനാ ച നഗരേ നിട്ഠിതേ രാജകുലതോ മഹാസക്കാരം ലഭതി, ഏവമേവ യോഗാവചരസ്സ അനുരൂപസേനാസനം ഉപപരിക്ഖിത്വാ ''ഏത്ഥ കമ്മട്ഠാനം അനുയുഞ്ജിതബ്ബ''ന്തി ഉപദിസതി, തതോ തത്ഥ കമ്മട്ഠാനം അനുയുത്തേന യോഗിനാ കമേന അരഹത്തേ പത്തേ ''സമ്മാസമ്ബുദ്ധോ വത സോ ഭഗവാ''തി മഹന്തം സക്കാരം ലഭതി.

അയം പന ഭിക്ഖു ദീപിസദിസോതി വുച്ചതി. യഥാ ഹി മഹാദീപിരാജാ അരഞ്ഞേ തിണഗഹനം വാ വനഗഹനം വാ പബ്ബതഗഹനം വാ നിസ്സായ നിലീയിത്വാ വനമഹിംസഗോകണ്ണസൂകരാദയോ മിഗേ ഗണ്ഹാതി, ഏവമേവ അയം അരഞ്ഞാദീസു കമ്മട്ഠാനം അനുയുഞ്ജന്തോ ഭിക്ഖു യഥാക്കമേന സോതാപത്തിസകദാഗാമിഅനാഗാമിഅരഹത്തമഗ്ഗേ ചേവ അരിയഫലഞ്ച ഗണ്ഹതീതി വേദിതബ്ബോ. തേനാഹു പോരാണാ -

> ''യഥാപി ദീപികോ നാമ, നിലീയിത്വാ ഗണ്ഹതീ മിഗേ;
> തഥേവായം ബുദ്ധപുത്തോ, യുത്തയോഗോ വിപസ്സകോ;
> അരഞ്ഞം പവിസിത്വാന, ഗണ്ഹാതി ഫലമുത്തമ''ന്തി. (പാരാ॰ അട്ഠ॰ ൨.൧൬൫; ദീ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൨.൩൭൪; മ॰ നി॰ അട്ഠ॰ ൧.൧൦൭);

തേനസ്സ പരക്കമജവയോഗ്ഗഭൂമിം അരഞ്ഞസേനാസനം ദസ്സേന്തോ ഭഗവാ ''അരഞ്ഞഗതോ വാ''തിആദിമാഹ.

൨൧൮. തത്ഥ **അരഞ്ഞഗതോ**തി “അരഞ്ഞന്തി നിക്ഖമിത്വാ ബഹി ഇന്ദഖീലാ സബ്ബമേതം അരഞ്ഞ”ന്തി (വിഭ॰ ൫൨൯) ച, “ആരഞ്ഞകം നാമ സേനാസനം പഞ്ചധനുസതികം പച്ഛിമ”ന്തി (പാരാ॰ ൬൫൪) ച ഏവം വുത്തലക്ഖണേസു അരഞ്ഞേസു യംകിഞ്ചി പവിവേകസുഖം അരഞ്ഞം ഗതോ. **രുക്ഖമൂലഗതോ**തി രുക്ഖസമീപം ഗതോ. **സുഞ്ഞാഗാരഗതോ**തി സുഞ്ഞം വിവിത്തോകാസം ഗതോ. ഏത്ഥ ച ഠപേത്വാ അരഞ്ഞഞ്ച രുക്ഖമൂലഞ്ച അവസേസസത്തവിധസേനാസനഗതോപി സുഞ്ഞാഗാരഗതോതി വത്തും വട്ടതി.

ഏവമസ്സ ഉതുത്തയാനുകൂലം ധാതുചരിയാനുകൂലഞ്ച ആനാപാനസ്സതിഭാവനാനുരൂപം സേനാസനം ഉപദിസിത്വാ അലീനാനുദ്ധച്ചപക്ഖികം സന്തം ഇരിയാപഥം ഉപദിസന്തോ **നിസീദതീ**തി ആഹ. അഥസ്സ നിസജ്ജായ ദള്ഹഭാവം അസ്സാസപസ്സാസാനം പവത്തനസുഖതം ആരമ്മണപരിഗ്ഗഹൂപായഞ്ച ദസ്സേന്തോ പല്ലങ്കം ആഭുജിത്വാതിആദിമാഹ. തത്ഥ **പല്ലങ്ക**ന്തി സമന്തതോ ഊരുബദ്ധാസനം. **ആഭുജിത്വാ**തി ബന്ധിത്വാ. **ഉജും കായം പണിധായാ**തി ഉപരിമസരീരം ഉജുകം ഠപേത്വാ. അട്ഠാരസപിട്ഠികണ്ടകേ കോടിയാ കോടിം പടിപാദേത്വാ. ഏവഞ്ഹി നിസിന്നസ്സ ചമ്മമംസന്ഹാരൂനി ന പണമന്തി. അഥസ്സ യാ തേസം പണമനപ്പച്ചയാ ഖണേ ഖണേ വേദനാ ഉപ്പജ്ജേയ്യും, താ ന ഉപ്പജ്ജന്തി. താസു അനുപ്പജ്ജമാനാസു ചിത്തം ഏകഗ്ഗം ഹോതി, കമ്മട്ഠാനം ന പരിപതതി, വുദ്ധിം ഫാതിം ഉപഗച്ഛതി. **പരിമുഖം സതിം ഉപട്ഠപേത്വാ**തി കമ്മട്ഠാനാഭിമുഖം സതിം ഠപയിത്വാ. അഥ വാ **പരീ**തി പരിഗ്ഗഹട്ഠോ. **മുഖ**ന്തി നിയ്യാനട്ഠോ. **സതീ**തി ഉപട്ഠാനട്ഠോ. തേന വുച്ചതി “പരിമുഖം സതി”ന്തി ഏവം **പടിസമ്ഭിദായം** (പടി॰ മ॰ ൧.൧൬൪) വുത്തനയേനപേത്ഥ അത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ. തത്രായം സങ്ഖേപോ, പരിഗ്ഗഹിതനിയ്യാനം സതിം കത്വാതി.

൨൧൯. **സോ സതോവ അസ്സസതി സതോ പസ്സസതീ**തി സോ ഭിക്ഖു ഏവം നിസീദിത്വാ ഏവഞ്ച സതിം ഉപട്ഠപേത്വാ തം സതിം അവിജഹന്തോ സതോ ഏവ അസ്സസതി സതോ പസ്സസതി, സതോകാരീ ഹോതീതി വുത്തം ഹോതി. ഇദാനി യേഹാകാരേഹി സതോകാരീ ഹോതി, തേ ദസ്സേതും ദീഘം വാ അസ്സസന്തോതിആദിമാഹ. വുത്തഞ്ഹേതം **പടിസമ്ഭിദായം** “സോ സതോവ അസ്സസതി സതോ പസ്സസതീ”തി ഏതസ്സേവ **വിഭങ്ഗേ** -

> “ബാത്തിംസായ ആകാരേഹി സതോ കാരീ ഹോതി. ദീഘം അസ്സാസവസേന ചിത്തസ്സ ഏകഗ്ഗതം അവിക്ഖേപം പജാനതോ സതി ഉപട്ഠിതാ ഹോതി. തായ സതിയാ തേന ഞാണേന സതോ കാരീ ഹോതി. ദീഘം പസ്സാസവസേന...പേ॰... പടിനിസ്സഗ്ഗാനുപസ്സീ അസ്സാസവസേന. പടിനിസ്സഗ്ഗാനുപസ്സീ പസ്സാസവസേന ചിത്തസ്സ ഏകഗ്ഗതം അവിക്ഖേപം പജാനതോ സതി ഉപട്ഠിതാ ഹോതി. തായ സതിയാ തേന ഞാണേന സതോ കാരീ ഹോതീ”തി (പടി॰ മ॰ ൧.൧൬൫).

തത്ഥ **ദീഘം വാ അസ്സസന്തോ**തി ദീഘം വാ അസ്സാസം പവത്തയന്തോ. **അസ്സാസോ**തി ബഹി നിക്ഖമനവാതോ. **പസ്സാസോ**തി അന്തോ പവിസനവാതോതി **വിനയട്ഠകഥായം** വുത്തം. **സുത്തന്തട്ഠകഥാസു** പന ഉപ്പടിപാടിയാ ആഗതം. തത്ഥ സബ്ബേസമ്പി ഗബ്ഭസേയ്യകാനം മാതുകുച്ഛിതോ നിക്ഖമനകാലേ പഠമം അബ്ഭന്തരവാതോ ബഹി നിക്ഖമതി. പച്ഛാ ബാഹിരവാതോ സുഖുമരജം ഗഹേത്വാ അബ്ഭന്തരം പവിസന്തോ താലും ആഹച്ച നിബ്ബായതി. ഏവം താവ അസ്സാസപസ്സാസാ വേദിതബ്ബാ.

യാ പന തേസം ദീഘരസ്സതാ, സാ അദ്ധാനവസേന വേദിതബ്ബാ. യഥാ ഹി ഓകാസദ്ധാനം ഫരിത്വാ ഠിതം ഉദകം വാ വാലികാ വാ “ദീഘമുദകം ദീഘാ വാലികാ, രസ്സമുദകം രസ്സാ വാലികാ”തി വുച്ചതി, ഏവം ചുണ്ണവിചുണ്ണാപി അസ്സാസപസ്സാസാ ഹത്ഥിസരീരേ ച അഹിസരീരേ ച തേസം അത്തഭാവസങ്ഖാതം ദീഘം അദ്ധാനം സണികം പൂരേത്വാ സണികമേവ നിക്ഖമന്തി. തസ്മാ ദീഘാതി വുച്ചന്തി. സുനഖസസാദീനം അത്തഭാവസങ്ഖാതം രസ്സം അദ്ധാനം സീഘം പൂരേത്വാ സീഘമേവ നിക്ഖമന്തി, തസ്മാ രസ്സാതി വുച്ചന്തി. മനുസ്സേസു പന കേചി ഹത്ഥിഅഹിആദയോ

വിയ കാലദ്ധാനവസേന ദീഘം അസ്സസന്തി ച പസ്സസന്തി ച. കേചി സുനഖസസാദയോ വിയ രസ്സം, തസ്മാ തേസം കാലവസേന ദീഘമദ്ധാനം നിക്ഖമന്താ ച പവിസന്താ ച തേ "ദീഘാ" ഇത്തരമദ്ധാനം നിക്ഖമന്താ ച പവിസന്താ ച "രസ്സാ"തി വേദിതബ്ബാ.

തത്രായം ഭിക്ഖു നവഹാകാരേഹി ദീഘം അസ്സസന്തോ പസ്സസന്തോ ച "ദീഘം അസ്സസാമി, പസ്സസാമീ"തി പജാനാതി. ഏവം പജാനതോ ചസ്സ ഏകേനാകാരേന കായാനുപസ്സനാസതിപട്ഠാനഭാവനാ സമ്പജ്ജതീതി വേദിതബ്ബാ. യഥാഹ **പടിസമ്ഭിദായം** (പടി॰ മ॰ ൧.൧൬൬) -

"കഥം ദീഘം അസ്സസന്തോ ദീഘം അസ്സസാമീതി പജാനാതി. ദീഘം പസ്സസന്തോ ദീഘം പസ്സസാമീതി പജാനാതി. ദീഘം അസ്സാസം അദ്ധാനസങ്ഖാതേ അസ്സസതി. ദീഘം പസ്സാസം അദ്ധാനസങ്ഖാതേ പസ്സസതി. ദീഘം അസ്സാസപസ്സാസം അദ്ധാനസങ്ഖാതേ അസ്സസതിപി പസ്സസതിപി. ദീഘം അസ്സാസപസ്സാസം അദ്ധാനസങ്ഖാതേ അസ്സസതോപി പസ്സസതോപി ഛന്ദോ ഉപ്പജ്ജതി. ഛന്ദവസേന തതോ സുഖുമതരം ദീഘം അസ്സാസം അദ്ധാനസങ്ഖാതേ അസ്സസതി. ഛന്ദവസേന തതോ സുഖുമതരം ദീഘം പസ്സാസം...പേ॰... ദീഘം അസ്സാസപസ്സാസം അദ്ധാനസങ്ഖാതേ അസ്സസതിപി പസ്സസതിപി. ഛന്ദവസേന തതോ സുഖുമതരം ദീഘം അസ്സാസപസ്സാസം അദ്ധാനസങ്ഖാതേ അസ്സസതോപി പസ്സസതോപി പാമോജ്ജം ഉപ്പജ്ജതി. പാമോജ്ജവസേന തതോ സുഖുമതരം ദീഘം അസ്സാസം അദ്ധാനസങ്ഖാതേ അസ്സസതി. പാമോജ്ജവസേന തതോ സുഖുമതരം ദീഘം പസ്സാസം...പേ॰... ദീഘം അസ്സാസപസ്സാസം അദ്ധാനസങ്ഖാതേ അസ്സസതിപി പസ്സസതിപി. പാമോജ്ജവസേന തതോ സുഖുമതരം ദീഘം അസ്സാസപസ്സാസം അദ്ധാനസങ്ഖാതേ അസ്സസതോപി പസ്സസതോപി ദീഘം അസ്സാസപസ്സാസാ ചിത്തം വിവത്തതി, ഉപേക്ഖാ സണ്ഠാതി. ഇമേഹി നവഹി ആകാരേഹി ദീഘം അസ്സാസപസ്സാസാ കായോ. ഉപട്ഠാനം സതി. അനുപസ്സനാ ഞാണം. കായോ ഉപട്ഠാനം, നോ സതി. സതി ഉപട്ഠാനഞ്ചേവ സതി ച. തായ സതിയാ തേന ഞാണേന തം കായം അനുപസ്സതി. തേന വുച്ചതി കായേ കായാനുപസ്സനാസതിപട്ഠാനഭാവനാ"തി.

ഏസ നയോ രസ്സപദേപി. അയം പന വിസേസോ, യഥാ ഏത്ഥ "ദീഘം അസ്സാസം അദ്ധാനസങ്ഖാതേ"തി വുത്തം, ഏവമിധ "രസ്സം അസ്സാസം ഇത്തരസങ്ഖാതേ അസ്സസതീ"തി ആഗതം. തസ്മാ രസ്സവസേന യാവ "തേന വുച്ചതി കായേ കായാനുപസ്സനാസതിപട്ഠാനഭാവനാ"തി, താവ യോജേതബ്ബം.

ഏവം അയം അദ്ധാനവസേന ഇത്തരവസേന ച ഇമേഹാകാരേഹി അസ്സാസപസ്സാസേ പജാനന്തോ ദീഘം വാ അസ്സസന്തോ ദീഘം അസ്സസാമീതി പജാനാതി... പേ॰... രസ്സം വാ പസ്സസന്തോ രസ്സം പസ്സസാമീതി പജാനാതീതി വേദിതബ്ബോ. ഏവം പജാനതോ ചസ്സ -

ദീഘോ രസ്സോ ച അസ്സാസോ,
പസ്സാസോപി ച താദിസോ;
ചത്താരോ വണ്ണാ വത്തന്തി,
നാസികഗ്ഗേവ ഭിക്ഖുനോതി. (പാരാ॰ അട്ഠ॰ ൨.൧൬൫);

൨൨൦. സബ്ബകായപടിസംവേദീ അസ്സസിസ്സാമി...പേ॰... പസ്സസിസ്സാമീതി സിക്ഖതീതി സകലസ്സ അസ്സാസകായസ്സ ആദിമജ്ഝപരിയോസാനം വിദിതം കരോന്തോ പാകടം കരോന്തോ അസ്സസിസ്സാമീതി സിക്ഖതി. സകലസ്സ പസ്സാസകായസ്സ ആദിമജ്ഝപരിയോസാനം വിദിതം കരോന്തോ പാകടം കരോന്തോ പസ്സസിസ്സാമീതി സിക്ഖതി. ഏവം വിദിതം കരോന്തോ പാകടം കരോന്തോ ഞാണസമ്പയുത്തചിത്തേന അസ്സസതി ചേവ പസ്സസതി ച. തസ്മാ "അസ്സസിസ്സാമി പസ്സസിസ്സാമീ"തി സിക്ഖതീതി വുച്ചതി. ഏകസ്സ ഹി ഭിക്ഖുനോ ചുണ്ണവിചുണ്ണവിസടേ അസ്സാസകായേ പസ്സാസകായേ

വാ ആദി പാകടോ ഹോതി, ന മജ്ഝപരിയോസാനം. സോ ആദിമേവ പരിഗ്ഗഹേതും സക്കോതി, മജ്ഝപരിയോസാനേ കിലമതി. ഏകസ്സ മജ്ഝം പാകടം ഹോതി, ന ആദിപരിയോസാനം. ഏകസ്സ പരിയോസാനം പാകടം ഹോതി, ന ആദിമജ്ഝം. സോ പരിയോസാനംയേവ പരിഗ്ഗഹേതും സക്കോതി, ആദിമജ്ഝേ കിലമതി. ഏകസ്സ സബ്ബമ്പി പാകടം ഹോതി, സോ സബ്ബമ്പി പരിഗ്ഗഹേതും സക്കോതി, ന കത്ഥചി കിലമതി, താദിസേന ഭവിതബ്ബന്തി ദസ്സേന്തോ ആഹ - ''സബ്ബകായപടിസംവേദീ അസ്സസിസ്സാമീതി... പേ॰... പസ്സസിസ്സാമീതി സിക്ഖതീ''തി.

തത്ഥ **സിക്ഖതീ**തി ഏവം ഘടതി വായമതി. യോ വാ തഥാഭൂതസ്സ സംവരോ, അയമേത്ഥ അധിസീലസിക്ഖാ. യോ തഥാഭൂതസ്സ സമാധി, അയം അധിചിത്തസിക്ഖാ. യാ തഥാഭൂതസ്സ പഞ്ഞാ, അയം അധിപഞ്ഞാസിക്ഖാതി ഇമാ തിസ്സോ സിക്ഖായോ തസ്മിം ആരമ്മണേ തായ സതിയാ തേന മനസികാരേന സിക്ഖതി ആസേവതി ഭാവേതി ബഹുലീകരോതീതി ഏവമേത്ഥ അത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ.

തത്ഥ യസ്മാ പുരിമനയേ കേവലം അസ്സസിതബ്ബം പസ്സസിതബ്ബമേവ, ന ച അഞ്ഞം കിഞ്ചി കാതബ്ബം. ഇതോ പട്ഠായ പന ഞാണുപ്പാദനാദീസു യോഗോ കരണീയോ. തസ്മാ തത്ഥ അസ്സസാമീതി പജാനാതി പസ്സസാമീതി പജാനാതിച്ചേവ വത്തമാനകാലവസേന പാളിം വത്വാ ഇതോ പട്ഠായ കത്തബ്ബസ്സ ഞാണുപ്പാദനാദിനോ ആകാരസ്സ ദസ്സനത്ഥം സബ്ബകായപടിസംവേദീ അസ്സസിസ്സാമീതിആദിനാ നയേന അനാഗതവചനവസേന പാളി ആരോപിതാതി വേദിതബ്ബാ.

പസ്സമ്ഭയം കായസങ്ഖാരം അസ്സസിസ്സാമീതി...പേ॰... പസ്സസിസ്സാമീതി സിക്ഖതീതി ഓളാരികം കായസങ്ഖാരം പസ്സമ്ഭേന്തോ പടിപ്പസ്സമ്ഭേന്തോ നിരോധേന്തോ വൂപസമേന്തോ അസ്സസിസ്സാമി പസ്സസിസ്സാമീതി സിക്ഖതി. തത്ര ഏവം ഓളാരികസുഖുമതാ ച പസ്സദ്ധി ച വേദിതബ്ബാ. ഇമസ്സ ഹി ഭിക്ഖുനോ പുബ്ബേ അപരിഗ്ഗഹിതകാലേ കായോ ച ചിത്തഞ്ച സദരഥാ ഹോന്തി ഓളാരികാ. കായചിത്താനം ഓളാരികത്തേ അവൂപസന്തേ അസ്സാസപസ്സാസാപി ഓളാരികാ ഹോന്തി, ബലവതരാ ഹുത്വാ പവത്തന്തി, നാസികാ നപ്പഹോതി, മുഖേന അസ്സസന്തോപി പസ്സസന്തോപി തിട്ഠതി. യദാ പനസ്സ കായോപി ചിത്തമ്പി പരിഗ്ഗഹിതാ ഹോന്തി, തദാ തേ സന്താ ഹോന്തി വൂപസന്താ. തേസു വൂപസന്തേസു അസ്സാസപസ്സാസാ സുഖുമാ ഹുത്വാ പവത്തന്തി, ''അത്ഥി നു ഖോ നത്ഥീ''തി വിചേതബ്ബതാകാരപ്പത്താ ഹോന്തി.

സേയ്യഥാപി പുരിസസ്സ ധാവിത്വാ, പബ്ബതാ വാ ഓരോഹിത്വാ, മഹാഭാരം വാ സീസതോ ഓരോപേത്വാ ഠിതസ്സ ഓളാരികാ അസ്സാസപസ്സാസാ ഹോന്തി, നാസികാ നപ്പഹോതി, മുഖേന അസ്സസന്തോപി പസ്സസന്തോപി തിട്ഠതി. യദാ പനേസ തം പരിസ്സമം വിനോദേത്വാ ന്ഹത്വാ ച പിവിത്വാ ച അല്ലസാടകം ഹദയേ കത്വാ സീതായ ഛായായ നിപന്നോ ഹോതി, അഥസ്സ തേ അസ്സാസപസ്സാസാ സുഖുമാ ഹോന്തി ''അത്ഥി നു ഖോ നത്ഥീ''തി വിചേതബ്ബതാകാരപ്പത്താ, ഏവമേവ ഇമസ്സ ഭിക്ഖുനോ പുബ്ബേ അപരിഗ്ഗഹിതകാലേ കായോ ച...പേ॰... വിചേതബ്ബതാകാരപ്പത്താ ഹോന്തി. തം കിസ്സ ഹേതു? തഥാ ഹിസ്സ പുബ്ബേ അപരിഗ്ഗഹിതകാലേ ''ഓളാരികോളാരികേ കായസങ്ഖാരേ പസ്സമ്ഭേമീ''തി ആഭോഗസമന്നാഹാരമനസികാരപച്ചവേക്ഖണാ നത്ഥി, പരിഗ്ഗഹിതകാലേ പന അത്ഥി. തേനസ്സ അപരിഗ്ഗഹിതകാലതോ പരിഗ്ഗഹിതകാലേ കായസങ്ഖാരോ സുഖുമോ ഹോതി. തേനാഹു പോരാണാ -

> ''സാരദ്ധേ കായേ ചിത്തേ ച, അധിമത്തം പവത്തതി;
> അസാരദ്ധമ്ഹി കായമ്ഹി, സുഖുമം സമ്പവത്തതീ''തി. (പാരാ॰ അട്ഠ॰ ൨.൧൬൫);

൨൨൧. പരിഗ്ഗഹേപി ഓളാരികോ, പഠമജ്ഝാനുപചാരേ സുഖുമോ. തസ്മിമ്പി ഓളാരികോ, പഠമജ്ഝാനേ സുഖുമോ. പഠമജ്ഝാനേ ച ദുതിയജ്ഝാനുപചാരേ ച ഓളാരികോ, ദുതിയജ്ഝാനേ സുഖുമോ. ദുതിയജ്ഝാനേ ച തതിയജ്ഝാനുപചാരേ ച ഓളാരികോ, തതിയജ്ഝാനേ സുഖുമോ. തതിയജ്ഝാനേ ച ചതുത്ഥജ്ഝാനുപചാരേ ച

ഓളാരികോ, ചതുത്ഥജ്ഝാനേ അതിസുഖുമോ അപ്പവത്തിമേവ പാപുണാതീതി. ഇദം താവ **ദീഘഭാണകസംയുത്തഭാണകാനം** മതം.

മജ്ഝിമഭാണകാ പന പഠമജ്ഝാനേ ഓളാരികോ, ദുതിയജ്ഝാനുപചാരേ സുഖുമോതി ഏവം ഹേട്ഠിമഹേട്ഠിമജ്ഝാനതോ ഉപരൂപരിജ്ഝാനുപചാരേപി സുഖുമതരമിച്ഛന്തി. സബ്ബേസഞ്ഞേവ പന മതേന അപരിഗ്ഗഹിതകാലേ പവത്തകായസങ്ഖാരോ പരിഗ്ഗഹിതകാലേ പടിപ്പസ്സമ്ഭതി. പരിഗ്ഗഹിതകാലേ പവത്തകായസങ്ഖാരോ പഠമജ്ഝാനുപചാരേ...പേ॰... ചതുത്ഥജ്ഝാനുപചാരേ പവത്തകായസങ്ഖാരോ ചതുത്ഥജ്ഝാനേ പടിപ്പസ്സമ്ഭതി. അയം താവ **സമഥേ** നയോ.

വിപസ്സനായം പന അപരിഗ്ഗഹേ പവത്തോ കായസങ്ഖാരോ ഓളാരികോ, മഹാഭൂതപരിഗ്ഗഹേ സുഖുമോ. സോപി ഓളാരികോ, ഉപാദാരൂപപരിഗ്ഗഹേ സുഖുമോ. സോപി ഓളാരികോ, സകലരൂപപരിഗ്ഗഹേ സുഖുമോ. സോപി ഓളാരികോ, അരൂപപരിഗ്ഗഹേ സുഖുമോ. സോപി ഓളാരികോ, രൂപാരൂപപരിഗ്ഗഹേ സുഖുമോ. സോപി ഓളാരികോ, പച്ചയപരിഗ്ഗഹേ സുഖുമോ. സോപി ഓളാരികോ, സപ്പച്ചയനാമരൂപപരിഗ്ഗഹേ സുഖുമോ. സോപി ഓളാരികോ, ലക്ഖണാരമ്മണികവിപസ്സനായ സുഖുമോ. സോപി ദുബ്ബലവിപസ്സനായ ഓളാരികോ, ബലവവിപസ്സനായ സുഖുമോ. തത്ഥ പുബ്ബേ വുത്തനയേനേവ പുരിമസ്സ പുരിമസ്സ പച്ഛിമേന പച്ഛിമേന പടിപ്പസ്സദ്ധി വേദിതബ്ബാ. ഏവമേത്ഥ ഓളാരികസുഖുമതാ ച പസ്സദ്ധി ച വേദിതബ്ബാ.

പടിസമ്ഭിദായം (പടി॰ മ॰ ൧.൧൭൧) പനസ്സ സദ്ധിം ചോദനാസോധനാഹി ഏവമത്ഥോ വുത്തോ -

“കഥം പസ്സമ്ഭയം കായസങ്ഖാരം അസ്സസിസ്സാമി...പേ॰... പസ്സസിസ്സാമീതി സിക്ഖതി? കതമേ കായസങ്ഖാരാ? ദീഘം അസ്സാസപസ്സാസാ കായികാ ഏതേ ധമ്മാ കായപടിബദ്ധാ കായസങ്ഖാരാ. തേ കായസങ്ഖാരേ പസ്സമ്ഭേന്തോ നിരോധേന്തോ വൂപസമേന്തോ സിക്ഖതി...പേ॰... യഥാരൂപേഹി കായസങ്ഖാരേഹി കായസ്സ ആനമനാ, വിനമനാ, സന്നമനാ, പണമനാ, ഇഞ്ജനാ, ഫന്ദനാ, ചലനാ, കമ്പനാ പസ്സമ്ഭയം കായസങ്ഖാരം അസ്സസിസ്സാമീതി സിക്ഖതി, പസ്സമ്ഭയം കായസങ്ഖാരം പസ്സസിസ്സാമീതി സിക്ഖതി. യഥാരൂപേഹി കായസങ്ഖാരേഹി കായസ്സ ന ആനമനാ, ന വിനമനാ, ന സന്നമനാ, ന പണമനാ, അനിഞ്ജനാ, അഫന്ദനാ, അചലനാ, അകമ്പനാ സന്തം സുഖുമം പസ്സമ്ഭയം കായസങ്ഖാരം അസ്സസിസ്സാമി പസ്സസിസ്സാമീതി സിക്ഖതി.

“ഇതി കിര പസ്സമ്ഭയം കായസങ്ഖാരം അസ്സസിസ്സാമീതി സിക്ഖതി. പസ്സമ്ഭയം കായസങ്ഖാരം പസ്സസിസ്സാമീതി സിക്ഖതി. ഏവം സന്തേ വാതൂപലദ്ധിയാ ച പഭാവനാ ന ഹോതി. അസ്സാസപസ്സാസാനഞ്ച പഭാവനാ ന ഹോതി. ആനാപാനസ്സതിയാ ച പഭാവനാ ന ഹോതി, ആനാപാനസ്സതിസമാധിസ്സ ച പഭാവനാ ന ഹോതി, ന ച നം തം സമാപത്തിം പണ്ഡിതാ സമാപജ്ജന്തിപി വുട്ഠഹന്തിപി.

“ഇതി കിര പസ്സമ്ഭയം കായസങ്ഖാരം അസ്സസിസ്സാമി പസ്സസിസ്സാമീതി സിക്ഖതി. ഏവം സന്തേ വാതൂപലദ്ധിയാ ച പഭാവനാ ഹോതി, അസ്സാസപസ്സാസാനഞ്ച പഭാവനാ ഹോതി, ആനാപാനസ്സതിയാ ച പഭാവനാ ഹോതി, ആനാപാനസ്സതിസമാധിസ്സ ച പഭാവനാ ഹോതി, തഞ്ച നം സമാപത്തിം പണ്ഡിതാ സമാപജ്ജന്തിപി വുട്ഠഹന്തിപി. യഥാ കഥം വിയ?

“സേയ്യഥാപി കംസേ ആകോടിതേ പഠമം ഓളാരികാ സദ്ദാ പവത്തന്തി. ഓളാരികാനം സദ്ദാനം നിമിത്തം സുഗഹിതത്താ സുമനസികതത്താ സൂപധാരിതത്താ നിരുദ്ധേപി ഓളാരികേ സദ്ദേ അഥ പച്ഛാ സുഖുമകാ സദ്ദാ

പവത്തന്തി. സുഖുമകാനം സദ്ദാനം നിമിത്തം സുഗ്ഗഹിതത്താ സുമനസികതത്താ സൂപധാരിതത്താ നിരുദ്ധേപി സുഖുമകേ സദ്ദേ അഥ പച്ഛാ സുഖുമസദ്ദനിമിത്താരമ്മണതാപി ചിത്തം പവത്തതി, ഏവമേവ പഠമം ഓളാരികാ അസ്സാസപസ്സാസാ പവത്തന്തി. ഓളാരികാനം അസ്സാസപസ്സാസാനം നിമിത്തം സുഗ്ഗഹിതത്താ സുമനസികതത്താ സൂപധാരിതത്താ നിരുദ്ധേപി ഓളാരികേ അസ്സാസപസ്സാസേ അഥ പച്ഛാ സുഖുമകാ അസ്സാസപസ്സാസാ പവത്തന്തി. സുഖുമകാനം അസ്സാസപസ്സാസാനം നിമിത്തം സുഗ്ഗഹിതത്താ സുമനസികതത്താ സൂപധാരിതത്താ നിരുദ്ധേപി സുഖുമകേ അസ്സാസപസ്സാസേ അഥ പച്ഛാ സുഖുമഅസ്സാസപസ്സാസനിമിത്താരമ്മണതാപി ചിത്തം ന വിക്ഖേപം ഗച്ഛതി.

‘‘ഏവം സന്തേ വാതൂപലദ്ധിയാ ച പഭാവനാ ഹോതി, അസ്സാസപസ്സാസാനഞ്ച പഭാവനാ ഹോതി, ആനാപാനസ്സതിയാ ച പഭാവനാ ഹോതി, ആനാപാനസ്സതിസമാധിസ്സ ച പഭാവനാ ഹോതി, തഞ്ച നം സമാപത്തിം പണ്ഡിതാ സമാപജ്ജന്തിപി വുട്ഠഹന്തിപി. പസ്സമ്ഭയം കായസങ്ഖാരം അസ്സാസപസ്സാസാ കായോ, ഉപട്ഠാനം സതി, അനുപസ്സനാ ഞാണം, കായോ ഉപട്ഠാനം, നോ സതി, സതി ഉപട്ഠാനഞ്ചേവ സതി ച, തായ സതിയാ തേന ഞാണേന തം കായം അനുപസ്സതി. തേന വുച്ചതി കായേ കായാനുപസ്സനാ സതിപട്ഠാനഭാവനാ’’തി.

അയം താവേത്ഥ കായാനുപസ്സനാവസേന വുത്തസ്സ പഠമചതുക്കസ്സ അനുപുബ്ബപദവണ്ണനാ.

൨൨൨. യസ്മാ പനേത്ഥ ഇദമേവ ചതുക്കം ആദികമ്മികസ്സ കമ്മട്ഠാനവസേന വുത്തം. ഇതരാനി പന തീണി ചതുക്കാനി ഏത്ഥ പത്തജ്ഝാനസ്സ വേദനാചിത്തധമ്മാനുപസ്സനാവസേന വുത്താനി. തസ്മാ ഇദം കമ്മട്ഠാനം ഭാവേത്വാ ആനാപാനചതുത്ഥജ്ഝാനപദട്ഠാനായ വിപസ്സനായ സഹ പടിസമ്ഭിദാഹി അരഹത്തം പാപുണിതുകാമേന ആദികമ്മികേന കുലപുത്തേന പുബ്ബേ വുത്തനയേനേവ സീലപരിസോധനാദീനി സബ്ബകിച്ചാനി കത്വാ വുത്തപ്പകാരസ്സ ആചരിയസ്സ സന്തികേ പഞ്ചസന്ധികം കമ്മട്ഠാനം ഉഗ്ഗഹേതബ്ബം.

തത്രിമേ പഞ്ച സന്ധയോ ഉഗ്ഗഹോ, പരിപുച്ഛാ, ഉപട്ഠാനം, അപ്പനാ, ലക്ഖണന്തി. തത്ഥ **ഉഗ്ഗഹോ** നാമ കമ്മട്ഠാനസ്സ ഉഗ്ഗണ്ഹനം. **പരിപുച്ഛാ** നാമ കമ്മട്ഠാനസ്സ പരിപുച്ഛനാ. **ഉപട്ഠാനം** നാമ കമ്മട്ഠാനസ്സ ഉപട്ഠാനം. **അപ്പനാ** നാമ കമ്മട്ഠാനസ്സ അപ്പനാ. **ലക്ഖണം** നാമ കമ്മട്ഠാനസ്സ ലക്ഖണം. ‘‘ഏവംലക്ഖണമിദം കമ്മട്ഠാന’’ന്തി കമ്മട്ഠാനസഭാവൂപധാരണന്തി വുത്തം ഹോതി.

ഏവം പഞ്ചസന്ധികം കമ്മട്ഠാനം ഉഗ്ഗണ്ഹന്തോ അത്തനാപി ന കിലമതി, ആചരിയമ്പി ന വിഹേസേതി. തസ്മാ ഥോകം ഉദ്ദിസാപേത്വാ ബഹുകാലം സജ്ഝായിത്വാ ഏവം പഞ്ചസന്ധികം കമ്മട്ഠാനം ഉഗ്ഗഹേത്വാ ആചരിയസ്സ സന്തികേ വാ അഞ്ഞത്ര വാ പുബ്ബേ വുത്തപ്പകാരേ സേനാസനേ വസന്തേന ഉപച്ഛിന്നഖുദ്ദകപലിബോധേന കതഭത്തകിച്ചേന ഭത്തസമ്മദം പടിവിനോദേത്വാ സുഖനിസിന്നേന രതനത്തയഗുണാനുസ്സരണേന ചിത്തം സമ്പഹംസേത്വാ ആചരിയുഗ്ഗഹതോ ഏകപദമ്പി അസമ്മുയ്ഹന്തേന ഇദം ആനാപാനസ്സതികമ്മട്ഠാനം മനസി കാതബ്ബം. തത്രായം മനസികാരവിധി -

൨൨൩. ഗണനാ അനുബന്ധനാ, ഫുസനാ ഠപനാ സല്ലക്ഖണാ;
വിവട്ടനാ പാരിസുദ്ധി, തേസഞ്ച പടിപസ്സനാതി.

തത്ഥ **ഗണനാ**തി ഗണനായേവ. **അനുബന്ധനാ**തി അനുവഹനാ. **ഫുസനാ**തി ഫുട്ഠട്ഠാനം. **ഠപനാ**തി അപ്പനാ. **സല്ലക്ഖണാ**തി വിപസ്സനാ. **വിവട്ടനാ**തി മഗ്ഗോ. **പാരിസുദ്ധീ**തി ഫലം. **തേസഞ്ച പടിപസ്സനാ**തി പച്ചവേക്ഖണാ.

തത്ഥ ഇമിനാ ആദികമ്മികേന കുലപുത്തേന പഠമം ഗണനായ ഇദം കമ്മട്ഠാനം മനസി കാതബ്ബം . ഗണേന്തേന ച പഞ്ചന്നം ഹേട്ഠാ ന ഠപേതബ്ബം. ദസന്നം ഉപരി ന നേതബ്ബം. അന്തരാ ഖണ്ഡം ന ദസ്സേതബ്ബം. പഞ്ചന്നം ഹേട്ഠാ ഠപേന്തസ്സ ഹി സമ്ബാധേ ഓകാസേ ചിത്തുപ്പാദോ വിപ്ഫന്ദതി സമ്ബാധേ വജേ സന്നിരുദ്ധഗോഗണോ വിയ. ദസന്നമ്പി ഉപരി നേന്തസ്സ ഗണനനിസ്സിതകോ ചിത്തുപ്പാദോ ഹോതി. അന്തരാ ഖണ്ഡം ദസ്സേന്തസ്സ "സിഖാപ്പത്തം നു ഖോ മേ കമ്മട്ഠാനം, നോ"തി ചിത്തം വികമ്പതി. തസ്മാ ഏതേ ദോസേ വജ്ജേത്വാ ഗണേതബ്ബം.

ഗണേന്തേന ച പഠമം ദന്ധഗണനായ **ധഞ്ഞമാപകഗണനായ** ഗണേതബ്ബം. ധഞ്ഞമാപകോ ഹി നാളിം പൂരേത്വാ "ഏക"ന്തി വത്വാ ഓകിരതി. പുന പൂരേന്തോ കിഞ്ചി കചവരം ദിസ്വാ തം ഛഡ്ഡേന്തോ "ഏകം ഏക"ന്തി വദതി. ഏസ നയോ ദ്വേ ദ്വേതിആദീസു. ഏവമേവ ഇമിനാപി അസ്സാസപസ്സാസേസു യോ ഉപട്ഠാതി, തം ഗഹേത്വാ "ഏകം ഏക"ന്തി ആദിം കത്വാ യാവ "ദസ ദസാ"തി പവത്തമാനം പവത്തമാനം ഉപലക്ഖേത്വാവ ഗണേതബ്ബം. തസ്സ ഏവം ഗണയതോ നിക്ഖമന്താ ച പവിസന്താ ച അസ്സാസപസ്സാസാ പാകടാ ഹോന്തി.

അഥാനേന തം ദന്ധഗണനം ധഞ്ഞമാപകഗണനം പഹായ സീഘഗണനായ **ഗോപാലകഗണനായ** ഗണേതബ്ബം. ഛേകോ ഹി ഗോപാലകോ സക്ഖരാദയോ ഉച്ഛങ്ഗേന ഗഹേത്വാ രജ്ജുദണ്ഡഹത്ഥോ പാതോവ വജം ഗന്ത്വാ ഗാവോ പിട്ഠിയം പഹരിത്വാ പലിഘത്ഥമ്ഭമത്ഥകേ നിസിന്നോ ദ്വാരപ്പത്തം ദ്വാരപ്പത്തംയേവ ഗാവിം ഏകാ ദ്വേതി സക്ഖരം ഖിപിത്വാ ഗണേതി. തിയാമരത്തിം സമ്ബാധേ ഓകാസേ ദുക്ഖം വുത്ഥഗോഗണോ നിക്ഖമന്തോ നിക്ഖമന്തോ അഞ്ഞമഞ്ഞം ഉപനിഘംസന്തോ വേഗേന വേഗേന പുഞ്ജപുഞ്ജോ ഹുത്വാ നിക്ഖമതി. സോ വേഗേന വേഗേന "തീണി ചത്താരി പഞ്ച ദസാ"തി ഗണേതിയേവ, ഏവമിമസ്സാപി പുരിമനയേന ഗണയതോ അസ്സാസപസ്സാസാ പാകടാ ഹുത്വാ സീഘം സീഘം പുനപ്പുനം സഞ്ചരന്തി. തതോനേന "പുനപ്പുനം സഞ്ചരന്തീ"തി ഞത്വാ അന്തോ ച ബഹി ച അഗഹേത്വാ ദ്വാരപ്പത്തം ദ്വാരപ്പത്തംയേവ ഗഹേത്വാ "ഏകോ ദ്വേ തീണി ചത്താരി പഞ്ച ഛ. ഏകോ ദ്വേ തീണി ചത്താരി പഞ്ച ഛ സത്ത...പേ॰... അട്ഠ, നവ, ദസാ"തി സീഘം സീഘം ഗണേതബ്ബമേവ. ഗണനപടിബദ്ധേ ഹി കമ്മട്ഠാനേ ഗണനബലേനേവ ചിത്തം ഏകഗ്ഗം ഹോതി, അരിത്തുപത്ഥമ്ഭനവസേന ചണ്ഡസോതേ നാവാട്ഠപനമിവ.

തസ്സേവം സീഘം സീഘം ഗണയതോ കമ്മട്ഠാനം നിരന്തരം പവത്തം വിയ ഹുത്വാ ഉപട്ഠാതി. അഥ നിരന്തരം പവത്തതീതി ഞത്വാ അന്തോ ച ബഹി ച വാതം അപരിഗ്ഗഹേത്വാ പുരിമനയേനേവ വേഗേന വേഗേന ഗണേതബ്ബം. അന്തോ പവിസനവാതേന ഹി സദ്ധിം ചിത്തം പവേസയതോ അബ്ഭന്തരം വാതബ്ഭാഹതം മേദപൂരിതം വിയ ഹോതി. ബഹി നിക്ഖമനവാതേന സദ്ധിം ചിത്തം നീഹരതോ ബഹിദ്ധാ പുഥുത്താരമ്മണേ ചിത്തം വിക്ഖിപതി. ഫുട്ഠഫുട്ഠോകാസേ പന സതിം ഠപേത്വാ ഭാവേന്തസ്സേവ ഭാവനാ സമ്പജ്ജതി. തേന വുത്തം "അന്തോ ച ബഹി ച വാതം അപരിഗ്ഗഹേത്വാ പുരിമനയേനേവ വേഗേന വേഗേന ഗണേതബ്ബ"ന്തി.

കീവചിരം പനേതം ഗണേതബ്ബന്തി? യാവ വിനാ ഗണനായ അസ്സാസപസ്സാസാരമ്മണേ സതി സന്തിട്ഠതി. ബഹിവിസടവിതക്കവിച്ഛേദം കത്വാ അസ്സാസപസ്സാസാരമ്മണേ സതിസണ്ഠാപനത്ഥംയേവ ഹി ഗണനാതി.

൨൨൮. ഏവം ഗണനായ മനസി കത്വാ **അനുബന്ധനായ** മനസി കാതബ്ബം. **അനുബന്ധനാ** നാമ ഗണനം പടിസംഹരിത്വാ സതിയാ നിരന്തരം അസ്സാസപസ്സാസാനം അനുഗമനം. തഞ്ച ഖോ ന ആദിമജ്ഝപരിയോസാനാനുഗമനവസേന. ബഹിനിക്ഖമനവാതസ്സ ഹി നാഭി ആദി, ഹദയം മജ്ഝം, നാസികഗ്ഗം പരിയോസാനം. അബ്ഭന്തരം പവിസനവാതസ്സ നാസികഗ്ഗം ആദി, ഹദയം മജ്ഝം നാഭി പരിയോസാനം. തഞ്ചസ്സ അനുഗച്ഛതോ വിക്ഖേപഗതം ചിത്തം സാരദ്ധായ ചേവ ഹോതി ഇഞ്ജനായ ച. യഥാഹ -

“അസ്സാസാദിമജ്ഝപരിയോസാനം സതിയാ അനുഗച്ഛതോ അജ്ഝത്തം വിക്ഖേപഗതേന ചിത്തേന കായോപി ചിത്തമ്പി സാരദ്ധാ ച ഹോന്തി ഇഞ്ജിതാ ച ഫന്ദിതാ ച. പസ്സാസാദിമജ്ഝപരിയോസാനം സതിയാ അനുഗച്ഛതോ ബഹിദ്ധാ വിക്ഖേപഗതേന ചിത്തേന കായോപി ചിത്തമ്പി സാരദ്ധാ ച ഹോന്തി ഇഞ്ജിതാ ച ഫന്ദിതാ ചാ”തി (പടി॰ മ॰ ൧.൧൫൭).

തസ്മാ അനുബന്ധനായ മനസികരോന്തേന ആദിമജ്ഝപരിയോസാനവസേന ന മനസി കാതബ്ബം. അപിച ഖോ **ഫുസനാവസേന** ച **ഠപനാവസേന** ച മനസി കാതബ്ബം. ഗണനാനുബന്ധനാവസേന വിയ ഹി ഫുസനാഠപനാവസേന വിസും മനസികാരോ നത്ഥി. ഫുട്ഠഫുട്ഠട്ഠാനേയേവ പന ഗണേന്തോ ഗണനായ ച ഫുസനായ ച മനസി കരോതി. തത്ഥേവ ഗണനം പടിസംഹരിത്വാ തേ സതിയാ അനുബന്ധന്തോ, അപ്പനാവസേന ച ചിത്തം ഠപേന്തോ അനുബന്ധനായ ച ഫുസനായ ച ഠപനായ ച മനസി കരോതീതി വുച്ചതി. സ്വായമത്ഥോ **അട്ഠകഥാസു** വുത്തപങ്ഗുളദോവാരികൂപമാഹി **പടിസമ്ഭിദായം** വുത്തകകചൂപമായ ച വേദിതബ്ബോ.

൨൨൭. തത്രായം **പങ്ഗുളോപമാ** - സേയ്യഥാപി പങ്ഗുളോ ദോലായ കീളതം മാതാപുത്താനം ദോലം ഖിപിത്വാ തത്ഥേവ ദോലാഥമ്ഭമൂലേ നിസിന്നോ കമേന ആഗച്ഛന്തസ്സ ച ഗച്ഛന്തസ്സ ച ദോലാഫലകസ്സ ഉഭോ കോടിയോ മജ്ഝഞ്ച പസ്സതി, ന ച ഉഭോകോടിമജ്ഝാനം ദസ്സനത്ഥം ബ്യാവടോ ഹോതി, ഏവമേവായം ഭിക്ഖു സതിവസേന ഉപനിബന്ധനഥമ്ഭമൂലേ ഠത്വാ അസ്സാസപസ്സാസദോലം ഖിപിത്വാ തത്ഥേവ നിമിത്തേ സതിയാ നിസീദന്തോ കമേന ആഗച്ഛന്താനഞ്ച ഗച്ഛന്താനഞ്ച ഫുട്ഠട്ഠാനേ അസ്സാസപസ്സാസാനം ആദിമജ്ഝപരിയോസാനം സതിയാ അനുഗച്ഛന്തോ തത്ഥ ച ചിത്തം ഠപേന്തോ പസ്സതി, ന ച തേസം ദസ്സനത്ഥം ബ്യാവടോ ഹോതി, അയം പങ്ഗുളോപമാ.

൨൨൮. അയം പന **ദോവാരികൂപമാ** - സേയ്യഥാപി ദോവാരികോ നഗരസ്സ അന്തോ ച ബഹി ച പുരിസേ “കോ ത്വം, കുതോ വാ ആഗതോ, കുഹിം വാ ഗച്ഛസി, കിം വാ തേ ഹത്ഥേ”തി ന വീമംസതി. ന ഹി തസ്സ തേ ഭാരാ, ദ്വാരപ്പത്തം ദ്വാരപ്പത്തംയേവ പന വീമംസതി, ഏവമേവ ഇമസ്സ ഭിക്ഖുനോ അന്തോപവിട്ഠവാതാ ച ബഹിനിക്ഖന്തവാതാ ച ന ഭാരാ ഹോന്തി, ദ്വാരപ്പത്താ ദ്വാരപ്പത്തായേവ ഭാരാതി അയം ദോവാരികൂപമാ.

൨൨൯. **കകചൂപമാ** പന ആദിതോ പട്ഠായ ഏവം വേദിതബ്ബാ. വുത്തഞ്ഹേതം -

“നിമിത്തം അസ്സാസപസ്സാസാ, അനാരമ്മണമേകചിത്തസ്സ;
അജാനതോ ച തയോ ധമ്മേ, ഭാവനാ നുപലബ്ഭതി.

“നിമിത്തം അസ്സാസപസ്സാസാ, അനാരമ്മണമേകചിത്തസ്സ;
ജാനതോ ച തയോ ധമ്മേ, ഭാവനാ ഉപലബ്ഭതീ”തി. (പടി॰ മ॰ ൧.൧൫൯);

“കഥം ഇമേ തയോ ധമ്മാ ഏകചിത്തസ്സ ആരമ്മണാ ന ഹോന്തി, ന ചിമേ തയോ ധമ്മാ അവിദിതാ ഹോന്തി, ന ച ചിത്തം വിക്ഖേപം ഗച്ഛതി, പധാനഞ്ച പഞ്ഞായതി, പയോഗഞ്ച സാധേതി, വിസേസമധി ഗച്ഛതി? സേയ്യഥാപി രുക്ഖോ സമേ ഭൂമിഭാഗേ നിക്ഖിത്തോ, തമേനം പുരിസോ കകചേന ഛിന്ദേയ്യ. രുക്ഖേ ഫുട്ഠകകചദന്താനം വസേന പുരിസസ്സ സതി ഉപട്ഠിതാ ഹോതി, ന ആഗതേ വാ ഗതേ വാ കകചദന്തേ മനസി കരോതി, ന ആഗതാ വാ ഗതാ വാ കകചദന്താ അവിദിതാ ഹോന്തി, പധാനഞ്ച പഞ്ഞായതി, പയോഗഞ്ച സാധേതി, വിസേസമധിഗച്ഛതി.

“യഥാ രുക്ഖോ സമേ ഭൂമിഭാഗേ നിക്ഖിത്തോ, ഏവം ഉപനിബന്ധനാനിമിത്തം. യഥാ കകചദന്താ, ഏവം അസ്സാസപസ്സാസാ. യഥാ രുക്ഖേ ഫുട്ഠകകചദന്താനം വസേന പുരിസസ്സ സതി ഉപട്ഠിതാ ഹോതി, ന ആഗതേ വാ

ഗതേ വാ കകചദന്തേ മനസി കരോതി, ന ആഗതാ വാ ഗതാ വാ കകചദന്താ അവിദിതാ ഹോന്തി, പധാനഞ്ച പഞ്ഞായതി, പയോഗഞ്ച സാധേതി, വിസേസമധിഗച്ഛതി, ഏവമേവ ഭിക്ഖു നാസികഗ്ഗേ വാ മുഖനിമിത്തേ വാ സതിം ഉപട്ഠപേത്വാ നിസിന്നോ ഹോതി, ന ആഗതേ വാ ഗതേ വാ അസ്സാസപസ്സാസേ മനസി കരോതി, ന ച ആഗതാ വാ ഗതാ വാ അസ്സാസപസ്സാസാ അവിദിതാ ഹോന്തി, പധാനഞ്ച പഞ്ഞായതി, പയോഗഞ്ച സാധേതി, വിസേസമധിഗച്ഛതി.

"പധാനന്തി കതമം **പധാനം**? ആരദ്ധവീരിയസ്സ കായോപി ചിത്തമ്പി കമ്മനിയം ഹോതി, ഇദം പധാനം. കതമോ **പയോഗോ**? ആരദ്ധവീരിയസ്സ ഉപക്കിലേസാ പഹീയന്തി, വിതക്കാ വൂപസമന്തി, അയം പയോഗോ. കതമോ **വിസേസോ**? ആരദ്ധവീരിയസ്സ സംയോജനാ പഹീയന്തി, അനുസയാ ബ്യന്തീ ഹോന്തി, അയം വിസേസോ. ഏവം ഇമേ തയോ ധമ്മാ ഏകചിത്തസ്സ ആരമ്മണാ ന ഹോന്തി, ന ചിമേ തയോ ധമ്മാ അവിദിതാ ഹോന്തി, ന ച ചിത്തം വിക്ഖേപം ഗച്ഛതി, പധാനഞ്ച പഞ്ഞായതി, പയോഗഞ്ച സാധേതി, വിസേസമധിഗച്ഛതി (പടി॰ മ॰ ൧.൧൫൯).

"ആനാപാനസ്സതി യസ്സ, പരിപുണ്ണാ സുഭാവിതാ;
അനുപുബ്ബം പരിചിതാ, യഥാ ബുദ്ധേന ദേസിതാ;
സോ ഇമം ലോകം പഭാസേതി, അബ്ഭാ മുത്തോവ ചന്ദിമാ"തി. (പടി॰ മ॰ ൧.൧൬൦);

അയം കകചൂപമാ. ഇധ പനസ്സ ആഗതാഗതവസേന അമനസികാരമത്തമേവ പയോജനന്തി വേദിതബ്ബം.

൨൨൭. ഇദം കമ്മട്ഠാനം മനസികരോതോ കസ്സചി ന ചിരേനേവ നിമിത്തഞ്ച ഉപ്പജ്ജതി, അവസേസഝാനങ്ഗപടിമണ്ഡിതാ അപ്പനാസങ്ഖാതാ ഠപനാ ച സമ്പജ്ജതി. കസ്സചി പന ഗണനാവസേനേവ മനസികാരകാലതോ പഭുതി അനുക്കമതോ ഓളാരികഅസ്സാസപസ്സാസനിരോധവസേന കായദരഥേ വൂപസന്തേ കായോപി ചിത്തമ്പി ലഹുകം ഹോതി, സരീരം ആകാസേ ലങ്ഘനാകാരപ്പത്തം വിയ ഹോതി. യഥാ സാരദ്ധകായസ്സ മഞ്ചേ വാ പീഠേ വാ നിസീദതോ മഞ്ചപീഠം ഓനമതി, വികൂജതി, പച്ചത്ഥരണം വലിം ഗണ്ഹാതി. അസാരദ്ധകായസ്സ പന നിസീദതോ നേവ മഞ്ചപീഠം ഓനമതി, ന വികൂജതി, ന പച്ചത്ഥരണം വലിം ഗണ്ഹാതി, തൂലപിചുപൂരിതം വിയ മഞ്ചപീഠം ഹോതി. കസ്മാ? യസ്മാ അസാരദ്ധോ കായോ ലഹുകോ ഹോതി. ഏവമേവ ഗണനാവസേന മനസികാരകാലതോ പഭുതി അനുക്കമതോ ഓളാരികഅസ്സാസപസ്സാസനിരോധവസേന കായദരഥേ വൂപസന്തേ കായോപി ചിത്തമ്പി ലഹുകം ഹോതി, സരീരം ആകാസേ ലങ്ഘനാകാരപ്പത്തം വിയ ഹോതി.

തസ്സ ഓളാരികേ അസ്സാസപസ്സാസേ നിരുദ്ധേ സുഖുമസ്സാസപസ്സാസനിമിത്താരമ്മണം ചിത്തം പവത്തതി. തസ്മിമ്പി നിരുദ്ധേ അപരാപരം തതോ സുഖുമതരം സുഖുമതരം നിമിത്താരമ്മണം പവത്തതിയേവ. കഥം? യഥാ പുരിസോ മഹതിയാ ലോഹസലാകായ കംസഥാലം ആകോടേയ്യ, ഏകപ്പഹാരേന മഹാസദ്ദോ ഉപ്പജ്ജേയ്യ, തസ്സ ഓളാരികസദ്ദാരമ്മണം ചിത്തം പവത്തേയ്യ. നിരുദ്ധേ ഓളാരികേ സദ്ദേ അഥ പച്ഛാ സുഖുമസദ്ദനിമിത്താരമ്മണം, തസ്മിമ്പി നിരുദ്ധേ അപരാപരം തതോ സുഖുമതരം സുഖുമതരം സദ്ദനിമിത്താരമ്മണം പവത്തതേവ, ഏവന്തി വേദിതബ്ബം. വുത്തമ്പിചേതം - "സേയ്യഥാപി കംസേ ആകോടിതേ"തി (പടി॰ മ॰ ൧.൧൫൭) വിത്ഥാരോ.

൨൨൮. യഥാ ഹി അഞ്ഞാനി കമ്മട്ഠാനാനി ഉപരൂപരി വിഭൂതാനി ഹോന്തി, ന തഥാ ഇദം. ഇദം പന ഉപരൂപരി ഭാവേന്തസ്സ സുഖുമത്തം ഗച്ഛതി, ഉപട്ഠാനമ്പി ന ഉപഗച്ഛതി, ഏവം അനുപട്ഠഹന്തേ പന തസ്മിം തേന ഭിക്ഖുനാ ഉട്ഠായാസനാ ചമ്മഖണ്ഡം പപ്ഫോടേത്വാ ന ഗന്തബ്ബം. കിം കാതബ്ബം? "ആചരിയം പുച്ഛിസ്സാമീ"തി വാ, "നട്ഠം ദാനി മേ കമ്മട്ഠാന"ന്തി വാ ന വുട്ഠാതബ്ബം. ഇരിയാപഥം വികോപേത്വാ

ഗച്ഛതോ ഹി കമ്മട്ഠാനം നവനവമേവ ഹോതി. തസ്മാ യഥാനിസിന്നേനേവ ദേസതോ ആഹരിതബ്ബം.

തത്രായം ആഹരണൂപായോ, തേന ഹി ഭിക്ഖുനാ കമ്മട്ഠാനസ്സ അനുപട്ഠാനഭാവം ഞത്വാ ഇതി പടിസഞ്ചിക്ഖിതബ്ബം, ഇമേ അസ്സാസപസ്സാസാ നാമ കത്ഥ അത്ഥി, കത്ഥ നത്ഥി. കസ്സ വാ അത്ഥി, കസ്സ വാ നത്ഥീതി. അഥേവം പടിസഞ്ചിക്ഖതാ ഇമേ അന്തോമാതുകുച്ഛിയം നത്ഥി, ഉദകേ നിമുഗ്ഗാനം നത്ഥി, തഥാ അസഞ്ഞീഭൂതാനം, മതാനം, ചതുത്ഥജ്ഝാനസമാപന്നാനം, രൂപാരൂപഭവസമങ്ഗീനം, നിരോധസമാപന്നാനന്തി ഞത്വാ ഏവം അത്തനാവ അത്താ പടിചോദേതബ്ബോ "നനു ത്വം, പണ്ഡിത, നേവ മാതുകുച്ഛിഗതോ, ന ഉദകേ നിമുഗ്ഗോ, ന അസഞ്ഞീഭൂതോ, ന മതോ, ന ചതുത്ഥജ്ഝാനസമാപന്നോ, ന രൂപാരൂപഭവസമങ്ഗീ, ന നിരോധസമാപന്നോ. അത്ഥിയേവ തേ അസ്സാസപസ്സാസാ, മന്ദപഞ്ഞതായ പന പരിഗ്ഗഹേതും ന സക്കോസീ"തി. അഥാനേന പകതിഫുട്ഠവസേന ചിത്തം ഠപേത്വാ മനസികാരോ പവത്തേതബ്ബോ. ഇമേ ഹി ദീഘനാസികസ്സ നാസാപുടം ഘട്ടേന്താ പവത്തന്തി. രസ്സനാസികസ്സ ഉത്തരോട്ഠം. തസ്മാനേന ഇമം നാമ ഠാനം ഘട്ടേന്തീതി നിമിത്തം ഠപേതബ്ബം. ഇമമേവ ഹി അത്ഥവസം പടിച്ച വുത്തം ഭഗവതാ - "നാഹം, ഭിക്ഖവേ, മുട്ഠസതിസ്സ അസമ്പജാനസ്സ ആനാപാനസ്സതിഭാവനം വദാമീ"തി (മ॰ നി॰ ൩.൧൪൯; സം॰ നി॰ ൫.൯൯൨).

൨൩൦. കിഞ്ചാപി ഹി യംകിഞ്ചി കമ്മട്ഠാനം സതസ്സ സമ്പജാനസ്സേവ സമ്പജ്ജതി. ഇതോ അഞ്ഞം പന മനസികരോന്തസ്സ പാകടം ഹോതി. ഇദം പന ആനാപാനസ്സതികമ്മട്ഠാനം ഗരുകം ഗരുകഭാവനം ബുദ്ധപച്ചേകബുദ്ധബുദ്ധപുത്താനം മഹാപുരിസാനംയേവ മനസികാരഭൂമിഭൂതം, ന ചേവ ഇത്തരം, ന ച ഇത്തരസത്തസമാസേവിതം. യഥാ യഥാ മനസി കരീയതി, തഥാ തഥാ സന്തഞ്ചേവ ഹോതി സുഖുമഞ്ച. തസ്മാ ഏത്ഥ ബലവതീ സതി ച പഞ്ഞാ ച ഇച്ഛിതബ്ബാ.

യഥാ ഹി മട്ഠസാടകസ്സ തുന്നകരണകാലേ സൂചിപി സുഖുമാ ഇച്ഛിതബ്ബാ. സൂചിപാസവേധനമ്പി തതോ സുഖുമതരം, ഏവമേവ മട്ഠസാടകസദിസസ്സ ഇമസ്സ കമ്മട്ഠാനസ്സ ഭാവനാകാലേ സൂചിപടിഭാഗാ സതിപി, സൂചിപാസവേധനപടിഭാഗാ തംസമ്പയുത്താ പഞ്ഞാപി ബലവതീ ഇച്ഛിതബ്ബാ. താഹി ച പന സതിപഞ്ഞാഹി സമന്നാഗതേന ഭിക്ഖുനാ ന തേ അസ്സാസപസ്സാസാ അഞ്ഞത്ര പകതിഫുട്ഠോകാസാ പരിയേസിതബ്ബാ.

യഥാ പന കസ്സകോ കസിം കസിത്വാ ബലീബദ്ദേ മുഞ്ചിത്വാ ഗോചരമുഖേ കത്വാ ഛായായ നിസിന്നോ വിസ്സമേയ്യ, അഥസ്സ തേ ബലീബദ്ദാ വേഗേന അടവിം പവിസേയ്യും. യോ ഹോതി ഛേകോ കസ്സകോ, സോ പുന തേ ഗഹേത്വാ യോജേതുകാമോ ന തേസം അനുപദം ഗന്ത്വാ അടവിം ആഹിണ്ഡഹി, അഥ ഖോ രസ്മിഞ്ച പതോദഞ്ച ഗഹേത്വാ ഉജുകമേവ തേസം നിപാതനതിത്ഥം ഗന്ത്വാ നിസീദതി വാ നിപജ്ജതി വാ, അഥ തേ ഗോണേ ദിവസഭാഗം ചരിത്വാ നിപാതനതിത്ഥം ഓതരിത്വാ ന്ഹത്വാ ച പിവിത്വാ ച പച്ചുത്തരിത്വാ ഠിതേ ദിസ്വാ രസ്മിയാ ബന്ധിത്വാ പതോദേന വിജ്ഝന്തോ ആനേത്വാ യോജേത്വാ പുന കമ്മം കരോതി, ഏവമേവ തേന ഭിക്ഖുനാ ന തേ അസ്സാസപസ്സാസാ അഞ്ഞത്ര പകതിഫുട്ഠോകാസാ പരിയേസിതബ്ബാ. സതിരസ്മിം പന പഞ്ഞാപതോദഞ്ച ഗഹേത്വാ പകതിഫുട്ഠോകാസേ ചിത്തം ഠപേത്വാ മനസികാരോ പവത്തേതബ്ബോ. ഏവഞ്ഹിസ്സ മനസികരോതോ ന ചിരസ്സേവ തേ ഉപട്ഠഹന്തി നിപാതനതിത്ഥേ വിയ ഗോണാ. തതോനേന സതിരസ്മിയാ ബന്ധിത്വാ തസ്മിംയേവ ഠാനേ യോജേത്വാ പഞ്ഞാപതോദേന വിജ്ഝന്തേന പുനപ്പുനം കമ്മട്ഠാനം അനുയുഞ്ജിതബ്ബം.

൨൩൧. തസ്സേവമനുയുഞ്ജതോ ന ചിരസ്സേവ നിമിത്തം ഉപട്ഠാതി. തം പനേതം ന സബ്ബേസം ഏകസദിസം ഹോതി. അപിച ഖോ കസ്സചി സുഖസമ്ഫസ്സം ഉപ്പാദയമാനോ തൂലപിചു വിയ കപ്പാസപിചു വിയ വാതധാരാ വിയ ച ഉപട്ഠാതീതി ഏകച്ചേ ആഹു.

അയം പന **അട്ഠകഥാസു വിനിച്ഛയോ,** ഇദഞ്ഹി കസ്സചി താരകരൂപം വിയ മണിഗുളികാ വിയ മുത്താഗുളികാ വിയ ച, കസ്സചി ഖരസമ്ഫസ്സം ഹുത്വാ കപ്പാസട്ഠി വിയ ദാരുസാരസൂചി വിയ ച, കസ്സചി ദീഘപാമങ്ഗസുത്തം വിയ കുസുമദാമം വിയ ധൂമസിഖാ വിയ ച, കസ്സചി വിത്ഥതം മക്കടകസുത്തം വിയ വലാഹകപടലം വിയ പദുമപുപ്ഫം വിയ രഥചക്കം വിയ ചന്ദമണ്ഡലം വിയ സൂരിയമണ്ഡലം വിയ ച ഉപട്ഠാതി. തഞ്ച പനേതം യഥാ സമ്ബഹുലേസു ഭിക്ഖൂസു സുത്തന്തം സജ്ഝായിത്വാ നിസിന്നേസു ഏകേന ഭിക്ഖുനാ "തുമ്ഹാകം കീദിസം ഹുത്വാ ഇദം സുത്തം ഉപട്ഠാതീ"തി വുത്തേ ഏകോ "മയ്ഹം മഹതീ പബ്ബതേയ്യാ നദീ വിയ ഹുത്വാ ഉപട്ഠാതീ"തി ആഹ. അപരോ "മയ്ഹം ഏകാ വനരാജി വിയ". അഞ്ഞോ "മയ്ഹം ഏകോ സീതച്ഛായോ സാഖാസമ്പന്നോ ഫലഭാരഭരിതരുക്ഖോ വിയാ"തി. തേസം ഹി തം ഏകമേവ സുത്തം സഞ്ഞാനാനതായ നാനതോ ഉപട്ഠാതി. ഏവം ഏകമേവ കമ്മട്ഠാനം സഞ്ഞാനാനതായ നാനതോ ഉപട്ഠാതി. സഞ്ഞജഞ്ഹി ഏതം സഞ്ഞാനിദാനം സഞ്ഞാപഭവം. തസ്മാ സഞ്ഞാനാനതായ നാനതോ ഉപട്ഠാതീതി വേദിതബ്ബം.

ഏത്ഥ ച അഞ്ഞമേവ അസ്സാസാരമ്മണം ചിത്തം, അഞ്ഞം പസ്സാസാരമ്മണം, അഞ്ഞം നിമിത്താരമ്മണം. യസ്സ ഹി ഇമേ തയോ ധമ്മാ നത്ഥി, തസ്സ കമ്മട്ഠാനം നേവ അപ്പനം, ന ഉപചാരം പാപുണാതി. യസ്സ പന ഇമേ തയോ ധമ്മാ അത്ഥി, തസ്സേവ കമ്മട്ഠാനം ഉപചാരഞ്ച അപ്പനഞ്ച പാപുണാതി. വുത്തഞ്ഹേതം -

"നിമിത്തം അസ്സാസപസ്സാസാ, അനാരമ്മണമേകചിത്തസ്സ;
അജാനതോ തയോ ധമ്മേ, ഭാവനാ നുപലബ്ഭതി.

"നിമിത്തം അസ്സാസപസ്സാസാ, അനാരമ്മണമേകചിത്തസ്സ;
ജാനതോവ തയോ ധമ്മേ, ഭാവനാ ഉപലബ്ഭതീ"തി. (പാരാ॰ അട്ഠ॰ ൨.൧൬൫);

൨൩൨. ഏവം ഉപട്ഠിതേ പന നിമിത്തേ തേന ഭിക്ഖുനാ ആചരിയസ്സ സന്തികം ഗന്ത്വാ ആരോചേതബ്ബം "മയ്ഹം, ഭന്തേ, ഏവരൂപം നാമ ഉപട്ഠാതീ"തി. ആചരിയേന പന ഏതം നിമിത്തന്തി വാ ന വാ നിമിത്തന്തി ന വത്തബ്ബം. "ഏവം ഹോതി, ആവുസോ"തി വത്വാ പുനപ്പുനം മനസി കരോഹീതി വത്തബ്ബോ. നിമിത്തന്തി ഹി വുത്തേ വോസാനം ആപജ്ജേയ്യ. ന നിമിത്തന്തി വുത്തേ നിരാസോ വിസീദേയ്യ. തസ്മാ തദുഭയമ്പി അവത്വാ മനസികാരേയേവ നിയോജേതബ്ബോതി. ഏവം താവ **ദീഘഭാണകാ**.

മജ്ഝിമഭാണകാ പനാഹു "നിമിത്തമിദം, ആവുസോ, കമ്മട്ഠാനം പുനപ്പുനം മനസി കരോഹി സപ്പുരിസാതി വത്തബ്ബോ"തി. അഥാനേന നിമിത്തേയേവ ചിത്തം ഠപേതബ്ബം . ഏവമസ്സായം ഇതോ പഭുതി ഠപനാവസേന ഭാവനാ ഹോതി. വുത്തഞ്ഹേതം പോരാണേഹി -

"നിമിത്തേ ഠപയം ചിത്തം, നാനാകാരം വിഭാവയം;
ധീരോ അസ്സാസപസ്സാസേ, സകം ചിത്തം നിബന്ധതീ"തി. (പാരാ॰ അട്ഠ॰ ൨.൧൬൫);

തസ്സേവം നിമിത്തുപട്ഠാനതോ പഭുതി നീവരണാനി വിക്ഖമ്ഭിതാനേവ ഹോന്തി, കിലേസാ സന്നിസിന്നാവ. സതി ഉപട്ഠിതായേവ. ചിത്തം ഉപചാരസമാധിനാ സമാഹിതമേവ. അഥാനേന തം നിമിത്തം നേവ വണ്ണതോ മനസി കാതബ്ബം, ന ലക്ഖണതോ പച്ചവേക്ഖിതബ്ബം. അപിച ഖോ ഖത്തിയമഹേസിയാ ചക്കവത്തിഗബ്ഭോ വിയ കസ്സകേന സാലിയവഗബ്ഭോ വിയ ച ആവാസാദീനി സത്ത അസപ്പായാനി വജ്ജേത്വാ താനേവ സത്ത സപ്പായാനി സേവന്തേന സാധുകം രക്ഖിതബ്ബം. അഥ നം ഏവം രക്ഖിത്വാ പുനപ്പുനം മനസികാരവസേന വുദ്ധിം വിരൂള്ഹിം ഗമയിത്വാ ദസവിധം അപ്പനാകോസല്ലം സമ്പാദേതബ്ബം, വീരിയസമതാ യോജേതബ്ബാ. തസ്സേവം ഘടേന്തസ്സ പഥവീകസിണേ വുത്താനുക്കമേനേവ തസ്മിം നിമിത്തേ ചതുക്കപഞ്ചകജ്ഝാനാനി നിബ്ബത്തന്തി.

൨൩൩. ഏവം നിബ്ബത്തചതുക്കപഞ്ചകജ്ഝാനോ പനേത്ഥ ഭിക്ഖു **സല്ലക്ഖണാവിവട്ടനാവ**സേന കമ്മട്ഠാനം വഡ്ഢേത്വാ **പാരിസുദ്ധിം** പത്തുകാമോ തദേവ ഝാനം പഞ്ചഹാകാരേഹി വസിപ്പത്തം പഗുണം കത്വാ നാമരൂപം വവത്ഥപേത്വാ വിപസ്സനം പട്ഠപേതി. കഥം? സോ ഹി സമാപത്തിതോ വുട്ഠായ അസ്സാസപസ്സാസാനം സമുദയോ കരജകായോ ച ചിത്തഞ്ചാതി പസ്സതി. യഥാ ഹി കമ്മാരഗഗ്ഗരിയാ ധമമാനായ ഭസ്തഞ്ച പുരിസസ്സ ച തജ്ജം വായാമം പടിച്ച വാതോ സഞ്ചരതി, ഏവമേവ കായഞ്ച ചിത്തഞ്ച പടിച്ച അസ്സാസപസ്സാസാതി. തതോ അസ്സാസപസ്സാസേ ച കായഞ്ച രൂപന്തി ചിത്തഞ്ച തംസമ്പയുത്തധമ്മേ ച അരൂപന്തി വവത്ഥപേതി. അയമേത്ഥ സങ്ഖേപോ. വിത്ഥാരതോ പന നാമരൂപവവത്ഥാനം പരതോ ആവിഭവിസ്സതി.

ഏവം നാമരൂപം വവത്ഥപേത്വാ തസ്സ പച്ചയം പരിയേസതി. പരിയേസന്തോ ച നം ദിസ്വാ തീസുപി അദ്ധാസു നാമരൂപസ്സ പവത്തിം ആരബ്ഭ കങ്ഖം വിതരതി. വിതിണ്ണകങ്ഖോ കലാപസമ്മസനവസേന തിലക്ഖണം ആരോപേത്വാ ഉദയബ്ബയാനുപസ്സനായ പുബ്ബഭാഗേ ഉപ്പന്നേ ഓഭാസാദയോ ദസ വിപസ്സനുപക്കിലേസേ പഹായ ഉപക്കിലേസവിമുത്തം പടിപദാഞാണം മഗ്ഗോതി വവത്ഥപേത്വാ ഉദയം പഹായ ഭങ്ഗാനുപസ്സനം പത്വാ നിരന്തരം ഭങ്ഗാനുപസ്സനേന വയതോ ഉപട്ഠിതേസു സബ്ബസങ്ഖാരേസു നിബ്ബിന്ദന്തോ വിരജ്ജന്തോ വിമുച്ചന്തോ യഥാക്കമേന ചത്താരോ അരിയമഗ്ഗേ പാപുണിത്വാ അരഹത്തഫലേ പതിട്ഠായ ഏകൂനവീസതിഭേദസ്സ പച്ചവേക്ഖണാഞാണസ്സ പരിയന്തം പത്തോ സദേവകസ്സ ലോകസ്സ അഗ്ഗദക്ഖിണേയ്യോ ഹോതി.

എത്താവതാ ചസ്സ ഗണനം ആദിം കത്വാ വിപസ്സനാപരിയോസാനാ ആനാപാനസ്സതിസമാധിഭാവനാ സമത്താ ഹോതീതി അയം സബ്ബാകാരതോ പഠമചതുക്കവണ്ണനാ.

൨൩൪. ഇതരേസു പന തീസു ചതുക്കേസു യസ്മാ വിസും കമ്മട്ഠാനഭാവനാനയോ നാമ നത്ഥി. തസ്മാ അനുപദവണ്ണനാനയേനേവ തേസം ഏവം അത്ഥോ വേദിതബ്ബോ.

പീതിപടിസംവേദീതി പീതിം പടിസംവിദിതം കരോന്തോ പാകടം കരോന്തോ അസ്സസിസ്സാമി പസ്സസിസ്സാമീതി സിക്ഖതി. തത്ഥ ദ്വീഹാകാരേഹി പീതി പടിസംവിദിതാ ഹോതി ആരമ്മണതോ ച അസമ്മോഹതോ ച.

കഥം **ആരമ്മണതോ** പീതി പടിസംവിദിതാ ഹോതി? സപ്പീതികേ ദ്വേ ഝാനേ സമാപജ്ജതി. തസ്സ സമാപത്തിക്ഖണേ ഝാനപടിലാഭേന ആരമ്മണതോ പീതി പടിസംവിദിതാ ഹോതി, ആരമ്മണസ്സ പടിസംവിദിതത്താ. കഥം **അസമ്മോഹതോ**? സപ്പീതികേ ദ്വേ ഝാനേ സമാപജ്ജിത്വാ വുട്ഠായ ഝാനസമ്പയുത്തം പീതിം ഖയതോ വയതോ സമ്മസതി. തസ്സ വിപസ്സനാക്ഖണേ ലക്ഖണപടിവേധേന അസമ്മോഹതോ പീതി പടിസംവിദിതാ ഹോതി. വുത്തഞ്ഹേതം പടിസമ്ഭിദായം (പടി॰ മ॰ ൧.൧൭൨) -

> "ദീഘം അസ്സാസവസേന ചിത്തസ്സ ഏകഗ്ഗതം അവിക്ഖേപം പജാനതോ സതി ഉപട്ഠിതാ ഹോതി. തായ സതിയാ തേന ഞാണേന സാ പീതി പടിസംവിദിതാ ഹോതി. ദീഘം പസ്സാസവസേന... രസ്സം അസ്സാസവസേന... രസ്സം പസ്സാസവസേന... സബ്ബകായപടിസംവേദീ അസ്സാസപസ്സാസവസേന... പസ്സമ്ഭയം കായസങ്ഖാരം അസ്സാസപസ്സാസവസേന ചിത്തസ്സ ഏകഗ്ഗതം അവിക്ഖേപം പജാനതോ സതി ഉപട്ഠിതാ ഹോതി. തായ സതിയാ തേന ഞാണേന സാ പീതി പടിസംവിദിതാ ഹോതി. ആവജ്ജതോ സാ പീതി പടിസംവിദിതാ ഹോതി. ജാനതോ പസ്സതോ പച്ചവേക്ഖതോ ചിത്തം അധിട്ഠഹതോ സദ്ധായ അധിമുച്ചതോ വീരിയം പഗ്ഗണ്ഹതോ സതിം ഉപട്ഠാപയതോ ചിത്തം സമാദഹതോ പഞ്ഞായ പജാനതോ അഭിഞ്ഞേയ്യം പരിഞ്ഞേയ്യം പഹാതബ്ബം ഭാവേതബ്ബം സച്ഛികാതബ്ബം സച്ഛികരോതോ സാ പീതി പടിസംവിദിതാ ഹോതി. ഏവം സാ പീതി പടിസംവിദിതാ ഹോതീ"തി.

ഏതേനേവ നയേന അവസേസപദാനിപി അത്ഥതോ വേദിതബ്ബാനി. ഇദമ്പനേത്ഥ വിസേസമത്തം, തിണ്ണം ഝാനാനം വസേന **സുഖപടിസംവേദിതാ,** ചതുന്നമ്പി വസേന **ചിത്തസങ്ഖാരപടിസംവേദിതാ** വേദിതബ്ബാ. **ചിത്തസങ്ഖാരോ**തി വേദനാദയോ ദ്വേ ഖന്ധാ. സുഖപടിസംവേദീപദേ ചേത്ഥ വിപസ്സനാഭൂമിദസ്സനത്ഥം "സുഖന്തി ദ്വേ സുഖാനി കായികഞ്ച സുഖം ചേതസികഞ്ചാ"തി പടിസമ്ഭിദായം (പടി॰ മ॰ ൧.൧൭൩) വുത്തം. **പസ്സമ്ഭയം ചിത്തസങ്ഖാര**ന്തി ഓളാരികം ഓളാരികം ചിത്തസങ്ഖാരം പസ്സമ്ഭേന്തോ, നിരോധേന്തോതി അത്ഥോ. സോ വിത്ഥാരതോ കായസങ്ഖാരേ വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബോ.

അപിചേത്ഥ പീതിപദേ പീതിസീസേന വേദനാ വുത്താ. സുഖപദേ സരൂപേനേവ വേദനാ. ദ്വീസു ചിത്തസങ്ഖാരപദേസു "സഞ്ഞാ ച വേദനാ ച ചേതസികാ ഏതേ ധമ്മാ ചിത്തപടിബദ്ധാ ചിത്തസങ്ഖാരാ"തി (പടി॰ മ॰ ൧.൧൭൪; മ॰ നി॰ ൧.൪൬൩) വചനതോ സഞ്ഞാസമ്പയുത്താ വേദനാതി ഏവം **വേദനാനുപസ്സനാനയേന** ഇദം ചതുക്കം ഭാസിതന്തി വേദിതബ്ബം.

൨൩൬. തതിയചതുക്കേപി ചതുന്നം ഝാനാനം വസേന **ചിത്തപടിസംവേദിതാ** വേദിതബ്ബാ. **അഭിപ്പമോദയം ചിത്ത**ന്തി ചിത്തം മോദേന്തോ പമോദേന്തോ ഹാസേന്തോ പഹാസേന്തോ അസ്സസിസ്സാമി പസ്സസിസ്സാമീതി സിക്ഖതി. തത്ഥ ദ്വീഹാകാരേഹി അഭിപ്പമോദോ ഹോതി സമാധിവസേന ച വിപസ്സനാവസേന ച.

കഥം **സമാധിവസേന**? സപ്പീതികേ ദ്വേ ഝാനേ സമാപജ്ജതി. സോ സമാപത്തിക്ഖണേ സമ്പയുത്തപീതിയാ ചിത്തം ആമോദേതി പമോദേതി. കഥം **വിപസ്സനാവസേന**? സപ്പീതികേ ദ്വേ ഝാനേ സമാപജ്ജിത്വാ വുട്ഠായ ഝാനസമ്പയുത്തപീതിം ഖയതോ വയതോ സമ്മസതി. ഏവം വിപസ്സനാക്ഖണേ ഝാനസമ്പയുത്തം പീതിം ആരമ്മണം കത്വാ ചിത്തം ആമോദേതി പമോദേതി. ഏവം പടിപന്നോ "അഭിപ്പമോദയം ചിത്തം അസ്സസിസ്സാമി പസ്സസിസ്സാമീതി സിക്ഖതീ"തി വുച്ചതി.

സമാദഹം ചിത്തന്തി പഠമജ്ഝാനാദിവസേന ആരമ്മണേ ചിത്തം സമം ആദഹന്തോ സമം ഠപേന്തോ. താനി വാ പന ഝാനാനി സമാപജ്ജിത്വാ വുട്ഠായ ഝാനസമ്പയുത്തം ചിത്തം ഖയതോ വയതോ സമ്പസ്സതോ വിപസ്സനാക്ഖണേ ലക്ഖണപടിവേധേന ഉപ്പജ്ജതി ഖണികചിത്തേകഗ്ഗതാ. ഏവം ഉപ്പന്നായ ഖണികചിത്തേകഗ്ഗതായ വസേനപി ആരമ്മണേ ചിത്തം സമം ആദഹന്തോ സമം ഠപേന്തോ "സമാദഹം ചിത്തം അസ്സസിസ്സാമി പസ്സസിസ്സാമീതി സിക്ഖതീ"തി വുച്ചതി.

വിമോചയം ചിത്തന്തി പഠമജ്ഝാനേന നീവരണേഹി ചിത്തം മോചേന്തോ വിമോചേന്തോ, ദുതിയേന വിതക്കവിചാരേഹി, തതിയേന പീതിയാ, ചതുത്ഥേന സുഖദുക്ഖേഹി ചിത്തം മോചേന്തോ വിമോചേന്തോ. താനി വാ പന ഝാനാനി സമാപജ്ജിത്വാ വുട്ഠായ ഝാനസമ്പയുത്തം ചിത്തം ഖയതോ വയതോ സമ്മസതി. സോ വിപസ്സനാക്ഖണേ അനിച്ചാനുപസ്സനായ നിച്ചസഞ്ഞാതോ ചിത്തം മോചേന്തോ, ദുക്ഖാനുപസ്സനായ സുഖസഞ്ഞാതോ, അനത്താനുപസ്സനായ അത്തസഞ്ഞാതോ, നിബ്ബിദാനുപസ്സനായ നന്ദിതോ, വിരാഗാനുപസ്സനായ രാഗതോ, നിരോധാനുപസ്സനായ സമുദയതോ, പടിനിസ്സഗ്ഗാനുപസ്സനായ ആദാനതോ ചിത്തം മോചേന്തോ അസ്സസതി ചേവ പസ്സസതി ച. തേന വുച്ചതി "വിമോചയം ചിത്തം അസ്സസിസ്സാമി പസ്സസിസ്സാമീതി സിക്ഖതീ"തി. ഏവം **ചിത്താനുപസ്സനാവസേന** ഇദം ചതുക്കം ഭാസിതന്തി വേദിതബ്ബം.

൨൩൭. ചതുത്ഥചതുക്കേ പന **അനിച്ചാനുപസ്സീ**തി ഏത്ഥ താവ അനിച്ചം വേദിതബ്ബം. അനിച്ചതാ വേദിതബ്ബാ. അനിച്ചാനുപസ്സനാ വേദിതബ്ബാ. അനിച്ചാനുപസ്സീ വേദിതബ്ബോ.

തത്ഥ **അനിച്ച**ന്തി പഞ്ചക്ഖന്ധാ. കസ്മാ? ഉപ്പാദവയഞ്ഞഥത്തഭാവാ. **അനിച്ചതാ**തി തേസംയേവ ഉപ്പാദവയഞ്ഞഥത്തം, ഹുത്വാ അഭാവോ വാ, നിബ്ബത്താനം

തേനേവാകാരേന അട്ഠത്വാ ഖണഭങ്ഗേന ഭേദോതി അത്ഥോ. **അനിച്ചാനുപസ്സനാ**തി തസ്സാ അനിച്ചതായ വസേന രൂപാദീസു അനിച്ചന്തി അനുപസ്സനാ. **അനിച്ചാനുപസ്സീ**തി തായ അനുപസ്സനായ സമന്നാഗതോ. തസ്മാ ഏവംഭൂതോ അസ്സസന്തോ പസ്സസന്തോ ച ഇധ “അനിച്ചാനുപസ്സീ അസ്സസിസ്സാമി പസ്സസിസ്സാമീതി സിക്ഖതീ”തി വേദിതബ്ബോ.

വിരാഗാനുപസ്സീതി ഏത്ഥ പന ദ്വേ വിരാഗാ ഖയവിരാഗോ ച അച്ചന്തവിരാഗോ ച. തത്ഥ **ഖയവിരാഗോ**തി സങ്ഖാരാനം ഖണഭങ്ഗോ. **അച്ചന്തവിരാഗോ**തി നിബ്ബാനം. **വിരാഗാനുപസ്സനാ**തി തദുഭയദസ്സനവസേന പവത്താ വിപസ്സനാ ച മഗ്ഗോ ച. തായ ദുവിധായപി അനുപസ്സനായ സമന്നാഗതോ ഹുത്വാ അസ്സസന്തോ പസ്സസന്തോ ച “വിരാഗാനുപസ്സീ അസ്സസിസ്സാമി പസ്സസിസ്സാമീതി സിക്ഖതീ”തി വേദിതബ്ബോ. **നിരോധാനുപസ്സീ**പദേപി ഏസേവ നയോ.

പടിനിസ്സഗ്ഗാനുപസ്സീതി ഏത്ഥാപി ദ്വേ പടിനിസ്സഗ്ഗാ പരിച്ചാഗപടിനിസ്സഗ്ഗോ ച പക്ഖന്ദനപടിനിസ്സഗ്ഗോ ച. പടിനിസ്സഗ്ഗോയേവ അനുപസ്സനാ പടിനിസ്സഗ്ഗാനുപസ്സനാ. വിപസ്സനാമഗ്ഗാനം ഏതമധിവചനം.

വിപസ്സനാ ഹി തദങ്ഗവസേന സദ്ധിം ഖന്ധാഭിസങ്ഖാരേഹി കിലേസേ പരിച്ചജതി, സങ്ഖതദോസദസ്സനേന ച തബ്ബിപരീതേ നിബ്ബാനേ തന്നിന്നതായ പക്ഖന്ദതീതി **പരിച്ചാഗപടിനിസ്സഗ്ഗോ** ചേവ **പക്ഖന്ദനപടിനിസ്സഗ്ഗോ**തി ച വുച്ചതി. **മഗ്ഗോ** സമുച്ഛേദവസേന സദ്ധിം ഖന്ധാഭിസങ്ഖാരേഹി കിലേസേ പരിച്ചജതി, ആരമ്മണകരണേന ച നിബ്ബാനേ പക്ഖന്ദതീതി **പരിച്ചാഗപടിനിസ്സഗ്ഗോ** ചേവ **പക്ഖന്ദനപടിനിസ്സഗ്ഗോ**തി ച വുച്ചതി. ഉഭയമ്പി പന പുരിമപുരിമഞ്ഞാണാനം അനുഅനുപസ്സനതോ **അനുപസ്സനാ**തി വുച്ചതി. തായ ദുവിധായപി പടിനിസ്സഗ്ഗാനുപസ്സനായ സമന്നാഗതോ ഹുത്വാ അസ്സസന്തോ പസ്സസന്തോ ച “പടിനിസ്സഗ്ഗാനുപസ്സീ അസ്സസിസ്സാമി പസ്സസിസ്സാമീതി സിക്ഖതീ”തി വേദിതബ്ബോ.

ഇദം ചതുത്ഥചതുക്കം സുദ്ധവിപസ്സനാവസേനേവ വുത്തം. പുരിമാനി പന തീണി സമഥവിപസ്സനാവസേന. ഏവം ചതുന്നം ചതുക്കാനം വസേന സോളസവത്ഥുകായ ആനാപാനസ്സതിയാ ഭാവനാ വേദിതബ്ബാ. ഏവം സോളസവത്ഥുവസേന ച പന അയം ആനാപാനസ്സതി മഹപ്ഫലാ ഹോതി മഹാനിസംസാ.

൨൩൭. തത്രസ്സ “അയമ്പി ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ആനാപാനസ്സതിസമാധി ഭാവിതോ ബഹുലീകതോ സന്തോ ചേവ പണീതോ ചാ”തിആദിവചനതോ സന്തഭാവാദിവസേനാപി മഹാനിസംസതാ വേദിതബ്ബാ, വിതക്കുപച്ഛേദസമത്ഥതായപി. അയഞ്ഹി സന്തപണീതഅസേചനകസുഖവിഹാരത്താ സമാധിഅന്തരായകരാനം വിതക്കാനം വസേന ഇതോ ചിതോ ച ചിത്തസ്സ വിധാവനം വിച്ഛിന്ദിത്വാ ആനാപാനാരമ്മണാഭിമുഖമേവ ചിത്തം കരോതി. തേനേവ വുത്തം “ആനാപാനസ്സതി ഭാവേതബ്ബാ വിതക്കുപച്ഛേദായാ”തി (അം॰ നി॰ ൻ.൧).

വിജ്ജാവിമുത്തിപാരിപൂരിയാ മൂലഭാവേനാപി ചസ്സാ മഹാനിസംസതാ വേദിതബ്ബാ. വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ - “ആനാപാനസ്സതി, ഭിക്ഖവേ, ഭാവിതാ ബഹുലീകതാ ചത്താരോ സതിപട്ഠാനേ പരിപൂരേതി, ചത്താരോ സതിപട്ഠാനാ ഭാവിതാ ബഹുലീകതാ സത്ത ബോജ്ഝങ്ഗേ പരിപൂരേന്തി, സത്ത ബോജ്ഝങ്ഗാ ഭാവിതാ ബഹുലീകതാ വിജ്ജാവിമുത്തിം പരിപൂരേന്തീ”തി (മ॰ നി॰ ൩.൧൪൭).

അപിച ചരിമകാനം അസ്സാസപസ്സാസാനം വിദിതഭാവകരണതോപിസ്സാ മഹാനിസംസതാ വേദിതബ്ബാ. വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ - “ഏവം ഭാവിതായ ഖോ, രാഹുല, ആനാപാനസ്സതിയാ ഏവം ബഹുലീകതായ യേപി തേ ചരിമകാ അസ്സാസപസ്സാസാ, തേപി വിദിതാവ നിരുജ്ഝന്തി, നോ അവിദിതാ”തി (മ॰ നി॰ ൨.൧൨൧).

൨൩൮. തത്ഥ നിരോധവസേന തയോ ചരിമകാ ഭവചരിമകാ, ഝാനചരിമകാ, ചുതിചരിമകാതി. ഭവേസു ഹി കാമഭവേ അസ്സാസപസ്സാസാ പവത്തന്തി, രൂപാരൂപഭവേസു നപ്പവത്തന്തി, തസ്മാ തേ **ഭവചരിമകാ**. ഝാനേസു പുരിമേ ഝാനത്തയേ പവത്തന്തി, ചതുത്ഥേ നപ്പവത്തന്തി, തസ്മാ തേ **ഝാനചരിമകാ**. യേ പന ചുതിചിത്തസ്സ പുരതോ സോളസമേന ചിത്തേന സദ്ധിം ഉപ്പജ്ജിത്വാ ചുതിചിത്തേന സഹ നിരുജ്ഝന്തി, ഇമേ **ചുതിചരിമകാ** നാമ. ഇമേ ഇധ ''ചരിമകാ''തി അധിപ്പേതാ.

ഇമം കിര കമ്മട്ഠാനം അനുയുത്തസ്സ ഭിക്ഖുനോ ആനാപാനാരമ്മണസ്സ സുട്ഠു പരിഗ്ഗഹിതത്താ ചുതിചിത്തസ്സ പുരതോ സോളസമസ്സ ചിത്തസ്സ ഉപ്പാദക്ഖണേ ഉപ്പാദം ആവജ്ജയതോ ഉപ്പാദോപി നേസം പാകടോ ഹോതി. ഠിതിം ആവജ്ജയതോ ഠിതിപി നേസം പാകടാ ഹോതി. ഭങ്ഗം ആവജ്ജയതോ ച ഭങ്ഗോ നേസം പാകടോ ഹോതി.

ഇതോ അഞ്ഞം കമ്മട്ഠാനം ഭാവേത്വാ അരഹത്തം പത്തസ്സ ഭിക്ഖുനോ ഹി ആയുഅന്തരം പരിച്ഛിന്നം വാ ഹോതി അപരിച്ഛിന്നം വാ. ഇദം പന സോളസവത്ഥുകം ആനാപാനസ്സതിം ഭാവേത്വാ അരഹത്തം പത്തസ്സ ആയുഅന്തരം പരിച്ഛിന്നമേവ ഹോതി. സോ ''ഏത്തകം ദാനി മേ ആയുസങ്ഖാരാ പവത്തിസ്സന്തി, ന ഇതോ പര''ന്തി ഞത്വാ അത്തനോ ധമ്മതായ ഏവ സരീരപടിജഗ്ഗനനിവാസനപാരുപനാദീനി സബ്ബകിച്ചാനി കത്വാ അക്ഖീനി നിമീലേതി കോടപബ്ബതവിഹാരവാസീതിസ്സത്ഥേരോ വിയ മഹാകരഞ്ജിയവിഹാരവാസീമഹാതിസ്സത്ഥേരോ വിയ ദേവപുത്തമഹാരട്ഠേ പിണ്ഡപാതികതിസ്സത്ഥേരോ വിയ ചിത്തലപബ്ബതവിഹാരവാസിനോ ദ്വേ ഭാതിയത്ഥേരാ വിയ ച.

തത്രിദം ഏകവത്ഥുപരിദീപനം. ദ്വേഭാതിയത്ഥേരാനം കിരേകോ പുണ്ണമുപോസഥദിവസേ പാതിമോക്ഖം ഓസാരേത്വാ ഭിക്ഖുസങ്ഘപരിവുതോ അത്തനോ വസനട്ഠാനം ഗന്ത്വാ ചങ്കമേ ഠിതോ ചന്ദാലോകം ഓലോകേത്വാ അത്തനോ ആയുസങ്ഖാരേ ഉപധാരേത്വാ ഭിക്ഖുസങ്ഘമാഹ - ''തുമ്ഹേഹി കഥം പരിനിബ്ബായന്താ ഭിക്ഖൂ ദിട്ഠപുബ്ബാ''തി. തത്ര കേചി ആഹംസു ''അമ്ഹേഹി ആസനേ നിസിന്നകാവ പരിനിബ്ബായന്താ ദിട്ഠപുബ്ബാ''തി. കേചി ''അമ്ഹേഹി ആകാസേ പല്ലങ്കമാഭുജിത്വാ നിസിന്നകാ''തി. ഥേരോ ആഹ - ''അഹം ദാനി വോ ചങ്കമന്തമേവ പരിനിബ്ബായമാനം ദസ്സേസ്സാമീ''തി തതോ ചങ്കമേ ലേഖം കത്വാ ''അഹം ഇതോ ചങ്കമകോടിതോ പരകോടിം ഗന്ത്വാ നിവത്തമാനോ ഇമം ലേഖം പത്വാവ പരിനിബ്ബായിസ്സാമീ''തി വത്വാ ചങ്കമം ഓരുയ്ഹ പരഭാഗം ഗന്ത്വാ നിവത്തമാനോ ഏകേന പാദേന ലേഖം അക്കന്തക്ഖണേയേവ പരിനിബ്ബായി.

> തസ്മാ ഹവേ അപ്പമത്തോ, അനുയുഞ്ജേഥ പണ്ഡിതോ;
> ഏവം അനേകാനിസംസം, ആനാപാനസ്സതിം സദാതി.

ഇദം ആനാപാനസ്സതിയം വിത്ഥാരകഥാമുഖം.

ഉപസമാനുസ്സതികഥാ

൨൩൯. ആനാപാനസ്സതിയാ അനന്തരം ഉദ്ദിട്ഠം പന ഉപസമാനുസ്സതിം ഭാവേതുകാമേന രഹോഗതേന പടിസല്ലീനേന - ''യാവതാ, ഭിക്ഖവേ, ധമ്മാ സങ്ഖതാ വാ അസങ്ഖതാ വാ വിരാഗോ തേസം ധമ്മാനം അഗ്ഗമക്ഖായതി, യദിദം മദനിമ്മദനോ പിപാസവിനയോ ആലയസമുഗ്ഘാതോ വട്ടുപച്ഛേദോ തണ്ഹക്ഖയോ വിരാഗോ നിരോധോ നിബ്ബാന''ന്തി (അം॰ നി॰ ൪.൩൪; ഇതിവു॰ ൯൦) ഏവം സബ്ബദുക്ഖൂപസമസങ്ഖാതസ്സ നിബ്ബാനസ്സ ഗുണാ അനുസ്സരിതബ്ബാ.

തത്ഥ **യാവതാതി** യത്തകാ. **ധമ്മാതി** സഭാവാ. **സങ്ഖതാ വാ അസങ്ഖതാ വാതി** സങ്ഗമ്മ സമാഗമ്മ പച്ചയേഹി കതാ വാ അകതാ വാ. **വിരാഗോ തേസം ധമ്മാനം അഗ്ഗമക്ഖായതീതി** തേസം സങ്ഖതാസങ്ഖതധമ്മാനം വിരാഗോ അഗ്ഗമക്ഖായതി

സേട്ഠോ ഉത്തമോതി വുച്ചതി. തത്ഥ **വിരാഗോ**തി ന രാഗാഭാവമത്തമേവ, അഥ ഖോ **യദിദം മദനിമ്മദനോ…പേ॰… നിബ്ബാന**ന്തി യോ സോ മദനിമ്മദനോതിആദീനി നാമാനി അസങ്ഖതധമ്മോ ലഭതി, സോ വിരാഗോതി പച്ചേതബ്ബോ. സോ ഹി യസ്മാ തമാഗമ്മ സബ്ബേപി മാനമദപുരിസമദാദയോ മദാ നിമ്മദാ അമദാ ഹോന്തി വിനസ്സന്തി, തസ്മാ **മദനിമ്മദനോ**തി വുച്ചതി. യസ്മാ ച തമാഗമ്മ സബ്ബാപി കാമപിപാസാ വിനയം അബ്ഭത്ഥം യാതി, തസ്മാ **പിപാസവിനയോ**തി വുച്ചതി. യസ്മാ പന തമാഗമ്മ പഞ്ചകാമഗുണാലയാ സമുഗ്ഘാതം ഗച്ഛന്തി, തസ്മാ **ആലയസമുഗ്ഘാതോ**തി വുച്ചതി. യസ്മാ ച തമാഗമ്മ തേഭൂമകം വട്ടം ഉപച്ഛിജ്ജതി, തസ്മാ **വട്ടുപച്ഛേദോ**തി വുച്ചതി. യസ്മാ പന തമാഗമ്മ സബ്ബസോ തണ്ഹാ ഖയം ഗച്ഛതി വിരജ്ജതി നിരുജ്ഝതി ച, തസ്മാ **തണ്ഹക്ഖയോ വിരാഗോ നിരോധോ**തി വുച്ചതി. യസ്മാ പനേസ ചതസ്സോ യോനിയോ പഞ്ച ഗതിയോ സത്ത വിഞ്ഞാണട്ഠിതിയോ നവ ച സത്താവാസേ അപരാപരഭാവായ വിനനതോ ആബന്ധനതോ സംസിബ്ബനതോ **വാന**ന്തി ലദ്ധവോഹാരായ തണ്ഹായ നിക്ഖന്തോ നിസ്സടോ വിസംയുത്തോ, തസ്മാ **നിബ്ബാന**ന്തി വുച്ചതീതി.

ഏവമേതേസം മദനിമ്മദനതാദീനം ഗുണാനം വസേന നിബ്ബാനസങ്ഖാതോ ഉപസമോ അനുസ്സരിതബ്ബോ. യേ വാ പനഞ്ഞേപി ഭഗവതാ - ''അസങ്ഖതഞ്ച വോ, ഭിക്ഖവേ, ദേസേസ്സാമി… സച്ചഞ്ച… പാരഞ്ച… സുദുദ്ദസഞ്ച… അജരഞ്ച… ധുവഞ്ച… നിപ്പപഞ്ചഞ്ച… അമതഞ്ച… സിവഞ്ച… ഖേമഞ്ച… അബ്ഭുതഞ്ച… അനീതികഞ്ച… അബ്യാബജ്ഝഞ്ച… വിസുദ്ധിഞ്ച… ദീപഞ്ച… താണഞ്ച … ലേണഞ്ച വോ, ഭിക്ഖവേ, ദേസേസ്സാമീ''തിആദീസു (സം॰ നി॰ ൪.൩൬൬) സുത്തേസു ഉപസമഗുണാ വുത്താ, തേസമ്പി വസേന അനുസ്സരിതബ്ബോയേവ.

തസ്സേവം മദനിമ്മദനതാദിഗുണവസേന ഉപസമം അനുസ്സരതോ നേവ തസ്മിം സമയേ രാഗപരിയുട്ഠിതം ചിത്തം ഹോതി, ന ദോസ… ന മോഹപരിയുട്ഠിതം ചിത്തം ഹോതി. ഉജുഗതമേവസ്സ തസ്മിം സമയേ ചിത്തം ഹോതി **ഉപസമം** ആരബ്ഭാതി ബുദ്ധാനുസ്സതിആദീസു വുത്തനയേനേവ വിക്ഖമ്ഭിതനീവരണസ്സ ഏകക്ഖണേ ഝാനങ്ഗാനി ഉപ്പജ്ജന്തി. ഉപസമഗുണാനം പന ഗമ്ഭീരതായ നാനപ്പകാരഗുണാനുസ്സരണാധിമുത്തതായ വാ അപ്പനം അപ്പത്വാ ഉപചാരപ്പത്തമേവ ഝാനം ഹോതി . തദേതമുപസമഗുണാനുസ്സരണവസേന ഉപസമാനുസ്സതിച്ചേവ സങ്ഖ്യം ഗച്ഛതി.

ഛ അനുസ്സതിയോ വിയ ച അയമ്പി അരിയസാവകസ്സേവ ഇജ്ഝതി, ഏവം സന്തേപി ഉപസമഗരുകേന പുഥുജ്ജനേനാപി മനസി കാതബ്ബാ. സുതവസേനാപി ഹി ഉപസമേ ചിത്തം പസീദതി. ഇമഞ്ച പന ഉപസമാനുസ്സതിം അനുയുത്തോ ഭിക്ഖു സുഖം സുപതി, സുഖം പടിബുജ്ഝതി, സന്തിന്ദ്രിയോ ഹോതി സന്തമാനസോ ഹിരോത്തപ്പസമന്നാഗതോ പാസാദികോ പണീതാധിമുത്തികോ സബ്രഹ്മചാരീനം ഗരു ച ഭാവനീയോ ച. ഉത്തരി അപ്പടിവിജ്ഝന്തോ പന സുഗതിപരായനോ ഹോതി.

> തസ്മാ ഹവേ അപ്പമത്തോ, ഭാവയേഥ വിചക്ഖണോ;
> ഏവം അനേകാനിസംസം, അരിയേ ഉപസമേ സതിന്തി.

ഇദം ഉപസമാനുസ്സതിയം വിത്ഥാരകഥാമുഖം.

ഇതി സാധുജനപാമോജ്ജത്ഥായ കതേ വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ

സമാധിഭാവനാധികാരേ

അനുസ്സതികമ്മട്ഠാനനിദ്ദേസോ നാമ

അട്ഠമോ പരിച്ഛേദോ.

൯. ബ്രഹ്മവിഹാരനിദ്ദേസോ

മേത്താഭാവനാകഥാ

൨൪൦. അനുസ്സതികമ്മട്ഠാനാനന്തരം ഉദ്ദിട്ഠേസു പന മേത്താ, കരുണാ, മുദിതാ, ഉപേക്ഖാതി ഇമേസു ചതൂസു ബ്രഹ്മവിഹാരേസു മേത്തം ഭാവേതുകാമേന താവ ആദികമ്മികേന യോഗാവചരേന ഉപച്ഛിന്നപലിബോധേന ഗഹിതകമ്മട്ഠാനേന ഭത്തകിച്ചം കത്വാ ഭത്തസമ്മദം പടിവിനോദേത്വാ വിവിത്തേ പദേസേ സുപഞ്ഞത്തേ ആസനേ സുഖനിസിന്നേന ആദിതോ താവ ദോസേ ആദീനവോ, ഖന്തിയഞ്ച ആനിസംസോ പച്ചവേക്ഖിതബ്ബോ.

കസ്മാ? ഇമായ ഹി ഭാവനായ ദോസോ പഹാതബ്ബോ, ഖന്തി അധിഗന്തബ്ബാ. ന ച സക്കാ കിഞ്ചി അദിട്ഠാദീനവം പഹാതും, അവിദിതാനിസംസം വാ അധിഗന്തും. തസ്മാ ''ദുട്ഠോ ഖോ, ആവുസോ, ദോസേന അഭിഭൂതോ പരിയാദിണ്ണചിത്തോ പാണമ്പി ഹനതീ''തിആദീനം (അ॰ നി॰ ൩.൭൨) വസേന ദോസേ ആദീനവോ ദട്ഠബ്ബോ.

> ''ഖന്തീ പരമം തപോ തിതിക്ഖാ, നിബ്ബാനം പരമം വദന്തി ബുദ്ധാ''; (ദീ॰ നി॰ ൨.൯൦; ധ॰ പ॰ ൧൮൪);
> ''ഖന്തിബലം ബലാനീകം, തമഹം ബ്രൂമി ബ്രാഹ്മണം''. (ധ॰ പ॰ ൩൯൯; സു॰ നി॰ ൬൨൩);

''ഖന്ത്യാ ഭിയ്യോ ന വിജ്ജതീ''തിആദീനം (സം॰ നി॰ ൧.൨൨൬) വസേന ഖന്തിയം ആനിസംസോ വേദിതബ്ബോ.

അഥേവം ദിട്ഠാദീനവതോ ദോസതോ ചിത്തം വിവേചനത്ഥായ, വിദിതാനിസംസായ ച ഖന്തിയാ സംയോജനത്ഥായ മേത്താഭാവനാ ആരഭിതബ്ബാ. ആരഭന്തേന ച ആദിതോവ പുഗ്ഗലഭേദോ ജാനിതബ്ബോ ''ഇമേസു പുഗ്ഗലേസു മേത്താ പഠമം ന ഭാവേതബ്ബാ, ഇമേസു നേവ ഭാവേതബ്ബാ''തി.

അയഞ്ഹി മേത്താ അപ്പിയപുഗ്ഗലേ, അതിപ്പിയസഹായകേ, മജ്ഝത്തേ, വേരീപുഗ്ഗലേതി ഇമേസു ചതൂസു പഠമം ന ഭാവേതബ്ബാ. ലിങ്ഗവിസഭാഗേ ഓധിസോ ന ഭാവേതബ്ബാ. കാലകതേ ന ഭാവേതബ്ബാവ. കിംകാരണാ അപ്പിയാദീസു പഠമം ന ഭാവേതബ്ബാ? അപ്പിയം ഹി പിയട്ഠാനേ ഠപേന്തോ കിലമതി. അതിപ്പിയസഹായകം മജ്ഝത്തട്ഠാനേ ഠപേന്തോ കിലമതി, അപ്പമത്തകേപി ചസ്സ ദുക്ഖേ ഉപ്പന്നേ ആരോദനാകാരപ്പത്തോ വിയ ഹോതി. മജ്ഝത്തം ഗരുട്ഠാനേ ച പിയട്ഠാനേ ച ഠപേന്തോ കിലമതി. വേരിമനുസ്സരതോ കോധോ ഉപ്പജ്ജതി, തസ്മാ അപ്പിയാദീസു പഠമം ന ഭാവേതബ്ബാ.

ലിങ്ഗവിസഭാഗേ പന തമേവ ആരബ്ഭ ഓധിസോ ഭാവേന്തസ്സ രാഗോ ഉപ്പജ്ജതി. അഞ്ഞതരോ കിര അമച്ചപുത്തോ കുലൂപകത്ഥേരം പുച്ഛി ''ഭന്തേ, കസ്സ മേത്താ ഭാവേതബ്ബാ''തി? ഥേരോ ''പിയപുഗ്ഗലേ''തി ആഹ. തസ്സ അത്തനോ ഭരിയാ പിയാ ഹോതി. സോ തസ്സാ മേത്തം ഭാവേന്തോ സബ്ബരത്തിം ഭിത്തിയുദ്ധമകാസി. തസ്മാ ലിങ്ഗവിസഭാഗേ ഓധിസോ ന ഭാവേതബ്ബാ.

കാലകതേ പന ഭാവേന്തോ നേവ അപ്പനം, ന ഉപചാരം പാപുണാതി. അഞ്ഞതരോ കിര ദഹരഭിക്ഖു ആചരിയം ആരബ്ഭ മേത്തം ആരഭി. തസ്സ മേത്താ നപ്പവത്തതി. സോ മഹാഥേരസ്സ സന്തികം ഗന്ത്വാ "ഭന്തേ, പഗുണാവ മേ മേത്താഝാനസമാപത്തി, ന ച നം സമാപജ്ജിതും സക്കോമി, കിം നു ഖോ കാരണ"ന്തി ആഹ. ഥേരോ "നിമിത്തം, ആവുസോ, ഗവേസാഹീ"തി ആഹ. സോ ഗവേസന്തോ ആചരിയസ്സ മതഭാവം ഞത്വാ അഞ്ഞം ആരബ്ഭ മേത്തായന്തോ സമാപത്തിം അപ്പേസി. തസ്മാ കാലകതേ ന ഭാവേതബ്ബാവ.

൨൪൪. സബ്ബപഠമം പന "അഹം സുഖിതോ ഹോമി നിദ്ദുക്ഖോ"തി വാ, "അവേരോ അബ്യാപജ്ജോ അനീഘോ സുഖീ അത്താനം പരിഹരാമീ"തി വാ ഏവം പുനപ്പുനം അത്തനിയേവ ഭാവേതബ്ബാ.

ഏവം സന്തേ യം വിഭങ്ഗേ (വിഭ॰ ൬൪൨) വുത്തം -

"കഥഞ്ച ഭിക്ഖു മേത്താസഹഗതേന ചേതസാ ഏകം ദിസം ഫരിത്വാ വിഹരതി? സേയ്യഥാപി നാമ ഏകം പുഗ്ഗലം പിയം മനാപം ദിസ്വാ മേത്തായേയ്യ, ഏവമേവ സബ്ബേ സത്തേ മേത്തായ ഫരതീ"തി.

"യഞ്ച പടിസമ്ഭിദായം (പടി॰ മ॰ ൨.൨൨) -

"കതമേഹി പഞ്ചഹാകാരേഹി അനോധിസോഫരണാ മേത്താ ചേതോവിമുത്തി ഭാവേതബ്ബാ, സബ്ബേ സത്താ അവേരാ ഹോന്തു" അബ്യാപജ്ജാ അനീഘാ സുഖീ അത്താനം പരിഹരന്തു. സബ്ബേ പാണാ... സബ്ബേ ഭൂതാ... സബ്ബേ പുഗ്ഗലാ... സബ്ബേ അത്തഭാവപരിയാപന്നാ അവേരാ അബ്യാപജ്ജാ അനീഘാ സുഖീ അത്താനം പരിഹരന്തൂ"തിആദി -

വുത്തം. യഞ്ച മേത്തസുത്തേ (ഖു॰ പാ॰ ൯.൩; സു॰ നി॰ ൧൪൫) -

"സുഖിനോവ ഖേമിനോ ഹോന്തു,
സബ്ബസത്താ ഭവന്തു സുഖിതത്താ"തിആദി. -

വുത്തം, തം വിരുജ്ഝതി. ന ഹി തത്ഥ അത്തനി ഭാവനാ വുത്താതി ചേ. തഞ്ച ന വിരുജ്ഝതി. കസ്മാ? തഞ്ഹി അപ്പനാവസേന വുത്തം. ഇദം സക്ഖിഭാവവസേന.

സചേപി ഹി വസ്സസതം വസ്സസഹസ്സം വാ "അഹം സുഖിതോ ഹോമീ"തിആദിനാ നയേന അത്തനി മേത്തം ഭാവേതി, നേവസ്സ അപ്പനാ ഉപ്പജ്ജതി. "അഹം സുഖിതോ ഹോമീ"തി ഭാവയതോ പന യഥാ അഹം സുഖകാമോ ദുക്ഖപടിക്കൂലോ ജീവിതുകാമോ അമരിതുകാമോ ച, ഏവം അഞ്ഞേപി സത്താതി അത്താനം സക്ഖിം കത്വാ അഞ്ഞസത്തേസു ഹിതസുഖകാമതാ ഉപ്പജ്ജതി. ഭഗവതാപി -

"സബ്ബാ ദിസാ അനുപരിഗമ്മ ചേതസാ,
നേവജ്ഝഗാ പിയതരമത്തനാ ക്വചി;
ഏവം പിയോ പുഥു അത്താ പരേസം,
തസ്മാ ന ഹിംസേ പരമത്തകാമോ"തി. (സം॰ നി॰ ൧.൧൧൯; ഉദാ॰ ൪൧);
-

വദതാ അയം നയോ ദസ്സിതോ.

൨൪൧. തസ്മാ സക്ഖിഭാവത്ഥം പഠമം അത്താനം മേത്തായ ഫരിത്വാ തദനന്തരം സുഖപ്പവത്തനത്ഥം യ്വായം പിയോ മനാപോ ഗരു ഭാവനീയോ ആചരിയോ വാ ആചരിയമത്തോ വാ ഉപജ്ഝായോ വാ ഉപജ്ഝായമത്തോ വാ തസ്സ ദാനപിയവചനാദീനി പിയമനാപത്തകാരണാനി സീലസുതാദീനി ഗരുഭാവനീയത്തകാരണാനി ച അനുസ്സരിത്വാ ''ഏസ സപ്പുരിസോ സുഖീ ഹോതു നിദ്ദുക്ഖോ''തിആദിനാ നയേന മേത്താ ഭാവേതബ്ബാ.

ഏവരൂപേ ച പുഗ്ഗലേ കാമം അപ്പനാ സമ്പജ്ജതി, ഇമിനാ പന ഭിക്ഖുനാ താവതകേനേവ തുട്ഠിം അനാപജ്ജിത്വാ സീമാസമ്ഭേദം കത്തുകാമേന തദനന്തരം അതിപ്പിയസഹായകേ, അതിപ്പിയസഹായകതോ മജ്ഝത്തേ, മജ്ഝത്തതോ വേരീപുഗ്ഗലേ മേത്താ ഭാവേതബ്ബാ. ഭാവേന്തേന ച ഏകേകസ്മിം കോട്ഠാസേ മുദും കമ്മനിയം ചിത്തം കത്വാ തദനന്തരേ തദനന്തരേ ഉപസംഹരിതബ്ബം.

യസ്സ പന വേരീപുഗ്ഗലോ വാ നത്ഥി, മഹാപുരിസജാതികത്താ വാ അനത്ഥം കരോന്തേപി പരേ വേരീസഞ്ഞാവ നുപ്പജ്ജതി, തേന ''മജ്ഝത്തേ മേ മേത്തചിത്തം കമ്മനിയം ജാതം, ഇദാനി നം വേരിമ്ഹി ഉപസംഹരാമീ''തി ബ്യാപാരോവ ന കാതബ്ബോ. യസ്സ പന അത്ഥി, തം സന്ധായ വുത്തം ''മജ്ഝത്തതോ വേരീപുഗ്ഗലേ മേത്താ ഭാവേതബ്ബാ''തി.

൨൪൨. സചേ പനസ്സ വേരിമ്ഹി ചിത്തമുപസംഹരതോ തേന കതാപരാധാനുസ്സരണേന പടിഘമുപ്പജ്ജതി, അഥാനേന പുരിമപുഗ്ഗലേസു യത്ഥ കത്ഥചി പുനപ്പുനം മേത്തം സമാപജ്ജിത്വാ വുട്ഠഹിത്വാ പുനപ്പുനം തം പുഗ്ഗലം **മേത്തായന്തേന** പടിഘം വിനോദേതബ്ബം. സചേ ഏവമ്പി വായമതോ ന നിബ്ബാതി, അഥ -

> കകചൂപമഓവാദ-ആദീനം അനുസാരതോ;
> പടിഘസ്സ പഹാനായ, ഘടിതബ്ബം പുനപ്പുനം.

തഞ്ച ഖോ ഇമിനാ ആകാരേന അത്താനം ഓവദന്തേനേവ ''അരേ കുജ്ഝനപുരിസ, നനു വുത്തം ഭഗവതാ -

> 'ഉഭതോദണ്ഡകേന ചേപി, ഭിക്ഖവേ, കകചേന ചോരാ ഓചരകാ അങ്ഗമങ്ഗാനി ഓകന്തേയ്യും, തത്രാപി യോ മനോ പദോസേയ്യ. ന മേ സോ തേന സാസനകരോ'തി (മ॰ നി॰ ൧.൨൩൨) ച,

> 'തസ്സേവ തേന പാപിയോ, യോ കുദ്ധം പടികുജ്ഝതി;
> കുദ്ധമപ്പടികുജ്ഝന്തോ, സങ്ഗാമം ജേതി ദുജ്ജയം.

> '''ഉഭിന്നമത്ഥം ചരതി, അത്തനോ ച പരസ്സ ച;
> പരം സങ്കുപിതം ഞത്വാ, യോ സതോ ഉപസമ്മതീ'തി ച. (സം॰ നി॰ ൧.൧൮൮); -

> '''സത്തിമേ, ഭിക്ഖവേ, ധമ്മാ സപത്തകന്താ സപത്തകരണാ കോധനം ആഗച്ഛന്തി ഇത്ഥിം വാ പുരിസം വാ. കതമേ സത്ത? ഇധ, ഭിക്ഖവേ,

സപത്തോ സപത്തസ്സ ഏവം ഇച്ഛതി അഹോ വതായം ദുബ്ബണ്ണോ അസ്സാതി. തം കിസ്സഹേതു? ന, ഭിക്ഖവേ, സപത്തോ സപത്തസ്സ വണ്ണവതായ നന്ദതി. കോധനായം, ഭിക്ഖവേ, പുരിസപുഗ്ഗലോ കോധാഭിഭൂതോ കോധപരേതോ കിഞ്ചാപി സോ ഹോതി സുന്ഹാതോ സുവിലിത്തോ കപ്പിതകേസമസ്സു ഓദാതവത്ഥവസനോ, അഥ ഖോ സോ ദുബ്ബണ്ണോവ ഹോതി കോധാഭിഭൂതോ. അയം, ഭിക്ഖവേ, പഠമോ ധമ്മോ സപത്തകന്തോ സപത്തകരണോ കോധനം ആഗച്ഛതി ഇത്ഥിം വാ പുരിസം വാ. പുന ചപരം, ഭിക്ഖവേ, സപത്തോ സപത്തസ്സ ഏവം ഇച്ഛതി അഹോവതായം ദുക്ഖം സയേയ്യാതി...പേ॰... ന പചുരത്ഥോ അസ്സാതി... പേ॰... ന ഭോഗവാ അസ്സാതി...പേ॰... ന യസവാ അസ്സാതി...പേ॰... ന മിത്തവാ അസ്സാതി...പേ॰... ന കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ സുഗതിം സഗ്ഗം ലോകം ഉപപജ്ജേയ്യാതി. തം കിസ്സ ഹേതു? ന, ഭിക്ഖവേ, സപത്തോ സപത്തസ്സ സുഗതിഗമനേന നന്ദതി. കോധനായം, ഭിക്ഖവേ, പുരിസപുഗ്ഗലോ കോധാഭിഭൂതോ കോധപരേതോ കായേന ദുച്ചരിതം ചരതി, വാചായ മനസാ ദുച്ചരിതം ചരതി. സോ കായേന വാചായ മനസാ ദുച്ചരിതം ചരിത്വാ കായസ്സ ഭേദാ പരം മരണാ അപായം ദുഗ്ഗതിം വിനിപാതം നിരയം ഉപപജ്ജതി കോധാഭിഭൂതോ'തി (അം॰ നി॰ ൭.൬൪) ച,

'''സേയ്യഥാപി , ഭിക്ഖവേ, ഛവാലാതം ഉഭതോപദിത്തം മജ്ഝേ ഗൂഥഗതം നേവ ഗാമേ കട്ഠത്ഥം ഫരതി, ന അരഞ്ഞേ കട്ഠത്ഥം ഫരതി. തഥൂപമാഹം, ഭിക്ഖവേ, ഇമം പുഗ്ഗലം വദാമീ'തി ച,

''സോ ദാനി ത്വം ഏവം കുജ്ഝന്തോ ന ചേവ ഭഗവതോ സാസനകരോ ഭവിസ്സസി, പടികുജ്ഝന്തോ ച കുദ്ധപുരിസതോപി പാപിയോ ഹുത്വാ ന ദുജ്ജയം സങ്ഗാമം ജേസ്സസി, സപത്തകരണേ ച ധമ്മേ അത്താവ അത്തനോ കരിസ്സസി, ഛവാലാതൂപമോ ച ഭവിസ്സസീ''തി.

൨൪൪. തസ്സേവം ഘടയതോ വായമതോ സചേ തം പടിഘം വൂപസമ്മതി, ഇച്ചേതം കുസലം. നോ ചേ വൂപസമ്മതി, അഥ **യോ യോ ധമ്മോ തസ്സ പുഗ്ഗലസ്സ വൂപസന്തോ ഹോതി പരിസുദ്ധോ, അനുസ്സരിയമാനോ പസാദം ആവഹതി, തം തം അനുസ്സരിത്വാ** ആഘാതോ പടിവിനേതബ്ബോ.

ഏകച്ചസ്സ ഹി കായസമാചാരോവ ഉപസന്തോ ഹോതി. ഉപസന്തഭാവോ ചസ്സ ബഹും വത്തപടിപത്തിം കരോന്തസ്സ സബ്ബജനേന ഞായതി. വചീസമാചാരമനോസമാചാരാ പന അവൂപസന്താ ഹോന്തി. തസ്സ തേ അചിന്തേത്വാ കായസമാചാരവൂപസമോയേവ അനുസ്സരിതബ്ബോ.

ഏകച്ചസ്സ വചീസമാചാരോവ ഉപസന്തോ ഹോതി. ഉപസന്തഭാവോ ചസ്സ സബ്ബജനേന ഞായതി. സോ ഹി പകതിയാ ച പടിസന്ഥാരകുസലോ ഹോതി സഖിലോ സുഖസമ്ഭാസോ സമ്മോദകോ ഉത്താനമുഖോ പുബ്ബഭാസീ മധുരേന സരേന ധമ്മം ഓസാരേതി, പരിമണ്ഡലേഹി പദബ്യഞ്ജനേഹി ധമ്മകഥം കഥേതി. കായസമാചാരമനോസമാചാരാ പന അവൂപസന്താ ഹോന്തി, തസ്സ തേ അചിന്തേത്വാ വചീസമാചാരവൂപസമോയേവ അനുസ്സരിതബ്ബോ.

ഏകച്ചസ്സ മനോസമാചാരോവ ഉപസന്തോ ഹോതി, ഉപസന്തഭാവോ ചസ്സ ചേതിയവന്ദനാദീസു സബ്ബജനസ്സ പാകടോ ഹോതി. യോ ഹി

അവൂപസന്തചിത്തോ ഹോതി, സോ ചേതിയം വാ ബോധിം വാ ഥേരേ വാ വന്ദമാനോ ന സക്കച്ചം വന്ദതി, ധമ്മസ്സവനമണ്ഡപേ വിക്ഖിത്തചിത്തോ വാ പചലായന്തോ വാ നിസീദതി. ഉപസന്തചിത്തോ പന ഓകപ്പേത്വാ വന്ദതി, ഓഹിതസോതോ അട്ഠികത്വാ കായേന വാ വാചായ വാ ചിത്തപ്പസാദം കരോന്തോ ധമ്മം സുണാതി. ഇതി ഏകച്ചസ്സ മനോസമാചാരോവ ഉപസന്തോ ഹോതി, കായവചീസമാചാരാ അവൂപസന്താ ഹോന്തി, തസ്സ തേ അചിന്തേത്വാ മനോസമാചാരവൂപസമോയേവ അനുസ്സരിതബ്ബോ.

ഏകച്ചസ്സ പന ഇമേസു തീസു ധമ്മേസു ഏകോപി അവൂപസന്തോ ഹോതി, തസ്മിം പുഗ്ഗലേ "കിഞ്ചാപി ഏസ ഇദാനി മനുസ്സലോകേ ചരതി, അഥ ഖോ കതിപാഹസ്സ അച്ചയേന അട്ഠമഹാനിരയസോളസഉസ്സദനിരയപരിപൂരകോ ഭവിസ്സതീ"തി കാരുഞ്ഞം ഉപട്ഠപേതബ്ബം. കാരുഞ്ഞമ്പി ഹി പടിച്ച ആഘാതോ വൂപസമ്മതി.

ഏകച്ചസ്സ തയോപിമേ ധമ്മാ വൂപസന്താ ഹോന്തി, തസ്സ യം യം ഇച്ഛതി, തം തം അനുസ്സരിതബ്ബം. താദിസേ ഹി പുഗ്ഗലേ ന ദുക്കരാ ഹോതി മേത്താഭാവനാതി.

ഇമസ്സ ച അത്ഥസ്സ ആവിഭാവത്ഥം - "പഞ്ചിമേ, ആവുസോ, ആഘാതപടിവിനയാ. യത്ഥ ഭിക്ഖുനോ ഉപ്പന്നോ ആഘാതോ സബ്ബസോ പടിവിനോദേതബ്ബോ"തി (അ॰ നി॰ ൫.൧൬൨) ഇദം പഞ്ചകനിപാതേ ആഘാതപടിവിനയസുത്തം വിത്ഥാരേതബ്ബം.

൨൨൩. സചേ പനസ്സ ഏവമ്പി വായമതോ ആഘാതോ ഉപ്പജ്ജതിയേവ, അഥാനേന ഏവം അത്താ **ഓവദിതബ്ബോ** -

"അത്തനോ വിസയേ ദുക്ഖം, കതം തേ യദി വേരിനാ;
കിം തസ്സാവിസയേ ദുക്ഖം, സചിത്തേ കത്തുമിച്ഛസി.

"ബഹൂപകാരം ഹിത്വാന, ഞാതിവഗ്ഗം രുദമ്മുഖം;
മഹാനത്ഥകരം കോധം, സപത്തം ന ജഹാസി കിം.

"യാനി രക്ഖസി സീലാനി, തേസം മൂലനികന്തനം;
കോധം നാമുപലാലേസി, കോ തയാ സദിസോ ജളോ.

"കതം അനരിയം കമ്മം, പരേന ഇതി കുജ്ഝസി;
കിം നു ത്വം താദിസംയേവ, യോ സയം കത്തുമിച്ഛസി.

"ദോസേതുകാമോ യദി തം, അമനാപം പരോ കരി;
ദോസുപ്പാദേന തസ്സേവ, കിം പൂരേസി മനോരഥം.

"ദുക്ഖം തസ്സ ച നാമ ത്വം, കുദ്ധോ കാഹസി വാ നവാ;
അത്താനം പനിദാനേവ, കോധദുക്ഖേന ബാധസി.

"കോധം വാ അഹിതം മഗ്ഗം, ആരൂള്ഹാ യദി വേരിനോ;
കസ്മാ തുവമ്പി കുജ്ഝന്തോ, തേസംയേവാനുസിക്ഖസി.

“യം ദോസം തവ നിസ്സായ, സത്തുനാ അപ്പിയം കതം;
തമേവ ദോസം ഛിന്ദസ്സു, കിമട്ഠാനേ വിഹഞ്ഞസി.

“ഖണികത്താ ച ധമ്മാനം, യേഹി ഖന്ധേഹി തേ കതം;
അമനാപം നിരുദ്ധാ തേ, കസ്സ ദാനീധ കുജ്ഝസി.

“ദുക്ഖം കരോതി യോ യസ്സ, തം വിനാ കസ്സ സോ കരേ;
സയമ്പി ദുക്ഖഹേതുത്ത, മിതി കിം തസ്സ കുജ്ഝസീ”തി.

൳൪. സചേ പനസ്സ ഏവം അത്താനം ഓവദതോപി പടിഘം നേവ വൂപസമ്മതി, അഥാനേന **അത്തനോ ച പരസ്സ ച കമ്മസ്സകതാ** പച്ചവേക്ഖിതബ്ബാ. തത്ഥ അത്തനോ താവ ഏവം പച്ചവേക്ഖിതബ്ബാ “അമ്ഭോ ത്വം തസ്സ കുദ്ധോ കിം കരിസ്സസി? നനു തവേവ ചേതം ദോസനിദാനം കമ്മം അനത്ഥായ സംവത്തിസ്സതി? കമ്മസ്സകോ ഹി ത്വം കമ്മദായാദോ കമ്മയോനി കമ്മബന്ധു കമ്മപടിസരണോ, യം കമ്മം കരിസ്സസി, തസ്സ ദായാദോ ഭവിസ്സസി, ഇദഞ്ച തേ കമ്മം നേവ സമ്മാസമ്ബോധിം , ന പച്ചേകബോധിം, ന സാവകഭൂമിം, ന ബ്രഹ്മത്തസക്കത്തചക്കവത്തിപദേസരാജാദിസമ്പത്തീനം അഞ്ഞതരം സമ്പത്തിം സാധേതും സമത്ഥം, അഥ ഖോ സാസനതോ ചാവേത്വാ വിഘാസാദാദിഭാവസ്സ ചേവ നേരയികാദിദുക്ഖവിസേസാനഞ്ച തേ സംവത്തനികമിദം കമ്മം. സോ ത്വം ഇദം കരോന്തോ ഉഭോഹി ഹത്ഥേഹി വീതച്ചിതേ വാ അങ്ഗാരേ, ഗൂഥം വാ ഗഹേത്വാ പരം പഹരിതുകാമോ പുരിസോ വിയ അത്താനമേവ പഠമം ദഹസി ചേവ ദുഗ്ഗന്ധഞ്ച കരോസീ”തി.

ഏവം **അത്തനോ കമ്മസ്സകതം** പച്ചവേക്ഖിത്വാ പരസ്സപി ഏവം പച്ചവേക്ഖിതബ്ബാ “ഏസോപി തവ കുജ്ഝിത്വാ കിം കരിസ്സതി? നനു ഏതസ്സേവേതം അനത്ഥായ സംവത്തിസ്സതി? കമ്മസ്സകോ ഹി അയമായസ്മാ കമ്മദായാദോ...പേ॰... യം കമ്മം കരിസ്സതി, തസ്സ ദായാദോ ഭവിസ്സതി. ഇദഞ്ചസ്സ കമ്മം നേവ സമ്മാസമ്ബോധിം, ന പച്ചേകബോധിം, ന സാവകഭൂമിം, ന ബ്രഹ്മത്തസക്കത്തചക്കവത്തിപദേസരാജാദിസമ്പത്തീനം അഞ്ഞതരം സമ്പത്തിം സാധേതും സമത്ഥം, അഥ ഖോ സാസനതോ ചാവേത്വാ വിഘാസാദാദിഭാവസ്സ ചേവ നേരയികാദിദുക്ഖവിസേസാനഞ്ചസ്സ സംവത്തനികമിദം കമ്മം. സ്വായം ഇദം കരോന്തോ പടിവാതേ ഠത്വാ പരം രജേന ഓകിരിതുകാമോ പുരിസോ വിയ അത്താനംയേവ ഓകിരതി. വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ -

“‘യോ അപ്പദുട്ഠസ്സ നരസ്സ ദുസ്സതി,
സുദ്ധസ്സ പോസസ്സ അനങ്ഗണസ്സ;
തമേവ ബാലം പച്ചേതി പാപം,
സുഖുമോ രജോ പടിവാതംവ ഖിത്തോ’”തി. (ധ॰ പ॰ ൧൨൫; സു॰ നി॰ ൬൬൭);

൳൫. സചേ പനസ്സ ഏവം കമ്മസ്സകതമ്പി പച്ചവേക്ഖതോ നേവ വൂപസമ്മതി, അഥാനേന **സത്ഥു പുബ്ബചരിയഗുണാ** അനുസ്സരിതബ്ബാ.

തത്രായം പച്ചവേക്ഖണാനയോ - അമ്ഭോ പബ്ബജിത, നനു തേ സത്ഥാ പുബ്ബേവ സമ്ബോധാ അനഭിസമ്ബുദ്ധോ ബോധിസത്തോപി സമാനോ ചത്താരി അസങ്ഖ്യേയ്യാനി കപ്പസതസഹസ്സഞ്ച പാരമിയോ പൂരയമാനോ തത്ഥ തത്ഥ

വധകേസുപി പച്ചത്ഥികേസു ചിത്തം നപ്പദൂസേസി. സേയ്യഥിദം, **സീലവജാതകേ** താവ അത്തനോ ദേവിയാ പദുട്ഠേന പാപഅമച്ചേന ആനീതസ്സ പടിരഞ്ഞോ തിയോജനസതം രജ്ജം ഗണ്ഹന്തസ്സ നിസേധനത്ഥായ ഉട്ഠിതാനം അമച്ചാനം ആവുധമ്പി ഛുപിതും ന അദാസി. പുന സദ്ധിം അമച്ചസഹസ്സേന ആമകസുസാനേ ഗലപ്പമാണം ഭൂമിം ഖണിത്വാ നിഖഞ്ഞമാനോ ചിത്തപ്പദോസമത്തമ്പി അകത്വാ കുണപഖാദനത്ഥം ആഗതാനം സിങ്ഗാലാനം പംസുവിയൂഹനം നിസ്സായ പുരിസകാരം കത്വാ പടിലദ്ധജീവിതോ യക്ഖാനുഭാവേന അത്തനോ സിരിഗബ്ഭം ഓരുയ്ഹ സിരിസയനേ സയിതം പച്ചത്ഥികം ദിസ്വാ കോപം അകത്വാവ അഞ്ഞമഞ്ഞം സപഥം കത്വാ തം മിത്തട്ഠാനേ ഠപയിത്വാ ആഹ -

> “ആസീസേഥേവ പുരിസോ, ന നിബ്ബിന്ദേയ്യ പണ്ഡിതോ;
> പസ്സാമി വോഹമത്താനം, യഥാ ഇച്ഛിം തഥാ അഹൂ”തി. (ജാ॰ ൧.൧.൫൧);

ഖന്തിവാദീജാതകേ ദുമ്മേധേന കാസിരഞ്ഞാ “കിംവാദീ ത്വം സമണാ”തി പുട്ഠോ “ഖന്തിവാദീ നാമാഹ”ന്തി വുത്തേ സകണ്ടകാഹി കസാഹി താളേത്വാ ഹത്ഥപാദേസു ഛിജ്ജമാനേസു കോപമത്തമ്പി നാകാസി.

അനച്ഛരിയഞ്ചേതം, യം മഹല്ലകോ പബ്ബജ്ജൂപഗതോ ഏവം കരേയ്യ. **ചൂളധമ്മപാലജാതകേ** പന ഉത്താനസേയ്യകോപി സമാനോ -

> “ചന്ദനരസാനുലിത്താ, ബാഹാ ഛിജ്ജന്തി ധമ്മപാലസ്സ;
> ദായാദസ്സ പഥബ്യാ, പാണാ മേ ദേവ രുജ്ഝന്തീ”തി. (ജാ॰ ൧.൫.൪൯);

ഏവം വിപ്പലപമാനായ മാതുയാ പിതരാ മഹാപതാപേന നാമ രഞ്ഞാ വംസകളീരേസു വിയ ചതൂസു ഹത്ഥപാദേസു ഛേദാപിതേസു താവതാപി സന്തുട്ഠിം അനാപജ്ജിത്വാ സീസമസ്സ ഛിന്ദഥാതി ആണത്തേ “അയം ദാനി തേ ചിത്തപരിഗ്ഗണ്ഹനകാലോ, ഇദാനി അമ്ഭോ ധമ്മപാല, സീസച്ഛേദാണാപകേ പിതരി, സീസച്ഛേദകേ പുരിസേ, പരിദേവമാനായ മാതരി, അത്തനി ചാതി ഇമേസു ചതൂസു സമചിത്തോ ഹോഹീ”തി ദള്ഹം സമാദാനമധിട്ഠായ പദുട്ഠാകാരമത്തമ്പി നാകാസി.

ഇദഞ്ചാപി അനച്ഛരിയമേവ, യം മനുസ്സഭൂതോ ഏവമകാസി. തിരച്ഛാനഭൂതോപി പന **ഛദ്ദന്തോ** നാമ വാരണോ ഹുത്വാ വിസപ്പിതേന സല്ലേന നാഭിയം വിദ്ധോപി താവ അനത്ഥകാരിമ്ഹി ലുദ്ദകേ ചിത്തം നപ്പദൂസേസി. യഥാഹ -

> “സമപ്പിതോ പുഥുസല്ലേന നാഗോ,
> അദുട്ഠചിത്തോ ലുദ്ദകം അജ്ഝഭാസി;
> കിമത്ഥയം കിസ്സ വാ സമ്മ ഹേതു,
> മമം വധീ കസ്സ വായം പയോഗോ”തി. (ജാ॰ ൧.൧൬.൧൨൪);

ഏവം വത്വാ ച കാസിരഞ്ഞോ മഹേസിയാ തവ ദന്താനമത്ഥായ പേസിതോമ്ഹി ഭദന്തേതി വുത്തേ തസ്സാ മനോരഥം പൂരേന്തോ ഛബ്ബണ്ണരസ്മിനിച്ഛരണസമുജ്ജലിതചാരുസോഭേ അത്തനോ ദന്തേ ഛേത്വാ അദാസി.

മഹാകപി ഹുത്വാ അത്തനായേവ പബ്ബതപപാതതോ ഉദ്ധരിതേന പുരിസേന -

"ഭക്ഖോ അയം മനുസ്സാനം, യഥേവഞ്ഞേ വനേ മിഗാ;
യംനൂനിമം വധിത്വാന, ഛാതോ ഖാദേയ്യ വാനരം.

"ആഹിതോവ ഗമിസ്സാമി, മംസമാദായ സമ്ബലം;
കന്താരം നിത്ഥരിസ്സാമി, പാഥേയ്യം മേ ഭവിസ്സതീ"തി. (ജാ॰
൧.൧൩.൨൦-൨൧); -

ഏവം ചിന്തേത്വാ സിലം ഉക്ഖിപിത്വാ മത്ഥകേ സമ്പദാലിതേ അസ്സുപുണ്ണേഹി നേത്തേഹി തം പുരിസം ഉദിക്ഖമാനോ -

"മാ അയ്യോസി മേ ഭദന്തേ, ത്വം നാമേതാദിസം കരി;
ത്വം ഖോസി നാമ ദീഘാവു, അഞ്ഞം വാരേതുമരഹസീ"തി. (ജാ॰
൧.൧൩.൨൪); -

വത്വാ തസ്മിം പുരിസേ ചിത്തം അപ്പദൂസേത്വാ അത്തനോ ച ദുക്ഖം അചിന്തേത്വാ തമേവ പുരിസം ഖേമന്തഭൂമിം സമ്പാപേസി.

ഭൂരിദത്തോ നാമ നാഗരാജാ ഹുത്വാ ഉപോസഥങ്ഗാനി അധിട്ഠായ വമ്മികമുദ്ധനി സയമാനോ കപ്പുട്ഠാനഗ്ഗിസദിസേന ഓസധേന സകലസരീരേ സിഞ്ചിയമാനോപി പേളായ പക്ഖിപിത്വാ സകലജമ്ബുദീപേ കീളാപിയമാനോപി തസ്മിം ബ്രാഹ്മണേ മനോപദോസമത്തമ്പി ന അകാസി. യഥാഹ -

"പേളായ പക്ഖിപന്തേപി, മദ്ദന്തേപി ച പാണിനാ;
അലമ്പാനേ ന കുപ്പാമി, സീലഖണ്ഡഭയാ മമാ"തി. (ചരിയാ॰ ൨.൧൩);

ചമ്പേയ്യോപി നാഗരാജാ ഹുത്വാ അഹിതുണ്ഡികേന വിഹേഠിയമാനോ മനോപദോസമത്തമ്പി നുപ്പാദേസി. യഥാഹ -

"തദാപി മം ധമ്മചാരിം, ഉപവുത്ഥഉപോസഥം;
അഹിതുണ്ഡികോ ഗഹേത്വാന, രാജദ്വാരമ്ഹി കീളതി.

"യം സോ വണ്ണം ചിന്തയതി, നീലം പീതം വ ലോഹിതം;
തസ്സ ചിത്താനുവത്തന്തോ, ഹോമി ചിന്തിതസന്നിഭോ.

"ഥലം കരേയ്യം ഉദകം, ഉദകമ്പി ഥലം കരേ;
യദിഹം തസ്സ കുപ്പേയ്യം, ഖണേന ഛാരികം കരേ.

"യദി ചിത്തവസീ ഹേസ്സം, പരിഹായിസ്സാമി സീലതോ;
സീലേന പരിഹീനസ്സ, ഉത്തമത്ഥോ ന സിജ്ഝതീ"തി. (ചരിയാ॰
൨.൨൧-൨൪);

സങ്ഖപാലനാഗരാജാ ഹുത്വാ തിഖിണാഹി സത്തീഹി അട്ഠസു ഠാനേസു ഓവിജ്ഝിത്വാ പഹാരമുഖേഹി സകണ്ടകാ ലതായോ പവേസേത്വാ നാസായ

ദള്ഹം രജ്ജും പക്ഖിപിത്വാ സോളസഹി ഭോജപുത്തേഹി കാജേനാദായ വയ്ഹമാനോ ധരണീതലേ ഘംസിയമാനസരീരോ മഹന്തം ദുക്ഖം പച്ചനുഭോന്തോ കുജ്ഝിത്വാ ഓലോകിതമത്തേനേവ സബ്ബേ ഭോജപുത്തേ ഭസ്മം കാതും സമത്ഥോപി സമാനോ ചക്ഖും ഉമ്മീലേത്വാ പദുട്ഠാകാരമത്തമ്പി ന അകാസി.

യഥാഹ -

"ചാതുദ്ദസിം പഞ്ചദസിഞ്ചളാര,
ഉപോസഥം നിച്ചമുപാവസാമി;
അഥാഗമും സോളസ ഭോജപുത്താ,
രജ്ജും ഗഹേത്വാന ദള്ഹഞ്ച പാസം.

"ഭേത്വാന നാസം അതികസ്സ രജ്ജും,
നയിംസു മം സമ്പരിഗയ്ഹ ലുദ്ദാ;
ഏതാദിസം ദുക്ഖമഹം തിതിക്ഖം,
ഉപോസഥം അപ്പടികോപയന്തോ"തി. (ജാ॰ ൨.൨൨.൨൩൭-൨൩൮);

ന കേവലഞ്ച ഏതാനേവ, അഞ്ഞാനിപി **മാതുപോസകജാതകാദീസു** അനേകാനി അച്ഛരിയാനി അകാസി. തസ്സ തേ ഇദാനി സബ്ബഞ്ഞുതം പത്തം സദേവലോകേ കേനചി അപ്പടിസമഖന്തിഗുണം തം ഭഗവന്തം സത്ഥാരം അപദിസതോ പടിഘചിത്തം നാമ ഉപ്പാദേതും അതിവിയ അയുത്തം അപ്പതിരൂപന്തി.

൨൪൯. സചേ പനസ്സ ഏവം സത്ഥു പുബ്ബചരിതഗുണം പച്ചവേക്ഖതോപി ദീഘരത്തം കിലേസാനം ദാസബ്യം ഉപഗതസ്സ നേവ തം പടിഘം വൂപസമ്മതി, അഥാനേന **അനമതഗ്ഗിയാനി** പച്ചവേക്ഖിതബ്ബാനി. തത്ര ഹി വുത്തം -

"ന സോ, ഭിക്ഖവേ, സത്തോ സുലഭരൂപോ, യോ ന മാതാഭൂതപുബ്ബോ, യോ ന പിതാഭൂതപുബ്ബോ, യോ ന ഭാതാ, യോ ന ഭഗിനീ, യോ ന പുത്തോ, യോ ന ധീതാഭൂതപുബ്ബാ"തി (സം॰ നി॰ ൨.൧൩൭-൧൪൨).

തസ്മാ തസ്മിം പുഗ്ഗലേ ഏവം ചിത്തം ഉപ്പാദേതബ്ബം, "അയം കിര മേ അതീതേ മാതാ ഹുത്വാ ദസമാസേ കുച്ഛിയാ പരിഹരിത്വാ മുത്തകരീസഖേളസിങ്ഘാണികാദീനി ഹരിചന്ദനം വിയ അജിഗുച്ഛമാനാ അപനേത്വാ ഉരേ നച്ചാപേന്തീ അങ്കേന പരിഹരമാനാ പോസേസി, പിതാ ഹുത്വാ അജപഥസങ്കുപഥാദീനി ഗന്ത്വാ വാണിജ്ജം പയോജയമാനോ മയ്ഹമത്ഥായ ജീവിതമ്പി പരിച്ചജിത്വാ ഉഭതോബ്യൂള്ഹേ സങ്ഗാമേ പവിസിത്വാ നാവായ മഹാസമുദ്ദം പക്ഖന്ദിത്വാ അഞ്ഞാനി ച ദുക്കരാനി കരിത്വാ 'പുത്തകേ പോസേസ്സാമീ'തി തേഹി തേഹി ഉപായേഹി ധനം സംഹരിത്വാ മം പോസേസി. ഭാതാ, ഭഗിനീ, പുത്തോ, ധീതാ ച ഹുത്വാപി ഇദഞ്ചിദഞ്ചുപകാരം അകാസീതി തത്ര മേ നപ്പതിരൂപം മനം പദൂസേതു"ന്തി.

൨൫൦. സചേ പന ഏവമ്പി ചിത്തം നിബ്ബാപേതും ന സക്കോതിയേവ, അഥാനേന ഏവം **മേത്താനിസംസാ** പച്ചവേക്ഖിതബ്ബാ - "അമ്ഭോ പബ്ബജിത,

നനു വുത്തം ഭഗവതാ -

> ‘മേത്തായ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ചേതോവിമുത്തിയാ ആസേവിതായ ഭാവിതായ ബഹുലീകതായ യാനീകതായ വത്ഥുകതായ അനുട്ഠിതായ പരിചിതായ സുസമാരദ്ധായ ഏകാദസാനിസംസാ പാടികങ്ഖാ . കതമേ ഏകാദസ? സുഖം സുപതി, സുഖം പടിബുജ്ഝതി, ന പാപകം സുപിനം പസ്സതി, മനുസ്സാനം പിയോ ഹോതി, അമനുസ്സാനം പിയോ ഹോതി, ദേവതാ രക്ഖന്തി, നാസ്സ അഗ്ഗി വാ വിസം വാ സത്ഥം വാ കമതി, തുവടം ചിത്തം സമാധിയതി, മുഖവണ്ണോ പസീദതി, അസമ്മൂള്ഹോ കാലങ്കരോതി, ഉത്തരിമപ്പടിവിജ്ഝന്തോ ബ്രഹ്മലോകൂപഗോ ഹോതീ’തി (അം॰ നി॰ ൧൧.൧൫).

“സചേ ത്വം ഇദം ചിത്തം ന നിബ്ബാപേസ്സസി, ഇമേഹി ആനിസംസേഹി പരിബാഹിരോ ഭവിസ്സസീ”തി.

൨൩൦. ഏവമ്പി നിബ്ബാപേതും അസക്കോന്തേന പന **ധാതുവിനിബ്ഭോഗോ** കാതബ്ബോ. കഥം? “അമ്ഭോ പബ്ബജിത, ത്വം ഏതസ്സ കുജ്ഝമാനോ കസ്സ കുജ്ഝസി? കിം കേസാനം കുജ്ഝസി, ഉദാഹു ലോമാനം, നഖാനം…പേ॰… മുത്തസ്സ കുജ്ഝസി? അഥ വാ പന കേസാദീസു പഥവീധാതുയാ കുജ്ഝസി, ആപോധാതുയാ, തേജോധാതുയാ, വായോധാതുയാ കുജ്ഝസി? യേ വാ പഞ്ചക്ഖന്ധേ ദ്വാദസായതനാനി അട്ഠാരസ ധാതുയോ ഉപാദായ അയമായസ്മാ ഇത്ഥന്നാമോതി വുച്ചതി, തേസു കിം രൂപക്ഖന്ധസ്സ കുജ്ഝസി, ഉദാഹു വേദനാ സഞ്ഞാ സങ്ഖാരവിഞ്ഞാണക്ഖന്ധസ്സ കുജ്ഝസി? കിം വാ ചക്ഖായതനസ്സ കുജ്ഝസി, കിം രൂപായതനസ്സ കുജ്ഝസി…പേ॰… കിം മനായതനസ്സ കുജ്ഝസി, കിം ധമ്മായതനസ്സ കുജ്ഝസി? കിം വാ ചക്ഖുധാതുയാ കുജ്ഝസി, കിം രൂപധാതുയാ, കിം ചക്ഖുവിഞ്ഞാണധാതുയാ…പേ॰… കിം മനോധാതുയാ, കിം ധമ്മധാതുയാ, കിം മനോവിഞ്ഞാണധാതുയാ”തി? ഏവഞ്ഹി ധാതുവിനിബ്ഭോഗം കരോതോ ആരഗ്ഗേ സാസപസ്സ വിയ ആകാസേ ചിത്തകമ്മസ്സ വിയ ച കോധസ്സ പതിട്ഠാനട്ഠാനം ന ഹോതി.

൨൩൧. ധാതുവിനിബ്ഭോഗം പന കാതും അസക്കോന്തേന **ദാനസംവിഭാഗോ** കാതബ്ബോ. അത്തനോ സന്തകം പരസ്സ ദാതബ്ബം, പരസ്സ സന്തകം അത്തനാ ഗഹേതബ്ബം. സചേ പന പരോ ഭിന്നാജീവോ ഹോതി അപരിഭോഗാരഹപരിക്ഖാരോ, അത്തനോ സന്തകമേവ ദാതബ്ബം. തസ്സേവം കരോതോ ഏകന്തേനേവ തസ്മിം പുഗ്ഗലേ ആഘാതോ വൂപസമ്മതി. ഇതരസ്സ ച അതീതജാതിതോ പട്ഠായ അനുബന്ധോപി കോധോ തങ്ഖണഞ്ഞേവ വൂപസമ്മതി, ചിത്തലപബ്ബതവിഹാരേ തിക്ഖത്തും വുട്ഠാപിതസേനാസനേന പിണ്ഡപാതികത്ഥേരേന “അയം , ഭന്തേ, അട്ഠകഹാപണഗ്ഘനകോ പത്തോ മമ മാതരാ ഉപാസികായ ദിന്നോ ധമ്മിയലാഭോ, മഹാഉപാസികായ പുഞ്ഞലാഭം കരോഥാ”തി വത്വാ ദിന്നം പത്തം ലദ്ധമഹാഥേരസ്സ വിയ. ഏവം മഹാനുഭാവമേതം ദാനം നാമ. വുത്തമ്പി ചേതം -

> “അദന്തദമനം ദാനം, ദാനം സബ്ബത്ഥസാധകം;
> ദാനേന പിയവാചായ, ഉന്നമന്തി നമന്തി ചാ”തി.

൨൫൮. തസ്സേവം വേരീപുഗ്ഗലേ വൂപസന്തപടിഘസ്സ യഥാ പിയാതിപ്പിയസഹായകമജ്ഝത്തേസു, ഏവം തസ്മിമ്പി മേത്താവസേന ചിത്തം പവത്തതി. അഥാനേന പുനപ്പുനം മേത്തായന്തേന അത്തനി പിയപുഗ്ഗലേ മജ്ഝത്തേ വേരീപുഗ്ഗലേതി ചതൂസു ജനേസു സമചിത്തതം സമ്പാദേന്തേന **സീമാസമ്ഭേദോ** കാതബ്ബോ. തസ്സിദം ലക്ഖണം, സചേ ഇമസ്മിം പുഗ്ഗലേ പിയമജ്ഝത്തവേരീഹി സദ്ധിം അത്തചതുത്ഥേ ഏകസ്മിം പദേസേ നിസിന്നേ ചോരാ ആഗന്ത്വാ "ഭന്തേ, ഏകം ഭിക്ഖും അമ്ഹാകം ദേഥാ"തി വത്വാ "കിം കാരണാ"തി വുത്തേ "തം മാരേത്വാ ഗലലോഹിതം ഗഹേത്വാ ബലികരണത്ഥായാ"തി വദേയ്യും, തത്ര ചേസോ ഭിക്ഖു "അസുകം വാ അസുകം വാ ഗണ്ഹന്തൂ"തി ചിന്തേയ്യ, അകതോവ ഹോതി സീമാസമ്ഭേദോ. സചേപി "മം ഗണ്ഹന്തു, മാ ഇമേ തയോ"തിപി ചിന്തേയ്യ, അകതോവ ഹോതി സീമാസമ്ഭേദോ. കസ്മാ? യസ്സ യസ്സ ഹി ഗഹണമിച്ഛതി, തസ്സ തസ്സ അഹിതേസീ ഹോതി, ഇതരേസംയേവ ഹിതേസീ ഹോതി.

യദാ പന ചതുന്നം ജനാനമന്തരേ ഏകമ്പി ചോരാനം ദാതബ്ബം ന പസ്സതി, അത്തനി ച തേസു ച തീസു ജനേസു സമമേവ ചിത്തം പവത്തേതി, കതോ ഹോതി സീമാസമ്ഭേദോ. തേനാഹു പോരാണാ -

"അത്തനി ഹിതമജ്ഝത്തേ, അഹിതേ ച ചതുബ്ബിധേ;
യദാ പസ്സതി നാനത്തം, ഹിതചിത്തോവ പാണിനം.

"ന നികാമലാഭീ മേത്തായ, കുസലീതി പവുച്ചതി;
യദാ ചതസ്സോ സീമായോ, സമ്ഭിന്നാ ഹോന്തി ഭിക്ഖുനോ.

"സമം ഫരതി മേത്തായ, സബ്ബലോകം സദേവകം;
മഹാവിസേസോ പുരിമേന, യസ്സ സീമാ ന ഞായതീ"തി.

൨൫൯. ഏവം സീമാസമ്ഭേദസമകാലമേവ ച ഇമിനാ ഭിക്ഖുനാ നിമിത്തഞ്ച ഉപചാരഞ്ച ലദ്ധം ഹോതി. സീമാസമ്ഭേദേ പന കതേ തമേവ നിമിത്തം ആസേവന്തോ ഭാവേന്തോ ബഹുലീകരോന്തോ അപ്പകസിരേനേവ പഥവീകസിണേ വുത്തനയേനേവ അപ്പനം പാപുണാതി.

എത്താവതാനേന അധിഗതം ഹോതി പഞ്ചങ്ഗവിപ്പഹീനം പഞ്ചങ്ഗസമന്നാഗതം തിവിധകല്യാണം ദസലക്ഖണസമ്പന്നം പഠമജ്ഝാനം മേത്താസഹഗതം. അധിഗതേ ച തസ്മിം തദേവ നിമിത്തം ആസേവന്തോ ഭാവേന്തോ ബഹുലീകരോന്തോ അനുപുബ്ബേന **ചതുക്കനയേ** ദുതിയതതിയജ്ഝാനാനി, **പഞ്ചകനയേ** ദുതിയതതിയചതുത്ഥജ്ഝാനാനി ച പാപുണാതി.

സോ ഹി പഠമജ്ഝാനാദീനം അഞ്ഞതരവസേന മേത്താസഹഗതേന ചേതസാ ഏകം ദിസം ഫരിത്വാ വിഹരതി. തഥാ ദുതിയം, തഥാ തതിയം, തഥാ ചതുത്ഥം. ഇതി ഉദ്ധമധോ തിരിയം സബ്ബധി സബ്ബത്തതായ സബ്ബാവന്തം ലോകം മേത്താസഹഗതേന ചേതസാ വിപുലേന മഹഗ്ഗതേന അപ്പമാണേന അവേരേന അബ്യാപജ്ജേന ഫരിത്വാ വിഹരതി (വിഭ॰ ൬൪൨; ദീ॰ നി॰ ൧.൫൫൬). പഠമജ്ഝാനാദിവസേന അപ്പനാപ്പത്തചിത്തസ്സേവ ഹി അയം വികുബ്ബനാ സമ്പജ്ജതി.

൨൭൮. ഏത്ഥ ച **മേത്താസഹഗതേനാ**തി മേത്തായ സമന്നാഗതേന. **ചേതസാ**തി ചിത്തേന. **ഏകം ദിസ**ന്തി ഏകമേകിസ്സാ ദിസായ പഠമപരിഗ്ഗഹിതം സത്തം ഉപാദായ ഏകദിസാപരിയാപന്നസത്തഫരണവസേന വുത്തം. **ഫരിത്വാ**തി ഫുസിത്വാ ആരമ്മണം കത്വാ. **വിഹരതീ**തി ബ്രഹ്മവിഹാരാധിട്ഠിതം ഇരിയാപഥവിഹാരം പവത്തേതി. **തഥാ ദുതിയ**ന്തി യഥാ പുരത്ഥിമാദീസു ദിസാസു യംകിഞ്ചി ഏകം ദിസം ഫരിത്വാ വിഹരതി, തഥേവ തദനന്തരം ദുതിയം തതിയം ചതുത്ഥഞ്ചാതി അത്ഥോ. **ഇതി ഉദ്ധ**ന്തി ഏതേനേവ നയേന ഉപരിമം ദിസന്തി വുത്തം ഹോതി. **അധോ തിരിയ**ന്തി അധോദിസമ്പി തിരിയംദിസമ്പി ഏവമേവ. തത്ഥ ച **അധോ**തി ഹേട്ഠാ. **തിരിയ**ന്തി അനുദിസാസു. ഏവം സബ്ബദിസാസു അസ്സമണ്ഡലേ അസ്സമിവ മേത്താസഹഗതം ചിത്തം സാരേതിപി പച്ചാസാരേതിപീതി. ഏത്താവതാ ഏകം ദിസം പരിഗ്ഗഹേത്വാ ഓധിസോ മേത്താഫരണം ദസ്സിതം.

സബ്ബധീതിആദി പന അനോധിസോ ദസ്സനത്ഥം വുത്തം. തത്ഥ **സബ്ബധീ**തി സബ്ബത്ഥ. **സബ്ബത്തതായാ**തി സബ്ബേസു ഹീനമജ്ഝിമുക്കട്ഠമിത്തസപത്തമജ്ഝത്താദിപ്പഭേദേസു അത്തതായ . ''അയം പരസത്തോ''തി വിഭാഗം അകത്വാ അത്തസമതായാതി വുത്തം ഹോതി. അഥ വാ സബ്ബത്തതായാതി സബ്ബേന ചിത്തഭാഗേന ഈസകമ്പി ബഹി അവിക്ഖിപമാനോതി വുത്തം ഹോതി. **സബ്ബാവന്ത**ന്തി സബ്ബസത്തവന്തം, സബ്ബസത്തയുത്തന്തി അത്ഥോ. **ലോക**ന്തി സത്തലോകം. **വിപുലേനാ**തിഏവമാദിപരിയായദസ്സനതോ പനേത്ഥ പുന മേത്താസഹഗതേനാതി വുത്തം. യസ്മാ വാ ഏത്ഥ ഓധിസോ ഫരണേ വിയ പുന തഥാസദ്ദോ ഇതിസദ്ദോ വാ ന വുത്തോ, തസ്മാ പുന മേത്താസഹഗതേന ചേതസാതി വുത്തം. നിഗമവസേന വാ ഏതം വുത്തം. **വിപുലേനാ**തി ഏത്ഥ ച ഫരണവസേന വിപുലതാ ദട്ഠബ്ബാ. ഭൂമിവസേന പന ഏതം **മഹഗ്ഗതം** പഗുണവസേന ച അപ്പമാണസത്താരമ്മണവസേന ച **അപ്പമാണം,** ബ്യാപാദപച്ചത്ഥികപ്പഹാനേന **അവേരം,** ദോമനസ്സപ്പഹാനതോ **അബ്യാപജ്ജം,** നിദ്ദുക്ഖന്തി വുത്തം ഹോതി. അയം മേത്താസഹഗതേന ചേതസാതിആദിനാ നയേന വുത്തായ വികുബ്ബനായ അത്ഥോ.

൨൭൯. യഥാ ചായം അപ്പനാപ്പത്തചിത്തസ്സേവ വികുബ്ബനാ സമ്പജ്ജതി, തഥാ യമ്പി **പടിസമ്ഭിദായം** (പടി॰ മ॰ ൨.൨൨) ''പഞ്ചഹാകാരേഹി അനോധിസോഫരണാ മേത്താചേതോവിമുത്തി, സത്തഹാകാരേഹി ഓധിസോഫരണാ മേത്താ ചേതോവിമുത്തി, ദസഹാകാരേഹി ദിസാഫരണാ മേത്താ ചേതോവിമുത്തീ''തി വുത്തം, തമ്പി അപ്പനാപ്പത്തചിത്തസ്സേവ സമ്പജ്ജതീതി വേദിതബ്ബം.

തത്ഥ ച സബ്ബേ സത്താ അവേരാ അബ്യാപജ്ജാ അനീഘാ സുഖീ അത്താനം പരിഹരന്തു, സബ്ബേ പാണാ, സബ്ബേ ഭൂതാ, സബ്ബേ പുഗ്ഗലാ, സബ്ബേ അത്തഭാവപരിയാപന്നാ അവേരാ...പേ॰... പരിഹരന്തൂതി ഇമേഹി പഞ്ചഹാകാരേഹി **അനോധിസോഫരണാ മേത്താ ചേതോവിമുത്തി** വേദിതബ്ബാ.

സബ്ബാ ഇത്ഥിയോ അവേരാ...പേ॰... അത്താനം പരിഹരന്തു, സബ്ബേ പുരിസാ, സബ്ബേ അരിയാ, സബ്ബേ അനരിയാ, സബ്ബേ ദേവാ, സബ്ബേ മനുസ്സാ, സബ്ബേ വിനിപാതികാ അവേരാ...പേ॰... പരിഹരന്തൂതി ഇമേഹി സത്തഹാകാരേഹി **ഓധിസോഫരണാ മേത്താ ചേതോവിമുത്തി** വേദിതബ്ബാ.

സബ്ബേ പുരത്ഥിമായ ദിസായ സത്താ അവേരാ…പേ॰… അത്താനം പരിഹരന്തു. സബ്ബേ പച്ഛിമായ ദിസായ, സബ്ബേ ഉത്തരായ ദിസായ, സബ്ബേ ദക്ഖിണായ ദിസായ, സബ്ബേ പുരത്ഥിമായ അനുദിസായ, സബ്ബേ പച്ഛിമായ അനുദിസായ, സബ്ബേ ഉത്തരായ അനുദിസായ, സബ്ബേ ദക്ഖിണായ അനുദിസായ, സബ്ബേ ഹേട്ഠിമായ ദിസായ, സബ്ബേ ഉപരിമായ ദിസായ സത്താ അവേരാ…പേ॰… പരിഹരന്തു. സബ്ബേ പുരത്ഥിമായ ദിസായ പാണാ, ഭൂതാ, പുഗ്ഗലാ, അത്തഭാവപരിയാപന്നാ, അവേരാ…പേ॰… പരിഹരന്തു. സബ്ബാ പുരത്ഥിമായ ദിസായ ഇത്ഥിയോ, സബ്ബേ പുരിസാ, അരിയാ, അനരിയാ, ദേവാ, മനുസ്സാ, വിനിപാതികാ അവേരാ…പേ॰… പരിഹരന്തു. സബ്ബാ പച്ഛിമായ ദിസായ, ഉത്തരായ, ദക്ഖിണായ, പുരത്ഥിമായ അനുദിസായ, പച്ഛിമായ, ഉത്തരായ, ദക്ഖിണായ അനുദിസായ, ഹേട്ഠിമായ ദിസായ, ഉപരിമായ ദിസായ ഇത്ഥിയോ…പേ॰… വിനിപാതികാ അവേരാ അബ്യാപജ്ജാ അനീഘാ സുഖീ അത്താനം പരിഹരന്തൂതി ഇമേഹി ദസഹാകാരേഹി **ദിസാഫരണാ മേത്താ ചേതോവിമുത്തി** വേദിതബ്ബാ.

൨൬൩. തത്ഥ **സബ്ബേ**തി അനവസേസപരിയാദാനമേതം. **സത്താ**തി രൂപാദീസു ഖന്ധേസു ഛന്ദരാഗേന സത്താ വിസത്താതി സത്താ. വുത്തഞ്ഹേതം ഭഗവതാ –

> “രൂപേ ഖോ, രാധ, യോ ഛന്ദോ യോ രാഗോ യാ നന്ദീ യാ തണ്ഹാ, തത്ര സത്തോ, തത്ര വിസത്തോ, തസ്മാ സത്തോതി വുച്ചതി… വേദനായ… സഞ്ഞായ… സങ്ഖാരേസു… വിഞ്ഞാണേ യോ ഛന്ദോ യോ രാഗോ യാ നന്ദീ യാ തണ്ഹാ, തത്ര സത്തോ, തത്ര വിസത്തോ, തസ്മാ സത്തോതി വുച്ചതീ”തി (സം॰ നി॰ ൩.൧൬൧).

രുള്ഹീസദ്ദേന പന വീതരാഗേസുപി അയം വോഹാരോ വത്തതിയേവ, വിലീവമയേപി ബീജനിവിസേസേ താലവണ്ടവോഹാരോ വിയ. അക്ഖരചിന്തകാ പന അത്ഥം അവിചാരേത്വാ നാമമത്തമേതന്തി ഇച്ഛന്തി. യേപി അത്ഥം വിചാരേന്തി, തേ സത്വയോഗേന സത്താതി ഇച്ഛന്തി.

പാണനതായ **പാണാ,** അസ്സാസപസ്സാസായത്തവുത്തിതായാതി അത്ഥോ. ഭൂതത്താ **ഭൂതാ,** സംഭൂതത്താ അഭിനിബ്ബത്തത്താതി അത്ഥോ. **പുന്തി** വുച്ചതി നിരയോ. തസ്മിം ഗലന്തീതി **പുഗ്ഗലാ,** ഗച്ഛന്തീതി അത്ഥോ. **അത്തഭാവോ** വുച്ചതി സരീരം. ഖന്ധപഞ്ചകമേവ വാ, തമുപാദായ പഞ്ഞത്തിമത്തസമ്ഭവതോ. തസ്മിം അത്തഭാവേ പരിയാപന്നാതി **അത്തഭാവപരിയാപന്നാ. പരിയാപന്നാ**തി പരിച്ഛിന്നാ, അന്തോഗധാതി അത്ഥോ.

യഥാ ച സത്താതി വചനം, ഏവം സേസാനിപി രുള്ഹീവസേന ആരോപേത്വാ സബ്ബാനേതാനി സബ്ബസത്തവേവചനാനീതി വേദിതബ്ബാനി. കാമഞ്ച അഞ്ഞാനിപി സബ്ബേ ജന്തൂ സബ്ബേ ജീവാതിആദീനി സബ്ബസത്തവേവചനാനി അത്ഥി, പാകടവസേന പന ഇമാനേവ പഞ്ച ഗഹേത്വാ “പഞ്ചഹാകാരേഹി അനോധിസോഫരണാ മേത്താ ചേതോവിമുത്തീ”തി വുത്തം.

യേ പന സത്താ പാണാതിആദീനം ന കേവലം വചനമത്തതോവ, അഥ ഖോ അത്ഥതോപി നാനത്തമേവ ഇച്ഛേയ്യും, തേസം അനോധിസോഫരണാ

വിരുജ്ഝതി, തസ്മാ തഥാ അത്ഥം അഗഹേത്വാ ഇമേസു പഞ്ചസു ആകാരേസു അഞ്ഞതരവസേന അനോധിസോ മേത്താ ഫരിതബ്ബാ.

൨൫൭. എത്ഥ ച സബ്ബേ സത്താ അവേരാ ഹോന്തൂതി അയമേകാ അപ്പനാ. അബ്യാപജ്ജാ ഹോന്തൂതി അയമേകാ അപ്പനാ. **അബ്യാപജ്ജാ**തി ബ്യാപാദരഹിതാ. അനീഘാ ഹോന്തൂതി അയമേകാ അപ്പനാ. **അനീഘാ**തി നിദ്ദുക്ഖാ. സുഖീ അത്താനം പരിഹരന്തൂതി അയമേകാ അപ്പനാ. തസ്മാ ഇമേസുപി പദേസു യം യം പാകടം ഹോതി, തസ്സ തസ്സ വസേന മേത്താ ഫരിതബ്ബാ. ഇതി പഞ്ചസു ആകാരേസു ചതുന്നം അപ്പനാനം വസേന **അനോധിസോഫരണേ** വീസതി അപ്പനാ ഹോന്തി.

ഓധിസോഫരണേ പന സത്തസു ആകാരേസു ചതുന്നം വസേന അട്ഠവീസതി. എത്ഥ ച ഇത്ഥിയോ പുരിസാതി ലിങ്ഗവസേന വുത്തം. അരിയാ അനരിയാതി അരിയപുഥുജ്ജനവസേന. ദേവാ മനുസ്സാ വിനിപാതികാതി ഉപപത്തിവസേന.

ദിസാഫരണേ പന സബ്ബേ പുരത്ഥിമായ ദിസായ സത്താതിആദിനാ നയേന ഏകമേകിസ്സാ ദിസായ വീസതി വീസതി കത്വാ ദ്വേസതാനി, സബ്ബാ പുരത്ഥിമായ ദിസായ ഇത്ഥിയോതിആദിനാ നയേന ഏകമേകിസ്സാ ദിസായ അട്ഠവീസതി അട്ഠവീസതി കത്വാ അസീതി ദ്വേസതാനീതി ചത്താരി സതാനി അസീതി ച അപ്പനാ. ഇതി സബ്ബാനിപി പടിസമ്ഭിദായം വുത്താനി അട്ഠവീസാധികാനി പഞ്ച അപ്പനാസതാനീതി.

ഇതി ഏതാസു അപ്പനാസു യസ്സ കസ്സചി വസേന മേത്തം ചേതോവിമുത്തിം ഭാവേത്വാ അയം യോഗാവചരോ "സുഖം സുപതീ"തിആദിനാ നയേന വുത്തേ ഏകാദസാനിസംസേ പടിലഭതി.

൨൫൮. തത്ഥ **സുഖം സുപതീ**തി യഥാ സേസാ ജനാ സമ്പരിവത്തമാനാ കാകച്ഛമാനാ ദുക്ഖം സുപന്തി, ഏവം അസുപിത്വാ സുഖം സുപതി. നിദ്ദം ഓക്കന്തോപി സമാപത്തിം സമാപന്നോ വിയ ഹോതി.

സുഖം പടിബുജ്ഝതീതി യഥാ അഞ്ഞേ നിത്ഥുനന്താ വിജമ്ഭന്താ സമ്പരിവത്തന്താ ദുക്ഖം പടിബുജ്ഝന്തി, ഏവം അപ്പടിബുജ്ഝിത്വാ വികസമാനമിവ പദുമം സുഖം നിബ്ബികാരം പടിബുജ്ഝതി.

ന പാപകം സുപിനം പസ്സതീതി സുപിനം പസ്സന്തോപി ഭദ്ദകമേവ സുപിനം പസ്സതി, ചേതിയം വന്ദന്തോ വിയ പൂജം കരോന്തോ വിയ ധമ്മം സുണന്തോ വിയ ച ഹോതി. യഥാ പന അഞ്ഞേ അത്താനം ചോരേഹി സമ്പരിവാരിതം വിയ വാളേഹി ഉപദ്ദുതം വിയ പപാതേ പതന്തം വിയ ച പസ്സന്തി, ഏവം പാപകം സുപിനം ന പസ്സതി.

മനുസ്സാനം പിയോ ഹോതീതി ഉരേ ആമുത്തമുത്താഹാരോ വിയ സീസേ പിളന്ധമാലാ വിയ ച മനുസ്സാനം പിയോ ഹോതി മനാപോ.

അമനുസ്സാനം പിയോ ഹോതീതി യഥേവ മനുസ്സാനം, ഏവം അമനുസ്സാനമ്പി പിയോ ഹോതി വിസാഖത്ഥേരോ വിയ.

സോ കിര പാടലിപുത്തേ കുടുമ്ബിയോ അഹോസി. സോ തത്ഥേവ വസമാനോ അസ്സോസി "തമ്ബപണ്ണിദീപോ കിര ചേതിയമാലാലങ്കതോ കാസാവപജ്ജോതോ ഇച്ഛിതിച്ഛിതട്ഠാനേയേവ ഏത്ഥ സക്കാ നിസീദിതും വാ നിപജ്ജിതും വാ ഉതുസപ്പായം സേനാസനസപ്പായം പുഗ്ഗലസപ്പായം ധമ്മസ്സവനസപ്പായന്തി സബ്ബമേത്ഥ സുലഭ"ന്തി.

സോ അത്തനോ ഭോഗക്ഖന്ധം പുത്തദാരസ്സ നിയ്യാദേത്വാ ദുസ്സന്തേ ബദ്ധേന ഏകകഹാപണേനേവ ഘരാ നിക്ഖമിത്വാ സമുദ്ദതീരേ നാവം ഉദിക്ഖമാനോ ഏകമാസം വസി. സോ വോഹാരകുസലതായ ഇമസ്മിം ഠാനേ ഭണ്ഡം കിണിത്വാ അസുകസ്മിം വിക്കിണന്തോ ധമ്മികായ വണിജ്ജായ തേനേവന്തരമാസേന സഹസ്സം അഭിസംഹരി. അനുപുബ്ബേന മഹാവിഹാരം ആഗന്ത്വാ പബ്ബജ്ജം യാചി.

സോ പബ്ബാജനത്ഥായ സീമം നീതോ തം സഹസ്സത്ഥവികം ഓവട്ടികന്തരേന ഭൂമിയം പാതേസി. "കിമേത"ന്തി ച വുത്തേ "കഹാപണസഹസ്സം, ഭന്തേ"തി വത്വാ "ഉപാസക, പബ്ബജിതകാലതോ പട്ഠായ ന സക്കാ വിചാരേതും, ഇദാനേവേതം വിചാരേഹീ"തി വുത്തേ "വിസാഖസ്സ പബ്ബജ്ജട്ഠാനമാഗതാ മാ രിത്തഹത്ഥാ ഗമിംസൂ"തി മുഞ്ചിത്വാ സീമാമാളകേ വിപ്പകിരിത്വാ പബ്ബജിത്വാ ഉപസമ്പന്നോ.

സോ പഞ്ചവസ്സോ ഹുത്വാ ദ്വേമാതികാ പഗുണാ കത്വാ പവാരേത്വാ അത്തനോ സപ്പായം കമ്മട്ഠാനം ഗഹേത്വാ ഏകേകസ്മിം വിഹാരേ ചത്താരോ മാസേ കത്വാ സമപ്പവത്തവാസം വസമാനോ ചരി. ഏവം ചരമാനോ -

> വനന്തരേ ഠിതോ ഥേരോ, വിസാഖോ ഗജ്ജമാനകോ;
> അത്തനോ ഗുണമേസന്തോ, ഇമമത്ഥം അഭാസഥ.
>
> "യാവതാ ഉപസമ്പന്നോ, യാവതാ ഇധ ആഗതോ;
> ഏത്ഥന്തരേ ഖലിതം നത്ഥി, അഹോ ലാഭാ തേ മാരിസാ"തി.

സോ ചിത്തലപബ്ബതവിഹാരം ഗച്ഛന്തോ ദ്വേധാ പഥം പത്വാ "അയം നു ഖോ മഗ്ഗോ ഉദാഹു അയ"ന്തി ചിന്തയന്തോ അട്ഠാസി. അഥസ്സ പബ്ബതേ അധിവത്ഥാ ദേവതാ ഹത്ഥം പസാരേത്വാ "ഏസ മഗ്ഗോ"തി വത്വാ ദസ്സേതി. സോ ചിത്തലപബ്ബതവിഹാരം ഗന്ത്വാ തത്ഥ ചത്താരോ മാസേ വസിത്വാ പച്ചൂസേ ഗമിസ്സാമീതി ചിന്തേത്വാ നിപജ്ജി. ചങ്കമസീസേ മണിലരുക്ഖേ അധിവത്ഥാ ദേവതാ സോപാനഫലകേ നിസീദിത്വാ പരോദി.

ഥേരോ "കോ ഏസോ"തി ആഹ. അഹം, ഭന്തേ, മണിലിയാതി. കിസ്സ രോദസീതി? തുമ്ഹാകം ഗമനം പടിച്ചാതി. മയി ഇധ വസന്തേ തുമ്ഹാകം കോ ഗുണോതി? തുമ്ഹേസു, ഭന്തേ, ഇധ വസന്തേസു അമനുസ്സാ അഞ്ഞമഞ്ഞം മേത്തം പടിലഭന്തി, തേ ദാനി തുമ്ഹേസു ഗതേസു കലഹം കരിസ്സന്തി, ദുട്ഠുല്ലമ്പി കഥയിസ്സന്തീതി. ഥേരോ "സചേ മയി ഇധ വസന്തേ തുമ്ഹാകം ഫാസുവിഹാരോ ഹോതി, സുന്ദര"ന്തി വത്വാ അഞ്ഞേപി ചത്താരോ മാസേ തത്ഥേവ വസിത്വാ പുന തഥേവ ഗമനചിത്തം ഉപ്പാദേസി. ദേവതാപി പുന തഥേവ പരോദി. ഏതേനേവുപായേന ഥേരോ തത്ഥേവ വസിത്വാ തത്ഥേവ

പരിനിബ്ബായീതി ഏവം മേത്താവിഹാരീ ഭിക്ഖു അമനുസ്സാനം പിയോ ഹോതി.

ദേവതാ രക്ഖന്തീതി പുത്തമിവ മാതാപിതരോ ദേവതാ രക്ഖന്തി.

നാസ്സ അഗ്ഗി വാ വിസം വാ സത്ഥം വാ കമതീതി മേത്താവിഹാരിസ്സ കായേ ഉത്തരായ ഉപാസികായ വിയ അഗ്ഗി വാ, സംയുത്തഭാണകചൂളസിവത്ഥേരസ്സേവ വിസം വാ, സംകിച്ചസാമണേരസ്സേവ സത്ഥം വാ ന കമതി, ന പവിസതി. നാസ്സ കായം വികോപേതീതി വുത്തം ഹോതി. ധേനുവത്ഥുമ്പി ചേത്ഥ കഥയന്തി . ഏകാ കിര ധേനു വച്ഛകസ്സ ഖീരധാരം മുഞ്ചമാനാ അട്ഠാസി. ഏകോ ലുദ്ദകോ തം വിജ്ഝിസ്സാമീതി ഹത്ഥേന സമ്പരിവത്തേത്വാ ദീഘദണ്ഡസത്തിം മുഞ്ചി. സാ തസ്സാ സരീരം ആഹച്ച താലപണ്ണം വിയ പവട്ടമാനാ ഗതാ, നേവ ഉപചാരബലേന, ന അപ്പനാബലേന, കേവലം വച്ഛകേ ബലവപിയചിത്തതായ. ഏവം മഹാനുഭാവാ മേത്താതി.

തുവടം ചിത്തം സമാധിയതീതി മേത്താവിഹാരിനോ ഖിപ്പമേവ ചിത്തം സമാധിയതി, നത്ഥി തസ്സ ദന്ധായിതത്തം.

മുഖവണ്ണോ വിപ്പസീദതീതി ബന്ധനാ പവുത്തം താലപക്കം വിയ ചസ്സ വിപ്പസന്നവണ്ണം മുഖം ഹോതി.

അസമ്മൂള്ഹോ കാലങ്കരോതീതി മേത്താവിഹാരിനോ സമ്മോഹമരണം നാമ നത്ഥി, അസമ്മൂള്ഹോവ നിദ്ദം ഓക്കമന്തോ വിയ കാലം കരോതി.

ഉത്തരിമപ്പടിവിജ്ഝന്തോതി മേത്താസമാപത്തിതോ ഉത്തരിം അരഹത്തം അധിഗന്തും അസക്കോന്തോ ഇതോ ചവിത്വാ സുത്തപ്പബുദ്ധോ വിയ ബ്രഹ്മലോകമുപപജ്ജതീതി.

അയം മേത്താഭാവനായം വിത്ഥാരകഥാ.

കരുണാഭാവനാകഥാ

൨൫൮. കരുണം ഭാവേതുകാമേന പന നിക്കരുണതായ ആദീനവം കരുണായ ച ആനിസംസം പച്ചവേക്ഖിത്വാ കരുണാഭാവനാ ആരഭിതബ്ബാ. തഞ്ച പന ആരഭന്തേന പഠമം പിയപുഗ്ഗലാദീസു ന ആരഭിതബ്ബാ. പിയോ ഹി പിയട്ഠാനേയേവ തിട്ഠതി. അതിപ്പിയസഹായകോ അതിപ്പിയസഹായകട്ഠാനേയേവ. മജ്ഝത്തോ മജ്ഝത്തട്ഠാനേയേവ. അപ്പിയോ അപ്പിയട്ഠാനേയേവ. വേരീ വേരിട്ഠാനേയേവ തിട്ഠതി. ലിങ്ഗവിസഭാഗകാലകതാ അഖേത്തമേവ.

"കഥഞ്ച ഭിക്ഖു കരുണാസഹഗതേന ചേതസാ ഏകം ദിസം ഫരിത്വാ വിഹരതി? സേയ്യഥാപി നാമ ഏകം പുഗ്ഗലം ദുഗ്ഗതം ദുരൂപേതം ദിസ്വാ കരുണായേയ്യ, ഏവമേവ സബ്ബസത്തേ കരുണായ ഫരതീ"തി വിഭങ്ഗേ (വിഭ॰ ൬൪൨) പന വുത്തത്താ സബ്ബപഠമം താവ കിഞ്ചിദേവ കരുണായിതബ്ബരൂപം പരമകിച്ഛപ്പത്തം ദുഗ്ഗതം ദുരൂപേതം കപണപുരിസം ഛിന്നാഹാരം കപാലം പുരതോ ഠപേത്വാ അനാഥസാലായ നിസിന്നം ഹത്ഥപാദേഹി

പഗ്ഘരന്തകിമിഗണം അട്ടസ്സരം കരോന്തം ദിസ്വാ “കിച്ഛം വതായം സത്തോ ആപന്നോ, അപ്പേവ നാമ ഇമമ്ഹാ ദുക്ഖാ മുച്ചേയ്യാ”തി കരുണാ പവത്തേതബ്ബാ. തം അലഭന്തേന സുഖിതോപി പാപകാരീ പുഗ്ഗലോ വജ്ഝേന ഉപമേത്വാ കരുണായിതബ്ബോ.

കഥം? സേയ്യഥാപി സഹ ഭണ്ഡേന ഗഹിതചോരം “വധേഥ ന”ന്തി രഞ്ഞോ ആണായ രാജപുരിസാ ബന്ധിത്വാ ചതുക്കേ ചതുക്കേ പഹാരസതാനി ദേന്താ ആഘാതനം നേന്തി. തസ്സ മനുസ്സാ ഖാദനീയമ്പി ഭോജനീയമ്പി മാലാഗന്ധവിലേപനതമ്ബുലാനിപി ദേന്തി. കിഞ്ചാപി സോ താനി ഖാദന്തോ ചേവ പരിഭുഞ്ജന്തോ ച സുഖിതോ ഭോഗസമപ്പിതോ വിയ ഗച്ഛതി, അഥ ഖോ തം നേവ കോചി “സുഖിതോ അയം മഹാഭോഗോ”തി മഞ്ഞതി, അഞ്ഞദത്ഥു “അയം വരാകോ ഇദാനി മരിസ്സതി, യം യദേവ ഹി അയം പദം നിക്ഖിപതി, തേന തേന സന്തികേ മരണസ്സ ഹോതീ”തി തം ജനോ കരുണായതി. ഏവമേവ കരുണാകമ്മട്ഠാനികേന ഭിക്ഖുനാ സുഖിതോപി പുഗ്ഗലോ ഏവം കരുണായിതബ്ബോ “അയം വരാകോ കിഞ്ചാപി ഇദാനി സുഖിതോ സുസജ്ജിതോ ഭോഗേ പരിഭുഞ്ജതി, അഥ ഖോ തീസു ദ്വാരേസു ഏകേനാപി കതസ്സ കല്യാണകമ്മസ്സ അഭാവാ ഇദാനി അപായേസു അനപ്പകം ദുക്ഖം ദോമനസ്സം പടിസംവേദിസ്സതീ”തി.

ഏവം തം പുഗ്ഗലം കരുണായിത്വാ തതോ പരം ഏതേനേവ ഉപായേന പിയപുഗ്ഗലേ, തതോ മജ്ഝത്തേ, തതോ വേരിമ്ഹീതി അനുക്കമേന കരുണാ പവത്തേതബ്ബാ. സചേ പനസ്സ പുബ്ബേ വുത്തനയേനേവ വേരിമ്ഹി പടിഘം ഉപ്പജ്ജതി, തം മേത്തായ വുത്തനയേനേവ വൂപസമേതബ്ബം. യോപി ചേത്ഥ കതകുസലോ ഹോതി, തമ്പി ഞാതിരോഗഭോഗബ്യസനാദീനം അഞ്ഞതരേന ബ്യസനേന സമന്നാഗതം ദിസ്വാ വാ സുത്വാ വാ തേസം അഭാവേപി വട്ടദുക്ഖം അനതിക്കന്തത്താ “ദുക്ഖിതോവ അയ”ന്തി ഏവം സബ്ബഥാപി കരുണായിത്വാ വുത്തനയേനേവ അത്തനി പിയപുഗ്ഗലേ മജ്ഝത്തേ വേരിമ്ഹീതി ചതൂസു ജനേസു സീമാസമ്ഭേദം കത്വാ തം നിമിത്തം ആസേവന്തേന ഭാവേന്തേന ബഹുലീകരോന്തേന മേത്തായ വുത്തനയേനേവ തികചതുക്കജ്ഝാനവസേന അപ്പനാ വഡ്ഢേതബ്ബാ.

അങ്ഗുത്തരട്ഠകഥായം പന പഠമം വേരിപുഗ്ഗലോ കരുണായിതബ്ബോ, തസ്മിം ചിത്തം മുദും കത്വാ ദുഗ്ഗതോ, തതോ പിയപുഗ്ഗലോ, തതോ അത്താതി അയം കമോ വുത്തോ, സോ “ദുഗ്ഗതം ദുരൂപേത”ന്തി പാളിയാ ന സമേതി, തസ്മാ വുത്തനയേനേവേത്ഥ ഭാവനമാരഭിത്വാ സീമാസമ്ഭേദം കത്വാ അപ്പനാ വഡ്ഢേതബ്ബാ. തതോ പരം “പഞ്ചഹാകാരേഹി അനോധിസോഫരണാ സത്തഹാകാരേഹി ഓധിസോഫരണാ ദസഹാകാരേഹി ദിസാഫരണാ”തി അയം വികുബ്ബനാ, “സുഖം സുപതീ”തിആദയോ ആനിസംസാ ച മേത്തായം വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബാതി.

അയം കരുണാഭാവനായ വിത്ഥാരകഥാ.

മുദിതാഭാവനാകഥാ

൨൬൨. മുദിതാഭാവനം ആരഭന്തേനാപി ന പഠമം പിയപുഗ്ഗലാദീസു ആരഭിതബ്ബാ. ന ഹി പിയോ പിയഭാവമത്തേനേവ മുദിതായ പദട്ഠാനം

ഹോതി, പഗേവ മജ്ഝത്തവേരിനോ. ലിങ്ഗവിസഭാഗകാലകതാ അഖേത്തമേവ.

അതിപ്പിയസഹായകോ പന സിയാ പദട്ഠാനം, യോ അട്ഠകഥായം സോണ്ഡസഹായോതി വുത്തോ. സോ ഹി മുദിതമുദിതോവ ഹോതി, പഠമം ഹസിത്വാ പച്ഛാ കഥേതി, തസ്മാ സോ വാ പഠമം മുദിതായ ഫരിതബ്ബോ. പിയപുഗ്ഗലം വാ സുഖിതം സജ്ജിതം മോദമാനം ദിസ്വാ വാ സുത്വാ വാ ''മോദതി വതായം സത്തോ, അഹോ സാധു അഹോ സുട്ഠൂ''തി മുദിതാ ഉപ്പാദേതബ്ബാ. ഇമമേവ ഹി അത്ഥവസം പടിച്ച വിഭങ്ഗേ (വിഭ॰ ൬൬൭) വുത്തം ''കഥഞ്ച ഭിക്ഖു മുദിതാസഹഗതേന ചേതസാ ഏകം ദിസം ഫരിത്വാ വിഹരതി? സേയ്യഥാപി നാമ ഏകം പുഗ്ഗലം പിയം മനാപം ദിസ്വാ മുദിതോ അസ്സ, ഏവമേവ സബ്ബസത്തേ മുദിതായ ഫരതീ''തി.

സചേപിസ്സ സോ സോണ്ഡസഹായോ വാ പിയപുഗ്ഗലോ വാ അതീതേ സുഖിതോ അഹോസി, സമ്പതി പന ദുഗ്ഗതോ ദുരൂപേതോ, അതീതമേവ ചസ്സ സുഖിതഭാവം അനുസ്സരിത്വാ ''ഏസ അതീതേ ഏവം മഹാഭോഗോ മഹാപരിവാരോ നിച്ചപ്പമുദിതോ അഹോസീ''തി തമേവസ്സ മുദിതാകാരം ഗഹേത്വാ മുദിതാ ഉപ്പാദേതബ്ബാ ''അനാഗതേ വാ പന പുന തം സമ്പത്തിം ലഭിത്വാ ഹത്ഥിക്ഖന്ധഅസ്സപിട്ഠിസുവണ്ണസിവികാദീഹി വിചരിസ്സതീ''തി അനാഗതമ്പിസ്സ മുദിതാകാരം ഗഹേത്വാ മുദിതാ ഉപ്പാദേതബ്ബാ.

ഏവം പിയപുഗ്ഗലേ മുദിതം ഉപ്പാദേത്വാ അഥ മജ്ഝത്തേ തതോ വേരിമ്ഹീതി അനുക്കമേന മുദിതാ പവത്തേതബ്ബാ. അപ്പനാ വഡ്ഢേതബ്ബാ. സചേ പനസ്സ പുബ്ബേ വുത്തനയേനേവ വേരിമ്ഹി പടിഘം ഉപ്പജ്ജതി, തം മേത്തായം വുത്തനയേനേവ വൂപസമേത്വാ ''ഇമേസു ച തീസു അത്തനി ചാ''തി ചതൂസു ജനേസു സമചിത്തതായ സീമാസമ്ഭേദം കത്വാ തം നിമിത്തം ആസേവന്തേന ഭാവേന്തേന ബഹുലീകരോന്തേന മേത്തായം വുത്തനയേനേവ തികചതുക്കജ്ഝാനവസേനേവ അപ്പനാ വഡ്ഢേതബ്ബാ. തതോ പരം ''പഞ്ചഹാകാരേഹി അനോധിസോഫരണാ സത്തഹാകാരേഹി ഓധിസോഫരണാ ദസഹാകാരേഹി ദിസാഫരണാ''തി അയം വികുബ്ബനാ, ''സുഖം സുപതീ''തിആദയോ ആനിസംസാ ച മേത്തായം വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബാതി.

അയം മുദിതാഭാവനായ വിത്ഥാരകഥാ.

ഉപേക്ഖാഭാവനാകഥാ

൨൬൩. ഉപേക്ഖാഭാവനം ഭാവേതുകാമേന പന മേത്താദീസു പടിലദ്ധതികചതുക്കജ്ഝാനേന പഗുണതതിയജ്ഝാനാ വുട്ഠായ ''സുഖിതാ ഹോന്തൂ''തിആദിവസേന സത്തകേലായനമനസികാരയുത്തത്താ, പടിഘാനുനയസമീപചാരിത്താ, സോമനസ്സയോഗേന ഓളാരികത്താ ച പുരിമാസു ആദീനവം, സന്തസഭാവത്താ ഉപേക്ഖായ ആനിസംസഞ്ച ദിസ്വാ യ്വാസ്സ പകതിമജ്ഝത്തോ പുഗ്ഗലോ, തം അജ്ഝുപേക്ഖിത്വാ ഉപേക്ഖാ ഉപ്പാദേതബ്ബാ. തതോ പിയപുഗ്ഗലാദീസു. വുത്തഞ്ഹേതം ''കഥഞ്ച ഭിക്ഖു ഉപേക്ഖാസഹഗതേന ചേതസാ ഏകം ദിസം ഫരിത്വാ വിഹരതി? സേയ്യഥാപി നാമ ഏകം പുഗ്ഗലം നേവ മനാപം ന അമനാപം ദിസ്വാ ഉപേക്ഖകോ അസ്സ, ഏവമേവ സബ്ബേ സത്തേ ഉപേക്ഖായ ഫരതീ''തി (വിഭ॰ ൬൭൭).

തസ്മാ വുത്തനയേന മജ്ഝത്തപുഗ്ഗലേ ഉപേക്ഖം ഉപ്പാദേത്വാ അഥ പിയപുഗ്ഗലേ, തതോ സോണ്ഡസഹായകേ, തതോ വേരിമ്ഹീതി ഏവം ''ഇമേസു ച തീസു അത്തനി ചാ''തി സബ്ബത്ഥ മജ്ഝത്തവസേന സീമാസമ്ഭേദം കത്വാ തം നിമിത്തം ആസേവിതബ്ബം ഭാവേതബ്ബം ബഹുലീകാതബ്ബം. തസ്സേവം കരോതോ പഥവീകസിണേ വുത്തനയേനേവ ചതുത്ഥജ്ഝാനം ഉപ്പജ്ജതി.

കിം പനേതം പഥവീകസിണാദീസു ഉപ്പന്നതതിയജ്ഝാനസ്സാപി ഉപ്പജ്ജതീതി? നുപ്പജ്ജതി. കസ്മാ? ആരമ്മണവിസഭാഗതായ. മേത്താദീസു ഉപ്പന്നതതിയജ്ഝാനസ്സേവ പന ഉപ്പജ്ജതി, ആരമ്മണസഭാഗതായാതി. തതോ പരം പന വികുബ്ബനാ ച ആനിസംസപടിലാഭോ ച മേത്തായം വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബോതി.

അയം ഉപേക്ഖാഭാവനായ വിത്ഥാരകഥാ.

പകിണ്ണകകഥാ

൨൬൬. ബ്രഹ്മുത്തമേന കഥിതേ, ബ്രഹ്മവിഹാരേ ഇമേ ഇതി വിദിത്വാ;
ഭിയ്യോ ഏതേസു അയം, പകിണ്ണകകഥാപി വിഞ്ഞേയ്യാ.

ഏതാസു ഹി മേത്താകരുണാമുദിതാഉപേക്ഖാസു **അത്ഥതോ** താവ മേജ്ജതീതി **മേത്താ,** സിനിയ്ഹതീതി അത്ഥോ. മിത്തേ വാ ഭവാ, മിത്തസ്സ വാ ഏസാ പവത്തീതിപി **മേത്താ**. പരദുക്ഖേ സതി സാധൂനം ഹദയകമ്പനം കരോതീതി **കരുണാ**. കിണാതി വാ പരദുക്ഖം ഹിംസതി വിനാസേതീതി **കരുണാ**. കിരിയതി വാ ദുക്ഖിതേസു ഫരണവസേന പസാരിയതീതി **കരുണാ**. മോദന്തി തായ തംസമങ്ഗിനോ, സയം വാ മോദതി, മോദനമത്തമേവ വാ തന്തി **മുദിതാ**. ''അവേരാ ഹോന്തൂ''തിആദിബ്യാപാരപ്പഹാനേന മജ്ഝത്തഭാവൂപഗമനേന ച ഉപേക്ഖതീതി **ഉപേക്ഖാ**.

൨൬൭. **ലക്ഖണാദിതോ** പനേത്ഥ ഹിതാകാരപ്പവത്തിലക്ഖണാ **മേത്താ,** ഹിതൂപസംഹാരരസാ, ആഘാതവിനയപച്ചുപട്ഠാനാ, സത്താനം മനാപഭാവദസ്സനപദട്ഠാനാ. ബ്യാപാദൂപസമോ ഏതിസ്സാ സമ്പത്തി, സിനേഹസമ്ഭവോ വിപത്തി. ദുക്ഖാപനയനാകാരപ്പവത്തിലക്ഖണാ **കരുണാ,** പരദുക്ഖാസഹനരസാ, അവിഹിംസാപച്ചുപട്ഠാനാ, ദുക്ഖാഭിഭൂതാനം അനാഥഭാവദസ്സനപദട്ഠാനാ. വിഹിംസൂപസമോ തസ്സാ സമ്പത്തി, സോകസമ്ഭവോ വിപത്തി. പമോദനലക്ഖണാ **മുദിതാ,** അനിസ്സായനരസാ, അരതിവിഘാതപച്ചുപട്ഠാനാ, സത്താനം സമ്പത്തിദസ്സനപദട്ഠാനാ. അരതിവൂപസമോ തസ്സാ സമ്പത്തി, പഹാസസമ്ഭവോ വിപത്തി. സത്തേസു മജ്ഝത്താകാരപ്പവത്തിലക്ഖണാ **ഉപേക്ഖാ,** സത്തേസു സമഭാവദസ്സനരസാ, പടിഘാനുനയവൂപസമപച്ചുപട്ഠാനാ, ''കമ്മസ്സകാ സത്താ, തേ കസ്സ രുചിയാ സുഖിതാ വാ ഭവിസ്സന്തി, ദുക്ഖതോ വാ മുച്ചിസ്സന്തി, പത്തസമ്പത്തിതോ വാ ന പരിഹായിസ്സന്തീ''തി ഏവം പവത്തകമ്മസ്സകതാദസ്സനപദട്ഠാനാ. പടിഘാനുനയവൂപസമോ തസ്സാ സമ്പത്തി, ഗേഹസിതായ അഞ്ഞാണുപേക്ഖായ സമ്ഭവോ വിപത്തി.

൨൬൮. ചതുന്നമ്പി പനേതേസം ബ്രഹ്മവിഹാരാനം വിപസ്സനാസുഖഞ്ചേവ ഭവസമ്പത്തി ച **സാധാരണപ്പയോജനം** . ബ്യാപാദാദിപടിഘാതോ **ആവേണികം**.

ബ്യാപാദപടിഘാതപ്പയോജനാ ഹേത്ഥ മേത്താ. വിഹിംസാഅരതിരാഗപടിഘാതപ്പയോജനാ ഇതരാ. വുത്തമ്പി ചേതം -

“നിസ്സരണഞ്ഹേതം, ആവുസോ, ബ്യാപാദസ്സ യദിദം മേത്താ ചേതോവിമുത്തി. നിസ്സരണഞ്ഹേതം, ആവുസോ, വിഹേസായ യദിദം കരുണാ ചേതോവിമുത്തി. നിസ്സരണഞ്ഹേതം, ആവുസോ, അരതിയാ യദിദം മുദിതാ ചേതോവിമുത്തി. നിസ്സരണഞ്ഹേതം, ആവുസോ, രാഗസ്സ യദിദം ഉപേക്ഖാ ചേതോവിമുത്തീ”തി (ദീ॰ നി॰ ൩.൩൨൬; അ॰ നി॰ ൬.൧൩).

൨൬൩. ഏകേകസ്സ ചേത്ഥ ആസന്നദൂരവസേന **ദ്വേ ദ്വേ പച്ചത്ഥികാ. മേത്താബ്രഹ്മവിഹാരസ്സ** ഹി സമീപചാരോ വിയ പുരിസസ്സ സപത്തോ ഗുണദസ്സനസഭാഗതായ രാഗോ ആസന്നപച്ചത്ഥികോ, സോ ലഹും ഓതാരം ലഭതി, തസ്മാ തതോ സുട്ഠു മേത്താ രക്ഖിതബ്ബാ. പബ്ബതാദിഗഹനനിസ്സിതോ വിയ പുരിസസ്സ സപത്തോ സഭാഗവിസഭാഗതായ ബ്യാപാദോ ദൂരപച്ചത്ഥികോ, തസ്മാ തതോ നിബ്ഭയേന മേത്തായിതബ്ബം. മേത്തായിസ്സതി ച നാമ, കോപഞ്ച കരിസ്സതീതി അട്ഠാനമേതം.

കരുണാബ്രഹ്മവിഹാരസ്സ “ചക്ഖുവിഞ്ഞേയ്യാനം രൂപാനം ഇട്ഠാനം കന്താനം മനാപാനം മനോരമാനം ലോകാമിസപടിസംയുത്താനം അപ്പടിലാഭം വാ അപ്പടിലാഭതോ സമനുപസ്സതോ പുബ്ബേ വാ പടിലദ്ധപുബ്ബം അതീതം നിരുദ്ധം വിപരിണതം സമനുസ്സരതോ ഉപ്പജ്ജതി ദോമനസ്സം, യം ഏവരൂപം ദോമനസ്സം, ഇദം വുച്ചതി ഗേഹസിതം ദോമനസ്സ”ന്തിആദിനാ (മ॰ നി॰ ൩.൩൦൭) നയേന ആഗതം ഗേഹസിതം ദോമനസ്സം വിപത്തിദസ്സനസഭാഗതായ ആസന്നപച്ചത്ഥികം. സഭാഗവിസഭാഗതായ വിഹിംസാ ദൂരപച്ചത്ഥികാ . തസ്മാ തതോ നിബ്ഭയേന കരുണായിതബ്ബം. കരുണഞ്ച നാമ കരിസ്സതി, പാണിആദീഹി ച വിഹേഠിസ്സതീതി അട്ഠാനമേതം.

മുദിതാബ്രഹ്മവിഹാരസ്സ “ചക്ഖുവിഞ്ഞേയ്യാനം രൂപാനം ഇട്ഠാനം…പേ॰… ലോകാമിസപടിസംയുത്താനം പടിലാഭം വാ പടിലാഭതോ സമനുപസ്സതോ പുബ്ബേ വാ പടിലദ്ധപുബ്ബം അതീതം നിരുദ്ധം വിപരിണതം സമനുസ്സരതോ ഉപ്പജ്ജതി സോമനസ്സം, യം ഏവരൂപം സോമനസ്സം, ഇദം വുച്ചതി ഗേഹസിതം സോമനസ്സ”ന്തിആദിനാ (മ॰ നി॰ ൩.൩൦൬) നയേന ആഗതം ഗേഹസിതം സോമനസ്സം സമ്പത്തിദസ്സനസഭാഗതായ ആസന്നപച്ചത്ഥികം, സഭാഗവിസഭാഗതായ അരതി ദൂരപച്ചത്ഥികാ. തസ്മാ തതോ നിബ്ഭയേന മുദിതാ ഭാവേതബ്ബാ. മുദിതോ ച നാമ ഭവിസ്സതി, പന്തസേനാസനേസു ച അധികുസലേസു ധമ്മേസു വാ ഉക്കണ്ഠിസ്സതീതി അട്ഠാനമേതം.

ഉപേക്ഖാബ്രഹ്മവിഹാരസ്സ പന “ചക്ഖുനാ രൂപം ദിസ്വാ ഉപ്പജ്ജതി ഉപേക്ഖാ ബാലസ്സ മൂള്ഹസ്സ പുഥുജ്ജനസ്സ അനോധിജിനസ്സ അവിപാകജിനസ്സ അനാദീനവദസ്സാവിനോ അസ്സുതവതോ പുഥുജ്ജനസ്സ യാ ഏവരൂപാ ഉപേക്ഖാ, രൂപം സാ നാതിവത്തതി. തസ്മാ സാ ഉപേക്ഖാ ഗേഹസിതാതി വുച്ചതീ”തിആദിനാ (മ॰ നി॰ ൩.൩൦൮) നയേന ആഗതാ ഗേഹസിതാ അഞ്ഞാണുപേക്ഖാ ദോസഗുണാവിചാരണവസേന സഭാഗത്താ ആസന്നപച്ചത്ഥികാ. സഭാഗവിസഭാഗതായ രാഗപടിഘാ ദൂരപച്ചത്ഥികാ. തസ്മാ തതോ നിബ്ഭയേന ഉപേക്ഖിതബ്ബം. ഉപേക്ഖിസ്സതി ച നാമ, രജ്ജിസ്സതി ച പടിഹഞ്ഞിസ്സതി ചാതി അട്ഠാനമേതം.

൨൬൬. സബ്ബേസമ്പി ച ഏതേസം കത്തുകാമതാ ഛന്ദോ **ആദി,** നീവരണാദിവിക്ഖമ്ഭനം **മജ്ഝം,** അപ്പനാ **പരിയോസാനം**. പഞ്ഞത്തിധമ്മവസേന ഏകോ വാ സത്തോ അനേകേ വാ സത്താ **ആരമ്മണം**. ഉപചാരേ വാ അപ്പനായ വാ പത്തായ ആരമ്മണവഡ്ഢനം.

തത്രായം വഡ്ഢനക്കമോ, യഥാ ഹി കുസലോ കസ്സകോ കസിതബ്ബട്ഠാനം പരിച്ഛിന്ദിത്വാ കസതി, ഏവം പഠമമേവ ഏകമാവാസം പരിച്ഛിന്ദിത്വാ തത്ഥ സത്തേസു ഇമസ്മിം ആവാസേ സത്താ അവേരാ ഹോന്തൂതിആദിനാ നയേന മേത്താ ഭാവേതബ്ബാ. തത്ഥ ചിത്തം മുദും കമ്മനിയം കത്വാ ദ്വേ ആവാസാ പരിച്ഛിന്ദിതബ്ബാ. തതോ അനുക്കമേന തയോ, ചത്താരോ, പഞ്ച, ഛ, സത്ത, അട്ഠ, നവ, ദസ, ഏകാ രച്ഛാ, ഉപഡ്ഢഗാമോ, ഗാമോ, ജനപദോ, രജ്ജം, ഏകാ ദിസാതി ഏവം യാവ ഏകം ചക്കവാളം, തതോ വാ പന ഭിയ്യോ തത്ഥ തത്ഥ സത്തേസു മേത്താ ഭാവേതബ്ബാ. തഥാ കരുണാദയോതി അയമേത്ഥ ആരമ്മണവഡ്ഢനക്കമോ.

൨൬൭. യഥാ പന കസിണാനം നിസ്സന്ദോ ആരുപ്പാ, സമാധിനിസ്സന്ദോ നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞായതനം, വിപസ്സനാനിസ്സന്ദോ ഫലസമാപത്തി, സമഥവിപസ്സനാനിസ്സന്ദോ നിരോധസമാപത്തി, ഏവം പുരിമബ്രഹ്മവിഹാരത്തയനിസ്സന്ദോ ഏത്ഥ ഉപേക്ഖാബ്രഹ്മവിഹാരോ. യഥാ ഹി ഥമ്ഭേ അനുസ്സാപേത്വാ തുലാസങ്ഘാടം അനാരോപേത്വാ ന സക്കാ ആകാസേ കൂടഗോപാനസിയോ ഠപേതും, ഏവം പുരിമേസു തതിയജ്ഝാനം വിനാ ന സക്കാ ചതുത്ഥം ഭാവേതുന്തി.

൨൬൮. ഏത്ഥ സിയാ, കസ്മാ പനേതാ മേത്താകരുണാമുദിതാഉപേക്ഖാ ബ്രഹ്മവിഹാരാതി വുച്ചന്തി? കസ്മാ ച ചതസ്സോവ? കോ ച ഏതാസം കമോ, അഭിധമ്മേ ച കസ്മാ അപ്പമഞ്ഞാതി വുത്താതി? വുച്ചതേ, സേട്ഠട്ഠേന താവ നിദ്ദോസഭാവേന ചേത്ഥ ബ്രഹ്മവിഹാരതാ വേദിതബ്ബാ. സത്തേസു സമ്മാപടിപത്തിഭാവേന ഹി സേട്ഠാ ഏതേ വിഹാരാ. യഥാ ച ബ്രഹ്മാനോ നിദ്ദോസചിത്താ വിഹരന്തി, ഏവം ഏതേഹി സമ്പയുത്താ യോഗിനോ ബ്രഹ്മസമാ ഹുത്വാ വിഹരന്തീതി സേട്ഠട്ഠേന നിദ്ദോസഭാവേന ച ബ്രഹ്മവിഹാരാതി വുച്ചന്തി.

൨൬൯. കസ്മാ ച ചതസ്സോവാതിആദി പഞ്ഹസ്സ പന ഇദം വിസ്സജ്ജനം.

വിസുദ്ധിമഗ്ഗാദിവസാ ചതസ്സോ,
ഹിതാദിആകാരവസാ പനാസം;
കമോ പവത്തന്തി ച അപ്പമാണേ,
താ ഗോചരേ യേന തദപ്പമഞ്ഞാ.

ഏതാസു ഹി യസ്മാ മേത്താ ബ്യാപാദബഹുലസ്സ, കരുണാ വിഹേസാബഹുലസ്സ, മുദിതാ അരതിബഹുലസ്സ, ഉപേക്ഖാ രാഗബഹുലസ്സ വിസുദ്ധിമഗ്ഗോ. യസ്മാ ച ഹിതൂപസംഹാരഅഹിതാപനയനസമ്പത്തിമോദനഅനാഭോഗവസേന ചതുബ്ബിധോയേവ സത്തേസു മനസികാരോ. യസ്മാ ച യഥാ മാതാ ദഹരഗിലാനയോബ്ബനപ്പത്തസകിച്ചപസുതേസു ചതൂസു പുത്തേസു ദഹരസ്സ അഭിവുഡ്ഢികാമാ ഹോതി, ഗിലാനസ്സ ഗേലഞ്ഞാപനയനകാമാ,

യോബ്ബനപ്പത്തസ്സ യോബ്ബനസമ്പത്തിയാ ചിരട്ഠിതികാമാ, സകകിച്ചപസുതസ്സ കിസ്മിഞ്ചി പരിയായേ അബ്യാവടാ ഹോതി, തഥാ അപ്പമഞ്ഞാവിഹാരികേനാപി സബ്ബസത്തേസു മേത്താദിവസേന ഭവിതബ്ബം. തസ്മാ ഇതോ വിസുദ്ധിമഗ്ഗാദിവസാ ചതസ്സോവ അപ്പമഞ്ഞാ.

യസ്മാ ചതസ്സോപേതാ ഭാവേതുകാമേന പഠമം ഹിതാകാരപ്പവത്തിവസേന സത്തേസു പടിപജ്ജിതബ്ബം, ഹിതാകാരപ്പവത്തിലക്ഖണാ ച മേത്താ. തതോ ഏവം പത്ഥിതഹിതാനം സത്താനം ദുക്ഖാഭിഭവം ദിസ്വാ വാ സുത്വാ വാ സമ്ഭാവേത്വാ വാ ദുക്ഖാപനയനാകാരപ്പവത്തിവസേന, ദുക്ഖാപനയനാകാരപ്പവത്തിലക്ഖണാ ച കരുണാ. അഥേവം പത്ഥിതഹിതാനം പത്ഥിതദുക്ഖാപഗമാനഞ്ച നേസം സമ്പത്തിം ദിസ്വാ സമ്പത്തിപമോദനവസേന, പമോദനലക്ഖണാ ച മുദിതാ. തതോ പരം പന കത്തബ്ബാഭാവതോ അജ്ഝുപേക്ഖകത്തസങ്ഖാതേന മജ്ഝത്താകാരേന പടിപജ്ജിതബ്ബം, മജ്ഝത്താകാരപ്പവത്തിലക്ഖണാ ച ഉപേക്ഖാ . തസ്മാ ഇതോ ഹിതാദിആകാരവസാ പനാസം പഠമം മേത്താ വുത്താ, അഥ കരുണാ മുദിതാ ഉപേക്ഖാതി അയം കമോ വേദിതബ്ബോ.

യസ്മാ പന സബ്ബാപേതാ അപ്പമാണേ ഗോചരേ പവത്തന്തി. അപ്പമാണാ ഹി സത്താ ഏതാസം ഗോചരഭൂതാ. ഏകസത്തസ്സാപി ച ഏത്തകേ പദേസേ മേത്താദയോ ഭാവേതബ്ബാതി ഏവം പമാണം അഗഹേത്വാ സകലഫരണവസേനേവ പവത്താതി. തേന വുത്തം -

> വിസുദ്ധിമഗ്ഗാദിവസാ ചതസ്സോ,
> ഹിതാദിആകാരവസാ പനാസം;
> കമോ പവത്തന്തി ച അപ്പമാണേ,
> താ ഗോചരേ യേന തദപ്പമഞ്ഞാതി.

൨൬൦. ഏവം അപ്പമാണഗോചരതായ ഏകലക്ഖണാസു ചാപി ഏതാസു പുരിമാ തിസ്സോ തികചതുക്കജ്ഝാനികാവ ഹോന്തി. കസ്മാ? സോമനസ്സാവിപ്പയോഗതോ. കസ്മാ പനായം സോമനസ്സേന അവിപ്പയോഗോതി? ദോമനസ്സസമുട്ഠിതാനം ബ്യാപാദാദീനം നിസ്സരണത്താ. പച്ഛിമാ പന അവസേസഏകജ്ഝാനികാവ. കസ്മാ? ഉപേക്ഖാവേദനാസമ്പയോഗതോ. ന ഹി സത്തേസു മജ്ഝത്താകാരപ്പവത്താ ബ്രഹ്മവിഹാരുപേക്ഖാ ഉപേക്ഖാവേദനം വിനാ വത്തതീതി.

൨൬൧. യോ പനേവം വദേയ്യ ''യസ്മാ ഭഗവതാ അട്ഠകനിപാതേ ചതൂസുപി അപ്പമഞ്ഞാസു അവിസേസേന വുത്തം 'തതോ ത്വം ഭിക്ഖു ഇമം സമാധിം സവിതക്കമ്പി സവിചാരം ഭാവേയ്യാസി, അവിതക്കമ്പി വിചാരമത്തം ഭാവേയ്യാസി, അവിതക്കമ്പി അവിചാരം ഭാവേയ്യാസി, സപ്പീതികമ്പി ഭാവേയ്യാസി, നിപ്പീതികമ്പി ഭാവേയ്യാസി, സാതസഹഗതമ്പി ഭാവേയ്യാസി, ഉപേക്ഖാസഹഗതമ്പി ഭാവേയ്യാസീ'തി (അം॰ നി॰ ൮.൬൩), തസ്മാ ചതസ്സോ അപ്പമഞ്ഞാ ചതുക്കപഞ്ചകജ്ഝാനികാ''തി. സോ മാഹേവന്തിസ്സ വചനീയോ. ഏവഞ്ഹി സതി കായാനുപസ്സനാദയോപി ചതുക്കപഞ്ചകജ്ഝാനികാ സിയും, വേദനാദീസു ച പഠമജ്ഝാനമ്പി നത്ഥി, പഗേവ ദുതിയാദീനി. തസ്മാ ബ്യഞ്ജനച്ഛായാമത്തം ഗഹേത്വാ മാ ഭഗവന്തം അബ്ഭാചിക്ഖി, ഗമ്ഭീരം ഹി ബുദ്ധവചനം, തം ആചരിയേ പയിരുപാസിത്വാ അധിപ്പായതോ ഗഹേതബ്ബം.

൨൭൨. അയഞ്ഹി തത്രാധിപ്പായോ - ‘‘സാധു മേ, ഭന്തേ, ഭഗവാ സംഖിത്തേന ധമ്മം ദേസേതു, യമഹം ഭഗവതോ ധമ്മം സുത്വാ ഏകോ വൂപകട്ഠോ അപ്പമത്തോ ആതാപീ പഹിതത്തോ വിഹരേയ്യ’’ന്തി ഏവം ആയാചിതധമ്മദേസനം കിര തം ഭിക്ഖും യസ്മാ സോ പുബ്ബേപി ധമ്മം സുത്വാ തത്ഥേവ വസതി, ന സമണധമ്മം കാതും ഗച്ഛതി, തസ്മാ നം ഭഗവാ ‘‘ഏവമേവ പനിധേകച്ചേ മോഘപുരിസാ മമഞ്ഞേവ അജ്ഝേസന്തി, ധമ്മേ ച ഭാസിതേ മമഞ്ഞേവ അനുബന്ധിതബ്ബം മഞ്ഞന്തീ’’തി അപസാദേത്വാ പുന യസ്മാ സോ അരഹത്തസ്സ ഉപനിസ്സയസമ്പന്നോ, തസ്മാ നം ഓവദന്തോ ആഹ - ‘‘തസ്മാതിഹ തേ ഭിക്ഖു ഏവം സിക്ഖിതബ്ബം, അജ്ഝത്തം മേ ചിത്തം ഠിതം ഭവിസ്സതി സുസണ്ഠിതം, ന ചുപ്പന്നാ പാപകാ അകുസലാ ധമ്മാ ചിത്തം പരിയാദായ ഠസ്സന്തീതി. ഏവഞ്ഹി തേ ഭിക്ഖു സിക്ഖിതബ്ബ’’ന്തി.

ഇമിനാ പനസ്സ ഓവാദേന നിയകജ്ഝത്തവസേന ചിത്തേകഗ്ഗതാമത്തോ മൂലസമാധി വുത്തോ. തതോ ‘‘ഏത്തകേനേവ സന്തുട്ഠിം അനാപജ്ജിത്വാ ഏവം സോ ഏവ സമാധി വഡ്ഢേതബ്ബോ’’തി ദസ്സേതും ‘‘യതോ ഖോ തേ ഭിക്ഖു അജ്ഝത്തം ചിത്തം ഠിതം ഹോതി സുസണ്ഠിതം, ന ചുപ്പന്നാ പാപകാ അകുസലാ ധമ്മാ ചിത്തം പരിയാദായ തിട്ഠന്തി. തതോ തേ ഭിക്ഖു ഏവം സിക്ഖിതബ്ബം മേത്താ മേ ചേതോവിമുത്തി ഭാവിതാ ഭവിസ്സതി ബഹുലീകതാ യാനികതാ വത്ഥുകതാ അനുട്ഠിതാ പരിചിതാ സുസമാരദ്ധാതി. ഏവഞ്ഹി തേ ഭിക്ഖു സിക്ഖിതബ്ബ’’ന്തി ഏവമസ്സ മേത്താവസേന ഭാവനം വത്വാ പുന ‘‘യതോ ഖോ തേ ഭിക്ഖു അയം സമാധി ഏവം ഭാവിതോ ഹോതി ബഹുലീകതോ, തതോ ത്വം ഭിക്ഖു ഇമം മൂലസമാധിം സവിതക്കമ്പി സവിചാരം ഭാവേയ്യാസി...പേ॰... ഉപേക്ഖാസഹഗതമ്പി ഭാവേയ്യാസീ’’തി വുത്തം.

തസ്സത്ഥോ - യദാ തേ ഭിക്ഖു അയം മൂലസമാധി ഏവം മേത്താവസേന ഭാവിതോ ഹോതി, തദാ ത്വം താവതകേനാപി തുട്ഠിം അനാപജ്ജിത്വാവ ഇമം മൂലസമാധിം അഞ്ഞേസുപി ആരമ്മണേസു ചതുക്കപഞ്ചകജ്ഝാനാനി പാപയമാനോ സവിതക്കമ്പി സവിചാരന്തിആദിനാ നയേന ഭാവേയ്യാസീതി.

ഏവം വത്വാ ച പുന കരുണാദിഅവസേസബ്രഹ്മവിഹാരപുബ്ബങ്ഗമമ്പിസ്സ അഞ്ഞേസു ആരമ്മണേസു ചതുക്കപഞ്ചകജ്ഝാനവസേന ഭാവനം കരേയ്യാസീതി ദസ്സേന്തോ ‘‘യതോ ഖോ തേ ഭിക്ഖു അയം സമാധി ഏവം ഭാവിതോ ഹോതി ബഹുലീകതോ. തതോ തേ ഭിക്ഖു ഏവം സിക്ഖിതബ്ബം കരുണാ മേ ചേതോവിമുത്തീ’’തിആദിമാഹ.

ഏവം മേത്താദിപുബ്ബങ്ഗമം ചതുക്കപഞ്ചകജ്ഝാനവസേന ഭാവനം ദസ്സേത്വാ പുന കായാനുപസ്സനാദിപുബ്ബങ്ഗമം ദസ്സേതും ‘‘യതോ ഖോ തേ ഭിക്ഖു അയം സമാധി ഏവം ഭാവിതോ ഹോതി ബഹുലീകതോ, തതോ തേ ഭിക്ഖു ഏവം സിക്ഖിതബ്ബം കായേ കായാനുപസ്സീ വിഹരിസ്സാമീ’’തി ആദിം വത്വാ ‘‘യതോ ഖോ തേ ഭിക്ഖു അയം സമാധി ഏവം ഭാവിതോ ഭവിസ്സതി സുഭാവിതോ, തതോ ത്വം ഭിക്ഖു യേന യേനേവ ഗഗ്ഘസി, ഫാസുഞ്ഞേവ ഗഗ്ഘസി, യത്ഥ യത്ഥേവ ഠസ്സസി, ഫാസുഞ്ഞേവ ഠസ്സസി, യത്ഥ യത്ഥേവ നിസീദിസ്സസി, ഫാസുഞ്ഞേവ നിസീദിസ്സസി, യത്ഥ യത്ഥേവ സേയ്യം കപ്പേസ്സസി, ഫാസുഞ്ഞേവ സേയ്യം കപ്പേസ്സസീ’’തി അരഹത്തനികൂടേന ദേസനം സമാപേസി. തസ്മാ തികചതുക്കജ്ഝാനികാവ മേത്താദയോ, ഉപേക്ഖാ പന

അവസേസഏകജ്ഝാനികാവാതി വേദിതബ്ബോ. തഥേവ ച അഭിധമ്മേ (ധ॰ സ॰ ൨൫൧ ആദയോ; വിഭ॰ ൬൨൫ ആദയോ) വിഭത്താതി.

൨൬൩. ഏവം തികചതുക്കജ്ഝാനവസേന ചേവ അവസേസഏകജ്ഝാനവസേന ച ദ്വിധാ ഠിതാനമ്പി ഏതാസം സുഭപരമാദിവസേന അഞ്ഞമഞ്ഞം അസദിസോ ആനുഭാവവിസേസോ വേദിതബ്ബോ. **ഹലിദ്ദവസനസുത്തസ്മിം** ഹി ഏതാ സുഭപരമാദിഭാവേന വിസേസേത്വാ വുത്താ. യഥാഹ - "സുഭപരമാഹം, ഭിക്ഖവേ, മേത്തം ചേതോവിമുത്തിം വദാമി. ആകാസാനഞ്ചായതനപരമാഹം, ഭിക്ഖവേ, കരുണം ചേതോവിമുത്തിം വദാമി. വിഞ്ഞാണഞ്ചായതനപരമാഹം, ഭിക്ഖവേ, മുദിതം ചേതോവിമുത്തിം വദാമി. ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനപരമാഹം, ഭിക്ഖവേ, ഉപേക്ഖം ചേതോവിമുത്തിം വദാമീ"തി (സം॰ നി॰ ൫.൨൩൫).

കസ്മാ പനേതാ ഏവം വുത്താതി? തസ്സ തസ്സ ഉപനിസ്സയത്താ. മേത്താവിഹാരിസ്സ ഹി സത്താ അപ്പടിക്കൂലാ ഹോന്തി. അഥസ്സ അപ്പടിക്കൂലപരിചയാ അപ്പടിക്കൂലേസു പരിസുദ്ധവണ്ണേസു നീലാദീസു ചിത്തം ഉപസംഹരതോ അപ്പകസിരേനേവ തത്ഥ ചിത്തം പക്ഖന്ദതി. ഇതി മേത്താ സുഭവിമോക്ഖസ്സ ഉപനിസ്സയോ ഹോതി, ന തതോ പരം, തസ്മാ **സുഭപരമാ**തി വുത്താ.

കരുണാവിഹാരിസ്സ പന ദണ്ഡാഭിഘാതാദിരൂപനിമിത്തം പത്തദുക്ഖം സമനുപസ്സന്തസ്സ കരുണായ പവത്തിസമ്ഭവതോ രൂപേ ആദീനവോ പരിവിദിതോ ഹോതി. അഥസ്സ പരിവിദിതരൂപാദീനവത്താ പഥവീകസിണാദീസു അഞ്ഞതരം ഉഗ്ഘാടേത്വാ രൂപനിസ്സരണേ ആകാസേ ചിത്തം ഉപസംഹരതോ അപ്പകസിരേനേവ തത്ഥ ചിത്തം പക്ഖന്ദതി. ഇതി കരുണാ ആകാസാനഞ്ചായതനസ്സ ഉപനിസ്സയോ ഹോതി, ന തതോ പരം, തസ്മാ **ആകാസാനഞ്ചായതനപരമാ**തി വുത്താ.

മുദിതാവിഹാരിസ്സ പന തേന തേന പാമോജ്ജകാരണേന ഉപ്പന്നപാമോജ്ജസത്താനം വിഞ്ഞാണം സമനുപസ്സന്തസ്സ മുദിതായ പവത്തിസമ്ഭവതോ വിഞ്ഞാണഗ്ഗഹണപരിചിതം ചിത്തം ഹോതി. അഥസ്സ അനുക്കമാധിഗതം ആകാസാനഞ്ചായതനം അതിക്കമ്മ ആകാസനിമിത്തഗോചരേ വിഞ്ഞാണേ ചിത്തം ഉപസംഹരതോ അപ്പകസിരേനേവ തത്ഥ ചിത്തം പക്ഖന്ദതീതി മുദിതാ വിഞ്ഞാണഞ്ചായതനസ്സ ഉപനിസ്സയോ ഹോതി, ന തതോ പരം, തസ്മാ **വിഞ്ഞാണഞ്ചായതനപരമാ**തി വുത്താ.

ഉപേക്ഖാവിഹാരിസ്സ പന "സത്താ സുഖിതാ വാ ഹോന്തു ദുക്ഖതോ വാ വിമുച്ചന്തു, സമ്പത്തസുഖതോ വാ മാ വിമുച്ചന്തൂ"തി ആഭോഗാഭാവതോ സുഖദുക്ഖാദിപരമത്ഥഗാഹവിമുഖഭാവതോ അവിജ്ജമാനഗ്ഗഹണദുക്ഖം ചിത്തം ഹോതി. അഥസ്സ പരമത്ഥഗാഹതോ വിമുഖഭാവപരിചിതചിത്തസ്സ പരമത്ഥതോ അവിജ്ജമാനഗ്ഗഹണദുക്ഖചിത്തസ്സ ച അനുക്കമാധിഗതം വിഞ്ഞാണഞ്ചായതനം സമതിക്കമ്മ സഭാവതോ അവിജ്ജമാനേ പരമത്ഥഭൂതസ്സ വിഞ്ഞാണസ്സ അഭാവേ ചിത്തം ഉപസംഹരതോ അപ്പകസിരേനേവ തത്ഥ ചിത്തം പക്ഖന്ദതി. ഇതി ഉപേക്ഖാ ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനസ്സ ഉപനിസ്സയോ ഹോതി, ന തതോ പരം, തസ്മാ **ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനപരമാ**തി വുത്താതി.

൨൭൪. ഏവം സുഭപരമാദിവസേന ഏതാസം ആനുഭാവം വിദിത്വാ പുന സബ്ബാപേതാ **ദാനാദീനം സബ്ബകല്യാണധമ്മാനം പരിപൂരികാ**തി വേദിതബ്ബാ. സത്തേസു ഹി ഹിതജ്ഝാസയതായ സത്താനം ദുക്ഖാസഹനതായ, പത്തസമ്പത്തിവിസേസാനം ചിരട്ഠിതികാമതായ, സബ്ബസത്തേസു ച പക്ഖപാതാഭാവേന സമപ്പവത്തചിത്താ മഹാസത്താ "ഇമസ്സ ദാതബ്ബം, ഇമസ്സ ന ദാതബ്ബ"ന്തി വിഭാഗം അകത്വാ സബ്ബസത്താനം സുഖനിദാനം ദാനം ദേന്തി. തേസം ഉപഘാതം പരിവജ്ജയന്താ സീലം സമാദിയന്തി. സീലപരിപൂരണത്ഥം നേക്ഖമ്മം ഭജന്തി. സത്താനം ഹിതാഹിതേസു അസമ്മോഹത്ഥായ പഞ്ഞം പരിയോദപേന്തി. സത്താനം ഹിതസുഖത്ഥായ നിച്ചം വീരിയമാരഭന്തി. ഉത്തമവീരിയവസേന വീരഭാവം പത്താപി ച സത്താനം നാനപ്പകാരകം അപരാധം ഖമന്തി. "ഇദം വോ ദസ്സാമ കരിസ്സാമാ"തി കതം പടിഞ്ഞം ന വിസംവാദേന്തി. തേസം ഹിതസുഖായ അവിചലാധിട്ഠാനാ ഹോന്തി. തേസു അവിചലായ മേത്തായ പുബ്ബകാരിനോ ഹോന്തി. ഉപേക്ഖായ പച്ചുപകാരം നാസീസന്തീതി ഏവം പാരമിയോ പൂരേത്വാ യാവ ദസബലചതുവേസാരജ്ജഛഅസാധാരണഞാണഅട്ഠാരസബുദ്ധധമ്മപ്പഭേദേ സബ്ബേപി കല്യാണധമ്മേ പരിപൂരേന്തീതി ഏവം ദാനാദിസബ്ബകല്യാണധമ്മപരിപൂരികാ ഏതാവ ഹോന്തീതി.

ഇതി സാധുജനപാമോജ്ജത്ഥായ കതേ വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ

സമാധിഭാവനാധികാരേ

ബ്രഹ്മവിഹാരനിദ്ദേസോ നാമ

നവമോ പരിച്ഛേദോ.

൮. ആരുപ്പനിദ്ദേസോ

പഠമാരുപ്പവണ്ണനാ

൨൭൫. ബ്രഹ്മവിഹാരാനന്തരം ഉദ്ദിട്ഠേസു പന ചതൂസു ആരുപ്പേസു ആകാസാനഞ്ചായതനം താവ ഭാവേതുകാമോ ''ദിസ്സന്തേ ഖോ പന രൂപാധികരണം ദണ്ഡാദാനസത്ഥാദാനകലഹവിഗ്ഗഹവിവാദാ, നത്ഥി ഖോ പനേതം സബ്ബസോ ആരുപ്പേതി. സോ ഇതി പടിസങ്ഖായ രൂപാനംയേവ നിബ്ബിദായ വിരാഗായ നിരോധായ പടിപന്നോ ഹോതീ''തി (മ॰ നി॰ ൨.൮൯) വചനതോ ഏതേസം ദണ്ഡാദാനാദീനഞ്ചേവ ചക്ഖുസോതരോഗാദീനഞ്ച ആബാധസഹസ്സാനം വസേന കരജരൂപേ ആദീനവം ദിസ്വാ തസ്സ സമതിക്കമായ ഠപേത്വാ പരിച്ഛിന്നാകാസകസിണം നവസു പഥവീകസിണാദീസു അഞ്ഞതരസ്മിം ചതുത്ഥജ്ഝാനം ഉപ്പാദേതി.

തസ്സ കിഞ്ചാപി രൂപാവചരചതുത്ഥജ്ഝാനവസേന കരജരൂപം അതിക്കന്തം ഹോതി, അഥ ഖോ കസിണരൂപമ്പി യസ്മാ തപ്പടിഭാഗമേവ, തസ്മാ തമ്പി സമതിക്കമിതുകാമോ ഹോതി. കഥം? യഥാ അഹിഭീരുകോ പുരിസോ അരഞ്ഞേ സപ്പേന അനുബദ്ധോ വേഗേന പലായിത്വാ പലാതട്ഠാനേ ലേഖാചിത്തം താലപണ്ണം വാ വല്ലിം വാ രജ്ജും വാ ഫലിതായ വാ പന പഥവിയാ ഫലിതന്തരം ദിസ്വാ ഭായതേവ ഉത്തസതേവ, നേവ നം ദക്ഖിതുകാമോ ഹോതി. യഥാ ച അനത്ഥകാരിനാ വേരിപുരിസേന സദ്ധിം ഏകഗാമേ വസമാനോ പുരിസോ തേന വധബന്ധഗേഹഝാപനാദീഹി ഉപദ്ദുതോ അഞ്ഞം ഗാമം വസനത്ഥായ ഗന്ത്വാ തത്രാപി വേരിനാ സമാനരൂപസദ്ദസമുദാചാരം പുരിസം ദിസ്വാ ഭായതേവ ഉത്തസതേവ, നേവ നം ദക്ഖിതുകാമോ ഹോതി.

തത്രിദം ഓപമ്മസംസന്ദനം - തേസം ഹി പുരിസാനം അഹിനാ വേരിനാ വാ ഉപദ്ദുതകാലോ വിയ ഭിക്ഖുനോ ആരമ്മണവസേന കരജരൂപസമങ്ഗികാലോ. തേസം വേഗേന പലായനഅഞ്ഞഗാമഗമനാനി വിയ ഭിക്ഖുനോ രൂപാവചരചതുത്ഥജ്ഝാനവസേന കരജരൂപസമതിക്കമനകാലോ. തേസം പലാതട്ഠാനേ ച അഞ്ഞഗാമേ ച ലേഖാചിത്തതാലപണ്ണാദീനി ചേവ വേരിസദിസം പുരിസഞ്ച ദിസ്വാ ഭയസന്താസഅദസ്സനകാമതാ വിയ ഭിക്ഖുനോ കസിണരൂപമ്പി തപ്പടിഭാഗമേവ ഇദന്തി സല്ലക്ഖേത്വാ തമ്പി സമതിക്കമിതുകാമതാ. സൂകരാഭിഹതസുനഖപിസാചഭീരുകാദികാപി ചേത്ഥ ഉപമാ വേദിതബ്ബാ.

൨൭൬. ഏവം സോ തസ്മാ ചതുത്ഥജ്ഝാനസ്സ ആരമ്മണഭൂതാ കസിണരൂപാ നിബ്ബിജ്ജ പക്കമിതുകാമോ പഞ്ചഹാകാരേഹി ചിണ്ണവസീ ഹുത്വാ പഗുണരൂപാവചരചതുത്ഥജ്ഝാനതോ വുട്ഠായ തസ്മിം ഝാനേ ''ഇമം മയാ നിബ്ബിണ്ണം രൂപം ആരമ്മണം കരോതീ''തി ച, ''ആസന്നസോമനസ്സപച്ചത്ഥിക''ന്തി ച, ''സന്തവിമോക്ഖതോ ഓളാരിക''ന്തി ച ആദീനവം പസ്സതി. അങ്ഗോളാരികതാ പനേത്ഥ നത്ഥി. യഥേവ ഹേതം രൂപം ദുവങ്ഗികം, ഏവം ആരുപ്പാനിപീതി.

സോ തത്ഥ ഏവം ആദീനവം ദിസ്വാ നികന്തിം പരിയാദായ ആകാസാനഞ്ചായതനം സന്തതോ അനന്തതോ മനസികരിത്വാ ചക്കവാളപരിയന്തം വാ യത്തകം ഇച്ഛതി തത്തകം വാ കസിണം പത്ഥരിത്വാ തേന ഫുട്ഠോകാസം "ആകാസോ ആകാസോ"തി വാ, "അനന്തോ ആകാസോ"തി വാ മനസികരോന്തോ ഉഗ്ഘാടേതി കസിണം. ഉഗ്ഘാടേന്തോ ഹി നേവ കിലഞ്ജം വിയ സംവേല്ലേതി, ന കപാലതോ പൂവം വിയ ഉദ്ധരതി, കേവലം പന തം നേവ ആവജ്ജേതി, ന മനസി കരോതി, ന പച്ചവേക്ഖതി, അനാവജ്ജേന്തോ അമനസികരോന്തോ അപച്ചവേക്ഖന്തോ ച അഞ്ഞദത്ഥു തേന ഫുട്ഠോകാസം "ആകാസോ ആകാസോ"തി മനസികരോന്തോ കസിണം ഉഗ്ഘാടേതി നാമ. കസിണമ്പി ഉഗ്ഘാടിയമാനം നേവ ഉബ്ബട്ടതി ന വിവട്ടതി, കേവലം ഇമസ്സ അമനസികാരഞ്ച "ആകാസോ ആകാസോ"തി മനസികാരഞ്ച പടിച്ച ഉഗ്ഘാടിതം നാമ ഹോതി, കസിണുഗ്ഘാടിമാകാസമത്തം പഞ്ഞായതി. കസിണുഗ്ഘാടിമാകാസന്തി വാ കസിണഫുട്ഠോകാസോതി വാ കസിണവിവിത്താകാസന്തി വാ സബ്ബമേതം ഏകമേവ.

സോ തം കസിണുഗ്ഘാടിമാകാസനിമിത്തം "ആകാസോ ആകാസോ"തി പുനപ്പുനം ആവജ്ജേതി, തക്കാഹതം വിതക്കാഹതം കരോതി. തസ്സേവം പുനപ്പുനം ആവജ്ജയതോ തക്കാഹതം വിതക്കാഹതം കരോതോ നീവരണാനി വിക്ഖമ്ഭന്തി, സതി സന്തിട്ഠതി, ഉപചാരേന ചിത്തം സമാധിയതി. സോ തം നിമിത്തം പുനപ്പുനം ആസേവതി, ഭാവേതി, ബഹുലീകരോതി. തസ്സേവം പുനപ്പുനം ആവജ്ജയതോ മനസികരോതോ പഥവീകസിണാദീസു രൂപാവചരചിത്തം വിയ ആകാസേ ആകാസാനഞ്ചായതനചിത്തം അപ്പേതി. ഇധാപി ഹി പുരിമഭാഗേ തീണി ചത്താരി വാ ജവനാനി കാമാവചരാനി ഉപേക്ഖാവേദനാസമ്പയുത്താനേവ ഹോന്തി. ചതുത്ഥം പഞ്ചമം വാ അരൂപാവചരം. സേസം പഥവീകസിണേ വുത്തനയമേവ.

അയം പന വിസേസോ, ഏവം ഉപ്പന്നേ അരൂപാവചരചിത്തേ സോ ഭിക്ഖു യഥാ നാമ യാനപ്പുതോളി കുമ്ഭിമുഖാദീനം അഞ്ഞതരം നീലപിലോതികായ വാ പീതലോഹിതോദാതാദീനം വാ അഞ്ഞതരായ പിലോതികായ ബന്ധിത്വാ പേക്ഖമാനോ പുരിസോ വാതവേഗേന വാ അഞ്ഞേന വാ കേനചി അപനീതായ പിലോതികായ ആകാസംയേവ പേക്ഖമാനോ തിട്ഠേയ്യ, ഏവമേവ പുബ്ബേ കസിണമണ്ഡലം ഝാനചക്ഖുനാ പേക്ഖമാനോ വിഹരിത്വാ "ആകാസോ ആകാസോ"തി ഇമിനാ പരികമ്മമനസികാരേന സഹസാ അപനീതേ തസ്മിം നിമിത്തേ ആകാസഞ്ഞേവ പേക്ഖമാനോ വിഹരതി. ഏത്താവതാ ചേസ "സബ്ബസോ രൂപസഞ്ഞാനം സമതിക്കമാ പടിഘസഞ്ഞാനം അത്ഥങ്ഗമാ നാനത്തസഞ്ഞാനം അമനസികാരാ 'അനന്തോ ആകാസോ'തി ആകാസാനഞ്ചായതനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരതീ"തി വുച്ചതി (വിഭ॰ ൫൭൫; ദീ॰ നി॰ ൨.൧൨൯).

൨൭൭. തത്ഥ **സബ്ബസോതി** സബ്ബാകാരേന, സബ്ബാസം വാ അനവസേസാനന്തി അത്ഥോ. **രൂപസഞ്ഞാനന്തി** സഞ്ഞാസീസേന വുത്തരൂപാവചരജ്ഝാനാനഞ്ചേവ തദാരമ്മണാനഞ്ച. രൂപാവചരജ്ഝാനമ്പി ഹി **രൂപന്തി** വുച്ചതി "രൂപീ രൂപാനി പസ്സതീ"തിആദീസു (ദീ॰ നി॰ ൨.൧൨൯), തസ്സ ആരമ്മണമ്പി "ബഹിദ്ധാ രൂപാനി പസ്സതി സുവണ്ണദുബ്ബണ്ണാനീ"തിആദീസു (ദീ॰ നി॰ ൨.൧൭൩), തസ്മാ ഇധ രൂപേ സഞ്ഞാ രൂപസഞ്ഞാതി ഏവം സഞ്ഞാസീസേന

വുത്തരൂപാവചരജ്ഝാനസ്സേതം അധിവചനം. രൂപം സഞ്ഞാ അസ്സാതി രൂപസഞ്ഞം. രൂപം അസ്സ നാമന്തി വുത്തം ഹോതി. പഥവീകസിണാദിഭേദസ്സ തദാരമ്മണസ്സ ചേതം അധിവചനന്തി വേദിതബ്ബം. **സമതിക്കമാ**തി വിരാഗാ നിരോധാ ച. കിം വുത്തം ഹോതി? ഏതാസം കുസലവിപാകകിരിയവസേന പഞ്ചദസന്നം ഝാനസങ്ഖാതാനം രൂപസഞ്ഞാനം, ഏതേസഞ്ച പഥവീകസിണാദിവസേന നവന്നം ആരമ്മണസങ്ഖാതാനം രൂപസഞ്ഞാനം സബ്ബാകാരേന അനവസേസാനം വാ വിരാഗാ ച നിരോധാ ച വിരാഗഹേതുഞ്ചേവ നിരോധഹേതുഞ്ച ആകാസാനഞ്ചായതനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരതി. ന ഹി സക്കാ സബ്ബസോ അനതിക്കന്തരൂപസഞ്ഞേന ഏതം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരിതുന്തി.

തത്ഥ യസ്മാ ആരമ്മണേ അവിരത്തസ്സ സഞ്ഞാസമതിക്കമോ ന ഹോതി, സമതിക്കന്താസു ച സഞ്ഞാസു ആരമ്മണം സമതിക്കന്തമേവ ഹോതി. തസ്മാ ആരമ്മണസമതിക്കമം അവത്വാ "തത്ഥ കതമാ രൂപസഞ്ഞാ ? രൂപാവചരസമാപത്തിം സമാപന്നസ്സ വാ ഉപപന്നസ്സ വാ ദിട്ഠധമ്മസുഖവിഹാരിസ്സ വാ സഞ്ഞാ സഞ്ജാനനാ സഞ്ജാനിതത്തം , ഇമാ വുച്ചന്തി രൂപസഞ്ഞായോ. ഇമാ രൂപസഞ്ഞായോ അതിക്കന്തോ ഹോതി വീതിക്കന്തോ സമതിക്കന്തോ. തേന വുച്ചതി സബ്ബസോ രൂപസഞ്ഞാനം സമതിക്കമാ"തി (വിഭ॰ ൬൦൨) ഏവം വിഭങ്ഗേ സഞ്ഞാനംയേവ സമതിക്കമോ വുത്തോ. യസ്മാ പന ആരമ്മണസമതിക്കമേന പത്തബ്ബാ ഏതാ സമാപത്തിയോ, ന ഏകസ്മിഞ്ഞേവ ആരമ്മണേ പഠമജ്ഝാനാദീനി വിയ. തസ്മാ അയം ആരമ്മണസമതിക്കമവസേനാപി അത്ഥവണ്ണനാ കതാതി വേദിതബ്ബാ.

൨൭൫. **പടിഘസഞ്ഞാനം അത്ഥങ്ഗമാ**തി ചക്ഖാദീനം വത്ഥൂനം രൂപാദീനം ആരമ്മണാനഞ്ച പടിഘാതേന സമുപ്പന്നാ സഞ്ഞാ പടിഘസഞ്ഞാ. രൂപസഞ്ഞാദീനം ഏതമധിവചനം. യഥാഹ - "തത്ഥ കതമാ പടിഘസഞ്ഞാ? രൂപസഞ്ഞാ സദ്ദസഞ്ഞാ ഗന്ധസഞ്ഞാ രസസഞ്ഞാ ഫോട്ഠബ്ബസഞ്ഞാ, ഇമാ വുച്ചന്തി പടിഘസഞ്ഞായോ"തി (വിഭ॰ ൬൦൩). താസം കുസലവിപാകാനം പഞ്ചന്നം, അകുസലവിപാകാനം പഞ്ചന്നന്തി സബ്ബസോ ദസന്നമ്പി പടിഘസഞ്ഞാനം അത്ഥങ്ഗമാ പഹാനാ അസമുപ്പാദാ അപ്പവത്തിം കത്വാതി വുത്തം ഹോതി.

കാമഞ്ചേതാ പഠമജ്ഝാനാദീനി സമാപന്നസ്സാപി ന സന്തി. ന ഹി തസ്മിം സമയേ പഞ്ചദ്വാരവസേന ചിത്തം പവത്തതി. ഏവം സന്തേപി അഞ്ഞത്ഥ പഹീനാനം സുഖദുക്ഖാനം ചതുത്ഥജ്ഝാനേ വിയ, സക്കായദിട്ഠാദീനം തതിയമഗ്ഗേ വിയ ച ഇമസ്മിം ഝാനേ ഉസ്സാഹജനനത്ഥം ഇമസ്സ ഝാനസ്സ പസംസാവസേന ഏതാസമേത്ഥ വചനം വേദിതബ്ബം.

അഥ വാ കിഞ്ചാപി താ രൂപാവചരം സമാപന്നസ്സാപി ന സന്തി, അഥ ഖോ ന പഹീനത്താ ന സന്തി. ന ഹി രൂപവിരാഗായ രൂപാവചരഭാവനാ സംവത്തതി, രൂപായത്താ ച ഏതാസം പവത്തി. അയം പന ഭാവനാ രൂപവിരാഗായ സംവത്തതി. തസ്മാ താ ഏത്ഥ പഹീനാതി വത്തും വട്ടതി. ന കേവലഞ്ച വത്തും, ഏകംസേനേവ ഏവം ധാരേതുമ്പി വട്ടതി. താസഞ്ഹി ഇതോ പുബ്ബേ അപ്പഹീനത്തായേവ പഠമം ഝാനം സമാപന്നസ്സ സദ്ദോ "കണ്ടകോ"തി (അ॰ നി॰ ൧൦.൭൨) വുത്തോ ഭഗവതാ. ഇധ ച പഹീനത്തായേവ

അരൂപസമാപത്തീനം ആനേഞ്ജതാ (വിഭ॰ ૨૨൩) സന്തവിമോക്ഖതാ (മ॰ നി॰ ൧.൩൩) ച വുത്താ. ആളാരോ ച കാലാമോ അരൂപസമാപന്നോ പഞ്ചമത്താനി സകടസതാനി നിസ്സായ നിസ്സായ അതിക്കമന്താനി നേവ അദ്ദസ, ന പന സദ്ദം അസ്സോസീതി (ദീ॰ നി॰ ૨.൧൯૨).

૨൭൯. നാനത്തസഞ്ഞാനം അമനസികാരാതി നാനത്തേ വാ ഗോചരേ പവത്താനം സഞ്ഞാനം, നാനത്താനം വാ സഞ്ഞാനം. യസ്മാ ഹി ഏതാ "തത്ഥ കതമാ നാനത്തസഞ്ഞാ? അസമാപന്നസ്സ മനോധാതുസമങ്ഗിസ്സ വാ മനോവിഞ്ഞാണധാതുസമങ്ഗിസ്സ വാ സഞ്ഞാ സഞ്ജാനനാ സഞ്ജാനിതത്തം, ഇമാ വുച്ചന്തി നാനത്തസഞ്ഞായോ"തി ഏവം വിഭങ്ഗേ (വിഭ॰ ൬൦൪) വിഭജിത്വാ വുത്താ ഇധ അധിപ്പേതാ അസമാപന്നസ്സ മനോധാതുമനോവിഞ്ഞാണധാതുസങ്ഗഹിതാ സഞ്ഞാ രൂപസദ്ദാദിഭേദേ നാനത്തേ നാനാസഭാവേ ഗോചരേ പവത്തന്തി, യസ്മാ ചേതാ അട്ഠ കാമാവചരകുസലസഞ്ഞാ, ദ്വാദസാകുസലസഞ്ഞാ, ഏകാദസ കാമാവചരകുസലവിപാകസഞ്ഞാ, ദ്വേ അകുസലവിപാകസഞ്ഞാ, ഏകാദസ കാമാവചരകിരിയസഞ്ഞാതി ഏവം ചതുചത്താലീസമ്പി സഞ്ഞാ നാനത്താ നാനാസഭാവാ അഞ്ഞമഞ്ഞം അസദിസാ, തസ്മാ നാനത്തസഞ്ഞാതി വുത്താ. താസം സബ്ബസോ നാനത്തസഞ്ഞാനം അമനസികാരാ അനാവജ്ജനാ അസമന്നാഹാരാ അപച്ചവേക്ഖണാ. യസ്മാ താ നാവജ്ജേതി, ന മനസി കരോതി, ന പച്ചവേക്ഖതി, തസ്മാതി വുത്തം ഹോതി.

യസ്മാ ചേത്ഥ പുരിമാ രൂപസഞ്ഞാ പടിഘസഞ്ഞാ ച ഇമിനാ ഝാനേന നിബ്ബത്തേ ഭവേപി ന വിജ്ജന്തി. പഗേവ തസ്മിം ഭവേ ഇമം ഝാനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരണകാലേ, തസ്മാ താസം **സമതിക്കമാ അത്ഥങ്ഗമാ**തി ദ്വേധാപി അഭാവോയേവ വുത്തോ. നാനത്തസഞ്ഞാസു പന യസ്മാ അട്ഠ കാമാവചരകുസലസഞ്ഞാ, നവ കിരിയസഞ്ഞാ, ദസാകുസലസഞ്ഞാതി ഇമാ സത്തവീസതിസഞ്ഞാ ഇമിനാ ഝാനേന നിബ്ബത്തേ ഭവേ വിജ്ജന്തി, തസ്മാ താസം **അമനസികാരാ**തി വുത്തന്തി വേദിതബ്ബം. തത്രാപി ഹി ഇമം ഝാനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരന്തോ താസം അമനസികാരായേവ ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരതി, താ പന മനസികരോന്തോ അസമാപന്നോ ഹോതീതി.

സങ്ഖേപതോ ചേത്ഥ **രൂപസഞ്ഞാനം സമതിക്കമാ**തി ഇമിനാ സബ്ബരൂപാവചരധമ്മാനം പഹാനം വുത്തം. **പടിഘസഞ്ഞാനം അത്ഥങ്ഗമാ നാനത്തസഞ്ഞാനം അമനസികാരാ**തി ഇമിനാ സബ്ബേസം കാമാവചരചിത്തചേതസികാനം പഹാനഞ്ച അമനസികാരോ ച വുത്തോതി വേദിതബ്ബോ.

૨൮൦. അനന്തോ ആകാസോതി ഏത്ഥ നാസ്സ ഉപ്പാദന്തോ വാ വയന്തോ വാ പഞ്ഞായതീതി അനന്തോ. ആകാസോതി കസിണുഗ്ഘാടിമാകാസോ വുച്ചതി. മനസികാരവസേനാപി ചേത്ഥ അനന്തതാ വേദിതബ്ബാ. തേനേവ വിഭങ്ഗേ വുത്തം "തസ്മിം ആകാസേ ചിത്തം ഠപേതി, സണ്ഠപേതി, അനന്തം ഫരതി, തേന വുച്ചതി അനന്തോ ആകാസോ"തി (വിഭ॰ ൬൦൫).

ആകാസാനഞ്ചായതനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരതീതി ഏത്ഥ പന നാസ്സ അന്തോതി അനന്തം, ആകാസം അനന്തം ആകാസാനന്തം, ആകാസാനന്തമേവ ആകാസാനഞ്ചം, തം ആകാസാനഞ്ചം അധിട്ഠാനട്ഠേന ആയതനമസ്സ

സസമ്പയുത്തധമ്മസ്സ ഝാനസ്സ ദേവാനം ദേവായതനമിവാതി **ആകാസാനഞ്ചായതനം**.

ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരതീതി തമാകാസാനഞ്ചായതനം പത്വാ നിപ്ഫാദേത്വാ തദനുരൂപേന ഇരിയാപഥവിഹാരേന വിഹരതീതി.

അയം ആകാസാനഞ്ചായതനകമ്മട്ഠാനേ വിത്ഥാരകഥാ.

വിഞ്ഞാണഞ്ചായതനകഥാ

൨൭൫. വിഞ്ഞാണഞ്ചായതനം ഭാവേതുകാമേന പന പഞ്ചഹാകാരേഹി ആകാസാനഞ്ചായതനസമാപത്തിയം ചിണ്ണവസീഭാവേന "ആസന്നരൂപാവചരജ്ഝാനപച്ചത്ഥികാ അയം സമാപത്തി, നോ ച വിഞ്ഞാണഞ്ചായതനമിവ സന്താ"തി ആകാസാനഞ്ചായതനേ ആദീനവം ദിസ്വാ തത്ഥ നികന്തിം പരിയാദായ വിഞ്ഞാണഞ്ചായതനം സന്തതോ മനസികരിത്വാ തം ആകാസം ഫരിത്വാ പവത്തവിഞ്ഞാണം "വിഞ്ഞാണം വിഞ്ഞാണ"ന്തി പുനപ്പുനം ആവജ്ജിതബ്ബം, മനസികാതബ്ബം, പച്ചവേക്ഖിതബ്ബം, തക്കാഹതം വിതക്കാഹതം കാതബ്ബം. "അനന്തം അനന്ത"ന്തി പന ന മനസികാതബ്ബം.

തസ്സേവം തസ്മിം നിമിത്തേ പുനപ്പുനം ചിത്തം ചാരേന്തസ്സ നീവരണാനി വിക്ഖമ്ഭന്തി, സതി സന്തിട്ഠതി, ഉപചാരേന ചിത്തം സമാധിയതി. സോ തം നിമിത്തം പുനപ്പുനം ആസേവതി, ഭാവേതി, ബഹുലീകരോതി. തസ്സേവം കരോതോ ആകാസേ ആകാസാനഞ്ചായതനം വിയ ആകാസഫുടേ വിഞ്ഞാണേ വിഞ്ഞാണഞ്ചായതനചിത്തം അപ്പേതി. അപ്പനാനയോ പനേത്ഥ വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബോ. എത്താവതാ ചേസ "സബ്ബസോ ആകാസാനഞ്ചായതനം സമതിക്കമ്മ അനന്തം വിഞ്ഞാണന്തി വിഞ്ഞാണഞ്ചായതനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരതീ"തി (വിഭം ൭൦൮; ദീ॰ നി॰ ൨.൧൨൯) വുച്ചതി.

൨൭൬. തത്ഥ **സബ്ബസോ**തി ഇദം വുത്തനയമേവ. **ആകാസാനഞ്ചായതനം സമതിക്കമ്മാ**തി എത്ഥ പന പുബ്ബേ വുത്തനയേന ഝാനമ്പി ആകാസാനഞ്ചായതനം, ആരമ്മണമ്പി . **ആരമ്മണമ്പി** ഹി പുരിമനയേനേവ ആകാസാനഞ്ചഞ്ച തം പഠമസ്സ ആരുപ്പജ്ഝാനസ്സ ആരമ്മണത്താ ദേവാനം ദേവായതനം വിയ അധിട്ഠാനട്ഠേന ആയതനഞ്ചാതി **ആകാസാനഞ്ചായതനം**. തഥാ ആകാസാനഞ്ചഞ്ച തം തസ്സ ഝാനസ്സ സഞ്ജാതിഹേതുത്താ "കമ്ബോജാ അസ്സാനം ആയതന"ന്തിആദീനി വിയ സഞ്ജാതിദേസട്ഠേന ആയതനഞ്ചാതിപി **ആകാസാനഞ്ചായതനം**. എവമേതം ഝാനഞ്ച ആരമ്മണഞ്ചാതി ഉഭയമ്പി അപ്പവത്തികരണേന ച അമനസികരണേന ച സമതിക്കമിത്വാവ യസ്മാ ഇദം വിഞ്ഞാണഞ്ചായതനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹാതബ്ബം, തസ്മാ ഉഭയമ്പേതം എകജ്ഝം കത്വാ "ആകാസാനഞ്ചായതനം സമതിക്കമ്മാ"തി ഇദം വുത്തന്തി വേദിതബ്ബം.

അനന്തം വിഞ്ഞാണന്തി തംയേവ അനന്തോ ആകാസോതി എവം ഫരിത്വാ പവത്തവിഞ്ഞാണം "അനന്തം വിഞ്ഞാണ"ന്തി എവം മനസികരോന്തോതി വുത്തം ഹോതി. മനസികാരവസേന വാ അനന്തം. സോ ഹി തമാകാസാരമ്മണം വിഞ്ഞാണം അനവസേസതോ മനസികരോന്തോ "അനന്ത"ന്തി മനസി കരോതി. യം പന വിഭങ്ഗേ വുത്തം "അനന്തം വിഞ്ഞാണന്തി,

തംയേവ ആകാസം വിഞ്ഞാണേന ഫുടം മനസി കരോതി, അനന്തം ഫരതി, തേന വുച്ചതി അനന്തം വിഞ്ഞാണ''ന്തി (വിഭം ന്ധ്ര്മം).

തത്ഥ **വിഞ്ഞാണേനാ**തി ഉപയോഗത്ഥേ കരണവചനം വേദിതബ്ബം. ഏവഞ്ഹി അട്ഠകഥാചരിയാ തസ്സ അത്ഥം വണ്ണയന്തി, അനന്തം ഫരതി തഞ്ഞേവ ആകാസം ഫുടം വിഞ്ഞാണം മനസി കരോതീതി വുത്തം ഹോതി.

വിഞ്ഞാണഞ്ചായതനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരതീതി ഏത്ഥ പന നാസ്സ അന്തോതി **അനന്തം**. അനന്തമേവ **ആനഞ്ചം**. വിഞ്ഞാണം ആനഞ്ചം വിഞ്ഞാണാനഞ്ചന്തി അവത്വാ **വിഞ്ഞാണഞ്ച**ന്തി വുത്തം. അയഞ്ഹേത്ഥ രൂള്ഹീസദ്ദോ. തം വിഞ്ഞാണഞ്ചം അധിട്ഠാനട്ഠേന ആയതനമസ്സ സസമ്പയുത്തധമ്മസ്സ ഝാനസ്സ ദേവാനം ദേവായതനമിവാതി വിഞ്ഞാണഞ്ചായതനം. സേസം പുരിമസദിസമേവാതി.

അയം വിഞ്ഞാണഞ്ചായതനകമ്മട്ഠാനേ വിത്ഥാരകഥാ.

ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനകഥാ

൨൭൭. ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനം ഭാവേതുകാമേന പന പഞ്ചഹാകാരേഹി വിഞ്ഞാണഞ്ചായതനസമാപത്തിയം ചിണ്ണവസീഭാവേന ''ആസന്നആകാസാനഞ്ചായതനപച്ചത്ഥികാ അയം സമാപത്തി, നോ ച ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനമിവ സന്താ''തി വിഞ്ഞാണഞ്ചായതനേ ആദീനവം ദിസ്വാ തത്ഥ നികന്തിം പരിയാദായ ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനം സന്തതോ മനസികരിത്വാ തസ്സേവ വിഞ്ഞാണഞ്ചായതനാരമ്മണഭൂതസ്സ ആകാസാനഞ്ചായതനവിഞ്ഞാണസ്സ അഭാവോ സുഞ്ഞതാ വിവിത്താകാരോ മനസികാതബ്ബോ. കഥം? തം വിഞ്ഞാണം അമനസികരിത്വാ ''നത്ഥി നത്ഥീ''തി വാ, ''സുഞ്ഞം സുഞ്ഞ''ന്തി വാ, ''വിവിത്തം വിവിത്ത''ന്തി വാ പുനപ്പുനം ആവജ്ജിതബ്ബം, മനസികാതബ്ബം, പച്ചവേക്ഖിതബ്ബം, തക്കാഹതം വിതക്കാഹതം കാതബ്ബം.

തസ്സേവം തസ്മിം നിമിത്തേ ചിത്തം ചാരേന്തസ്സ നീവരണാനി വിക്ഖമ്ഭന്തി, സതി സന്തിട്ഠതി, ഉപചാരേന ചിത്തം സമാധിയതി. സോ തം നിമിത്തം പുനപ്പുനം ആസേവതി, ഭാവേതി, ബഹുലീകരോതി. തസ്സേവം കരോതോ ആകാസേ ഫുടേ മഹഗ്ഗതവിഞ്ഞാണേ വിഞ്ഞാണഞ്ചായതനം വിയ തസ്സേവ ആകാസം ഫരിത്വാ പവത്തസ്സ മഹഗ്ഗതവിഞ്ഞാണസ്സ സുഞ്ഞവിവിത്തനത്ഥിഭാവേ ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനചിത്തം അപ്പേതി. ഏത്ഥാപി ച അപ്പനാനയോ വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബോ.

അയം പന വിസേസോ, തസ്മിം ഹി അപ്പനാചിത്തേ ഉപ്പന്നേ സോ ഭിക്ഖു യഥാ നാമ പുരിസോ മണ്ഡലമാളാദീസു കേനചിദേവ കരണീയേന സന്നിപതിതം ഭിക്ഖുസങ്ഘം ദിസ്വാ കത്ഥചി ഗന്ത്വാ സന്നിപാതകിച്ചാവസാനേവ ഉട്ഠായ പക്കന്തേസു ഭിക്ഖൂസു ആഗന്ത്വാ ദ്വാരേ ഠത്വാ പുന തം ഠാനം ഓലോകേന്തോ സുഞ്ഞമേവ പസ്സതി, വിവിത്തമേവ പസ്സതി. നാസ്സ ഏവം ഹോതി ''ഏത്തകാ നാമ ഭിക്ഖൂ കാലങ്കതാ വാ ദിസാപക്കന്താ വാ''തി, അഥ ഖോ സുഞ്ഞമിദം വിവിത്തന്തി നത്ഥിഭാവമേവ പസ്സതി, ഏവമേവ പുബ്ബേ ആകാസേ പവത്തിതവിഞ്ഞാണം വിഞ്ഞാണഞ്ചായതനജ്ഝാനചക്ഖുനാ പസ്സന്തോ വിഹരിത്വാ ''നത്ഥി നത്ഥീ''തിആദിനാ പരികമ്മമനസികാരേന അന്തരഹിതേ

തസ്മിം വിഞ്ഞാണേ തസ്സ അപഗമസങ്ഖാതം അഭാവമേവ പസ്സന്തോ വിഹരതി. എത്താവതാ ചേസ ''സബ്ബസോ വിഞ്ഞാണഞ്ചായതനം സമതിക്കമ്മ നത്ഥി കിഞ്ചീതി ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരതീ''തി (വിഭം൦ ഒ൬൮; ദീ൦ നി൦ ൨.൧൨൯) വുച്ചതി.

൨൭൭. ഇധാപി **സബ്ബസോതി** ഇദം വുത്തനയമേവ. **വിഞ്ഞാണഞ്ചായതനന്തി** എത്ഥാപി ച പുബ്ബേ വുത്തനയേനേവ ഝാനമ്പി വിഞ്ഞാണഞ്ചായതനം ആരമ്മണമ്പി. **ആരമ്മണമ്പി** ഹി പുരിമനയേനേവ വിഞ്ഞാണഞ്ചഞ്ച തം ദുതിയസ്സ ആരുപ്പജ്ഝാനസ്സ ആരമ്മണത്താ ദേവാനം ദേവായതനം വിയ അധിട്ഠാനട്ഠേന ആയതനഞ്ചാതി **വിഞ്ഞാണഞ്ചായതനം** . തഥാ വിഞ്ഞാണഞ്ചഞ്ച തം തസ്സേവ ഝാനസ്സ സഞ്ജാതിഹേതുത്താ ''കമ്ബോജാ അസ്സാനം ആയതന''ന്തിആദീനി വിയ സഞ്ജാതിദേസട്ഠേന ആയതനഞ്ചാതിപി **വിഞ്ഞാണഞ്ചായതനം**. ഏവമേതം ഝാനഞ്ച ആരമ്മണഞ്ചാതി ഉഭയമ്പി അപ്പവത്തികരണേന ച അമനസികരണേന ച സമതിക്കമിത്വാവ യസ്മാ ഇദം ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹാതബ്ബം, തസ്മാ ഉഭയമ്പേതം ഏകജ്ഝം കത്വാ വിഞ്ഞാണഞ്ചായതനം സമതിക്കമ്മാതി ഇദം വുത്തന്തി വേദിതബ്ബം.

നത്ഥി കിഞ്ചീതി നത്ഥി നത്ഥി, സുഞ്ഞം സുഞ്ഞം, വിവിത്തം വിവിത്തന്തി ഏവം മനസികരോന്തോതി വുത്തം ഹോതി. യമ്പി വിഭങ്ഗേ വുത്തം ''നത്ഥി കിഞ്ചീതി തഞ്ഞേവ വിഞ്ഞാണം അഭാവേതി വിഭാവേതി അന്തരധാപേതി നത്ഥി കിഞ്ചീതി പസ്സതി, തേന വുച്ചതി നത്ഥി കിഞ്ചീ''തി, തം കിഞ്ചാപി ഖയതോ സമ്മസനം വിയ വുത്തം, അഥ ഖ്വസ്സ ഏവമേവ അത്ഥോ ദട്ഠബ്ബോ. തഞ്ഹി വിഞ്ഞാണം അനാവജ്ജേന്തോ അമനസികരോന്തോ അപച്ചവേക്ഖന്തോ കേവലമസ്സ നത്ഥിഭാവം സുഞ്ഞഭാവം വിവിത്തഭാവമേവ മനസികരോന്തോ അഭാവേതി വിഭാവേതി അന്തരധാപേതീതി വുച്ചതി, ന അഞ്ഞഥാതി.

ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരതീതി ഏത്ഥ പന നാസ്സ കിഞ്ചനന്തി **അകിഞ്ചനം,** അന്തമസോ ഭങ്ഗമത്തമ്പി അസ്സ അവസിട്ഠം നത്ഥീതി വുത്തം ഹോതി. അകിഞ്ചനസ്സ ഭാവോ **ആകിഞ്ചഞ്ഞം,** ആകാസാനഞ്ചായതനവിഞ്ഞാണാപഗമസ്സേതം അധിവചനം. തം ആകിഞ്ചഞ്ഞം അധിട്ഠാനട്ഠേന ആയതനമസ്സ ഝാനസ്സ ദേവാനം ദേവായതനമിവാതി **ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനം**. സേസം പുരിമസദിസമേവാതി.

അയം ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനകമ്മട്ഠാനേ വിത്ഥാരകഥാ.

നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞായതനകഥാ

൨൭൮. നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞായതനം ഭാവേതുകാമേന പന പഞ്ചഹാകാരേഹി ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനസമാപത്തിയം ചിണ്ണവസീഭാവേന ''ആസന്നവിഞ്ഞാണഞ്ചായതനപച്ചത്ഥികാ അയം സമാപത്തി, നോ ച നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞായതനം വിയ സന്താ''തി വാ ''സഞ്ഞാ രോഗോ, സഞ്ഞാ ഗണ്ഡോ, സഞ്ഞാ സല്ലം, ഏതം സന്തം, ഏതം പണീതം യദിദം നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞാ''തി വാ ഏവം ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനേ ആദീനവം, ഉപരി ആനിസംസഞ്ച ദിസ്വാ ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനേ നികന്തിം പരിയാദായ നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞായതനം സന്തതോ മനസികരിത്വാ ''സാവ അഭാവം ആരമ്മണം കത്വാ പവത്തിതാ ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനസമാപത്തി സന്താ സന്താ''തി

പുനപ്പുനം ആവജ്ജിതബ്ബാ, മനസികാതബ്ബാ, പച്ചവേക്ഖിതബ്ബാ, തക്കാഹതാ വിതക്കാഹതാ കാതബ്ബാ.

തസ്സേവം തസ്മിം നിമിത്തേ പുനപ്പുനം മാനസം ചാരേന്തസ്സ നീവരണാനി വിക്ഖമ്ഭന്തി, സതി സന്തിട്ഠതി, ഉപചാരേന ചിത്തം സമാധിയതി. സോ തം നിമിത്തം പുനപ്പുനം ആസേവതി, ഭാവേതി, ബഹുലീകരോതി. തസ്സേവം കരോതോ വിഞ്ഞാണാപഗമേ ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനം വിയ ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനസമാപത്തിസങ്ഖാതേസു ചതൂസു ഖന്ധേസു നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞായതനചിത്തം അപ്പേതി. അപ്പനാനയോ പനേത്ഥ വുത്തനയേനേവ വേദിതബ്ബോ. ഏത്താവതാ ചേസ "സബ്ബസോ ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനം സമതിക്കമ്മ നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞായതനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരതീ"തി (വിഭം ൬൦൨; ദീം നിം ൨.൧൨൯) വുച്ചതി.

൨൭൩. ഇധാപി **സബ്ബസോതി** ഇദം വുത്തനയമേവ. **ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനം സമതിക്കമ്മാതി** ഏത്ഥാപി പുബ്ബേ വുത്തനയേനേവ ഝാനമ്പി ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനം ആരമ്മണമ്പി. **ആരമ്മണമ്പി** ഹി പുരിമനയേനേവ ആകിഞ്ചഞ്ഞഞ്ച തം തതിയസ്സ ആരുപ്പജ്ഝാനസ്സ ആരമ്മണത്താ ദേവാനം ദേവായതനം വിയ അധിട്ഠാനട്ഠേന ആയതനഞ്ചാതി **ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനം**. തഥാ ആകിഞ്ചഞ്ഞഞ്ച തം തസ്സേവ ഝാനസ്സ സഞ്ജാതിഹേതുത്താ കമ്ബോജാ അസ്സാനം ആയതനന്തിആദീനി വിയ സഞ്ജാതിദേസട്ഠേന ആയതനഞ്ചാതിപി **ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനം**. ഏവമേതം ഝാനഞ്ച ആരമ്മണഞ്ചാതി ഉഭയമ്പി അപ്പവത്തികരണേന ച അമനസികരണേന ച സമതിക്കമിത്വാവ യസ്മാ ഇദം നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞായതനം ഉപസമ്പജ്ജ വിഹാതബ്ബം, തസ്മാ ഉഭയമ്പേതം ഏകജ്ഝം കത്വാ ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനം സമതിക്കമ്മാതി ഇദം വുത്തന്തി വേദിതബ്ബം.

നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞായതനന്തി ഏത്ഥ പന യായ സഞ്ഞായ ഭാവതോ തം നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞായതനന്തി വുച്ചതി. യഥാ പടിപന്നസ്സ സാ സഞ്ഞാ ഹോതി, തം താവ ദസ്സേതും വിഭങ്ഗേ "നേവസഞ്ഞീനാസഞ്ഞീ"തി ഉദ്ധരിത്വാ "തഞ്ഞേവ ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനം സന്തതോ മനസി കരോതി, സങ്ഖാരാവസേസസമാപത്തിം ഭാവേതി, തേന വുച്ചതി നേവസഞ്ഞീനാസഞ്ഞീ"തി (വിഭം ൬൧൯) വുത്തം. തത്ഥ **സന്തതോ മനസി കരോതീതി** "സന്താ വതായം സമാപത്തി, യത്ര ഹി നാമ നത്ഥിഭാവമ്പി ആരമ്മണം കരിത്വാ ഠസ്സതീ"തി ഏവം സന്താരമ്മണതായ തം സന്താതി മനസി കരോതി.

സന്തതോ ചേ മനസി കരോതി, കഥം സമതിക്കമോ ഹോതീതി? അസമാപജ്ജിതുകാമതായ. സോ ഹി കിഞ്ചാപി തം സന്തതോ മനസി കരോതി, അഥ ഖ്വസ്സ "അഹമേതം ആവജ്ജിസ്സാമി, സമാപജ്ജിസ്സാമി, അധിട്ഠഹിസ്സാമി, വുട്ഠഹിസ്സാമി, പച്ചവേക്ഖിസ്സാമീ"തി ഏസ ആഭോഗോ സമന്നാഹാരോ മനസികാരോ ന ഹോതി. കസ്മാ? ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനതോ നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞായതനസ്സ സന്തതരപണീതതരതായ.

യഥാ ഹി രാജാ മഹച്ച രാജാനുഭാവേന ഹത്ഥിക്ഖന്ധവരഗതോ നഗരവീഥിയം വിചരന്തോ ദന്തകാരാദയോ സിപ്പികേ ഏകം വത്ഥം ദള്ഹം നിവാസേത്വാ ഏകേന സീസം വേഠേത്വാ ദന്തചുണ്ണാദീഹി സമോകിണ്ണഗത്തേ

അനേകാനി ദന്തവികതിആദീനി സിപ്പാനി കരോന്തേ ദിസ്വാ "അഹോ വത രേ ഛേകാ ആചരിയാ ഈദിസാനിപി നാമ സിപ്പാനി കരിസ്സന്തീ"തി ഏവം തേസം ഛേകതായ തുസ്സതി, ന ചസ്സ ഏവം ഹോതി "അഹോ വതാഹം രജ്ജം പഹായ ഏവരൂപോ സിപ്പികോ ഭവേയ്യ"ന്തി. തം കിസ്സ ഹേതു? രജ്ജസിരിയാ മഹാനിസംസതായ. സോ സിപ്പിനോ സമതിക്കമിത്വാവ ഗച്ഛതി. ഏവമേവ ഏസ കിഞ്ചാപി തം സമാപത്തിം സന്തതോ മനസി കരോതി, അഥ ഖ്വസ്സ "അഹമേതം സമാപത്തിം ആവജ്ജിസ്സാമി, സമാപജ്ജിസ്സാമി, അധിട്ഠഹിസ്സാമി, വുട്ഠഹിസ്സാമി, പച്ചവേക്ഖിസ്സാമീ"തി നേവ ഏസ ആഭോഗോ സമന്നാഹാരോ മനസികാരോ ഹോതി.

സോ തം സന്തതോ മനസികരോന്തോ പുബ്ബേ വുത്തനയേന തം പരമസുഖുമം അപ്പനാപ്പത്തം സഞ്ഞം പാപുണാതി, യായ നേവസഞ്ഞീനാസഞ്ഞീ നാമ ഹോതി, സങ്ഖാരാവസേസസമാപത്തിം ഭാവേതീതി വുച്ചതി. **സങ്ഖാരാവസേസസമാപത്തി**ന്തി അച്ചന്തസുഖുമഭാവപ്പത്തസങ്ഖാരം ചതുത്ഥാരുപ്പസമാപത്തിം.

൨൮൭. ഇദാനി യം തം ഏവമധിഗതായ സഞ്ഞായ വസേന നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞായതനന്തി വുച്ചതി, തം അത്ഥതോ ദസ്സേതും "നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞായതനന്തി നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞായതനം സമാപന്നസ്സ വാ ഉപപന്നസ്സ വാ ദിട്ഠധമ്മസുഖവിഹാരിസ്സ വാ ചിത്തചേതസികാ ധമ്മാ"തി (വിഭ॰ ൬൨൦) വുത്തം. തേസു ഇധ സമാപന്നസ്സ ചിത്തചേതസികാ ധമ്മാ അധിപ്പേതാ. വചനത്ഥോ പനേത്ഥ ഓളാരികായ സഞ്ഞായ അഭാവതോ സുഖുമായ ച ഭാവതോ നേവസ്സ സസമ്പയുത്തധമ്മസ്സ ഝാനസ്സ സഞ്ഞാ നാസഞ്ഞന്തി **നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞം**. നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞഞ്ച തം മനായതനധമ്മായതനപരിയാപന്നത്താ ആയതനഞ്ചാതി **നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞായതനം**. അഥ വാ യായമേത്ഥ സഞ്ഞാ, സാ പടുസഞ്ഞാകിച്ചം കാതും അസമത്ഥതായ നേവസഞ്ഞാ, സങ്ഖാരാവസേസസുഖുമഭാവേന വിജ്ജമാനത്താ നാസഞ്ഞാതി **നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞാ** . നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞാ ച സാ സേസധമ്മാനം അധിട്ഠാനട്ഠേന ആയതനഞ്ചാതി **നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞായതനം**.

ന കേവലഞ്ചേത്ഥ സഞ്ഞാവ ഏദിസീ, അഥ ഖോ വേദനാപി നേവവേദനാനാവേദനാ, ചിത്തമ്പി നേവചിത്തംനാചിത്തം, ഫസ്സോപി നേവഫസ്സോനാഫസ്സോ. ഏസ നയോ സേസസമ്പയുത്തധമ്മേസു. സഞ്ഞാസീസേന പനായം ദേസനാ കതാതി വേദിതബ്ബാ. പത്തമക്ഖനതേലപ്പഭുതീഹി ച ഉപമാഹി ഏസ അത്ഥോ വിഭാവേതബ്ബോ.

സാമണേരോ കിര തേലേന പത്തം മക്ഖേത്വാ ഠപേസി, തം യാഗുപാനകാലേ ഥേരോ പത്തമാഹരാതി ആഹ. സോ "പത്തേ തേലമത്ഥി, ഭന്തേ"തി ആഹ. തതോ "ആഹര, സാമണേര, തേലം, നാളിം പൂരേസ്സാമീ"തി വുത്തേ "നത്ഥി, ഭന്തേ, തേല"ന്തി ആഹ. തത്ഥ യഥാ അന്തോവുത്ഥത്താ യാഗുയാ സദ്ധിം അകപ്പിയട്ഠേന "തേലമത്ഥീ"തി ഹോതി. നാളിപൂരണാദീനം വസേന "നത്ഥീ"തി ഹോതി. ഏവം സാപി സഞ്ഞാ പടുസഞ്ഞാകിച്ചം കാതും അസമത്ഥതായ നേവസഞ്ഞാ, സങ്ഖാരാവസേസസുഖുമഭാവേന വിജ്ജമാനത്താ നാസഞ്ഞാ ഹോതി.

കിം പനേത്ഥ സഞ്ഞാകിച്ചന്തി? ആരമ്മണസഞ്ജാനനഞ്ചേവ വിപസ്സനായ ച വിസയഭാവം ഉപഗന്ത്വാ നിബ്ബിദാജനനം. ദഹനകിച്ചമിവ ഹി സുഖോദകേ തേജോധാതു സഞ്ജാനനകിച്ചം പേസാ പടും കാതും ന സക്കോതി. സേസസമാപത്തീസു സഞ്ഞാ വിയ വിപസ്സനായ വിസയഭാവം ഉപഗന്ത്വാ നിബ്ബിദാജനനമ്പി കാതും ന സക്കോതി. അഞ്ഞേസു ഹി ഖന്ധേസു അകതാഭിനിവേസോ ഭിക്ഖു നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞായതനക്ഖന്ധേ സമ്മസിത്വാ നിബ്ബിദം പത്തും സമത്ഥോ നാമ നത്ഥി അപിച ആയസ്മാ സാരിപുത്തോ. പകതിവിപസ്സകോ പന മഹാപഞ്ഞോ സാരിപുത്തസദിസോവ സക്കുണേയ്യ. സോപി ''ഏവം കിരിമേ ധമ്മാ അഹുത്വാ സമ്ഭോന്തി, ഹുത്വാ പടിവേന്തീ''തി (മ॰ നി॰ ൩.൯൫) ഏവം കലാപസമ്മസനവസേനേവ, നോ അനുപദധമ്മവിപസ്സനാവസേന. ഏവം സുഖുമത്തം ഗതാ ഏസാ സമാപത്തി.

യഥാ ച പത്തമക്ഖനതേലൂപമായ, ഏവം മഗ്ഗുദകൂപമായപി അയമത്ഥോ വിഭാവേതബ്ബോ. മഗ്ഗപ്പടിപന്നസ്സ കിര ഥേരസ്സ പുരതോ ഗച്ഛന്തോ സാമണേരോ ഥോകം ഉദകം ദിസ്വാ ''ഉദകം, ഭന്തേ, ഉപാഹനാ ഓമുഞ്ചഥാ''തി ആഹ. തതോ ഥേരേന ''സചേ ഉദകമത്ഥി, ആഹര ന്ഹാനസാടികം, ന്ഹായിസ്സാമാ''തി വുത്തേ ''നത്ഥി, ഭന്തേ''തി ആഹ. തത്ഥ യഥാ ഉപാഹനതേമനമത്തട്ഠേന ''ഉദകമത്ഥീ''തി ഹോതി, ന്ഹായനട്ഠേന ''നത്ഥീ''തി ഹോതി. ഏവമ്പി സാ പടുസഞ്ഞാകിച്ചം കാതും അസമത്ഥതായ നേവസഞ്ഞാ, സങ്ഖാരാവസേസസുഖുമഭാവേന വിജ്ജമാനത്താ നാസഞ്ഞാ ഹോതി.

ന കേവലഞ്ച ഏതാഹേവ, അഞ്ഞാഹിപി അനുരൂപാഹി ഉപമാഹി ഏസ അത്ഥോ വിഭാവേതബ്ബോ. ഉപസമ്പജ്ജ വിഹരതീതി ഇദം വുത്തനയമേവാതി.

അയം നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞായതനകമ്മട്ഠാനേ വിത്ഥാരകഥാ.

പകിണ്ണകകഥാ

൨൮൭. അസദിസരൂപോ നാഥോ, ആരുപ്പം യം ചതുബ്ബിധം ആഹ.

തം ഇതി ഞത്വാ തസ്മിം, പകിണ്ണകകഥാപി വിഞ്ഞേയ്യാ.

൨൮൮. ആരുപ്പസമാപത്തിയോ ഹി -

ആരമ്മണാതിക്കമതോ, ചതസ്സോപി ഭവന്തിമാ;
അങ്ഗാതിക്കമമേതാസം, ന ഇച്ഛന്തി വിഭാവിനോ.

ഏതാസു ഹി രൂപനിമിത്താതിക്കമതോ പഠമാ, ആകാസാതിക്കമതോ ദുതിയാ, ആകാസേ പവത്തിതവിഞ്ഞാണാതിക്കമതോ തതിയാ. ആകാസേ പവത്തിതവിഞ്ഞാണസ്സ അപഗമാതിക്കമതോ ചതുത്ഥീതി സബ്ബഥാ ആരമ്മണാതിക്കമതോ ചതസ്സോപി ഭവന്തിമാ ആരുപ്പസമാപത്തിയോതി വേദിതബ്ബാ. അങ്ഗാതിക്കമം പന ഏതാസം ന ഇച്ഛന്തി പണ്ഡിതാ. ന ഹി രൂപാവചരസമാപത്തീസു വിയ ഏതാസു അങ്ഗാതിക്കമോ അത്ഥി. സബ്ബാസുപി ഹി ഏതാസു ഉപേക്ഖാ, ചിത്തേകഗ്ഗതാതി ദ്വേ ഏവ ഝാനങ്ഗാനി ഹോന്തി.

൨൮൯. ഏവം സന്തേപി -

സുപ്പണീതതരാ ഹോന്തി, പച്ഛിമാ പച്ഛിമാ ഇധ;
ഉപമാ തത്ഥ വിഞ്ഞേയ്യാ, പാസാദതലസാടികാ.

യഥാ ഹി ചതുഭൂമികസ്സ പാസാദസ്സ ഹേട്ഠിമതലേ ദിബ്ബനച്ചഗീതവാദിതസുരഭിഗന്ധമാലാഭോജനസയനച്ഛാദനാദിവസേന പണീതാ പഞ്ചകാമഗുണാ പച്ചുപട്ഠിതാ അസ്സു. ദുതിയേ തതോ പണീതതരാ. തതിയേ തതോ പണീതതരാ. ചതുത്ഥേ സബ്ബപണീതതരാ. തത്ഥ കിഞ്ചാപി താനി ചത്താരിപി പാസാദതലാനേവ, നത്ഥി നേസം പാസാദതലഭാവേന വിസേസോ. പഞ്ചകാമഗുണസമിദ്ധിവിസേസേന പന ഹേട്ഠിമതോ ഹേട്ഠിമതോ ഉപരിമം ഉപരിമം പണീതതരം ഹോതി.

യഥാ ച ഏകായ ഇത്ഥിയാ കന്തിതഥൂലസണ്ഹസണ്ഹതരസണ്ഹതമസുത്താനം ചതുപലതിപലദ്വിപലഏകപലസാടികാ അസ്സു ആയാമേന ച വിത്ഥാരേന ച സമപ്പമാണാ. തത്ഥ കിഞ്ചാപി താ സാടികാ ചതസ്സോപി ആയാമതോ ച വിത്ഥാരതോ ച സമപ്പമാണാ, നത്ഥി താസം പമാണതോ വിസേസോ. സുഖസമ്ഫസ്സസുഖുമഭാവമഹഗ്ഘഭാവേഹി പന പുരിമായ പുരിമായ പച്ഛിമാ പച്ഛിമാ പണീതതരാ ഹോന്തി, ഏവമേവ കിഞ്ചാപി ചതൂസു ഏതാസു ഉപേക്ഖാ, ചിത്തേകഗ്ഗതാതി ഏതാനി ദ്വേയേവ അങ്ഗാനി ഹോന്തി, അഥ ഖോ ഭാവനാവിസേസേന തേസം അങ്ഗാനി പണീതപണീതതരഭാവേന സുപ്പണീതതരാ ഹോന്തി പച്ഛിമാ പച്ഛിമാ ഇധാതി വേദിതബ്ബാ.

൨൮൩. ഏവം അനുപുബ്ബേന പണീതപണീതാ ചേതാ -

അസുചിമ്ഹി മണ്ഡപേ ലഗ്ഗോ, ഏകോ തന്നിസ്സിതോ പരോ;
അഞ്ഞോ ബഹി അനിസ്സായ, തം തം നിസ്സായ ചാപരോ.

ഠിതോ ചതൂഹി ഏതേഹി, പുരിസേഹി യഥാക്കമം;
സമാനതായ ഞാതബ്ബാ, ചതസ്സോപി വിഭാവിനാ.

തത്രായമത്ഥയോജനാ - അസുചിമ്ഹി കിര ദേസേ ഏകോ മണ്ഡപോ, അഥേകോ പുരിസോ ആഗന്ത്വാ തം അസുചിം ജിഗുച്ഛമാനോ തം മണ്ഡപം ഹത്ഥേഹി ആലമ്ബിത്വാ തത്ഥ ലഗ്ഗോ ലഗ്ഗിതോ വിയ അട്ഠാസി. അഥാപരോ ആഗന്ത്വാ തം മണ്ഡപേ ലഗ്ഗം പുരിസം നിസ്സിതോ. അഥഞ്ഞോ ആഗന്ത്വാ ചിന്തേസി "യോ ഏസ മണ്ഡപലഗ്ഗോ, യോ ച തന്നിസ്സിതോ, ഉഭോപേതേ ദുട്ഠിതാ. ധുവോ ച നേസം മണ്ഡപപപാതേ പാതോ, ഹന്ദാഹം ബഹിയേവ തിട്ഠാമീ"തി. സോ തന്നിസ്സിതം അനിസ്സായ ബഹിയേവ അട്ഠാസി. അഥാപരോ ആഗന്ത്വാ മണ്ഡപലഗ്ഗസ്സ ച തന്നിസ്സിതസ്സ ച അഖേമഭാവം ചിന്തേത്വാ ബഹിട്ഠിതഞ്ച സുട്ഠിതോതി മന്ത്വാ തം നിസ്സായ അട്ഠാസി. തത്ഥ അസുചിമ്ഹി ദേസേ മണ്ഡപോ വിയ കസിണുഗ്ഘാടിമാകാസം ദട്ഠബ്ബം, അസുചിജിഗുച്ഛായ മണ്ഡപലഗ്ഗോ പുരിസോ വിയ രൂപനിമിത്തജിഗുച്ഛായ ആകാസാരമ്മണം ആകാസാനഞ്ചായതനം, മണ്ഡപലഗ്ഗം പുരിസം നിസ്സിതോ വിയ ആകാസാരമ്മണം ആകാസാനഞ്ചായതനം ആരബ്ഭ പവത്തം വിഞ്ഞാണഞ്ചായതനം, തേസം ദ്വിന്നമ്പി അഖേമഭാവം ചിന്തേത്വാ അനിസ്സായ തം മണ്ഡപലഗ്ഗം ബഹിട്ഠിതോ വിയ ആകാസാനഞ്ചായതനം ആരമ്മണം അകത്വാ തദഭാവാരമ്മണം ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനം, മണ്ഡപലഗ്ഗസ്സ തന്നിസ്സിതസ്സ ച

അഥേമതം ചിന്തേത്വാ ബഹിട്ഠിതഞ്ച സുട്ഠിതോതി മന്ത്വാ തം നിസ്സായ ഠിതോ വിയ വിഞ്ഞാണാഭാവസങ്ഖാതേ ബഹിപദേസേ ഠിതം ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനം ആരബ്ഭ പവത്തം നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞായതനം ദട്ഠബ്ബം.

൨൯൨. ഏവം പവത്തമാനഞ്ച -

ആരമ്മണം കരോതേവ, അഞ്ഞാഭാവേന തം ഇദം;
ദിട്ഠദോസമ്പി രാജാനം, വുത്തിഹേതു ജനോ യഥാ.

ഇദഞ്ഹി നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞായതനം ''ആസന്നവിഞ്ഞാണഞ്ചായതനപച്ചത്ഥികാ അയം സമാപത്തീ''തി ഏവം ദിട്ഠദോസമ്പി തം ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനം അഞ്ഞസ്സ ആരമ്മണസ്സ അഭാവാ ആരമ്മണം കരോതേവ. യഥാ കിം? ദിട്ഠദോസമ്പി രാജാനം വുത്തിഹേതു യഥാ ജനോ. യഥാ ഹി അസംയതം ഫരുസകായവചീമനോസമാചാരം കഞ്ചി സബ്ബദിസമ്പതിം രാജാനം ''ഫരുസസമാചാരോ അയ''ന്തി ഏവം ദിട്ഠദോസമ്പി അഞ്ഞത്ഥ വുത്തിം അലഭമാനോ ജനോ വുത്തിഹേതു നിസ്സായ വത്തതി, ഏവം ദിട്ഠദോസമ്പി തം ആകിഞ്ചഞ്ഞായതനം അഞ്ഞം ആരമ്മണം അലഭമാനമിദം നേവസഞ്ഞാനാസഞ്ഞായതനം ആരമ്മണം കരോതേവ.

൨൯൩. ഏവം കുരുമാനഞ്ച -

ആരുള്ഹോ ദീഘനിസ്സേണിം, യഥാ നിസ്സേണിബാഹുകം;
പബ്ബതഗ്ഗഞ്ച ആരുള്ഹോ, യഥാ പബ്ബതമത്ഥകം.

യഥാ വാ ഗിരിമാരൂള്ഹോ, അത്തനോയേവ ജണ്ണുകം;
ഓലുബ്ഭതി തഥേവേതം, ഝാനമോലുബ്ഭ വത്തതീതി.

ഇതി സാധുജനപാമോജ്ജത്ഥായ കതേ വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ

സമാധിഭാവനാധികാരേ

ആരുപ്പനിദ്ദേസോ നാമ

ദസമോ പരിച്ഛേദോ.

൧൧. സമാധിനിദ്ദേസോ

ആഹാരേപടിക്കൂലഭാവനാ

൨൯൪. ഇദാനി ആരുപ്പാനന്തരം എകാ സഞ്ഞാതി എവം ഉദ്ദിട്ഠായ ആഹാരേ പടിക്കൂലസഞ്ഞായ ഭാവനാനിദ്ദേസോ അനുപ്പത്തോ. തത്ഥ **ആഹരതീ**തി ആഹാരോ. സോ ചതുബ്ബിധോ കബളീകാരാഹാരോ, ഫസ്സാഹാരോ, മനോസഞ്ചേതനാഹാരോ, വിഞ്ഞാണാഹാരോതി.

കോ പനേത്ഥ കിമാഹരതീതി? കബളീകാരാഹാരോ ഓജട്ഠമകം രൂപം ആഹരതി. ഫസ്സാഹാരോ തിസ്സോ വേദനാ ആഹരതി. മനോസഞ്ചേതനാഹാരോ തീസു ഭവേസു പടിസന്ധിം ആഹരതി. വിഞ്ഞാണാഹാരോ പടിസന്ധിക്ഖണേ നാമരൂപം ആഹരതി.

തേസു കബളീകാരാഹാരേ നികന്തിഭയം. ഫസ്സാഹാരേ ഉപഗമനഭയം. മനോസഞ്ചേതനാഹാരേ ഉപപത്തിഭയം. വിഞ്ഞാണാഹാരേ പടിസന്ധിഭയം. എവം സപ്പടിഭയേസു ച തേസു കബളീകാരാഹാരോ **പുത്തമംസൂപമേന** (സം॰ നി॰ ൨.൬൩) ദീപേതബ്ബോ. ഫസ്സാഹാരോ **നിച്ചമ്മഗാവൂപമേന** (സം॰ നി॰ ൨.൬൩). മനോസഞ്ചേതനാഹാരോ **അങ്ഗാരകാസൂപമേന** (സം॰ നി॰ ൨.൬൩). വിഞ്ഞാണാഹാരോ **സത്തിസതൂപമേനാ**തി (സം॰ നി॰ ൨.൬൩). ഇമേസു പന ചതൂസു ആഹാരേസു അസിതപീതഖായിതസായിതപ്പഭേദോ **കബളീകാരോ ആഹാരോവ** ഇമസ്മിം അത്ഥേ **ആഹാരോ**തി അധിപ്പേതോ. തസ്മിം ആഹാരേ പടിക്കൂലാകാരഗ്ഗഹണവസേന ഉപ്പന്നാ സഞ്ഞാ ആഹാരേ പടിക്കൂലസഞ്ഞാ.

തം ആഹാരേ പടിക്കൂലസഞ്ഞം ഭാവേതുകാമേന കമ്മട്ഠാനം ഉഗ്ഗഹേത്വാ ഉഗ്ഗഹതോ ഏകപദമ്പി അവിരജ്ഝന്തേന രഹോഗതേന പടിസല്ലീനേന അസിതപീതഖായിതസായിതപ്പഭേദേ കബളീകാരാഹാരേ ദസഹാകാരേഹി പടിക്കൂലതാ പച്ചവേക്ഖിതബ്ബാ. സേയ്യഥിദം, ഗമനതോ, പരിയേസനതോ, പരിഭോഗതോ, ആസയതോ, നിധാനതോ, അപരിപക്കതോ, പരിപക്കതോ, ഫലതോ, നിസ്സന്ദതോ, സമ്മക്ഖനതോതി.

൨൯൫. തത്ഥ **ഗമനതോ**തി എവം മഹാനുഭാവേ നാമ സാസനേ പബ്ബജിതേന സകലരത്തിം ബുദ്ധവചനസജ്ഝായം വാ സമണധമ്മം വാ കത്വാ കാലസ്സേവ വുട്ഠായ ചേതിയങ്ഗണബോധിയങ്ഗണവത്തം കത്വാ പാനീയം പരിഭോജനീയം ഉപട്ഠപേത്വാ പരിവേണം സമ്മജ്ജിത്വാ സരീരം പടിജഗ്ഗിത്വാ ആസനമാരുയ്ഹ വീസതിംസ വാരേ കമ്മട്ഠാനം മനസികരിത്വാ ഉട്ഠായ പത്തചീവരം ഗഹേത്വാ നിജനസമ്ബാധാനി പവിവേകസുഖാനി ഛായൂദകസമ്പന്നാനി സുചീനി സീതലാനി രമണീയഭൂമിഭാഗാനി തപോവനാനി പഹായ അരിയം വിവേകരതിം അനപേക്ഖിത്വാ സുസാനാഭിമുഖേന സിങ്ഗാലേന വിയ ആഹാരത്ഥായ ഗാമാഭിമുഖേന ഗന്തബ്ബം.

എവം ഗച്ഛതാ ച മഞ്ചമ്ഹാ വാ പീഠമ്ഹാ വാ ഓതരണതോ പട്ഠായ പാദരജഘരഗോലികവച്ചാദിസമ്പരികിണ്ണം പച്ചത്ഥരണം അക്കമിതബ്ബം ഹോതി. തതോ അപ്പേകദാ മൂസികജതുകവച്ചാദീഹി ഉപഹതത്താ അന്തോഗബ്ഭതോ പടിക്കൂലതരം പമുഖം ദട്ഠബ്ബം ഹോതി. തതോ ഉലൂകപാരാവതാദിവച്ചസമ്മക്ഖിതത്താ ഉപരിമതലതോ പടിക്കൂലതരം ഹേട്ഠിമതലം. തതോ കദാചി കദാചി വാതേരിതേഹി പുരാണതിണപണ്ണേഹി ഗിലാനസാമണേരാനം മുത്തകരീസഖേളസിങ്ഘാണികാഹി വസ്സകാലേ ഉദകചിക്ഖല്ലാദീഹി ച സംകിലിട്ഠത്താ ഹേട്ഠിമതലതോ പടിക്കൂലതരം പരിവേണം. പരിവേണതോ പടിക്കൂലതരാ വിഹാരരച്ഛാ ദട്ഠബ്ബാ ഹോതി.

അനുപുബ്ബേന പന ബോധിഞ്ച ചേതിയഞ്ച വന്ദിത്വാ വിതക്കമാളകേ ഠിതേന മുത്തരാസിസദിസം ചേതിയം മോരപിഞ്ഛകലാപമനോഹരം ബോധിം ദേവവിമാനസമ്പത്തിസസ്സിരീകം സേനാസനഞ്ച അനപലോകേത്വാ എവരൂപം നാമ രമണീയം പദേസം പിട്ഠിതോ കത്വാ ആഹാരഹേതു ഗന്തബ്ബം ഭവിസ്സതീതി പക്കമിത്വാ ഗാമമഗ്ഗം പടിപന്നേന ഖാണുകണ്ടകമഗ്ഗോപി ഉദകവേഗഭിന്നവിസമമഗ്ഗോപി ദട്ഠബ്ബോ ഹോതി.

തതോ ഗണ്ഡം പടിച്ഛാദേന്തേന വിയ നിവാസനം നിവാസേത്വാ വണചോളകം ബന്ധന്തേന വിയ കായബന്ധനം ബന്ധിത്വാ അട്ഠിസങ്ഘാതം പടിച്ഛാദേന്തേന വിയ ചീവരം പാരുപിത്വാ ഭേസജ്ജകപാലം നീഹരന്തേന വിയ പത്തം നീഹരിത്വാ ഗാമദ്വാരസമീപം പാപുണന്തേന ഹത്ഥികുണപഅസ്സകുണപഗോകുണപമഹിംസകുണപമനുസ്സകുണപഅഹികുണപകുക്കുരകുണപാനിപി ദട്ഠബ്ബാനി ഭവന്തി. ന കേവലഞ്ച ദട്ഠബ്ബാനി, ഗന്ധോപി നേസം ഘാനം പടിഹനമാനോ

അധിവാസേതബ്ബോ ഹോതി. തതോ ഗാമദ്വാരേ ഠത്വാ ചണ്ഡഹത്ഥിഅസ്സാദിപരിസ്സയപരിവജ്ജനത്ഥം ഗാമരച്ഛാ ഓലോകേതബ്ബാ ഹോന്തി.

ഇച്ചേതം പച്ചത്ഥരണാദിഅനേകകുണപപരിയോസാനം പടിക്കൂലം ആഹാരഹേതു അക്കമിതബ്ബഞ്ച ദട്ഠബ്ബഞ്ച ഘായിതബ്ബഞ്ച ഹോതി. അഹോ വത ഭോ പടിക്കൂലോ ആഹാരോതി ഏവം ഗമനതോ പടിക്കൂലതാ പച്ചവേക്ഖിതബ്ബാ.

൨൯൬. കഥം **പരിയേസനതോ**? ഏവം ഗമനപടിക്കൂലം അധിവാസേത്വാപി ഗാമം പവിട്ഠേന സങ്ഘാടിപാരുതേന കപണമനുസ്സേന വിയ കപാലഹത്ഥേന ഘരപടിപാടിയാ ഗാമവീഥീസു ചരിതബ്ബം ഹോതി. യത്ഥ വസ്സകാലേ അക്കന്തഅക്കന്തട്ഠാനേ യാവ പിണ്ഡികമംസാപി ഉദകചിക്ഖല്ലേ പാദാ പവിസന്തി, ഏകേന ഹത്ഥേന പത്തം ഗഹേതബ്ബം ഹോതി, ഏകേന ചീവരം ഉക്ഖിപിതബ്ബം. ഗിമ്ഹകാലേ വാതവേഗേന സമുട്ഠിതേഹി പംസുതിണരജേഹി ഓകിണ്ണസരീരേന ചരിതബ്ബം. തം തം ഗേഹദ്വാരം പത്വാ മച്ഛധോവനമംസധോവനതണ്ഡുലധോവനഖേളസിങ്ഘാണികസുനഖസൂകരവച്ചാദീഹി സമ്മിസ്സാനി കിമികുലാകുലാനി നീലമക്ഖികപരികിണ്ണാനി ഓളിഗല്ലാനി ചേവ ചന്ദനികട്ഠാനാനി ച ദട്ഠബ്ബാനി ഹോന്തി അക്കമിതബ്ബാനിപി. യതോ താ മക്ഖികാ ഉട്ഠഹിത്വാ സങ്ഘാടിയമ്പി പത്തേപി സീസേപി നിലീയന്തി.

ഘരം പവിട്ഠസ്സാപി കേചി ദേന്തി, കേചി ന ദേന്തി. ദദമാനാപി ഏകച്ചേ ഹിയ്യോ പക്കഭത്തമ്പി പുരാണഖജ്ജകമ്പി പൂതികുമ്മാസപൂപാദീനിപി ദദന്തി. അദദമാനാപി കേചിദേവ "അതിച്ഛഥ, ഭന്തേ"തി വദന്തി, കേചി പന അപസ്സമാനാ വിയ തുണ്ഹീ ഹോന്തി, കേചി അഞ്ഞേന മുഖം കരോന്തി, കേചി "ഗച്ഛ, രേ മുണ്ഡകാ"തിആദീഹി ഫരുസവാചാഹി സമുദാചരന്തി. ഏവം കപണമനുസ്സേന വിയ ഗാമേ പിണ്ഡായ ചരിത്വാ നിക്ഖമിതബ്ബന്തി.

ഇച്ചേതം ഗാമപ്പവേസനതോ പട്ഠായ യാവ നിക്ഖമനാ ഉദകചിക്ഖല്ലാദിപടിക്കൂലം ആഹാരഹേതു അക്കമിതബ്ബഞ്ചേവ ദട്ഠബ്ബഞ്ച അധിവാസേതബ്ബഞ്ച ഹോതി. അഹോ വത ഭോ പടിക്കൂലോ ആഹാരോതി ഏവം പരിയേസനതോ പടിക്കൂലതാ പച്ചവേക്ഖിതബ്ബാ.

൨൯൭. കഥം **പരിഭോഗതോ**? ഏവം പരിയിട്ഠാഹാരേന പന ബഹിഗാമേ ഫാസുകട്ഠാനേ സുഖനിസിന്നേന യാവ തത്ഥ ഹത്ഥം ന ഓതാരേതി, താവ തഥാരൂപം ഗരുട്ഠാനിയം ഭിക്ഖും വാ ലജ്ജിമനുസ്സം വാ ദിസ്വാ നിമന്തേതുമ്പി സക്കാ ഹോതി. ഭുഞ്ജിതുകാമതായ പനേത്ഥ ഹത്ഥേ ഓതാരിതമത്തേ "ഗണ്ഹഥാ"തി വദന്തേന ലജ്ജിതബ്ബം ഹോതി. ഹത്ഥം പന ഓതാരേത്വാ മദ്ദന്തസ്സ പഞ്ചങ്ഗുലിഅനുസാരേന സേദോ പഗ്ഘരമാനോ സുക്ഖഥദ്ധഭത്തമ്പി തേമേന്തോ മുദും കരോതി.

അഥ തസ്മിം പരിമദ്ദനമത്തേനാപി സമ്ഭിന്നസോഭേ ആലോപം കത്വാ മുഖേ ഠപിതേ ഹേട്ഠിമദന്താ ഉദുക്ഖലകിച്ചം സാധേന്തി, ഉപരിമാ മുസലകിച്ചം, ജിവ്ഹാ ഹത്ഥകിച്ചം. തം തത്ഥ സുവാനദോണിയം സുവാനപിണ്ഡമിവ ദന്തമുസലേഹി കോട്ടേത്വാ ജിവ്ഹായ സമ്പരിവത്തിയമാനം ജിവ്ഹഗ്ഗേ തനുപസന്നഖേളോ മക്ഖേതി, വേമജ്ഝതോ പട്ഠായ ബഹലഖേളോ മക്ഖേതി, ദന്തകട്ഠേന അസമ്പത്തട്ഠാനേ ദന്തഗൂഥകോ മക്ഖേതി. സോ ഏവം വിചുണ്ണിതമക്ഖിതോ തങ്ഖണഞ്ഞേവ അന്തരഹിതവണ്ണഗന്ധസങ്ഖാരവിസേസോ സുവാനദോണിയം ഠിതസുവാനവമഥു വിയ പരമജേഗുച്ഛഭാവം ഉപഗച്ഛതി. ഏവരൂപോപി സമാനോ ചക്ഖുസ്സ ആപാഥം അതീതത്താ അജ്ഝോഹരിതബ്ബോ ഹോതീതി ഏവം പരിഭോഗതോ പടിക്കൂലതാ പച്ചവേക്ഖിതബ്ബാ.

൨൯൮. കഥം **ആസയതോ**? ഏവം പരിഭോഗം ഉപഗതോ ച പനേസ അന്തോ പവിസമാനോ യസ്മാ ബുദ്ധപച്ചേകബുദ്ധാനമ്പി രഞ്ഞോപി ചക്കവത്തിസ്സ പിത്തസേമ്ഹപുബ്ബലോഹിതാസയേസു ചതൂസു അഞ്ഞതരോ ആസയോ ഹോതിയേവ. മന്ദപുഞ്ഞാനം പന ചത്താരോ ആസയാ ഹോന്തി. തസ്മാ യസ്സ പിത്താസയോ അധികോ ഹോതി, തസ്സ ബഹലമധുകതേലമക്ഖിതോ വിയ പരമജേഗുച്ഛോ ഹോതി. യസ്സ സേമ്ഹാസയോ അധികോ ഹോതി, തസ്സ നാഗബലപണ്ണരസമക്ഖിതോ വിയ. യസ്സ പുബ്ബാസയോ അധികോ ഹോതി, തസ്സ പൂതിതക്കമക്ഖിതോ വിയ. യസ്സ ലോഹിതാസയോ അധികോ ഹോതി, തസ്സ രജനമക്ഖിതോ വിയ പരമജേഗുച്ഛോ ഹോതീതി ഏവം ആസയതോ പടിക്കൂലതാ പച്ചവേക്ഖിതബ്ബാ.

൨൯൯. കഥം **നിധാനതോ**? സോ ഇമേസു ചതൂസു ആസയേസു അഞ്ഞതരേന ആസയേന മക്ഖിതോ അന്തോഉദരം പവിസിത്വാ നേവ സുവണ്ണഭാജനേ ന മണിരജതാദിഭാജനേസു നിധാനം ഗച്ഛതി. സചേ പന ദസവസ്സികേന അജ്ഝോഹരിയതി ദസ വസ്സാനി അധോതവച്ചകൂപസദിസേ ഓകാസേ പതിട്ഠഹതി. സചേ വീസ, തിംസ, ചത്താലീസ, പഞ്ഞാസ, സട്ഠി, സത്തതി, അസീതി,

നവുതിവസ്സികേന, സചേ വസ്സസതികേന അജ്ഝോഹരിയതി. വസ്സസതം അധോതവച്ചകൂപസദിസേ ഓകാസേ പതിട്ഠഹതീതി ഏവം നിധാനതോ പടിക്കൂലതാ പച്ചവേക്ഖിതബ്ബാ.

൩൦൦. കഥം **അപരിപക്കതോ**? സോ പനായമാഹാരോ ഏവരൂപേ ഓകാസേ നിധാനമുപഗതോ യാവ അപരിപക്കോ ഹോതി, താവ തസ്മിഞ്ഞേവ യഥാവുത്തപ്പകാരേ പരമന്ധകാരതിമിസേ നാനാകുണപഗന്ധവാസിതപവനവിചരിതേ അതിദുഗ്ഗന്ധജേഗുച്ഛേ പദേസേ യഥാ നാമ നിദാഘേ അകാലമേഘേന അഭിവുട്ഠമ്ഹി ചണ്ഡാലഗാമദ്വാരആവാടേ പതിതാനി തിണപണ്ണകിലഞ്ജഖണ്ഡഅഹികുക്കുരമനുസ്സകുണപാദീനി സൂരിയാതപേന സന്തത്താനി ഫേണപുപ്ഫുളകാചിതാനി തിട്ഠന്തി, ഏവമേവ തംദിവസമ്പി ഹിയ്യോപി തതോ പുരിമേ ദിവസേപി അജ്ഝോഹതോ സബ്ബോ ഏകതോ ഹുത്വാ സേമ്ഹപടലപരിയോനദ്ധോ കായഗ്ഗിസന്താപകുഥിതകുഥനസഞ്ജാതഫേണപുപ്ഫുളകാചിതോ പരമജേഗുച്ഛഭാവം ഉപഗന്ത്വാ തിട്ഠതീതി ഏവം അപരിപക്കതോ പടിക്കൂലതാ പച്ചവേക്ഖിതബ്ബാ.

൩൦൧. കഥം **പരിപക്കതോ**? സോ തത്ഥകായഗ്ഗിനാ പരിപക്കോ സമാനോ ന സുവണ്ണരജതാദിധാതുയോ വിയ സുവണ്ണരജതാദിഭാവം ഉപഗച്ഛതി. ഫേണപുപ്ഫുളകേ പന മുഞ്ചന്തോ സണ്ഹകരണിയം പിസിത്വാ നാളികേ പക്ഖിത്തപണ്ഡുമത്തികാ വിയ കരീസഭാവം ഉപഗന്ത്വാ പക്കാസയം, മുത്തഭാവം ഉപഗന്ത്വാ മുത്തവത്ഥിഞ്ച പൂരേതീതി ഏവം പരിപക്കതോ പടിക്കൂലതാ പച്ചവേക്ഖിതബ്ബാ.

൩൦൨. കഥം **ഫലതോ**? സമ്മാ പരിപച്ചമാനോ ച പനായം കേസലോമനഖദന്താദീനി നാനാകുണപാനി നിപ്ഫാദേതി അസമ്മാപരിപച്ചമാനോ ദദ്ദുകണ്ഡുകച്ഛുകുട്ഠകിലാസസോസകാസാതിസാരപ്പഭുതീനി രോഗസതാനി, ഇദമസ്സ ഫലന്തി ഏവം ഫലതോ പടിക്കൂലതാ പച്ചവേക്ഖിതബ്ബാ.

൩൦൩. കഥം **നിസ്സന്ദതോ**? അജ്ഝോഹരിയമാനോ ചേസ ഏകേന ദ്വാരേന പവിസിത്വാ നിസ്സന്ദമാനോ അക്ഖിമ്ഹാ അക്ഖിഗൂഥകോ കണ്ണമ്ഹാ കണ്ണഗൂഥകോതിആദിനാ പകാരേന അനേകേഹി ദ്വാരേഹി നിസ്സന്ദതി. അജ്ഝോഹരണസമയേ ചേസ മഹാപരിവാരേനാപി അജ്ഝോഹരിയതി. നിസ്സന്ദനസമയേ പന ഉച്ചാരപസ്സാവാദിഭാവം ഉപഗതോ ഏകകേനേവ നീഹരിയതി. പഠമദിവസേ ച നം പരിഭുഞ്ജന്തോ ഹട്ഠപഹട്ഠോപി ഹോതി ഉദഗ്ഗുദഗ്ഗോ പീതിസോമനസ്സജാതോ. ദുതിയദിവസേ നിസ്സന്ദേന്തോ പിഹിതനാസികോ ഹോതി വികുണിതമുഖോ ജേഗുച്ഛീ മങ്കുഭൂതോ. പഠമദിവസേ ച നം രത്തോ ഗിദ്ധോ ഗധിതോ മുച്ഛിതോപി അജ്ഝോഹരിത്വാ ദുതിയദിവസേ ഏകരത്തിവാസേന വിരത്തോ അട്ടീയമാനോ ഹരായമാനോ ജിഗുച്ഛമാനോ നീഹരതി. തേനാഹു പോരാണാ -

“അന്നം പാനം ഖാദനീയം, ഭോജനഞ്ച മഹാരഹം;
ഏകദ്വാരേന പവിസിത്വാ, നവദ്വാരേഹി സന്ദതി.

“അന്നം പാനം ഖാദനീയം, ഭോജനഞ്ച മഹാരഹം;
ഭുഞ്ജതി സപരിവാരോ, നിക്ഖാമേന്തോ നിലീയതി.

“അന്നം പാനം ഖാദനീയം, ഭോജനഞ്ച മഹാരഹം;
ഭുഞ്ജതി അഭിനന്ദന്തോ, നിക്ഖാമേന്തോ ജിഗുച്ഛതി.

“അന്നം പാനം ഖാദനീയം, ഭോജനഞ്ച മഹാരഹം;
ഏകരത്തിപരിവാസാ, സബ്ബം ഭവതി പൂതിക”ന്തി.

ഏവം നിസ്സന്ദതോ പടിക്കൂലതാ പച്ചവേക്ഖിതബ്ബാ.

൩൦൪. കഥം **സമ്മക്ഖനതോ**? പരിഭോഗകാലേപി ചേസ ഹത്ഥഓട്ഠജിവ്ഹാതാലൂനി സമ്മക്ഖേതി. താനി തേന സമ്മക്ഖിതത്താ പടിക്കൂലാനി ഹോന്തി, യാനി ധോതാനിപി ഗന്ധഹരണത്ഥം പുനപ്പുനം ധോവിതബ്ബാനി ഹോന്തി. പരിഭുത്തോ സമാനോ യഥാ നാമ ഓദനേ പച്ചമാനേ ഥുസകണകുണ്ഡകാദീനി ഉത്തരിത്വാ ഉക്ഖലിമുഖവട്ടിപിധാനിയോ മക്ഖന്തി, ഏവമേവ സകലസരീരാനുഗതേന കായഗ്ഗിനാ ഫേണുദ്ദേഹകം പച്ചിത്വാ ഉത്തരമാനോ ദന്തേ ദന്തമലഭാവേന സമ്മക്ഖേതി. ജിവ്ഹാതാലുപ്പഭുതീനി വേളസേമ്ഹാദിഭാവേന, അക്ഖികണ്ണനാസഅധോമഗ്ഗാദികേ അക്ഖിഗൂഥകകണ്ണഗൂഥകസിങ്ഘാണികാമുത്തകരീസാദിഭാവേന സമ്മക്ഖേതി. യേന സമ്മക്ഖിതാനി ഇമാനി ദ്വാരാനി ദിവസേ ദിവസേ ധോവിയമാനാനിപി നേവ സുചീനി, ന മനോരമാനി ഹോന്തി. യേസു ഏകച്ചം ധോവിത്വാ ഹത്ഥോ പുന ഉദകേന ധോവിതബ്ബോ ഹോതി. ഏകച്ചം ധോവിത്വാ

ദ്വത്തിക്ഖത്തും ഗോമയേനപി മത്തികായപി ഗന്ധചുണ്ണേനപി ധോവതോ പാടികുല്യതാ വിഗച്ഛതീതി ഏവം സമ്മക്ഖനതോ പടിക്കൂലതാ പച്ചവേക്ഖിതബ്ബാ.

൩൦൭. തസ്സേവം ദസഹാകാരേഹി പടിക്കൂലതം പച്ചവേക്ഖതോ തക്കാഹതം വിതക്കാഹതം കരോന്തസ്സ പടിക്കൂലാകാരവസേന കബളീകാരാഹാരോ പാകടോ ഹോതി. സോ തം നിമിത്തം പുനപ്പുനം ആസേവതി ഭാവേതി ബഹുലീകരോതി. തസ്സേവം കരോതോ നീവരണാനി വിക്ഖമ്ഭന്തി. കബളീകാരാഹാരസ്സ സഭാവധമ്മതായ ഗമ്ഭീരത്താ അപ്പനം അപ്പത്തേന ഉപചാരസമാധിനാ ചിത്തം സമാധിയതി. പടിക്കൂലാകാരഗ്ഗഹണവസേന പനേത്ഥ സഞ്ഞാ പാകടാ ഹോതി. തസ്മാ ഇമം കമ്മട്ഠാനം ആഹാരേ പടിക്കൂലസഞ്ഞാ ഇച്ചേവ സങ്ഖം ഗച്ഛതി.

ഇമഞ്ച പന ആഹാരേ പടിക്കൂലസഞ്ഞം അനുയുത്തസ്സ ഭിക്ഖുനോ രസതണ്ഹായ ചിത്തം പതിലീയതി പതികുടതി പതിവട്ടതി. സോ കന്താരനിത്ഥരണത്ഥികോ വിയ പുത്തമംസം വിഗതമദോ ആഹാരം ആഹാരേതി യാവദേവ ദുക്ഖസ്സ നിത്ഥരണത്ഥായ. അഥസ്സ അപ്പകസിരേനേവ കബളീകാരാഹാരപരിഞ്ഞാമുഖേന പഞ്ചകാമഗുണികോ രാഗോ പരിഞ്ഞം ഗച്ഛതി. സോ പഞ്ചകാമഗുണപരിഞ്ഞാമുഖേന രൂപക്ഖന്ധം പരിജാനാതി. അപരിപക്കാദിപടിക്കൂലഭാവവസേന ചസ്സ കായഗതാസതിഭാവനാപി പാരിപൂരിം ഗച്ഛതി, അസുഭസഞ്ഞായ അനുലോമപടിപദം പടിപന്നോ ഹോതി. ഇമം പന പടിപത്തിം നിസ്സായ ദിട്ഠേവ ധമ്മേ അമതപരിയോസാനതം അനഭിസമ്ഭുണന്തോ സുഗതിപരായനോ ഹോതീതി.

അയം ആഹാരേ പടിക്കൂലസഞ്ഞാഭാവനായ വിത്ഥാരകഥാ.

ചതുധാതുവവത്ഥാനഭാവനാ

൩൦൮. ഇദാനി ആഹാരേ പടിക്കൂലസഞ്ഞാനന്തരം **ഏകം വവത്ഥാന**ന്തി ഏവം ഉദ്ദിട്ഠസ്സ ചതുധാതുവവത്ഥാനസ്സ ഭാവനാനിദ്ദേസോ അനുപ്പത്തോ. തത്ഥ **വവത്ഥാന**ന്തി സഭാവൂപലക്ഖണവസേന സന്നിട്ഠാനം, ചതുന്നം ധാതൂനം വവത്ഥാനം **ചതുധാതുവവത്ഥാനം**. ധാതുമനസികാരോ, ധാതുകമ്മട്ഠാനം, ചതുധാതുവവത്ഥാനന്തി അത്ഥതോ ഏകം. തയിദം ദ്വിധാ ആഗതം സങ്ഖേപതോ ച വിത്ഥാരതോ ച. സങ്ഖേപതോ മഹാസതിപട്ഠാനേ ആഗതം. വിത്ഥാരതോ മഹാഹത്ഥിപദൂപമേ രാഹുലോവാദേ ധാതുവിഭങ്ഗേ ച. തഞ്ഹി -

“സേയ്യഥാപി, ഭിക്ഖവേ, ദക്ഖോ ഗോഘാതകോ വാ ഗോഘാതകന്തേവാസീ വാ ഗാവിം വധിത്വാ ചതുമഹാപഥേ ബിലസോ വിഭജിത്വാ നിസിന്നോ അസ്സ, ഏവമേവ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു ഇമമേവ കായം യഥാഠിതം യഥാപണിഹിതം ധാതുസോ പച്ചവേക്ഖതി, അത്ഥി ഇമസ്മിം കായേ പഥവീധാതു ആപോധാതു തേജോധാതു വായോധാതൂ”തി -

ഏവം തിക്ഖപഞ്ഞസ്സ ധാതുകമ്മട്ഠാനികസ്സ വസേന **മഹാസതിപട്ഠാനേ** (ദീ॰ നി॰ ൨.൩൭൮) സങ്ഖേപതോ ആഗതം.

തസ്സത്ഥോ - യഥാ ഛേകോ ഗോഘാതകോ വാ തസ്സേവ വാ ഭത്തവേതനഭതോ അന്തേവാസികോ ഗാവിം വധിത്വാ വിനിവിജ്ഝിത്വാ ചതസ്സോ ദിസാ ഗതാനം മഹാപഥാനം വേമജ്ഝട്ഠാനസങ്ഖാതേ ചതുമഹാപഥേ കോട്ഠാസം കത്വാ നിസിന്നോ അസ്സ, ഏവമേവ ഭിക്ഖു ചതുന്നം ഇരിയാപഥാനം യേന കേനചി ആകാരേന ഠിതത്താ യഥാഠിതം. യഥാഠിതത്താവ യഥാപണിഹിതം കായം അത്ഥി ഇമസ്മിം കായേ പഥവീധാതു...പേ॰... വായോധാതൂതി ഏവം ധാതുസോ പച്ചവേക്ഖതി.

കിം വുത്തം ഹോതി? യഥാ ഗോഘാതകസ്സ ഗാവിം പോസേന്തസ്സപി ആഘാതനം ആഹരന്തസ്സപി ആഹരിത്വാ തത്ഥ ബന്ധിത്വാ ഠപേന്തസ്സപി വധന്തസ്സപി വധിതം മതം പസ്സന്തസ്സപി താവദേവ ഗാവീതിസഞ്ഞാ ന അന്തരധായതി, യാവ നം പദാലേത്വാ ബിലസോ ന വിഭജതി. വിഭജിത്വാ നിസിന്നസ്സ പന ഗാവീസഞ്ഞാ അന്തരധായതി, മംസസഞ്ഞാ പവത്തതി. നാസ്സ ഏവം ഹോതി “അഹം ഗാവിം വിക്കിണാമി, ഇമേ ഗാവിം ഹരന്തീ”തി. അഥ ഖ്വസ്സ “അഹം മംസം വിക്കിണാമി, ഇമേപി മംസം ഹരന്തി”ച്ചേവ ഹോതി, ഏവമേവ ഇമസ്സാപി ഭിക്ഖുനോ പുബ്ബേ ബാലപുഥുജ്ജനകാലേ ഗിഹിഭൂതസ്സപി പബ്ബജിതസ്സപി താവദേവ സത്തോതി വാ പോസോതി വാ പുഗ്ഗലോതി വാ സഞ്ഞാ ന അന്തരധായതി, യാവ ഇമമേവ കായം യഥാഠിതം യഥാപണിഹിതം ഘനവിനിബ്ഭോഗം കത്വാ ധാതുസോ ന പച്ചവേക്ഖതി. ധാതുസോ പച്ചവേക്ഖതോ പന സത്തസഞ്ഞാ അന്തരധായതി, ധാതുവസേനേവ ചിത്തം സന്തിട്ഠതി. തേനാഹ ഭഗവാ “സേയ്യഥാപി, ഭിക്ഖവേ, ദക്ഖോ ഗോഘാതകോ വാ...പേ॰... നിസിന്നോ അസ്സ, ഏവമേവ ഖോ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു...പേ॰... വായോധാതൂ”തി.

൩൦൭. മഹാഹത്ഥിപദൂപമേ (മ॰ നി॰ ၁.൩൦൦ ആദയോ) പന - “കതമാ ചാവുസോ, അജ്ഝത്തികാ പഥവീധാതു? യം അജ്ഝത്തം പച്ചത്തം കക്ഖളം ഖരിഗതം ഉപാദിന്നം. സേയ്യഥിദം , കേസാ ലോമാ...പേ॰... ഉദരിയം കരീസം, യം വാ പനഞ്ഞമ്പി കിഞ്ചി അജ്ഝത്തം പച്ചത്തം കക്ഖളം ഖരിഗതം ഉപാദിന്നം, അയം വുച്ചതി, ആവുസോ, അജ്ഝത്തികാ പഥവീധാതൂ”തി ച,

“കതമാ ചാവുസോ, അജ്ഝത്തികാ ആപോധാതു? യം അജ്ഝത്തം പച്ചത്തം ആപോ ആപോഗതം ഉപാദിന്നം. സേയ്യഥിദം, പിത്തം...പേ॰... മുത്തം, യം വാ പനഞ്ഞമ്പി കിഞ്ചി അജ്ഝത്തം പച്ചത്തം ആപോ ആപോഗതം ഉപാദിന്നം, അയം വുച്ചതാവുസോ, അജ്ഝത്തികാ ആപോധാതൂ”തി ച,

“കതമാ ചാവുസോ, അജ്ഝത്തികാ തേജോധാതു? യം അജ്ഝത്തം പച്ചത്തം തേജോ തേജോഗതം ഉപാദിന്നം. സേയ്യഥിദം, യേന ച സന്തപ്പതി, യേന ച ജീരീയതി, യേന ച പരിഡയ്ഹതി, യേന ച അസിതപീതഖായിതസായിതം സമ്മാ പരിണാമം ഗച്ഛതി, യം വാ പനഞ്ഞമ്പി കിഞ്ചി അജ്ഝത്തം പച്ചത്തം തേജോ തേജോഗതം ഉപാദിന്നം, അയം വുച്ചതാവുസോ, അജ്ഝത്തികാ തേജോധാതൂ”തി ച,

“കതമാ ചാവുസോ, അജ്ഝത്തികാ വായോധാതു? യം അജ്ഝത്തം പച്ചത്തം വായോ വായോഗതം ഉപാദിന്നം. സേയ്യഥിദം, ഉദ്ധങ്ഗമാ വാതാ, അധോഗമാ വാതാ, കുച്ഛിസയാ വാതാ, കോട്ഠാസയാ വാതാ, അങ്ഗമങ്ഗാനുസാരിനോ വാതാ, അസ്സാസോ പസ്സാസോ ഇതി വാ, യം വാ പനഞ്ഞമ്പി കിഞ്ചി അജ്ഝത്തം പച്ചത്തം വായോ വായോഗതം ഉപാദിന്നം, അയം വുച്ചതാവുസോ, അജ്ഝത്തികാ വായോധാതൂ”തി ച -

ഏവം നാതിതിക്ഖപഞ്ഞസ്സ ധാതുകമ്മട്ഠാനികസ്സ വസേന വിത്ഥാരതോ ആഗതം. യഥാ ചേത്ഥ, ഏവം രാഹുലോവാദധാതുവിഭങ്ഗേസുപി.

തത്രായം അനുത്താനപദവണ്ണനാ, **അജ്ഝത്തം പച്ചത്ത**ന്തി ഇദം താവ ഉഭയമ്പി നിയകസ്സ അധിവചനം. **നിയകം** നാമ അത്തനി ജാതം സസന്താനപരിയാപന്നന്തി അത്ഥോ. തയിദം യഥാ ലോകേ ഇത്ഥീസു കഥാ അധിത്ഥീതി വുച്ചതി, ഏവം അത്തനി പവത്തത്താ **അജ്ഝത്തം,** അത്താനം പടിച്ച പടിച്ച പവത്തത്താ **പച്ചത്ത**ന്തിപി വുച്ചതി. **കക്ഖള**ന്തി ഥദ്ധം. **ഖരിഗത**ന്തി ഫരുസം. തത്ഥ പഠമം ലക്ഖണവചനം, ദുതിയം ആകാരവചനം, കക്ഖളലക്ഖണാ ഹി പഥവീധാതു, സാ ഫരുസാകാരാ ഹോതി, തസ്മാ ഖരിഗതന്തി വുത്താ. **ഉപാദിന്ന**ന്തി ദള്ഹം ആദിന്നം, അഹം മമന്തി ഏവം ദള്ഹം ആദിന്നം, ഗഹിതം പരാമട്ഠന്തി അത്ഥോ. **സേയ്യഥിദ**ന്തി നിപാതോ. തസ്സ തം കതമന്തി ചേതി അത്ഥോ. തതോ തം ദസ്സേന്തോ “കേസാ ലോമാ”തിആദിമാഹ. ഏത്ഥ ച **മത്ഥലുങ്ഗം പക്ഖിപിത്വാ** വീസതിയാ ആകാരേഹി പഥവീധാതു നിദ്ദിട്ഠാതി വേദിതബ്ബാ. യം വാ പനഞ്ഞമ്പി കിഞ്ചീതി അവസേസേസു തീസു കോട്ഠാസേസു പഥവീധാതു സങ്ഗഹിതാ.

വിസ്സന്ദനഭാവേന തം തം ഠാനം അപ്പോതീതി **ആപോ**. കമ്മസമുട്ഠാനാദിവസേന നാനാവിധേസു ആപേസു ഗതന്തി **ആപോഗതം**. കിം തം? ആപോധാതുയാ ആബന്ധനലക്ഖണം.

തേജനവസേന **തേജോ,** വുത്തനയേനേവ തേജേസു ഗതന്തി **തേജോഗതം**. കിം തം? ഉണ്ഹത്തലക്ഖണം. **യേന ചാ**തി യേന തേജോധാതുഗതേന കുപിതേന അയം കായോ സന്തപ്പതി, ഏകാഹികജരാദിഭാവേന ഉസുമജാതോ ഹോതി. **യേന ച ജീരീയതീ**തി യേന അയം കായോ ജീരതി, ഇന്ദ്രിയവേകല്ലതം ബലപരിക്ഖയം വലിപലിതാദിഭാവഞ്ച പാപുണാതി. **യേന ച പരിഡയ്ഹതീ**തി യേന കുപിതേന അയം കായോ ഡയ്ഹതി. സോ ച പുഗ്ഗലോ “ഡയ്ഹാമി ഡയ്ഹാമീ”തി കന്ദന്തോ സതധോതസപ്പിഗോസീസചന്ദനാദിലേപഞ്ചേവ താലവണ്ടവാതഞ്ച പച്ചാസീസതി. **യേന ച അസിതപീതഖായിതസായിതം സമ്മാ പരിണാമം ഗച്ഛതീ**തി യേനേതം അസിതം വാ ഓദനാദി പീതം വാ പാനകാദി ഖായിതം വാ പിട്ഠഖജ്ജകാദി സായിതം വാ അമ്ബപക്കമധുഫാണിതാദി സമ്മാ പരിപാകം ഗച്ഛതി, രസാദിഭാവേന വിവേകം ഗച്ഛതീതി അത്ഥോ. ഏത്ഥ ച പുരിമാ തയോ തേജോധാതുസമുട്ഠാനാ. പച്ഛിമോ കമ്മസമുട്ഠാനോവ.

വായനവസേന **വായോ,** വുത്തനയേനേവ വായേസു ഗതന്തി **വായോഗതം**. കിം തം? വിത്ഥമ്ഭനലക്ഖണം. **ഉദ്ധങ്ഗമാ വാതാ**തി ഉഗ്ഗാരഹിക്കാദിപവത്തകാ ഉദ്ധം ആരോഹണവാതാ. **അധോഗമാ വാതാ**തി ഉച്ചാരപസ്സാവാദിനീഹരണകാ അധോ ഓരോഹണവാതാ. **കുച്ഛിസയാ വാതാ**തി അന്താനം ബഹിവാതാ. **കോട്ഠാസയാ വാതാ**തി അന്താനം അന്തോവാതാ. **അങ്ഗമങ്ഗാനുസാരിനോ വാതാ**തി ധമനിജാലാനുസാരേന സകലസരീരേ അങ്ഗമങ്ഗാനി അനുസടാ

സമിഞ്ജനപസാരണാദിനിബ്ബത്തകാ വാതാ. **അസ്സാസോതി** അന്തോപവിസനനാസികവാതോ. **പസ്സാസോതി** ബഹിനിക്ഖമനനാസികവാതോ. ഏത്ഥ ച പുരിമാ പഞ്ച ചതുസമുട്ഠാനാ. അസ്സാസപസ്സാസാ ചിത്തസമുട്ഠാനാവ. സബ്ബത്ഥ **യം വാ പനഞ്ഞമ്പി കിഞ്ചീ**തി ഇമിനാ പദേന അവസേസകോട്ഠാസേസു ആപോധാതുആദയോ സങ്ഗഹിതാ.

ഇതി വീസതിയാ ആകാരേഹി പഥവീധാതു, ദ്വാദസഹി ആപോധാതു, ചതൂഹി തേജോധാതു, ഛഹി വായോധാതൂതി ദ്വാചത്താലീസായ ആകാരേഹി ചതസ്സോ ധാതുയോ വിത്ഥാരിതാ ഹോന്തീതി അയം താവേത്ഥ പാളിവണ്ണനാ.

൩൦൭. ഭാവനാനയേ പനേത്ഥ തിക്ഖപഞ്ഞസ്സ ഭിക്ഖുനോ കേസാ പഥവീധാതു, ലോമാ പഥവീധാതൂതി ഏവം വിത്ഥാരതോ ധാതുപരിഗ്ഗഹോ പപഞ്ചതോ ഉപട്ഠാതി. യം ഥദ്ധലക്ഖണം, അയം പഥവീധാതു. യം ആബന്ധനലക്ഖണം, അയം ആപോധാതു. യം പരിപാചനലക്ഖണം, അയം തേജോധാതു. യം വിത്ഥമ്ഭനലക്ഖണം, അയം വായോധാതൂതി ഏവം മനസികരോതോ പനസ്സ കമ്മട്ഠാനം പാകടം ഹോതി. നാതിതിക്ഖപഞ്ഞസ്സ പന ഏവം മനസികരോതോ അന്ധകാരം അവിഭൂതം ഹോതി. പുരിമനയേന വിത്ഥാരതോ മനസികരോന്തസ്സ പാകടം ഹോതി.

കഥം ? യഥാ ദ്വീസു ഭിക്ഖൂസു ബഹുപേയ്യാലം തന്തിം സജ്ഝായന്തേസു തിക്ഖപഞ്ഞോ ഭിക്ഖു സകിം വാ ദ്വിക്ഖത്തും വാ പേയ്യാലമുഖം വിത്ഥാരേത്വാ തതോ പരം ഉഭതോകോടിവസേനേവ സജ്ഝായം കരോന്തോ ഗച്ഛതി. തത്ര നാതിതിക്ഖപഞ്ഞോ ഏവം വത്താ ഹോതി "കിം സജ്ഝായോ നാമേസ ഓട്ഠപരിയാഹതമത്തം കാതും ന ദേതി, ഏവം സജ്ഝായേ കരിയമാനേ കദാ തന്തി പഗുണാ ഭവിസ്സതീ"തി. സോ ആഗതാഗതം പേയ്യാലമുഖം വിത്ഥാരേത്വാവ സജ്ഝായം കരോതി. തമേനം ഇതരോ ഏവമാഹ - "കിം സജ്ഝായോ നാമേസ പരിയോസാനം ഗന്തും ന ദേതി, ഏവം സജ്ഝായേ കരിയമാനേ കദാ തന്തി പരിയോസാനം ഗമിസ്സതീ"തി. ഏവമേവ തിക്ഖപഞ്ഞസ്സ കേസാദിവസേന വിത്ഥാരതോ ധാതുപരിഗ്ഗഹോ പപഞ്ചതോ ഉപട്ഠാതി. യം ഥദ്ധലക്ഖണം, അയം പഥവീധാതൂതിആദിനാ നയേന സങ്ഖേപതോ മനസികരോതോ കമ്മട്ഠാനം പാകടം ഹോതി. ഇതരസ്സ തഥാ മനസികരോതോ അന്ധകാരം അവിഭൂതം ഹോതി. കേസാദിവസേന വിത്ഥാരതോ മനസികരോന്തസ്സ പാകടം ഹോതി.

തസ്മാ ഇമം കമ്മട്ഠാനം ഭാവേതുകാമേന തിക്ഖപഞ്ഞേന താവ രഹോഗതേന പടിസല്ലീനേന സകലമ്പി അത്തനോ രൂപകായം ആവജ്ജേത്വാ യോ ഇമസ്മിം കായേ ഥദ്ധഭാവോ വാ ഖരഭാവോ വാ, അയം പഥവീധാതു. യോ ആബന്ധനഭാവോ വാ ദ്രവഭാവോ വാ, അയം ആപോധാതു. യോ പരിപാചനഭാവോ വാ ഉണ്ഹഭാവോ വാ, അയം തേജോധാതു. യോ വിത്ഥമ്ഭനഭാവോ വാ സമുദീരണഭാവോ വാ, അയം വായോധാതൂതി ഏവം സംഖിത്തേന ധാതുയോ പരിഗ്ഗഹേത്വാ പുനപ്പുനം പഥവീധാതു ആപോധാതൂതി ധാതുമത്തതോ നിസ്സത്തതോ നിജ്ജീവതോ ആവജ്ജിതബ്ബം മനസികാതബ്ബം പച്ചവേക്ഖിതബ്ബം. തസ്സേവം വായമമാനസ്സ നചിരേനേവ ധാതുപ്പഭേദാവഭാസനപഞ്ഞാപരിഗ്ഗഹിതോ സഭാവധമ്മാരമ്മണത്താ അപ്പനം അപ്പത്തോ ഉപചാരമത്തോ സമാധി ഉപ്പജ്ജതി.

അഥ വാ പന യേ ഇമേ ചതുന്നം മഹാഭൂതാനം നിസ്സത്തഭാവദസ്സനത്ഥം ധമ്മസേനാപതിനാ "അട്ഠിഞ്ച പടിച്ച ന്ഹാരുഞ്ച പടിച്ച മംസഞ്ച പടിച്ച ചമ്മഞ്ച പടിച്ച ആകാസോ പരിവാരിതോ രൂപന്ത്വേവ സങ്ഖം ഗച്ഛതീ"തി (മ॰ നി॰ ൧.൩൦൬) ചത്താരോ കോട്ഠാസാ വുത്താ. തേസു തം തം അന്തരാനുസാരിനാ ഞാണഹത്ഥേന വിനിബ്ഭുജിത്വാ വിനിബ്ഭുജിത്വാ യോ ഏതേസു ഥദ്ധഭാവോ വാ ഖരഭാവോ വാ, അയം പഥവീധാതൂതി പുരിമനയേനേവ ധാതുയോ പരിഗ്ഗഹേത്വാ പുനപ്പുനം പഥവീധാതു ആപോധാതൂതി ധാതുമത്തതോ നിസ്സത്തതോ നിജ്ജീവതോ ആവജ്ജിതബ്ബം മനസികാതബ്ബം പച്ചവേക്ഖിതബ്ബം. തസ്സേവം വായമമാനസ്സ നചിരേനേവ ധാതുപ്പഭേദാവഭാസനപഞ്ഞാപരിഗ്ഗഹിതോ സഭാവധമ്മാരമ്മണത്താ അപ്പനം അപ്പത്തോ ഉപചാരമത്തോ സമാധി ഉപ്പജ്ജതി. അയം സങ്ഖേപതോ ആഗതേ ചതുധാതുവവത്ഥാനേ ഭാവനാനയോ.

൩൦൮. വിത്ഥാരതോ ആഗതേ പന ഏവം വേദിതബ്ബോ. ഇദം കമ്മട്ഠാനം ഭാവേതുകാമേന ഹി നാതിതിക്ഖപഞ്ഞേന യോഗിനാ ആചരിയസന്തികേ ദ്വാചത്താലീസായ ആകാരേഹി വിത്ഥാരതോ ധാതുയോ ഉഗ്ഗണ്ഹിത്വാ വുത്തപ്പകാരേ സേനാസനേ വിഹരന്തേന കതസബ്ബകിച്ചേന രഹോഗതേന പടിസല്ലീനേന സസമ്ഭാരസങ്ഖേപതോ, സസമ്ഭാരവിഭത്തിതോ, സലക്ഖണസങ്ഖേപതോ, സലക്ഖണവിഭത്തിതോതി ഏവം ചതൂഹാകാരേഹി കമ്മട്ഠാനം ഭാവേതബ്ബം.

തത്ഥ കഥം **സസമ്ഭാരസങ്ഖേപതോ ഭാവേതി**? ഇധ ഭിക്ഖു വീസതിയാ കോട്ഠാസേസു ഥദ്ധാകാരം പഥവീധാതൂതി വവത്ഥപേതി. ദ്വാദസസു കോട്ഠാസേസു യൂസഗതം ഉദകസങ്ഖാതം

ആബന്ധനാകാരം ആപോധാതൂതി വവത്ഥപേതി. ചതൂസു കോട്ഠാസേസു പരിപാചനകം തേജം തേജോധാതൂതി വവത്ഥപേതി . ഛസു കോട്ഠാസേസു വിത്ഥമ്ഭനാകാരം വായോധാതൂതി വവത്ഥപേതി. തസ്സേവം വവത്ഥാപയതോയേവ ധാതുയോ പാകടാ ഹോന്തി. താ പുനപ്പുനം ആവജ്ജതോ മനസികരോതോ വുത്തനയേനേവ ഉപചാരസമാധി ഉപ്പജ്ജതി.

൩൭൪. യസ്സ പന ഏവം ഭാവയതോ കമ്മട്ഠാനം ന ഇജ്ഝതി, തേന **സസമ്ഭാരവിഭത്തിതോ** ഭാവേതബ്ബം. കഥം? തേന ഹി ഭിക്ഖുനാ യം തം കായഗതാസതികമ്മട്ഠാനനിദ്ദേസേ സത്തധാ ഉഗ്ഗഹകോസല്ലം ദസധാ മനസികാരകോസല്ലഞ്ച വുത്തം. ദ്വത്തിംസാകാരേ താവ തം സബ്ബം അപരിഹാപേത്വാ തചപഞ്ചകാദീനം അനുലോമപടിലോമതോ വചസാ സജ്ഝായം ആദിം കത്വാ സബ്ബം തത്ഥ വുത്തവിധാനം കാതബ്ബം. അയമേവ ഹി വിസേസോ, തത്ഥ വണ്ണസണ്ഠാനദിസോകാസപരിച്ഛേദവസേന കേസാദയോ മനസികരിത്വാപി പടിക്കൂലവസേന ചിത്തം ഠപേതബ്ബം, ഇധ ധാതുവസേന. തസ്മാ വണ്ണാദിവസേന പഞ്ചധാ പഞ്ചധാ കേസാദയോ മനസികരിത്വാ അവസാനേ ഏവം മനസികാരോ പവത്തേതബ്ബോ.

൩൭൫. ഇമേ **കേസാ** നാമ സീസകടാഹപലിവേഠനചമ്മേ ജാതാ. തത്ഥ യഥാ വമ്മികമത്ഥകേ ജാതേസു കുണ്ഠതിണേസു ന വമ്മികമത്ഥകോ ജാനാതി മയി കുണ്ഠതിണാനി ജാതാനീതി, നപി കുണ്ഠതിണാനി ജാനന്തി മയം വമ്മികമത്ഥകേ ജാതാനീതി, ഏവമേവ ന സീസകടാഹപലിവേഠനചമ്മം ജാനാതി മയി കേസാ ജാതാതി, നപി കേസാ ജാനന്തി മയം സീസകടാഹവേഠനചമ്മേ ജാതാതി, അഞ്ഞമഞ്ഞം ആഭോഗപച്ചവേക്ഖണരഹിതാ ഏതേ ധമ്മാ. ഇതി കേസാ നാമ ഇമസ്മിം സരീരേ പാടിയേക്കോ കോട്ഠാസോ അചേതനോ അബ്യാകതോ സുഞ്ഞോ നിസ്സത്തോ ഥദ്ധോ പഥവീധാതൂതി.

൩൭൬. ലോമാ സരീരവേഠനചമ്മേ ജാതാ. തത്ഥ യഥാ സുഞ്ഞഗാമട്ഠാനേ ജാതേസു ദബ്ബതിണകേസു ന സുഞ്ഞഗാമട്ഠാനം ജാനാതി മയി ദബ്ബതിണകാനി ജാതാനീതി, നപി ദബ്ബതിണകാനി ജാനന്തി മയം സുഞ്ഞഗാമട്ഠാനേ ജാതാനീതി, ഏവമേവ ന സരീരവേഠനചമ്മം ജാനാതി മയി ലോമാ ജാതാതി. നപി ലോമാ ജാനന്തി മയം സരീരവേഠനചമ്മേ ജാതാതി. അഞ്ഞമഞ്ഞം ആഭോഗപച്ചവേക്ഖണരഹിതാ ഏതേ ധമ്മാ. ഇതി ലോമാ നാമ ഇമസ്മിം സരീരേ പാടിയേക്കോ കോട്ഠാസോ അചേതനോ അബ്യാകതോ സുഞ്ഞോ നിസ്സത്തോ ഥദ്ധോ പഥവീധാതൂതി.

൩൭൭. നഖാ അങ്ഗുലീനം അഗ്ഗേസു ജാതാ. തത്ഥ യഥാ കുമാരകേസു ദണ്ഡകേഹി മധുകട്ഠികേ വിജ്ഝിത്വാ കീളന്തേസു ന ദണ്ഡകാ ജാനന്തി അമ്ഹേസു മധുകട്ഠികാ ഠപിതാതി, നപി മധുകട്ഠികാ ജാനന്തി മയം ദണ്ഡകേസു ഠപിതാതി, ഏവമേവ ന അങ്ഗുലിയോ ജാനന്തി അമ്ഹാകം അഗ്ഗേസു നഖാ ജാതാതി. നപി നഖാ ജാനന്തി മയം അങ്ഗുലീനം അഗ്ഗേസു ജാതാതി. അഞ്ഞമഞ്ഞം ആഭോഗപച്ചവേക്ഖണരഹിതാ ഏതേ ധമ്മാ. ഇതി നഖാ നാമ ഇമസ്മിം സരീരേ പാടിയേക്കോ കോട്ഠാസോ അചേതനോ അബ്യാകതോ സുഞ്ഞോ നിസ്സത്തോ ഥദ്ധോ പഥവീധാതൂതി.

൩൭൮. ദന്താ ഹനുകട്ഠികേസു ജാതാ. തത്ഥ യഥാ വഡ്ഢകീഹി പാസാണഉദുക്ഖലകേസു കേനചിദേവ സിലേസജാതേന ബന്ധിത്വാ ഠപിതഥമ്ഭേസു ന ഉദുക്ഖലാ ജാനന്തി അമ്ഹേസു ഥമ്ഭാ ഠിതാതി. നപി ഥമ്ഭാ ജാനന്തി മയം ഉദുക്ഖലേസു ഠിതാതി, ഏവമേവ ന ഹനുകട്ഠീനി ജാനന്തി അമ്ഹേസു ദന്താ ജാതാതി. നപി ദന്താ ജാനന്തി മയം ഹനുകട്ഠീസു ജാതാതി. അഞ്ഞമഞ്ഞം ആഭോഗപച്ചവേക്ഖണരഹിതാ ഏതേ ധമ്മാ. ഇതി ദന്താ നാമ ഇമസ്മിം സരീരേ പാടിയേക്കോ കോട്ഠാസോ അചേതനോ അബ്യാകതോ സുഞ്ഞോ നിസ്സത്തോ ഥദ്ധോ പഥവീധാതൂതി.

൩൭൯. തചോ സകലസരീരം പരിയോനന്ധിത്വാ ഠിതോ. തത്ഥ യഥാ അല്ലഗോചമ്മപരിയോനദ്ധായ മഹാവീണായ ന മഹാവീണാ ജാനാതി അഹം അല്ലഗോചമ്മേന പരിയോനദ്ധാതി. നപി അല്ലഗോചമ്മം ജാനാതി മയാ മഹാവീണാ പരിയോനദ്ധാതി, ഏവമേവ ന സരീരം ജാനാതി അഹം തചേന പരിയോനദ്ധന്തി. നപി തചോ ജാനാതി മയാ സരീരം പരിയോനദ്ധന്തി. അഞ്ഞമഞ്ഞം ആഭോഗപച്ചവേക്ഖണരഹിതാ ഏതേ ധമ്മാ. ഇതി തചോ നാമ ഇമസ്മിം സരീരേ പാടിയേക്കോ കോട്ഠാസോ അചേതനോ അബ്യാകതോ സുഞ്ഞോ നിസ്സത്തോ ഥദ്ധോ പഥവീധാതൂതി.

൩൮൦. മംസം അട്ഠിസങ്ഘാടം അനുലിമ്പിത്വാ ഠിതം. തത്ഥ യഥാ മഹാമത്തികലിത്തായ ഭിത്തിയാ ന ഭിത്തി ജാനാതി അഹം മഹാമത്തികായ ലിത്താതി. നപി മഹാമത്തികാ ജാനാതി മയാ ഭിത്തി ലിത്താതി, ഏവമേവ ന അട്ഠിസങ്ഘാടോ ജാനാതി അഹം നവപേസിസതപ്പഭേദേന മംസേന ലിത്തോതി. നപി മംസം ജാനാതി മയാ അട്ഠിസങ്ഘാടോ ലിത്തോതി. അഞ്ഞമഞ്ഞം

ആഭോഗപച്ചവേക്ഖണരഹിതാ ഏതേ ധമ്മാ. ഇതി മംസം നാമ ഇമസ്മിം സരീരേ പാടിയേക്കോ കോട്ഠാസോ അചേതനോ അബ്യാകതോ സുഞ്ഞോ നിസ്സത്തോ ഥദ്ധോ പഥവീധാതൂതി.

൩൧൭. ന്ഹാരു സരീരബ്ഭന്തരേ അട്ഠീനി ആബന്ധമാനാ ഠിതാ. തത്ഥ യഥാ വല്ലീഹി വിനദ്ധേസു കുട്ടദാരൂസു ന കുട്ടദാരൂനി ജാനന്തി മയം വല്ലീഹി വിനദ്ധാനീതി. നപി വല്ലിയോ ജാനന്തി അമ്ഹേഹി കുട്ടദാരൂനി വിനദ്ധാനീതി, ഏവമേവ ന അട്ഠീനി ജാനന്തി മയം ന്ഹാരൂഹി ആബദ്ധാനീതി. നപി ന്ഹാരൂ ജാനന്തി അമ്ഹേഹി അട്ഠീനി ആബദ്ധാനീതി. അഞ്ഞമഞ്ഞം ആഭോഗപച്ചവേക്ഖണരഹിതാ ഏതേ ധമ്മാ. ഇതി ന്ഹാരു നാമ ഇമസ്മിം സരീരേ പാടിയേക്കോ കോട്ഠാസോ അചേതനോ അബ്യാകതോ സുഞ്ഞോ നിസ്സത്തോ ഥദ്ധോ പഥവീധാതൂതി.

൩൧൮. അട്ഠീസു പണ്ഹികട്ഠി ഗോപ്ഫകട്ഠിം ഉക്ഖിപിത്വാ ഠിതം. ഗോപ്ഫകട്ഠി ജങ്ഘട്ഠിം ഉക്ഖിപിത്വാ ഠിതം. ജങ്ഘട്ഠി ഊരുട്ഠിം ഉക്ഖിപിത്വാ ഠിതം. ഊരുട്ഠി കടിട്ഠിം ഉക്ഖിപിത്വാ ഠിതം. കടിട്ഠി പിട്ഠികണ്ടകം ഉക്ഖിപിത്വാ ഠിതം, പിട്ഠികണ്ടകോ ഗീവട്ഠിം ഉക്ഖിപിത്വാ ഠിതോ. ഗീവട്ഠി സീസട്ഠിം ഉക്ഖിപിത്വാ ഠിതം. സീസട്ഠി ഗീവട്ഠികേ പതിട്ഠിതം. ഗീവട്ഠി പിട്ഠികണ്ടകേ പതിട്ഠിതം. പിട്ഠികണ്ടകോ കടിട്ഠിമ്ഹി പതിട്ഠിതോ. കടിട്ഠി ഊരുട്ഠികേ പതിട്ഠിതം. ഊരുട്ഠി ജങ്ഘട്ഠികേ പതിട്ഠിതം. ജങ്ഘട്ഠി ഗോപ്ഫകട്ഠികേ പതിട്ഠിതം. ഗോപ്ഫകട്ഠി പണ്ഹികട്ഠികേ പതിട്ഠിതം.

തത്ഥ യഥാ ഇട്ഠകദാരുഗോമയാദിസഞ്ചയേസു ന ഹേട്ഠിമാ ഹേട്ഠിമാ ജാനന്തി മയം ഉപരിമേ ഉപരിമേ ഉക്ഖിപിത്വാ ഠിതാതി. നപി ഉപരിമാ ഉപരിമാ ജാനന്തി മയം ഹേട്ഠിമേസു ഹേട്ഠിമേസു പതിട്ഠിതാതി, ഏവമേവ ന പണ്ഹികട്ഠി ജാനാതി അഹം ഗോപ്ഫകട്ഠിം ഉക്ഖിപിത്വാ ഠിതന്തി. ന ഗോപ്ഫകട്ഠി ജാനാതി അഹം ജങ്ഘട്ഠിം ഉക്ഖിപിത്വാ ഠിതന്തി. ന ജങ്ഘട്ഠി ജാനാതി അഹം ഊരുട്ഠിം ഉക്ഖിപിത്വാ ഠിതന്തി. ന ഊരുട്ഠി ജാനാതി അഹം കടിട്ഠിം ഉക്ഖിപിത്വാ ഠിതന്തി. ന കടിട്ഠി ജാനാതി അഹം പിട്ഠികണ്ടകം ഉക്ഖിപിത്വാ ഠിതന്തി. ന പിട്ഠികണ്ടകോ ജാനാതി അഹം ഗീവട്ഠിം ഉക്ഖിപിത്വാ ഠിതന്തി. ന ഗീവട്ഠി ജാനാതി അഹം സീസട്ഠിം ഉക്ഖിപിത്വാ ഠിതന്തി. ന സീസട്ഠി ജാനാതി അഹം ഗീവട്ഠിമ്ഹി പതിട്ഠിതന്തി. ന ഗീവട്ഠി ജാനാതി അഹം പിട്ഠികണ്ടകേ പതിട്ഠിതന്തി. ന പിട്ഠികണ്ടകോ ജാനാതി അഹം കടിട്ഠിമ്ഹി പതിട്ഠിതോതി. ന കടിട്ഠി ജാനാതി അഹം ഊരുട്ഠിമ്ഹി പതിട്ഠിതന്തി. ന ഊരുട്ഠി ജാനാതി അഹം ജങ്ഘട്ഠിമ്ഹി പതിട്ഠിതന്തി. ന ജങ്ഘട്ഠി ജാനാതി അഹം ഗോപ്ഫകട്ഠിമ്ഹി പതിട്ഠിതന്തി. ന ഗോപ്ഫകട്ഠി ജാനാതി അഹം പണ്ഹികട്ഠിമ്ഹി പതിട്ഠിതന്തി. അഞ്ഞമഞ്ഞം ആഭോഗപച്ചവേക്ഖണരഹിതാ ഏതേ ധമ്മാ. ഇതി അട്ഠി നാമ ഇമസ്മിം സരീരേ പാടിയേക്കോ കോട്ഠാസോ അചേതനോ അബ്യാകതോ സുഞ്ഞോ നിസ്സത്തോ ഥദ്ധോ പഥവീധാതൂതി.

൩൧൯. അട്ഠിമിഞ്ജം തേസം തേസം അട്ഠീനം അബ്ഭന്തരേ ഠിതം. തത്ഥ യഥാ വേളുപബ്ബാദീനം അന്തോ പക്ഖിത്തഛിന്നവേത്തഗ്ഗാദീസു ന വേളുപബ്ബാദീനി ജാനന്തി അമ്ഹേസു വേത്തഗ്ഗാദീനി പക്ഖിത്താനീതി. നപി വേത്തഗ്ഗാദീനി ജാനന്തി മയം വേളുപബ്ബാദീസു ഠിതാനീതി, ഏവമേവ ന അട്ഠീനി ജാനന്തി അമ്ഹാകം അന്തോ മിഞ്ജം ഠിതന്തി. നാപി മിഞ്ജം ജാനാതി അഹം അട്ഠീനം അന്തോ ഠിതന്തി. അഞ്ഞമഞ്ഞം ആഭോഗപച്ചവേക്ഖണരഹിതാ ഏതേ ധമ്മാ. ഇതി അട്ഠിമിഞ്ജം നാമ ഇമസ്മിം സരീരേ പാടിയേക്കോ കോട്ഠാസോ അചേതനോ അബ്യാകതോ സുഞ്ഞോ നിസ്സത്തോ ഥദ്ധോ പഥവീധാതൂതി.

൩൨൦. വക്കം ഗലവാടകതോ നിക്ഖന്തേന ഏകമൂലേന ഥോകം ഗന്ത്വാ ദ്വിധാ ഭിന്നേന ഥൂലന്ഹാരുനാ വിനിബദ്ധം ഹുത്വാ ഹദയമംസം പരിക്ഖിപിത്വാ ഠിതം. തത്ഥ യഥാ വണ്ടുപനിബദ്ധേ അമ്ബഫലദ്വയേ ന വണ്ടം ജാനാതി മയാ അമ്ബഫലദ്വയം ഉപനിബദ്ധന്തി. നപി അമ്ബഫലദ്വയം ജാനാതി അഹം വണ്ടേന ഉപനിബദ്ധന്തി, ഏവമേവ ന ഥൂലന്ഹാരു ജാനാതി മയാ വക്കം ഉപനിബദ്ധന്തി. നപി വക്കം ജാനാതി അഹം ഥൂലന്ഹാരുനാ ഉപനിബദ്ധന്തി. അഞ്ഞമഞ്ഞം ആഭോഗപച്ചവേക്ഖണരഹിതാ ഏതേ ധമ്മാ. ഇതി വക്കം നാമ ഇമസ്മിം സരീരേ പാടിയേക്കോ കോട്ഠാസോ അചേതനോ അബ്യാകതോ സുഞ്ഞോ നിസ്സത്തോ ഥദ്ധോ പഥവീധാതൂതി.

൩൨൧. ഹദയം സരീരബ്ഭന്തരേ ഉരട്ഠിപഞ്ജരമജ്ഝം നിസ്സായ ഠിതം. തത്ഥ യഥാ ജിണ്ണസന്ദമാനികപഞ്ജരം നിസ്സായ ഠപിതായ മംസപേസിയാ ന സന്ദമാനികപഞ്ജരബ്ഭന്തരം ജാനാതി മം നിസ്സായ മംസപേസി ഠിതാതി. നപി മംസപേസി ജാനാതി അഹം ജിണ്ണസന്ദമാനികപഞ്ജരം നിസ്സായ ഠിതാതി, ഏവമേവ ന ഉരട്ഠിപഞ്ജരബ്ഭന്തരം ജാനാതി മം നിസ്സായ ഹദയം ഠിതന്തി. നപി ഹദയം ജാനാതി അഹം ഉരട്ഠിപഞ്ജരം നിസ്സായ ഠിതന്തി. അഞ്ഞമഞ്ഞം ആഭോഗപച്ചവേക്ഖണരഹിതാ ഏതേ ധമ്മാ. ഇതി ഹദയം നാമ ഇമസ്മിം സരീരേ

പാടിയേക്കോ കോട്ഠാസോ അചേതനോ അബ്യാകതോ സുഞ്ഞോ നിസ്സത്തോ ഥദ്ധോ പഥവീധാതൂതി.

൩൨൨. യകനം അന്തോസരീരേ ദ്വിന്നം ഥനാനമബ്ഭന്തരേ ദക്ഖിണപസ്സം നിസ്സായ ഠിതം. തത്ഥ യഥാ ഉക്ഖലികപാലപസ്സമ്ഹി ലഗ്ഗേ യമകമംസപിണ്ഡേ ന ഉക്ഖലികപാലപസ്സം ജാനാതി മയി യമകമംസപിണ്ഡോ ലഗ്ഗോതി. നപി യമകമംസപിണ്ഡോ ജാനാതി അഹം ഉക്ഖലികപാലപസ്സേ ലഗ്ഗോതി, ഏവമേവ ന ഥനാനമബ്ഭന്തരേ ദക്ഖിണപസ്സം ജാനാതി മം നിസ്സായ യകനം ഠിതന്തി. നപി യകനം ജാനാതി അഹം ഥനാനമബ്ഭന്തരേ ദക്ഖിണപസ്സം നിസ്സായ ഠിതന്തി. അഞ്ഞമഞ്ഞം ആഭോഗപച്ചവേക്ഖണരഹിതാ ഏതേ ധമ്മാ. ഇതി യകനം നാമ ഇമസ്മിം സരീരേ പാടിയേക്കോ കോട്ഠാസോ അചേതനോ അബ്യാകതോ സുഞ്ഞോ നിസ്സത്തോ ഥദ്ധോ പഥവീധാതൂതി.

൩൨൩. കിലോമകേസു പടിച്ഛന്നകിലോമകം ഹദയഞ്ച വക്കഞ്ച പരിവാരേത്വാ ഠിതം. അപ്പടിച്ഛന്നകിലോമകം സകലസരീരേ ചമ്മസ്സ ഹേട്ഠതോ മംസം പരിയോനന്ധിത്വാ ഠിതം. തത്ഥ യഥാ പിലോതികപലിവേഠിതേ മംസേ ന മംസം ജാനാതി അഹം പിലോതികായ പലിവേഠിതന്തി. നപി പിലോതികാ ജാനാതി മയാ മംസം പലിവേഠിതന്തി, ഏവമേവ ന വക്കഹദയാനി സകലസരീരേ ച മംസം ജാനാതി അഹം കിലോമകേന പടിച്ഛന്നന്തി. നപി കിലോമകം ജാനാതി മയാ വക്കഹദയാനി സകലസരീരേ ച മംസം പടിച്ഛന്നന്തി. അഞ്ഞമഞ്ഞം ആഭോഗപച്ചവേക്ഖണരഹിതാ ഏതേ ധമ്മാ. ഇതി കിലോമകം നാമ ഇമസ്മിം സരീരേ പാടിയേക്കോ കോട്ഠാസോ അചേതനോ അബ്യാകതോ സുഞ്ഞോ നിസ്സത്തോ ഥദ്ധോ പഥവീധാതൂതി.

൩൨൪. പിഹകം ഹദയസ്സ വാമപസ്സേ ഉദരപടലസ്സ മത്ഥകപസ്സം നിസ്സായ ഠിതം. തത്ഥ യഥാ കോട്ഠമത്ഥകപസ്സം നിസ്സായ ഠിതായ ഗോമയപിണ്ഡിയാ ന കോട്ഠമത്ഥകപസ്സം ജാനാതി ഗോമയപിണ്ഡി മം നിസ്സായ ഠിതാതി. നപി ഗോമയപിണ്ഡി ജാനാതി അഹം കോട്ഠമത്ഥകപസ്സം നിസ്സായ ഠിതാതി, ഏവമേവ ന ഉദരപടലസ്സ മത്ഥകപസ്സം ജാനാതി പിഹകം മം നിസ്സായ ഠിതന്തി. നപി പിഹകം ജാനാതി അഹം ഉദരപടലസ്സ മത്ഥകപസ്സം നിസ്സായ ഠിതന്തി. അഞ്ഞമഞ്ഞം ആഭോഗപച്ചവേക്ഖണരഹിതാ ഏതേ ധമ്മാ. ഇതി പിഹകം നാമ ഇമസ്മിം സരീരേ പാടിയേക്കോ കോട്ഠാസോ അചേതനോ അബ്യാകതോ സുഞ്ഞോ നിസ്സത്തോ ഥദ്ധോ പഥവീധാതൂതി.

൩൨൫. പപ്ഫാസം സരീരബ്ഭന്തരേ ദ്വിന്നം ഥനാനമന്തരേ ഹദയഞ്ച യകനഞ്ച ഉപരി ഛാദേത്വാ ഓലമ്ബന്തം ഠിതം. തത്ഥ യഥാ ജിണ്ണകോട്ഠബ്ഭന്തരേ ലമ്ബമാനേ സകുണകുലാവകേ ന ജിണ്ണകോട്ഠബ്ഭന്തരം ജാനാതി മയി സകുണകുലാവകോ ലമ്ബമാനോ ഠിതോതി. നപി സകുണകുലാവകോ ജാനാതി അഹം ജിണ്ണകോട്ഠബ്ഭന്തരേ ലമ്ബമാനോ ഠിതോതി, ഏവമേവ ന തം സരീരബ്ഭന്തരം ജാനാതി മയി പപ്ഫാസം ലമ്ബമാനം ഠിതന്തി. നപി പപ്ഫാസം ജാനാതി അഹം ഏവരൂപേ സരീരബ്ഭന്തരേ ലമ്ബമാനം ഠിതന്തി. അഞ്ഞമഞ്ഞം ആഭോഗപച്ചവേക്ഖണരഹിതാ ഏതേ ധമ്മാ. ഇതി പപ്ഫാസം നാമ ഇമസ്മിം സരീരേ പാടിയേക്കോ കോട്ഠാസോ അചേതനോ അബ്യാകതോ സുഞ്ഞോ നിസ്സത്തോ ഥദ്ധോ പഥവീധാതൂതി.

൩൨൬. അന്തം ഗലവാടകകരീസമഗ്ഗപരിയന്തേ സരീരബ്ഭന്തരേ ഠിതം. തത്ഥ യഥാ ലോഹിതദോണികായ ഓഭുജിത്വാ ഠപിതേ ഛിന്നസീസധമ്മനികളേവരേ ന ലോഹിതദോണി ജാനാതി മയി ധമ്മനികളേവരം ഠിതന്തി. നപി ധമ്മനികളേവരം ജാനാതി അഹം ലോഹിതദോണിയാ ഠിതന്തി, ഏവമേവ ന സരീരബ്ഭന്തരം ജാനാതി മയി അന്തം ഠിതന്തി. നപി അന്തം ജാനാതി അഹം സരീരബ്ഭന്തരേ ഠിതന്തി. അഞ്ഞമഞ്ഞം ആഭോഗപച്ചവേക്ഖണരഹിതാ ഏതേ ധമ്മാ. ഇതി അന്തം നാമ ഇമസ്മിം സരീരേ പാടിയേക്കോ കോട്ഠാസോ അചേതനോ അബ്യാകതോ സുഞ്ഞോ നിസ്സത്തോ ഥദ്ധോ പഥവീധാതൂതി.

൩൨൭. അന്തഗുണം അന്തന്തരേ ഏകവീസതിഅന്തഭോഗേ ബന്ധിത്വാ ഠിതം. തത്ഥ യഥാ പാദപുഞ്ഛനരജ്ജുമണ്ഡലകം സിബ്ബേത്വാ ഠിതേസു രജ്ജുകേസു ന പാദപുഞ്ഛനരജ്ജുമണ്ഡലകം ജാനാതി രജ്ജുകാ മം സിബ്ബിത്വാ ഠിതാതി. നപി രജ്ജുകാ ജാനന്തി മയം പാദപുഞ്ഛനരജ്ജുമണ്ഡലകം സിബ്ബിത്വാ ഠിതാതി, ഏവമേവ ന അന്തം ജാനാതി അന്തഗുണം മം ആബന്ധിത്വാ ഠിതന്തി. നപി അന്തഗുണം ജാനാതി അഹം അന്തം ആബന്ധിത്വാ ഠിതന്തി. അഞ്ഞമഞ്ഞം ആഭോഗപച്ചവേക്ഖണരഹിതാ ഏതേ ധമ്മാ. ഇതി അന്തഗുണം നാമ ഇമസ്മിം സരീരേ പാടിയേക്കോ കോട്ഠാസോ അചേതനോ അബ്യാകതോ സുഞ്ഞോ നിസ്സത്തോ ഥദ്ധോ പഥവീധാതൂതി.

൩൨൮. ഉദരിയം ഉദരേ ഠിതം അസിതപീതഖായിതസായിതം. തത്ഥ യഥാ സുവാനദോണിയം ഠിതേ സുവാനവമഥുമ്ഹി ന സുവാനദോണി ജാനാതി മയി സുവാനവമഥു ഠിതോതി. നപി സുവാനവമഥു ജാനാതി അഹം സുവാനദോണിയം ഠിതോതി, ഏവമേവ ന ഉദരം ജാനാതി മയി ഉദരിയം ഠിതന്തി . നപി ഉദരിയം ജാനാതി അഹം ഉദരേ ഠിതന്തി. അഞ്ഞമഞ്ഞം ആഭോഗപച്ചവേക്ഖണരഹിതാ ഏതേ ധമ്മാ. ഇതി ഉദരിയം നാമ ഇമസ്മിം സരീരേ പാടിയേക്കോ കോട്ഠാസോ അചേതനോ അബ്യാകതോ സുഞ്ഞോ നിസ്സത്തോ ഥദ്ധോ പഥവീധാതൂതി.

൩൨൯. കരീസം പക്കാസയസങ്ഖാതേ അട്ഠങ്ഗുലവേളുപബ്ബസദിസേ അന്തപരിയോസാനേ ഠിതം. തത്ഥ യഥാ വേളുപബ്ബേ ഓമദ്ദിത്വാ പക്ഖിത്തായ സണ്ഹപണ്ഡുമത്തികായ ന വേളുപബ്ബം ജാനാതി മയി പണ്ഡുമത്തികാ ഠിതാതി. നപി പണ്ഡുമത്തികാ ജാനാതി അഹം വേളുപബ്ബേ ഠിതാതി, ഏവമേവ ന പക്കാസയോ ജാനാതി മയി കരീസം ഠിതന്തി. നപി കരീസം ജാനാതി അഹം പക്കാസയേ ഠിതന്തി. അഞ്ഞമഞ്ഞം ആഭോഗപച്ചവേക്ഖണരഹിതാ ഏതേ ധമ്മാ. ഇതി കരീസം നാമ ഇമസ്മിം സരീരേ പാടിയേക്കോ കോട്ഠാസോ അചേതനോ അബ്യാകതോ സുഞ്ഞോ നിസ്സത്തോ ഥദ്ധോ പഥവീധാതൂതി.

൩൩൦. മത്ഥലുങ്ഗം സീസകടാഹബ്ഭന്തരേ ഠിതം. തത്ഥ യഥാ പുരാണലാബുകടാഹേ പക്ഖിത്തായ പിട്ഠപിണ്ഡിയാ ന ലാബുകടാഹം ജാനാതി മയി പിട്ഠപിണ്ഡി ഠിതാതി. നപി പിട്ഠപിണ്ഡി ജാനാതി അഹം ലാബുകടാഹേ ഠിതാതി, ഏവമേവ ന സീസകടാഹബ്ഭന്തരം ജാനാതി മയി മത്ഥലുങ്ഗം ഠിതന്തി. നപി മത്ഥലുങ്ഗം ജാനാതി അഹം സീസകടാഹബ്ഭന്തരേ ഠിതന്തി. അഞ്ഞമഞ്ഞം ആഭോഗപച്ചവേക്ഖണരഹിതാ ഏതേ ധമ്മാ. ഇതി മത്ഥലുങ്ഗം നാമ ഇമസ്മിം സരീരേ പാടിയേക്കോ കോട്ഠാസോ അചേതനോ അബ്യാകതോ സുഞ്ഞോ നിസ്സത്തോ ഥദ്ധോ പഥവീധാതൂതി.

൩൩൧. പിത്തേസു അബദ്ധപിത്തം ജീവിതിന്ദ്രിയപടിബദ്ധം സകലസരീരം ബ്യാപേത്വാ ഠിതം. ബദ്ധപിത്തം പിത്തകോസകേ ഠിതം. തത്ഥ യഥാ പൂവം ബ്യാപേത്വാ ഠിതേ തേലേ ന പൂവം ജാനാതി തേലം മം ബ്യാപേത്വാ ഠിതന്തി. നപി തേലം ജാനാതി അഹം പൂവം ബ്യാപേത്വാ ഠിതന്തി, ഏവമേവ ന സരീരം ജാനാതി അബദ്ധപിത്തം മം ബ്യാപേത്വാ ഠിതന്തി. നപി അബദ്ധപിത്തം ജാനാതി അഹം സരീരം ബ്യാപേത്വാ ഠിതന്തി. യഥാ വസ്സോദകേന പുണ്ണേ കോസാതകികോസകേ ന കോസാതകികോസകോ ജാനാതി മയി വസ്സോദകം ഠിതന്തി. നപി വസ്സോദകം ജാനാതി അഹം കോസാതകികോസകേ ഠിതന്തി, ഏവമേവ ന പിത്തകോസകോ ജാനാതി മയി ബദ്ധപിത്തം ഠിതന്തി. നപി ബദ്ധപിത്തം ജാനാതി അഹം പിത്തകോസകേ ഠിതന്തി. അഞ്ഞമഞ്ഞം ആഭോഗപച്ചവേക്ഖണരഹിതാ ഏതേ ധമ്മാ . ഇതി പിത്തം നാമ ഇമസ്മിം സരീരേ പാടിയേക്കോ കോട്ഠാസോ അചേതനോ അബ്യാകതോ സുഞ്ഞോ നിസ്സത്തോ യൂസഭൂതോ ആബന്ധനാകാരോ ആപോധാതൂതി.

൩൩൨. സേമ്ഹം ഏകപത്ഥപൂരപ്പമാണം ഉദരപടലേ ഠിതം. തത്ഥ യഥാ ഉപരി സഞ്ജാതഫേണപടലായ ചന്ദനികായ ന ചന്ദനികാ ജാനാതി മയി ഫേണപടലം ഠിതന്തി. നപി ഫേണപടലം ജാനാതി അഹം ചന്ദനികായ ഠിതന്തി, ഏവമേവ ന ഉദരപടലം ജാനാതി മയി സേമ്ഹം ഠിതന്തി. നപി സേമ്ഹം ജാനാതി അഹം ഉദരപടലേ ഠിതന്തി. അഞ്ഞമഞ്ഞം ആഭോഗപച്ചവേക്ഖണരഹിതാ ഏതേ ധമ്മാ. ഇതി സേമ്ഹം നാമ ഇമസ്മിം സരീരേ പാടിയേക്കോ കോട്ഠാസോ അചേതനോ അബ്യാകതോ സുഞ്ഞോ നിസ്സത്തോ യൂസഭൂതോ ആബന്ധനാകാരോ ആപോധാതൂതി.

൩൩൩. പുബ്ബോ അനിബദ്ധോകാസോ യത്ഥ യത്ഥേവ ഖാണുകണ്ടകപ്പഹരണഅഗ്ഗിജാലാദീഹി അഭിഹതേ സരീരപ്പദേസേ ലോഹിതം സണ്ഠഹിത്വാ പച്ചതി, ഗണ്ഡപീളകാദയോ വാ ഉപ്പജ്ജന്തി, തത്ഥ തത്ഥ തിട്ഠതി. തത്ഥ യഥാ ഫരസുപ്പഹാരാദിവസേന പഗ്ഘരിതനിയ്യാസേ രുക്ഖേ ന രുക്ഖസ്സ പഹാരാദിപ്പദേസാ ജാനന്തി അമ്ഹേസു നിയ്യാസോ ഠിതോതി, നപി നിയ്യാസോ ജാനാതി അഹം രുക്ഖസ്സ പഹാരാദിപ്പദേസേസു ഠിതോതി, ഏവമേവ ന സരീരസ്സ ഖാണുകണ്ടകാദീഹി അഭിഹതപ്പദേസാ ജാനന്തി അമ്ഹേസു പുബ്ബോ ഠിതോതി. നപി പുബ്ബോ ജാനാതി അഹം തേസു പദേസേസു ഠിതോതി. അഞ്ഞമഞ്ഞം ആഭോഗപച്ചവേക്ഖണരഹിതാ ഏതേ ധമ്മാ. ഇതി പുബ്ബോ നാമ ഇമസ്മിം സരീരേ പാടിയേക്കോ കോട്ഠാസോ അചേതനോ അബ്യാകതോ സുഞ്ഞോ നിസ്സത്തോ യൂസഭൂതോ ആബന്ധനാകാരോ ആപോധാതൂതി.

൩൩൪. ലോഹിതേസു സംസരണലോഹിതം പിത്തം വിയ സകലസരീരം ബ്യാപേത്വാ ഠിതം. സന്നിചിതലോഹിതം യകനട്ഠാനസ്സ ഹേട്ഠാഭാഗം പൂരേത്വാ ഏകപത്ഥപൂരമത്തം വക്കഹദയയകനപപ്ഫാസാനി തേമേന്തം ഠിതം. തത്ഥ സംസരണലോഹിതേ

അബദ്ധപിത്തസദിസോവ വിനിച്ഛയോ. ഇതരം പന യഥാ ജജ്ജരകപാലേ ഓവട്ഠേ ഉദകേ ഹേട്ഠാ ലേഡ്ഡുഖണ്ഡാദീനി തേമയമാനേ ന ലേഡ്ഡുഖണ്ഡാദീനി ജാനന്തി മയം ഉദകേന തേമിയമാനാതി. നപി ഉദകം ജാനാതി അഹം ലേഡ്ഡുഖണ്ഡാദീനി തേമേമീതി, ഏവമേവ ന യകനസ്സ ഹേട്ഠാഭാഗട്ഠാനം വക്കാദീനി വാ ജാനന്തി മയി ലോഹിതം ഠിതം അമ്ഹേ വാ തേമയമാനം ഠിതന്തി. നപി ലോഹിതം ജാനാതി അഹം യകനസ്സ ഹേട്ഠാഭാഗം പൂരേത്വാ വക്കാദീനി തേമയമാനം ഠിതന്തി. അഞ്ഞമഞ്ഞം ആഭോഗപച്ചവേക്ഖണരഹിതാ ഏതേ ധമ്മാ. ഇതി ലോഹിതം നാമ ഇമസ്മിം സരീരേ പാടിയേക്കോ കോട്ഠാസോ അചേതനോ അബ്യാകതോ സുഞ്ഞോ നിസ്സത്തോ യൂസഭൂതോ ആബന്ധനാകാരോ ആപോധാതൂതി.

൩൩൫. സേദോ അഗ്ഗിസന്താപാദികാലേസു കേസലോമകൂപവിവരാനി പൂരേത്വാ തിട്ഠതി ചേവ പഗ്ഘരതി ച. തത്ഥ യഥാ ഉദകാ അബ്ബൂള്ഹമത്തേസു ഭിസമുളാലകുമുദനാളകലാപേസു ന ഭിസാദികലാപവിവരാനി ജാനന്തി അമ്ഹേഹി ഉദകം പഗ്ഘരതീതി. നപി ഭിസാദികലാപവിവരേഹി പഗ്ഘരന്തം ഉദകം ജാനാതി അഹം ഭിസാദികലാപവിവരേഹി പഗ്ഘരാമീതി, ഏവമേവ ന കേസലോമകൂപവിവരാനി ജാനന്തി അമ്ഹേഹി സേദോ പഗ്ഘരതീതി. നപി സേദോ ജാനാതി അഹം കേസലോമകൂപവിവരേഹി പഗ്ഘരാമീതി. അഞ്ഞമഞ്ഞം ആഭോഗപച്ചവേക്ഖണരഹിതാ ഏതേ ധമ്മാ. ഇതി സേദോ നാമ ഇമസ്മിം സരീരേ പാടിയേക്കോ കോട്ഠാസോ അചേതനോ അബ്യാകതോ സുഞ്ഞോ നിസ്സത്തോ യൂസഭൂതോ ആബന്ധനാകാരോ ആപോധാതൂതി.

൩൩൬. മേദോ ഥൂലസ്സ സകലസരീരം ഫരിത്വാ കിസസ്സ ജങ്ഘമംസാദീനി നിസ്സായ ഠിതോ പത്ഥിന്നസിനേഹോ. തത്ഥ യഥാ ഹലിദ്ദിപിലോതികപടിച്ഛന്നേ മംസപുഞ്ജേ ന മംസപുഞ്ജോ ജാനാതി മം നിസ്സായ ഹലിദ്ദിപിലോതികാ ഠിതാതി. നപി ഹലിദ്ദിപിലോതികാ ജാനാതി അഹം മംസപുഞ്ജം നിസ്സായ ഠിതാതി, ഏവമേവ ന സകലസരീരേ ജങ്ഘാദീസു വാ മംസം ജാനാതി മം നിസ്സായ മേദോ ഠിതോതി. നപി മേദോ ജാനാതി അഹം സകലസരീരേ ജങ്ഘാദീസു വാ മംസം നിസ്സായ ഠിതോതി. അഞ്ഞമഞ്ഞം ആഭോഗപച്ചവേക്ഖണരഹിതാ ഏതേ ധമ്മാ. ഇതി മേദോ നാമ ഇമസ്മിം സരീരേ പാടിയേക്കോ കോട്ഠാസോ അചേതനോ അബ്യാകതോ സുഞ്ഞോ നിസ്സത്തോ പത്ഥിന്നയൂസോ ആബന്ധനാകാരോ ആപോധാതൂതി.

൩൩൭. അസ്സു യദാ സഞ്ജായതി തദാ അക്ഖികൂപകേ പൂരേത്വാ തിട്ഠതി വാ പഗ്ഘരതി വാ. തത്ഥ യഥാ ഉദകപുണ്ണേസു തരുണതാലട്ഠികൂപകേസു ന തരുണതാലട്ഠികൂപകാ ജാനന്തി അമ്ഹേസു ഉദകം ഠിതന്തി. നപി തരുണതാലട്ഠികൂപകേസു ഉദകം ജാനാതി അഹം തരുണതാലട്ഠികൂപകേസു ഠിതന്തി, ഏവമേവ ന അക്ഖികൂപകാ ജാനന്തി അമ്ഹേസു അസ്സു ഠിതന്തി. നപി അസ്സു ജാനാതി അഹം അക്ഖികൂപകേസു ഠിതന്തി. അഞ്ഞമഞ്ഞം ആഭോഗപച്ചവേക്ഖണരഹിതാ ഏതേ ധമ്മാ. ഇതി അസ്സു നാമ ഇമസ്മിം സരീരേ പാടിയേക്കോ കോട്ഠാസോ അചേതനോ അബ്യാകതോ സുഞ്ഞോ നിസ്സത്തോ യൂസഭൂതോ ആബന്ധനാകാരോ ആപോധാതൂതി.

൩൩൮. വസാ അഗ്ഗിസന്താപാദികാലേ ഹത്ഥതലഹത്ഥപിട്ഠിപാദതലപാദപിട്ഠി നാസാപുടനലാടഅംസകൂടേസു ഠിതവിലീനസ്നേഹോ. തത്ഥ യഥാ പക്ഖിത്തതേലേ ആചാമേ ന ആചാമോ ജാനാതി മം തേലം അജ്ഝോത്ഥരിത്വാ ഠിതന്തി. നപി തേലം ജാനാതി അഹം ആചാമം അജ്ഝോത്ഥരിത്വാ ഠിതന്തി, ഏവമേവ ന ഹത്ഥതലാദിപ്പദേസോ ജാനാതി മം വസാ അജ്ഝോത്ഥരിത്വാ ഠിതാതി. നപി വസാ ജാനാതി അഹം ഹത്ഥതലാദിപ്പദേസം അജ്ഝോത്ഥരിത്വാ ഠിതാതി. അഞ്ഞമഞ്ഞം ആഭോഗപച്ചവേക്ഖണരഹിതാ ഏതേ ധമ്മാ. ഇതി വസാ നാമ ഇമസ്മിം സരീരേ പാടിയേക്കോ കോട്ഠാസോ അചേതനോ അബ്യാകതോ സുഞ്ഞോ നിസ്സത്തോ യൂസഭൂതോ ആബന്ധനാകാരോ ആപോധാതൂതി.

൩൩൯. ഖേളോ തഥാരൂപേ ഖേളുപ്പത്തിപച്ചയേ സതി ഉഭോഹി കപോലപസ്സേഹി ഓരോഹിത്വാ ജിവ്ഹാതലേ തിട്ഠതി. തത്ഥ യഥാ അബ്ബോച്ഛിന്നഉദകനിസ്സന്ദേ നദീതീരകൂപകേ ന കൂപതലം ജാനാതി മയി ഉദകം സന്തിട്ഠതീതി. നപി ഉദകം ജാനാതി അഹം കൂപതലേ സന്തിട്ഠാമീതി, ഏവമേവ ന ജിവ്ഹാതലം ജാനാതി മയി ഉഭോഹി കപോലപസ്സേഹി ഓരോഹിത്വാ ഖേളോ ഠിതോതി. നപി ഖേളോ ജാനാതി അഹം ഉഭോഹി കപോലപസ്സേഹി ഓരോഹിത്വാ ജിവ്ഹാതലേ ഠിതോതി. അഞ്ഞമഞ്ഞം ആഭോഗപച്ചവേക്ഖണരഹിതാ ഏതേ ധമ്മാ. ഇതി ഖേളോ നാമ ഇമസ്മിം സരീരേ പാടിയേക്കോ കോട്ഠാസോ അചേതനോ അബ്യാകതോ സുഞ്ഞോ നിസ്സത്തോ യൂസഭൂതോ ആബന്ധനാകാരോ ആപോധാതൂതി.

൩൪൦. സിങ്ഘാണികാ യദാ സഞ്ജായതി, തദാ നാസാപുടേ പൂരേത്വാ തിട്ഠതി വാ പഗ്ഘരതി വാ. തത്ഥ യഥാ പൂതിദധിഭരിതായ സിപ്പികായ ന സിപ്പികാ ജാനാതി മയി പൂതിദധി

ഠിതന്തി. നപി പൂതിദധി ജാനാതി അഹം സിപ്പികായ ഠിതന്തി, ഏവമേവ ന നാസാപുടാ ജാനന്തി അമ്ഹേസു സിങ്ഘാണികാ ഠിതാതി. നപി സിങ്ഘാണികാ ജാനാതി അഹം നാസാപുടേസു ഠിതാതി. അഞ്ഞമഞ്ഞം ആഭോഗപച്ചവേക്ഖണരഹിതാ ഏതേ ധമ്മാ. ഇതി സിങ്ഘാണികാ നാമ ഇമസ്മിം സരീരേ പാടിയേക്കോ കോട്ഠാസോ അചേതനോ അബ്യാകതോ സുഞ്ഞോ നിസ്സത്തോ യൂസഭൂതോ ആബന്ധനാകാരോ ആപോധാതൂതി.

൩൪൧. ലസികാ അട്ഠികസന്ധീനം അബ്ഭഞ്ജനകിച്ചം സാധയമാനാ അസീതിസതസന്ധീസു ഠിതാ. തത്ഥ യഥാ തേലബ്ഭഞ്ജിതേ അക്ഖേ ന അക്ഖോ ജാനാതി മം തേലം അബ്ഭഞ്ജിത്വാ ഠിതന്തി. നപി തേലം ജാനാതി അഹം അക്ഖം അബ്ഭഞ്ജിത്വാ ഠിതന്തി, ഏവമേവ ന അസീതിസതസന്ധയോ ജാനന്തി ലസികാ അമ്ഹേ അബ്ഭഞ്ജിത്വാ ഠിതാതി. നപി ലസികാ ജാനാതി അഹം അസീതിസതസന്ധയോ അബ്ഭഞ്ജിത്വാ ഠിതാതി. അഞ്ഞമഞ്ഞം ആഭോഗപച്ചവേക്ഖണരഹിതാ ഏതേ ധമ്മാ. ഇതി ലസികാ നാമ ഇമസ്മിം സരീരേ പാടിയേക്കോ കോട്ഠാസോ അചേതനോ അബ്യാകതോ സുഞ്ഞോ നിസ്സത്തോ യൂസഭൂതോ ആബന്ധനാകാരോ ആപോധാതൂതി.

൩൪൨. മുത്തം വത്ഥിസ്സ അബ്ഭന്തരേ ഠിതം. തത്ഥ യഥാ ചന്ദനികായ പക്ഖിത്തേ അമുഖേ രവണഘടേ ന രവണഘടോ ജാനാതി മയി ചന്ദനികാരസോ ഠിതോതി. നപി ചന്ദനികാരസോ ജാനാതി അഹം രവണഘടേ ഠിതോതി, ഏവമേവ ന വത്ഥി ജാനാതി മയി മുത്തം ഠിതന്തി. നപി മുത്തം ജാനാതി അഹം വത്ഥിമ്ഹി ഠിതന്തി. അഞ്ഞമഞ്ഞം ആഭോഗപച്ചവേക്ഖണരഹിതാ ഏതേ ധമ്മാ. ഇതി മുത്തം നാമ ഇമസ്മിം സരീരേ പാടിയേക്കോ കോട്ഠാസോ അചേതനോ അബ്യാകതോ സുഞ്ഞോ നിസ്സത്തോ യൂസഭൂതോ ആബന്ധനാകാരോ ആപോധാതൂതി.

൩൪൩. ഏവം കേസാദീസു മനസികാരം പവത്തേത്വാ യേന സന്തപ്പതി, അയം ഇമസ്മിം സരീരേ പാടിയേക്കോ കോട്ഠാസോ അചേതനോ അബ്യാകതോ സുഞ്ഞോ നിസ്സത്തോ പരിപാചനാകാരോ തേജോധാതൂതി, യേന ജീരീയതി, യേന പരിഡയ്ഹതി, യേന അസിതപീതഖായിതസായിതം സമ്മാ പരിണാമം ഗച്ഛതി, അയം ഇമസ്മിം സരീരേ പാടിയേക്കോ കോട്ഠാസോ അചേതനോ അബ്യാകതോ സുഞ്ഞോ നിസ്സത്തോ പരിപാചനാകാരോ തേജോധാതൂതി ഏവം തേജോകോട്ഠാസേസു മനസികാരോ പവത്തേതബ്ബോ.

൩൪൪. തതോ ഉദ്ധങ്ഗമേ വാതേ ഉദ്ധങ്ഗമവസേന പരിഗ്ഗഹേത്വാ അധോഗമേ അധോഗമവസേന, കുച്ഛിസയേ കുച്ഛിസയവസേന, കോട്ഠാസയേ കോട്ഠാസയവസേന, അങ്ഗമങ്ഗാനുസാരിമ്ഹി അങ്ഗമങ്ഗാനുസാരിവസേന, അസ്സാസപസ്സാസേ അസ്സാസപസ്സാസവസേന പരിഗ്ഗഹേത്വാ ഉദ്ധങ്ഗമാ വാതാ നാമ ഇമസ്മിം സരീരേ പാടിയേക്കോ കോട്ഠാസോ അചേതനോ അബ്യാകതോ സുഞ്ഞോ നിസ്സത്തോ വിത്ഥമ്ഭനാകാരോ വായോധാതൂതി, അധോഗമാ വാതാ നാമ, കുച്ഛിസയാ വാതാ നാമ, കോട്ഠാസയാ വാതാ നാമ, അങ്ഗമങ്ഗാനുസാരിനോ വാതാ നാമ, അസ്സാസപസ്സാസാ വാതാ നാമ ഇമസ്മിം സരീരേ പാടിയേക്കോ കോട്ഠാസോ അചേതനോ അബ്യാകതോ സുഞ്ഞോ നിസ്സത്തോ വിത്ഥമ്ഭനാകാരോ വായോധാതൂതി ഏവം വായോകോട്ഠാസേസു മനസികാരോ പവത്തേതബ്ബോ. തസ്സേവം പവത്തമനസികാരസ്സ ധാതുയോ പാകടാ ഹോന്തി. താ പുനപ്പുനം ആവജ്ജതോ മനസികരോതോ വുത്തനയേനേവ ഉപചാരസമാധി ഉപ്പജ്ജതി.

൩൪൫. യസ്സ പന ഏവം ഭാവയതോ കമ്മട്ഠാനം ന ഇജ്ഝതി, തേന സലക്ഖണസങ്ഖേപതോ ഭാവേതബ്ബം. കഥം? വീസതിയാ കോട്ഠാസേസു ഥദ്ധലക്ഖണം പഥവീധാതൂതി വവത്ഥപേതബ്ബം. തത്ഥേവ ആബന്ധനലക്ഖണം ആപോധാതൂതി. പരിപാചനലക്ഖണം തേജോധാതൂതി. വിത്ഥമ്ഭനലക്ഖണം വായോധാതൂതി.

ദ്വാദസസു കോട്ഠാസേസു ആബന്ധനലക്ഖണം ആപോധാതൂതി വവത്ഥപേതബ്ബം. തത്ഥേവ പരിപാചനലക്ഖണം തേജോധാതൂതി. വിത്ഥമ്ഭനലക്ഖണം വായോധാതൂതി. ഥദ്ധലക്ഖണം പഥവീധാതൂതി.

ചതൂസു കോട്ഠാസേസു പരിപാചനലക്ഖണം തേജോധാതൂതി വവത്ഥപേതബ്ബം. തേന അവിനിബ്ഭുത്തം വിത്ഥമ്ഭനലക്ഖണം വായോധാതൂതി. ഥദ്ധലക്ഖണം പഥവീധാതൂതി. ആബന്ധനലക്ഖണം ആപോധാതൂതി.

ഛസു കോട്ഠാസേസു വിത്ഥമ്ഭനലക്ഖണം വായോധാതൂതി വവത്ഥപേതബ്ബം. തത്ഥേവ ഥദ്ധലക്ഖണം പഥവീധാതൂതി. ആബന്ധനലക്ഖണം ആപോധാതൂതി. പരിപാചനലക്ഖണം

തേജോധാതൂതി. തസ്സേവം വവത്ഥാപയതോ ധാതുയോ പാകടാ ഹോന്തി. താ പുനപ്പുനം ആവജ്ജതോ മനസികരോതോ വുത്തനയേനേവ ഉപചാരസമാധി ഉപ്പജ്ജതി.

൩൮൬. യസ്സ പന ഏവമ്പി ഭാവയതോ കമ്മട്ഠാനം ന ഇജ്ഝതി, തേന സലക്ഖണവിഭത്തിതോ ഭാവേതബ്ബം. കഥം? പുബ്ബേ വുത്തനയേനേവ കേസാദയോ പരിഗ്ഗഹേത്വാ കേസമ്ഹി ഥദ്ധലക്ഖണം പഥവീധാതൂതി വവത്ഥപേതബ്ബം. തത്ഥേവ ആബന്ധനലക്ഖണം ആപോധാതൂതി. പരിപാചനലക്ഖണം തേജോധാതൂതി. വിത്ഥമ്ഭനലക്ഖണം വായോധാതൂതി. ഏവം സബ്ബകോട്ഠാസേസു ഏകേകസ്മിം കോട്ഠാസേ ചതസ്സോ ചതസ്സോ ധാതുയോ വവത്ഥപേതബ്ബാ. തസ്സേവം വവത്ഥാപയതോ ധാതുയോ പാകടാ ഹോന്തി. താ പുനപ്പുനം ആവജ്ജതോ മനസികരോതോ വുത്തനയേനേവ ഉപചാരസമാധി ഉപ്പജ്ജതി.

അപിച ഖോ പന വചനത്ഥതോ, കലാപതോ, ചുണ്ണതോ, ലക്ഖണാദിതോ, സമുട്ഠാനതോ, നാനത്തേകത്തതോ, വിനിബ്ഭോഗാവിനിബ്ഭോഗതോ, സഭാഗവിസഭാഗതോ, അജ്ഝത്തികബാഹിരവിസേസതോ, സങ്ഗഹതോ, പച്ചയതോ, അസമന്നാഹാരതോ, പച്ചയവിഭാഗതോതി ഇമേഹിപി ആകാരേഹി ധാതുയോ മനസികാതബ്ബാ.

൩൮൭. തത്ഥ **വചനത്ഥതോ** മനസികരോന്തേന പത്ഥടത്താ പഥവീ. അപ്പോതി ആപിയതി അപ്പായതീതി വാ ആപോ. തേജതീതി തേജോ. വായതീതി വായോ. അവിസേസേന പന സലക്ഖണധാരണതോ ദുക്ഖാദാനതോ ദുക്ഖാധാനതോ ച ധാതൂതി. ഏവം വിസേസസാമഞ്ഞവസേന വചനത്ഥതോ മനസികാതബ്ബാ.

൩൮൮. **കലാപതോതി** യാ അയം കേസാ ലോമാതിആദിനാ നയേന വീസതിയാ ആകാരേഹി പഥവീധാതു, പിത്തം സേമ്ഹന്തി ച ആദിനാ നയേന ദ്വാദസഹാകാരേഹി ആപോധാതു നിദ്ദിട്ഠാ, തത്ഥ യസ്മാ -

> വണ്ണോ ഗന്ധോ രസോ ഓജാ, ചതസ്സോ ചാപി ധാതുയോ;
> അട്ഠധമ്മസമോധാനാ, ഹോതി കേസാതി സമ്മുതി;
> തേസംയേവ വിനിബ്ഭോഗാ, നത്ഥി കേസാതി സമ്മുതി.

തസ്മാ കേസാപി അട്ഠധമ്മകലാപമത്തമേവ. തഥാ ലോമാദയോതി. യോ പനേത്ഥ കമ്മസമുട്ഠാനോ കോട്ഠാസോ, സോ ജീവിതിന്ദ്രിയേന ച ഭാവേന ച സദ്ധിം ദസധമ്മകലാപോപി ഹോതി. ഉസ്സദവസേന പന പഥവീധാതു ആപോധാതൂതി സങ്ഖം ഗതോ. ഏവം കലാപതോ മനസികാതബ്ബാ.

൩൮൯. **ചുണ്ണതോതി** ഇമസ്മിം ഹി സരീരേ മജ്ഝിമേന പമാണേന പരിഗ്ഗയ്ഹമാനാ പരമാണുഭേദസഞ്ചുണ്ണാ സുഖുമരജഭൂതാ **പഥവീധാതു** ദോണമത്താ സിയാ. സാ തതോ ഉപഡ്ഢപ്പമാണായ ആപോധാതുയാ സങ്ഗഹിതാ, തേജോധാതുയാ അനുപാലിതാ വായോധാതുയാ വിത്ഥമ്ഭിതാ ന വികിരിയതി ന വിദ്ധംസിയതി, അവികിരിയമാനാ അവിദ്ധംസിയമാനാ അനേകവിധം ഇത്ഥിപുരിസലിങ്ഗാദിഭാവവികപ്പം ഉപഗച്ഛതി, അണുഥൂലദീഘരസ്സഥിരകഥിനാദിഭാവഞ്ച പകാസേതി.

യൂസഗതാ ആബന്ധനാകാരഭൂതാ പനേത്ഥ **ആപോധാതു** പഥവീപതിട്ഠിതാ തേജാനുപാലിതാ വായോവിത്ഥമ്ഭിതാ ന പഗ്ഘരതി ന പരിസ്സവതി, അപഗ്ഘരമാനാ അപരിസ്സവമാനാ പീണിതപീണിതഭാവം ദസ്സേതി.

അസിതപീതാദിപാചകാ ചേത്ഥ ഉസുമാകാരഭൂതാ ഉണ്ഹത്തലക്ഖണാ **തേജോധാതു** പഥവീപതിട്ഠിതാ ആപോസങ്ഗഹിതാ വായോവിത്ഥമ്ഭിതാ ഇമം കായം പരിപാചേതി, വണ്ണസമ്പത്തിഞ്ചസ്സ ആവഹതി. തായ ച പന പരിപാചിതോ അയം കായോ ന പൂതിഭാവം ദസ്സേതി.

അങ്ഗമങ്ഗാനുസടാ ചേത്ഥ സമുദീരണവിത്ഥമ്ഭനലക്ഖണാ **വായോധാതു** പഥവീപതിട്ഠിതാ ആപോസങ്ഗഹിതാ തേജാനുപാലിതാ ഇമം കായം വിത്ഥമ്ഭേതി. തായ ച പന വിത്ഥമ്ഭിതോ അയം കായോ ന പരിപതതി, ഉജുകം സണ്ഠാതി. അപരായ വായോധാതുയാ സമബ്ഭാഹതോ ഗമനട്ഠാനനിസജ്ജാസയനഇരിയാപഥേസു വിഞ്ഞത്തിം ദസ്സേതി, സമിഞ്ജേതി, സമ്പസാരേതി, ഹത്ഥപാദം ലാളേതി. ഏവമേതം ഇത്ഥിപുരിസാദിഭാവേന ബാലജനവഞ്ചനം മായാരൂപസദിസം ധാതുയന്തം പവത്തതീതി ഏവം ചുണ്ണതോ മനസികാതബ്ബാ.

൩൬൦. ലക്ഖണാദിതോതി പഥവീധാതു കിം ലക്ഖണാ, കിം രസാ, കിം പച്ചുപട്ഠാനാതി ഏവം ചതസ്സോപി ധാതുയോ ആവജ്ജേത്വാ **പഥവീധാതു** കക്ഖളത്തലക്ഖണാ, പതിട്ഠാനരസാ, സമ്പടിച്ഛനപച്ചുപട്ഠാനാ. **ആപോധാതു** പഗ്ഘരണലക്ഖണാ, ബ്രൂഹനരസാ, സങ്ഗഹപച്ചുപട്ഠാനാ. **തേജോധാതു** ഉണ്ഹത്തലക്ഖണാ, പരിപാചനരസാ, മദ്ദവാനുപ്പദാനപച്ചുപട്ഠാനാ. **വായോധാതു** വിത്ഥമ്ഭനലക്ഖണാ, സമുദീരണരസാ. അഭിനീഹാരപച്ചുപട്ഠാനാതി ഏവം ലക്ഖണാദിതോ മനസികാതബ്ബാ.

൩൬൧. സമുട്ഠാനതോതി യേ ഇമേ പഥവീധാതുആദീനം വിത്ഥാരതോ ദസ്സനവസേന കേസാദയോ ദ്വാചത്താലീസ കോട്ഠാസാ ദസ്സിതാ. തേസു ഉദരിയം കരീസം പുബ്ബോ മുത്തന്തി ഇമേ ചത്താരോ കോട്ഠാസാ **ഉതുസമുട്ഠാനാവ**. അസ്സു സേദോ ഖേളോ സിങ്ഘാണികാതി ഇമേ ചത്താരോ **ഉതുചിത്തസമുട്ഠാനാ**. അസിതാദിപരിപാചകോ തേജോ **കമ്മസമുട്ഠാനോവ**. അസ്സാസപസ്സാസാ ചിത്തസമുട്ഠാനാവ. അവസേസാ സബ്ബേപി **ചതുസമുട്ഠാനാ**തി ഏവം സമുട്ഠാനതോ മനസികാതബ്ബാ.

൩൬൨. നാനത്തേകത്തതോതി സബ്ബാസമ്പി ധാതൂനം സലക്ഖണാദിതോ നാനത്തം. അഞ്ഞാനേവ ഹി പഥവീധാതുയാ ലക്ഖണരസപച്ചുപട്ഠാനാനി. അഞ്ഞാനി ആപോധാതുആദീനം. ഏവം ലക്ഖണാദിവസേന പന കമ്മസമുട്ഠാനാദിവസേന ച നാനത്തഭൂതാനമ്പി ഏതാസം രൂപമഹാഭൂതധാതുധമ്മഅനിച്ചാദിവസേന ഏകത്തം ഹോതി. സബ്ബാപി ഹി ധാതുയോ രുപ്പനലക്ഖണം അനതീതത്താ **രൂപാനി**. മഹന്തപാതുഭാവാദീഹി കാരണേഹി **മഹാഭൂതാനി**.

മഹന്തപാതുഭാവാദീഹീതി ഏതാ ഹി ധാതുയോ മഹന്തപാതുഭാവതോ, മഹാഭൂതസാമഞ്ഞതോ, മഹാപരിഹാരതോ, മഹാവികാരതോ, മഹത്താ ഭൂതത്താ ചാതി ഇമേഹി കാരണേഹി മഹാഭൂതാനീതി വുച്ചന്തി.

തത്ഥ **മഹന്തപാതുഭാവതോ**തി ഏതാനി ഹി അനുപാദിന്നസന്താനേപി ഉപാദിന്നസന്താനേപി മഹന്താനി പാതുഭൂതാനി. തേസം അനുപാദിന്നസന്താനേ -

> ദുവേ സതസഹസ്സാനി, ചത്താരി നഹുതാനി ച;
> ഏത്തകം ബഹലത്തേന, സങ്ഖാതായം വസുന്ധരാതി. -

ആദിനാ നയേന മഹന്തപാതുഭാവതാ ബുദ്ധാനുസ്സതിനിദ്ദേസേ വുത്താവ.

ഉപാദിന്നസന്താനേപി മച്ഛകച്ഛപദേവദാനവാദിസരീരവസേന മഹന്താനേവ പാതുഭൂതാനി. വുത്തഞ്ഹേതം ''സന്തി, ഭിക്ഖവേ, മഹാസമുദ്ദേ യോജനസതികാപി അത്തഭാവാ''തിആദി.

മഹാഭൂതസാമഞ്ഞതോതി ഏതാനി ഹി യഥാ മായാകാരോ അമണിംയേവ ഉദകം മണിം കത്വാ ദസ്സേതി, അസുവണ്ണംയേവ ലേഡ്ഡും സുവണ്ണം കത്വാ ദസ്സേതി.

യഥാ ച സയം നേവ യക്ഖോ ന യക്ഖീ സമാനോ യക്ഖഭാവമ്പി യക്ഖിഭാവമ്പി ദസ്സേതി, ഏവമേവ സയം അനീലാനേവ ഹുത്വാ നീലം ഉപാദാരൂപം ദസ്സേന്തി, അപീതാനി അലോഹിതാനി അനോദാതാനേവ ഹുത്വാ ഓദാതം ഉപാദാരൂപം ദസ്സേന്തീതി മായാകാരമഹാഭൂതസാമഞ്ഞതോ മഹാഭൂതാനി.

യഥാ ച യക്ഖാദീനി മഹാഭൂതാനി യം ഗണ്ഹന്തി, നേവ നേസം തസ്സ അന്തോ ന ബഹി ഠാനം ഉപലബ്ഭതി, ന ച തം നിസ്സായ ന തിട്ഠന്തി, ഏവമേവ താനിപി നേവ അഞ്ഞമഞ്ഞസ്സ അന്തോ ന ബഹി ഠിതാനി ഹുത്വാ ഉപലബ്ഭന്തി, ന ച അഞ്ഞമഞ്ഞം നിസ്സായ ന തിട്ഠന്തീതി അചിന്തേയ്യട്ഠാനതായ യക്ഖാദിമഹാഭൂതസാമഞ്ഞതോപി മഹാഭൂതാനി. യഥാ ച യക്ഖിനീസങ്ഖാതാനി മഹാഭൂതാനി മനാപേഹി വണ്ണസണ്ഠാനവിക്ഖേപേഹി അത്തനോ ഭയാനകഭാവം പടിച്ഛാദേത്വാ സത്തേ വഞ്ചേന്തി, ഏവമേവ ഏതാനിപി ഇത്ഥിപുരിസസരീരാദീസു മനാപേന ഛവിവണ്ണേന മനാപേന അത്തനോ അങ്ഗപച്ചങ്ഗസണ്ഠാനേന മനാപേന ച ഹത്ഥപാദങ്ഗുലിഭമുകവിക്ഖേപേന അത്തനോ കക്ഖളത്താദിഭേദം സരസലക്ഖണം പടിച്ഛാദേത്വാ ബാലജനം വഞ്ചേന്തി, അത്തനോ സഭാവം ദട്ഠും ന ദേന്തീതി വഞ്ചകത്തേന യക്ഖിനീമഹാഭൂതസാമഞ്ഞതോപി മഹാഭൂതാനി.

മഹാപരിഹാരതോതി മഹന്തേഹി പച്ചയേഹി പരിഹരിതബ്ബതോ. ഏതാനി ഹി ദിവസേ ദിവസേ ഉപനേതബ്ബത്താ മഹന്തേഹി ഘാസച്ഛാദനാദീഹി ഭൂതാനി പവത്താനീതി മഹാഭൂതാനി. മഹാപരിഹാരാനി വാ ഭൂതാനീതിപി മഹാഭൂതാനി.

മഹാവികാരതോതി ഏതാനി ഹി അനുപാദിന്നാനിപി ഉപാദിന്നാനിപി മഹാവികാരാനി ഹോന്തി. തത്ഥ അനുപാദിന്നാനം കപ്പവുട്ഠാനേ വികാരമഹത്തം പാകടം ഹോതി. ഉപാദിന്നാനം ധാതുക്ഖോഭകാലേ. തഥാ ഹി -

ഭൂമിതോ വുട്ഠിതാ യാവ, ബ്രഹ്മലോകാ വിധാവതി;
അച്ചി അച്ചിമതോ ലോകേ, ഡയ്ഹമാനമ്ഹി തേജസാ.

കോടിസതസഹസ്സേകം, ചക്കവാളം വിലീയതി;
കുപിതേന യദാ ലോകോ, സലിലേന വിനസ്സതി.

കോടിസതസഹസ്സേകം, ചക്കവാളം വികീരതി;
വായോധാതുപ്പകോപേന, യദാ ലോകോ വിനസ്സതി.

പത്ഥദ്ധോ ഭവതി കായോ, ദട്ഠോ കട്ഠമുഖേന വാ;
പഥവീധാതുപ്പകോപേന, ഹോതി കട്ഠമുഖേവ സോ.

പൂതിയോ ഭവതി കായോ, ദട്ഠോ പൂതിമുഖേന വാ;
ആപോധാതുപ്പകോപേന, ഹോതി പൂതിമുഖേവ സോ.

സന്തത്തോ ഭവതി കായോ, ദട്ഠോ അഗ്ഗിമുഖേന വാ;
തേജോധാതുപ്പകോപേന, ഹോതി അഗ്ഗിമുഖേവ സോ.

സഞ്ഛിന്നോ ഭവതി കായോ, ദട്ഠോ സത്ഥമുഖേന വാ;
വായോധാതുപ്പകോപേന, ഹോതി സത്ഥമുഖേവ സോ.

ഇതി മഹാവികാരാനി ഭൂതാനീതി മഹാഭൂതാനി.

മഹത്താ ഭൂതത്താ ചാതി ഏതാനി ഹി മഹന്താനി മഹതാ വായാമേന പരിഗ്ഗഹേതബ്ബത്താ ഭൂതാനി വിജ്ജമാനത്താതി മഹത്താ ഭൂതത്താ ച മഹാഭൂതാനി.

ഏവം സബ്ബാപേതാ ധാതുയോ മഹന്തപാതുഭാവാദീഹി കാരണേഹി മഹാഭൂതാനി.

സലക്ഖണധാരണതോ പന ദുക്ഖാദാനതോ ച ദുക്ഖാധാനതോ ച സബ്ബാപി ധാതുലക്ഖണം അനതീതത്താ **ധാതുയോ**. സലക്ഖണധാരണേന ച അത്തനോ ഖണാനുരൂപധാരണേന ച **ധമ്മാ**. ഖയട്ഠേന **അനിച്ചാ**. ഭയട്ഠേന **ദുക്ഖാ**. അസാരകട്ഠേന **അനത്താ**.

ഇതി സബ്ബാസമ്പി രൂപമഹാഭൂതധാതുധമ്മഅനിച്ചാദിവസേന ഏകത്തന്തി ഏവം നാനത്തേകത്തതോ മനസികാതബ്ബാ.

൩൬. വിനിബ്ഭോഗാവിനിബ്ഭോഗതോതി സഹുപ്പന്നാവ ഏതാ ഏകേകസ്മിം സബ്ബപരിയന്തിമേ സുദ്ധട്ഠകാദികലാപേപി പദേസേന അവിനിബ്ഭുത്താ. ലക്ഖണേന പന വിനിബ്ഭുത്താതി ഏവം വിനിബ്ഭോഗാവിനിബ്ഭോഗതോ മനസികാതബ്ബാ.

൩൭. സഭാഗവിസഭാഗതോതി ഏവം അവിനിബ്ഭുത്താസു ചാപി ഏതാസു പുരിമാ ദ്വേ ഗരുകത്താ സഭാഗാ. തഥാ പച്ഛിമാ ലഹുകത്താ. പുരിമാ പന പച്ഛിമാഹി പച്ഛിമാ ച പുരിമാഹി വിസഭാഗാതി ഏവം സഭാഗവിസഭാഗതോ മനസികാതബ്ബാ.

൩൮. അജ്ഝത്തികബാഹിരവിസേസതോതി അജ്ഝത്തികാ ധാതുയോ വിഞ്ഞാണവത്ഥുവിഞ്ഞത്തിഇന്ദ്രിയാനം നിസ്സയാ ഹോന്തി, സഇരിയാപഥാ, ചതുസമുട്ഠാനാ. ബാഹിരാ വുത്തവിപരീതപ്പകാരാതി ഏവം അജ്ഝത്തികബാഹിരവിസേസതോ മനസികാതബ്ബാ.

൩൯. സങ്ഗഹതോതി കമ്മസമുട്ഠാനാ പഥവീധാതു കമ്മസമുട്ഠാനാഹി ഇതരാഹി ഏകസങ്ഗഹാ ഹോതി സമുട്ഠാനനാനത്താഭാവതോ . തഥാ ചിത്താദിസമുട്ഠാനാ ചിത്താദിസമുട്ഠാനാഹീതി ഏവം സങ്ഗഹതോ മനസികാതബ്ബാ.

൪൦. പച്ചയതോതി പഥവീധാതു ആപോസങ്ഗഹിതാ തേജോഅനുപാലിതാ വായോവിത്ഥമ്ഭിതാ തിണ്ണം മഹാഭൂതാനം പതിട്ഠാ ഹുത്വാ പച്ചയോ ഹോതി. ആപോധാതു പഥവീപതിട്ഠിതാ തേജോഅനുപാലിതാ വായോവിത്ഥമ്ഭിതാ തിണ്ണം മഹാഭൂതാനം ആബന്ധനം ഹുത്വാ പച്ചയോ ഹോതി. തേജോധാതു പഥവീപതിട്ഠിതാ ആപോസങ്ഗഹിതാ

വായോവിത്ഥമ്ഭിതാ തിണ്ണം മഹാഭൂതാനം പരിപാചനം ഹുത്വാ പച്ചയോ ഹോതി. വായോധാതു പഥവീപതിട്ഠിതാ ആപോസങ്ഗഹിതാ തേജോപരിപാചിതാ തിണ്ണം മഹാഭൂതാനം വിത്ഥമ്ഭനം ഹുത്വാ പച്ചയോ ഹോതീതി ഏവം പച്ചയതോ മനസികാതബ്ബാ.

൧൦൮. അസമന്നാഹാരതോതി പഥവീധാതു ചേത്ഥ “അഹം പഥവീധാതൂ”തി വാ, “തിണ്ണം മഹാഭൂതാനം പതിട്ഠാ ഹുത്വാ പച്ചയോ ഹോമീ”തി വാ ന ജാനാതി. ഇതരാനിപി തീണി “അമ്ഹാകം പഥവീധാതു പതിട്ഠാ ഹുത്വാ പച്ചയോ ഹോതീ”തി ന ജാനന്തി. ഏസ നയോ സബ്ബത്ഥാതി ഏവം അസമന്നാഹാരതോ മനസികാതബ്ബാ.

൧൦൯. പച്ചയവിഭാഗതോതി ധാതൂനം ഹി കമ്മം, ചിത്തം, ആഹാരോ, ഉതൂതി ചത്താരോ പച്ചയാ. തത്ഥ കമ്മസമുട്ഠാനാനം കമ്മമേവ പച്ചയോ ഹോതി, ന ചിത്താദയോ. ചിത്താദിസമുട്ഠാനാനമ്പി ചിത്താദയോവ പച്ചയാ ഹോന്തി, ന ഇതരേ. കമ്മസമുട്ഠാനാനഞ്ച കമ്മം ജനകപച്ചയോ ഹോതി, സേസാനം പരിയായതോ ഉപനിസ്സയപച്ചയോ ഹോതി. ചിത്തസമുട്ഠാനാനം ചിത്തം ജനകപച്ചയോ ഹോതി, സേസാനം പച്ഛാജാതപച്ചയോ അത്ഥിപച്ചയോ അവിഗതപച്ചയോ ച. ആഹാരസമുട്ഠാനാനം ആഹാരോ ജനകപച്ചയോ ഹോതി, സേസാനം ആഹാരപച്ചയോ അത്ഥിപച്ചയോ അവിഗതപച്ചയോ ച. ഉതുസമുട്ഠാനാനം ഉതു ജനകപച്ചയോ ഹോതി, സേസാനം അത്ഥിപച്ചയോ അവിഗതപച്ചയോ ച. കമ്മസമുട്ഠാനം മഹാഭൂതം കമ്മസമുട്ഠാനാനമ്പി മഹാഭൂതാനം പച്ചയോ ഹോതി ചിത്താദിസമുട്ഠാനാനമ്പി. തഥാ ചിത്തസമുട്ഠാനം, ആഹാരസമുട്ഠാനം. ഉതുസമുട്ഠാനം മഹാഭൂതം ഉതുസമുട്ഠാനാനമ്പി മഹാഭൂതാനം പച്ചയോ ഹോതി കമ്മാദിസമുട്ഠാനാനമ്പി.

തത്ഥ കമ്മസമുട്ഠാനാ പഥവീധാതു കമ്മസമുട്ഠാനാനം ഇതരാസം സഹജാതഅഞ്ഞമഞ്ഞനിസ്സയഅത്ഥിഅവിഗതവസേന ചേവ പതിട്ഠാവസേന ച പച്ചയോ ഹോതി, ന ജനകവസേന. ഇതരേസം തിസന്തതിമഹാഭൂതാനം നിസ്സയഅത്ഥിഅവിഗതവസേന പച്ചയോ ഹോതി, ന പതിട്ഠാവസേന ന ജനകവസേന. ആപോധാതു ചേത്ഥ ഇതരാസം തിണ്ണം സഹജാതാദിവസേന ചേവ ആബന്ധനവസേന ച പച്ചയോ ഹോതി, ന ജനകവസേന. ഇതരേസം തിസന്തതികാനം നിസ്സയഅത്ഥിഅവിഗതപച്ചയവസേനേവ, ന ആബന്ധനവസേന ന ജനകവസേന. തേജോധാതുപേത്ഥ ഇതരാസം തിണ്ണം സഹജാതാദിവസേന ചേവ പരിപാചനവസേന ച പച്ചയോ ഹോതി, ന ജനകവസേന. ഇതരേസം തിസന്തതികാനം നിസ്സയഅത്ഥിഅവിഗതപച്ചയവസേനേവ, ന പരിപാചനവസേന, ന ജനകവസേന. വായോധാതുപേത്ഥ ഇതരാസം തിണ്ണം സഹജാതാദിവസേന ചേവ വിത്ഥമ്ഭനവസേന ച പച്ചയോ ഹോതി, ന ജനകവസേന. ഇതരേസം തിസന്തതികാനം നിസ്സയഅത്ഥിഅവിഗതപച്ചയവസേനേവ, ന വിത്ഥമ്ഭനവസേന, ന ജനകവസേന. ചിത്തആഹാരഉതുസമുട്ഠാനപഥവീധാതുആദീസുപി ഏസേവ നയോ.

ഏവം സഹജാതാദിപച്ചയവസപ്പവത്താസു ച പനേതാസു ധാതൂസു -

> ഏകം പടിച്ച തിസ്സോ, ചതുധാ തിസ്സോ പടിച്ച ഏകോ ച;
> ദ്വേ ധാതുയോ പടിച്ച, ദ്വേ ഛദ്ധാ സമ്പവത്തന്തി.

പഥവീആദീസു ഹി ഏകേകം പടിച്ച ഇതരാ തിസ്സോ തിസ്സോതി ഏവം ഏകം പടിച്ച തിസ്സോ ചതുധാ സമ്പവത്തന്തി. തഥാ പഥവീധാതുആദീസു ഏകേകാ ഇതരാ തിസ്സോ തിസ്സോ പടിച്ചാതി ഏവം തിസ്സോ പടിച്ച ഏകാ ചതുധാ സമ്പവത്തതി. പുരിമാ പന ദ്വേ പടിച്ച പച്ഛിമാ, പച്ഛിമാ ച ദ്വേ പടിച്ച പുരിമാ, പഠമതതിയാ പടിച്ച ദുതിയചതുത്ഥാ, ദുതിയചതുത്ഥാ പടിച്ച പഠമതതിയാ, പഠമചതുത്ഥാ പടിച്ച ദുതിയതതിയാ, ദുതിയതതിയാ പടിച്ച പഠമചതുത്ഥാതി ഏവം ദ്വേ ധാതുയോ പടിച്ച ദ്വേ ഛധാ സമ്പവത്തന്തി.

താസു പഥവീധാതു അഭിക്കമപടിക്കമാദികാലേ ഉപ്പീളനസ്സ പച്ചയോ ഹോതി. സാവ ആപോധാതുയാ അനുഗതാ പതിട്ഠാപനസ്സ. പഥവീധാതുയാ പന അനുഗതാ ആപോധാതു അവക്ഖേപനസ്സ. വായോധാതുയാ അനുഗതാ തേജോധാതു ഉദ്ധരണസ്സ. തേജോധാതുയാ അനുഗതാ വായോധാതു അതിഹരണവീതിഹരണാനം പച്ചയോ ഹോതീതി ഏവം പച്ചയവിഭാഗതോ മനസികാതബ്ബാ.

ഏവം വചനത്ഥാദിവസേന മനസി കരോന്തസ്സാപി ഹി ഏകേകേന മുഖേന ധാതുയോ പാകടാ ഹോന്തി. താ പുനപ്പുനം ആവജ്ജതോ മനസികരോതോ വുത്തനയേനേവ ഉപചാരസമാധി ഉപ്പജ്ജതി. സ്വായം ചതുന്നം ധാതൂനം വവത്ഥാപകസ്സ ഞാണസ്സാനുഭാവേന ഉപ്പജ്ജനതോ ചതുധാതുവവത്ഥാനന്ത്വേവ സങ്ഖം ഗച്ഛതി.

൩൬൯. ഇദഞ്ച പന ചതുധാതുവവത്ഥാനം അനുയുത്തോ ഭിക്ഖു സുഞ്ഞതം അവഗാഹതി, സത്തസഞ്ഞം സമുഗ്ഘാതേതി. സോ സത്തസഞ്ഞായ സമൂഹതത്താ വാളമിഗയക്ഖരക്ഖസാദിവികപ്പം അനാവജ്ജമാനോ ഭയഭേരവസഹോ ഹോതി, അരതിരതിസഹോ, ന ഇട്ഠാനിട്ഠേസു ഉഗ്ഘാതനിഗ്ഘാതം പാപുണാതി. മഹാപഞ്ഞോ ച പന ഹോതി അമതപരിയോസാനോ വാ സുഗതിപരായനോ വാതി.

ഏവം മഹാനുഭാവം, യോഗിവരസഹസ്സ കീളിതം ഏതം;
ചതുധാതുവവത്ഥാനം, നിച്ചം സേവേഥ മേധാവീതി.

അയം ചതുധാതുവവത്ഥാനസ്സ ഭാവനാനിദ്ദേസോ.

൩൬൪. ഏത്താവതാ ച യം സമാധിസ്സ വിത്ഥാരം ഭാവനാനയഞ്ച ദസ്സേതും "കോ സമാധി, കേനട്ഠേന സമാധീ"തിആദിനാ നയേന പഞ്ഹാകമ്മം കതം, തത്ഥ "കഥം ഭാവേതബ്ബോ"തി ഇമസ്സ പദസ്സ സബ്ബപ്പകാരതോ അത്ഥവണ്ണനാ സമത്താ ഹോതി.

ദുവിധോയേവ ഹയം ഇധ അധിപ്പേതോ ഉപചാരസമാധി ചേവ അപ്പനാസമാധി ച. തത്ഥ ദസസു കമ്മട്ഠാനേസു, അപ്പനാപുബ്ബഭാഗചിത്തേസു ച ഏകഗ്ഗതാ **ഉപചാരസമാധി**. അവസേസകമ്മട്ഠാനേസു ചിത്തേകഗ്ഗതാ **അപ്പനാസമാധി**. സോ ദുവിധോപി തേസം കമ്മട്ഠാനാനം ഭാവിതത്താ ഭാവിതോ ഹോതി. തേന വുത്തം "കഥം ഭാവേതബ്ബോതി ഇമസ്സ പദസ്സ സബ്ബപ്പകാരതോ അത്ഥവണ്ണനാ സമത്താ"തി.

സമാധിആനിസംസകഥാ

൩൬൫. യം പന വുത്തം "സമാധിഭാവനായ കോ ആനിസംസോ"തി, തത്ഥ ദിട്ഠധമ്മസുഖവിഹാരാദിപഞ്ചവിധോ സമാധിഭാവനായ ആനിസംസോ. തഥാ ഹി യേ അരഹന്തോ ഖീണാസവാ സമാപജ്ജിത്വാ ഏകഗ്ഗചിത്താ സുഖം ദിവസം വിഹരിസ്സാമാതി സമാധിം ഭാവേന്തി, തേസം അപ്പനാസമാധിഭാവനാ **ദിട്ഠധമ്മസുഖവിഹാരാനിസംസാ** ഹോതി. തേനാഹ ഭഗവാ "ന ഖോ പനേതേ, ചുന്ദ, അരിയസ്സ വിനയേ സല്ലേഖാ വുച്ചന്തി. ദിട്ഠധമ്മസുഖവിഹാരാ ഏതേ അരിയസ്സ വിനയേ വുച്ചന്തീ"തി (മ॰ നി॰ ൧.൮൨).

സേക്ഖപുഥുജ്ജനാനം സമാപത്തിതോ വുട്ഠായ സമാഹിതേന ചിത്തേന വിപസ്സിസ്സാമാതി ഭാവയതം വിപസ്സനായ പദട്ഠാനത്താ അപ്പനാസമാധിഭാവനാപി സമ്ബാധേ ഓകാസാധിഗമനയേന ഉപചാരസമാധിഭാവനാപി **വിപസ്സനാനിസംസാ** ഹോതി. തേനാഹ ഭഗവാ "സമാധിം, ഭിക്ഖവേ, ഭാവേഥ. സമാഹിതോ, ഭിക്ഖവേ, ഭിക്ഖു യഥാഭൂതം പജാനാതീ"തി (സം॰ നി॰ ൩.൫).

യേ പന അട്ഠ സമാപത്തിയോ നിബ്ബത്തേത്വാ അഭിഞ്ഞാപാദകം ഝാനം സമാപജ്ജിത്വാ സമാപത്തിതോ വുട്ഠായ ഏകോപി ഹുത്വാ ബഹുധാ ഹോതീതി വുത്തനയാ അഭിഞ്ഞായോ പത്ഥേന്തോ നിബ്ബത്തേന്തി, തേസം സതി സതി ആയതനേ അഭിഞ്ഞാപദട്ഠാനത്താ അപ്പനാസമാധിഭാവനാ **അഭിഞ്ഞാനിസംസാ** ഹോതി. തേനാഹ ഭഗവാ - "സോ യസ്സ യസ്സ അഭിഞ്ഞാസച്ഛികരണീയസ്സ ധമ്മസ്സ ചിത്തം അഭിനിന്നാമേതി അഭിഞ്ഞാസച്ഛികിരിയായ, തത്ര തത്രേവ സക്ഖിഭബ്ബതം പാപുണാതി സതി സതി ആയതനേ"തി (മ॰ നി॰ ൩.൧൫൮; അം॰ നി॰ ൩.൧൦൨).

യേ അപരിഹീനജ്ഝാനാ ബ്രഹ്മലോകേ നിബ്ബത്തിസ്സാമാതി ബ്രഹ്മലോകൂപപത്തിം പത്ഥേന്താ അപത്ഥയമാനാ വാപി പുഥുജ്ജനാ സമാധിതോ ന പരിഹായന്തി, തേസം ഭവവിസേസാവഹത്താ അപ്പനാസമാധിഭാവനാ **ഭവവിസേസാനിസംസാ** ഹോതി. തേനാഹ ഭഗവാ - "പഠമം ഝാനം പരിത്തം ഭാവേത്വാ കത്ഥ ഉപപജ്ജന്തി. ബ്രഹ്മപാരിസജ്ജാനം ദേവാനം സഹബ്യതം ഉപപജ്ജന്തീ"തിആദി (വിഭ॰ ൧൦൨൫).

ഉപചാരസമാധിഭാവനാപി പന കാമാവചരസുഗതിഭവവിസേസം ആവഹതിയേവ.

യേ പന അരിയാ അട്ഠ സമാപത്തിയോ നിബ്ബത്തേത്വാ നിരോധസമാപത്തിം സമാപജ്ജിത്വാ സത്ത ദിവസാനി അചിത്താ ഹുത്വാ ദിട്ഠേവ ധമ്മേ നിരോധം നിബ്ബാനം പത്വാ സുഖം വിഹരിസ്സാമാതി സമാധിം ഭാവേന്തി, തേസം അപ്പനാസമാധിഭാവനാ **നിരോധാനിസംസാ** ഹോതി. തേനാഹ - "സോളസഹി ഞാണചരിയാഹി നവഹി സമാധിചരിയാഹി വസീഭാവതാ പഞ്ഞാ നിരോധസമാപത്തിയാ ഞാണ"ന്തി (പടി॰ മ॰ ൧.൩൪).

ഏവമയം ദിട്ഠധമ്മസുഖവിഹാരാദി പഞ്ചവിധോ സമാധിഭാവനായ ആനിസംസോ -

“തസ്മാ നേകാനിസംസമ്ഹി, കിലേസമലസോധനേ;
സമാധിഭാവനായോഗേ, നപ്പമജ്ജേയ്യ പണ്ഡിതോ”തി.

൩൬൩. എത്താവതാ ച “സീലേ പതിട്ഠായ നരോ സപഞ്ഞോ”തി ഇമിസ്സാ ഗാഥായ സീലസമാധിപഞ്ഞാമുഖേന ദേസിതേ വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ **സമാധിപി** പരിദീപിതോ ഹോതി.

ഇതി സാധുജനപാമോജ്ജത്ഥായ കതേ വിസുദ്ധിമഗ്ഗേ

സമാധിനിദ്ദേസോ നാമ

ഏകാദസമോ പരിച്ഛേദോ.

൩൬൪. പഠമോ സീലനിദ്ദേസോ. ദുതിയോ ധുതങ്ഗനിദ്ദേസോ;. തതിയോ കമ്മട്ഠാനഗ്ഗഹണനിദ്ദേസോ. ചതുത്ഥോ പഥവീകസിണനിദ്ദേസോ. പഞ്ചമോ സേസകസിണനിദ്ദേസോ. ഛട്ഠോ അസുഭനിദ്ദേസോ. സത്തമോ ഛഅനുസ്സതിനിദ്ദേസോ. അട്ഠമോ സേസാനുസ്സതിനിദ്ദേസോ. നവമോ ബ്രഹ്മവിഹാരനിദ്ദേസോ. ദസമോ ആരുപ്പനിദ്ദേസോ. പടിക്കൂലസഞ്ഞാധാതുവവത്ഥാനദ്വയനിദ്ദേസോ ഏകാദസമോതി.

വിസുദ്ധിമഗ്ഗസ്സ പഠമോ ഭാഗോ നിട്ഠിതോ.